ئەخمەتجان قاسىم ئەسەرلىرى

يەكچەشمە

شىنجاڭ ياشلار-ئوسمۇرلەر نەشرىياتى

يەكچەشمە

شىنجاڭ ياشلار-ئوسمۇرلەر نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ
خەتتات: ئابلىكىمجان زۇنۇن جەۋلانى

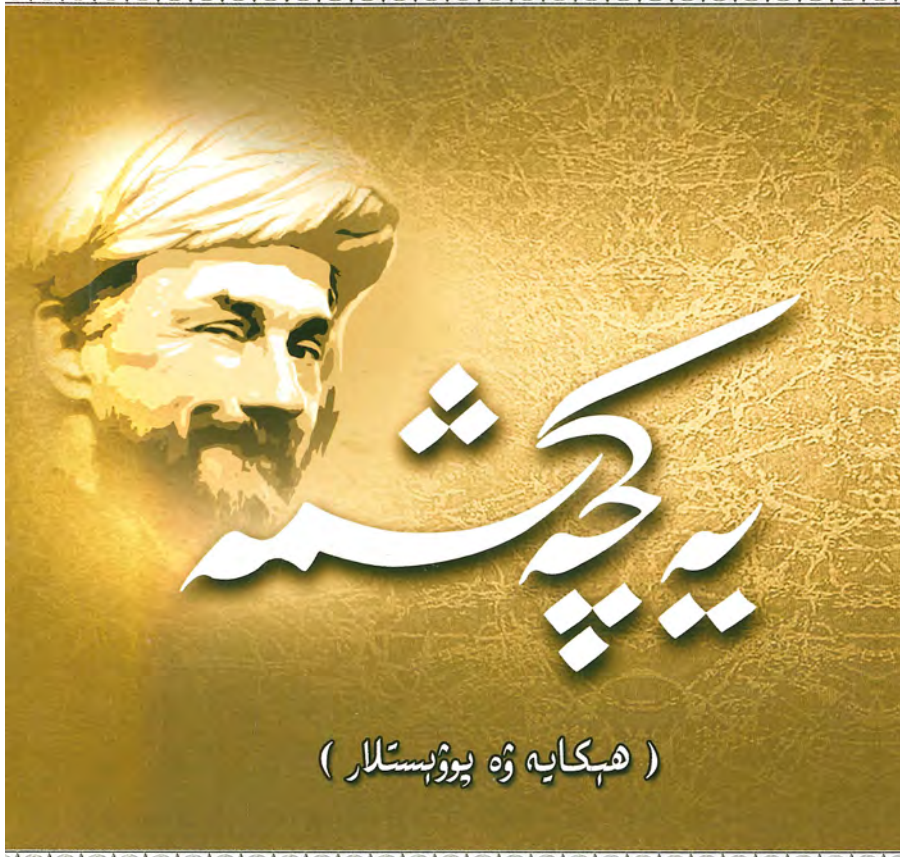
ئۇنتۇلغان كىشىلەر
ھايات شۇنداق
ئاي يالغۇرى
يىراقتا قالغان مۇھەببەت
سەرسان روھ
بەختسىز سەئىدىيە
قاباھەت
يەكچەشمە
مۇزلىغان يۈرەك
دەۋر ساداسى

ISBN 978-7-5371-6505-1

www.uyghurkitap.com

ئەخمەت تۇردى ئەسەرلىرى

يەتتە چېچەن

(ھېكايە ۋە يوۋېستلار)

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

مەسئۇل مۇھەررىرى : كامىلە راخمان
مەسئۇل كورېكتورلىرى : ئىبادەت ياسىن
دىلدار مۇھەممەت
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : غالىب شاھ

ئەخمەت تۇردى ئەسەرلىرى

يەكچەشمە

(ھېكايە ۋە پوۋېستلار)

ئاپتورى : ئەخمەت تۇردى

*

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 2 ـ كوچا 1 ـ قورۇ ، پ : 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى :850×1168مم ، 32 كەسلەم ، باسما تاۋىقى : 14
2009 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2009 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
ISBN978-7-5371-6505-1
سانى : 1—2000
باھاسى : 28.00 يۈەن
بېسىلىشتا ، نۇپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئەۋەتىڭ ، تېگىشىپ بېرىمىز

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىلىش
www.uyghurkitap.com

نەشرىياتتىن

ئەخمەت تۇردى — دەۋرىمىزدىكى ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنىڭ تەرەققىياتىغا ، گۈللەپ ياشناش ۋەزىيىتىگە مۇھىم تۆھپە قوشقان ۋەكىللىك خاراكتېردىكى داڭلىق يازغۇچىلىرىمىزنىڭ بىرى . ئۇ ئۆزىنىڭ 50 يىللىق ئەدەبىي ئىجادىيەت ھاياتىدا پروزىچىلىقىنىڭ ھېكايە ، پوۋېست ، رومان قاتارلىق ھەممە ساھەسىدە قەلەم تەۋرەتتىپ ، ھەممە ساھەسىدە بىر تۇركۇم نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىپ ، ئوقۇرمەنلەر قەلبىدە ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە خېلى زور تەسىر قوزغىدى .

يازغۇچى 1940 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان . 1949 ـ يىلىدىن 1959 ـ يىلىغىچە باشلانغۇچ ، ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇغان . 1959 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن . 1964 ـ يىلى 8 ـ ئايدا ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە تەقسىم قىلىنىپ ، «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن ، كېيىن ژۇرنالنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى بولغان . 1989 ـ يىلى 1 ـ ئايدىن باشلاپ كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنىپ ، 2000 ـ يىلى 12 ـ ئايدا دەم ئېلىشقا چىققۇچە شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىسى بولغان . ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلار ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى ، مەملىكەتلىك ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە مۇقام ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ، دۆلەتلىك

www.uyghurkitap.com

بىرىنچى دەرىجىلىك يازغۇچى ، شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسى-
تېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ پەخرىي پروفېسسورى .

ئەخمەت تۇردىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ھاياتى 1958 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «گۈرۈچ» ناملىق ھېكايىسى بىلەن باشلانغان . شۇنىڭدىن تارتىپ 1960 - يىللارنىڭ ئوتتۇرا-لىرىغىچە بولغان ئارىلىقتا ئۇ «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» ، «دەشتكە باھار كەلدى» ، «كۆرەش داۋام قىلىدۇ» ، «ئازاد زامانىمىدىن ئايلىناي» ، «بىزنىڭ ئەۋلاد» قاتارلىق بىر قىسىم ھېكايىلەرنى يېزىپ ، شۇ دەۋر رېئاللىقىنى خېلى جانلىق ئەكس ئەتتۇرغەن ھەم كۆزگە كۆرۈنۈشكە باشلىغان . 1970 - يىللارنىڭ ئاخىرلا-رىدىن باشلاپ ئەخمەت تۇردىنىڭ پروزا ئىجادىيىتى يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى . بۇ مەزگىللەردە ئۇ «يالقۇنلۇق ياش-لىق» ، «مەرھابا ، باغۋەن» ، «مەھبۇس قىزى» قاتارلىق ھېكا-يىلەرنى يېزىش ئاساسىدا پوۋېست ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللا-نىپ ، «قىيانلىق دەريا» ، «ئەلۋىدا ، كۆز يېشىم» قاتارلىق پوۋېستلارنى ئېلان قىلىپ ، بۇ جەھەتتىمۇ كۆرۈنەرلىك نەتىجە-لەرگە ئېرىشتى . ئۇنىڭ پوۋېست ئىجادىيىتى ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىدىن رومان ئىجادىيىتىگە ئۆتۈشتىكى ئۆتكۈنچى ئىجادىيىتى بولۇپ قالدى . ئۇ 1980 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ رومان ئىجادىيىتىگە كىرىشىپ ، 1989 - يىلى تۇنجى رومانى — «ئۇنتۇلغان كىشىلەر»نى ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆ-رۈشتۈردى . بۇ رومان ئۆزىنىڭ كۆپ تەرەپلىمە قىممىتى ۋە يۇقىرى مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن كىشىلەر ئارىسىدا ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە زور تەسىر قوزغىدى ، شۇنداقلا ئۇنىڭ رومان ئىجاد-ىيىتى ئۈچۈن پۈختا ئاساس بولۇپ قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئاساسلىق كۈچىنى رومان ئىجادىيىتىگە قارىتىپ ، كەينى - كەي-نىدىن «ھايات شۇنداق» ، «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدە-يە» ، «قاباھەت» قاتارلىق رومانلارنى يېزىپ جامائەتچىلىك

بىلەن يۇز كۆرۈشتۈردى . ئەگەر بىز «خەيرخوش ، توققۇز كۈنلۈك ماكان» ، «ئەلۋىدا ، كۆز يېشىم» ناملىق ئەسەرلەرنى ئۇنىڭ ھېكايە ۋە پوۋېست ئىجادىيىتىدىكى بىر پەللە دېسەك ، ئۇنداقتا «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدىيە» ، «قاباھەت» رومانلىرى ئۇنىڭ رومان ئىجادىيىتىدىكى نەتىجىسىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان نادىر ئەسەردۇر .

يازغۇچىنىڭ تۇنجى پوۋېستى «قىيانلىق دەريا» 1985 ـ يىلى مەملىكەتلىك 2 ـ نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىيا-تىنى باھالاشتا «مۇنەۋۋەر پوۋېست» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندىن كې-يىن ، ئۇنىڭ بىر قىسىم ھېكايىلىرى ، بولۇپمۇ «ئۇنتۇلغان كىشىلەر» ، «ھايات شۇنداق» ، «سەرسان روھ» ، «بەختسىز سەئىدىيە» قاتارلىق رومانلىرى كەينى ـ كەينىدىن «جۇڭگو كى-تاب مۇكاپاتى» ، «تۇلپار ئەدەبىيات مۇكاپاتى» ، «تەڭرىتاغ ئەدە-بىيات ـ سەنئەت مۇكاپاتى» ... قاتارلىق مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ زور شەرەپ قۇچتى . ئۇنىڭ بىر تۈركۈم ھېكايە ـ پوۋېستلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنغاندىن سىرت ، «سىناق مەيدانىدىكى لەتىپە» ، «خەير-خوش ، توققۇز كۈنلۈك ماكان» قاتارلىق نادىر ھېكايىلىرى چەت ئەل تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ ، «چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ھې-كايىلىرى» ناملىق توپلام بىلەن «پەرۋاز» ناملىق مەجمۇئەلەردە ئېلان قىلىندى .

بۇ قېتىم نەشرىياتىمىز دۆلەت قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللى-قىغا سۇۋغا قىلىش ۋە ئەخمەت تۇردى ئىجادىيىتىنىڭ 50 يىللىقى-نى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن يازغۇچىنىڭ بارلىق ئەسەرلىرىنى 10 تۇم قىلىپ نەشر قىلدۇق . بىز ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەرگە سۇن-غان بۇ 10 تۇملۇق ئەسەر يازغۇچى ئەخمەت تۇردىنىڭ تارىخ ۋە رېئاللىق ھەققىدىكى 50 يىلدىن بۇيانقى جاپالىق ئىزدىنىشلىرى-نىڭ مەھسۇلى . ئۇ ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئىجادىيىتىدە كىشىلەرنىڭ

ئىجتىمائىي رېئاللىق بىلەن بولغان ئوخشاشمىغان مۇناسىۋەت ـ ئالاقىلىرىنى ، جۈملىدىن ئۇلارنىڭ باي ۋە مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى تېپىك ۋە ماھىيەتلىك بولغان تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرى ئىچىدە ئوبرازلىق يارىتىشتەك ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكىنى گەۋدە لەندۈرۈپ ، ئۆزىگە خاس بەدىئىي ئۇسلۇب ياراتقان . ئۇ تەسۋىرلەگەن پېرسوناژلارنىڭ كۆپىنچىسىدە زامانداشلىرىمىزنىڭ مەنىۋى قىياپەتلىرى تەبىئىي ۋە ئېنىق ئېچىپ بېرىلىپ ، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تېپىك مىللىي خاراكتېرى خېلى روشەن ئەكس ئەتكەن . بۇ خىل تېپىك خاراكتېر يازغۇچىنىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى ، جەمئىيەت ۋە تۇرمۇش ھەققىدىكى ئالاھىدە كۆزقاراشلىرى ، شۇنىڭدەك ئۆزگىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى ئارقىلىق سەنئەت يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرۈلگەن . شۇڭا ئۇ كىشىلەرگە ئۆزگىچە بىر خىل ئېستېتىكىلىق زوق بېغىشلايدۇ ، كىشىنى ھايات گۈزەللىكىدىن ، شۇنداقلا تەبىئەت گۈزەللىكىدىن سۆيۈندۈرىدۇ .

قىسقىسى ، ئەخمەت تۇردى دەۋر قىياپىتىنى ئىجابىي ۋە سەلبىي ياقتىن يورۇتقان ، تۇرمۇش پۈرىقى كۈچلۈك ، زىددىيەتـ توقۇنۇشلىرى كەسكىن ، پېرسوناژلىرى ئۆزىگە خاس خاراكتېرگە ئىگە ، تىلى تاتلىق بىر تۇركۈم مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرى بىلەن يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ، جۈملىدىن ئۇنىڭ رومانچىلىق ساھەسىگە مۇناسىپ تۆھپىلەرنى قوشقان تۆھپىكار يازغۇچىدۇر .

بىز ئاخىرىدا ، ھۆرمەتلىك ئەدىبىنىڭ تېنىگە سالامەتلىك ، قەلىمىگە تېخىمۇ زور بەرىكەت تىلەيمىز !

2009 ـ يىل ، مارت .

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

سىناق مەيدانىدىكى لەتىپە 1
گۈلخان..... 22
گۈرۈچ 41
يەكچەشمە 66
خەيرخوش ، توققۇز كۈنلۈك ماكان 81
قىزىق ئىشلار..... 113
ئالۋاستىغا يولۇققان ئادەم 138
يەر گۈۋاھ ، ئاسمان گۈۋاھ !..... 163
نېمە دېگۈلۈك..... 176

پوۋېستلار

باھاردىكى جۈدۈن 190
قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا 313
سەبىيلەر پاجىئەسى 380

ئۇيغۇر كتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارىخى
www.uyghurkitap.com

سىناق مەيدانىدىكى لەتىپە

«ئېيتاي ، ئەي تالىپ ساڭا چەندان سۆزەن ،
مەرىپەتسىز جىسمىدۇر جانسىز بەدەن .»
(«كۆللىيات مەسنەۋى خاراباتى»)

بىر ئايدىن بېرى كوچا ـ كويلاردا ئېقىپ يۈرگەن مىش ـ مىش خەۋەر ئاخىر راستقا ئايلاندى . تۇنۇگۈن ۋىلايەتلىك مائارىپ ئىدارىسىدىن چىققان ئۇچ كىشىلىك كومىسسىيە گۇۋاھنامە تار ـ قىتىپ ، 20 ـ ئۆكتەبىردە ئىمتىھان ئېلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتۇر ـ دى .

گۇۋاھنامە ناھىيىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىمى نۇردۇنغىمۇ بېرىل ـ گەنىدى ، ئۇ «بىر قىسىم ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىمتىھانغا قاتنىشىش گۇۋاھنامىسى» دېگەن خەتلەر بېسىلغان قەغەزگە تە ـ كىلگىنچە بىر پەس تۇرۇپ قالدى . كېيىن ئۇنى ئۇستەل ئۈستە ـ گە تاشلاپ قويۇپ ، بىلىكىدىكى كالېندارلىق سائىتىگە قارىدى ، چېسلا «18» رەقىمىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى . ئۇ بېشىنى پەرۋا ـ سىزلا يېنىككىنە سىلكىپ قويدى . نەچچە ۋاقىتتىن بېرى پۈتۈن ناھىيىنى ساراسىمگە سېلىۋەتكەن بۇ خەۋەر نۇردۇن ھاكىمغا ھېچقانچە تەسىر قىلمىغاندەك ئىدى . ھەتتا ئۇنىڭ ھەمىشە ئۇيقۇ ـ سىراپ تۇرىدىغان كۆزلىرىمۇ شۇ پېتى قىسىلىپ ، نۇرسىز پىل ـ دىرلاپ تۇراتتى . ئۇ ئۆگۈنلۈككە ئېلىنىدىغان ئىمتىھان توغرۇ ـ لۇق ئويلاپمۇ قويمىدى ...

20 ـ ئۆكتەبىرمۇ يېتىپ كەلدى ، ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكـ ـتەپنىڭ چوڭ زالى بۇگۈن تاڭ سەھەردىن باشلاپلا جانلىنىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش بېكىتى

كەتتى ، ئىمتىھانغا قاتنىشىۋاتقان ئوقۇغۇچىلار بىر يەرگە جەم بولۇشقانىدى .

ئىمتىھان مەيدانى شۇنچە ئازادە بولۇشىغا قارىماي ، يەنىلا سۇرلۇك كۆرۈنەتتى . بىر - بىرىدىن مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ ئولتۇرغان ئادەملەر گويا بىر تىنىقتا نەپەس ئېلىۋاتقاندەك دەككە-دۈككە ئىچىدە تىمتاس ئولتۇرۇشاتتى . تەييارلىق قوڭغۇرىقى ئىككىنچى قېتىم چېلىنغاندا ، نۇردۇن ھاكىمنىڭ جىپ ماشىنىسى زال ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . نۇردۇن ھاكىم ياش بىر يىگىتنى ئەگەشتۇرۇپ ماشىنىدىن چۈشتى . ئۇلار ئىمتىھان مەيدانىغا كىرىشىگە ئۈلگۈرتمەي چىققان بىر نازارەتچى ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ دېدى :

— گۇۋاھنامىڭىزنى كۆرۈپ باقاي .

نۇردۇن ھاكىم گۇۋاھنامىسىنى كۆرسەتتى .

— نومۇرىڭىز قىرىق يەتتە ئىكەن ، ئورنىڭىز ئەنە ئاۋۇ يەردە ، — نازارەتچى گۇۋاھنامىنى نۇردۇن ھاكىمغا بېرىۋېتىپ ياش يىگىتتىن سورىدى ، — سىزنىڭچۇ ؟

— مەن ... مېنىڭ ... ، — يىگىت دۇدۇقلىغىنىچە نۇردۇن ھاكىمغا قارىدى .

نۇردۇن ھاكىم دەرھال نازارەتچىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ چۈشەندۈردى :

— بۇ كىشى ئىشخانىنىڭ كاتىپى بولىدۇ ، ئىسمى ئابلا ، ئىككىمىز بىرلىكتە تەييارلىق قىلغان ، ئىمتىھاننىمۇ بىللە بەرمەكچىمىز ...

— ھە ؟ ! — نازارەتچى دەسلەپ ھەيرانلىقتا لەپپىدە بىر قارىدى - دە ، كېيىن مەسخىرە ئارىلاش سوغۇققىنە كۈلدى ، — تەييارلىقنى ئەلۋەتتە بىللە قىلىشقا بولىدۇ ، لېكىن ئىمتىھاننى قانداقمۇ بىللە بەرگىلى بولسۇن ؟ ! بۇ ھەركىمنىڭ ئىقتىدارىنى سىنايدىغان ئىش - دە ! — نازارەتچى ئاندىن ئابلا كاتىپقا قاراپ

دېدى ، — يولداش ، ئىمتىهانغا قاتنىشىشقا تېگىشلىكلەرنىڭ ھەممىسىگە گۇۋاھنامە تارقىتىلغان ، سىزنىڭ گۇۋاھنامىڭىز بولمىغاندىكىن قايتىپ كېتىڭ ...

نازارەتچىنىڭ تەلەپپۇزى بۇيرۇقتەك جىددىي ئىدى ، ئابلا كاتىپ نۇردۇن ھاكىمغا قاراپ ئىلاجسىز قالغانلىقىنى بىلدۈردى . راستىنى ئېيتقاندا ، شۇ تاپتا ئۇنىڭمۇ بۇ يەردىن خۇددى بوز تورغايدەك پۈرركىدە قىلىپ غايىب بولغۇسى بار ئىدى . بايا نۇردۇن ھاكىم قاراپ تۇرۇپلا يالغان ئېيتتى . ئۇلار نەدىمۇ بىرلىكتە تەييارلىق قىلسۇن ؟ ! بۇنىڭدىن بىر ئاي بۇرۇن ۋىلايەتلىك مائارىپ ئىدارىسىدىن بۇ قېتىمقى ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن يۈز سوئال چىقىرىپ ، ھەرقايسى جايلارغا تارقىتىپ بەرگەن . شۇ چاغدا نۇردۇن ھاكىم سوئاللار بېسىلغان قەغەزنى ئابلا كاتىپقا بېرىپ : «سەن مۇشۇ بويىچە ئانچە - مۇنچە تەييارلىق قىلىپ قويغىن ، ئىمتىھان ۋاقتىدا بىر يەردە ئولتۇرارمىز ...» دېگەنىدى . بۇ شۇنداقلا ئېيتىلغان سۆز بولسىمۇ ، لېكىن ئەمەلىيەتتە ، بىر رەھبەرنىڭ قول ئاستىدىكى كادىرغا ۋەزىپە تاپشۇرۇشى ئىدى . ئابلا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئىشخانىسىدا ئىشلەۋاتقان مۇشۇ بىرنەچچە يىلدىن بېرى نۇردۇن ھاكىمنىڭ قولىغا قول ، پۇتىغا پۇت بولۇپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ بۇ قېتىمقى ياخشى تەييارلىق قىلدى . بۇ جەريانىدا نۇرغۇن ماتېرىياللارنى كۆردى ، نۇرغۇن كىشىلەردىن سورىدى . شۇنداق قىلىپ ، قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە خېلى ئەتراپلىق ھەم چوڭقۇر بىلىمگە ئىگە بولۇپ قالدى . بۇنى ئۇ ئاساسەن ئۆزىنىڭ ئىلىم - پەنگە بولغان ئىشتىۋازلىقى بىلەن قىلدى ، شۇنداقلا بۇنىڭ ئۆز رەھبەرى ئورۇنلاشتۇرغان «سىياسىي ۋەزىپە» ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى . لېكىن ، ئابلا تېخى ئىككى يىل بۇرۇنلا ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەچكە ، بۇ قېتىمقى ئىمتىھانغا قاتنىشىش «سالاھىيىتى» توشماي گۇۋاھنامە ئالالمىدى . بۇگۈن بولسا نۇردۇن ھاكىمنىڭ

يېنىدا ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئېغىزىغا ئېغىز ، قۇلىقىغا قولاق بو-
لۇش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولالماي قالدى ...

— ۋاقىت توشۇپ قالدى ، — دېدى نازارەتچى نۇردۇن ھا-
كىمغا ئەسكەرتىپ ، — تېزرەك جايىڭىزغا بېرىڭ !

نۇردۇن ھاكىمنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . باشقا
ئىشلاردا ئۇ بۇ يەرگە ھاكىم بولسىمۇ ، لېكىن ھازىر شۇ مەيداندا
نازارەتچى ئۇنىڭغا ھاكىم ئىدى ، ئۇنىڭغا بويسۇنماي بولمايتتى .
ئابلا كاتىپ يەلكىسىنى قىسىپ قويۇپ سىرتقا ماڭدى ، ئۇنىڭ
قارىسى يېتكەندىن كېيىن نۇردۇن ھاكىمنى بىردىنلا ۋەھىمە
باستى . ئۇنىڭ كاللىسى گويا كاتىپ بىلەن بىللە چىقىپ كەتكەن-
دەك ، ئۆزىنى ئىنتايىن زەئىپ ھەم جانسىز ھېس قىلدى ...

لېكىن ، ئۇ يەنە دەرھاللا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . بۇ يەردە ئول-
تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلەر بو-
لۇپ ، ئەزەلدىن ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايدىغانلار ئىدى . شۇلار چېغىدا
ھېچبىر غېمى يوق بەخىرامان ئولتۇرسا ، نەچچە يىلدىن بېرى
ئۇلارنى باشقۇرۇپ كېلىۋاتقان ئادەمنىڭ ئالاقزادە بولۇشى ئۇيات
ئەمەسمۇ ؟ ! ئىمتىھان دېگەن قانچىلىك نېمىتى ؟ ! ئۇ ئەقلىگە
كەلگەندىن بېرى كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى يازسىمۇ چوڭ بىر
كىتاب بولىدۇ . شۇنداق تۇرۇقلۇق ئىككى -ئۈچ سائەت ئىچىدە
بىر نەچچە ۋاراق قەغەز توشقۇزۇش شۇنچە تەس گەپمۇ ؟ !...

نۇردۇن ھاكىم بىردىنلا جانلاندى ، شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى
ھەممىدىن كۈچلۈك ۋە قاۋۇل ھېس قىلدى . پۈت - قوللىرىغىمۇ
باشقىدىن مادار كىرگەندەك ، مەزمۇت قەدەم بىلەن چوڭ زالنى
ئۇدۇل كېسىپ جايىغا قاراپ ماڭدى .

قوڭغۇراق ئۈچىنچى قېتىم چېلىنغاندا ، ئىمتىھان كومىس-
سىيەسىنىڭ باشلىقى ئوتتۇرىغا چىقتى .

— يولداشلار ، بۈگۈن بىز مەركەزنىڭ مۇناسىۋەتلىك
ھۆججەتلىرىنىڭ روھىغا ئاساسەن ، بىر قىسىم ئىشچى -

خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى سىناپ باقماقچىمىز . بۇ قېتىمقى سىناقنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا ئۆتكەندە تارقىتىلغان ھۆججەتتە تەپسىلىي سۆزلەنگەن ، ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلەرگە «لاياقەت گۇۋاھنامىسى» بېرىلىدۇ . ھازىر ئىمتىھان سوئالىرىنى تارقىتىمىز ، — دېدى ئۇ ۋە يەنەبىر نەچچە ماددىلىق دەققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى جېكىلىگەندىن كېيىن ئىمتىھانغا قاتناشقان ئاتمىش يەتتە كىشىنىڭ ئىسىملىكىنى بىرمۇبىر ئوقۇپ ئەمەلىيلەشتۈردى . نۇردۇن ھاكىم شۇ چاغدىلا بۇ مەبداندا ئۆزى بىللەن بىللە ئاھىيىنىڭ يەنە بىر مۇئاۋىن ھاكىمى — مەخسۇتنىڭمۇ بارلىقىنى بىلدى . مەخسۇت ئۇنىڭدىن تۆت قەدەم ئالدىدىكى ئورۇندا ئولتۇراتتى . ئۇ مەخسۇتنىڭ پۇتۇن قىياپىتىنى ئېنىق كۆرەلمىسىمۇ ، لېكىن يان تەرەپتىن ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ خاتىرجەم ھەم بەھۇزۇر ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ، قانداقتۇر بىر خىل ئىچكى تۇيغۇ بىلەن سوغۇققىنە ھېجىيىپ قويدى .

شۇ چاغدا ئىمتىھان نازارەتچىلىرى پېچەتلەنگەن ئىمتىھان سوئاللىرىنىڭ پېچىتىنى يېشىپ تارقىتىشقا باشلىدى . جەمجىت زال ئىچى بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى . قايسىبىرلىرى ئىلتىجالىق كۆزلىرى بىلەن تۆت ئەتراپىغا قاراپ ، كىملەردىندۇر مېھىر - شەپقەت كۈتكەندەك قىلاتتى ، قايسىبىرلىرى چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىپ ، ئۆزىنىڭ روھىي زەئىپلىكىنى ئاشكارىلايتتى ...

نۇردۇن ھاكىم ئىمتىھان سوئالىنى قولىغا ئېلىپ ، بېشىدىن ئاخىرىغىچە بىر قاراپ چىقتى . ھەرخىل پەنلەردىن ئارىلاش چىقىرىلغان ئون سوئال ئۇنىڭ كاللىسىدا دەمالىلىقا ھېچقانداق تەسىرات قالدۇرمىدى ، گويا ئۇ ئۆمۈچۈك توربىغا چىرمىشىپ قالغاندەك ، پىكىرلىرى بىردىنلا تۇمانلىشىپ كەتتى . پەقەت ماتېماتىكا سوئاللىرى ئىچىدىكى ئاددىي كەسىرلەر ئۇنىڭ كۆزىگە غەلىتە كۆرۈنۈپ ، بىر ئاز مەيلىنى تارتقاندەك بولدى - يۇ ، لېكىن يەنە شۇ ھامان ئۇلارمۇ قانداقتۇر ئەھمىيەتسىز ،

www.uyghurkitap.com

تۇتۇرۇقسىز نەرسىلەرگە ئايلىنىپ ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدى : «مۇنداق غەلىتە نەرسىلەرنىڭ ئورنىغا ‹توخۇ - توشقان قىرىق سەككىز ، پۈتلىرى يۈز سەككىز ، تى چىقارسا بولىمىدۇ ؟ — دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆزىچە چېچىلىپ ، — ئەگەر شۇ بولغان بولسا هايت- هۇيت دېگۈچە ئىشلىۋەتمەمتتىم ! ... »

نۇردۇن هاكىم ئۆزىنىڭ شۇ هېسابنى ياخشى ئىشلىيەلەيدىغانلىقىنى ، ئۇنىمۇ ئۆتكەن هەپتە بىر ئۇلپىتىنىڭ ئۆيىدىكى ئولتۇرۇشتا قايسىبىرسىنىڭ قىزىقچىلىق قىلىپ يېشىپ بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى .

شۇنداق قىلىپ ماتېماتىكىدىن چىقىرىلغان ئىككى سوئال ئۇنى ئانچە قىزىقتۇرالمىدى ، ئۇ ئاخىر قولىنى بىرلا سىلكىپ : «نېمانچە باش قاتۇرغۇلۇق ! ؟ تۆت ئەمەلنى بىلمىگەن ئادەم ناھىيىنى سوريالمامدىكەن ! ؟ » دەپ ، بۇ مۇرەككەپ ئىسكەنجىدىن ئۆزىنى ئاسانلا ئازاد قىلىۋەتتى . ئەمدى ئۇ ئىمتىهان سوئاللىرىنىڭ باشتىكى بىرقانچىسىدىن بىراقلا ئاتلاپ ئۆتۈپ ، ئوتتۇرىدىكى بىرسىگە كېلىپ توختىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىگە كۈلكە يۈگۈردى . لەۋلىرى ئىختىيارسىز لىپىلداپ ، بىلىنەر - بىلىنمەس پىچىرلىدى : «مانا ، سوئال دېگەن مۇنداق بولسا بولىدۇ ، بۇنى چىقارغان مۇئەللىم ناھايىتىمۇ ئەقىللىق ئىكەن : ‹جۇڭگو كوممۇنىستلار پارتىيىسىنىڭ 7 - قۇرۇلتىيى قاچان ، قەيەردە ئېچىلغان ؟ ، دەمدۇ ، هىم ! ... »

نۇردۇن هاكىم چاپىنىنىڭ يېڭىنى يۇقىرىغا سۈرۈپ قويۇپ ، خۇددى هۆججەتلەرگە تەستىق سالغاندەك سالاپەت بىلەن پىچىرلىشقا كىرىشتى : «جۇڭگو كوممۇنىستلار پارتىيىسىنىڭ 7 - قۇرۇلتىيى پارتىيە تارىخىدىكى ئەڭ مەشھۇر ، ئەڭ ئۇلۇغ قۇرۇلتاي بولۇپ ، ئۇ 1945 - يىلى 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ئۇلۇغ پايتەختىمىز بېيجىڭدىكى هەشەمەتلىك خەلق سارىيىدا تەنتەنە بىلەن ئېچىلغان . »

نۇردۇن هاكىم يېزىشتىن توختىدى ـ دە ، تۆت تەرىپىگە قاراپ ئازادە كېرىلىۋالدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇ سوئالغا ھېچكىم ـ نىڭ ئۇنىڭدەك توغرا ھەم تېز جاۋاب بېرەلىشى ناتايىن ئىدى . لېكىن ، ئۇنىڭ كۆزلىرى مەخسۇتنىڭ باش كۆتۈرمەي جىددىي يېزىۋاتقان قىياپىتىگە چۈشۈش بىلەن يەنە كەيپى بۇزۇلدى ...

ئوتتۇز سەككىز ياشلاردىكى مەخسۇت ئىنتايىن كەم سۆز ، ئاددىي ـ سادىدا يىگىت ئىدى . سىرتتىن كۆرگەن كىشى ئۇنى بىرەر ناھىيىنىڭ ھاكىمى دەپ زادىلا ئويلىمايتتى . ئۇ ئەزەلدىن كىتاب ۋە گېزىت ـ ژۇرنال ئوقۇشقا ھېرىسمەن بولۇپ ، شەرەپنى ئەقىل بىلەن ھۇنەردىن ، ئۇلۇغلۇقنى ئىلىم بىلەن پاراسەتتىن تېپىشقا تىرىشاتتى . شۇڭا كىشىلەر ئۇنىڭغا «كىتابخۇمار» دەپ نام قويغانىدى . لېكىن ، كېيىنرەك بۇ نام نۇردۇن ھاكىم تەرىپىدىن «كىتاب سارىڭى»غا ئۆزگەرتىۋېتىلدى . مەيلى نېمىلا بولمىسۇن ، مەخسۇت ھەرخىل بىلىملەردىن خەۋەردار بولغاچقا ، ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسى كەڭ ، سۆزلىرى مەزمۇنلۇق ئىدى . ئۇ ھەرقانداق چوڭ يىغىن ياكى كىچىك مۇزاكىرىلەردە سۆزلىمىسۇن ، سۆزلىرى كىشىلەرنى قايىل قىلالايتتى . شۇڭا بەزى قېرىلار ئۇنىڭ دوكلاتىنى ، پىكىر ـ تەلەپلىرىنى ئاڭلىغاندا ، «ئەجەبمۇ ئىسىق باستى» دېسە ، ياشلار «ئەجەبمۇ تەمىلىك سۆز بولدى» دېيىشەتتى .

مەخسۇتنىڭ ئىمتىھان قەغىزىدىن باش كۆتۈرمەي ، ھەۋەس بىلەن يېزىشى نۇردۇن ھاكىمنى تولىمۇ تولغاي ، ئۇ دەرھال خىيالدىن ئۆزىنى يىغىپ ، نەزىرىنى يەنە سوئاللارغا ئاغدۇردى . بايا جاۋاب يېزىپ بولغان سوئالنىڭ ئاستىدىلا ئۇنىڭغا خېلى تونۇشتەك يەنە بىر سوئال تۇراتتى . نۇردۇن ھاكىم پىچىرلاپ ئوقۇدى : «دۆلىتىمىزدە بارلىققا كەلگەن تۆت چوڭ كەشپىيات قايسىلار ؟»

نۇردۇن ھاكىم قەلەمنى ئېڭىكىگە تىرەپ چوڭقۇر ئويغا

پاتتی . بۇ سوئال ئۇنىڭغا خېلى ئاساندەك بىلىنسىدى ، ئويدانراق بىر ئويلىسا دەرھاللا جاۋاب بېرىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى .

توغرا ، ئۇ بۇنىڭغا چوقۇم توغرا جاۋاب بېرىدۇ ، تۆت چوڭ كەشپىيات دېگەننى بىر ناھىيىنى سوراۋاتقان ھاكىم بىلمىسە سەت ئەمەسمۇ ؟ ! ... مانا ـ مانا ، ئېسىگىمۇ كېلىۋاتىدۇ ، ئۇ قايسىبىر گېزىتتە يولداش پېكىڭ جيامۇنىڭ باغراش كۆلى ئەتراپىدا ئىلمىي تەكشۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى ئوقۇغاندەك قىلىۋىدى . غۇ ، توغرا ، بىرىنچى كەشپىيات دەل شۇ ، يولداش پېكىڭ جيامۇ باغراش كۆلىنى ئىزدەپ تاپتى . ئىككىنچىسىچۇ ؟ ھە ، بۇمۇ ئېسىگە كەلدى . ئۇ قايسىبىر يىغىندا نېفت ئىشچىلىرىنىڭ بىپايان قاغىلىق نېفىتلىكىنى ئاچقانلىقى توغرىسىدا ئاڭلىمىغانمىدى ، ھـە ، مانا شۇ كەشپىيات بولمامدۇ ؟ ... ئەمدى ئۈچىنچىسى چۇ ؟ ئۈچىنچىسى ...

خۇددى شۇ چاغدا ئۇنىڭ دىققىتىنى باشقا بىر نەرسە تارتىپ كەتتى . ئون نەچچە ياشلىق ئىككى ئوقۇغۇچى ئۇنىڭ يېنىدىكى دېرىزىنىڭ سۈنۈق ئەينىكىدىن بېشىنى تىقىپ ، زالدىكىلەرگە ئەندىكىپ قارىدى . كېيىن ئۇلارنىڭ بىرسى يېنىدىكىسىنى نوقۇدى ، ئۇلارنىڭ چېچەن كۆزلىرى زالدىكى دوسكىغا چۈشتى . ئۇنىڭدا ئىمتىھان سوئاللىرىنىڭ ھەممىسى يېڭى يېزىقچە كۆچۈرۈپ قويۇلغانىدى . ئۇلار سوئاللارنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن تىللىرىنى چىقىرىپ ، غەلىتە ھەرىكەتلەر بىلەن زالدىكىلەرنى مازاق قىلىشقا باشلىدى . نۇردۇن ھاكىم ھارسىنغان ھالدا ئۇلارغا قاراپ قاتتىق گۆلەيدى . لېكىن ، ئۇلار پىسەنتىمۇ قىلماي ، ئەكسىچە ، نۇردۇن ھاكىمغا قاراپ مەسخىرىلىك ھىجايدى ۋە پەس ئاۋازدا :

— ۋەييى ! ... ئاشۇ بويى بىلەن ئىزا تارتماي ئولتۇرغىنىنى ! ئىزا ـ ئىزا ئەمەسمۇ ؟ ! — دېدى بارماقلىرىنى يۈزىگە سۈركەپ ، — ئۇنچىلىك سوئالنى كىم بىلمەيدۇ ؟ ! ...

مانا مەن هەممىسىنى بىلىمەن ...

— مەنمۇ بىلىمەن ! — دېدى يەنە بىرسىمۇ ئۆزىنى كۆرسەتمەپ ، — يەر شارىدىكى بەش ئىقلىم بەلۋىغىنى ساناپ بېرەيمۇ ؟

— توختا ، ئۇنى دۇنيا خەرىتىسىدىن كۆرسىتىمىز ، — دېدى يەنە بىرسى ، — سەن دۆلىتىمىزدىكى تۆت چوڭ كەشپىياتىنى بىلەمسەن ، شۇنى ساناپ باقە ؟

— كىم بىلمەيدۇ : بىرىنچىسى ، مەتبە ، ئىككىنچىسى ، قەغەز ...

دەل شۇ چاغدا مەيدان نازارەتچىلىرى بالىلارنى كۆرۈپ قېلىپ قوغلىۋەتتى . نۇردۇن ھاكىمنىڭ خاپىلىقتىن ئەمدىلا خۇشاللىقا ئايلانغان كۆڭلى يەنە ئازماندا قالدى . ئەگەر ، نازارەتچىلەر يەنە بىرەر مىنۇت ئۇلارنى كۆرمىگەن بولسا ، نۇردۇن ھاكىم تۆت چوڭ كەشپىياتنى تولۇق ئاڭلىۋالغان بولاتتى ... ھېلىمۇ ياخشى ، ئىككىسىنى بولسىمۇ بىلىۋالدى . ھەي ! ... بۇ شۇمتەكلەرنىڭ قىلىقى ئەسكى بولغان بىلەن كۆڭلى ئەجەبمۇ ياخشى ئىكەن ـ ھە ؟ !

نۇردۇن ھاكىم ھېلىقى نازارەتچىگە قاتتىق ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ قويدى . مۇمكىن بولسا ئىدى ، ئۇ دەرھال كەمپۇت ياكى پۇل تەڭلەپ بالىلارنى قايتىدىن چاقىرىۋالغانمۇ بولاتتى . ئەتتە ! ... ئامال قانچە ؟

نۇردۇن ھاكىم بالىلاردىن ئاڭلىۋالغان ھېلىقى ئىككى گەپنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن دەرھال يازدى : «قەغەز ، مەتبە ... »

ئەمدى ئۇنىڭ ئەقلى بىردىنلا چاقماقتەك يورۇپ كەتتى ، ئۇ تۆت چوڭ كەشپىياتنىڭ قالغان ئىككىسىنىمۇ تېپىپ ، ئۆزىنىڭ بايا ئويلىغانلىرىنى دەرھال ئىنكار قىلدى : قەغەز بىلەن مەتبە بولغان يەردە نېمە ئۈچۈن سىياھ بىلەن قەلەم بولمايدۇ ؟ توغرا ، دەل ئۆزى شۇ !

نۇردۇن هاكىم ئىمتىهان قەغىزىگە چوڭ ھەم چىرايلىق قىلىپ تۆۋەندىكىلەرنى يازدى :

«قەغەز ، مەتبە ، سىياھ ، قەلەم — دۆلىتىمىزدە بار لېكىن كەلگەن تۆت چوڭ كەشپىياتتىن ئىبارەت .»

ئۇ يەنە بىر قېتىم كۆكسىنى كېرىپ ، ئەتراپىغا قارىدى ، كۆز قارىچۇقى بىر ئايلىنىپ كېلىپ مەخسۇتقا كەلگەندە ، چىپىدە توختىدى . بۇ چاغدا مەخسۇت ئىمتىهان قەغىزىنى ئالدىن تاپشۇرغانلارنىڭ ئۇچىنچىسى بولۇپ زالدىن چىقىپ كېتىۋاتاتتى . نۇردۇن هاكىم بىرئاز جىددىيلىشىپ قالدى ، مەخسۇتنىڭ بۇ ئىشتىمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىشى ئۇنىڭغا هار كەلدى . ئۇ دېگەن كىم ؟ ئۇنى پەقەت نۇردۇن هاكىملا مۇشۇ كۈنگە ئېرىشتۈرگەنغۇ ...

بىر هېسابتا شۇنداق دېيىشكىمۇ بولاتتى . مەخسۇت 1972 ـ يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ يېزىغا چۈشكەنىدى ، 1975 ـ يىلىغا كەلگەندە ، گۈڭشې بويىچە ئېلىپ بېرىلغان ئالتە ئايلىق ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىدا بىرىنچى دەرىجىلىك ئەمگەك نەمۇنىسى بولۇپ پارتىيىگە كىردى هەم شۇ يىلى دادۇي ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى بولدى . 1976 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا نۇردۇن كېجاڭ دەل شۇ دادۇيىنىڭ لۇشيەن تەرىبىيىسىگە مەسئۇل بولۇپ چۈشكەندە ئۇلار تونۇشتى . مەخسۇت ئۇنىڭغا كاتېپلىق قىلدى ، كۆڭلى توز ، تىرىشچان بۇ يىگىت ئاستا ـ ئاستا نۇردۇنغا ياراپ قالدى . خىزمەتنىڭ ئاخىرىدا ئۇنى گۈڭشېغا ، ناهىيىگە تونۇشتۇرۇپ «ئىقتىدارلىق ، ئىستىقباللىق ياش» دەپ ماختىدى . 1977 ـ يىلى مەخسۇت گۈڭشېغا مۇئاۋىن شۇجى بولۇپ ئۆستۈرۈلدى . شۇ يىلنىڭ ئاخىرىدا نۇردۇنمۇ ناهىيىلىك تەشكىلات بۆلۈمىگە باشلىق بولۇپ ، ئۇزاق ئۆتمەيلا مۇئاۋىن مۇدىر بولۇپ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . لېكىن ، نۇردۇن 1980 ـ يىلدىكى ئومۇمىي سايلامدا مەخسۇتنىڭ تولۇق ئاۋاز بىلەن هاكىملىققا

سايلىنىپ كېتىشىنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلمىغانىدى . بىر چاغلاردا ئۆزىنىڭ ئارقىسىدا سوكۇلداپ ، نېمە قىل دېسە ، شۇنى قىلىدىغان بىر «قوڭالتاق»نىڭ بىردىنلا ئۆزىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىشى ئۇنىڭدا قاتتىق ھەسەت قوزغىدى . ئىشىنىڭ بۇنداق ئاستىن-ئۈستۈن بولۇپ كېتىشىنى ئۇ پەقەتلا كاللىسىغا سىغدۇرالمايتتى . شۇنداق بولسىمۇ ئۇ يەنە «تۈتۈنىنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ» دېگەندەك ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئۆزىنىڭ ئىمما ئارىسىدىكى ئىناۋىتى بىلەن پەخىرلىنىپ يۈرۈۋەردى . كۈندە تەرەپ - تەرەپ-تىن كېلىۋاتقان تەكلىپ ، باغاقلار ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۆز ئىناۋىتىنىڭ ئۆلچىمى ئىدى ، شۇڭا ئۇ ئۆز ئۆزىگە ماختىنىپ : «تۆردە ئولتۇرغان ھېساب ئەمەس ، زەللە ئالغان ھېساب ! ناھىيىدە كىمنىڭمۇ مەنچىلىك يوق - ئابرۇيى بار ؟ ! مەخسۇتنى ئالساق بىرەر باغاقچىلىكمۇ يوقى··· » دەيتتى . لېكىن ، يېقىنقى كۈنلەردە نۇردۇننى تۇرۇپلا بىر ۋەھىمە چۇلغىۋالدى . ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا مۇنداق ئىككى خىل مىش - مىش گەپ ئېقىپ يۈرەتتى . بىرى : «نۇردۇن ھاكىمنى ۋىلايەتكە ئۆستۇرەر-مىش» ، يەنە بىرى : «مەخسۇتنى ۋىلايەتكە ئۆستۇرەرمىش» . بۇ ئىككى خىل مىش - مىش گەپنىڭ ئۆز ئالدىغا ئېنىقلىغۇچىسى بار ئىدى .

نۇردۇننى ئۆستۇرىدۇ دېگۈچىلەر ئۇنىڭ «سالاھىيىتىنى ، تەجرىبىلىكلىكىنى ، يۇقىرىدىكى ھىماتىنىڭ كۈچلۈكلۈكىنى» شىپى كەلتۈرسە ، مەخسۇتنى ئۆستۇرىدۇ دېگۈچىلەر ئۇنىڭ «بىلىملىكلىكىنى ، قاۋۇللۇقىنى ، ياشلىقى»نى تىلغا ئېلىپ ماختىشاتتى . بۇ گەپلەر نۇردۇننىڭمۇ قۇلىقىغا يەتتى ، ئۇ ئۆزى ھەققىدىكى ماختاشلارنى ئاڭلىغاندا كېرىلىپ ، ھۇزۇرلىناتتى . بۇ مىش - مىش گەپنىڭ تېزرەك رېئاللىققا ئايلىنىشىنى ئېغىز تامشىپ كۈتەتتى . لېكىن ، شۇ ھامان بۇ شېرىن خىياللار يەنە قانداقتۇر بىر ئاچچىق ھەسەتكە ئايلىنىپ ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى

ئېچىشتۇراتتى . مەخسۇت گويا ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغىسىغا تۇرۇۋالـ
غاندەك ، ئۇنىڭغا تېگىشلىك نېسىۋىنى تارتىپ كېتىۋاتقاندەك بىـ
لىنەتتى . چۈنكى ، تۇرۇپلا مەخسۇت ھەققىدىكى مىش مىش
گەپلەر كۆپىيىپ ، ۋەزىنلىك بولۇپ كېتەتتى ، خەلق ئۇنى خۇددى
گۇڭشېدىن بىرلا سادا بىلەن ناھىيىگە ئېلىپ كەلگەنگە ئوخشاش ،
يەنە بىر سادا بىلەن ۋىلايەتكىمۇ ئاپىرىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى .
بۇنداق چاغلاردا نۇردۇن ئۆز - ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ : «ئۇ
مەندىن ناھايىتى ئازراقلا كىچىك ، مېنىڭ بولسا خىزمەت تەجرىـ
بەم ، ئىش ئىقتىدارىم ئۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە چوڭ . قولۇمنى
قەيەرگە سوزسام شۇ يەردىن بىر لوقما يۇلۇپ ئالالىغۇدەك قۇدرەـ
تىم بار ، پۇتۇن ناھىيە مېنى تونۇيدۇ ، ئۇ بولسا بىر كىتاب
سارىڭى ، تېگىـ تەكتىنى سۈرۈشتۈرسەڭ ، شالدىرلاپ تۇرغان
بىر سېۋەت غوزەك ! ئۇنى كىم تونۇيدۇ ، قانچىلىك يـۈز -
ئـابرۇيى بار ئىكەن ! ؟ ... » دەيتتى .

بۇ پەقەت ئۆز - ئۆزىگە تەسەللى بېرىشلا ئىدى . ناھىيىدىكىـ
لەرنىڭ مەخسۇتقا قارىغاندا ئۇنى كۆپ تونۇيدىغانلىقى راست ،
ئۇنىڭ يۈز - ئابرۇيىمۇ خېلى چوڭ . لېكىن ، بۇ جەھەتتە خەلقـ
نىڭمۇ ئۆز كۆڭلىدە ھېساب - كىتابى بار ئىدى . كىشىلەرنىڭ
نەزىرىدە ، نۇردۇن ھاكىم بۇنچە كۆپ تونۇشلارنى ، بۇنچە چوڭ
يۈز - ئابرۇينى پەقەت جىرىڭشىپ تۇرغان قىرلىق رومكىلار بىلەن
بەزى كىشىلەرنىڭ ھەرخىل مۇددىئادا راسلىغان كاتتا داستىخانلىـ
رىدىن تاپقان . مەخسۇت بولسا باشقا گەپ . كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە
ئۇ خۇددى قۇلۇلە ئىچىدىكى ساپ مەرۋايىت ئىدى ...

نۇردۇن ھاكىم ئاستا - ئاستا خىيالدىن سەگىپ ئەسلىگە
كەلدى . كىشىلەر بىردىن - ئىككىدىن چېقىپ كېتىشكە باشلىغاـ
نىدى . مانا ، ئۇنىڭ يېنىدىكى مال ساتقۇچى ئايالمۇ ئىمتىھان
قەغىزىنى تاپشۇرۇشقا تەييارلىنىۋاتاتتى . نۇردۇن ھاكىم ئۆزىمۇ
سەزمىگەن ھالدا ئارانلا تونۇيدىغان بۇ ھەمراھىغا ئىلتىجالىق

كۆزلىرى بىلەن تەلمۈرۈپ قارىدى ، مال ساتقۇچى ئايالمۇ بىر نەرسىنى سەزگەندەك كۆز ئىشارىسى بىلەن ئۇنىڭدىن : «قايسى سوئالنى يازالمىدىڭىز ؟» دېگەندەك قىلدى . لېكىن ، نۇردۇن ھاكىم يەنە شۇ ھامان ئاددىي بىر مال ساتقۇچىغا يېلىنىشتىن ھارسىندى بولغاي ، دەرھال ئۇنىڭدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ ، ئالدىدىكى ئىمتىھان سوئاللىرىغا قارىۋالدى . ئايال چىقىپ كەتتى ، ئۇنىڭ مەزمۇت ماڭغان قەدەم ئاۋازى نۇردۇن ھاكىمنىڭ قۇلىقىدا خېلى ۋاقىتقىچە ئەكس سادا بولۇپ تۇردى ...

نۇردۇن ھاكىم ئىمتىھان سوئاللىرىنى باشتىن - ئاخىر يەنە بىر قۇر ئوقۇپ چىقتى . لېكىن ، ئۇنىڭ كاللىسىغا ھېچ نەرسە چۈشمىدى ، كۆزلىرى ئىمىر - چىمىر بولۇپ ، قاتتىق ھارغىنلىق ھېس قىلدى ، زەئىپلەشكەن كۆڭلى قانداقتۇر بىر نەرسىنى خالايتتى . ئۇ ئالدىدىكى ئىستاكاندىن بىر - ئىككى يۇتۇم قايناق سۇ ئوتلىدى ، لېكىن زادىلا ئاغزىغا تېتىمىدى ، ئۇ شۇ چاغدىلا ، ھاراق خۇمار قىلغانلىقىنى بىلدى ، جىددىيلەشكەن ئەسەبلىرى بىردىنلا بوشىشىپ ، قۇلىقىغا قايسىبىر سورۇنلاردىكى رومكىلار-نىڭ جاراڭشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ ، كۆزىگە ھەشەمەتلىك داستىخانلاردىكى خىلمۇ خىل نازۇ نېمەتلەر كۆرۈنۈشكە باشلىدى ...

ئويۇن - تاماشا ، بەزمە - باراۋەت نۇردۇن ھاكىمنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى ئىدى . ئۇ بارا - بارا ھەر كۈنى ئاخشىمى بىرەر يەرگە مېھمانغا بارمىسا ئىچى پۇشىدىغان ، بىرەر يەردىن باغاق كەلمىسە كۆڭلى يېرىملىشىدىغان بولۇپ قالغانىدى . بۇنداق كۈنلەردە ، ئۇ بەزىلەرگە ئۆزىنى يېقىن تۇتقان قىياپەتتە ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن : «بۇگۈن ئاخشام سىز بىلەن بىر مۇڭدىشاي دەيمەن» دەپلا قويايتتى . بۇ سۆز ئەلۋەتتە ئادەتتىكى بىر كادىر ياكى پۇقرا ئۈچۈن ناھايىتى كاتتا ئىلتىپات ھەم قاتتىق سىگنال ئىدى . ئۇ گويا شۇ كۈنى ئۆيىگە خىزىر كېلىدىغاندەك ھەشەم بىلەن تەييارلىق قىلاتتى ، ھاكىمغا ئۇلپەت بولۇش ئۈچۈن

يەنە بىر نەچچە مۇددەت ، كېچاڭلارنى چاقىراتتى . شۇ كۈنى ساھىبخانا ئۆز ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، قەرز پۇلىنى بولسىمۇ ، بىرەر پاقلان سويىاتتى . چۈنكى ، پۈتۈن ناھىيە ئىچىدە نۇردۇن ھاكىمنىڭ تونۇر كاۋىپى بىلەن پېتىر ماتتىغا ئامراق ئىكەنلىكى مەشھۇر ئىدى . بۇنداق ئولتۇرۇش بەزىدە تاڭغا سوزۇلاتتى ، دەسلەپ تەپتارتىش ، قورۇنۇش ئىچىدە بولسا ، كېيىن نۇردۇن ھاكىم قولىغا ئۇچ قىرلىق يوغان رومكىنى ئېلىپ ، كىملەردىندۇر ئاڭلاپ يادلىۋالغان :

قەتىرە قالمىسۇن جامىنىڭ ،
ئىچەيلى بۇ ئەزىز مەينى .
مۇھەببەت ئىشقىدا كۆلەيلى بىردەم ،
ئەتە دوزاخقا كىرسەكمۇ مەيلى .

دېگەن شېئىرنى ئوقۇغاندىن كېيىنلا ئولتۇرۇش ۋاژىدە قاينىاپ كېتەتتى ...

باغاق يېزىپ چاقىرىلغان مۇنداق مېھماندارچىلىقلارنىڭ كۆپلىرىدە ئەلۋەتتە مەلۇم بىر ھېساب - كىتاب بولاتتى . ئولتۇرۇشنىڭ ئەتىسى ياكى ئۆگۈنى ساھىبخانا بىر پارچە ئەرز ياكى ئىلتىماسنى كۆتۈرۈپ ، قانداقتۇر بىر شەخسىي ئىشلىرىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن نۇردۇن ھاكىمنىڭ ئالدىدا پەيدا بولاتتى .

«ئېغىز يېسە يۈز ئۇيۇلىدۇ - دە !» نۇردۇن ھاكىمۇ ئەرزىنى چالا - بۇلا ئوقۇپلا ئاستىغا : «تەلىپى بويىچە مۇۋاپىق ھەل قىلىپ بېرىلسۇن !» دەپ مۇناسىۋەتلىك تارماقلارغا قارىتىپ تەستىق سالاتتى . لېكىن ، بۇ تەستىق ئىككى كۈن ئۆتمەيلا يېڭى بىر ئىزاھات بىلەن قوشۇلۇپ ئۆزىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كېلەتتى ، ئۇنىڭغا : «يۇقىرىنىڭ پالانى ھۆججىتىنىڭ پۈستانى ماددىسىغا ئاساسەن ھەل قىلىنىشى بولمايدۇ» دېگەن خەتلەر يېزىلغان

بولاتتى . پەقەت مانا شۇ چاغدىلا نۇردۇن ھاكىم ھېلىقى ھۆججەت-لەرنى تېپىپ كۆرۈپ باقاتتى ياكى ئۇ ھۆججەتلەر ئاللىقاچان كاتىپ تەرىپىدىن شۇ پېتى قايتۇرۇپ كېتىلگەن بولاتتى . بۇنداق چاغلاردا ئۇ ھېلىقى ئەرز ئىگىسىگە : «ھىم ... بۇ تازىمۇ يامان يەرگە دۇچ كېلىپ قاپتۇ - دە !» دەپ ئۆزىنىڭ ئۆزىنىسىنى ئېيىتاتتى ياكى يۈزى چوڭراق يېقىن ئادەمى بولسا ، دەرھال : «بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ تۇر ، شەرىئەتنىڭ پۈتىقى تولا ، مەن ئۆزۈم ھەل قىلىمەن !» دەپ شەخسىي تونۇشلۇق يولى بىلەن بەزى ئىشلارنى ھەل قىلىپمۇ ئۆبتەتتى ...

مانا بۇگۈن نۇردۇن ھاكىمنىڭ ئۆزى قېيىن بىر ئىشقا دۇچ كېلىۋىدى ، ئۇنى يېشىشكە بىرەر يارەمچىمۇ چىقمىدى ، كاشكى ، شۇ ئولتۇرۇش ، شۇ سورۇنلارنىڭ بىرەرسىدە بۇگۈنكى ئىمتىھان سوئاللىرى ھەققىدە بىرنەچچە ئېغىز گەپ - سۆز بولغان بولسا-ھە ؟ ! نۇردۇن ھاكىم ئۇنى خۇددى ھېلىقى شېئىرنى يادلىۋالغان-دەك يادلىۋالغان بولسا ، بۇ مەيدانداً ئانچە باش قاتۇرۇپمۇ كەتمە-گەن بولاتتى ...

نۇردۇن ھاكىم ھاراق خۇمارىنى زورغا بېسىپ ، چېچىلىپ كەتكەن خىياللىرىنى ئاران بىر يەرگە يىغدى - دە ، ئەتراپقا قارىدى . ئىمتىھانغا قاتناشقانلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى زالدىن چىقىپ كېتىپ بولغانىدى . بەلگىلەنگەن ۋاقىتمۇ ئاز قېلىۋاتاتتى . ئۇ جىددىيلەشكەن ھالدا دىققەت - نەزىرىنى يەنە سوئاللارغا ئاغ-دۇردى . خىلمۇ خىل سوئاللاردىن ئۆزى بىلىدىغان ، ئاسانراقلە-رىنى ئىزدىدى ، لېكىن بىرسىگىمۇ ئەقلى يەتمىدى . ئەكسىچە ، ئەدەبىياتتىن چىقىرىلغان بىر سوئال ھەتتا ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى . ئۇنىڭدا بىر كۆپلەت خەلق قوشىقىنى ئىدىيە-ۋىلىك ھەم بەدئىيلىك جەھەتتىن تەھلىل قىلىش تەلەپ قىلىنغا-تىدى . نۇردۇن ھاكىم بۇ قوشاقنى كۆپ ئاڭلىغان ، ھەتتا يادقىمۇ بىلىدۇ ، لېكىن بىر چاغلاردا ئۇ بۇنى «سېرىق ، ئەكسىيەتچى»

www.uyghurkitap.com

ۋەھاكازا دەپ تەنقىد قىلغان ، ئەمدى بولسا ئۇنى ئىجابىي جەھەتـ
تىن تەھلىل قىلىش قانداقمۇ ئۇنىڭ كاللىسىغا سىغمىسۇن ؟ ؟
ئۇنىڭ ئۇستىگە «ئىدىيىۋىلىك ، بەدئىيىلىك» دېگەنلەر زادى نېـ
مە ؟ ئۇنىڭ بىلىدىغىنى ئەزەلدىن «ئىنقىلابىيلىق ، جەڭگىۋار-
لىق» دېگەن گەپلەر تۇرسا ، بۇنىڭ ئورنىغا ئۇنداق غەلىتە گەپلەر-
نى ئىشلىتىشنىڭ زادى نېمە ئەھمىيىتى بار ؟ ! ...

نۇردۇن ھاكىم تىل ـ ئەدەبىياتتىن چىقىرىلغان سوئاللارغا ئاچچىق بىلەن غودۇڭشىپ قويۇپ ، جاۋاب بېرىشتىن باش تارتـ
تى ، بۇنى ئۆزىچە شۇنداق قىلىش زۆرۈر دەپ قارىدى . ئەمدى كېيىنكى ئىككى سوئال ئۇنىڭ خېلى مەيلىنى تارتىپ قالدى :
«نېمە ئۈچۈن شامال چىقىدۇ ؟» توغرا ، ئۇنى ئەلۋەتتە بىلىپ قويۇش كېرەك . بۇنىڭ يېزا ئىگىلىكىدىكى ئەھمىيىتى زور .

«كۇن نېمە ئۈچۈن تۇتۇلىدۇ ؟» بۇنداق ھادىسىلەرنىڭ سەـ
ۋەبىنى بىلىپ قويۇشمۇ زىيانلىق ئەمەس . ئەگەر ، بۇ ھەقتە دېھقانلارغا سۆزلەپ بەرسەك ، ئۇلار ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ ، سېنىڭ بىلىمىڭگە قايىل بولماي قالمايدۇ ...

خوش ، ئۇنداق بولسا ، «نېمە ئۈچۈن ؟»

نۇردۇن ھاكىم كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ ، لەۋلىرىنى مىدـ
دىرلاتقىنىچە چوڭقۇر ئويغا چۆمدى . ئەسلىدى ، پىكىر قىلدى ... لېكىن ھېچ نەرسىنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى . شامالنىڭ نېمە ئۈچۈن چىقىدىغانلىقى توغرىسىدا قاچاندۇر بىر چاغلاردا مومىسىدىن ئاڭـ
لىغان «شامال كۆھىقاپتىن چىقىدۇ» دېگەن سۆزلىرىلا ئېسىدە قالغانىدەك قىلاتتى . ئەلۋەتتە بۇنى شۇ پېتى يازغىلى بولمايدۇ ، بۇ كونىلارنىڭ دىنىي ئەقىدىسى ئىدى . ئۇنداق بولسا ، ئۇنىڭ ئىلمىي سەۋەبلىرى زادى نېمە ؟ ...

ئارقا ـ ئارقىدىن قادىلىپ تۇرغان «نېمە ئۈچۈن»لەر بىرـ
دىنلا نۇردۇن ھاكىمنىڭ چىشىنى قېرىشتۇرۇپ قويدى . ئۇنىڭ نېرۋىلىرى تارتىشىپ ، ئىچى تىتىلداشقا باشلىدى ...

«شامالنىڭ نېمە ئۈچۈن چىقىدىغانلىقىنى بىلمەيمۇ بىر نا-
ھەيىنى ئوبدان سوراپ كېلىۋاتىمەنغۇ؟ — دەپ ئويلىدى ئۇ
كىملەرگىدۇر دوق قىلغاندەك ئاچچىق بىلەن، — بۇنىڭدىن كې-
يىنمۇ بىلمىسەم نېمە بوپتۇ؟! بىر ژىلايەتنى سوراشقا پۈتلىكا-
شاڭ بولامدىكەن! ... »

لېكىن، كۈن تۈتۈلۈش توغرىسىدىكى سوئال ئۈنى ئويلاندۇ-
رۇپ قويدى. بىردىنلا باللىق چاغلىرى ئەسكە چۈشتى. بىر
چاغلاردا ئۇ ساۋاقداشلىرى بىلەن بىللە كۈن تۈتۈلغانىنى كۆرىمەن
دەپ يېرىم كۈن تەقەززالىق بىلەن كۈتكەنىدى. ئاخىر ئوقۇتقۇچى-
سىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئۆگزىگە چىقىپ، بىر پارچە ئەينەككە
قازان قارىسىنى سۈركەپ، شۇنىڭ بىلەن كۈنگە قارىغان، ئوقۇتـ
قۇچىسىمۇ نەق مەيداندا تۇرغۇن نەرسىلەرنى سۆزلەپ بەرگەن ...

شۇ چاغلاردىكى ياشلىق ئەسلىمىلىرى، شادىيانە كۈنلىرى
ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىپ، كۆڭلى بىر ئاز كۆتۈرۈلدى. ئۇ،
كۈن تۈتۈلۈشنىڭ سەۋەبلىرىنى بىلىشكە قىزىقتى، قاشلىرىنى
ھىمىرىپ، لەۋلىرىنى پۈرۈپ چوڭقۇر ئويلاندى، ئەسلىدى، خە-
يال قىلدى، ھەتتا ناھىيىدە ئېچىلغان ھەر دەرىجىلىك يىغىنلار-
غىچە ئەسلىدى. قايسىبىرىدە، شۇ توغرىدا گەپ - سۆز بولغانلە-
قىنى ئېسىگە كەلتۈرۈشكە تىرىشتى ...

ئۇنىڭ يەنە كۆڭلى يېرىم بولدى، ئىمتىھان قەغىزىگە:
«مەن قاتناشقان يىغىنلاردا كۈن تۈتۈلۈش توغرىسىدا مۇزاكىرە
قىلمىغانكەنمىز، شۇڭا، مەنمۇ بىر نەرسە دېيەلمىدىم ...» دەپ
يازماقچى بولدى - يۇ، يەنە ئىككىلىنىپ قالدى. ئەگەر، مۇنداق
يازغاندا بەرەر كۆلكىگە قېلىپ، لەت بولىدىغان ئىش
بولماسمۇ؟!

بۇ جەھەتتە ئۇنىڭ ساۋىقى خېلى ئاچچىق ئىدى. بۇنىڭدىن
تۆت ئاي بۇرۇن ناھىيىلىك مېھمانخانىنىڭ زالىدا مۇنداق بىر
ئىش يۈز بەرگەنىدى: ژىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى بۇ ناھىيىگە

كېلىپ ، ئون نەچچە مەيدان ئويۇن قويدى . قايتىش ۋاقتىدا ئۇلارنى ئاددىيلا بىر چاي زىياپىتى بىلەن ئۇزىتىپ قويۇشقا توغرا كەلدى . ئۇزىتىش نۇتقىنى ئەلۋەتتە ناھىيىنىڭ مەدەنىي ـ مائارىپ ئىشلىرىغا مەسئۇل ھاكىمى نۇردۇن سۆزلىمەكچى ئىدى . تېكىستنى ئالدىن ئاللىبۇرۇنلا يېزىپ ، نۇردۇن ھاكىمغا تاپشۇرۇپمۇ بەرگەن ، ھاكىم شۇ كۈنى بىرسىنىڭ ئۆيىدە يېرىم كېچىگىچە زىياپەتتە ئولتۇرۇپ ، ئەتىسى خېلى كېچىكىپ ئورنىدىن تۇرغاچقا ، يۈز ـ كۆزىنىمۇ چالا ـ بۇلا يۇيۇپ ، ئۇستەل ئۈستىدە قالايمىقان چېچىلىپ يانقان ماتېرىياللىرىنى سومكىسىغا سالدى ـ دە ، مېھمانخانىغا كەلدى . ئارتىسلار ئاللىقاچان يىغىلىپ بولغانىدى . نۇردۇن ھاكىم ئۇلار بىلەن نېرى ـ بېرى سالاملىشىپ قويۇپلا ئۆزى ئۈچۈن تەييارلانغان ئورۇنغا ئولتۇرىدى ـ دە ، سومكىسىدىن ئۇزىتىش نۇتقىنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى : «يولداشلار ! — دېدى ئۇ قاتتىق بىر ئەسنەپ ، — ئاراكۇلاردىكى بىر قىسىم كىشىلەر ئوغرىلىق ، خىيانەت چىلىك قىلىپ سوتسىيالىزمنىڭ ئۇلىنى كولاپ ، سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشقا ئېغىر بۇزغۇنچىلىق سالدى ! ئۇلارنىڭ قول ـ پۇتلىرى نىجاسەتتىنمۇ پاسكىنا... »

ئۇستەل ـ ئورۇندۇقلار قاراسلاپ ، كۈس ـ كۈس پاراكۇلار ئەۋجىگە چىقتى . كىمدۇر بىرسى يەنە بىرسىگە دوق قىلدى :

— ھوي ئەخمەت ، مانا ئەمدى ھېسابنى ئۆزۈڭ بەر ! سەن نەدىكى خىيانەتچى ، ئوغرىنىڭ رولىنى ئېلىپ چىقىپ ، ھەممىمىزنى گەپكە قويدۇڭ ! ...

نۇردۇن ھاكىم شۇ چاغدىلا مەستلىكتىن يېشىلگەندەك سەگەكلىشىپ ، بىردىنلا قولىدىكى ماتېرىيالنىڭ ئارقا ـ ئالدىغا قارىدى ـ دە ، چىرايى بىردەم ئاقىرىپ ، بىردەم تاتاردى .

— يولداشلار ، ئۇقۇشماسلىق بوپتۇ ، — دېدى ئۇ ئوڭايسىزلىنىپ ، — ھەي ... شۇ كاتىپنى ، بۇ ئۆزى ئەقىللىق ئادەمنىڭ

ئىشى ئەمەس - دە ! بۇ تازىمۇ دۆتلۇك ، ماڭا نەدىكى بىر ماتىرد-يالنى بېرىپتۇ ئەخمەق ! كەچۈرۈڭلار ...

زال ئىچىدە قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى ، بۇ كۈلكە شۇنداق ئاچچىق ھەم مەسخىرىلىك ئىدىكى ، نۇردۇن ھاكىم كۈلكىسىگىمۇ تەڭداشسىز كۈچكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم مانا شۇ يەردە ھېس قىلغانىدى .

ئەسلىدە ، ئۇنىڭ بۇگۈن بۇ يەردە ئوقۇغىنى ئۆتكەن ئايدا مەدەنىي - ماۋارىپ سىستېمىسى بويىچە ئىقتىسادنى ئېنىقلاشقا سەپەرۋەرلىك قىلىش چوڭ يىغىندا سۆزلەنگەن سۆز بولۇپ ، بۇ يەردە سۆزلەشكە تەييارلانغان سۆز تېكىستى ئابلا كاتىپ بەرگەن پېتى ئۇنىڭ ئىشخانىسىدىلا قالغانىدى . شۇنداقتىمۇ نۇردۇن ھا-كىم چاققانلىق بىلەن ئەيىبنى كاتىپقا ئارتىپ ، ئارتىس دېگەن بۇ مازاقچى ، زۇۋاندارلارنىڭ كۈلكىسىنى ھەر ھالدا ۋاقىتلىق بولسىمۇ بېسىپ قالدى ...

ئىشىنىڭ يۈز بەرگىنىگە خېلى ۋاقىت بولغان بولسىمۇ ، لېكىن كىشىلەر گەپ ئارىسىدا ئۇنى ئەسلەپ كۈلۈشەتتى ۋە بۇ كۈلكىلەر نۇردۇن ھاكىمنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۇراتتى . شۇڭا ، ئۇ بايىقى سوئالغا جاۋاب يېزىش ئۈچۈن تەييارلانغان چېغىدا مانا شۇ كۈلكە ساداسى قۇلاق تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى - دە ، قەلەمنى چىڭ سىقىملىغىنىچە ئولا-تۇرۇپ قالدى . ئۇنىڭ خىيالى يەنە چېچىلىپ ، كۆڭلى نەلەرنە-دۇر كېزىشكە باشلىدى . پەقەت بىرىنچى قېتىملىق قوڭغۇراق چىلىنغاندىلا چۆچۈپ ئېسىگە كەلدى ...

ئىمتىھان ۋاقتى توشۇپ قالغانىدى . زالدا پەقەت بەشلا ئادەم قالدى . كومىسسىيە باشلىقى ئۇلارنىڭ يەنە بەش مىنۇت ئىچىدە ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇرۇپ بولۇش لازىملىقىنى ئەسكەرتتى . نۇردۇن ھاكىمنىڭ ئەمدى ئىمتىھان سوئاللىرىغا قاراشقىمۇ ، بىرەر نەرسىنى ئويلاشقىمۇ قۇربى يەتمەيتتى . ئۇنىڭ قۇلاقلىرى

غوڭۇلداپ ، كـاللىسى ئېغىرلىشىپ كەتتى . شۇنداق تۇرۇپمۇ بىرلا نەرسە ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئىگىلىۋالغانىدى ، «بۇ قېتىمقى ئىمتىھاندىن چوقۇم ‹لاياقەت گۇۋاھنامىسى› ئېلىش كېرەك . شۇنداق قىلغاندىلا ھېلىقى مىش - مىش گەپلەرنىڭ رېئاللىققا ئايلىنىشىغا يېقىنلاشقىلى بولىدۇ . مەخسۇت ئالالارمۇ - ھە ! ... كىتاب بىلمەي باشقا گەپ ، ئەمەلىي تەجرىبە باشقا گەپ ! بۇنداق ئىمتىھان نېمىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدۇ ؟ ئالتۇن بىلەن داشقال تارازىنىڭ ئىككى يېشىدا تۇرغىنى بىلەنمۇ ئالتۇن يەنىلا ئۆز قىممىتى بىلەن ئۆلچىنىدۇ - دە !... »

نۇردۇن ھاكىم چىرايلىق تۇرتەكلەنگەن ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇرۇپ بېرىۋاتقاندىمۇ ئەنە شۇ خىياللار بىلەن ئۆز كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ ، ئۆزىچە ئاق قالغان بوشلۇقلارنى تولدۇرۇۋەتكەندەك بولۇپ قالدى ...

كېيىنكى ئىشلار نۇردۇن ھاكىمنىڭ تەسەۋۋۇرىدىن خېلىلا ھالقىپ كەتتى . شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن ئۇ بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆيىدىن تالاغا چىقمىدى ، سۇرۇشتۇرگۈچىلەر ئۇنى تۈيۇقسىز بىتاب بولۇپ يېتىپ قالغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى .

ئىمتىھان نەتىجىسى ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ دوسكىغا چاپلانغانىدى . بىرنەچچە كۈنگىچە كىشىلەر-نىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . بۇ يەر گويا ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئىمتىھان زالىدىنمۇ سۈرلۈك بىر سىناق مەيدانىغا ئايلاندى . ئۇ يەردە بىر كومىسسىيىلا سىنىغان بولسا ، بۇ يەردە پۈتۈن ناھىيە خەلقى بىرمۇ بىر سىناقتىن ئۆتكۈزۈپ ، ئۇلارنىڭ تېگى - تەكتىگە لىللا باھا بېرىۋاتاتتى .

— بۇ تازىمۇ بەلەن ئىش بوپتۇ ، — دەيتتى ئۇلار ئىمتىھان نەتىجىسىگە قاراپ ، — ۋاقىتلىق ئىشچىدىن تارتىپ ھاكىمغىچە نۇشرىۋان ئادىلنىڭ تارازىسىغا چۈشۈپ ، گۆشى گۆش ، يېزى يەز بوپتۇ !

ئىمتىھان ھەقىقەتەنمۇ ، گۆش بىلەن بەزنى ئايرىغانىدى . كىشىلەر مەخسۇتنىڭ نەتىجىسىگە قاراپ ئاپىرىن ، باركاللا ئوقۇدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئورتاق نەتىجىسى 92.4 بولۇپ ، پۈتۈن مەيدان بويىچە بىرىنچى دەرىجىلىكلەر قاتارىدا ئىدى . كىشىلەر نۇردۇن ھاكىمنىڭ نەتىجىسىگە قاراپ ، ئۇمىدسىزلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى ، پىخىلداپ كۈلۈشتى ، ھەتتا ئاچچىقلاندى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئورتاق نەتىجىسى 13.7 بولۇپ ، ئېغىزغا ئالغۇچىلىكىمۇ يوق ئىدى ، كىشىلەر بىر - بىرىنىڭ كۆزىگە جىممىدە قارىشاتتى ، لېكىن ئۇلارنىڭ بۇ قارىشىدىن ئاجايىپ ئۆتكۈر ۋەھىلىك بىر سوئال چىققاندەك قىلاتتى :

نۇردۇن ھاكىمدەك كادىرلار تۇنۇگۈن بولغان ، بۈگۈنمۇ بار ، ئەمدى ئەتچۇ ؟ ...

1983 - يىل مارت ، ئۈرۈمچى

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارىسى

گۈلخان

1

ئۇنىڭ قەلبىدە چۈشىنىپ بولمايدىغان رەنجىش پەيدا بولغاندەك ، رەنجىش نەدىن ۋە كىمدىن كەلدىكىن ؟ ...

ئۇ قولىدىكى بىر ۋاراق قەغەزنى پۈرلەپلا يانچۇقىغا تىقتىدە ، بۇرغىلاش سەھنىسىدىن چۈشۈپ ، قىرىق نەچچە مېتىر ئېگىزلىكتىكى ۋېشكىغا ياماشتى ، ئۇنىڭ مېتالدەك قاتتىق قوللىرى ۋېشكا بالداقلىرىنى شۇنداق مەھكەم قامايتتى ، پۇتلىرىمۇ شۇنچە چەبدەس ئىدى . ئۇ بۇرۇن ھەر قېتىم ۋېشكا ئۈستىگە چىققاندا ، بوينىنى سوزۇپ مانا شۇ پايانسىز چۆل ئىچىدىن ئاللىكىمنى ئىزدەۋاتقاندەك يىراق - يىراقلارغا خېلىغىچە قاراپ قوياتتى ، بۈگۈن ئۇنداق قىلمىدى . ئۇ قەلبىگە ئېغىر رەنجىش سالغان ئاشۇ بىر ۋاراق قەغەزدىكى تۆت ئىلىك خەتنى ئۇنتۇشقا ، پۈتۈن زېھنىنى ئىشقا بېرىشكە ھەرىكەتلەندى ، لېكىن بۇ ئۆلگۈر خەت ھامان ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئاستا سوزۇلۇپ چىققان غايىۋانە بىر قولدەك ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇيتتى . ئۇ چاپىنىنى سېلىپ تاشلىدى ، ھەتتا گۈرۈپپا باشلىقىنىڭ تۆۋەندىن بېرىۋاتقان بۈيرۇقىنى ئاڭلىماي قېلىشتىن ئەنسىرىگەندەك ، قۇلاقچىسىنىمۇ ئېلىۋېتىپ جان - جەھلى بىلەن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى . قۇرغاق شامال ئۇنىڭ چاچلىرىنى ئۇياقتىن - بۇياققا ئۇچۇراتتى . ئىزغىرىن سوغۇق ئۇنىڭ ئىككى قەۋەت پوپايكىسىدىن ئۆتۈپ يېڭىندەك سانجىلىپ تۇرسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى قىزىپ كەتكەنىدى . ئۇ شۇ ھالدا قانچىلىك ئىشلىگەنلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى ،

بىر چاغدا گۈرۈپپا باشلىقىنىڭ قولىنى كاناي قىلىپ تۇرۇپ :

— قەيسەر ، قايتىپ چۈش ! روزا تۇتقان بولساڭمۇ ، ئىپتار قىلىدىغان ۋاقتىڭ ئۆتۈپ كەتتى ... ، — دېگەن ئاۋازنى خىرەشىرە ئاڭلىدى .

ئۇنىڭ كۆڭلى ھېچ نەرسە تارتمايتتى ، ئۇ قاچىسىدىكى سەيىنى مالتىلاپ ، ناننى ئېرىنچەكلىك بىلەن چاينا‌پ ئولتۇرغاندا كېرىم بۇرغا چاقچاق قىلدى :

— قەيسەر ، ساڭا گۈلخانىڭ خېتى ھەپتىلىك ناشتا بوپتۇ ـ دە !

ئاردىدىن يەنە بىرسى لوقما سالدى :

— گۈلخانىڭ خېتىنى كۆرۈپلا ، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر پارچىسى جەرەنبۇلاققا كەتتى .

— ھا ـ ھا ـ ھا ...

كۈلكە ـ چاقچاقلار قەيسەرگە تەسىرمۇ قىلمىدى ، ئەگەر بىرنەچچە كۈن بۇرۇن بولىدىغان بولسا ، ئۇمۇ بۇنداق چاقچاقلارغا ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ جاۋاب بەرگەن بولاتتى ، لېكىن ھازىر ئۇنىڭدا بۇنچىلىك ھەۋەس يوق . قەيسەر تامىقىنى چالا ـ بۇلا يەپلا سىرتقا چىقتى . يۈلغۇن بىلەن سۆكسۈك قاپلىغان دالىدا بىر ئاز ئايلىنىپ ، ھېلىقى خەتكە يەنە كۆز يۈگۈرتتى :

«قەيسەر ! — دەپ يېزىلغانىدى ئۇنىڭدا قەسەملا قىلىپ ، — سىزگە كۈتمىگەن يەردىن بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم . مەن ئەمدى سىز كۆرگەن گۈلخان ئەمەس ... مېنى ئۇنتۇپ ، بەختلىك بولۇشىڭىزنى تىلەيمەن ! ... »

قىزىق ، قەيسەرنىڭ بەختلىك بولۇشى گۈلخان بىلەن ئۆمۈرۋايەت قوش مېغىزدەك بىللە ئۆتۈشتە ئەمەسمىدى ؟ ! ...

قەيسەر كۆزىنى يۇمۇۋالدى ، قەلبىدە بولسا ناھايىتى ئاچچىق ، ھەتتا مانا شۇ چۆلدىكى يانتاق بىلەن ئەمەندىنمۇ بەتەرەك ئاچچىق پەيدا بولدى . ئۇ گۈلخان بىلەن تونۇشۇپ ، سىردىشىپ

كەلگەن ئىككى يىلدىن بۇيان ئۆزئارا باغاقچىلىكىمۇ خەت يېزىشمىغان ، ئاز دېگەندە ئايدا بىرەر قېتىم ئۇچرىشىپ نېمىت شەھەرنىڭ گۈزەل كېچىلىرىنى ، جۇڭغار ۋادىسىنىڭ جۇشقۇن ھايات مەنزىرىسىنى بىللە تاماشا قىلىشاتتى ، ئۆزلىرىنىڭ كەلگۈسى غايىلىرى ، بەخت - ئىستىقبالىلىرى توغرىسىدا مۇڭدىشاتتى ، ساپ مۇھەببەتكە تولغان ئوتلۇق كۆزلەر بىر - بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا ، ئۇچقۇندەك نۇرلار چاقنايتتى ، يەر قەرىدىن نېمىت فونتانلىرىنى ئېتىلدۇرۇشتا پىشقان مەزمۇت قوللار بىر - بىرىنى سىقىشقاندا ، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدى ئىللىق بىر ھارارەتتىن ھۇزۇرلىناتتى ...

لېكىن ، ئەمدىلىكتە مانا بۇ خەت قەيسەرنىڭ قوللىرىنى مۇزلىتىۋاتىدۇ ، بۇ مۇز ئاستا - ئاستا ئۇنىڭ يۈرىكىنىمۇ سوۋۇتۇشقا ئۇرۇنماقتا . ئۇ خەتنى بىر مىجىلىدى - دە ، تاشلۇۋەتمەكچى بولدى ، لېكىن يەنە كۆڭلى قەيمىدى ، «بۇ زادى قانداق سىر ؟ ! گۈلخان شۇنچىلىك يېنىك تۇيغۇلۇق قىز بولسا-ھە ؟ ئىككى يىللىق مۇھەببەت ئىككىلىك خەت بىلەن ئەخلەت-سانداۋقىغا تاشلىنامدۇ ؟ ! ... »

شۇ تاپتا قەيسەرنىڭ پۈتۈن خىيالىنى ئۆزى ئۇچۇن ئېغىر رەنجىش ئېلىپ كەلگەن بۇ خەتنىڭ سىرىنى بىلىش ئىستىكى چۇلغىۋالغانىدى .

2

قەيسەر ئىككى كۈننى خام ياغ ئىچىۋالغان ئادەمدەك مەست-خۇش ئۆتكۈزدى . ئۇنىڭ قەلبىدە ئارىلىشىپ كەتكەن مۇھەببەت بىلەن نەپرەت تۇيغۇلىرىنى ئۇيقۇسىز ، كۈنلىرىنى مەنىسىز قىلىۋەتتى ، لېكىن ئىشقا كەلگەندە ، ئۇ يەنىلا يولۋاستەك ئىشلەيتتى ، شۇڭا ئۇنىڭ يۈرىكىدىكى ئاچچىق ھەسرەتلىرى پەقەت ئۆزى

ئۇچۇنلا سىر بولۇپ قالدى .

ئۇچىنچى كۈنى ئۇ ئىشتىن ئەمدىلا چۈشۈپ ياتاقتا يۇيۇنۇۋاتقاندا ، ئىشىكنى مۇرىسى بىلەن ئىتتىرىپ كىرگەن كىرىم بۇرغىنىڭ غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازى ئاڭلاندى .

— لايىقىدىكىنىڭ بېشىغا بەخت قۇشى قونۇپتۇ . تەلەيلىكسەن ـ دە ، نېفىتچىم ! — كىرىم بۇرغا ئېيىق شاپىلىقىدەك قوللىرى بىلەن قەيسەرنىڭ دومبىيىپ تۇرغان سۆڭگىچىگە يەڭگىلگىنە بىرنى سالدى .

قەيسەر سوپۇن ماغزاپلىرى ئېقىپ تۇرغان بېشىنى كىرىمگە بۇراپ :

— ئۇنىڭ بېشىغا قونغان بەخت قۇشىنى سەن نەدە كۆردۇڭ ؟ — دېدى ۋە خۇرسىنغان هالدا قوشۇپ قويدى ، — ئاسماندىن تاۋار ياغسا ، تۇمارلىق تەگمەيدىغان تەلەيسىز مەن...

— مانا ساڭا تۇمار ، — دېدى كىرىم قولىدىكى «نېفىت گېزىتى»نىڭ يېڭى بىر نۇسخىسىنى شارتتىدە يېيىپ ، — بۇنى قولتۇقۇڭغا ئەمەس ، دەل كۆكسۈڭگە ئېسىۋالساڭمۇ يارىشىدۇ .

قەيسەر يۇز ـ كۆزلىرىنى ئۇياق ـ بۇياق سۈرتۈپ ، كىرىمنىڭ قولىدىكى گېزىتنى ئالدى ، ئۇنىڭ كۆزى گېزىتنىڭ بىرىنچى بېتىدىكى قىزىل رەڭ بىلەن نەقىشلىك قىلىپ يېزىلغان «جەڭگىۋار بۇرغىچى» دېگەن چوڭ ماۋزۇغا چۈشكەندە بىر هازا-غىچە تۇرۇپلا قالدى . خەۋەر خېلىلا ئۇزۇن ئىدى . قەيسەر ئۇنىڭ باش قىسمىدىكى «نېفىتلىكسىز بويىچە قانات يايغان چوڭ بىرلەشمە جەڭنىڭ هالقىلىق پەيتلىرىدە ، 3268 ـ قىزلار بۇرغىلاش دۇيىنىنىڭ بۇرغىچىسى گۈلخان ئۆلۈم خەۋپىگە قارىماي ئۈچ مېتىر قېزىلىپ بولغان قۇدۇقنى ئېغىر هادىسىدىن ساقلاپ ، سەپدىشى شىياۋلەننى قۇتۇلدۇرۇپ ، نېفىت رايونىمىزنىڭ قەهرىمان ئۇلگىسى بولۇپ قالدى ... » دېگەن قۇرلارنى ئوقۇغاندا ، ئىختىيارسىز يۈرىكى دۈپۈلدىدى .

شۇ كۈنى كەچتە ياتاقتا توپلانغان نەپتچىلار ئارىسىدا گۇلۇ خاننىڭ ئىش - پائالىيىتى توغرىسىدىكى مۇلاھىزىلەر قىزىپ كەتتى ، بۇ سورۇن ئۇستىگە پېشقەدەم ئەترەت باشلىقىمۇ كىرىپ قالدى . ئۇ تۇمارچە ياستۇقالغان بۇرۇتىنى تىلى بىلەن يالماپ قويۇپ ، ھېلىقى گېزىتنى قولىدىن - قولىغا ئېلىپ كۆرۈۋاتقان يىگىتلەرگە قاراپ دېدى :

— گۇلخان قىز بىزگە جەڭ ئېلان قىلدى . قېنى قايسىڭلار كېلەر قېتىمقى قەھرىمانلار ئۇچرىشىش يىغىنىدا ئۇنىڭ بىلەن بىر ئورۇندۇقتا يانمۇ يان ئولتۇرۇشقا ۋەدە بېرەلەيسىلەر ؟

بۇ سۆز خۇددى قەيسەرگە ئېيتىلىۋاتقاندەك باشقىلارنىڭ كۆزلىرىمۇ ئۇنىڭغا ئاغدى ، ئۇ بىر ئاز ئوڭايسىزلاندى .

ئەترەت باشلىقى سۆزىنى داۋام قىلدى :

— گۇلخاننىڭ روھىدىن ئۆگىنىشىمىز كېرەك يىگىتلەر ، ئۇ نەپتلىكىمىزنىڭ پەخرى ! — ئۇ گېزىتتىن ئوقۇغان خەۋەرگە ئۆزىنىڭ ھېسسىياتلىرىنى قوشۇپ ئىشتىياق بىلەن سۆزلەشكە كىرىشكەندە ، ئاڭلىغۇچىلارنىڭ قەلبىدىكى ھەۋەس ۋە ئىلھام ئوتىنى تېخىمۇ ئۇلغايتتى . قەيسەرمۇ خىلىلا ھاياجانلاندى ، بۇ ماختاشلار گويا ئۇنىڭغىمۇ تەئەللۇقتەك كۆزلىرىدە كۈلكە شولىسى ئەگىدى . لېكىن ، ئۇ تاماكا خالتىسىنى ئېلىش ئۈچۈن يانچۇقىغا قولىنى سېلىۋىدى ، ھېلىقى خەتكە قولى تېگىش بىلەنلا يەنە سەسكىنىپ كەتتى . ئۇ ئويچان ھالدا ، ساقلىق ئۆسۈپ قالغان ئۇچلۇق ئېڭىكىنى گىرەلەشكەن بارماقلىرى ئۇستىگە قويۇپ ، غەمكىن كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككىنىچە ئولتۇردى . ئەمدى ئۇنىڭ خىيال قۇشلىرى ئۆزى ئۈچۈن تونۇش بولغان يىراقتىكى قىزلار بىلەن دۇيىنىڭ ھەيۋەتلىك ۋېشكىلىرى ئۇستىدە ئەگىشىكە باشلىغانىدى . قەيسەر كۆزلىرىنى يۇمۇپ ، گېزىت خەۋىرىدىكى تەپسىلاتلارنى ئويلىدى ، تەپسىلاتلار بىردىنلا ئۇنىڭ ئالدىدا شاۋقۇن - سۇرەنلىك جانلىق مەنزىرە بولۇپ شەكىللەندى :

قىزلار بۇرغىلاش دۇيى جانپىدالىق بىلەن ئىشلىمەكتە ، قۇدۇق 3000 مېتىر بىخەتەر قىزىلىپ بولدى ، گېئولوگىيىلىك مەلۇ- ماتلاردىن قارىغاندا ، نېفىت كۆزىنىڭ ئېچىلىشىغا پەقەت يۇز نەچچە مېتىرلا قالغان . قىزلارنىڭ قەلبىدە قۇدۇقنى مۇددەتتىن بۇرۇن قېزىپ ، چوڭ بىرلەشمە جەڭگە سۇغا قىلىش ئىستىكى ئۇرغۇيتتى ، شۇڭا ئۇلار نۆۋەتتىكى تۇرۇبىلارنى ئۇلاپ چۇشۇرۇش ئۈچۈن ھەممە تەييارلىقلارنى پۈتكۈزدى . ئىككى قولى بىلەن تور- مۇزنى قاماپ تۇتقان يارەمچى بۇرغىچى شياۋلەن بۇيرۇق كۈتمەك- تە .

گۇلخانىنىڭ بۇيرۇق ئىشارىتى بىلەن تورمۇز بوشىتىلىپ ، 40 نەچچە مېتىر ئېگىزلىكتىكى ھەيۋەتلىك تۇرۇبا مۇنارى ئاستا سىيرىلىپ يەر قەرىگە شۇڭغۇشقا باشلىدى ...

كىرپىكلىرىدىن ماڭلاي چاچلىرىغىچە ئاپئاق قىراۋ باغلىغان گۇلخانىنىڭ سەگەك كۆزلىرى بىرده يەر ئاستى مەشغۇلاتىنى كۆر- سەتكۈچى چوڭ قىزىل سائەتكە ، بىرده نورمال سۈرئەت بىلەن قۇدۇققا چۇشۇۋاتقان تۇرۇبىلارغا قارايتتى . ئۇنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپقاندەك شياۋلەنگە قاراپ چەپ كۆزىنى قىسىپ ، ئىللىققىنا كۈلۈپ قويدى ، لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن باشلانغان كۈلكە زە- ناقلىق يۇزلىرىگە بېرىپ تارىغچە ، شياۋلەننىڭ ھەرىكىتى جىد- دىيلىشىپ قالدى . نەق شۇ چاغدا سىم ئارقان ئورالغان بارابان ئارقىغا يېنىپ كېتىپ ، تورمۇز كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئىدى ، شياۋلەن پۈتۈن بەدىنىنىڭ سالمىقى بىلەن تورمۇزنى باسقان بول- سىمۇ ، لېكىن تورمۇز ئۇنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك پۈتلىرى تىپىرلاپ قالغانىدى ، ئۇنىڭ «ۋاي بولمىدى ... » دېگەن ئەنسىز ئاۋازىمۇ گۇلدۇرلەپ تۇرغان ماتورلار ئىچىده غايىب بولۇپ كەت- تى . گۇلخانىنىڭ كۆزى 270 گرادۇس بۇلۇڭ ھاسىل قىلىپ پىقىراۋاتقان سائەت ئىستىرىلكىسىدىن يۆتكىلىپ ، بىنورمال سۈر- ئەت بىلەن شۇڭغۇۋاتقان تۇرۇبىلارغا چۇشكەنده ، خۇددى بېشىدا

چاقماق چاقىنىدەك تېنى شۇركۈندى : ئەگەر قىرىق - ئەللىك تونۇنا ئېغىرلىقتىكى بۇ تۈرۈبىلار ئاشۇ سۈرئەت بىلەن گۈلدۈرلەپ چۈشىدىغان بولسا ، قۇدۇق بىلەن بىللە نۇرغۇن جازىلارنىڭ ۋەيران بولىدىغانلىقىنى ئۇ ياخشى بىلەتتى ، ئۇ چاغدا ... گۈلخانىنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى ، ئۇ ماتورخانا بىلەن سېغىزلىق ئېرىتمىدە ئىشلەۋاتقانلارنى چېكىنىشكە بۇيرۇدى - دە ، ئۆزى تورمۇزغا قاراپ ئېتىلدى . شىياۋلەننىڭ يۈزلىرى قەغەزدەك ئاقىرىپ كۆزلىرى پارقىراپلا قالغانىدى ، گۈلخان پۈتۈن كۈچى بىلەن تورمۇزنى باستى ، ئۇنىڭ قوللىرى خۇددى ئامبۇردەك تورمۇز تۈتقۇچىغا كىرىشىپ كەتكەنىدى . تۈرۈبىلارنىڭ سۈرئىتى بىر ئاز ئاستىلىدى ، لېكىن يەنە بىر كۈتۈلمىگەن پېشكەللىك يۈز بەردى ، قاتتىق تارتىلىشتىن زورۇقلىنىپ پولات ئارقان ئۈزۈلدى ...

— قەيسەر ، — كېرىم بۇرغىنىڭ غودۇدۇڭ ئاۋازى قەيسەرنى خىيالدىن سەگىتتى ، — بېشىڭنى چاتىرىقىڭغا تىقىپ نېمانچە خىيال قىلىپ كەتتىڭ ! قورقما يىگىت ، ئۇنى سەندىن ھېچكىم تارتىپ كېتەلمەيدۇ ...

— ھىم ... ، — دېدى چاچلىرى مېتىس قوينىڭ يۇڭىدەك پاخپىيىپ كەتكەن ھاشىم دىمىغىنى قېقىپ ، — ئۇ تارتىپ كەتكىلى بولمايدىغان مايتاغنىڭ مىڭ تونىلىق ماي تۇڭمىتى ؟ قىز دېگەن كىم دان چېچىپ بېرىسە ، چۈكۈلداپ كېتىۋېرىدىغان چۇجە .

— ھاي - ھاي ! — دېدى كېرىم ئۇنىڭغا ئالىيىپ ، — مۇشۇ سۆزلىرىڭنى قىزلار ئاڭلاپ قالىدىغان بولسا ، بۇدۇر چاچلىرىڭنى خوراز پەيلىرىدەك يۇڭۇلىۋەتمىسۇن يەنە !

گاز پىلتىسىنىڭ ئوتىنى ئۇلغايتىۋەتكەن بىر سەيىۋ ئىشچىسى سۆزگە ئارىلاشتى :

— ئالتۇننى كۆرسە پەرىشتىمۇ يولدىن چىقىدۇ ، ئاغىنىلەر ، گۈلخانىنىغۇ ئۇنداق قىزلارغا ئوخشاتقىلى بولماس ، ھەر ھالدا

ئۇنىڭمۇ نام ـ شۆھرىتى چىڭگىز تېغىدىن ھالقىپ ، مايتاغقىچە كەتتى . ئۇ ئەمدى بۇرۇنقى گۈلخان ئەمەس ، كۆكسىدە قادالغان گۈللەر كىمنىڭ كۆزىنى قىزارتمايدۇ دەيسەن . كىم بىلىدۇ ، ئەتە ـ ئۆگۈن كادىر بولۇپ ئارقىدىن ئىس چىقامدۇ تېخى ، ئۇ چاغدا بىزنىڭ قەيسەرمۇ «ۋاي توختىسىلا ، توختىسىلا ... » دەپ يېتىشەلمەي قالارمىكىن ...

قەيسەرنىڭ خورلۇقى كەلدى ، گويا گېلىغا قىلتىرىق تۇرۇپ قالغاندەك ئازابلاندى . بۇرۇنقى چاغلار بولمىدىغان بولسا ، ھاشىم ـ نىڭ شۇ سۆزى ئۇچۇن ئۇنىڭ پاخپىيىپ تۇرغان چېچىدىن قار ـ ماپ تامغا ئىككىنى ئۇستۇرۇۋەتكەنمۇ بولاتتى ، بىراق بۇ سۆزلەر ئىككى كۈندىن بېرى ئۇنىڭ ئۇچۇن تېپىشماق بولۇپ ، يۈرىكىنى ئۆرتەۋاتقان خەتنىڭ سىرىنى يېشىۋەتكەندەك بولدى ... ئۇ ئېغىر بىر «ئۇھ» تارتتى ـ دە ، ئۇندىمەستىن سىرتقا چىقىپ كەتتى .

كەچ كۈزنىڭ قۇرغاق شامىلى سوقۇپ تۇراتتى ، ماتورلار گۈرۈلدەپ ، ۋېشكىلار كۆككە تاقاشقان بۇ كەڭ جۇڭغار ۋادىسى ئۇنىڭغا تولىمۇ تار بىلىندى ، ئىككى يىلدىن بۇيان داۋام قىلىۋاتقان شۇ نېفىت شەھىرىدە باشلانغان مۇھەببەت خاتىرىلىرى ئەسكە چۈشتى ... خاتىرىلەر بارغانسېرى كۆپەيمەكتە ، باراقسان نەپىس گۈل بولۇپ ئېچىلىپ ، شوخ شامالدا ئارىلىشىپ خۇش ـ پۇراق تارقاتماقتا ...

قەيسەرنىڭ كۆزىگە ئەنە شۇ گۈللەرنى ئارىلاپ كېلىۋاتقان گۈلخان كۆرۈنگەندەك بولدى ، لېكىن ئۇ بۇرۇنقى گۈلخان ئەمەس ، بېشىدا ناۋات رەڭ ھېلىلە ياغلىق ، ئۇستىدە لىغىرلاپ تۇرغان پىلاتى ـ يوپكا ، پۇتىدا ئېگىز ئۆكچىلىك مېغىزرەڭ ئاياغ ، قولىدا بولسا كادىرچە سومكا... ئۇ ئۇستۇپشى ماي بىلەن لايغا مىلەنگەن قەيسەرنى كۆرۈپلا بېشىنى بىر سىلكىپ چەتكە بۇرۇلدى ـ دە ، ئاللىقاندىاق بىر ئاتونۇش كۆلەڭگە تەرەپكە قاراپ كەتتى...

قەيسەر گويا يۇرىكىگە بىرشى پىچاق بىلەن سانجىغاندەك سىلكىنىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئالدىدا شاخاراپ كەتكەن بىر توپ يۇلغۇن تۇراتتى . ئۇ يانچۇقىدىكى خەتنى ئالدى ، دە : «ۋاپاسىز !» دېگىنىچە مىجىقلاپ ـ مىجىقلاپ تاشلىۋەتتى ، خەت پىلدىرلاپ بىرىپ يۇلغۇن شاخلىرىغا ئىلىنىپ قالدى ...

3

قەيسەر دەم ئېلىش كۈنىگە بارماق ساناپ دېگۈدەك ئۇلاشتى . ئۇ ئەتىگەنلىكى ياتاقداشلىرى تېخى تۇرمىغان چاغدا يۇيۇنۇپ ئاز-راقلا ناشتا قىلدى ـ دە ، تۇرۇبا توشۇۋاتقان ماشىنىلارنىڭ بىرىگە ئولتۇرۇپ ، جەرەنبۇلاققا قاراپ يولغا چىقتى . ئۇ بۈگۈن گۈلخان بىلەن كۆرۈشۈپ ، يۈزتۇرا ئىككى ئېغىز گەپنى قىلىپلا ئارىنى ئوچۇق قىلىش قارارىغا كەلگەنىدى . چەكسىز چۆل باغرىدا شامال-دەك تېز ئۇچقان ماشىنا بىر پەستە ئۇنى يۈز نەچچە كىلومېتر-لىق مەنزىلگە يەتكۈزۈپ قويدى ...

ئەنە ، قەيسەرنىڭ كۆزىگە يىراقتىنلا 3268 ـ قىزلار بۇرغە-لاش دۇيىنىڭ ھەيۋەتلىك ۋېشكىسىمۇ كۆرۈندى ، كىم بىلىدۇ ، گۈلخان ھازىر ئەنە شۇ ۋېشكىنىڭ ئۈستىدە ئىشلەۋېتىپ ، قەيە-سەرنى كۆرۈپلا يۈزىنى چەتكە بۇرامدۇ تېخى ! ...

قەيسەرنىڭ قەدىمى ئاستىلىدى ، راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇنىڭ يۈرىكى يەنىلا دۈپۈلدەشكە باشلىغانىدى . بۇ دۈپۈلدەش ھاياجاندىن-مۇ ياكى خورلۇق ـ ئەلەمدىنمۇ ، بىلگىلى بولمايتتى . شۇ چاغ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر قىز كېلىپ قالدى ، قەيسەر ئۇنى تونۇ-دى ، ئۇ مۇشۇ بۇرغىلاش دۇيىنىڭ تېخنىكى قايشا ئىدى . ئۇلار قىسقىچە پاراڭلاشتى ، قىز دەم ئېلىش ئۇچۇن يۈرتىغا بېرىپ ئاخشام كەپتۇ ، بۈگۈن سەپداشلىرى بىلەن كۆرۈشۈش ئۇچۇن ئىش مەيدانىغا كېتىۋاتقانىكەن . بۇ ئۇچرىشىش قەيسەرگە خوپ

كەلدى ، ئۇ ئەتىگەن يانچۇقىغا سېلىۋالغان كىچىككىنە تۇگۇنچەكـ
نى چىقىرىپ :
— ئالدىراپ تۇرمەن ، بۇنى گۈلخانغا بېرىپ قويارسىز ،
ئاۋارە قىلدىم ... ، — دېدى ـ دە ، تېزلا ئارقىغا ياندى .

4

تاك شەپىقى سەھەرنىڭ سۈس تۇمانىنى قىزىللىققا پۈركەپ ،
كەڭ دېرىزىدىن ئېقىپ كىرىپ ئازادە ياتاقنى تېخىمۇ يورۇتۇۋەتـ
كەندى . گۈلخان ياستۇقىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ كىتاب كۆرۈۋاتاتـ
تى .
«تاك ـ تاك» چېكىلگەن ئاۋاز ئۇنىڭ دىققىتىنى بۆلدى .
ئىشىك قىيا ئېچىلىپ قايشانىڭ يېرىم گەۋدىسى كۆرۈندى ۋە ئۇ
هاياجانلىق ۋارقىرىۋەتتى :
— گۈلخان ! ...
ئۇلار قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى . قايشا ئۇنىڭ داكا بىلەن
تېڭىۋالغان يۈز ـ كۆزلىرىگە ، قاتمۇ قات بىنتلار بىلەن ئورىۋەتـ
كەن سول قولىغا قارايتتى ، قارىغانسېرى كۆزلىرىدە قانداقتۇر
بىر ئىچكى ئازابنىڭ كۆلەڭگىسى ئەگىيتتى ، لەۋلىرى لىپىلداپ ،
ئەگسم قاشلىرى بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ كەتتى ، گۈلخان ئۇنىڭ
كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشنى سەزدى ئەتىمالىم ، تەبئىي خۇش
پېئىللىقى بىلەن ئۇنىڭ دىققىتىنى بۇرىدى :
— قارىگە قايشا ، پۈتۈنلەي ياخشى بولۇپ كەتتىم ، دوختۇرـ
لارمۇ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن چىقىپ كېتىشىمگە قوشۇلـ
دى ، — ئۇ قوللىرىنى ، پۇتلىرىنى ئۆزىچە ھەرىكەتلەندۈردى ۋە
بىردىنلا بىرنەرسە ئېسىگە كەلگەندەك ، — ۋاي ئېسىم قۇرۇـ
سۇن ، ئۆيدىكىلىرىڭىز تىنچلىقمىكەن ؟ ياخشى دەم ئېلىپ قايتـ
قانسىز ؟ — دەپ ئارقا ـ ئارقىدىن سوئاللارنى ياغدۇردى .

— هەممىسى ياخشى ، سىزگە كۆپ سالام ئېيتتى ، — دېدى قايشا ۋە هاياجانلىق بىر تىنىۋېلىپ داۋام قىلدى ، — گۈلخان كۆپ جاپا چېكىپسىز ، لېكىن قان بەدىلىگە كەلگەن بۇ قۇدۇق ئەجرىڭىزنى بىكار كەتكۈزمەپتۇ ، هازىر ئۇنىڭدىن سوتكىسىغا سەكسەن تونىا ماي چىقىۋاتىدۇ .

گۈلخان هاياجانلاندى ، كېچە ـ كۈندۈز تىنىمسىز ئېقىپ چىقىۋاتقان نېفىت شارقىراتمىلىرىنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە گۈركىرىگەندەك بولدى ، بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا هۇزۇر بېغىشلايتى ، ئۇ نېپىز لەۋلىرىنى يىمىرىپ كۈلۈپ قويدى .

— شياۋلەن ياخشىمۇ ؟

گۈلخاننىڭ سوئالى قايشانىڭ ئېسىگە شياۋلەننىڭ تەسىرلىك سۆزلىرىنى قايتا سالدى . قايشا كەلگەن كۈنىلا شياۋلەن ئۇنىڭغا كۆز يېشى قىلىپ مۇنداق دېگەنىدى : «ئەگەر گۈلخان مېنى ئۆز گەۋدىسى بىلەن توسۇۋالمىغان بولسا ، مەن ئاللىقاچان ئۇزۇلگەن پولات ئارقاننىڭ يېمى بولۇپ كەتكەن بولاتتىم ... . بىراق ، گۈلخان مېيىپ بولدى ... »

دەرۋەقە ، گۈلخان مېيىپ بولغانىدى ، پولات ئارقاننىڭ چۈ-ۋۈلغان سىملىرى خۇددى ئوقيادەك ئۇچۇپ كېلىپ ئۇنىڭ يۈز-كۆزلىرىدىن قان جىرغاتتى ، سول قولىنىڭ بارماقلىرىنى بولسا قىلىچتەك ئۇزۇپ تاشلىغانىدى ...

ئۇلار خېلى ئۇزاق مۇڭداشتى ، قايشا ئەمدى قايتىش ئۇچۇن ئورنىدىن تۇردى ۋە تۈيۈقسىزلا گۈلخانغا بۇرۇلۇپ :

— ئاپلا ... ، — دېدى تاتلىمىنى چېكىپ ، — قارىڭە ، سىز ئۇچۇن ئەڭ قىممەتلىك بولغان ئامانەتنى ئۇنتۇغىلى تاس قاپتە-مەن ، — ئۇ كىچىككىنە قەغەز بوپىنى گۈلخانغا سۇنۇۋېتىپ قوشۇپ قويدى ، — ئامانەتنى ۋاقتىدا يەتكۈزەلمىدىم ، ئۇ چاغدا مەن سىزنىڭ دوختۇرخانىدا ياتقانلىقىڭىزنى نەدىن بىلەي .

قايشا خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى . گۈلخان تۈگۈچنى

ئالدىراپ يەشتى ، ئۇنىڭ ئالىقىنىدا ئۆزى ئۇچۇن تونۇش بولغان ئىككى نەرسە تۇراتتى . گۈلخانىنىڭ قوللىرى تىترەپ ، يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشى ئۆزىگە ئاڭلانغاندەك بولدى . گۈلخان ۋېشكا ئالدىدا تۇرۇپ چۈشكەن مانا شۇ تۆت سۆڭلۈق رەسىمى بىلەن ماۋۇ كەشتىلىك ياغلىقنى تېخى بىر يىل بۇرۇن قەيسەرگە مۇھەببەت يادنامىسى قىلغانىدى ، مانا ئەمدى ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ ئالىقىنىدا تۇرۇپتۇ ، ئۇ ياغلىقنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇلغان باغاقچىلىك خەتـ نى شۇئىرلاپ ئوقۇدى :

«ماڭا بەخت تىلىگەنلىكىڭ ئۈچۈن كۆپ رەھمەت ! سىزنىڭ كۆكسىڭىزگە قادالغان شەرەپ گۈلىنىڭ تىكىنى كۆزۈمگە سانجىلار دەپ ئويلىمىغانىكەنمەن ، خەير ! ... سىزنىڭمۇ ئۆز خالىغىنىڭىز بىلەن بەختلىك بولۇۋېلىشىڭىز تىلەيمەن !...

قەيسەر »

گۈلخانىنىڭ نۇرلۇق ۋە خۇشال كۆزلىرى بىردىنلا مۇڭلىنىپ تۇمانلاشتى ، ئۇ ئىرغىپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، دېرىزە ئالدىغا كەلدى ، جەينىكى بىلەن دېرىزە تەكچىسىگە يۆلىنىپ ، تەرلەپ قالغان ئەينەكنىڭ نەم يۈزىگە ماڭلىيىنى تىرەپ ئويغا كەتتى ... «نېمە ئۈچۈن ھەممىنى ئوچۇق يازمىدىم ... ئۇ ئازابلىنىپتۇ ، ئەمدى يېزىشىم كېرەك . كىممۇ ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن كىشـ سىنىڭ بەختسىز بولۇشىنى خالايدۇ ! ؟ قەيسەر ياخشى يىگىت ، لېكىن ئەمدى ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى بەختلىك قىلالمايمەن ! ئۇ ئۆزىـ گە ئوخشاش ساغلام بىر قىزنى يار قىلىشى كېرەك ... »

لېكىن ، گۈلخان ئۆزىنىڭ مېيىپ بولغانلىقىغا قىلچە زارلىـ نىش ھېس قىلمايتتى . ئۇنىڭ مۇھەببەت ھەم بەختى ئەنە شۇ كېچە ـ كۈندۈز گۈرۈلدەپ تۇرغان بۇرغا ۋېشكىلىرىنىڭ قۇدرەتـ لىك ئايلىنىشىغا قوشۇلۇپ ، نېفىت فونتانلىرىنىڭ شارقىرىشىغا ئارىلىشىپ ، بۇ كەڭ نېفىتلىكنىڭ گۈزەل كېلەچىكى بىلەن باغـ لىنىپ كەتكەنىدى ...

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

قەيسەرنىڭ كۆزى بىر نۇقتىغا مىختەكلا قادىلىپ قالدى ، ئۇ نېمىگە شۇنچە قارايدىغاندۇ ؟ ...

ئۇ كىنوخانىنىڭ دەم ئېلىش ئۆيىدىكى ئەينەك جاھازلىق شەرەپ تاختىسى ئىچىدىن گۇلخانىنى تېپىۋالغانىدى . ئەنە ، بېشىغا قۇلاقچا ، ئۇستىگە نېفىتچىلارنىڭ شىرىق چاپىنىنى كىيىۋالغان گۇلخانىنىڭ سول كۆكسىگە پورەكلەپ ئېچىلغان قىزىلگۇل تاقالغان ، بۇ گۇل ئۇنىڭغا خويمۇ ياراشقانىدى ، لېكىن ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدا قەيسەرنىڭ خۇمارى بولغان گۇلگۇن چىرايى بىلەن ئوماق كۆزلىرىگە قانداقتۇر بىر نەرسە سايە تاشلاپ تۇمانلاشتۇرۇۋەتكەندەك بىلىنەتتى ...

قەيسەر ئاستا كۆزىنى يۇمدى - يۇ ، گۇلخانىنىڭ ئۆكتەبىر كۇنىدىكى باغ سەيلىسىدە ئۆزى ئۆچۈن شۇنچە يېقىملىق ۋە ئېسىپەتلىك كۆرۈنگەن ئوبرازىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە تىرىشاتتى ...

كىنوخانا ئىچىدىكى كارناي جاراڭلاشقا باشلىدى ، دېكتور قىزنىڭ خۇش نەپەس ئاۋازى يەنە گۇلخانىنى مەدھىيىلىمەكتە ئىدى : «يېڭى ئۇزۇن سەپەر مىكلىغان يېڭى قەھرىمانلارنى يارات-ماقتا ... 3268 - بۇرغىلاش دۇيىنىڭ بۇرغىچىسى گۇلخان بىر مېتىرى نەچچە يۈز يۈەن بىلەن قېزىلغان ئۇچ مىڭ مېتىر چوڭ-قۇرلۇقتىكى قۇدۇقنى جىددىي ھادىسىدىن ساقلاپ ، دۆلەت ۋە خەلق ئۈچۈن ... »

جاراڭلىق ئۇرۇلغان قوڭغۇراق ئاۋازى قەيسەرنى چۆچۈتۈۋەتتى ، ئۇ تۇرغان ئورنىدا بىر ھازاغچە مىدىر - سىدىر قىلماي تۇرۇپ قالدى ، ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئۆز تۇرمۇشى ئۈچۈن كۈتۈلمىگەن بەختسىزلىكلەرنى ئەكەلگەن بۇنداق ماختاشلارغا نىسبەتەن قاتتىق ھەسەت قوزغالغاندەك بولدى ...

قەيسەر كۆلۈب ئىچىگە كىرگەندە كىتاب يېڭىلا باشلانغانىدى ، ئۇ قولىدىكى بېلەتنىڭ نومۇرى بويىچە تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ئورنى ئاران تېپىپ ئولتۇرۇشىغا ، بىرسىنىڭ :

— قەيسەرمۇسىز ؟ — دېگەن تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى .

قەيسەر يېنىغا قارىۋېدى ، باشقارما ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئو-قۇتقۇچىسى ئاتىكەم ئىسىملىك جۈۋانىنىڭ تونۇش چىرايىنى كۆر-دى . ئۇلار بىر يۇرتلۇق بولۇپ ، پات - پات ئىزدىشىپ تۇراتتى . دەل شۇ پەيتتە «قەيسەر»نىڭ ئىسمى چىقىش بىلەن بۇلارنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغان بىرسى قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن ئارقا-غا بىر قارىدى - دە ، ئېغىر خۇرسىنىپ جىم بولدى ...

— مانا قاراڭ ، ئىشلار شۇنچە ئالدىراشكى ، سىز بىلەن كۆرۈشمىگىلىمۇ نەچچە ئايلار بوپتۇ ، — دېدى قەيسەر ئۆكۈنگەن-دەك «ئۇھ» تارتىپ ۋە ئېرى - بېرى تىنچلىق سوراشتى .

— بەكمۇ كەم دىدار بولۇپ كەتتىڭىز ، — دېدى ئاتىكەم ئاۋازىنى پەسەيتىپ ، — بۇرۇن باشقارمىدا ئانچە - مۇنچە كۆرەت-تىم .

— ھازىر دالىدا ئىشلەۋاتىمىز ، ئاقبۇلاقنىڭ نېرىسىدىكى غىلاڭ سايدا دەڭە ، پۇتۇن بىساتىمىز بىلەن كۆچۈپ كەتتۇق .

مىنۇت ئارىلىقىدا يېنىپ ئۆچكەن چىراغ يورۇقىدا قەيسەر ئۆزىنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغان بىرسىگە قىزىقىپ قاراپ قالدى . ئۇ ئاغزىغا ماسكا تاقىغان ، قولىغا ئاپئاق يىپ پەلەي كىيىۋالغانىدى ، ئەگەر ئۇنىڭ چەمبىرەك قىلىپ يۆگىۋالغان قو-يۇق چاچلىرى كۆزىنگىچە چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان قۇلاقچا ئاستىدىن چىقىپ تۇرمىغاندا ، ئۇنىڭ ئاياللىقىنىمۇ پەرق ئېتىش قىيىن ئىدى . «قىزىق ، نېمانچە چۈمپەردە ئىچىگە ئورىلىۋالغان - ھە ؟» ھەيرانلىقتا كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى قەيسەر ۋە قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇنىڭغا قاراپ قويىاتتى .

بىر ئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن قەيسەر بېشىنى ئاتىكەم

www.uyghurkitap.com

تەرەپكە قىيسايتىپ سورىدى :

— قىزلار بۇرغىلاش دۇيىدىكى گۈلخاننى تونۇيدىغانسىز ؟

— تونۇيمەن ، نېمىشقا تۇرۇپلا بۇ ئىسىم ئېسىڭىزگە كېلىپ قالدى ؟ — قىزنىڭ سورىدى ئاتىكەم ، — ئېكراندىكى تونىنى كۆرۈپ سىزمۇ گۈلخاننى ئەسلەۋاتامسىز ـ يە ؟

قەيسەرنىڭ ئالدىدىكى ھېلىقى ماسكا تارتقان تونۇش قىز قۇلاق تۈۋىگە يېيىلىپ چۈشكەن چېكە چاچلىرىنى ئارقىغا قىستۇرۇپ ، بېشىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تىرىدى ...

— ياقەي ... ، — دېدى قەيسەر يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشىنى ئاران بېسىپ ، — يېقىندا گېزىتتىكى ئىش ـ ئىزلىرىنى ئوقۇغانتىم ، ئاڭلىسام باشقارمىغا كادىر قىلىپ ئۆستۈرۈپتۇ دېيىشىدۇ .

ئاتىكەم ئېكراندىن كۆزىنى ئالماي ئاستا سۆزلىدى :

— ئۇ مېيىپ بولغانكەن ، باشقارمىغا يۆتكەپ مۇڭاپىق ئىش بەرمەكچى بوپتۇ ، بىراق گۈلخان «بۇرغىلاش دۇيى مېنىڭ ئائىلەم ، قۇدۇق بېشى ياتقىم ، ئۆمۈر بويى ئۇ يەردىن ئايرىلمايمەن ! » دەپ گەپنى ئۇزۇڭۇتىپتۇ .

— مۇنداق دەڭ ! ... ، — قەيسەر لەۋلىرىنى تامشىپ قويدى ۋە ئاخىرىدا ھولۇقۇپ سورىدى ، — مېيىپ بوپتىكەن دەمسىز ؟

قەيسەرنىڭ خىيلىغىچە دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلى كۆرگەن گۈلخاننىڭ رەسىمىدىكى تۇمانلىق غەلىتە سايىلەر يەنە ئۇچۇشقا باشلىدى ...

— سىزمۇ گۈلخاننى ئوبدان تونۇيدىغانسىز ؟

ئاتىكەمنىڭ سوئالى قەيسەرنى بىرئاز تەمتىرىتىپ قويدى ، ئۇ سەل تۇرۇۋېلىپ :

— ھازىر ئۇنى كىم تونۇمايدۇ دەيسىز ؟ مەنمۇ تونۇيمەن ، لېكىن تازا بىلمەيمەن ! — دېدى قەيسەر ۋە مەنىلىك قىلىپ قوشۇپ قويدى ، — بىر ئادەمنى بىلىش ئۈچۈن بىر تاغار تۇزنى

بىللە يېيىش كېرەك ئىكەن .

— گۈلخان بىلەن بىر تاغار ئەمەس ، بىر ئۆمۈر بىللە تۇز يېيىشمۇ ئەرزىيدىغان قىز ... ، — دېدى ئاتىكەم ۋە يەنە بىرمۇنچە نەرسىلەرنى سۆزلىمەكچىدى ، بىراق تاماشىبىنلارنىڭ پاراققىدە كۈلكىسى ھەر ئىككىيلەننىڭ دىققىتىنى ئېكرانغا تارتتى .

پاۋىل كورچاگىننىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى جانلىق ، تارتىملىق ۋەقەلەر ئۈلارنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى ، ئۈلار ھاياجانلىناتتى ، كۈلۈشەتتى ۋە بەزىدە تەسىرلىنىپ تاكىلىيىنى چاكىلدىتاتتى . بولۇپمۇ تونەنىڭ ھېلىقى چوشقىدەك سۆلەتمەن ئېرى بىلەن پاۋىلغا ئۇچراشقان چاغدىكى كۆرۈنۈشلىرى تەسۋىرلەنگەندە قەيسەر ھاياجانلىنىپ يەنە سۆزلەشكە باشلىدى :

— ۋاھ ! ... ئەجەب بابلىدى ـ دە ! — ئۇ پاۋىلنىڭ تونەگە قىلغان مەردانە سۆزلىرىدىن زوقلانغانىدى ، — تونەدەك ۋاپاسىز قىزلار بىزدىمۇ ئاز دەمسىز ؟ ! ئۇنىڭ يۈزى ئاق بولغان بىلەن كۆڭلى قارا ! — قەيسەر ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى . بۇ چاغدا ھېلىقى ماسكا تارتقان ناتونۇش قىزمۇ بېشىنى يەڭگىل سىلكىپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ، قەيسەر بۇنى ئاڭلىدى ، ئۆزى ئۇچۇن ھېسداشلىق قىلىۋاتقاندەك بىلىنگەن بۇ روھىي ھالەت بۇ قېتىم ئۇنىڭغا خېلىلا يېقىملىق تۇيۇلدى ...

ئاتىكەم نارازى بولغاندەك قەيسەردىن سورىدى :

— ئەر خەقلەر ھە دېسە گۇناھنى قىزلارغا ئارتىپ ، ئۆزۈڭلارنىڭ قانىتىغا سۇ تەگكۈزمەيسىلەر . ئېيتىپ بېقىڭە ، ئەگەر پاۋىلنىڭ ئورنىدا تونە بولۇپ ، پاۋىل ئۇنى شۇنداق ھالەتتە ئۇچراتىپ قالسا قانداق بولاردى ؟

— پاۋىل ئۇنى بېشىغا تاج قىلىپ قىساتتى دەڭە ، چۈنكى ئۇ مەنىۋى گۈزەللىكنى ياخشى كۆرىدۇ ، راست ئەمەسمۇ ، چىراي تويدا كېرەك ، مۇھەببەت بولسا كۇندە !

قەيسەر بۇ سۆزلەرنى شۇنداق سەممىي ھېسسىيات بىلەن

ئىيتتىكى ، شۇ سۆز بىلەن ئۆزىنىڭ چىرايىدىكى پەرىشانلىق ئىپادىسىمۇ بىردەملىككە ئاللىقايانلارغا غايىب بولدى .

— يۈرەكتىن ئىمە چىقسا ، پەقەت شۇنىڭ ئۆزىلا يۈرەكنى ياقىدۇ ، — دېدى ئاتىكەم قايىللىق بىلەن ، — مانا سىزدىن خېلى تۆۋ - تەمى بار گەپنى ئاڭلىدىم ، سىزگە رىزقى چۈشكەن قىزنىڭ مۇ تەلىيى ئوڭ كەلگۈدەك ...

كىنو ئاخىرلاشتى . قەيسەر ئاتىكەم بىلەن خوشلىشىپ كىنوخانىدىن خېلىلا ئۇزاپ كەتتى . ئۇ كۆڭلىدە ئاتىكەمنىڭ قىلغان گەپلىرىنى ئەسلەپ ئويلىناتتى ، تۇرۇپلا يەنە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلىقى ماسكا تارتقان قىز گەۋدىلىنەتتى ، ئۇنىڭ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشى ۋە بەزىدە ھاياجانلىق نەپەس ئېلىشى ، بولۇپمۇ كىنو ئاخىرلاشقاندا ، ئارقىغا بۇرۇلۇپ قەيسەرگە تىكىلىشى ... ئەگەر شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزەينىكى بولمىغان بولسا ، قەيسەر ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۆزى ئۈچۈن سىرلىق بولغان مەنىلەرنى كۆرگەن بولاتتى ، ئەپسۇسكى...

— قەيسەر !

ئارقا تەرەپتىن چىققان بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلدى ، ئۇ بۇرۇلۇپ قارىۋىدى ، كىنوخانىدىكى ھېلىقى تونۇش قىزنىڭ ئۆزىگە قاراپ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ماسكىنى يەشتى . قارامتۇل كۆزەينىكىنى ئالدى .

— گۈلخان ! ...

قەيسەرنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزى ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ بىر چاغلاردىكى چىرايلىق يۈزى يوق ئىدى . ئۇنىڭ ماڭلىيىدىن ئوڭ كۆزىنى بېسىپ تاكى مەڭزىگىچە سوزۇلۇپ چۈشكەن ئىنچىكە بىر تاتۇق روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى ، بىر قارىماققا ئوڭ كۆزىمۇ سەل قىسىلىپ قالغاندەك ئىدى .

— قەيسەر ، مەن ھەممىنى ئوچۇق يېزىشىم كېرەك ئىدى ، لېكىن سىزنى ئايىمەن دەپ ئازابلىدىم ... ، — گۈلخانىڭ

سۆزلىرى شۇنچە يېقىملىق ۋە خۇددى كۆزلىرىگە ئوخشاش سەمىمىي ئىدى ، — مەن مېيىپ بولدۇم ، ئەمما بۇ مېنىڭ ئىستىقبالىمغا تەسىر قىلالمايدۇ ، لېكىن ... بىز كەلگۈسى تۇرمۇشىمىز ، ياق ، ياق ... مەن ئەمدى سىزگە لايىق ئەمەس ، سىزگە يەنىلا بەخت تىلەيمەن !

— گۇلخان ! ... ، — قەيسەرنىڭ ئاۋازى دولقۇنلۇق ئىدى ، — گۇلنى سۆيگەن ئادەم تىكىنىدىن قاچمايدۇ !

قەيسەر ئارتۇق گەپ قىلمىدى ، ئۇ قەلبىدىكى پۈتۈن ھېس-تۇيغۇسى بىلەن ئارزۇ - ئىستەكنى مانا شۇ بىر جۈملە سۆزگە يىغقانىدى .

گۇلخانىڭ يۈزلىرى ئالمىدەك پارقىراپ ، مېغىزرەڭ قاتما قوللىرى ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى . ئۇ ماسكىسى بىلەن كۆزەيتكىنى يەنە تاقىماقچى بولۇۋېدى ، لېكىن قەيسەر :

— تاقاپ نېمە قىلىسىز ؟ ئارتۇقچە يۈكقۇ ، — دەپ سىرلىق كۈلۈپ قويدى .

— دوختۇرنىڭ بۇيرۇقى ئىدى ، قايتا يۇقۇملىنىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن بىرنەچچە ۋاقىت تاقاش كېرەك ئىكەن ، مەيلى ، ئەمدى سىزنىڭچە بولسۇن ، — دېدى گۇلخان ماسكا بىلەن كۆزەيتكىنى يانچۇقىغا سېلىپ .

قەيسەر گۇلخانىڭ سول قولىنى ئالىقىنىغا ئالدى ، بۇ قول گەرچە بارماقسىز بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭدىكى ئوتلۇق ھارارەت ئاللىقاچان قەيسەرنىڭ يۈرىكىگە بېرىپ ، ئۇنىڭ دۇپۇلدىشىنى تېزلىتىۋەتكەنىدى . ئۇلار قوللىرىنى ئەنە شۇنداق زىچ گىرەلەشتۇرۇپ ، مۇھەببەتنىڭ لەززەتلىك ئاللەيلىشىدە قىيغىتىپ مېڭىپ ، تالاي قېتىملىق يۈرەك سىرلىرىنىڭ شاھىتى بولغان باغچىنىڭ يېنىغا كەلگەندە ، ئاسمانغا ئايمۇ چىقتى ، ئۇ خۇددى كۈمۈش ھالقىدەك ھەيۋەتلىك چىڭگىز تېغىنىڭ ئۈستىدە

ئېسىلىپ تۇراتتى . قەيسەر گۈلخانىنىڭ ئاي نۇرىدا يالتىراپ تۇرغان يۈزلىرىگە قارىدى ، شۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە كېرىم بۇرغىنىڭ «ئۆستەڭ يارىشقى تال ، قىزنىڭ يارىشقى خال» دېگەن سۆزلىرى قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى .

راست ، نېمىدېگەن يارىشىملىق خاللار ـ ھە ؟ ! بۇ پەقەت ئاددىي خاللا ئەمەس ، بەلكى ، يۈكسەك بىر مۇھەببەتنىڭ ئۆچمەس يادنامىسى ئىدى ...

1979 ـ يىل يانۋار ، قاراماي

گۈرۈچ

تۆت تاغار شال بېسىلغان ئېشەك هارۋىسى سوقا ئالدىغا كېلىپ توختىدى . هارۋىدىن ئاۋايلاپ چۈشكەن ، شەھەر سۆپەت بىر ئادەم ئېشەكنىڭ چۈلۈڭۈرىنى تۈتۈپ تۇرغان ئاق سېرىق ، زىلۋا ، ئون ئالتە — ئون يەتتە ياشلارغا كىرگەن بالىغا قاراپ :

— بالام ئابدۇسەمەت ، سەن هارۋىنى چىقىرىپ تۇرغىنە ، هازىر مەمەتخانمۇ كېلىدۇ . مەن سوقىغا بىر كىرىپ باقاي ، — دېدى ـ ده ، كونىراپ قارامتۇل رەڭگە كىرىپ قالغان يوغان ئىشىكتىن كىرىپ كەتتى .

ئەتىگەندىن بېرى دېھقانلار بىلەن لىق تولغان سوقا ئەمدى خېلى بوشاپ قالغانىدى . پەقەت كوپېراتىپنىڭ بىرنەچچە كادىرى كېتىش ئالدىدا بەزى ئىشلار توغرۇلۇق ئۆزئارا پاراڭلىشىپ ئولـ تۇراتتى . «غارت ··· » قىلىپ ئېچىلغان ئىشىك ئۈلارنىڭ دىققـ تىنى بۆلدى . سوقىغا كىرگەن كىشىنى تونۇغان مۇدىر قولىدىكى تىزىم دەپتىرىنى ۋاراقلاۋېتىپ :

— هە ، تۆرىخان ئاكا ، كەلسىلە ، كەچ بولغاندا سوقىنى يوقلىغىلىرى كەپتۇغۇ ؟

— سوقا كەچقۇرۇن بىكار بولىدىكەن ، دەپ ئاڭلاپ هېلىقى شالنى ئېلىپ كېلىۋىدىم .

— بۇگۈن كېچىچە شالنى سوقۇۋالاي دەپ نىيەت قىلىپلى ـ ده ؟

— خوش ، شۇنداق···

— ئوبدان بوپتۇ ، سوقىنىڭ بىكار ۋاقتىدا ئىشلىرىنى تـۇـ گىتىۋالسىلا . ئەتە ـ ئۆگۈن يەنە «باس ـ باس» بولۇپ

كېتىدۇ ... بىزمۇ دەسلەپ تەييار بولغان خاماننىڭ گۈرۈچىنى دېھقانلىرىمىزغا تەقسىملەپ بېرىمىز دەپ ، ئەتىگەندىن بېرى شال سوقتۇق .

— شال خېلى قۇرۇپتۇمۇ ؟ — سورىدى ئارىدىن بىرەيلەن .

— ۋاي ، جىرىڭلاپ كېتىپتۇ ، بىزنىڭ بالا چىقىپ ، مەمەتخاننىڭ ئۆگزىسىگە ئۆچ كۈن يايدى ئەمەسمۇ !

تۆرىخان قويۇن يانچۇقىدىن بىر خەتنى ئېلىپ مۇدىرغا ئۇزاتتى ۋە :

— بىزنىڭ ئاھالە كومىتېتى قىلىپ بەرگەن خەت ئىدى ، — دېدى .

مۇدىر ئوقۇشقا باشلىدى :

«... تەۋەيىمىزدىكى تۆرىخان ئاۋۇت ھاجى ئوغلىنىڭ سىلەرنىڭ تەۋەيىڭلاردا ئۆزى تېرىغان تۆت مو شال يېرى بولۇپ ، ئۇنىڭ گۈرۈچى بىلەن ئۆزى تەمىنلەنمەكچى . بۇ كىشىنىڭ نوپۇسى ئون جان ، يىللىق گۈرۈچ نورمىسى بىر يۈز يىگىرمە جىڭ ، چىققان مەھسۇلاتنى كۆرۈپ ، نورمىدىن ئارتۇقى سېتىۋېلىنسا بولىدۇ ... »

— شال تۆت تاغارمىدى ؟ — سورىدى مۇدىر خەتنىڭ ئاخىرىغا كۆز يۈگۈرتىۋېتىپ .

— شۇنداق .

— ئەمىسە شالنى سوقۇۋەسىلە ، گۈرۈچمۇ ئەتىگەنلىككىچە تەييار بولار . ئەتىگەنلىككە يەنە سۆزلىشەرمىز .

— ئوبدان ، شالنى جىڭلىمايلا سوقىۋېرەمدۇق ؟

— ھەئە ، گۈرۈچنىلا جىڭلايمىز .

ئىشكنى يوغان ئېچىپ كىرگەن مەمەت قولىدىكى بىر باغ پاخال بىلەن كونىراپ كەتكەن چوڭ بىر پالاسنى يەرگە قويۇپ ، ئۈستۈاشلىرىنى قېقىشقا باشلىدى . ئۇ قارىراق كەلگەن ئېگىز بوي ، ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر ئادەم ئىدى . ئۇنىڭ يىرتىق

جۇڭسىدىن كۆڭلەكسىز بەدىنى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . كونىراپ قالـ غان ئۆتۈكىنىڭ سالپاڭ قونچىنى كىشى كۆرمەسۈن دېگەندەك ، يېلىڭ كۆك ئىشتىنى يېپىپ تۇراتتى . قارا كۆرپە تۇمىقى قويۇق قارا بۇرۇتلۇق قارامتۇل يۈزىگە تازا باب كەلگەنىدى .

— بەللى ، مەمەتخان ، بۇگۈن تۆرىخان ئاكامغا قارىشىپ بېرەي دېگەن ئوخشىمامسىلە ؟ — دەپ سورىدى بايىتىن سۆزگە ئارىلاشماي ئۆز ئىشى بىلەن شۇغۇللانغان بوغالتىر . ئۇنىڭ ئاندا ـ ساندا چېچەك ئىزى بار يۇمىلاق يۈزىدىكى دائىم كۈلۈپ تۇرغاندەك بىلىنىدىغان قىسىق كۆزلىرى گويا قول بىلەن ئويۇپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى .

— بىكار تۇرغۇچە بىكارغا ئىشلە دەپتىكەن ، كېچىدە قىلـ دىغان ئىش يوق ، تۆرىخان ئاكام يالغۇز ، ئۇنىڭ ئۇستىگە سوقـ مىڭ تىلىنى بىلمەيدۇ . شۇڭا قارىشىپ بېرەي دېدىم ، قانداق ؟

— ئوبدان بوپتۇ . بۇمۇ سىلىنىڭ ئىشچانلىقىغلا ، ئاق ئۇشـ شاق قىلىۋەتمەي ، داناقراق سوقۇپ بېرىڭلا .

— كېچىچە سىلىمۇ يالغۇز قالمايسىلەر ، — دېدى مۇدىر كېتىشكە تەرەددۇتلىنىپ ، — بىرئازدىن كېيىن ئىككى ئادەم ئەۋەتىمىز ، ماۋۇلارنى ساقلاپ ياتىدۇ .

— تېخى ئېلىپ كېتىپ بولمىغانمۇ ؟ ! — سورىدى ئۇ سوقمىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سېتىپ بېرىشكە ئايرىلغان ئالتە ـ يەتتە تاغار گۈرۈچنى كۆرۈپ .

— ياق ، بۇگۈن پونكىتنى ئاچماپتۇ . يەكشەنبە قىلغان ئوخـ شايدۇ ، ئەتە ئاپىرىمىز .

ئەتىگەندىن بېرى قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى بىلمەي ئىش بىلەن مەشغۇل بولغان مۇدىر بىلەن كادىرلار دەپتەر ، قەلەم ۋە چوتلىرىنى كۆتۈرۈپ ئۆز ئۆيلىرىگە قاراپ يول تۇتقاندا ، يېزا مەسچىتىنىڭ پەشتىقىدىن مەزمۇنىڭ نامايى ئەسىرگە توۋلىغان ئەزىنى ئاڭلاندى .

مەمەت سوقا باققۇچىدىن غەلۋىر ، سۈپۈرگە ، ئارغامچىغا ئوخشاش نەرسىلەرنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، چاناق ئەترايىنى بىر قاتار سۈپۈردى ـ دە ، هارۋىدىكى شاللارنى ئابدۇسەمەت بىلەن سوقىغا ئەكىردى ...

— هەي ... كۇننىڭ قىسقىلىقىنى ! — دېدى مەمەت چىراغ-نىڭ پىلىكىنى چىقىرىۋېتىپ ، — ئۇ ياقتىن چىقىپ ، بۇياقتىن كەچ بولىدۇ .

— بۇ كەمنىڭ كۇنىدىمۇ بەرىكەت قالمىدى مەمەتخان ، — دېدى نامازشامغا بالدۇرلا تاھارەت ئېلىپ كىرگەن تۆرىخان .

— ياغاللا ، بۇ ئالۋاستى چىرىغىنىڭمۇ تۆزۈكرەك يورۇقى يوق ئىكەن . نۆكچىدەكلا پىلدىرلاپ تۇرىدۇ .

سۆزىنى تۈگەتكەن مەمەت تاغارلارنى چاناقنىڭ ئاغزىغا ئەكىپ-لىپ شالنى قويۇشقا باشلىدى . بىر دەمدىلا ئىككى چاناق شالغا لىق تولدى . ئارغامچا بىلەن باغلاپ قويۇلغان سوقا تۈمشۈقىمۇ چاپسانلا ئىشقا چۈشتى .

خېلىدىن بېرى قويۇق بۇلۇتلار ئارىسىدىن خودىدى مۆكىمۆ-كىلەك ئوينىغان شوخ بالىلاردەك بىر قاراپ ، بىر ماراپ تۇرغان تولۇن ئاي بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ ، يورۇق يۈزىنى ئەتراپقا رو-شەن كۆرسىتىشكە باشلىدى . ئۇ خودىدى دولقۇن يېرىپ ماڭغان ھەيۋەتلىك كېمىلەردەك بۇلۇتلار ئارىسىدىن يېنىك شۇڭغۇپ ، ئۆز نۇرىنى تېخىمۇ ئايماستىن سېپىشكە تىرىشاتتى .

بىر پەس ھۆكۈم سۈرگەن تۇن قاراڭغۇسى يەر يۈتقاندەك چاپسان يوقالدى . يېزا بىرئاز جىملىققا چۆكتى . پەقەت سوقا بىلەن گۈركىرەپ چۈشۈۋاتقان سۇنىڭ ئاۋازىلا خېلى يەرلەرگە ئاڭلىنىپ تۇراتتى ...

سوقا ئىچىگە ئىككىيلەن كىرىپ كەلدى . بۇلارنىڭ بىرى ئېگىز بوي ، ئانچە ئورۇقمۇ ئەمەس ، ياشلىقىغا قارىماي بېلى بىرئاز مۇكچەيگەن ، توختاجى ياۋاش دەپ ئاتىلىدىغان بىر يېگىت

ئىدى . يەنە بىرى پاكارراق ، ئەمما گەۋدىلىك كەلگەن ، پۇت ـ قوللىرى دىماقلىنىپ ، دۆڭ كۆز ، بىرئاز ئالدىراڭغۇراق يىگىت بولۇپ ، يېزىدا «تۇرسۇن شەپشەك» دەپ ئاتىلاتتى ...

بۇ ئىككى يىگىت بىر ـ بىرىگە مۇتلەق ئوخشاشمىسىمۇ ، ھەر ئىككىسى دىگىدەك يېزىنىڭ ئاكتىپلىرىدىن ئىدى . شۇڭلاشقا ئۇلار ھېلىراقتا مۇدىرنىڭ ياشلارنى يىغىپ «سوقىغا قايسىڭلار بارسىلەر ؟» دېگەن سۆزى ئاغزىدىن چىققۇچە ئوتتۇرىغا سەكرەپ چىقتى . چۈنكى ، ئۇلار ئىككى ـ ئۈچ كۈننىڭياقى سوقىدا يېتىپ ، سوقىنىڭ قاتتىق ـ قۇرۇقلىرىغا خېلى كۆنۈپ قالغانىدى .

— يەنە سىلەر بارامسىلەر ؟ — دېدى مۇدىر بۇ ئىككىيلەننىڭ چىدامليقلىقىغا ، غەيرىتىگە زوقلىنىپ ، — بوپتۇ ، بارساڭلار بېرىڭلار ، لېكىن بۇگۈن سەگەكرەك بولۇڭلار !

مانا ئۇلار سوقا ئىچىگە كىرىش بىلەن مەمەت بۇيرۇق بېرىشكە باشلىدى :

— قېنى ئەمىسە ، دەسلەپ قىلىپ ئوچاققا بىر ئوت قالاڭلار . سوغۇقنىڭ خېلى ئاچچىقى يامانەك تۇرىدۇ .

— ئوتۇن يوق ئوخشىمامدۇ ؟ — سورىدى توختاجى پارچە ـ پۇرات خىشلار بىلەن ياسالغان ئوچاق ئەتراپىغا قاراپ .

— ھە ، يوق بولسا ئەكېلىسىلەر ـ دە ، سىلىدەك يىگىتلەر ـ دىن نېمە قېچىپ قوتۇلىدۇ .

تۇرسۇن بىلەن توختاجى ئوتۇن تېپىپ كىرىش ئۈچۈن چەقىپ كەتتى . مەمەت بولسا ئابدۇسەمەت بىلەن قىلتىرىقى سۇنغان شالنى چاناقتىن چىقىرىپ ، شامالدۇرغۇچ ئالدىغا توشۇشقا باشلىدى .

— شال چاناقتا قانچە قېتىم چۈشىدۇ مەمەتخان ؟ — سورىدى خېلىدىن بېرى ئۇن ـ تىنسىز بىر بۇلۇڭدا مۈكچىيىپ ئولتۇرغان تۆرىخان .

— تۆت قېتىم چۈشىدۇ ، قىلتىرىق سۇندۇرۇشقا سالىمىز ،

بۇنى چىقىرىپ بولدۇق . ئارقىدىن چالغا سالمىز . ئۇنىڭدىن كېيىن ئاققا ، ئۇنىڭدىن كېيىن پەردازغا...

— ۋايىەي ، بۇنىڭ گۈرۈچ بولمىقى خېلى گەپكەن دېسىلە ؟

— خېلى بار ، ئىش قىلىپ تاڭغا يېقىن تەييار بولىدۇ ھەممىدىن سىلى بۇگۈن ئۈيقۇسىز قالىدىغان بوللى ـ دە .

— قانداق قىلاتتۇق مەمەتخان ، بۇمۇ جاھاندارچىلىق ، قورساق دەردى . ئۇغۇ مەيلى ، تېخى ئۆزىمىزنىڭكىگە ئۆزىمىز تولۇق ئىگە بولالمايۋاتقىنىمىزنى دېسىلە ، ھەي ! ...

— توۋا ، ئاجايىپ بىر زامانلار بولۇۋاتىدۇ . قىلغان ئىشلىرىغا ، تارتقان جاپالىرىغا تۇشلۇق چىققان گۈرۈچنى ئۆزلىرىگە بەرسىغۇ مەيلىتى . «ئارتۇقىنى سېتىۋالمىز» دېگىنى نېمىسى ؟ ! مۇشۇ ئىش بولدىمۇ ؟ «مەن قىلارمەن ئوتتۇز ، خۇدايىم قىلار توققۇز» دىنمۇ ئېشىپ چۈشتى ـ دە ، بۇ .

— نېمىسىنى دەيلا مەمەتخان ، مېنىڭمۇ ھازىر بېشىم قېتىپ گاراڭلا بولۇپ قالدىم . نېمە قىلىشىمنى بىلمەيمەن . ئازراقىنى بىر يوللۇق قىلارمەن دەپ ئۇمىد قىلىۋىدىم ، بۇ ئويۇمۇمۇ يوققا چىقىدىغان بولدى . مانا ھېلىتىن بىزگە ئىككى ساقچى ھەمراھ بولغىلى كەلدى ئەمەسمۇ ؟ !

— قېنى ، ئاۋۇال گۈرۈچ تەييار بولسۇنچۇ ! بىز بولغاندىن كېيىن بىر گەپ بولار . بۇ بىر نېمىلەرنى ئۇخلىمايدىغان پەرىشتە دەمدىلا ؟ ئۇلار تۇنۇگۈنمۇ سوقا باققان ، ئۈيقۇسىز ، بۇگۈنمۇ ...

تۆرىخان كونا بوبرۇك كەمزۇل ئۇستىگە كىيگەن چوڭ چاپىنىنى چىڭ قوۋۇشتۇردى ـ دە ، تامغا يۆلىنىپ ئولتۇردى ، كالاچ كىيگەن خۇرۇم مەسىدىنمۇ سوغۇق ئۆتمەيتتى . كۆچار كۆرپىسىدىن تىكىلگەن كونىراق قۇلاقچىسى بولسا ئوتتۇرىسى چاچسىز ، يالاندىدەك پارقىراپ تۇرىدىغان بېشىنى سوغۇقتىن ساقلايتتى ، ئۇ قىرىق بەش ياشلارغا كىرگەن ئوتتۇرا بوي كىشى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئۇزۇن ئۆسكەن قويۇق قارا بۇرۇتى بىر ۋاقىتلاردا

«پۇچۇق» دەپ ئاتىلىدىغان ئۇستۇنكى كالپۇكىدىكى ئەينىنى يوشۇرۇپ ، پۇتۇنلەي كۆرۈنمەس قىلىۋەتكەن ، ياپىلاق يۇزىدىكى قۇشنىڭكىدەك يۇمىلاق كۆزى بولسا تۇگەۋاتقان شامنىڭ نۇرىدەك پىلدىرلاپ قالغانىدى . قاڭشارسىز پاناق بۇرنى ياندىن قارىغان كىشىگە گويا مىجىلىپ قالغان شاپتۇلدەك كۆرۈنەتتى ...

مەمەتنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى ئۇنىڭ خېلى كۆڭلىنى ئاچ-تى . ئۇ تىنماي تاماكا شورايتتى ، ئىچىنى ساياھەت قىلىپ چىق-قان كۆكۈچ ئىس ئاغزى - بۇرنىدىن پاتماي پۇرقىراپ چىقاتتى .

«تېگى - تەكتىڭ ئېسىل - دە ، مەمەت . قىلغانىنى بىلىسەن ، مۇشۇ دورەم بىر خىزمەت كۆرسەتسەڭ ھەرگىزمۇ ئۇنتۇماسمەن سېنى . ھېچ بولمىغاندا ، ئالتە - يەتتە چارەكنى ئابدۇسەمەتتىن شەھەرگە ماڭدۇرۇۋېتەلىسەم ...» دەپ ئويلايتتى ئىچىدە .

— ئابدۇسەمەت ! — چاقىردى ئۇ بىر قېتىم سورۇلۇپ بولغان شالنىڭ چېچىلغانلىرىنى سۈپۈرۈۋاتقان بالىسىغا قا-راپ ، — مەيەرگە كېتىلە ؟ !

يالاڭ شىمدىن كۇز كېچىسىنىڭ سوغۇقى خېلى ئۆتۈپ ، بەدەنلىرى تىترەپ تۇرغان ئابدۇسەمەت دادىسى تەرەپكە ماڭدى . ئۇنىڭ مەڭزىدىكى يۇمران سېرىق تۈكلەر ھۇرپىيىپ ، لەۋلىرى سەل كۆكسىرىپ كەتكەنىدى .

— نېمانچە تۇگۇلۇپ كەتتىڭ ، توڭۇپ كەتكەن ئوخشىمامسەن ؟ !

... —

— ھېچقىسى يوق ، بىر كۈنلۈككە ھېچ نېمە بولمايسەن ، چىداشلىق بەر ، ساڭا بىر ئىش ، خۇدا بۇيرۇسا ، بىر - ئىككى ئۇخلاپ ، ھېلىقى نەرسىلەرنىڭ كۆزى ئىلىنغاندا ، ئېشەك بىلەن شەھەرگە ماڭىسەن ، ھوشيار بول . بولۇپمۇ مۇشۇ مەھەللىدىن ئۆتكۈچە ئۆزۈڭ پەخەس بولساڭ بولىدۇ . ئىش ئوڭۇشلۇق بولسا ، ئۆيگە تاشلاپلا قايتىپ چىققىن ، جۇمۇ جېنىم بالام . مۇشۇ ئىشتا

سەنمۇ بولساڭ بىر غەيرەت قىلغىن . ئۆزۈڭ بىلىسەن ، بۇ گۈرۈچ قانچە ـ قانچە پۇل بىلەن گۈرۈچ بولۇۋاتىدۇ ؟ !

ئابدۇسەمەتكە «ماقۇل» دېيىشتىن باشقا ئىلاج يوق ئىدى . ئۇنىڭ كۆزىگە يولنىڭ بەزى قورقۇنچلۇق مۇدھىش سۈرى كۆرۈنۈۋاتقان بولسىمۇ (ئۇ جىن ـ ئالۋاستى ، ئېزىتقۇ دېگەن ئەپسانىلارغا ئىشىنەتتى) ، تەرسا دادىسىنىڭ ئاچچىقىدىن قورقۇپ «ماقۇل» دىن باشقا ئۇنچىقمىدى . ئۇ دادىسىنىڭ ئالدىدا يۈرەكلىك گەپ قىلالمايتتى ، چۈنكى شەپقەتسىز دادىسىنىڭ بىر ۋاقىتلاردا ئۇرغان قوش تىللىق قامچىسىنىڭ ئىزى ئۇنىڭ بەدىنىدىلا ئەمەس ، يۈرىكىدىمۇ بار ئىدى ! ...

چاناقنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بەش ـ ئالتە كىشىلىك ئورۇن بىرەر گەز كەلگۈدەك كىچىك تام بىلەن قورشالغان . مانا شۇ يەر بەزىدە چاي قاينىتىپ ئىچىدىغان ، سوغۇق ۋاقىتلاردا ئوت قالاپ ئىسسىنىدىغان ئوچاق ئىدى . توختاجى تۆرىخاننىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە بىر باغ پاخالنى ئوچاقنىڭ ئەتراپىغا يېيىپ سالدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە پالاسنى سېلىپ ، تېپىپ كەلگەن قۇرۇق ئوتۇنلارنى گۈركىرىتىپ قالاشقا باشلىدى .

بەزى توڭغاقلار ئوچاقنى چۆرىدەپ ئولتۇردى ، مەمەتمۇ سوقىنى ئىككىنچى قېتىم ئىشقا سېلىپ قويۇپ ، ئوچاقنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن ئورۇن ئالدى .

— ھەي ... ئۇيقۇسىزلىق يامان ئىكەن جۇمۇ ! بۇگۈن زادى باشلىرىم گاراڭلا بولۇپ قالدى ، — دېدى تۆرسۇن ئوتنىڭ تەپتىدىن ئۆزىنى سەل ئارقىغا سىلجىتىپ .

— ئادەم كۆپ ئۇيقۇسىز قالسا زەئىپلىشىپ كېتىدۇ . ئۇيقۇسىزلىق يامان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقى ، — دېدى تۆرىخان كىچىك داستىخاننى ئوتتۇرىغا سېلىۋېتىپ .

ئۇ خوتۇنى يۆگەپ بەرگەن قاتلىما نانىنى ئۇشاتتى ـ دە ، ھەركىمنىڭ ئالدىغا بىر بۇردىدىن قويدى . ئاندىن بازار

گىردىسىدىن پارچىلاۋېتىپ :

— قېنى ، بىرەر بۇرىدىن نانغا باقايلى ، كېچىدىمۇ قورساق خېلى ئاچىدىكەن ، — دېدى .

— بۇ بازار نانلىرىنىڭ كىچىكلىكىنى ، بىرنى يېسە چىشنىڭ كاۋىكىدا قالىدۇ !

— تېخى كىچىك دەمسىنا تۇرسۇن ، — دېدى مەمەت چۈنۇق بىلەن ئوتنى كوچىلاۋېتىپ ، — ئاشلىقنى نورمىغا سالدى ، ئەمدى كۆرىسەن ، ئويماقتا يېپىپ ، يېگىنىدە قومارمىسىلا مەيلى !

— نان ئالماقنىڭ بىر تەسلىكى !

— ھەي تۆرىخان ئاكا ، شۇ شەھەرگە كىرىشتىن زېرىكتىم جۇمۇ ! قۇرۇقلا چىقاي دېسە بالىلار قولغا قارىغان . ئىككى - ئۈچ گىرده ئېلىۋالاي دېسە ، ناۋايخانا ئالدىدا تىزىلىپ ، كىچىك چېغىمىزدىكىدەك «قاتار - قاتار قۇشلارىم» ئويىنىغان ! — دېدى مەمەت يۇڭ باسقان مەيدىسىنى ئوتقا قاقلاپ ئولتۇرۇپ .

— ھە ، تۆرىخان ئاكا ، شەھەرده نورما بولۇۋاتىدۇ دەيدۇ ، ئادەم بېشىغا قانچىلىككەن ؟ — سورىدى تۇرسۇن .

— ئىشنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە قاراپ ، چوڭ كىشىلەر - نىڭ ئوتتۇز جىڭدىن قىرىق جىڭغىچە ، كىچىك بالىلارنىڭ ئۇنىڭ - دىن ئاز .

— بىر ئايغىچە ئوتتۇز جىڭ نەرسە يېتەمدىغاندۇ ؟ ئون بەش كۈندە يەپلا قاراپ ئولتۇرسا كۆرۈڭ ، — ھەيران بولدى تۇرسۇن .

— مەنمۇ ھېسابلاپ باقتىم ، يېتىدىكەن . «ئىككى ئۆينىڭ قوغۇنى بىر ئۆيگە ئاش بولۇپتۇ» دېگەندەك ، كۆپ جانلىق ئۆيلەر - گە بەخۇدۇك يېتىدىكەن ، مۇشۇ توغرىدا خېلى كۆپ تالاش - تارتىشلار بولدى .

«ئاغزىمدىكى سۆز بىلەن بولسىمۇ ، بۇ نەرسىلەرنى ئۆزۈمگە ئىشەندۈرۈشۈم كېرەك ، — دەپ ئويلايتتى تۆرىخان ، — مەندىن كەتسە يەل كېتىدۇ . ئۇنىڭلىقتا ئابرۇيۇمدىن چۈشۈپ

كەتمەيمەنغۇ ؟ » ئۆزىنى قەيەردە قانداق تۇتۇشنى بىلمەيغان ئەجرد-
بىلىك تۆرىخان سۆزىنى تىكشاپ ئولتۇرغانلاردا «چوشەنگەن ئا-
دەمكەن » دېگەن چۈشەنچىنى پەيدا قىلىش ئۈچۈن ، مەجلىسلەردە
ئاڭلىغانلىرىنى ، گېزىت - ژۇرناللاردا كۆرگەنلىرىنى تىزىپ
سۆزلەشكە باشلىدى :

— مۇشۇ ئاشلىق توغرىسىدا شەھەرلىك ھۆكۈمەتنە بىزنىڭ
سودا - سانائەتچىلەر بىلەنمۇ مەجلىس بولدى ، مەجلىستە ھەركىم
قورسىقىدىكىنى ، ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەشكە باشلىدى ، بەزىلەر
«بۇ نورما يەتمەيدۇ ، تويمايمىز ، ھۆكۈمەت بىزنى ئاچ قو-
يامدىكەن ... » دېيىشتى ، يەنە بەزىلەر : «يېتىدىغاندەك تۇرىدۇ ،
يېتىدىكەن ... » دەپ يۇقىرىقىلارغا قارشى چىقىشتى . مەنمۇ ئائە-
لىدىكىلەرنىڭ نورمىسىنى ھېسابلاپ ، تۇرلۇك مىساللارنى كۆر-
سىتىپ : «نورما يېتىدۇ ، تېخىمۇ ئېقتىساد قىلىپ ئىشلەتسەم ،
ئېشىپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ » دەپ ئوتتۇرىدا ئېيتىۋېدىم ، بەزە-
لەر مەندىن رەنجىشتى . مەيلى قانداقلا بولمىسۇن ، باشلامچىلىق
رولىنى ئۈيناش كېرەك . «يەتمەيدۇ ، تويمايمىز ... » دېگەنلەر
بىلەنمۇ سۆھبەتلىشىپ ، «يېتىدۇ ، ئېشىپ قالىدۇ » دېگەنلەر
بىلەن سىلىشتۇردى . ئاخىر ئۇلارمۇ بىز دېگەننى توۋلاشقا باشلە-
دى ، كۆندى . بۇ نورما دېگەن يۇقىرىدىن تەستىقلىنىپ كەلگەن
نەرسە . شۇنداق بولسىمۇ ، ھۆكۈمەت خەلقتىن پىكىر ئېلىپ
باقىدۇ ، چېكىپ باقىدۇ . كونىلارنىڭ سۆزى بارغۇ : «قومۇشنى
كۆرمىدىڭمۇ ، يەرگە چۈشتى بوريا » مانا شۇدە . ھەرقانچە بويىنى
قاتتىقلارنىڭ بويىنى ئېگىلىدۇ . ئاخىر ھۆكۈمەتنىڭ دېگەن يېرىگە
كېلىدۇ . ئىلاج يوق . شۇڭا ھەر ئىشنىڭ ئالدىدا مېڭىش كې-
رەك . گەپ شۇنىڭدا !

— ھە ، تۆرىخان ئاكا ، — سورىدى مەمەت ، — بۇ نورما
دېگەن ھەممە يەردە بولامدىكەن ، يا مۇشۇ قەشقەردىلىمۇ ؟

— دۆلەت بويىچە - دە .

— پۈتىگىدىكى مۇددىئا نېمىدۇر؟ — سورىدى مەمەت.
— پۈتىگىدىكى مۇددىئا، بىرىنچىدىن، ھەممە يەردىكى خەلقىنى قانداق ئاشلىق بىلەن بولىسۇن باراۋەر تەمىنلەش؛ ئىككىنچىدىن، ئىقتىساد قىلىش، ئاساسىي مەقسەت شۇ.
— سىلىزە ئاجايىپ ئادەمكەنلا جۇمۇ، تۇرىخان ئاكا، كىتاب سۆزىدەكلا سۆز قىلالا، — دېدى مەمەت تۇرىخانىنىڭ گەپلىرىگە زوقلىنىپ، — باشلىرىدىن جىق ئىش ئۆتكەن، ھۆكۈمەتنىڭ سىياسىتىنى چۈشەنگەن، زادى ھەممە سالادا بار ئادەمدە سىلى. «ئېسىلدە خاتا يوق، بىئېسىلدە ۋاپا» دېگەن گەپ زەپ جايىدا ئېيتىلغان ـ دە.
— مەمەت ئاكا، دېگىنىڭىزدەك ـ زە، تۇرىخان ئاكام خېلى گېپى جايىدا ئادەم ئىكەن، چەكسىمۇ جىرىڭلاپ تۇرىدىغان ...
سۆزىنى تۇگەتكەن تۇرسۇن ئاغزىدىكى تۇكۇرۈكىنى تۇكۇرۇش ئۈچۈن ئارقىسىغا قارىۋىدى، پاكار تامغا ئارتىپ قويغان خالتىغا كۆزى چۈشتى ۋە:
— نان يۆگەپ كەلگەنمىدىڭ مەمەت ئاكا بۇ خالتىغا؟ — دەپ سورىدى.
— ياق، ئېشەككە بەرگىلى ئازراق بوغۇز ئالغاچ كەلگەن، تېخى ھېلىراق بىكار بولدى.
— زاۋۇت ئۇننىڭ خالتىسىغۇ بۇ؟ — سورىدى ئۇ خالتىنىڭ يۈزىدىكى خەتلەرنى ئوقۇش ئۈچۈن ئىنتىلگەندەك سىنچىلاپ.
— ھەئە.
ئارىغا جىملىق چۈشتى. تۇرىخان بىردىن قەغەز يىرتتى ـ دە، تاماكا ئوراش ئۈچۈن ھەممەيلەنگە تۇتتى.
تۇرىخانىنىڭ كۆڭلىدە بىرلا خىيال ھۆكۈم سۈرەتتى: «ئاپىدۇسەمەت گۇرۇچنى ئېلىپ شەھەرگە ماڭسا، قانداق بولار؟! تۇتۇلۇپ قالارمۇ؟! ... ئۇ شەھەرگە كىرىپ چىققۇچە تاڭ ئېتىپ

قالمدۇ . ئۇ ۋاقىتتا ئابدۇسەمەت بىلەن ئېشەكنىڭ يوقلۇقىنى بىلمەپ ، بۇ نېمىلەرنىڭ كۆڭلىدە گۇمان تۇغۇلار . شەھەرگە ماڭ-مىدۇرۇش خەتەرلىككەن ··· قانداق قىلىش كېرەك ؟ توختا ، مەمەت-كە بىر مەسلىھەت سالاي ، ئاسان يول تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس ··· » خىيلىدىن بېرى پاراڭ تىكىشاپ ئولتۇرغان ئابدۇسە-مەتنىڭ ئوت يالقۇنىدىن بەدەنلىرى خۇددى مۇزلاپ يانغان قوغۇن-دەك ، بوشىشىپ ، ئاستا ـ ئاستا تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى .

2

مەمەت بىرئاز چاۋار تېرىپ كىرىش ئۈچۈن تاشقىرىغا چىقىپ كەتتى . سەل ئۆتكەندىن كېيىن ، كەينىدىن چىققان تۆرىخان پەس ئاۋاز بىلەن :

— ھە ، مەمەتخان ، ئابدۇسەمەتنى شەھەرگە ماڭدۇرىمىز دەۋاتىمىز ، شۇ ئىش قانداق بولار ؟ بۇ نەرسىلەرنىڭ بىرەرسى تۈيۈپ قېلىپ ، بىر پېشكەللىككە ئۇچراپ قالارمىزمىكىن دەيمەن ؟ !

— ئۇنىمۇ ھېچ نېمە دەپ بولمايدۇ . ئوت بار يەردە تۈتۈن بار ، سۇ بار يەردە پېتىق . ئۇنىڭدىن كۆرە شۇ بالىنىمۇ كېچىدە ئاۋارە قىلىپ يۈرگۈچە ، مۆلچىرىمىزدىكىنى تاغار بىلەن خالتىغا ئېلىپ ، بىزنىڭ ئۆيگە ئاپىرىپ جايلاپ قويساق ، باشقا بىر كۈنى ئابدۇسەمەتخان پاخالغا چىققاندا ، ئارىسىغىلا ئۆزۈم ئەپلەپ بەرسەم قانداق دەيلا ؟

— بۇمۇ ياخشى گەپ ، شۇنداق قىلايلى .

— شۇنداق بولسۇن ئەمىسە ، مەن گۈرۈچكە قاراي .

مەمەت بىر باغلام شاخنى ئېلىپ سوقىغا كىرىپ كەتتى . تۆرىخان بولسا ئۇگدەك باسقان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، جىمجىت دالىغا قاراپ تۇراتتى . ئۇ قىستاپ كەلگەن ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇش

ئۇچۇن يۇزىنى يۇيۇشقا ئولتۇردى . ئويلىمىغان بولسا كېرەك ، سۇغا قولىنى تىقىش بىلەنلا ئەندىكىپ كەتتى ، كۇزنىڭ مۇزدەك سوغۇق سۇيى بەدەن - بەدەنلىرىنى تىترىتىشكە باشلىدى . نودۇن ئېتىلىپ چاقپەلەككە ئۇرۇلغان سۇنىڭ شوخ چاچراندىلىرى سەماب رەڭلىك ئاي نۇرىدا خۇددى ئۇنچە - مارجان دانىلىرىدەك كۆرۈنەتتى . سوقىنىڭ كويلىسىدا ھەيۋەتلىك ئايلىنىپ ، ماغزاپىتەك كۆپۈك ھاسىل قىلغان سۇ قاشقا ھەربىر ئۇرۇلغاندا ، كىشىنى خۇددى يۇتۇپ كېتىدىغاندەك ئاۋاز چىقىراتتى ...

تۆرىخان ئاجايىپ ھەربىكەتلىنىۋاتقان سۇغا قاراۋېرىپ ، بېشى قايدىمۇ ، چاپسان ئورنىدىن تۇردى - دە ، يۇزىنى چاپىنىنىڭ پېشى بىلەن ئېرتىپ ، ئاسمانغا ، ئاندىن كېيىن يورۇق دالىغا قارىغىنىچە خىيالغا كەتتى...

تۆرىخان ئەسلىدە خېلى باش كۆتۈرگەن چوڭ سودىگەر ئىدى . «خۇسۇسىي سودا - سانائەتكە ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈش» دېگەن گەپلەر تارالغاندا ، ئۇ خۇددى «موللا مۇشۇك» بولۇۋالدى . قولىدىكى نۇرغۇن دەسمايىسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ھورىنى چىقارماستىن جىمىقتۇرۇۋەتتى . قالغانلىرى بىلەن ئىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ ، ھۆكۈمەت بىلەن خۇسۇسىيلار شېرىكچىلىكىدىكى ئالتە-يەتتە كىشىلىك بىر دۇكانغا ئورۇنلىشىۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەمدى : «جاھاننىڭ رەپتارىغا بېقىپ ئىش تۇتۇش كېرەك» دېگەن نەرسىنى نىشان قىلىپ ، تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلىدى . بەزى كىشىلەر ئارىسىدا ئۇ توغرۇلۇق : «جاھاننىڭ رەپتارىنى ئالغان» دېگەن گەپ - سۆزلەرمۇ تارالماي قالمىدى . ئەمما تۆرىخان كىم نېمە دېسە ، «راست» دەپ قوللىنىنى يوپۇرۇپ يۇرۇۋەردى .

ئالدىنقى يىلى ئۇنىڭ تۇل ،قېرى بىر ھاممىسى ۋاپات بولىدى . ھاممىسىنىڭ نەزىر - چىراغلىرىنى قىلىپ ، ئۆلۈمىنى ئۇزاتتى . شۇنىڭ بىلەن تۆرىخاننىڭ ھاممىسىنىڭ كىچىك بىر ئېغىز ئۆيى بىلەن تۆت مو شال يېرى مىراس قالدى . ئۆينى

ساقلان بولسمۇ ، يەرنى ئانىسىنىڭ «بالام ، يەر دېگەن ئالتۇن قوزۇق ، ئازدۇر - كۆپتۇر ھەربىرىمىز قىلىپ تېرىپ قويىسىلا ، بالىلارنىڭ رىزقى بولار ، ئاز - تولا گۈرۈچ چىقسىمۇ ، قىسىلا ماستىن كۆز ئالدىمىزدا قويۇپ ، توق - توق يەرمىز ... » دېگەن سۆزى بىلەن بىرئاز پۇل چىقىم قىلىپ ، مەمەتنىڭ ياردىمى بىلەن تېرىپ ، بۇلتۇر خۇددى مۇشۇ كۈنلەردە ئىككى يېرىم تاغارغا يېقىن گۈرۈچ ئالغاندى .

ئۇزۇن يىل سودىگەرچىلىكتە يۈرگەن تۆرىخاننىڭ پايدىغا ئۆگەنگەن كۆڭلى ، پايدا دېسە ئۇيقۇسى كەلمەيدىغان كۆزلىرى ، بۇلتۇرقى گۈرۈچتىن كىرگەن بىرمۇنچە ھايان بۇ يىلمۇ يەرنى كوپىراتسىيىگە بەرمەستىن ، تېرىشقا مەجبۇر قىلدى . كوپىراتسىيىدىكىلەرمۇ : «مەيلى ، قولى يەتسە تېرىپ تۇرسۇن . كۆپ تېرىسا ، بىر يىل ، ئىككى يىل تېرار ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆز قولى بىلەن كوپىراتىپقا تۇتار » دېدى - دە ، يەرنى بېرىشكە تۆرىخاننى قىستىمىدى . شۇنىڭ بىلەن تۆرىخان بۇ يىلمۇ يەرنى ئۆزى تېرىشقا بەل باغلىدى . ئەمما ئۇنىڭ بەختىگە قارشى مەمەت بۇلتۇرقىدەك قارىشىپ بېرەلمىدى . چۈنكى ، ئۇ بۇ يىل كوپىراتىپنىڭ ئىشلىرىدىن قول ئۈزەلمەيتتى .

شۇنداق بولسىمۇ ، تۆرىخان يەرنىڭ ئىككى قېتىملىق چېپىقىنى كوپىراتىپقا كۆتۈرە بەردى ، قالغان ئىشلىرىنى بولسا بالىسى ۋە بازاردىن يوللاپ چىققان مەدىكارلار بىلەن ئۇنداق - مۇنداق قىلىپ ، ئۇرۇقنى يەرگە چۆكۈرۈۋالدى . ئەمدى يەرنىڭ سۈيىنى ئىككى - ئۈچ كۈندە بىر يېڭىلاپ تۇرۇش كېرەك ئىدى ، ئەمما بۇنىڭغا تۆرىخان ئاجىزلىق قىلاتتى . ئۆزى بولسا سودا ئىشىدا ، ئىشقا يارىغۇدەك بالىسى ئابدۇسەمەتمۇ ھۇنەردە . شۇ مەسىلە بېشىنى قاتۇرۇپ تۇرغان تۆرىخانغا بىر پەيشەنبە كۈنلۈكى شەھەردە مەمەت ئۇچراپ قالدى . مۇشۇنداق بىر پەيتنى كۈتكەن تۆرىخان ۋاقتىنى قولدىن بەرمەي ، مەمەتنى ئۆيگە باشلاپ ئېلىپ كىرىپ ،

ئالاهىده «مېهمان» قىلدى ، ئىززەتلىدى . قايتار ۋاقتىدا قولتۇ-
قىغا سوۋغىمۇ قىستۇرۇپ قويدى ...

ئۆزىدەك بىر ئاددىي دېھقانىنىڭ تۆرىخاندەك ئادەمنىڭ ئالدىدا
شۇنچە ئىززەت - ھۆرمەتكە ئېرىشكەنلىكىنى ، تۆرىخانىنىڭ كۆڭ-
لىگە ئۆزىنىڭ يېقىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغان مەمەت ، قانداق
بولمىسۇن ، تۆرىخانىنىڭ «مۇھىم ئىشلىرىنى» قىلىپ بېرىپ ،
«خىزمەت» كۆرسىتىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغانىدى . شۇنىڭ
ئۈچۈنمۇ تۆرىخانىنىڭ ئاغزىدىن چىققۇچە يەرنىڭ سۈيىنى يەڭگۈش-
لەش ئىشىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى . شۇنىڭدىن كېيىن تۆرىخانىمۇ
بەزى بىكار ۋاقىتلىرىدا يەرنىڭ بېشىغا چىقسا قۇرۇق چىقمايدى-
غان ، مەمەتنىڭ ئۈششاق بالىلىرىغا لايىق بىرنەرسىلەرنى ، خوتۇ-
نىغا بولسا پايپاق ، سوپۇن ، ئەينەك... لەرنى ، ھېچ بولمىغاندا ،
بىرەر - يېرىم جىڭ گۆش ئالغاچ چىقىدىغان بولدى . ئۆمرىگە
كېلىپ يات كىشىلەردىن بۇنچىلىك «دىلى سۇ ئىچمىگەن» مەمەت-
نىڭ كۆڭلىگە بۇ ھال تېخىمۇ تەسىر قىلدى . ئۇنىڭ قەلبىدە
تۆرىخاننى «بىرەر ئىش بىلەن رازى قىلىش» ئويى تېخىمۇ كۈ-
چەيدى . تۆرىخانىمۇ ئۆز كۆڭلىدە : «ئېغىز يېسە يۈز ئۈيۈلىدۇ ،
دېگەن گەپ بار ، ئۆشرە - زاكات ئورنىدا ئۇچ - تۆت تال نەرسە
بىلەن بۇ سەھرالىقنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ قويسام ، بىرەر ئىشلاردا
ئەسقاتار ! كىشىنىڭ كىشىدە قالمايدۇ» دەپ ئويلايتتى .

3

ئىككى كۈنلۈك ئۈيقۇسىزلىقنىڭ ئېغىر ئازابى تۈرسۈن بە-
لەن توختاجىنى قانچە قىلسىمۇ ئۆز ھۆكمىگە ئاستا - ئاستا
كۆندۈرۈشكە باشلىدى . تۈرسۈن خېلى بۇرۇنلا چاپىنىنى غېرىبچە
يېپىنىپ ، ئېغىر ئۈيقۇغا كەتكەن بولسىمۇ ، توختاجى پىلدىرلاپ
قالغان ئوتنى كۆچىلاپ ئولتۇرۇپ مۇگدەشكە باشلىدى . ئۇ

خۇددى قاتتىق شامالدا ئىرغاڭلىغان ياش كۆچەتتەك ، ھەر تەرەپكە ئېگىلەتتى ۋە يەنە چۆچۈپ قەددىنى رۇسلايتتى ... ئاخىر بولمىدى . توختاجى قانچە غەيرەت قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇيقۇ لەشكەرلىرىنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ، ئوچاق يېنىدا سۇنايلىنىپ ، قاتتىق ـ قاتتىق خورەك تارتىشقا باشلىدى .

— ھە ، بولدى ، چاپسانراق ! — دېدى مەمەت پەس ئاۋاز بىلەن سوقىنىڭ توپان قۇيىدىغان يېرىدىكى تام كەينىدىن بېشىنى چىقىرىپ .

تۆرىخان بوش تاغاردىن ئىككىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، ئوچاق يېنىغا كېلىپ ، تۇرسۇن بىلەن توختاجىنىڭ ئۇچىسىغا ياپتى . كېيىن تۆگۈلۈپ ، تامغا چاپلىشىپ يانقان ئابدۇسەمەتنى نوقۇشقا باشلىدى ، چۆچۈپ ئويغانغان ئابدۇسەمەت دادىسىنىڭ «قوپ !» دېگەن ئىشارىسىنى كۆرۈپ ، چاپسان ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشىلىۋىدى ، سول پۇتى يەرگە دەسسىيەلمىدى ، ئابدۇسەمەتكە پۇتى خۇددى ئۆزىنىڭ ئەمەستەك سېزىلدى ، سوغۇقتىن پەيلىرى تارتىشىپ توڭلاپ كەتكەن پۇت تاياقتەك قېتىپ قالغانىدى . شۇنداق تۇرۇقلۇق ئابدۇسەمەت قاتتىق ـ قاتتىق دەسسەپ دادىسىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى .

— شەھەرگە ھازىر ماڭامدىمەن ؟ — سورىدى ئۇ ئاغزى قولاشماي ۋە بىر تەرەپتىن قورقۇنچ ئارىلاش .

— ياق ، شەھەرگە كىرمەيدىغان بولدۇڭ . گەپنى ئاز قىل ! ماۋۇ گۇرۇچنى مەمەتخان بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ كېلىسەن . يولدا گەپلەشمەي شۇك ماڭ ، جۇمۇ ! بىر كىم تۇيۇپ قالمىسۇن ؟ !

مەمەت تاغار ۋە خالتىنىڭ ئاغزىنى بوغۇپ چىراغنى ئۆچۈرگەندىن كېيىن ، خالتىنى ئابدۇسەمەتكە يۈدۈتىپ ، ئۆزى تاغارنى يۈدۈپ سوقىدىن ئۇن ـ تىنسىز چىقتى .

پۇتۇن يېزا جىمجىت ، ھەممە شىرىن ئۇيقۇدا . پەقەت مەمەت

بىلەن ئابدۇسەمەت ئەتراپتىن ئۆزىنى يوشۇرغاندەك چاپسان كېتىپ باراتتى . ئۇلار ئۆزىنى قانچە يوشۇرۇشقا تىرىشسىمۇ ، لېكىن ئاپئاق دالىدا مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپ قالاتتى .

— ھەي ... ! بۇگۈنكى تۈننىڭ بىزدە قەستى بارىدەك يورۇپ كەتكىنىنى قارامسىڭ ! قولۇم يەتسىمۇ ئايىنى بىردەملىك تۇمسقىم بىلەن چۈمكەپ قويىاتتىما !

تومۇرلىرىغا قان يۈگۈرۈپ ، ئەمدىگىنە بەدەنلىرى ئىسسىشقا باشلىغان ئابدۇسەمەت ئويمان ـ دوڭغۇل يەرلەرنى بېسىپ ، چوڭ قەدەم بىلەن كېتىپ بارغان مەمەتكە ئاران ـ ئاران يېتىشىپ ماڭاتتى . ئۇلار كىچىك ئۆستەڭنىڭ بويىدىكى ھارۋا يولىغا چىقىپ توختىدى . «قايسى يول بىلەن ئۆيگە يېتىش كېرەك ؟ — ئويلىدى مەمەت ، — ئۇدۇل يول بىلەنمۇ ياكى ئارا يول بىلەنمۇ ؟ »

ئالدىدا قۇچاق يېيىپ ياتقان يول بىلەن مەمەتنىڭ ئۆيىگە بېرىش خېلى يېقىن بولسىمۇ ، ئەمما ئۇ يول بىلەن مېڭىشنى ياقتۇرمىدى . چۈنكى ، يول بويىدا ئىككى يەردە خامان بار . كىم بىلىدۇ ، بەلكى خاماندىكى كىشىلەردىن قورقۇپ ، ئېھتىيات قىلغاندۇ ؟ شۇڭا مەمەت «بۇ يولدا مېڭىش خەتەرلىك» دەپ ، يېراق بولسىمۇ ئارىچىلاپ مېڭىپ كەتتى . ئابدۇسەمەت كەشتىنى سېلىپ قولىغا ئالدى ـ دە ، ئۇستىدىكى يۇكنىڭ ئېغىر بېسىمىغا ۋە سوغۇقتا پۈتىنىڭ توڭلىغانلىقىغىمۇ قارىماستىن ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ، كۆچىنىڭ بارىچە مېڭىپ مەمەتكە تەستە يېتىشۋالدى .

— ئۇكام ، — دېدى مەمەت ئابدۇسەمەت ياندىشاقاندىن كېيىن ، — ئەگەر بىرەرسى «كىم ؟ » دەپ قالغۇدەك بولسا ، «بېلىقچى ... » دېسىلە جۇمۇ !چانسانراق ماڭسىلا ، ئۆيگىمۇ ئاز قالدۇق .

بۇ ئىككىيلەن خېلى مۇشەققەت بىلەن ، ھېچكىمگىمۇ تۇيدۇرماستىن ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختىدى . تاشقىرىقى ھويلا

ئىشكى چوڭ دەم بىلەن تاقاقلىق ئىدى . شۇڭا مەمەت ئىشىكنى قاقماستىن ، تام تۈۋىدىكى يالغۇز سېدە بىلەن ئۆگزىگە چىقتى ـ دە ، قوناق شاخلىرىنى ئېھتىيات بىلەن دەسسەپ ، شوتا بىلەن ھويلىغا چۈشۈپ ئىشىكنى ئاچتى .

— خۇدايا شۈكرى ، — دېدى ئۇ بوسۇغىدىكى تاغارنى ئۆشـ-نىسىگە ئارتىۋېتىپ ، — ئىشىكنى ئاستا يېپىپ قويۇپ ھويلىغا كىرسىلە ، ئۇكام ، ئەمدى كۆڭلۈم تىنجىدى .

«خېلىچ ... » دېگەن بوغۇق تاۋۇشنى ئاڭلىغان مەمەتنىڭ خوتۇنى چۆچۈپ ئويغاندى ـ دە ، يوتقاندىن بېشىنى چىقىرىپ قۇلاق سالدى ، ئاۋاز يەنە تەكرارلاندى . ئۆز ئېرىنىڭ ئۇنىنى تونۇغان خېلىچخان ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ ، چىراغنى يېقىپ ئىشىكنى ئاچتى .

— بول ، بول ، چىراغنى قولۇڭغا ئال ! — دېدى مەمەت ئۆزىنى ئۆيگە ئالغاندىن كېيىن .

— ۋاي نېمە بۇ ؟ ! — دەپ سورىدى خېلىچخان ئېرىنىڭ ۋە ئابدۇسەمەتنىڭ ئاياغلىرىدىكى لاينى كۆرۈپ ھودۇققان ھالدا .

— ئىشىكنى قىل ، تاڭ ئاتقاندا ئۇقارسەن !

مەمەت تاغار بىلەن خالتىنى ئىچكىرىكى قازناقتا قويغاندىن كېيىن ، ئىشىكنى زەنجىرلىدى . ئۇ كۆڭلىدە خوتۇنىغا «ئاغزى بوش» دەپ ئىشەنمەيتتى . شۇڭا خوتۇنىنىڭ كۆڭلىدە گۇمان تۇغۇلۇشىدىن ئېھتىيات قىلىپ ، گەپنىڭ راستىدىن كۆرە ، يالغـ-نىنى ئەۋزەلرەك كۆردى ، شۇڭلاشقىمۇ :

— ھوشيارراق يانقىن ، تەييار بولغان گۈرۈچنى سوقىدا قويۇشقا كۆڭلىمىز تىنماي ، ئۆيگە ئەكېلىپ قويۇپ تۇردۇق .

«خېلى بالدۇر تەييار بوپتۇ ـ دە ، — دېدى خېلىچخان ئىچىدە ، — گۈرۈچنى جىڭلايمىز دەۋاتاتتى ، سەھەرلىككە يەنە سـوقىغا ئېلىپ بـارىدىغان ئـوخشىمامدۇ ؟ نېمە بولسا ، ئۆزى بىلەر !... »

— هه راستلا ، سەھەردە قوپۇپ ، ئوخشىتىپ بىر گۈرۈچ ئاش ئەتكىنە ، بۇگۈن كېچە ئىسسىقسىز قالدۇق . تۆرىخان ئاكام-مۇ بىر ناشتا قىلىپ كىرىپ كېتەر !

مەمەت بىلەن ئابدۇسەمەت ئۆيدىن چىقىپ سوقىغا قاراپ ماڭغاندا ، باش توخۇ چىللىغاندى . يەنە شۇ جىمجىت ئايدىڭ كېچە ، بۇ جىملىقنى يىراق - يىراقلارغا ئاڭلىنىپ تۇرغان سوقۇ-نىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى بۇزۇپ تۇراتتى .

كۈز سەھىرىنىڭ سوغۇق شامىلى بىر خىل ئۇچماقتا .

زەھەردەك سوغۇق سۇدا بامدانقا تاھارەت ئالغان تۆرىخان ئۆستەڭ لېۋىدىن تۇردى - دە ، سەھەرنىڭ نەم ئارىلاش ساپ ھاۋاسىدىن قېنىپ - قېنىپ سۈمۈرۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭ ھەر يانغا قىزىقىپ قاراۋاتقان كۆزلىرى يالىڭاچلىنىپ قالغان دەرەخ-لەرگە قادالغىنىچە تۇرۇپ قالدى : «ھەي ... رەھمەتلىك ئاتام ، — دېدى ئۇ ئىچىدە ، بۇنىڭدىن يىگىرمە يىل بۇرۇن خۇددى مۇشۇ كۈنلەردە ۋاپات بولغان ئاتىسىنى قايغۇ بىلەن ئەسكە ئې-لىپ ، — جەننەتلىك قايسى بەخت ھالاۋەتلىرىنى كۆرۈۋاتىدىغاز-سەن ! مەندەك بىر كاج تەلەي بالاڭنىمۇ يېنىڭغا تارتساڭ ، بەخت- ھالاۋەتلىرىڭگە شېرىك قىلساڭ بولماسمىدى ؟ ... ھەي خۇدا ، بەندەڭنى خار قىلمىغىن ... »

تۆرىخان ئېغىر بىر تىندى - دە ، نامازنى قازا قىلماسلىق ئۈچۈن سوقىغا كىرىپ كەتتى .

بامدات نامىزىدىن يانغان بەزى كىشىلەر ئادەتتى بويىچە بىر-ئىككىلەپ سوقىغا كىرىشكە باشلىدى . ھېلىراقتا ئۇيقۇدىن كۆز ئاچقان تۇرسۇن بىلەن توختاجىمۇ توڭغان كىشىلەرنى كۈتۈۋېلىش-قا تەييارلىغاندەك گۈلدۇرلىتىپ ئوت قالىۋەتكەنىدى .

— هە ، مەمەتخان ، دېگىنىڭلىدەك سەھەردىلا تەييار قىپسىز-لەر . تاسقىساڭلىلا بولىدىكەن - دە ؟ — دېدى ياشانغانراق بىر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر يەردىن تاپالايسىز

دېھقان ئالدىغا بىر تاغارنى خالاتتەك تارتىۋالغان مەمەتكە قارايۋ .

— چاغلىق نەرسە ئەمەسمۇ ئەمەتكا .

تىزلىنىپ ئولتۇرغان مەمەت گۈرۈچنى تاسقاشقا باشلىدى .

— قىلغانغا تۇشلۇق بىر نەرسە چىقماپتۇ ـ ھە ! ؟ — سورىدى بىر دېھقان .

— قىلغان چىقمىنى بولسىمۇ كۆتۈرسىچۇ ! — دېدى مەمەت قولىدىكى غەلۋىرنى تىزىغا قويۇپ ، — بۇ بىچارە ئادەمنىڭ شۇنچە قىلغىنىغا يارىشا بىر نەرسە چىقمىدى ! مېنىڭمۇ ھازىر ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ .

— دېگەنلىرىدەك ، بۇ يىل بىر نەرسە چىقماي قويدى . ھېسابى مۇشۇ يەرگە بىر مىليون ئىككى يۈز مىڭ كويغا يېقىن (بىر يۈز يىگىرمە يۈەنچە دېمەكچى) چىقىم قىپتىمەن . مانا خاتىرىلەپمۇ قويغانتىم . سەككىز تاغار سۆڭەك ساپتىمەن . ئىككى يېرىم تاغار كۈنجۈرە ، ئىككى قېتىملىق چېپىق ھەققى ... پارچە ـ پۈرات خىراجەتلەر بىلەن شۇنىڭغا بارىدۇ ـ دە !

— ھە ، ئاكا ! گۈرۈچ سىلىگە قاراڭغۇ بازار نەرقىدە چۈشۈپ ـ تۇ دېسىلە ؟ ! — دېدى مەمەت ئېچىنغان ھالدا .

— ئۇغۇ شۇنداق ، بىز چارىسىز ـ دە ، بۇمۇ خۇدانىڭ بەرگىنى ، ئۇششاق بالىلىرىمىزنىڭ رىزقى . ھەربىكتى كېتەر ، بەربىكتى قالار .

— دېھقانچىلىق — بەزىدە چىلىق ـ چىلىق ، بەزىدە قۇرۇق پىلىك دېگەن شۇ ـ دە ! — دېدى ئارىدىن بىر دېھقان .

كوپىراتىپ كادىرلىرى بىلەن بىر ـ ئىككى يىگىت سوقىغا كىرىپ كەلگەندە ، مەمەتمۇ گۈرۈچنى تاسقاپ تەييار قىلغانىدى .

— بالدۇرلا تەييار قىپسىلە مەمەتخان ، — دېدى مۇدىر ، لېكىن كۆزى ئوتتۇرىدا دۆۋىلەنگەن گۈرۈچكە چۈشكەندە ، كۆڭلىگە بىرئاز خۇدۇك چۈشتى ۋە سورىدى ، — گۈرۈچنىڭ ھەممىسى مۇشۇمۇ ، يا چاناقتا قالدىمۇ ؟ !

— قالغان بولسىمۇ يۇرۇق كاۋاكلىرىدا قالغاندۇ ، ئۇنى سۇرۇشتۇرۇپ نېمە قىلىمىز ، جان ـ جانىۋارلارنىڭ نېسىۋىسى بولار !

— سۇرۇشتۇرگىنىمىز ياخشى ، جانىۋارلارغا قالمىغىنى تېخى ياخشى ، بىزگە زىيانلىق نەرسىنى بورداپ نېمە قىلىمىز . ئۇنداق نەرسىلەرنى كۆرگەن يەردىلا ئۇجۇقتۇرمىقىمىز لازىم !...

كۆڭلى غەلىتە بولغان تۆرېخان :

— ئۇششۇك تېگمپ ، شال بىرئاز پۇچەكلىشىپ كېتىپتىكەن ...

مەمەت تۆرېخاننىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى :

— شۇڭا گۇرۇچنىڭ ئورنىغا توپان جىق چىقىپ كەتتى ئەمەسمۇ ، مۇدىر ، مانا كۆرمەمدىلا ، لىپمۇلىپ ئىككى تاغار توپان چىقىپتۇ .

— ئاۋۇال جىڭلاپ تاغارغا بىر ئۇسۇپ باقلى ، — دېدى ئاربىدىن بىر دېھقان .

— قېنى ئەمىسە تارتىڭلار ! — دېدى مۇدىر مەمەتكە .

تارازىنى ئېلىپ تەييار تۇرغان مەمەت تارتىشقا باشلىدى :

— بىر ... بىر ... ئىككى ... ئىككى ... ئۇچ ... ئۇچ...

— ئىششىكى كەم ئون چارەك گۇرۇچ ، ئىككى چارەك ئاق ئۇششاق .

— تۆت تاغار شالدىن چىققان هوسۇل شۇ ، هىم ... ، — هەيران بولدى بوغالتىر .

هەممە كىشىنىڭ كۆڭلىدە بىر تۇرلۇك هېسابات پەيدا بولدى : «هەرقانچە بولسىمۇ تۆت تاغار شالدىن ئون سەككىز ـ يىگىرمە چارەك گۇرۇچ چىقمىغىنى نېمىسى ؟ چارىكىدىن ئاز دېگەندە ئالتە ـ يەتتە جىڭ دان چۇشسىمۇ بىر نەرسە بولمامدۇ ؟ ! ... »

ئۆز ۋەزىپىسىنى دېگەندەك ئادا قىلالماي خىجىللىقتا قالغان توختاجىنىڭ ئېسىگە گۈپپىدە بىر نەرسە چۈشتى ـ دە ، ئەتراپقا

سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى .

— ھە ، مەمەت ئاكا ، ئۆشرىسىگە ئايرىپ خالتىغا پىشكە ئېلىپ قويدۇڭمۇ ـ يا ؟ ! ...

— قايسى خالتىغا ؟ ! — تىكىلىپ سورىدى مەمەت .

— ئاخشام بىز گېپىنى قىلغان ئۇن خالتىسىغچۇ ؟ ئېشەكـ كە بوغۇز ئېلىپ كەلگەن ئاق خالتىغا ؟ !

— ئۇ خالتىنى مەن ئاخشام ئۆيگە ئاپىرىپ قويغان ، — ئىتتىك ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن بۇ سۆز مەمەتنىڭ ئۆزىنى بىرئاز چۆچۈتۈۋەتتى .

— دۇرۇس ، — دېدى خېلىدىن بېرى سۆزگە ئارىلاشماي تۇرغان مەمەتكە قوشنا بىر دېھقان ، — ئاشۇ كېچىدە مەمەتخان خالتىنى ئۆيگە ئاپىرىپ قويغىلى بېرىپتىكەن ـ دە !

— قانداق ! — سورىدى مۇدىر دېھقاننى سۆزلەشكە ئۇندەپ .

— كېچە بىزنىڭ بالىنىڭ ئانىسى ھويلىغا تەرەتكە چىقىپتىـ كەن ، ئۇ كىرىپ : «ھوي ، بۇ كېچىدە مەمەتخاننىڭ ئۆيگە كىم كەلگەندۇ ، ئىككى ئادەم ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختىدى ، بىرـ دەمدىن كېيىن بىرسى تام تۈۋىدىكى سېدە بىلەن ئۆگزىگە چىـ قىپ ، ئاندىن ھويلىغا كىرىپ ئىشىكنى ئاچتى . بىرئازدىن كېـ يىن ئۇلار كۆسۈلدىشىپ ھويلىغا كىرىپ كەتتى . تىڭشاپ تۇرـ سام ، بىركىمنىڭ ‹خېلىچ ... خېلىچ... › دېگەن ئۇنى ئاڭلاندى . ھە ، مەمەتخان ئوخشايدۇ دەپ يېنىپ كىردىم ، بۇ كېچىدە مەمەتـ خان نېمىشقا ئۆگزە بىلەن يامىشىپ يۈرىدىغاندۇ ؟ » دېۋىدى ، مەن : «بۇگۈن مەمەتخان سوقىدا ، ئۆيگە بىر ئىشقا كەلگەن بولغىيدى ، خېلىچىخان ئىشكنى ئاچمىغان بولسا ، ئۆگزە بىلەن چۈشكەندۇ » دېدىم . ئەمدى مېنىڭ كۆڭلۈمگىمۇ : «بۇ كېچىدە ئىككىيلەن نېمىگە كەلگەن بولغىيدى ، نېمىشقا ئۆگزە بىلەن يامىشىپ يۈرىدىغاندۇ » دېگەن خىيال كەلدى ... شۇ ۋاقىتتا خالتىنى ئاپىرىپ قويغانمىدىكىن دەيمىنا ؟ !

— مانا ، كېسەل ئۆزلۈكىدىن ئېغىز ئالغىلى تۇردى ، خالـ
ـتىنى يالغۇز كۆتۈرەلمەي ئىككىگلار ئېلىپ بېرىپ قويۇپتىكەنسـ
ـلەر ـ ده ، مەمەتخان ، يا خالتىنىڭ ھەمراھىمۇ بارمۇ ؟
— ...
يۈزلىرى تاتىرىپ ، لەۋلىرى تىترەشكە باشلىغان تۆرىخانغا
مۇدىرنىڭ كۆزى چۈشتى ۋە بىگىزدەك قادىلىپ مەنىلىك بىر
قارىۋالدى ـ ده ، يېنىدا تۇرغان توختاجى بىلەن بوغالتىرنى سو-
قىنىڭ قېشىغا شەرەتلىدى .
— سىلەر ، مەمەتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ سەزدۈرمەي بىر كۆزد-
ـتىپ بېقىڭلار . ئەگەر ئويلىغىنىمىزدەك ، ئۆيىگە ئاپىرىپ قويغان
بىر نەرسە بولسا ، كۆتۈرۈپلا كېلىڭلار ، خوتۇنى قارشىلىق قىلغۇ-
دەك بولسا ، «جىڭلاپ كۆرمەكچى» دەپ ياخشى چۈشەندۈرۈش
بېرىڭلار ، قانداق ؟
— ماقۇل ، ماقۇل ، — ئۇلار كېيىكتەك يېنىك قەدەم ئال-
دى .
تاغار كۆتۈرگەن توختاجى بىلەن خالتا كۆتۈرگەن بوغالتىر
سوقىغا كىرىپ كەلگەندە ، ھەممەيلەن بىر غەزەپ ، بىر ھەيرانلىق-
تا جىم بولۇشتى .
— مانا يولداشلار ! ھەممىمىز گۇۋاھ ، ھىيلىگەرلىك ـ
شۇملۇقنىڭ شەرمەندىسى چىقتى . كىمدە كىم بولمىسۇن ، مەمەت-
خاندەك ئالا كۆڭۈللۈك قىلسا ، ئاممىدىن ئايرىلىپ ، نەپرەتكە
كۆمۈلۈپ قالىدۇ ! ھازىر خەلقنىڭ كۆزى ئۆتكۈر ، قۇلىقى دىڭ
بولۇپ قالدى . قېنى مەمەتخان ، ئۆزۈڭلىمۇ بىر ئويلاپ بېقىڭلار ،
ئەمدى قاچانغىچە كىشىگە ياللىنىپ ، قاپقىنىغا چۈشۈپ ، دېپىغا
ئۇسسۇل ئويناىسىلە ؟
مەمەت تاغارنىڭ تۆپىسىدە يەرگە قاراپ ئولتۇرغىنىچە ئۇن-
چىقمىدى .
— ھازىر ئىشىمىزنى قىلايلى . مەمەتخان بىلەنمۇ كېيىنچە

قانغۇدەك سۆزلىشۇالارمىز . قېنى ئەمىسە ، ماۋۇ گۈرۈچنى تار-
تىپ بېقىڭلار ! — دېدى مۇدىر يانچۇقىدىن خاتىرە دەپتىرىنى
ئېلىپ بىر نەرسە يېزىۋېتىپ .

توختاجى گۈرۈچنى تارتىشقا باشلىدى :

— بىر··· بىر ··· ئىككى ··· ئىككى ··· ئۈچ ··· تۆت ···
ئېغىر سەككىز چارەك ، — دېدى ئۇ مۇدىرنىڭ يۈزىگە تىكىلىپ
قارىيالماي ، مۇدىرمۇ توختاجىنىڭ شۇ تاپتا نەقەدەر خىجىل بولۇ-
ۋاتقانلىقىنى سېزىۋاتقان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنى ئارتۇقچە ئىزا
تارتقۇزۇشنى خالىمايتتى .

— ئىككى چارەك ئاق ئۇششاقنى بىر چارەك ئىششەك گۈ-
رۈچكە سۈندۈرايلى ! — دېدى بوغالتىر چوت سوقۇپ .

— ئۈندىقتا قانچە بولىدىكەن ؟

— ئون سەككىز چارەك .

— خوش ، ئەمىسە مەشەدە بولغان ھەممە ۋەقەلەرنى سېلىپ ،
قاتۇرۇپ بىر خەت يازسىلا .

خەتمۇ پۈتتى . يوغان بىر ۋاراق ئاق قەغەزگە يېزىلغان خەتنى
بوغالتىر ئۇنلۇك ئوقۇشقا باشلىدى :

«··· سوقىدىكى بىر كېچىدە يۈز بەرگەن ئىشلار ئەنە
يۇقىرىقىدەك . تۆرىخانىنىڭ تۆت مو شال يېرىدىن چىققان
ئۈچ يۈز ئاتمىش جىڭ گۈرۈچنىڭ بىر يۈز يىگىرمە جىڭنى
ئۆزىگە قالدۇرۇپ ، قالغىنىنى سېتىۋالدۇق . ۋاقىپ بولۇش
بىلەن ، تۆرىخانىنىڭ يۇقىرىقى قىلمىشىغا لايىق چارە كۆ-
رۈشلىرى ئۈچۈن ھۈزۈرلىرىغا يوللىدۇق .

دەپ : «بەشىۋلتۈز ، كوپىراتىپىنىڭ مۇدىرى : يۇنۇس
زەيدىن .

سېكرېتار : ئابدۇللا··· »

— جايىدا بوپتۇ ، — دېدى مۇدىر خەتنى تەستىقلاپ ۋە ئۆز
تامغىسىنى باسقاندىن كېيىن ، خەتنى توختاجىغا ئۇزاتتى .

— ئىدارىسىگە ئەكىرىپ بەرسەم بولامدۇ؟

— ھەئە، خەتنى بەرگەچ يۇز بەرگەن ئىشلارنى ئاغزىكى بىلەن باشلىقلارنىكى سەمىگە سېلىپ قوي.

— ماقۇل.

توختاجى تۆرىخاننى ئالدىغا سېلىپ ماڭغاندا، ئابدۇسەمەتمۇ ئېشەكنى يېتىلەپ يانداش ماڭدى.

بۇلار يېڭىلا كۆتۈرۈلگەن كۈننىكى قىزغۇچ نۇرىدا، ئاستا ـ ئاستا ئېرىۋاتقان، كىچىككىنە ھارۇا يولىدىكى چېچىلىپ ياتقان پاخال قالدۇقلىرى بىلەن غازاكى ـ غۇزاڭلاردىكى پارقىراپ تۇرغان ئاپئاق قىرولارنى مىچىلدىتىپ دەسسىگىنىچە سوقىدىن ئۇزاپ كەتتى.

1958 ـ يىل فېۋرال، قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

يەكچەشمە

ئۇ شۇنچە غەلۋە ئىچىدىمۇ مۇگدەشكە باشلىدى ، قوڭۇر رەڭ-لىك پال - پال كۆزلىرىنى ئاستا يۇمۇپ ، مىسقالى داكا سەللە يۆگىگەن بېشىنى بىر تەرەپكە قىيسايتىپ ، سەل - پەل دۇمچەي-گەن بەدىنىنى ئۆز رايىغا قويۇۋەتتى . ئۇ قارىماققا ئۇخلىغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن كۆڭلى ئويغاق ، خىيالى بىر يەرلەردە كې-زىپ يۈرەتتى ...

بۇ ئادەم قىرانلىق يېشىغا يەتكۈچە تۆت قېتىم لەقەمگە ئې-رىشكەنىدى . شۇنىسى ياخشىكى ، ھەربىر يېڭى لەقەم قويۇلغاندا ، كونىسى ئۇنتۇلۇپ كېتەتتى ، ئۇنىڭ ئۆز ئىسمى سېيىت بولۇپ ، بىرىنچى لەقىمى ...

ئىشكىنىڭ غىچىرلاپ ئېچىلىشى ئۇنى خىيالدىن سەگىتتى ، ھەرە كۆنىكىدەك غوڭۇلدىغان ئاۋاز بىلەن تولغان ئۆي ئىچىمۇ بىردىنلا جىملىققا چۆكتى . ئون ئۈچ ياشلىق بىر بالا ئىشكىنىڭ يېرىم ئېچىلغان يوچۇقىدىن قىستىلىپ كىرىپ ، پەگاھدا ئۆرە تۇردى ، لېكىن ھودۇققىنىدىن بولسا كېرەك ، قوينىدىكى لاتا تاشلىق كىتاب «پاق» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا يەرگە چۈشتى ، بالا ئالاقزادە بولۇپ كەتتى . سېيىتقارى ياپما قاپاقلىرىنى لەپپىدە كۆتۈرۈپ ، دەسلەپ بالىغا قاتتىق ئالايدى ، كېيىن ئاۋازىنى سەل يۇمشىتىپ بۇيرۇق قىلدى :

— مۇرادجان ، قۇرئاننى دەرھال قولۇڭغا ئېلىپ سۆي !

مۇراد يېنىك تىن ئالدى ۋە چاققانلىق بىلەن يەردىكى كىتا-بىنى قولىغا ئېلىپ ، دەسلەپ ئىككى قوللاپ كۆكسىگە باستى ، كېيىن پېشانىسىگە تەگكۈزۈپ ، ئاندىن سۆيدى ۋە بۇ ھەرىكەتنى

ئۇچ قېتىم تەكرارلىدى .

— بالىلىرىم ، قۇلاق سېلىپ ئاڭلاڭلار ! — دېدى سېيىتقاري ، ئۆز ئالدىدا يۇكۈنۈپ ئولتۇرغان يىگىرمە نەچچە گۆدەك بالىغا قاراپ ، — ئاللاتائاللا بىز مۆمىن بەندىلىرىگە قۇرئان شېرىپنى نازىل قىلدى ، بۇ قۇرئان بىز ئۆلۈپ قاراڭغۇ گۆر ئىچىگە كىرگەندە ، بېشىمىزدا چىراغ بولۇپ يانىدۇ ، مۇنكىر ـ نەكىر سوراق قىلغاندا ، ئۇ بىز ئۈچۈن جاۋاب بېرىدۇ . بۇ قۇرئان بىزگە ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا ھەمراھ بولىدۇ . بالىلىرىم ، ئۇقتۇڭلارمۇ ؟

ھۇجرا ئىچى ساپ ۋە ياڭراق ئاۋاز بىلەن جاراڭلىدى :

— ئۇقتۇق ! ...

سېيىتقارى ئۇيقۇسىرىغان كۆزلىرىنى چىملىدىتىپ ، يەنە مۇرادقا قاراپ دېدى :

— بۇگۈنكى دەرسكە نېمە ۋەجىدىن كېچىكتىڭ ؟

— يولدا ... يولدا كونا ساۋاقداشلىرىم توسۇۋېلىپ ... ، — دېدى مۇراد دۇدۇقلاپ .

سېيىتقارى ئەزۋەيلەپ سورىدى :

— نېمىشقا توسۇۋالدى ؟ ئۇلارنىڭ بىر نەرسىسىنى ئېلىۋالغانمىدىڭ ـ يە ؟

— ياق خەلپىتىم ، ياق ... ، — مۇراد ئەمدى توغرىدىن ـ توغرىلا ئېيتتى ، — ئۇلار توسۇۋېلىپ «يېڭى مەكتەپكە ئەكېتىمىز » دېدى ، يەنە : «خەلپىتىڭدىن سوراپ باق ، بىزنىڭ مەھەللىدىن جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ئارىلىقى قانچىلىك ؟ » دەيدۇ ... ئۇلار يەنە ...

— بەس ! ... ، — سېيىتقارىنىڭ تۇيۇقسىز ۋارقىرىشىدىن مۇراد دىڭگىنىدە چۆچۈپ كەتتى ، — بۇ ئۆزى كۈپۈرلۈق ، ئىمانسىزلىق !

بالىلار ئۇركۈپ كەتكەن قوزىدەك ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، بىر ـ بىرىگە قاراشقىنىچە تىمتاس بولۇپ قالدى ، مۇراد

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش بېكىتى

تېخىمۇ هودۇقتى ، ئۇ «ئايغىدا چۈشەن ئۆلمەيدىغان» بالۇك تەبىئەت خەلپىتىمىنىڭ مۇنداق ئاچچىقى بارلىقىنى زادىلا كۆزىگە باقمىغانىدى ...

ئاربىدىن سەل ئۆتكەندە ، سېيىتقارى ئۆزىنى بىرئاز بېسىپ ، مۇرادقا يۈيرۈدى :

— ماڭ ، جايىڭغا بېرىپ ئولتۇر !

مۇراد ئۆز جايىغا بارىدى ۋە قۇرئاننى ئېچىپ ، قايسىبىر سۈرىنى ئەمدى ئوقۇشقا باشلىۋېدى ، سېيىتقارىنىڭ مەرغۇللۇق ئاۋازى يەنە ئۇنىڭ دىققىتىنى بۆلدى :

— بالىلىرىم ، هەممە ئادەمنىڭ ئىككى مۇرىسىدە پەرىشتە بار ، ئۇلار بىزنىڭ ياخشى ـ يامان ئىشلىرىمىزنى دائىما خاتىرىلەپ ماڭىدۇ ، بىز بۇ دۇنياغا پەقەت خۇدانىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەنمىز . خۇدا بىزگە مېنىڭ كالامىمنى ئاڭلىسۇن دەپ قۇلاق بەرگەن ؛ هەمىشە مېنى ياد قىلىپ تۇرسۇن دەپ دىل بەرگەن ؛ ماڭا هەمدۇ سانا ئېيتسۇن دەپ تىل بەرگەن ؛ مەسچىتكە بارسۇن دەپ پۇت بەرگەن . بىز بۇ دۇنيادا خۇدانىڭ ئەمرىدىن چىقماي ، تائەت ـ ئىبادەتنى كۆپ قىلساق ، خۇدا بىزنى ئۇ دۇنياغا بارغاندا جەننەتكە سالىدۇ ... ، — سېيىتقارى ئۆلۈغ ـ كىچىك تىنىدى ۋە بىردىنلا مۇڭلۇق ئاهاڭدا سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى ، — بالىلىرىم ، بىز بۇ دۇنياغا مېهمان ، هەممىمىز ئۇ دۇنياغا كېتىمىز ، ئاسمان ئوتقا ، يەر چوغقا ئايلىنىپ ، دەريالار قۇرۇپ ، تاغلار توزۇغان ۋاقىتتا ئاخىر زامان بولىدۇ . دوزاختىن هەر يوغان ، هەر يوغان يىلان ـ چايانلار چىقىپ ، مەهشەرگاهقا قاراپ ماڭىدۇ ، ئۇلار ئاللادىن ئۆز نېسىۋىسىنى تەلەپ قىلىپ ، كۆپۈرلۈق قىلغان ، خۇدانىڭ بەرگىنىگە قانائەت قىلمىغانلارنى ، بىنامازلارنى ، ئىمانسىزلارنى دەم تارتىپ سۆمۈرىدۇ ، قۇياشمۇ يەرگە قىرىق گەز يېقىن كېلىپ ، هاۋانى مىستەك ، يەرنى تۆمۈردەك قىزىتىپ ، ئادەمنىڭ بېشىنى ئۆرتەيدۇ ...

بالىلارنىڭ سېيىتقارىغا تىكىلگەن كۆزلىرى بارغانسېرى چەكچىيىپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى سۇر باستى ، ئۇلارنىڭ مەسۇم قەلبى ، سەبىي يۈرىكى ئاللىقانداق بىر ۋەھىمىنىڭ سىرلىق كۈچى بىلەن مۇجۇلدى . بەزىلىرىنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ ، ئەتراپىدا زەھەرلىك يىلان ـ چايانلار لۆمشۈپ ، كۈشۈلداپ يۈرگەندەك ، بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى . بەزىلىرىنىڭ بېشى قىزىپ ، قۇياش تۆۋەن چۈشۈپ كۆيدۈرۈۋاتقاندەك ، پۈتۈن بەدىنى چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمدى ...

سېيىتقارى تېخىچە سۆزلىمەكتە ، ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان ، ئاغزى قۇرۇپ ، ئىككى جاۋغىيى ماغزاپقا تولغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ بېھىشىنىڭ راھىتى ، دوزاخنىڭ ئازابى ، ئۇ دۇنيانىڭ مەئىشىتى ، بۇ دۇنيانىڭ كۈلپىتى توغرىسىدىكى ئاجايىپ سىرلىق ھەم قورقۇنچلۇق سۆزلىرى تۇگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى ، ئۇ سۆزلىگەنسېرى بالىلارنى شۇنچە ۋەھىمە باساتتى ، شۇرۇكۈندۈرەتتى ، ئاخىر ئون بىر ياشلىق بىر بالىنىڭ نېرۋىسى جىددىيلىشىپ ، كۆزىگە غەلىتە بىر نەرسىلەر كۆرۈنگەندەك بولىدى ـ دە ، ئىختىيارسىز «ۋايجان» دەپ ۋارقىرىۋەتتى . سېيىتقارىمۇ شۇ چاغدىلا ۋەز ئېيتىشتىن توختىدى...

مۇرادنىڭ دادىسى سايىم چوڭ بىر ـ ئىككى يىلدىن بېرى قوۋۇرغىسىغا ماي قونغان يەككە تىجارەتچىلەردىن ئىدى . ئۇنىڭ ھەرخىل مىلىچمالىلارغا تولغان ئەپچىلگىنە چاقلىق بوتكىسى ھەر كۈنى شەھەرنى بىر ئايلىنىپ چىقاتتى . ھاجەتمەنلەر ئۇنىڭدىن خالىغان نەرسىلىرىنى قولمۇ قول ئالالايتتى . ئۇ يەنە شەھەر سودىسىدىن باشقا ، يېقىن ئەتراپتىكى ناھىيە بازارلىرىدىمۇ سودا ـ سېتىق قىلاتتى . ئۇ كۆڭلى توز ، ئەقىدىلىك ئادەم بولغاچقا ، ئىلىم ـ بىرىم ئىشلىرىدا ھالال ، قائىدە ـ يوسۇنلاردا يوللۇق ئىدى ...

ئۇ بۇگۈن جۇمە نامىزىدىن كېيىن سېيىتقارى بىلەن كۆرۈ-شۈپ ، ئوغلىنىڭ ئوقۇش ئەھۋالىنى سوردى ۋە ئۇنىڭ «ئىلىنى قۇرغانغا ، دىلىنى ئىمانغا كەلتۈرۈش» ئۈچۈن سېيىتقارىنىڭ تە-خىمۇ كۆپرەك ئەجىر قىلىشىنى ئۈتۈندى .

— باش ئۈستىگە ، بۇ دېگەن پېقىرنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشى ئەمەسمۇ ! ... ، — دېدى سېيىتقارى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ ، — ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئىخلاسمەن يارەنلەگە قولىمىز-دىن كەلگەنىنى ئايىمايمىز .

— ئۆزلىرىگە كۆپ رەھمەت ! — سايىم چوڭ ناھايىتى مەمنۇن بولدى ۋە خۇشاللىقىدىن تۆش يانچۇقىنى كولاپ ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى سۇغۇرۇپ ئالدى - دە ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، — ئاڭلىسام ، تۇنۇگۈن مۇرادجان ئېلىپ بارغان پەيشەنبىلىك ئۆزلىرىنىڭ لايىقىدا بولماپتۇ ، ئانىسى ئاشۇنداق چوپچىلرەك ئەۋەتىپتۇ ، كۆڭۈللىرىگە ئالمىغايلا ، — سايىم چوڭ قولىدىكى پۇلنى سېيىتقارىنىڭ كېلەڭسىز يانچۇقىغا ئاستىلا تە-قىپ قويدى . سېيىتقارى ئاغزىدا «لازىمى يوق ئىدى» دېسىمۇ ، كۆڭلىدە بۇنىڭ قانچىلىك پۇل ئىكەنلىكىنى بىلىشكە ئالدىرايت-تى .

ئۇلار بىر پەس جىم مېڭىپ ، يان تەرەپتىكى خالىي كوچىغا كىرگەندىن كېيىن يەنە سۆھبەتكە چۈشتى .

— چوڭام ، ئىش - ئوقەتلىرى قانداقراق ؟

— خۇداغا شۈكرى ، قارىم ، ئايىغىمىزدىن شامال ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ ، — ئۇ بىرئاز توختىۋېلىپ ، كېيىن ئۆتۈنۈش تەلەپ-پۈزى بىلەن دېدى ، — مەن ئەتە ناھىيە بازىرىغا چىقىشنى نىيەت قىلىۋىدىم ، قوبۇل كۆرۈلسە ، مۇرادجاننى ئىككى كۈنلۈك رۇخ-سەت بىلەن ھەمراھلىققا بەرسىلىرى قانداق بولاركىن ؟

— بولمامدىغان ، ئەلۋەتتە بولىدۇ ، — دېدى سېيىتقارى رازىلىق بىلدۈرۈپ ، — ئوغۇل بالا ئاتا ئىزىدىن يۈرۈپ پىشىدۇ ،

ئۆزلىرى قاچان ماڭماقچى ؟

— خۇدا خالىسا ، ئەتە ئەتىگەندە يولغا چىقسام ، يەكشەنبە بازارنى ئېلىپ ، دۇشەنبە كۈنلىرى قايتارمەن .

سايىم چوڭ ئۆيگە يېقىنلاشقان چاغدا ، باشقا بىر سوئالنى سوراپ قالدى :

— قارىم ، ئۆشرە ـ زاكاتنىڭ قانداق ساۋابى بار ؟

— ئۆشرە ـ زاكات بەرمىگەن ئادەمنىڭ تاپقان دۇنياسى هارام ! — دېدى سېيىتقارى ۋە تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى ، — چوڭام ، بىز بۇ دۇنياغا مۇساپىر ، بىزنىڭ مەنزىلىمىز ئۇ دۇنيا . خۇدا بىزگە خەير ـ ساخاۋەت قىلىشنى بۇيرۇغان . خەير ـ ساخاۋەت ، ئۆشرە ـ زاكات بەرگەن كىشى ئۇ دۇنيادا ئۇنىڭ ساۋابىنى كۆرىدۇ ، قىيامەت كۈنى پىلسىراتتىن ئۆتىدىغان چاغدا ، بەرگەن خەير ـ ساخاۋىتى ، ئۆشرە ـ زاكىتى ئۇنى يۆلەيدۇ ...

— ئۇنداقتا ، ئۆشرە ـ زاكاتنىڭ خۇنى قانچىلىك بولىدۇ ، قارىم ؟

— تىجارەت قىلىۋاتقان كىشى تاپقان پۇل ـ مېلىنىڭ قىرىق ـ تىن بىرىنى زاكات بېرىشى ؛ يەر تېرىغان كىشى ئالغان هوسۇلـ ـنىڭ ئوندىن بىرىنى ئۆشرە بېرىشى كېرەك .

— ئۇنداقتا ... ئۇنداق بولسا ... ، — سايىم چوڭ كۆڭلىدە بىر قۇر هېسابلاپ كۆردى ، — مەن يۇز يۇەندەك زاكات بەرسەم بولغۇدەك ... قارىم ، ساندۇقتىكى ئەن ماللارغىمۇ زاكات كېلەمـ ـدۇ ؟

— كېلىدۇ چوڭام ، ئۇنىڭغىمۇ ئۆز خۇنى بويىچە كېلىدۇ . ئۇلار شۇ سۆزلەردىن كېيىن خوشلاشتى .

يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە ، مەھەللىنىڭ ئىككى بېشىدىن بىرـ ـبىرىگە زادىلا ئوخشاشمايدىغان ئىككى خىل خەۋەر تارقالدى :

بىرسى ، «سېيىتقارىم قانتىق بىتاب بولۇپ قاپتۇ» دېگەن خەۋەر ئىدى . جامائەت بۇنى ئاڭلاپلا بۇگۈن ئەتىگەن سېيىتقارىنىڭ يامـ داتقا ئەزان ئېيتمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلدى . يەنە بىرسى : «سايىم چوڭنىڭ ئۆيىگە ئوغرى تېگىپتۇ» دېگەن خەۋەر ئىدى . جامائەت بۇنىڭدىن خېلىلا چۆچۈشتى . بامدات نامىزىدىن كېيىن ، بەزىلەر يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن سېيىتقارىنىڭ ئۆيىگە ، بەزىلەر كۆڭۈل ئېيتىش ئۈچۈن سايىم چوڭنىڭ ئۆيىگە ماڭدى .

سايىم چوڭنىڭ ئۆيى مەھەللىنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى ئاممۇى ھاجەتخانىغا يانداش بولۇپ ، ئايۇان ئۆيىنىڭ تېمى ھاجەتخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ھويلىغا پاسىل ئىدى ، ئوغرى يېرىم كېچىدە مانا شۇ خىلۋەت ھويلىغا مۆكۈنۈپ تۇرۇپ ، ئايۇاننىڭ تېمىنى تەشكەـ نىكەن .

— خۇدا ئۆزى ساقلىدى ، — دەپ كۆز يېشى قىلدى سايىم چوڭنىڭ ئايالى مەرەمخان ، — بولمىسا بۇ يالغۇز جېنىم ئامان قالامتى ؟ ! ...

يوقلاپ كەلگەنلەر ئۇنىڭغا كۆڭۈل ئېيتىشتى :

— شۇنداق ، ھەر نېمە بولسا خۇدايىم ساقلاپتۇ ، نىيەتلىرىـ نىڭ دۇرۇسلۇقىدىن يامان قول تەگمەپتۇ !

— سايىم چوڭنىڭ تاپقان پۇلى ھالال ئىكەن ! ...

دۇشەنبە كۈنى كەچتە سايىم چوڭمۇ ئوغلى بىلەن قايتىپ كەلدى ۋە بىر كۈندىلا يۈز بەرگەن ئىككى خىل كۆڭۈلسىز ئىشتىن خەۋەر تېپىپ ، ئەتىسىلا پۈتۈن مەھەللىگە ئوغلاق سويۇپ نەزىر بەردى . ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، ئالاھىدە داستىخان قىلىپ ، مەرەمخان بىلەن بىللە سېيىتقارىنى يوقلاپ باردى . بۇ كۈنلەردە سېيىتقارى كۆڭلى تارتقانلارنى قوبۇل قىلىپ ، مۇڭدەـ شىدىغان ھالغا يەتكەنىدى . لېكىن ، كېسەل تېشىغا تەپكەنلىكتىنـ مۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ، ئىشقىلىپ يۈز ـ كۆزىگە خۇددى سۇ پۈركۈگەندەك «شاپاق يارىسى» چىقىپ كەتكەچكە ، يۈزىنى داكا

بىلەن يېپىپ ، سىرلىق قىياپەتتە ياتاتتى .

سايىم چوڭ دىلكەشلىك بىلەن ئۇنىڭدىن ھال سورىدى ، سېيىتقارىمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى :

— ئاڭلىسام ، ئۆيلىرىگە ئوغرى تېگىپتۇ ، خۇداغا شۈكرى ، نىيەتلىرى توغرا ، سودىلىرى ھالال ئىكەن ، ئوغرىنىڭ نىجىس قولى مال ـ دۇنياغا تېگەلمەپتۇ ، خۇدانىڭ ئەمرىنى تۇتمىغان بۇنداق ناپاك ، ناجىنسلارغا خۇدا ئۆزىنىڭ تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ ! ...

— خوش ، ئەلۋەتتە شۇنداق ...

— ئاللانىڭ ھۆكۈمىگە ئەمەل قىلماسلىق دېگەن چوڭ گۇناھ ...

سايىم چوڭ بىلەن مەرەمخان ئەنە شۇنداق قىسقا ، لېكىن ئەقىدىلىك سۆزلەر بىلەن ئۆز كۆڭلىنى يوپۇتۇپ ، سېيىتقارىنىڭ ئىچ كۆيەرلىكىگە رەھمەت ئېيتىپ خېلى ئۇزاق مۇڭداشتى ، ئۇ- زاققا سوزۇلغان پاراڭ سېيىتقارىنى چارچىتىپ قويدىمۇ ئەتما- لىم ، ئۇنىڭ ئاۋازى ئاستا ـ ئاستا پەسىيىپ ، كېيىن بىراقلا ئۇزۇلۇپ قالدى . شۇ ئەسنادا ، ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن غەلىتە بىر ئىش يۈز بەردى : ئوچۇق دېرىزىدىن ئۇچۇپ كىرگەن يوغان بىر قاپاق ھەرە غوڭۇلدىغان پېتى ئۆينى بىر ئايلىنىپ كېلىپ ، ئاخىرىدا ئاپئاق داكا ئاستىدىن بىرنەرسىنىڭ ھىدىنى سەزگەندەك ، ئۇدۇل كېلىپ سېيىتقارىنىڭ يۈزىگە قوندى ـ دە ، قىلچە تەپ تارتماستىن ئېچىرقاپ كەتكەن زەھەرلىك نەشتىرىنى داكا ئوستىدىن «ۋاژژىدە» سانجىدى . سېيىتقارىنىڭ پۈتۈن بەدە- نى غۇژژىدە سىرقىراپ كەتتى ، ئاچچىق يارا ئوستىگە سانجىلغان زەھەرلىك نەشتەر ئۇنىڭ جان ـ جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكەندى . ئۇ پۈتۈن غەزىپى بىلەن لەنىتى ھەرە قونغان يەرنى نىشانلاپ ، سول قولى بىلەن پاققىدە ئۇردى . لېكىن ، سېيىتقارىدىن ھەرە چاققان كەلدى ـ دە ، ئۇچقىنچە يەنە شۇ ئادەمنى بىزار قىلىدىغان

ئاۋازى بىلەن غوڭۇلداپ ئايلىنىشقا باشلىدى . دەرد ۋە ئاغرىق ئازابىغا چىدالمىغان سېيىتقارى ئۇنلۇك ۋايجانلىغىنىچە ، يۇرىدى . كى داكىنى مۇجۇپ يەرگە ئاتتى . بايا تىن بۇ كېلىشمەسلىكلەرگە قاراپ تۇرغان سايىم چوڭنىڭ كۆزى بىردىنلا سېيىتقارىنىڭ شەكلى ۋەرەپ كەتكەن يۈزىگە چۈشتى ـ دە ، كۆڭلىدىكى ھەيرانلىقنى تەستە بېسىپ ، سېيىتقارىغا تىكىلگىنىچە تۇرۇپلا قالدى .

شۇ ئارىلىقتا سېيىتقارىنىڭ ئايالى ھېلىقى داكىنى چاقماقلىق بىلەن ئۇنىڭ يۈزىگە قايتا يېپىپ قويدى . بۇ ئىشلار شۇنداق تېز بولۇپ ئۆتتىكى ، بەھۇزۇر چاي ئىچىپ ئولتۇرغان سايىم چوڭمۇ يېنىدىكى ئادەملەرنىڭ روھىي دۇنياسىدا بولۇۋاتقان بۇنداق سىرلىق ئۆزگىرىشلەرنى بىلىشكە ئۇلگۇرەلمەي قالدى . ئۇ پەقەت سېيىتقارىنىڭ ئېچىنىشلىق ئەپتىگە قاراپ كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلاتتى .

«ئاھ خۇدا ! ... بۇ كۇنلىرىڭدىن ئۆرگىلەي !— دەيتتى ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، — سەن بەرگەن كېسەلنىڭ ياخشى ـ يامىنى يوق ، ھەممىسى بەندىڭنىڭ ساداقىتىنى ، ئىخلاسمەنلىكىنى سىنايدىغان بىر سىناق ! »

سايىم چوڭ يەنە نۇرغۇن كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان گەپلەرنى قىلىپ ، ئۇنىڭ تېزرەك شىپا تېپىشىنى كۆز يېشى ئىچىدە تىلىدى .

مەرەمخان ئىككى كۈندىن بېرى خۇددى خام ياغ ئىچىۋالغاندەك خاموش بولۇپ قالدى . قارىماققا ئۇ خاموشتەك كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرى دەريادەك تىنىمسىز ئىدى . ئۇ كېچىلىرى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ جۆيلۈيتتى ، ئۆندەرەيتتى ۋە ئاللىنىمىلەرنى دەپ ۋارقىراپ سايىم چوڭنىمۇ قورقۇتاتتى ، ئۆزىنىڭمۇ ئاغرى ـ بۇرنىغا ئۇچۇق چىقىپ كەتتى . خوتۇنىنىڭ كەيپىياتىدىكى بۇنداق تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش سايىم چوڭنى ۋەھىمگە سېلىپ قويدى ، ئاخىر ئۇ ئىچى تىتىلداپ ، مەرەمخاندىن دوق ئارىلاش سورىدى :

— ساڭا زادى نېمە بولدى خوتۇن ؟ جىن چاپلاشقاندەك بولۇپ قالدىڭغۇ ؟

لېكىن مەرەمخاننىڭ ھوش ـ كاللىسى جايىدا ئىدى . ئۇ پەقەت بىرلا نەرسىنى ئويلاپ ، ئىچىگە سىغدۇرالماي ياكى بىرسىگە ئېيتىشقا پېتىنالماي ، ئۆز ـ ئۆزىنى ئازابلاپ يۈرەتتى . سايىم چوڭنىڭ سوئالى ئۇنىڭغا باھانە بولدى :

— شۇنداق ، ماڭا راستىنلا جىن چاپلىشىپ قالدى ، — دېدى ئۇ ، — بۇ باشقا جىن ئەمەس ، ئاشۇ سېيىتقارىنىڭ جىنى ...

— ھە ؟ ! — سايىم چوڭ دەسلەپ ئەجەبلىنىپ ، كېيىن قىزىقتى ، — سېيىتقارىنىڭ جىنى دېدىڭما ؟ ھە ، ھە ... ھېلىقى كۇنى ئۇنىڭ شاپاق يارىسى چىققان يۈزىگە قاراپ قورقۇپ كېتىپسەن ـ دە ! شۇنىڭدىنمۇ قورقۇلۇقمۇ ؟ دۇنيادا ئاجايىپ ئىللەتلەر بولىدۇ ، ئەگەر مەن ئاشۇنداق بولۇپ قالسام قانداق قىلاتتىڭ ؟

مەرەمخان تىت ـ تىت بولدى :

— دادىسى ، نېمىدەپ يۈرىدىغانلا ، سېيىتقارىنىڭ يۈزىدىكى شاپاق يارىسى ئەمەس ، ئوغرى يارىسى ...

— ئوغرى يارىسى دېگەن قانداق يارا ئۇ ؟ — سورىدى سايىم چوڭ كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ .

— قانداق بولاتتى ؟ — دېدى مەرەمخان كۆڭلىدىكىنى بىراقلا ئاشكارىلاپ ، — ئوغرىلىقنىڭ كاساپىتىدىن بولغان يارا ...

— نېمە ؟ ! — سايىم چوڭنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى ، — ئېگىز ـ پەس گەپ قىلماي ئاغزىڭنى يۇم ! ...

تۇيۇقسىز تەگكەن شاپىلاق مەرەمخاننىڭ كۆزىدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى ، ئۇ يىغلىغان پېتى دەلدۇگۇنۇپ بېرىپ سۇپىدا ئولتۇرۇپ قالدى ...

سايىم چوڭ بىردەم چىچاڭشىدى ، ۋارقىرىدى ، ئالايدى ،

كېيىن ئاستا ـ ئاستا پەسكويغا چۈشۈپ ، بەزى نەرسىلەرنى ئويلاپ قالدى ، دېمىسىمۇ ، ئۇ ئوغلىنى ئېلىپ چەت ناھىيىلەرگە بېرىش-نى پەقەت سېيىتقاربغىلا ئېيتقان ، ئەجەبا ھېلىقى ئوغرىنىڭ دەل ئۇنىڭ ئۆيدە يوق كۈنىنى پايلاپ كەپتۇ . توغرا ، ئوغرى ئۇنىڭ ئۆيىدىن نېمىنى كۆزلىدى ؟ مىڭ يۈەندەك نەق پۇل بىلەن ئاز-تولا ئەن ـ مالىنىڭ بارلىقىنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيتى-تىغۇ ! ؟ توختا ... ، ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى ، ئۇ تېخى جۈمە كۈنىلا سېيىتقارى بىلەن ئۆشرە ـ زاكات توغرىسىدا سۆزلەشمىگەنمىدى ؟ دۇرۇس ...

سايىم چوڭ ئەمدى ئايالى بىلەن بىر بەندىڭنىڭ ئىككى بېشىدا ئولتۇرۇپ سۆزلەشتى ، مەرھۇمانىمۇ كۆڭلىدىكىنى ئوچۇق ئېيتتى :

— مەنمۇ كىشىنىڭ ئەيىبىنى ئاچسا يامان بولىدۇ دەپ ئىچىمگە يۇتۇپ ، يەتكۈچە دەرد تارتتىم ، سىلى ئويلاپ باقسىلا ، شاپاق يارىسى نەدىمۇ شۇنداق بولىدۇ ؟ بىر چاغلاردا سىلىگىمۇ چىققانغۇ ؟ ئۇنىڭ يۈزىدىكى شاپاق يارىسى ئەمەس ، سۇ كۆيۈكى ، كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرىدۇ ، ئىمانىم گۇۋاھ ، شۇ كۈنى مەن چاچقان قايناق سۇنىڭ كۆيۈكى ...

— قايناق سۇ ؟...

— ھە ، شۇنداق .

مەرھۇمان ھېلىقى كۈنى يېرىم كېچىدە ، تامنى تېشىپ ، تۆشۈكتىن ئەمدىلا بېشىنى تىققان ئوغرىنىڭ يۈز-كۆزىگە ئون ئىككى باڭلىق چايداندىكى قايناق سۇنى بىراقلا چېچىپ قاچۇرۇ-ۋەتكەنىدى ...

سايىم چوڭ شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ، تونۇش بىر تېۋىپنى باشلاپ ، سېيىتقارىنى يەنە يوقلاپ باردى .

— مۇرادجان مەكتەپنى بەكمۇ سېغىنىپ كەتتى ، — دېدى ئۇ گەپنى ئەگىتىپ ، — ئۆزلىرىنى تېزرەك شىپالىق تېپىپ ،

بالىلار بىلەن ھەمنەپەس بولارمىكىن دېگەن نىيەتتە تېڭىپ ئېلىپ كەلدىم ...

سېيىتقارى تېڭىپنى كۆرۈپلا ئۇجۇقۇپ كەتتى ، ئۇنىڭ كۆڭ-لىدە ھامان بىر خىل دەككە - دۈككە ، خۇدۇكسىرەش بولغاچقا ، گەپ - سۆزلىرى قانچە قىلسىمۇ چاك باسمايتتى ، قورقۇنچلۇق ئەپتىمۇ بىر خىل زەئىپلىك ھەم ئاللىقانداق قۇۋلۇق بىلەن خىلمۇ خىل ئۆزگىرىپ تۇراتتى ...

ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق تېڭىپ ئاۋۋال ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتتى ، كېيىن يارىسىنى كۆرۈپلا سىرنى ئاشكارىلىۋەتتى :

— يۇز - كۆزلىرىنى كۆيدۈرۈۋاپلا ھە ، قارىم ...

— يوقسۇ ... بۇ ئۆزى ... ، — سېيىتقارىنىڭ ساق قالغان سول كۆزى ناھايىتىمۇ غەلىتە ، ھەم سۈس چاقناپ كەتتى ، — شاپاق يارىسى ... .

تېڭىپ ئۇنىڭ سۆزىنى نېرۋا ئاجىزلىقىنىڭ ئىپادىسى دەپ قارىدىمۇ ئەتىمالىم ، پەرۋا قىلماي ، ئاستاغىنا غودۇڭشىپ ئورنى-دىن تۇردى :

— يۇز - كۆزىنى قانداق قىلىپ كۆيدۈرۈۋالدىكىنە ؟ ! ...

مېھمانلار چىقىپ كېتىپ ئۆي تىمتاس بولۇپ قالدى ، لې-كىن سېيىتقارىنىڭ كۆڭلى تېخىچە ئىزىغا چۈشمىدى ، سىرتتىن قارىغان كىشىگە ئۇ خۇددى كېپەنلەپ قويغان ئۆلۈكتەك ياتاتتى ، لېكىن ئاشۇ كېپەندەك كىچىككىنە بىر پارچە داكا ئاستىغا يوشۇ-رۇنغان سىڭا كۆز بىلەن زەخمدار كاللىدا ھازىر ئۆتمۈشنىڭ ئاچايىپ كارتىنىلىرى بىلەن غەلىتە خاتىرىلىرى ھەرىكەتلىنىپ يۈرەتتى ...

سېيىتقارى ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چاغلىرىدا قولى ئەگرىلىك قىلىپ ، ساۋاقداشلىرى تەرىپىدىن «سېيىت ئوغرى» دەپ لەقەم-نى ئالغان ۋە ئاخىر شۇ لەقەم بىلەن ئىككىنچى يىللىققا چىققاندا مەكتەپتىنمۇ قوغلانغانىدى . بۇ ئۇنىڭ ئون يەتتە ياش ۋاقتى

بولۇپ ، تۇنجى قېتىم لەقەملىك بولۇشى ئىدى ...

ئىككىنچى قېتىم ئۇ ئوتتۇز ياشلارغا قەدەم قويغاندا ، بىكار تەلەپ ئۇلپەتلىرى تەرىپىدىن «سېيىت بايۇەچچە» دېگەن «پەخىرلىك» لەقەمگە ئېرىشتى . بۇ چاغ ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن قالغان تەئەللۇقاتلارنى سېتىپ ، خۇددىنى بىلمەي يۇرگەن ۋاقىتلىرى ئىدى . لېكىن «يېتىپ يېيىشكە تاغمۇ توشۇمايدۇ» دېگەندەك ، ئۇنىڭ بۇنداق كەيپ ـ ساپالىق كۈنلىرى ئۇزۇنغا بارمىدى ، ئاردىدىن ئىككى يىل ئۆتكەندە ، بىر پارچە نان بىلەن بىر چېكىم تاماكىغا زار بولۇپ ، ئاخىر شەھەرنى تاشلاپ بېشى قايغان ، پۇتى تايغان تەرەپلەرگە چىقىپ كەتتى ...

ئۇچىنچى قېتىم ئۇ سەككىز يىلدىن كېيىن ، قانداق تۇيۇقسىز يوقالغان بولسا يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ ، ئۇزۇن ئۆتمەي «سېيىت مەخسۇم» دېگەن لەقەمگە ئېرىشتى . بۇ چاغدا ئۇ ھەقىقەتەنمۇ بېشىغا سەللە ئوراپ ، پۇتىغا مەسە كىيىپ ، بىر-نەچچە تال ئاق ئارىلىغان ساقال ـ بۇرۇتىنى بولۇشىغا قويۇۋەتكەن ، بېلىدىكى كۆك شايى بەلۋىغىنىڭ ئالدىغا مىسۋاك بىلەن ساقال تارغىقىنى ئېسىپ ، خېلى تەقۋادار مويىسپىتلەر قىياپىتىگە كىرىۋالغانىدى . ئۇ دەسلەپكى بىرنەچچە ئايغىچە شەھەرنىڭ كاتتا ئۆلىما ۋە يۇزلۇك دامۇللىرىنىڭ چاپىنىنى كۆتۈرۈپ ، قولىغا سۇ قۇيۇپ ، ئۇلارنىڭ سادىق مۇخلىسى بولۇۋالدى ھەم شۇ جەريان-دا ئاز ـ تولا دىنىي ئەقىدىلەرنىمۇ ئۆگىنىۋالدى ، كېيىن قايسى-بىر دامۇللىنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن مۇشۇ مەھەللىگە مەزىن بولدى ۋە تۆت ئايدىن كېيىن جامائەتنىڭ «ھە ـ ھۇ» دېيىشى بىلەن ئۆزى دېمەتلىك بىر تۇل خوتۇنغا ئۆيلىنىپ ، مەھەللە مەسچىتى-نىڭ مانا شۇ ئايۇان ـ سارايلىق ۋەخپە ئۆيىنى ماكان قىلغانىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، يېقىندىن بېرى ، مۇشۇ ئۆيدە يىگىرمە نەچچە بالىنى خالىسانە ئوقۇتۇپ ، بىر قىسىم تەقۋادار مۇسۇلمانلارنىڭ تېخىمۇ زىيادە ئەقىدىسىگە ئېرىشكەنىدى ...

سېيىتقارى تالا تۇزگە ئانچە چىقمايتتى ، كۆپ ۋاقتى مەسـ
چىت بىلەن ئۆيدىلا ئۆتەتتى ، شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن ، كونا ئۇلپەتـ
لىرى ئۇنى ئىزدىمىدى ، ئىزدىگەنلىرىمۇ بۇ ئادەمدىكى تۈيۈقسىز
ئۆزگىرىشكە قاراپ ، ئاغىنىدارچىلىق قىلىشقا پېتىنالمىدى ،
چۈنكى ئۇ كىشىلەرنىڭ ئاغزىدا «ئۇلۇغ مازايى ـ ماشايىقلارنى
تاۋاپ قىلىپ ، ئاللانىڭ ئىلتىپاتىغا مۇيەسسەر بولغان زات» بو ـ
لۇپ قالغانىدى . دېمىسىمۇ ، ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزلىرى ، يۈرۈش ـ
تۇرۇشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزگەرگەن . بىرسى بىلەن سۆزلەشـ
كەندە ، قولىنى كۆكسىگە قويۇپ ، ئاۋازىنى ئەمرىمەرۇپقا كەلتۈـ
رۈپ سۆزلەيتتى ، يول ماڭغاندا ، گەۋدىسىنى ياغاچتەك تۇتۇپ ،
ئاۋايلاپ دەسسەپ ، كىمنى كۆرسە ئېگىلىپ سالام قىلىپ ، يۈمـ
شاق گەپلەر بىلەن ھال سورايتتى . شۇڭا ، مەھەللىدىكى قىزىقچى
ياشلار ئۇنىڭغا «چوكان مەخسۇم» دېگەن لەقەمنى قويۇۋىدى ، بۇ
لەقەم ئۇنىڭغا تېزلا سىڭىپ ، ئۆزىمۇ كۆنۈپ كەتتى . لېكىن
مەسچىت قوۋمى يەنىلا ئۇنى ھۆرمەتلەپ «سېيىتقارىم» دەيتتى .
تۆتىنچى قېتىم ، تۆتىنچى لەقەمى ...

ئايۇئىدىن ئالدىراپ چىققان خوتۇنى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈپ ،
چۆچۈتۈۋەتتى :

— نېمە ئىش ؟ يەنە بىرەرسى كەلدىمۇ ؟

— ياق ... قوشنىمىز داستىخان كىرگۈزۈپتىكەن ، ئازراق
ئېغىز تەگسىلە ...

— ئىشىكتى تاقىدىڭمۇ ؟ يوغان دەم بىلەن تاقىۋەت !

— ئوبدان .

سېيىتقارى يۈزىدىكى داكىنى ئېلىپ ، ئاستا ئۆرە بولدى ...

سايىم چوڭ ئاخىر ئىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يەتتى ، مەرھـ
ھان ھەقىقەتەنمۇ ھەقلىق ئىدى . لېكىن سايىم چوڭنىڭ نەزىرـ
دە ، بۇ ئىشنى يەنىلا مەڭگۈ سىر قىلىپ ساقلاش كېرەك ئىدى .

چۈنكى ، بۇ يالغۇز سېيىتقارى بىلەنلا كېتىدىغان ئىش بولماس. تىن ، بەلكى پۈتۈن بىر ئېتىقادقا ، مۇستەھكەم بىر ئەقىدىگە تاقىشىدىغان نازۇك ئىش ئىدى ...

لېكىن كىم بىلسۇن ، بۇ «مەڭگۈلۈك سىر» مۇراد تەرىپىدىن ناھايىتى تېزلا ئاشكارىلىنىپ كەتتى . ئۇ ئاتا - ئانىسىدىن ئاڭلىۋالغان يوشۇرۇن گەپلەرنى ئۆزى دېمەتلىك چاققان خەۋەر- چىلەر ئارقىلىق دەسلەپ پۈتۈن مەھەللىگە ، كېيىن يىراق - يېقىنغا تارقىتىۋەتتى ...

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ، يىگىرمە نەچچە ئۆسمۈر سېيىتقارد- نىڭ قارىغۇ ۋە زەي ھۇجرىسىدىكى غەلىتە ئەپسانىلەرنى ئاڭلاش- تىن قۇتۇلۇپ ، مىڭلىغان ساۋاقداشلىرىنىڭ جۇشقۇن ئېقىمىغا قوشۇلۇپ كەتتى ...

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ، سېيىتقارىنىڭ ئىسمىمۇ ، جىسمە- مۇ كىشىلەر قەلبىدىن ئاستا - ئاستا ئۆچتى ۋە ئۇ تۆتىنچى قېتىم «يەكچەشمە» دېگەن لەقەمگە ئېرىشىپ ، توغرا ئەقىدىلىك كىشە- لەرنىڭ نەزىرىدە ، مەككىنىڭ يولىدىكى رودۇپاينىڭ سىمۇولىغا ئايلىنىپ قالدى .

1983 - يىل دېكابىر ، ئۈرۈمچى

خەير خوش ، توققۇز كۈنلۈك ماكان

«خورازلار سوقۇشتا بولسىمۇ چاققان ،
مىس تىرناق لاچىنغا قاچان جەڭ ئاچقان ؟
مۇشۇك شىر بولىدۇ چاشقان تۇتۇشتا ،
لېكىن ئۇ يولۋاسىنىڭ ئالدىدا چاشقان ! »
(شەيخ سەئدى)

كىشىلىك ھاياتتا ئادەم قەلبىدىكى قانچىلىغان گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلار ئەپسۇس بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ - ھە ؟ ! شۇنداق ، ئۆتۈپ كېتىدۇ ، لېكىن ئاخىرقى ھېسابتا ، يۈرەكتە قالىدىغىنى يەنىلا قايغۇ - ئەلەمنىڭ ئاچچىق خاتىرىسى بولىدۇ . مەن بۇنى كېيىنرەك ھېس قىلىپ قالدىم ...

خىزمەت ئورنۇم بەكمۇ ئۇشتۇمتۇت ئۆزگەردى . مەن تەشكىلىنىڭ ئىشەنچىدىن خۇشال ئىدىم ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر بەزى بۇرادەرلىرىم مەندەك خۇشال بولۇپ كەتمىدى . ئۇلار مېنىڭ تەقدىرىمدىن ئەنسىرىگەندەك قىلىپ :

— سەن كىتاب ئىچىدىكى بىلىملەرگە پىششىق بولغىنىڭ بىلەن ، ئۇنىڭ سىرتىدىكى ھايات سىرلىرىدىن بىخەۋەر ئادەمسەن ! ئۇ يەر دېگەن بىر پارچە لوق گۆش ، ھەممىسىنىڭ كۆزى تىكىلگەن . مۇبادا ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكىنى تېپىپ ئىشلىيەلمەسەڭغۇ ياخشى ، بولمىسا كۈنۈڭ تەس !... — دېيىشتى .

مەن دەسلەپ بۇ گەپلەرنىڭ مەنىسىنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمىدىم ، راستىنى ئېيتسام ، چۈشىنىشنىمۇ خالىمىدىم . چۈنكى ، يۆتكىلىش بۇيرۇقى چۈشۈپ بولغان ، ئەمدى ئۇنىڭغا پالان -

www.uyghurkitap.com

پۇستان دېگىلى بولمايتتى . ھەي ! ... بۇلارنىڭ «لوق گۆش» دېگىنى نېمىسىدۇر ؟ ! لوق گۆش دېگەن نەرسە ئەسلا بولمايدۇ ، كىشىلەر ئۆنى سۆڭەكتىن شىلىپ لوقلاشتۇرۇپ قويغان . خالاس ! مەن ئۆنى سۆڭەكتىن ئاجراتمىساملا بولىدىغۇ ! شۇ چاغدا ، ھېچكىممۇ بۇ يەرگە «لوق گۆش» دەپ تۇمشۇق سوزالمايدۇ ! ...

شۇنداق قىلىپ ، ھەپتىنىڭ بىرىنچى كۈنى ئوڭ پۇتۇم بىلەن بوسۇغىدىن ئاتلاپ ، يېڭى ئورۇندا ئىشقا چۈشتۈم . كىم بىلسۇن ، بىرىنچى كۈنلا مېنى پالاكەت باستى ...

تېخى ئەمدىلا بۆلۈم مەسئۇللىرىنى ئىشخانامغا يىغىپ ، ئۆزىنى تونۇشۇپ ، ئەھۋال ئۇقۇشۇۋاتاتتىم ، ئۇشتۇمتۇت تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى . مەن ھەيرانلىق ئىچىدە تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئالدىم . قارشى تەرەپتىنىڭ ئاۋازى سۇرلۇك ھەم زەردىلىك ئىدى .

— سىز كىم ؟

— مەن ياسىن...

— ھە ، ياسىن جىڭلىمۇ سىز ؟

— شۇنداق ...

— بۈگۈن كېچە مېھمانخانىڭلاردا سادىر بولغان ۋەقەدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ ؟

— ياق ، مەن تېخى بۈگۈنلا ئىشقا چۈشتۈم ...

— قانداقلا بولمىسۇن خەۋەر تېپىشىڭىز كېرەك ، يولداش جىڭلى ! بۇ كىچىك ئىش ئەمەس ، ئۇقتىڭىزمۇ ! بۇنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس ! دەرھال تەكشۈرۈپ ، ماڭا دوكلات قىلىڭ ! ...

تۇرۇپكا تاراققىدە قويۇلدى . مەن بىرھازا داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدىم . ماڭا تېلېفون بەرگەن كىشى بۇ يۇرتنىڭ كاتتىسى ، سۆزىگە پالان ـ پۇستان دېگىلى بولمايدۇ ، دەرھال ئىجرا قىلىش كېرەك . لېكىن قانداق ئىجرا قىلىمەن ! ؟ مېنىڭ بۇ داڭدار

مېھمانخانىغا جىڭلى بولۇپ چىققىنىمغا تېخى بىر سائەت قىرىق مىنۇت بولغان تۇرسا ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاخشام سادىر بولغان «ۋەقە»دىن خەۋىرىم بولمىسا ، باشلىقنىڭ بۇيرۇقىنى قانداق ئىجرا قىلىمەن ؟ ! ...

بايا جىددىيلىشىپ كەتكەن نېرۋىلىرىم سەل بوشاشتى ، تۇ-رۇپكىنى جايىغا قويدۇم . ئىشخانىدىكىلەرمۇ ماڭا قاراپ ، ئاغزىنى ئېچىپلا ئولتۇرۇشاتتى . شۇ چاغدىلا ئېسىمگە كەلدىم . «مانا مۇشۇ بۆلۈم مەسئۇللىرى ھەممە ئىشنى بىلىمەمدۇ ؟ تېخى بۇلار-نىڭ ئىچىدە ئاخشام نۆۋەتچىلىك قىلغانلار بولۇشى مۇمكىنغۇ ! شۇنىڭدىن سوراپمامىلا ئىش پۈتمىدىمۇ ؟ ! ... »

— ئاراڭلاردا ئاخشام نۆۋەتچىلىك قىلغانلار بارمۇ ؟

سوئالىم غەلىتە تەسىر قىلغان بولسا كېرەك ، ھەممەيلەن تەڭلا چۆچۈگەندەك كۆزلىرىنى چەكچەيتىپلا قېلىشتى . خېلى ھازاغىچە جىملىقتىن كېيىن ، ئۇدۇلۇمدىكى كرېسلودا ئولتۇرغان ئەللىك ياشلار ئەتراپىدىكى ئورۇق ، چاسا يۈزلۈك كىشى ئىككى تەرەپكە قىمىرىنىپ ، ئوڭايسىزلانغاندەك قىياپەتتە پىچىرلىدى :

— مەن نۆۋەتچىلىك قىلغان ، بىرەر ئىش بوپتۇمۇ ؟ !

بۇ كىشىنىڭ فامىلىسى لياڭ بولۇپ ، مالىيە بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى ئىكەن ، ئۇنىڭ ھازىرقى كەيپىياتىدىن ناھايىتىمۇ ئېھ-تىياتچان ، يۈرەكسىز ئادەملىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . مەن ئۇنىڭ-دىن كۆزۈمنى ئۈزمەي سۆزۈمنى داۋام قىلدىم :

— ئىش بولغاندىمۇ كىچىك ئىش ئەمەسكەن ! ...

— نېمە بوپتۇ ... قانداق ئىش ئىكەن ؟ ! ... — لاۋلياڭ تېخىمۇ ھودۇقۇپ سورىدى .

مەن بايىقى تېلېفوننىڭ مەزمۇنىنى قىسقىچە سۆزلەپ بەر-دىم .

— گەپ ئەنە شۇ ، — دېدىم ئاخىرىدا ، — نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى تېخى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن ، لېكىن باشلىق دەرھال

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتاپ يۈكلەش بېكىتى

تەكشۈرۈپ دوكلات قىلىشىمنى تاپىلىدى . سىز كېچىدە بىرەر ئىشنى سەزمىگەنمۇ ؟

لاۋلياك بېشىنى كەسكىن ئىرغىتتى :

— ياق ، ياق ! ھېچقانداق ئىش بولغىنى يوق ، بىرەر ئىش بولغان بولسا ، بۇ چاققىچە كىشىلەر بىلىپ بولمامدۇ ؟ !

توغرا ، بۇ باشتا قاتتىقراق ناخشا ئېيتسا ، ئۇ باشقا ئاڭلىنىدىغان خىلۇەت ، كۆجۈم بۇ مېھمانخانىدا بىرەر ئىش بولغان بولسا ، مۇشۇ ئولتۇرغان بۆلۈم مەسئۇللىرىنىڭ نەزىرىدىن سالامەت بولارمۇ ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بايا باشلىق تېلېفوندا ناھايىتى زەردە بىلەن «ۋەقە» ، «چوڭ ئىش» دېدى . شۇنداق ئىكەن ، «ۋەقە» بىلەن «چوڭ ئىش» ھەرگىزمۇ شاۋقۇن ـ سۈرەنسىز ، تىمتاس بولمايدۇ . ئۇنىڭدا جەزمەن قىيا ـ چىيا ، گۈلدۇر ـ غالاپ بولىدۇ . لېكىن قېرىشقاندەك ، بۇنى ھېچكىم ئاڭلىمىغان ، ھېچكىم سەزمىگەن ، ئەكسىچە تۇنۇگۈنكى بىر كېچە ناھايىتىمۇ تىنچ ، خاتىرجەم ئۆتۈپ كەتكەن . ئۇنداق بولسا ، بۇ زادى نېمە ئىش ؟ باشلىقنىڭ سەزگۈسى خاتالاشتىمۇ ياكى بىرەر ئالاقاغا يالغان خەۋەر يەتكۈزدىمۇ ؟ ! ياق ، ئەگەر ئۇنداق ئىش بولسا ، باشلىق قاق سەھەردە ئۆزى تېلېفون بېرىپ ، ئۇنچىلىك چېچىلماستى ! نېمە بولمىسۇن ، چوڭقۇرراق تەكشۈرۈپ بېقىش كېرەك ، بەلكىم ، شاۋقۇن ـ سۈرەنسىز بىرەر «سىياسىي ۋەقە» سادىر بولغاندۇ ! ...

مەن ئاشۇنداق چىگىش خىياللار بىلەن بىر پەس ئويلاندىم ، كېيىن بۆلۈم مەسئۇللىرىغا جىددىي ۋەزىپە قىلىپ تاپشۇردۇم :

— ھازىر ھەممىمىز قايتىپ ، ئۆز تەۋەيىمىزدە بىر قۇر تەكشۈرۈش قىلىپ باقايلى ، كېچىچە نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئۇقۇپ بېقىڭلار ، مەن ئىشخانىدا ساقلايمەن ، ئىككى سائەتكىچە تېلېفون ئارقىلىق خەۋەر قىلىڭلارمۇ بولىدۇ .

ھەممەيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇۋاتقاندا ، ياش ھەم شوخراق

بىرسى چاقچاق ئارىلاش كىنايە قىلدى :

— يولداشلار ، ئەھۋالدىن قارىغاندا ، تەكشۈرۈشىمىز چوڭ-قۇررىاق بولمىدىغان ئوخشايدۇ ، مەن بىر نەرسىنى سورىۋالاي ، تۈنۈگۈن ئاخشام ئەر - خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدا سادىر بولغان ئىش-لار بولسىمۇ تەكشۈرىمىزمۇ ؟ !

پاراققىدە كۈلكە كۆتۈرۈلدى ، لېكىن بۇ كۈلكە چىن كۆڭۈل-دىن چىققان خۇشال كۈلكىگە قارىغاندا سالقىن ھەم مەسخىرىلىك ئىدى .

مەنمۇ يا كۈلۈشۈمنى ، يا ئاچچىقلىنىشىمنى بىلمەي ئولتۇ-رۇپ قالدىم .

بىر سائەت جىمجىت ئۆتۈپ كەتتى ، ئىشخانىغا ھېچكىم كىرمىدى ، تېلېفونمۇ جىرىڭلىمىدى ، بىر خىل روھىي ئېزىلەڭ-گۈلۈك مېنى تېخىمۇ بۇرۇقتۇرما قىلىۋەتتى . يەنە يېرىم سائەت ئۆتتى ، بىر چاغدا ئىشىك يەڭگىل چېكىلدى ، مەن ئالدىراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، ئىشىكنى ئاچتىم . بوسۇغىدا ھېلىقى مالىيە بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى لاۋلياڭ تۇراتتى . ئۇ ئاددىي ھەم قىسقىلا دوكلات قىلدى :

— بىزنىڭ تەۋەدە ھېچقانداق ئىش سادىر بولماپتۇ ، بىخەتەر-لىك ئىشكاپى ساق ، ئۈستەل - ئورۇندۇق ، ھۆججەت ، تالونلارمۇ ئۆز ئورنىدا ، بۆلۈم تەۋەسىدە گەپ تەگمىشىپ ، قىزىرىشىپ قال-غانلارمۇ يوق ئىكەن ...

لاۋلياڭ «يەنە گەپ بارمۇ ؟» دېگەندەك كۆزۈمىنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇراتتى . مەن يەنە نېمەدەيمەن ، ئۇ ، ھازىر ئۆز تەۋەسىدىن خاتىرجەم ، بولۇپمۇ مېھمانخانىنىڭ مۇھىم بىر تارمىقىدا ھېچقاڭ-داق ئىش سادىر بولمىغان . دېمەك ، ئۇمۇ ، مەنمۇ خاتىرجەم بولۇشىمىز كېرەك !

— بولدى ، ئىشىڭىزنى قىلىۋېرىڭ ، — دېدىم ئۇنىڭغا .

ئۇ يەڭگىل لاتا خېيىنى شىپىرلىتىپ سۆرىگىنىچە چىقىپ

كەتتى ، قايتىپ كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشۇمغا تېلېفون جىرىڭلىدى ، تۇرۇپكىنى ئىتتىك ئالدىم ، ھېلىقى شوخ يىگىتنىڭ ئاۋازى ئىدى :

— يولداش جىڭلى ، ئاشخانا تەۋەسىنى تامام تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ بولدۇم ، ئالدى بىلەن گۈرۈچ ، ماي ساق ـ سالامەت ، ئۇننى جىڭلاپ كۆردۇق ، بىر سەرمۇ كەم ئەمەس . قازان ـ قومۇچ ، قاسقان ـ جىمبىل ، ئەنبەل ـ پەشخۇن ، پىچاق ـ چەيدۇ ھەممىسى ئۆز جايىدا ، لېكىن ... ، — ئۇ شىپىدە سۆزدىن توختىۋالدى ، مەن ئۇنىڭ زۇۋانداڭلىقىدىن بىزار بولۇپ تۇرسامۇ ئاخىرقى گېپىگە قىزىقىپ قالدىم ، «ھە ـ ھە» دېگىنىمچە تۇرۇپ كىنى قۇلىقىمغا تېخىمۇ يېقىن تۇتتۇم ، ئۇنىڭ ئاۋازى يەنە جاراڭلىدى ، — لېكىن جىڭلى ، ئاخشام بىزنىڭ بىر ئاشپەز كەپىچىلىكتە تاۋاكاغا چۈشۈپ ، قىمار ئويناپ ساپتۇ ، بار ـ يوقى ئوتتۇز يۈەن پۇلى بار ئىكەن ، ئۇتتۇرۇپ قويۇپتۇ ...

— ئاشپەز ھازىر نەدە ؟

— ئاشخانىدا ئىشلەۋاتىدۇ ...

مەن لاسسىدە بولۇپ تۇرۇپكىنى قويدۇم . باشلىق دېگەن «ۋەقە» ئەلۋەتتە ئۇ ئەمەس ئىدى . ئاشپەز كەچتە قىمار ئوينىغان بولسا ، يەنە ساق ـ سالامەت قايتىپ چىقىپتۇ . مۇبادا ، ئۇ قولغا چۈشۈپ ساقچى ئورۇنلىرى : «مۇشۇنداق بىر كاتتا مېھمانخانىنىڭ ئاشپىزى قىمار ئويناپ تۇتۇلدى» دەپ باشلىقلارغا دوكلات قىلغان بولسا ، بۇنىڭ يولى باشقا ئىدى ...

بارغانسېرى ئىچىم تىت ـ تىت بولۇپ يۈرىكىم سىقىلدى . توۋا ، باشلىق دېگەنمۇ غەلىتە بولىدىكەن ـ ھە ؟ ! مەندىن بىر ئېغىز گېپىنى ئاياپ نېمە قىلىدۇ ؟ ئۆزى بىلگەن ئىشنى ئوچۇقلا ئېيتماي ، سىرلىق تېپىشماققا ئايلاندۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ ياكى بۇ مەن ئۇچۇن بىر ئىمتىھان سوئالىمۇ ؟ ! ...

خىيالىمنى تېلېفوننىڭ جىرىڭلىشى بۆلۈۋەتتى . يەنە شۇ

دوكلات ، هېچ گەپ يوق ! بۆلۈم مەسئۇللىرىنىڭ ھەممىسى خۇد-
دى كېلىشىۋالغاندەكلا «ساق - سالامەت ، خاتىرجەم ... » دېيىش-
تىن نېرى ئۆتمەيۋاتاتتى . بەلگىلەنگەن ۋاقىتمۇ توشۇپ قالاي
دېدى ، يەنە بىر ئورۇن قالغانىدى ، ئەگەر ئۇنىڭ دوكلاتىمۇ يۇقە-
رىقىغا ئوخشاش بولسا ، ئىش تۈگەيتتى ، ئۇ چاغدا مەنمۇ خاتىر-
جەم ھالدا باشلىققا : «تۈنۈگۈن كېچە مېھمانخانىدا ھېچقانداق ۋەقە
سادىر بولماپتۇ ، ھەممە ئىش ئۆز جايىدا ، ھەممە ئادەم خاتىرجەم
ئىكەن ! » دەپ دوكلات قىلاتتىم ، خالاس !

سائىتىمگە قارىسام ، ئىشتىن چۈشۈشكە چارەك سائەت قا-
لىتۇ ، ئاخىرقى خەۋەرنى كۆتۈپ تېلېفوندىن كۆز ئۈزمەي ئولتۇر-
دۇم . سائەت ئون ئىككىگە بەش مىنۇت قالغاندا تېلېفون جىرىڭ-
لىدى :

— ۋەي ، جىڭلىما ... ، — تۇرۇپكىدىن بوغۇق ئاۋاز
ئاڭلاندى ، — مەمۇرىي بۆلۈم تەۋەسىنى تەكشۈردۈق ، چوڭ ئىش
يوق . ئەمما ، تۈنۈگۈن كەچتە ئىككى ئايالنىڭ تېلېفوندا گەپ
تەگىشىپ قالغان بىر ئىشى بار ئىكەن ...

بۇ مۇجمەل گەپكە ئىچىم پۈشۈپ ، سوغۇقلا سورىدىم :

— ئوچۇقراق ئېيتمامسىز ، كىم بىلەن كىمنىڭ ؟

— ھە ، ماقۇل ، ئوچۇق ئېيتسام ، بىزنىڭ ھېلىقى تېلېفو-
نىست ئايال جاڭ شياۋلى بىلەن ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن بىر
ئايال مېھمان تېلېفوندا سوقۇشۇپ قاپتۇ .

بۇ خەۋەر مېنى بىرئاز قىزىقتۇرۇپ قالدى ، مەمۇرىي بۆلۈم
باشلىقىدىن ئاسماقچىلاپ سورىدىم :

— ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن ئايال مېھمان كىم ئىكەن ؟

تېلېفوندىن پۇشۇلدىغان ئاۋاز ئاڭلاندى ، مەنمۇ مەقسەتلىك
ھالدا كېكىردىكىمنى قىرىپ قويدۇم .

— بۇ مېھماننىڭ سالاھىيىتىنى سۈرۈشتۈرەلمىدۇق ، —
دېدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن دۈدۈقلاپ ، — ئاڭلىشىمىزچە ،

ئىش قىلىپ ، بېشىدا تاجى بارلاردىن ئوخشايدۇ ...

هە ، بىلدىم . باشلىق دېگەن «ۋەقە»نىڭ نېمە ئىكەنلىكى كاللامدا سەل - پەل روشەنلەشكەندەك بولدى . «تاغدەك ئىشىنىڭ مۇ تېرىقتەك تۇگۈنى بولىدۇ» دېگەندەك ، باشلىقنى شۇنچە سارا سىمىگە سالغان ئىشىنىڭ كىچىككىنە بولسىمۇ تۇگۈنى بولۇشى كېرەك ئىدى ، بۇ تۇگۈن جەزمەن ئاشۇ كەچتىكى «تېلېفون» بولۇشى مۇمكىن .

چۈشلۈك تاماقنى ئالدىراشلا يېدىم ، دەم ئېلىش ۋاقتى توشا - توشمايلا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنى ئەگەشتۈرۈپ ، باش ئاپپارات ئۆيىگە باردىم . تېلېفونىست پوپايكا توقۇپ ئولتۇرغاندەكەن ، بىزنى كۆرۈپ بېشىنى شۇنداقلا بىر كۆتۈردى - دە ، قىپقىزىل لەۋسۈرۈخ سۈرتۈۋالغان قېلىن كالپۇكلىرىنى غەلىتە مىدىرلىتىپ قويۇپ يەنە ئىشىنى قىلىۋەردى . مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن مېنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇردى :

— جاڭ شياۋلى ، بۇ كىشى مېھمانخانىمىزغا يېڭى كەلگەن ياسىن جىڭلى بولىدۇ ، تونۇشۇپ قويۇڭ !

تېلېفونىست بېشىنى سىلكىپ كۆتۈرۈپ ماڭا يەنە بىر قېتىم قارىدى ، ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى . ئۇنىڭ كىرپىك قاقماي ماڭا قادالغان كۆزلىرىدىن بىر خىل يېقىمسىز سوغۇق نۇر «يالت» قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى ، قورۇقلىرى تارتىشقان چىرايىدىن بولسا ئاللىقانداق مەنىستەمەسلىك ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇ قىرقىم چاچلىق ، ياداڭغۇ ، لېكىن ئانچىمۇ سەت كۆرۈنمەيدىغان ئوتتۇرا ياشلىق تەكەببۇر ئايال ئىدى . ئۇ ماڭا ئاشۇ يوسۇندا ئۇزاق قاراپ تۇرغاندىن كېيىن :

— يېڭى باشلىق كەلگەن بولسا ، قارشى ئالىمەن ، لېكىن بىزدەك پۇقرالارغا بەربىر ، ئۇلار كېلىپ تۇرىدۇ ، كېتىپ تۇرىدۇ ... — دېدى قاش - قاپىقىنى سۈزۈپ ۋە مېنى سىنىماقچى بولغاندەك ، بېشىمدىن - ئايىغىمغىچە ئۇزاق قارىغاندىن كېيىن

پەس ئاۋازدا قوشۇپ قويدى ، — بۇ كىشىمۇ قانچىلىك تۇرار كىن !...

ئۇنىڭ گەپلىرى ، قىياپىتى تولىمۇ كۆرەڭ ئىدى ، مەنمۇ پىسەنت قىلمىدىم ، ئۇنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئازادە ئولتۇرۇپ ، ئاخشامقى ئىش توغرىسىدا توپتوغرىلا سورىدىم :

— ئاخشام تېلېفوندا كىم بىلەن گەپ تەگىشىپ قالدىڭىز ؟

— كىملىكىنى كىم بىلسۇن ئۇنىڭ ! — دېدى ئۇ تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ ۋە بىردىنلا جاۋۇلداپ سۆزلەپ كەتتى ، — «تېخى مېنىڭ كىملىكىمنى بىلەمسەن ؟» دەيدا ، «كىم بولاتتىڭ ! ماڭا ئوخشاشلا يېتىم قوۋۇرغىدىن بولغان بىر ئايال» دېدىم ، «ناھايىتى بولساڭ ، ئېرىڭ باشلىقتۇ ياكى بىرەر باشلىققا ئاسراندى كېلىن بولغانسەن ، بولساڭ ئۆزۇڭگە بولدۇڭ ، ماڭا نېمە ؟ ! سەندەك ئېرىنى قوقاق قىلىپ شەھەر سورايدىغان ئازازۇللارنى پۇتۇمغا پايتىما قىلغانمەن» دەپ پوسكايتىۋەتتىم ...

ياڭاللا ! ئۇ ئايالىنىڭ ئاغزى ئېغىز ئەمەس ، پىلىموتىنىڭ ئوقى ئىكەن . ئۇنىڭ مۇشۇ ئەلپازىدىن قارىغاندا ، ئاخشام تېلېفوندا قارشى تەرەپنى بەكمۇ بوزەك قىلغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى . مەن ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى بىلىش ئۈچۈن ، ئالدىرىماي سورىدىم :

— ئاراڭلاردا نېمە ئىش بولغان ؟

— ھېچ ئىش ... ، — دېدى ئۇ يەنە شۇ زۇۋاندارلىقى بىلەن ، — ئۇ تازىمۇ جېدەلخور پاسكىنا ئىكەن ، سائەت ئون يېرىمدا ئورۇمچىگە تېلېفون ئالدى ، ۋاقىتنى ئۇچ مىنۇت ھېسابلىدىم ، شۇنىڭغا چىدىماي «مەن پەقەت ئۇچ ئېغىزلا گەپ قىلىدىم ، سېنىڭ سائىتىڭ قاپاق ئوخشايدۇ» دەپ چىچاڭشۇاتىدۇ ، شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ «مېنىڭ سائىتىم قاپاق بولسا ، سېنىڭ بېشىڭ قاپاق ئوخشايدۇ ، قىسقا سۆزلەمسەن ، ئۇزاق سۆزلەمسەن مېنىڭ چاتىقىم يوق ، ئۇچ مىنۇتقا توشمىسىمۇ ئۇچ مىنۇت ھېسابلايمەن ، بۇ مېنىڭ ھوقۇقۇم ، ئۇچ مىنۇتقا چىدىمىغان ئادەم

ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون بېرىپ نېمە قىلاتتىڭ ، سەككىز يۈزلۈق خەت ياز ... » دېدىم . بولغان ئىش شۇ !

كاللام قوداڭشىپ كەتتى . بۇ ئىشنى ھەرقانچە كۆپتۈرۈپ پرىنسىپقا كۆتۈرسەمۇ ، باشلىقلارنىڭ ئاغزىغا چىققۇدەك بىرەر «ۋەقە» شەكىللەنمەيتتى ، روھىم چۈشكەن قىياپەتتە ئىشخانامغا كىردىم ، ئەمدى بىرەر پىيالە قاينات سۇ ئىچەي دەپ تۇرۇشۇمغا تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى . خۇشياقماي ، لەلەڭشىپ بېرىپ تۇرۇپكىنى ئالدىم . تېلېفون غەربىي بىنادىن كەلگەنكەن ، بىر كۇتكۇچى قىز سۆزلەۋاتاتتى :

— جىڭلى ، سىزنى ئىككى باشلىق 104 - نومۇرلۇق ئۆيدە ساقلاپ تۇرىدۇ ، «تېز كەلسۇن» دەيدۇ .

بۇ خەۋەردىن تېخىمۇ ھەيران بولۇپ ، غەربىي بىناغا پالاڭ-شىپ باردىم . 104 - نومۇرلۇق ئازادە ئۆينىڭ مېھمانخانىسىدا ئۇچ ئادەم ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ ئىككىسى ماڭا تونۇش باشلىق ، بىرسى ئوتتۇرا ياشلاردىكى ناتونۇش ئايال ئىدى . ئەنە ، ئاۋۇ سول تەرەپتىكى كرېسلودا ئىككى قولىنى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ، تۇزۇت بىلەن ئولتۇرغان كۆپىمە يۈزلۈك ، چىمەن دوپپىلىق كىشى — ئەتىگەن ماڭا تېلېفون بەرگەن باشلىق ئىدى . بۇ ئادەمنى ھازىر خەقلەر ئۆز ئىسمىدىن كۆرە ، «تېلېۋىزور چولپىنى» دەپ ئاتاشنى ياخشى كۆرەتتى . ئوڭ تەرەپتىكى كرېسلودا ئېگىلىپ ئولتۇرغىنى بولسا ، قارىمۇتۇق ، ياپما قاپاق ئادەم بولۇپ ، چېكسىدىكى تېكە ساقلىدەك بىر تۇتام شالاڭ چېچىنى يانتۇ تاراپ ، بېشىنىڭ چوققىسىدىكى ئايپاڭلىقنى يوشۇرۇۋالغانىدى ...

ئۇلار مېنىڭ كىرگىنىمگە دىققەت قىلىپمۇ كەتمىدى ، ئىككى باشلىق ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ھېلىقى ئايالدىن ئەپۇ سوراپ ، ئۆزرىخاھلىق ئېيتىۋاتاتتى :

— لېيۇ خېنىم ، كەچۈرگەيسىز ، سەۋەنلىكىمىز ھەممىسى

بىزده ، سىزنى ياخشى كۆتۈۋالالمىدۇق ...

— شۇنداق ، ياخشى كۆتۈۋالالمىدۇق ... ئادەتتىكى بىر مۇلا-زىمەتچى سىزنى رەنجىتىپ قويۇپتۇ ، بۇ بىزنىڭ خىزمىتىمىزدىكى يېتەرسىزلىك ، سىزگە مېڭ مەرتىۋە ناماقۇل بولىمىز ...

ئۇلار خۇددى «ئېگىلگەن بويۇننى قىلىچ كەسمەس» دېگەن-دەك ، ھە دەپ باشلىرىنى ئېگىشەتتى ، قوللىرىنى كۆكسىگە ئې-لىپ ، ھەرقانداق پەرمانغا تەييار قۇلدەك بىچارە قىياپەتتە تۇرۇ-شاتتى ...

مەنمۇ بۇ كۆرۈنۈشكە قاراپ ، «ۋەقە»نىڭ ھەقىقەتەنمۇ كە-چىك ئەمەسلىكىگە ئىشەندىم . بۇ ئىككى باشلىق بۇنداق يەرلەرگە ئاسانلىقچە چىقىپ قالمايتتى . ئەگەر تۇنۇگۈن ئاخشام رايونىمىز-نىڭ بىرەر زاۋۇت ـ كانلىرىدا تۈيۇقسىز ھادىسە يۈز بەرگەن بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ھە دېگەندىلا ئۇ يەرلەرگە بېرىپ ، ھال ـ ئەھۋال سورىشى ناتايىن ئىدى . كۆڭلۈمگە كەلگەن بۇ خىيال مېنى بىر قىسما قىلىپ قويدى ، تېنىم جۇغۇلداپ ، ئۆز ـ ئۆزۈمـ-چە بىر نەرسىدىن يىرگەنگەندەك بولۇپ قالدىم . باشلىقنىڭ بىر-سى ئەمدى مېنى ئېسىغا ئالغاندەك ، خەنزۇچىنى يامداپ ، چىڭ-قىلىپ تۇرۇپ سۆزلىدى :

— ياسىن جىڭلى ، سىزمۇ لېيۇ خېنىمدىن ئەپۇ سوراڭ ، ئاخشام سىلەرنىڭ تېلېفونىست بۇياقتا قاتتىق ئازار بېرىپ قويۇپ-تۇ ، لېيۇ خېنىم كېچىدە ئۆيگە تېلېفون بېرىپ ، ماڭا كۆز يېشى قىلدى . شۇڭا ئەتىگەن سىزگە خەۋەر قىلغانىدىم . بۇ نېمىدېگەن بېشى چوڭلۇق ! تېلېفونىستتىكىلار زادى قانچىلىك نېمە ؟ ! تېخى تەپتارتماي : «سېنىڭ كىملىكىڭدىن مېنىڭ چاتىقىم نېمە » دەپتە-يا ؟ ئۇ چوڭ ئاقساقالنىڭ كېلىنى تۇرسا ! ...

باشلىق ھەددىدىن ئارتۇق كۆچىنىپ كەتكەچكە ، دېمى سىقى-لىپ قالدى ، دەسلەپ كۆچلۈك باشلانغان سۆزمۇ ئاخىرىغا بېرىپ پەسىيىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇنىڭ سۆزىنىڭ تۈگىشىگە ئۇلاپلا يەنە

www.uyghurkitap.com

بىر باشلىق ۋەزىيەتنى جانلاندۇردى . ئۇ خەنزۇ بولغاچقا ، سۆزلىرى ئۇرغۇلۇق ھەم دانە ـ دانە ئىدى :

— شۇنداق ، سىزمۇ لىيۇ خېنىمنىڭ ئالدىدا ئۆزىڭىزنى تەكشۈرۈڭ ! بۇ سىلەرنىڭ خىزمەت پوزىتسىيەڭلەردىكى ناچارلىق ! ھېلىقى تېلېفونىستقا ھەرگىز يۈمشاق قوللۇق قىلىشقا بولمايدۇ ، ئۇنىڭغا قاتتىق چارە كۆرۈش كېرەك ! ئۇنداق بىشەم ، ئازازۇللارنى بۇ يەردە داۋاملىق ئىشلىتىشكە بولمايدۇ ! بۇ يەر دۆلەت ئەربابلىرىدىن تارتىپ ، چەت ئەللىك مېھمانلارغىچە چۈشىدىغان مۇھىم جاي . سىز بۇ يەرگە يېڭى چىقتىڭىز ، بۇ قېتىم تېلېفونىستقا قانداق مۇئامىلىدە بولۇش — سىز ئۆچۈن بىر سىناق !

قۇلىقىم غۇڭۇلداپ كەتتى . بۇ گەپلەر تۇغىدىغاندەك ئەمەس . نېمە دېيىشىمنى بىلمەي ناقۇلاي ئەھۋالدا ئولتۇرغاندا ، ھېلىقى ئايال ناھايىتى سىپاگەرلىك ، لېكىن بىر خىل يوشۇرۇن تەھدىت بىلەن مۇنداق دېدى :

— بولدى ، سىلەرمۇ خاتىرجەم بولۇڭلار ! مەن قايتىپ بارغاندىن كېيىن بۇ ئەھۋاللارنى ئاقساقالغا دەپ يۈرمەيمەن ! لېكىن تېلېفونىستنى كەچۈرۈشكە بولمايدۇ ، ئۇ ماڭا شۇنداق قىلغان يەردە ، ئاددىي پۇقرالارغا نېمە قىلماقچى ؟ ! بۇ مۇلازىمەت ئورنى ، پوزىتسىيە ئىللىق ، مۇئامىلە سىلىق بولۇشى كېرەك ، شۇنداققۇ دەيمەن ؟

— شۇنداق ، شۇنداق ! پوزىتسىيىسى يامانلارنى جەزمەن قاتتىق بىر تەرەپ قىلىمىز ! ...

گەمدى مەنمۇ بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ قىلمىسام بولمايدىغان يەرگە كېلىپ قالغاندى .

— مەن بۇ يەرگە تېخى بۈگۈنلا ئىشقا چۈشتۇم ، — دېدىم ئىككى باشلىققا يەر ئاستىدىن قاراپ قويۇپ ، — كۆپ ئىشلارنى بىلىپ كېتەلمىگىنىم يوق . زىددىيەت ، مەسىلە ھەممە يەردە بولىدۇ ، پەقەت بەزى يەرلەردە كۆپرەك ، ئېغىرراق بولۇشى مۇمكىن ،

ئەما مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى ، ئىسلاھاتنىڭ بورىنى بارلىق غەلدە - غەشلەرنى تازىلاشقا قادىر . رەھبەرلىك قوللاپ ، يار - يۆلەكتە بولسىلا ، بۇ يەرنىڭ ئىشىنى ياخشى تۈزەپ ، رايونىمىز- نىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى مۇلازىمەت ئورۇنلىرىدىن قىلىپ چىقىشقا ۋەدە بېرەلەيمەن !

ئىككى باشلىق تۇشمۇ تۇشتىن پوزىتسىيە بىلدۈردى :

— قورقماي ئىشلەۋېرىڭ ، رەھبەرلىك سىزگە يار - يۆلەكتە بولىدۇ ! ...

— تەشكىل سىزنى قوللايدۇ ، دادىل ئىسلاھات قىلىڭ !

بۇ سۆزلەر قۇلىقىمغا ياقتى ، كۆڭلۈمدىكى بايىقى غەشلىكلەر كۆتۈرۈلۈپ ، خېلى يەڭگىللەپ قالدىم .

ئەتىسى ئەتىگەندىلا يەنە بۆلۈم مەسئۇللىرىنىڭ يىغىنىنى ئاچتىم . ئاۋۋال تېلېفونىست جاڭ شياۋلىنىڭ مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا قويدۇم . ئارقىدىن ئىككى باشلىقنىڭ تۇنۇگۈنكى جىددىي يولىيورۇقىنى يەتكۈزۈپ ، مۇزاكىرىگە سالدىم . ھە دېگەندىلا پىكىرلەر يۇرۇشۇپ كەتمىدى . بەزىلەر تاكلىيىنى چەكتى ، بەزىلەر خۇرسىنىپ قويدى . خېلى ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن ، ئۇ يەر - بۇ يەردىن ئەپقاچتى گەپلەر چىقىشقا باشلىدى :

— شۇنچىلىك ئىشقىمۇ چارە كۆرەمدىكەن ؟ ! ...

— كۆرمىسە بولماس ، باشلىقلارنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قاپتۇ ...

— ئۇۋال بولۇپ كېتەرمىكىن ...

— ئۇۋال بولمايدۇ !

— توغرا ، ئۇ بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن !

— ئۇنداق ئادەملەرنى يەنە قانات ئاستىغا ئېلىشقا بولمايدۇ ! ...

.....

ئومۇمىي كەيپىياتتىن قارىغاندا ، جاڭ شياۋلىنى

www.uyghurkitap.com

ياقلىغۇچىلار يوق دېيەرلىك ئىدى . بەزىلەر پەقەت ئېھتىياج بۇزۇ-
سىدىنلا ئانچە ـ مۇنچە ياپىلاق گەپلەرنى قىلىشۋاتاتتى . مۇزلاك-
ىرە ئاخىرىغا بارغانسېرى قىزىپ كەتتى . جاڭ شياۋلى بىلەن
ئۇزۇندىن بېرى ئۆچ ـ ئاداۋەتتى بار ، ئۇنىڭ مەشچان ، تەكەببۇر ،
ئازازۇللۇقىدىن بىزار بولغانلار ئۇنى پۇخادىن چىققۇدەك سۆكۈش-
تى ، ئەيىبلەشتى . شۇنداق قىلىپ ، مېنىڭ ئاخشامدىن بېرى
ئويلاپ قويغان قارارىمنى ئوچۇق ئېلان قىلىشقا پۈتۈنلەي زېمىن
هازىرلاندى . مەن كۆپچىلىكنىڭ پىكرىنى يېغىنچاقلىغاچ ئۆز
قارارىمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم .

— يولداشلار ، بىز هازىر ئىسلاهات دەۋرىدە ياشاۋاتىمىز ،
ئىسلاهات دېمەك ، — ئۆزگەرتىش دېمەك . يولداش جاڭ شياۋلى-
نىڭ مەسلىسى مېهمانخانىمىزدا مۇلازىمەتتىكى پوزىتسىيە ۋە
مۇئامىلىنىڭ ئىنتايىن ناچارلىقىدەك مۇهىم بىر مەسىلىنى ئىس-
پاتلاپ بەردى . بۇنى تۇزىمەي تۇرۇپ ، مېهمانخانىدا يېڭى كەيپ-
يات ، يېڭى ئىستىل ، يېڭى سۇپەتنى تەكلىگىلى بولمايدۇ . شۇ-
ڭا ، يولداش جاڭ شياۋلىنىڭ مەسلىسىنى جىددىي بىر تەرەپ
قىلىش ئارقىلىق باشقىلارغا ئىبرەت قىلىشىمىز كېرەك . مەن
يۇقىرى رەهبەرلىكىنىڭ يوليورۇقى بويىچە ، يولداش جاڭ شياۋلى-
نى بۇ يەردىن يۆتكۈۋېتىشنى ئوتتۇرىغا قويىمەن . ئۇنىڭغا ئىككى
ئاي سۈرۈك بېرىمىز . شۇ مۇددەت ئىچىدە ئۆزى مۇناسىۋەتلە-
شىپ ، خىزمەت ئورنى تېپىۋالسا بولىدۇ ، بۇ قارارنى بۇگۈن
ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ چوڭ يىغىنىدا ئوچۇق ئېلان قىلە-
مىز .

بۇنىڭغا هېچكىم قارشى ئاۋاز بەرمىدى ، لېكىن هەممەيلەنمۇ
بىردەك قىزغىن بولۇپمۇ كەتمىدى . بەزىلەر : «ئاقىۋىتى قانداق
بولار» دەپ بېشىنى لىڭشىتسا ، بەزىلەر «كۆرۈپ باقمايمىزمۇ»
دەپ ، بىتەرەپلىك ئىپادىسىنى بىلدۈردى . يېغىن تارقىلىش ۋاق-
تىدا ، مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى مەندىن بىر ئىشنى سورىدى :

— ياسىن جىڭلى ، باش ئاپپاراتنى توختىتىپ قويۇشقا بولماي‌تتى ، ئەمدى جاڭ شياۋلىنىڭ ئورنىغا كىمنى قويىمىز ؟ !

مەن تۇنۇگۈنلا بۇ ھەقتە كۆڭلۈمدە سان تەييارلاپ قويغانىدىم .

— يېڭى بىنادا گۈلنار ئىسىملىك بىر قىز بار ئىكەن ، ئۇچ تىللىق ئىكەن ، تېلېفونىستلىقتىنمۇ خەۋىرى بار ئوخشايدۇ ، شۇنداقمۇ ؟

مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى بىرنەرسىنى ئەسلىگەندەك ، كۆزلىرىنى يېرىم - يارتا يۇمۇپ دېدى :

— ھە ، تۇغرا - تۇغرا ، شۇنداق بىر قىز بارەدەك قىلاتتى ...

— ئەمىسە ، ھازىرچە شۇ قىز ئىشلەپ تۇرسۇن !

چۈشتىن كېيىنكى چوڭ يىغىن قىسقا ، لېكىن تەنتەنىلىك ئېچىلدى . جاڭ شياۋلى ئۈستىدىكى كەسكىن قارار خۇددى تېپىنچ كۆلده قاتمۇ قات دولقۇن پەيدا قىلغاندەك ، ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا چوڭ غۇلغۇلا ، جىددىي ۋەزىيەت شەكىللەندۇردى . ھەمىشە كۈن ئۆتكۈزۈشنىڭلا كويىدا بولۇپ ، قەلبى مۇگدەپ قالغان ، قولىنىڭ ئۇچىدىلا ئىشلەپ بىخەستەلىك قىلدىغان ، سەپداشلىرى ئىچىدە بىشەملىك ، زۇۋاندارلىق قىلىپ ، ياخشىلارغا كۈن بەرمەيدىغان بەزى كىشىلەر چۆچۈگەندەك ، غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانغاندەك بولدى . بۇ ھەقىقەتەنمۇ ياخشى باشلىنىش ئىدى . لېكىن كىم بىلسۇن ، بۇ ئىشنىڭمۇ ئاخىرى خەيرلىك بولماي قالدى . جاڭ شياۋلى ئارقىمۇ ئارقا ئەرز يېزىپ ، يۇقىرى - تۆۋەن قاتىرىدى ، ئاستا - ئاستا ئۇنىڭمۇ ھامىسى چىقىشقا باشلىدى . ئىشىنىڭ ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى ، جاڭ شياۋلى ئۈستىدىكى قارار ئېلان قىلىنىپ بەش كۈندىن كېيىن ، ھېلىقى ئىككى باشلىق مېھمانخانىدا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇلار مېنى يەنە شۇ غەربىي بىنادىكى 104 - نومۇرلۇق ئۆيگە

چاقىرتتى . ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپلا ھەيران قالدىم . ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى گەپ ـ سۆزى ، تەقى ـ تۇرقى ئۆتكەنكى بىلەن ئاسمان ـ زېمىن پەرقلىنەتتى . ئاۋازى ناھايىتى دولقۇنلۇق ، چىرايى سۈرـ لۈك ھەم سوغۇق ئىدى .

چىمەن دوپپىلىق باشلىق جىددىي ئەلپازدا سورىدى :

— تېلېفونىست جاڭ شياۋلىنىڭ مەسىلىسىنى قانداق بىر تەرەپ قىلغانسىلەر ؟ !

پۈتۈن جەريانىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم ، باشلىق ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق ئادەمدەك بىردىن چالۋاقىدى :

— شۇ ئىشقىمۇ بۇنچە ئېغىر چارە كۆرگەن بارمۇ ؟ !

مەن ئۆز قۇلقىمغا ئىشەنمەي تۇرۇپلا قالدىم ، تىلىمۇ تاڭلىيىمغا چاپلىشىپ قالدى . بىرھازادىن كېيىن ئاران ئېسىمنى يىغىپ :

— ھېچقانداق چارە كۆرۈلمىدى ، پەقەت بۇ يەردىن يۆتكـ ـلىشنى ئۇقتۇردۇق ... ، — دېيىلىدىم .

— شۇمۇ چارە ـ دە ! — دېدى ئۇ توڭلۇق بىلەن ، — بۇ يەردىن كېتىپ نەگە بارماقچى ؟ !

ياپما قاپاق باشلىقمۇ دەرھال ئۇنى قۇۋۇۋەتلىدى :

— توغرا ، زىددىيەتنى باشقا يەرگە ئىتتىرىپ قويۇش ياخشى ئەمەس ، ئۇنىڭغا ئىجابىي تەربىيە بېرىسەڭلار بولاتتى ، ئادەم ئەمەسمۇ ، تۇزۇلۇپ كېتىدۇ ـ دە !...

بېشىمدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيغاندەك شۇركۇنۇپ كەتـ ـتىم . بۇ ئىككى باشلىقنىڭ بىر ھەپتە بۇرۇن مەن بىلەن مۇشۇ ئۆيدە سۆزلەشكەن باشلىق ئىسكەنلىكىدىن شەكلىنىپ قالدىم . ئەلەمدىن خىرەلەشكەن كۆزلىرىمنى يوغان ئېچىپ ، ئۇلارغا قاي ـ تىپ زەن سالدىم . ھېچقانداق خاتاسى يوق ، دەل شۇلارنىڭ ئۆزى ، پەقەت كىيىملىرىلا ئۆزگەرگەن : ئۇ چاغدا ئۇلار ناھايىتـ ـمۇ ئاددىي ـ ساددا ئىدى ، بۇگۈن بولسا ، ناھايىتىمۇ سالاپەتلىك

ئەجنەبىيلەرچە كۆرۈنەتتى .

— جاڭ شياۋلى سىزنىڭ ئۇستىڭىزدىن ئەرز سۆندى ، — دېدى چىمەن دوپپىلىق باشلىق ئەمەلدارلارچە تەلەپپۇزدا ، — ئۇ سىزنى مىللەتچىلىك كەيپىياتى ئېغىر ، بىر خەنزۇنى بوشتىپ ، ئورنىغا ئۇيغۇرنى قويدى ، دەۋاتىدۇ . سىز بۇنىڭغا قانداق قارايسىز ؟

ياردەمبىم ! يوغان بىر باشلىقنىڭ مۇشۇ گەپنى مەندىن سورىۋاتقىنىنى قارىڭ ! ئەرۋاھىم قىرىق گەز ئۇچتى . توۋا دەيمەن ، پارتىيە ئۇنىڭغا شۇنچە پۇرسەتلەرنى يارىتىپ نېمىدەپ تەربىيلىدى ؟ ! ئىككى - ئۈچ يىلغىچە مەركىزىي ئالىي پارتىيە مەكتىپىدە ئۇ زادى نېمىنى ئوقۇغاندۇ ؟ جاڭ شياۋلىغۇ چىدىماسلىق قىلىپ شۇنداق دېسۇن ، بۇ باشلىقچۇ ؟ ! ئۇنىڭ شۇنچىلىك ئىشنى چۈشىنىپ ، تېگىگە يەتكۈچىلىكى يوقمۇ ؟ ! ئىسىت ! ئىسىت !...

ئويلىغانسېرى يۈرىكىم سىقىلىپ كەتتى ، ئالدىمدا قاتقىيىپ ئولتۇرغان ئىككى باشلىق كۆڭۈل ئەينىكىمدە بارغانسېرى خىرەلەشتى ، ئۆزۈمنى باسالماي ئاخىر پوسۇققىدە دەۋەتتىم :

— مۇنداق گەپلەرنى كالتەك ، قالپاق قىلىپ ئادەم قورقۇتۇش بۇرۇن بولغان ، لېكىن كىشىلەر ھازىر بۇنىڭ تېگى - تەكتىنى چۈشىنىپ قالدى . مېنىڭچە ، خىزمەتتىكى نورمال تەڭشەشنى مىللىي كەيپىيات ، مىللەتچىلىك دېگىلى بولماس ! توغرا ، مەن جاڭ شياۋلىنىڭ ئورنىغا گۇلنار ئىسىملىك بىر ئۇيغۇر قىزنى قويدۇم . ئۇ جاڭ شياۋلىدىن مىڭ ياخشى ، خىزمەتتە قىزغىن ، ئاكتىپ ، مەسئۇلىيەتچان . ئۇنىڭدىن باشقا ، ئۈچ تىلىق ، خەنزۇچە بىلەن ئىنگلىزچىنى ياخشى بىلىدۇ ، بۇ مېھمانخانىمىزنىڭ خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق . ئۆتكەندە جاڭ شياۋلى چەت ئەل تىلى بىلمىگەچكە ، چەت ئەللىك مېھمانلار بىلەن ئالاقىلىشىشتا بىرمۇنچە ئۇقۇشماسلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارغان . مېنىڭچە ، خىزمەتنى ئىلگىرى سۈرۈش ، مۇلازىمەت

سۈپەتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ، قايسى مىللەت ، قايسى جىنس بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ياخشى بولسىلا مۇئاپىق ئورۇنغا قويۇپ ئىشلىتىشكە بولۇئېرىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، بەك سۆزلەپ كەتتىڭىز ، يولداش جىڭ لى ، — دېدى چىمەن دوپپىلىق باشلىق مەسخىرە قىلغاندەك دىمىغىنى قېقىپ ، — ھەرقانچە چۈشەندۈرسىڭىزمۇ جاڭ شياۋلى ئۈستىدىكى چارە مۇئاپىق بولماپتۇ ! ...

— نېمە ؟ ! — مەنمۇ ئاغزىمنى قويۇۋەتتىم ، — بۇ ئىشتا مەن ئۆز بېشىمچىلىق قىلغىنىم يوق ، سىلەرنىڭ يوليورۇقۇڭلارنى ئىجرا قىلدىم !

چىمەن دوپپىلىق باشلىقنىڭ كۆپمە يۈزى تېخىمۇ ئېسىلىپ ئۆڭدى ، ياپما قاپاق باشلىقمۇ كرېسلونى غىرسىلدىتىپ ، ئۈيان-بۈيان تولغاندى ، شالاڭ چاچلىرىنى چىمەلتىكى بىلەن قاشلىغاندەك تاراپ قويدى ، كېيىن قىلچىمۇ تەپتارتماستىن :

— توغرا ، ئۇ ۋاقىتتىكى گەپقۇ شۇنداق بولغان ، لېكىن ئەھۋال ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ ـ دە ! ئۇ چاغدىكى سورۇنمۇ ئوخشىمايدۇ ، ئۇ كۈنى شۇنداق دېيىش زۆرۈر ئىدى ... — دېدى .

مەن شۇ چاغدىلا ئۇلاردىن ھەزەر ئەيلەشكە باشلىدىم . ئۇلار سورۇن تاللاپ سۆزلەشكە نىمىدېگەن ئۇستا ـ ھە ؟ ! ئۇ كۈنى ئۇ يەردە ئاپتونوم رايوندىكى چوڭ بىر ئاقساقالنىڭ كېلىنى بار ئىدى ، بۇگۈنچۇ ؟ ! بۇگۈن بۇ يەردە ئۇلارنىڭ قول ئاستىدىكى كىچىككىنە بىر جىڭلى ئولتۇرىدۇ . بۇنى ئۇلار خۇددى خىمىرەدەك خالىغانچە ئەيلەپ ـ چەيلىيەلەيدۇ ـ دە ! ...

بىردىنلا ئۆزۈمچە خورلۇق ھېس قىلدىم ، نېمىدۇر ئىنسانىي غۇرۇرۇمغا قاتتىق تەگكەندەك بولدى . ئاچچىقىمدا نېمە دېيىشىمنى بىلمەي ، قادىلىپ ئولتۇرۇپ قالدىم . بىر چاغدا چىمەن دوپپىلىق باشلىق تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ بۇيرۇق قىلدى :

— قارارنى ئۆزگەرتىڭ ! جاڭ شياۋلى ئۆز جايىدا ئىشلەۋەرسۇن ! ...

— شۇنداق قىلىڭ ! — دېدى يەنە بىر باشلىقمۇ سالا قىلغاندەك ، — قارار دېگەننى ئادەم چىقىرىدۇ ، ئۆزگەرتسە بولۇۋېرىدۇ ...

غۇرۇرىدە ئاچچىقىم كەلدى ، كۆزۈمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ ئۆزۈمنى تۇتالماي قالدىم .

— قارارنى ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ ! — دېدىم چورتلا كېسىپ ، — سىلەر تېخى بىر ھەپتە بۇرۇن مانا مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپ : «تېلېفونىستقا قانداق مۇئامىلىدە بولۇش سىز ئۇچۇن بىر سىناق ! » دېگەنىدىڭلار ، مەن شۇ گەپ بويىچە مېھمانخانىدىكى ئىككى يۇز ئەللىك ئۇچ نەپەر ئىشچى ـ خىزمەتچىنىڭ ئالدىدا جاڭ شياۇلى ئۇستىدىكى قارارنى ئېلان قىلدىم . قارار مېھمانخانىدا كۇچلۇك دولقۇن پەيدا قىلدى ، كىشىلەر شۇنىڭغا قاراپ سەپكە تۇردى ، ھازىر بۇ قارارنى ئىجرا قىلىش ـ قىلماسلىق مەن ئۇچۇن ئىككى يۇز ئەللىك ئۇچ ئىشچى ـ خىزمەتچى ئالدىدىكى جىددىي سىناق بولۇۋاتىدۇ . ئەگەر قارارنى ئۆزگەرتىشكە مېنى مەجبۇرلىسىڭلار ، ئۇ چاغدا مېھمانخانىدا مەن ئەمەس ، جاڭ شياۇلى تۇرسۇن ، ئىككىمىزنىڭ بىرى !

ئىككى باشلىق بىر ـ بىرىگە قاراشتى ، بىرىنىڭ يۇزى دەسلەپ قىزىرىپ ، كېيىن ئاقاردى ، يەنە بىرسىنىڭ چويۇندەك كۆكىرىپ كەتتى . ئەمدى ئۇلارغا ھېچقانداق گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغانىدى .

— بولدى ، سىز چىقىپ ئىشىڭىزنى قىلىڭ ! — دېدى چىمەن دوپپىلىق باشلىق قوپال ھەم سوغۇق ئاۋازدا ، — بۇگۇن مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى !

ئورنۇمدىن لىككىدە تۇرۇپ چىقىپ كەتتىم . كۇن قايرىلىپ ، ھاۋا سەگىپ قالغانىدى . ئىشخانىغا كىرگۇم كەلمىدى ، يۇرىكىم سىقىلىپ ، شۇنچە كەڭ يەرمۇ تارلىق قىلىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى . باغلارنى ئارىلاپ خىيالغا چۆمدۇم . يۇرىكىمدىن

ياڭراق بىر سادا كۆتۈرۈلۈپ ، ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالاتتى . قانچە ئويلىساممۇ بۇگۈنكى ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەيتتىم . يوغان ئىككى باشلىقنىڭ ئاددىي بىر تېلېفونىستقا بۇنچىلىك خەيرخاھلىق قىلىۋاتقانلىقىنىڭ ، بىر ھەپتە بۇرۇنقى لەۋزىدىن دەرھال يېنىۋېلىپ ، ئۇنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە بۇنچە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى زادىلا چۈشەنگىلى بولمايتتى ...

دۇنيانىڭ ئىشلىرى شۇنچىلىك مۇرەككەپ ، شۇنچىلىك سىرلىقمىدۇ ؟ ! ئادەملەر ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئاشۇنداق غەلىتە ، ئۆمۈچۈك توربەك باش - ئايىغى يوق تىلسىماتمۇ ؟ ! ئۇنىڭ زادى تېگىگە يېتىپ ، پايانىنى تاپقىلى بولماسمۇ ؟ !

خىياللىرىم چىگىشلىشىپ ، بېشىم چىڭقىلىپ كەتتى ، نېرۋىلىرىم تارتىشىپ كەتتى . ئېغىر - ئېغىر تىنىپ ، تاللىق ئاسىتىدا كېتىۋاتتىم . ئارقامدىن شىپىرلىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ قالدى . قارىسام ، مالىيە بۆلۈمىنىڭ ھېلىقى ئېھتىياتچان مەسئۇلى لاۋلياڭ كېلىۋاتقانكەن . ئۇ ئالدىمغا كېلىپ ، بىر ۋاراق قەغەزنى ماڭا سۇنغاچ دېدى :

— مالىيەنى ئېنىقلاپ كۆرۈشنى تاپشۇرغانىدىڭىز ، ئۇچ كۈندىن بېرى كېچە - كۈندۈز ئىشلىدۇق . ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار ئاز ئەمەس ئىكەن ، لېكىن يىگىرمە بەش مىڭ ئۇچ يۈز ئاتمىش يۆنلىك مۇشۇ بىر ھۆججەت ھازىرغىچە كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ ، سىزمۇ كۆرۈپ بېقىڭ .

ھۆججەتنى قولۇمغا ئېلىپ قارىدىم . ئۇنىڭدا «مەركەزدىن كەلگەن xx باشلىقنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن كەتكەن پۇل يىگىرمە بەش مىڭ ئۇچ يۈز ئاتمىش يۆەن» دەپلا يېزىلغانىدى . ھۆججەتنىڭ چېكىسىدە مېھمانخانىنىڭ بۇرۇنقى باشلىقىنىڭ ئىمزاسى تۇراتتى . بۇ كىشى تېخى بىر ئاي بۇرۇنلا بىر دەرىجە ئۆسۈپ ، ۋىلايەتلىك مالىيە ئىدارىسىغا باشلىق بولۇپ كەتكەنىدى . مەن ھۆججەتتىن ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي سورىدىم :

— بۇنچە كۆپ پۇل نېمىگە ئىشلىتىلگەنكەن ؟
لاۋياڭ قىسقىلا جاۋاب بەردى :
— ئۆتكەندە مەركەزدىن كەلگەن باشلىقلارنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىگە ئىشلەتكەن ...
— ئۇلار قانچىلىك ئادەم ئىدى ؟
— مەركەزدىن ، ئاپتونوم رايوندىن بولۇپ يىگىرمە يەتتە نەپەر .
— قانچە كۈن تۇرغان ؟
— بار ـ يوقى ئىككى كۈن ...
تەئەججۇپ ئىچىدە تېخىمۇ كوچىلاپ سورىدىم :
— سېتىۋېلىنغان نەرسىلەرنى دەپ بېقىڭە !
لاۋلياڭ بىردەم جىمىپ كەتتى ، ئاندىن ئالدىرىماي ، ئىدىتـ لىق قىلىپ سۆزلەشكە باشلىدى :
— ئېسىمدە قېلىشىچە ، قايسىبىر ناھىيىدىن سېتىۋېلىنغان بادام تۆت تاغار ، ئىككى كۈن ئىچىدە ئېلىنغان قوغۇن ، تاۋۇز ئون تۆت تونىا ، قوي ئوتتۇز ئىككى ، توخۇ ، ئۆردەك ، غاز دېگەنلەر يۈزلەپ ـ يۈزلەپ ، قالغان نەرسىلەر ئانچە ئېسىمدە قالماپتۇ . لېكىن ، سىز بىر سانىنى ھېسابلاپ كۆرۈڭ : مېھمانلار كەتكەندىن كېيىن ، ئېشىپ قالغان نەرسىلەر بىلەن يىگىرمە ئۈسـ تەللىك زىياپەت تەييارلاپ ئىككى يۈز ئادەم بىر كېچە ئويىنىدى ! ...

بۇ سان ـ سىپىرلارنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتىم . بۇ يەردە «بۇغداينىڭ باھانىسىدە قارىمۇق سۇ ئىچكەن» دىنمۇ چوڭ نەپسا ـ نىيەتچىلىك بارمۇ ؟ راست ئەمەسمۇ ؟ ! ئىككى كۈن تۇرغان مېھمان ئۈچۈن شۇنچىلىك نازۇ نېمەتلەرنى سېتىۋېلىشـ ـنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ مەركەزدىن كەلگەن چوڭ باشلىق بىر جېنىغا شۇنچە نەرسىلەرنى يەپ كېتەلەيدىغان لەھەڭمۇ ؟ ! ئەگەر ئۇ كاتـ ـپى ھەم مۇھاپىزەتچىسى بىلەن بىللە ئىككى كۈن مىدىرلىماي

ئولتۇرۇپ بادام چېقىپ يېسىمۇ ، ئۇلار سېتىۋالغان بادامنىڭ ئۇچتىن بىر قىسمىنى يەپ بولالمايتتى ! ...

بۇ سان - سىپىرلار مېنى سەگەكلەشتۇرۇپ قويدى . ئىشىك لىمغا بىردىنلا ئۆتكەن يىلى باھار بايرىمىدىن كېيىن ئىدارىمىزدا سۆز - چۆچەك بولۇپ يۈرگەن بىر ئىش كەلدى :

ئۆتكەن يىلى باھار بايرىمىنىڭ ھارپا كۈنى كەچتە مېھمانخانىنىڭ سابىق جىڭلىسى شەھەردىكى كادىرلار قورۇسىغا كەپتۇ . ئۇ ئا بۇجاڭنىڭ ئۆيىنى ئىزدەيدىكەن ، بىرسىدىن سورىسا ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى بىرىنچى ئۆينى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ ، جىڭلى بۇ ئۆيگە توڭلىتىلغان ئون بەش توخۇ بىلەن يېگىرمە كىلو بېلىقنى ئەكىرىپ : «چاغانلىق سوۋغىتىمىز» دەپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ نام - ئەھۋالىنى ئېيتىپ قويۇپ چىقىپ كېتىپتۇ . بۇ چاغدا ئا بۇجاڭ ئۆيدە يوق ئىكەن ، خوتۇنى ناھايىتى تەڭقىسلىقتا «سوۋغات» لارنى ئەپقاپتۇ . كىم بىلسۇن ، ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئا بۇجاڭ جىڭلىغا تېلېفون ئۇرۇپ ، راسا دەككىسىنى بېرىپتۇ . شۇ چاغدىلا ئۇ ئىشنى خاتا قىلغانلىقىنى بىلىپتۇ . ئەسلىدە شۇ بىنادا ئىككى ئا بۇجاڭ بار ئىكەن ، بىرسى تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ بۇجاڭى ، يەنە بىرسى تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ بۇجاڭى ئىكەن . جىڭلىنىڭ «سوۋغات» ئېلىپ كىرمەكچى بولغىنى تەشكىلات بۆلۈمىدىكى ئا بۇجاڭ ئىكەن ، لېكىن ئۇ كىشىلەرنىڭ ئۇقۇشماي كۆرسىتىپ قويغىنى بۇيىچە ، تەشۋىقات بۆلۈمىدىكى ئا بۇجاڭنىڭ ئۆيىگە ئەكىرىپ سالغانىكەن ...

بۇ ئىش ئاشكارىلانغاندىن كېيىن ، ئىدارە - جەمئىيەتلەردە بىر مەزگىل راسا كۈلكە بولغاندى . بۇنى بىزنىڭ ئىشخانىدىكى قىزىقچى بىرسى خۇددى مەددىاھلاردەك كېلىشتۇرۇپ ھېكايە قىلاتتى . مانا بۇگۈن شۇ ئىشلار سادىر بولغان مېھمانخانىدا ئۆزۈم تۇرۇپتىمەن . قولۇمدىكى ھۆججەت بىلەن شۇ ۋاقىتلاردىكى ئىشلارنى باغلىسام ، ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ناھايىتى ئىنچىكە ھەم سىرلىق بىر باغلىنىشنىڭ بارلىقىنى غۇۋا ھېس قىلغاندەك

بولدۇم . بەلكىم بۇ بىرلا ئىا بۇجاڭنىڭ ئۆيى بىلەن تۇگىمىسە كېرەك ...

كۆڭلۈمگە بىر ئىش كەلدى ، مالىيە بۆلۈم باشلىقىدىن سورىدىم :

— سىز ماڭا مۇشۇ ھۆججەتتىكى ئەھۋالنى تەپسىلىيرەك ماتېرىيال قىلىپ يېزىپ بېرەلەمسىز ؟

— پايدىلىنىش قىممىتى بار دەپ قارىسىڭىز ، يېزىپ بېرەي ، — دېدى ئۇمۇ قىزغىنلىق بىلەن ، — راستىنى ئېيتسام ، بەزى ئىشلار مېنىڭمۇ كاللامدىن ئۆتمەيدۇ ، جىڭلى . لېكىن ، ھوقۇق دېگەن بۇ نەرسىنىڭ پىلدەك كۈچى بار ئىكەن ، ئۆتمىسىمۇ ئۆتكۈزىدىكەن . سىز ئويلاپ بېقىڭە ، يۇقىرىدىن بىزنىڭ بۇ يەرلەرنى نامرات دەپ ، ھەرىيلى نۇرغۇن ياردەم پۇلى بېرىدۇ . لېكىن ، بۇ پۇللار زادى نەگە كېتىۋاتىدۇ ؟ ئۆز جايىغا ئىشلىتىلىۋاتامدۇ ، يوق ؟ ! مەن گۇمانلىنىمەن . بىرنەچچە مېھمانىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ، مانا مۇشۇنچىۋالا پۇل بۇزۇپ - چېچىلسا ، ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلمامدۇ ؟ ! بۇ ئىشلارنىڭ زادى ئىگىسى بارمۇ ، يوق ؟ ...

لاۋلياڭنىڭ قاينىشى يوللۇق ئىدى ، يۈز مۇسكۇللىرى تارتىشىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتكەنىدى . ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئېغىز بولسىمۇ كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان سۆزلەرنى قىلىپ قويدۇم .

— ئىگىسى بار ، ئىگىسى يوق ئىش بولامدۇ ، لاۋلياڭ ، — دېدىم ئۇنىڭ يەلكىسىگە يېنىك قېقىپ تۇرۇپ ، — سىز يېزىپ بېرىڭ ، مەن ئۇنىڭ ئىگىسىنى تاپماقچىمەن !

ئۇ ماتېرىيالنى كېچىچە ئىشلەپ بەرمەكچى بولۇپ كەتتى .

ئاستا - ئاستا قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىدى . مەن تاللىقتىن چىقىپ گۇللۇككە كەلدىم ، ئۇ يەردىن ئۆتۈپ ئەمدى ئىشخانىغا كىرەي دەپ تۇرۇشۇمغا دەرۋازىدىن ناتونۇش بىر پىكاپ كىرىپ كەلدى . مەن بىرەر ئىش بىلەن چىققان بىرسى بولسا كېرەك ،

www.uyghurkitap.com

دەپ ئىشخانا بىناسىنىڭ ئالدىدا كۆتۈپ تۇردۇم. لېكىن ، پىكاپ بۇ تەرەپكە قايرىلماي ، ئۇدۇل ئاشخانا تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى. دەسلەپ كۆڭۈلشىمىگەنىدىم ، كېيىن بىردىنلا كۆڭلۈمگە گۇمان چۈشتى ، شەيتان ۋەسۋەسىسى بىلەن بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ئاشخانىغا باردىم ، ماشىنا بۇ يەردە كۆرۈنمىدى ، قايتىپ كېتىۋېتىپ ، ئامبار تەرەپكە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى . ماشىنا ئامبارنىڭ ئارقا تېمىغا چاپلىشىپ تۇراتتى . تېخىمۇ يېقىنراق كەلدىم ، ھەممە نەرسە ئوچۇق كۆرۈندى ، ئامبارنىڭ ئارقا تەرەپتىكى كىچىك دېرىزىسى ئېچىلىپ ، شۇ يەردىن ماشىنىغا ھەدەپ بىر نەرسىلەر قاچىلىنىۋاتاتتى . مەن تۈيدۈرماي ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلدىم ، دېرىزىدىن ئېلىنىۋاتقان نەرسىلەر قولچىراغنىڭ نۇرىدا غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ماشىنىنىڭ ئارقا ساندۇقى توڭلىتىلغان گۆش ، توخۇ ، بېلىق ، ياپون پېۋىسى ، پاكىستان تاماكىسى ، ئالىي دەرىجىلىك ئاق ھاراق ، مېۋە سۈيى ، گاز سۈيى قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن توشاي دەپ قالغانىكەن . مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي تۈيۈقسىز چاقماق چاققاندەكلا ۋارقىرىدىم :

— بۇ نېمە گەپ ؟ ! ئامبارغا ئوت كەتمىگەندۇ ؟ ! ...

بۇ قوپال ئاۋازىمدىن ئۇلار چۆچۈپ ، جىممىدە بولۇپ قېلىشتى . ھېچكىم زۇۋان سۈرمىدى ، يەنە ۋارقىرىدىم :

— گەپ قىلمايسىلەرغۇ ؟ ! بۇ ماشىنا نەگە بارىدۇ ، كىمنىڭ ؟ !

ئامبار ئىچىدىن مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ غوڭۇلدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى :

— باشلىقنىڭ ئۆيىدە مېھمان بار ئىكەن ، شوپۇرنى چىقىرىپتۇ ، ئازراق بىر نەرسە قاچىلاپ بېرىۋاتىمىز ...

— قايسى باشلىقنىڭ ؟ ! — ئاسماقچىلاپ سورىدىم .

مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى دۇدۇقلاپ قالدى :

— ھېلىقى ... ھېلىقى باشلىق ...

مەن دەرھال ماشىنىنىڭ نومۇرىغا كۆز تاشلىدىم . بۇ راستىنلا ھېلىقى چىمەن دوپپىلىق ، كۆپمە يۈز باشلىقنىڭ ماشىنىسى ئىدى .

— بولدى ، تىلىڭىزنى چاينىماڭ ! — دېدىم مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىغا زەردە بىلەن ، — مۇشۇ قاچىلىغان نەرسىلىرىڭىز تېخى ئازراق نەرسىلەرمۇ ؟ ! ئېيتىپ بېقىڭە ، كۆپ بولغاندا قانچىلىك بولىدۇ ؟ !

ئۇ زۇۋان سۇرمىدى ، يەرگە قاراپ پۇشۇلداپ كەتتى ، شۇ ئارىلىقتا ماشىنىنىڭ يېنىدا تۇرغان بىر ئىشچى راست گەپنى ئېيتتى :

— جىڭلى ، بۇ نەرسىلەرنى بۇرۇن ئوچۇق ـ ئاشكارا قاچىلاۋېرەتتۇق ، ئاز بولغاندا يېرىم ماشىنا كىرىپ كېتەتتى . بۇگۈن سىلىدىن ئېھتىيات قىلىپ ، يوشۇرۇن قىلغان يېرىمىز بۇ ! ...

غەزەپتىن تىترەپ كەتتىم . بۇ يەرنى كىشىلەرنىڭ «بىر پارچە لوق گۆش» دېگەنلىرى راست ئىكەن . ھارامنى يەپ كۆزى گەنلەرنىڭ نەپسى يوغىناپ ، دوزاخنىڭ ئوتىمۇ كار قىلمايدىغان بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ . بولمىسا ، مۇشۇ گۆشلەرنىڭ سۆڭەكلىرى ، ېېلىقنىڭ قىلتىرىقلىرى ئۇنىڭ گېلىغا پۇتلاشماسمۇ ؟ ! پۇڭا ، ھاراقلار تىلىنى كۆيدۈرمەسمۇ ؟ ! ...

ھەي كادىرلار ، ئىنساپ قىلىڭلار ! بۇ نەرسىلەر جاڭگالدىكى ئىگە ـ چاقسىز تاش ـ تۇپراق ئەمەس ، بۇ خەلقنىڭ قان ـ تەرى ! ئۇنى بۇنداق تالان ـ تاراج قىلىشقا بولمايدۇ ! سىلەر بىلمەمسىلەر ، ئاچ كۆز ئادەملەر ھەمىشە ئەجىلىدىن بۇرۇن ئۆلىدۇ ! قايسىبىر دانىشمەن : «مال ـ مۈلۈك بىلەن باي بولغاندىن كۆرە ، قانائەت بىلەن باي بولغان ياخشىراق ! » دەپتىكەن . بۇ سۆز سىلەرگىمۇ تەئەللۇق بولسۇن ، ئاز ـ تولا قانائەت قىلىڭلار ، ئىنساپ قىلىڭلار ، نەپسىڭلارنى يېغىڭلار !

مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى بىلەن ئامبارچىغا قاتتىق كايىدىم :

— سىلەر ئەمدى ھوشۇڭلارنى تېپىۋېلىڭلار ! بۇ نەرسىلەر-
نىڭ ئىگىسى بار ، ھېسساب - كىتابى بار ! كونا يولدا ئەمدى
مېڭىشقا بولمايدۇ . ئەگەر مەن مۇشۇ يەردىلا بولىدىكەنمەن ، ھەر-
قانداق ئادەمگە بىر چىشلەم «لوق گۆش» ئالدۇرمايمەن . بۇنىڭ-
دىن كېيىن ئامباردىن مېنىڭ تەستىقىمسىز بىر تال پەيمۇ چىقىم
قىلىنمايدۇ ! ماشىنىدىكى نازۇ نېمەتلەرنى ئۆز جايىغا چۈشۈرۈپ
قويۇڭلار ، شوپۇر ھالال قەدەم بىلەن تىنچ - ئامان كىرىپ
كەتسۇن !

شۇ كېچە تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمىدىم . باغرىمدا چىراغ
كۆيگەندەك ژۇجۇدۇم قىزىپ ، تولغاندىم . ئەتىسى ناھايىتىمۇ خا-
مۇش تۇردۇم . شۇنداقتىمۇ يەنە ژاقتىدا ئىشقا چىقتىم . ئىشخانىغا
ئەمدى كىرىپ تۇرۇشۇمغا لاۋلياڭ تاپان باستى قىلىپ كىردى .
ئۇ ئاۋۇال ئىشكىنى ھىم يېپىپ قويۇپ ، ئاندىن يېنىمغا كەلدى
ۋە پەس ئاۋازدا :

— ئاخشام دېگەن ماتېرىيالنى ئىشلەپ كەلدىم ، كۆرۈپ
بېقىڭ ، — دېدى .

ئىككى ژاراق قەغەزگە تېزلا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتىم . ماتې-
رىيال ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ ، ناھايىتى مېغىزلىق يېزىلغانىدى .
ماتېرىيالغا ئاخشام دېيىشكەن ئىشلاردىن باشقا ، يەنە يېڭى بىر
پاكىتمۇ قوشۇلغانىدى . ئۇنىڭدا ، يېرىم يىل ئىلگىرى مېھمانخا-
نىغا ئون ئىككى دانە ئىمپورت قىلىنغان توڭلاتقۇ سېتىۋېلىنغانلى-
قى ، بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ئۇنىڭ ئۈچ دانىسىنىڭ باھاسى
يەتمىش بەش پىرسەنت چۈشۈرۈلۈپ ئاللىكىملەرگە «سوۋغات»
قىلىنغانلىقى كۆرسىتىلگەنىدى . مەن ھەم ئەجەبلىنىپ ھەم غە-
زەپلىنىپ سورىدىم :

— لاۋلياڭ ، مۇشۇ ئىشلار راستىمۇ ؟ !

لاۋلياڭنىڭ ئاۋازى ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئاستا
چىقاتتى :

— راست جىڭلى ، راست ئىش . ئۇلارنىڭ ھەممىسى روسىيىنىڭ ئىككى يۈز قىرىق لىتىرلىق توڭلاتقۇلىرى ئىدى . ئۇرۇمچىدىن ئۆزىمىز ئالاقىلىشىپ ئالدۇرغان . مېھمانخانىغا كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ، ئۇچ دانىسىنى جىڭلى ئۆز ئاغزى بىلەن : «يولدا كەلگۈچە بۈزۈلۈپتۇ» دەپ براك مال قاتارىغا چىقاردى ، ئارقىدىنلا باھاسىنى يەتمىش بەش پىرسەنت چۈشۈرۈپ بىر كېچىدىلا كۆزدىن غايىب قىلدى . كېيىن ئۇقساق ، براك مال قاتارىغا چىقىرىلغان ھېلىقى ئۇچ توڭلاتقۇ ئامباردا قېلىپ ، ساقلىرى مېڭىپ كېتىپتۇ ...

بۇ ئىشلارنى نېمىدەپ سۈپەتلەش كېرەك ! بۇ كۈپكۈندۈزدە قىلىنىۋاتقان بۇلاڭچىلىق ئەمەسمۇ ؟ ! ئىچىمنى بىر ئوت ئۆرتەۋاتقاندەك ئازابلىنىپ كەتتىم . بەزىلەرنىڭ يۈرىكى نېمىدېگەن يوغىناپ ، قارامليشىپ كەتكەن ـ ھە ؟ ! ئۇلارنىڭ نەزىرىدە پارتىيە ئىنتىزامى ، قانۇن ـ تۈزۈم دېگەنلەر يوقمىدۇ ؟ ! ئۇلار نېمىنى خالىسام شۇنداق قىلىمەن ، دەپ ئويلامدىغاندۇ ؟ ! ياق ، ئۇنداق ئوڭاي ئىش يوق ! تەشكىلنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن ، خەلقنىڭ نەزىرى كەڭ ! ۋاقتى كەلگەندە ئۇلارنىڭ ھەرقانداق ئىستىكاملىرىمۇ چاك ـ چېكىدىن بۆسۈلۈپ ، بارلىق ھىيلە ـ مىكىر ، قۇۋلۇق ـ شۇملۇقلىرى ئېچىلىدۇ . مانا ، لاۋلياڭنىڭ جۇرئىتى بۇنىڭ مىسالى ئەمەسمۇ ؟ ! لاۋلياڭدەك ۋىجدانلىق ، ئىنساپلىق ئادەملەر بىزدە ئازمۇ ؟ ! ...

مەن خىيال بىلەن ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەن ، لاۋلياڭ بىردەم تۇرۇپ ېقىپ ، ئاخىر مەندىن سورىدى :

— باشقا ئىش بارمۇ ؟ بولمىسا مەن چىقاي ...

ئۇ چىقىپ كېتىۋاتقاندا بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى :

— لاۋلياڭ ، توختىڭە ، — دېدىم دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، — تېلېفونىست جاڭ شياۋلى زادى قانداق ئايال ، تېگى-تەكتىنى بىلەمسىز ؟

لاۋلياڭ بىر پەس جىم تۇرۇۋېلىپ ، كېيىن قىسقىلا دېدى :
— تېخىچە ھېس قىلمىدىڭىزمۇ ؟ ئۇ ئۆزى ئادەتتىكى ئايال لېكىن بۇرۇنقى جىڭلىنىڭ كېلىنى ! ...
— شۇنداقمۇ ؟ ! — ئۆندەرىگەندەكلا سورىدىم .
لاۋلياڭ بېشىنى مەنىلىك لىڭشىتىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . كاللام بىردىنلا «ۋاڭگىدە» قىلغاندەك ئېچىلىپ قالدى . تۇنۇگۈن-دىن بېرى مېنى قىينىغان چىگىش ، سىرلىق سوئاللارغا ئاز - تولا جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم ...
توۋا ، بۇ ئىنسانلارنىڭ ئۆمۈچۈك توربىدەك مۇناسىق سىرلىق ھەم ئەپچىل توقۇلۇپ كەتكىنىنى ! بىز كىچىككىنە بىر مۇشۇكنى كۆتۈرۈۋېدۇق ، مۇشۇك ئۆزى بىلەن بىللە يوغان بىر پارچە كە-گىزنى قامالالاپ قويقانىكەن - دە !
مەن شۇ كۈنى ئىشكىنى تاقاپ ئولتۇرۇپ ، پارتكوم ئىشخانا-سى نامىغا بىر دوكلات يازدىم ، ئۇنىڭدا ، بايا لاۋلياڭ تەمىنلىگەن پاكىتلارنى كۆرسىتىش ئارقىلىق ، مېھمانخانىنىڭ بىرنەچچە يىل-لىق ئىقتىسادىنى تەكشۈرۈش ، قەيەرگىچە چېتىلسا ، شۇ يەرگىچە ئېنىقلاش ، ئاندىن ئادەملەرنى تەرتىپكە سېلىش ، سىياسىي تۈ-زۈلمىنى ئىسلاھ قىلىش قاتارلىق مەسىلىلەرنى قويۇپ ، بۇ ئىشتا رەھبەرلىكىنىڭ قوللاپ ، يار - يۆلەكتە بولۇشىنى سورىدىم .
دوكلات شۇ كۈنىلا ماڭغۇزۇلدى . ئارىدىن ئىككى كۈن تىم-تاس ئۆتۈپ كەتتى . ئۈچىنچى كۈنى كۈتۈلمىگەن ئىش يۈز بە-رىدى . سائەت ئونلار بىلەن ئىشخانامدا بۆلۈم مەسئۇللىرىنىڭ يىغى-نىنى ئېچىۋاتاتتىم ، تۈيۇقسىز تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ بىر باشلىقى كىرىپ كەلدى ، ئۇنىڭ قىياپىتىدىنلا مەن بىر شۇملۇقنى سەز-گەندەك بولدۇم .
— ياخشى ، ھەممىڭلار مۇشۇ يەردە ئىكەنسىلەر ، — دېدى ئۇ مېنىڭ ئۇدۇلۇمدىكى كرېسلوغا لۆممىدە چۆكۈپ ، — رەھبەرلىكىنىڭ يېڭى ئورۇنلاشتۇرۇشى بار ، مەن سىلەرگە

يەتكۇزىمەن ، سىلەر ئاممىغا يەتكۈزۈپ قويساڭلار بولىدۇ ، — ئۇ خۇرۇم سومكىسىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ كۆپچىلىككە نامايىش قىلماقچىدەك ئېگىز كۆتۈردى ، قەغەزنىڭ ئورغاق بولقىلىق قىزىل تامغا بېسىلغان يېرى هەممەيلەنگەن ئوچۇق كۆرۈندى ، ئاندىن ئۇ گېلىنى قىرىپ قويۇپ ، سالاپەت بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى ، — مەن كۆپچىلىككە بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزەي ، يولداش ياسىن جىڭلى رەهبەرلىكىنىڭ نەزىرىگە چۈشۈپتۇ ، ئۇلار مۇنداق بىر ساپ گۆھەرنى تېخىمۇ نۇر چاقناتقۇزۇش ئۈچۈن ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى ئۆستۈردى . ياسىن جىڭلى بۈگۈندىن باشلاپ ، ۋىلايەتلىك يەر نامىلىرى ئىدارىسىنىڭ مەسئۇلى بولىدۇ ، مانا بۇ پارتكومنىڭ قارارى ! — ئۇ قولىدىكى هېلىقى قەغەزنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىنى ئۆرۈپ پۈلاڭلاتتى ، ئاندىن كۆپچىلىككە بىر قۇر قاراپ قويۇپ سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى ، — ئەمدى ياسىن جىڭلىنىڭ ئورنىغا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى نامەت كېرىم مۇۋاپىقەت جىڭلى بولىدۇ . مەن رەهبەرلىك نامىدىن بۇ ئىككى ئىقتىدارلىق ، ياش كادىرنى تەبرىكلەيمەن هەم ئۇلارنىڭ يېڭى خىزمەت ئورنىدا دادىل ئىسلاهات قىلىپ ، تېخىمۇ زور مۇۋاپىقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشىگە تىلەكداشلىق بىلدۈرىمەن !

يىغىن مەيدانى بىردىنلا سۈرلۈك تۈس ئالدى ، هەممەيلەن هاڭۋاققاندەك ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئولتۇرۇپ قالدى ، مەن ئېغىر خۇرسىنىپ قويدۇم . بىرئازدىن كېيىن يىغىن ئۆزلۇكسىدىن تارقاپ كەتتى . ئىشخانىدا يالغۇزلا قالدىم . مەن ئۆز ئاقىۋىتىمنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى غىل ـ پال ئويلىغانىدىم ، لېكىن بۇنچە تېز ۋە شىددەتلىك بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلماپتىكەنمەن ! قەدەمنى ئەمدى باسقانىدىم ، كۈتۈلمىگەن يەردىن چوماق چىقتى ، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن قەدەمنى توختىتىشقا بولمايدۇ ، قەيەردە بولماي ئالغا ماڭغىنىم ماڭغان ! دوكلاتىم بۇ يەردە ئاقمىسا ، يۇقىرىغا يازالايمەن ، بىرسى ئاڭلىمىسا ،

بىرسى ئاڭلايدۇ ! پارتىيەمىز تېخى گىگانت ئادەمدەك ، ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرمامدۇ ؟ ! ...

مەن ماتېرىياللىرىمنى يىغىشتۇرۇۋاتقاندا ، ئىشىك ئېچىلدى ، قارىسام بوسۇغىدا لاۋلياڭ تۇرۇپتۇ . ئىتتىك ئورنۇمدىن تۇرۇپ كىرىشلوغا تەكلىپ قىلدىم ، لېكىن ئۇ ئولتۇرمىدى ، ئۇنىڭ قاپاقلىرى سېلىنغان ، كەيپىياتىمۇ جىددىي ئىدى . ئۇ چوڭقۇر بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ سۆزلەپ كەتتى :

— ئۇلارنىڭ ھېيلە ـ نەيرىڭى سۇن ۋۇكۇڭنىڭكىدىنمۇ كۆپ ئىكەن . بوپتۇ ، ئۇلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغىنى شۇ ئىكەنغۇ ! ناھايىتى ۋەزىپىدىن ئېلىۋېتىدىكەن ، بۇ ئۇلارغا تەئەللۇق ، لېكىن ئۆزىمىزگە تەئەللۇق بولغان كوممۇنىستلارغا خاس يۇرىكىمىزنى ھېچكىم ئېلىۋېتەلمەيدۇ ! — ئۇ چىڭقىلىپ سۆزلىگەچكە ھۆمۈدەپ قالدى ، بىر ـ ئىككى قېتىم تۇكۇرۇكىنى يۇتۇپ سەل ـ پەل دېمىنى ئالغاندىن كېيىن ، سۆزىنى يەنە داۋام قىلدى ، — يولداش ياسىن ، سىزگە راستىمنى ئېيتسام ، بۇرۇن بەزى ئىشلارغا ئەقلىم يەتمەي ، يۈرەكئالدى بولغان يەرلىرىمۇ بولغان . مەن ئەسلىدە بۇرۇنقى جىڭلىنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىگە قاراپ ، بىر كۈنى ئەمەس ، بىر كۈنى جاجىسىنى يەيدۇ ، دەپ ئويلايتتىم . نەدىكىنى ، كۆتمىگەن يەردىن بىردىنلا مەنسىپى ئۆسۈپ ، تېخىمۇ ئۆرلەپ كەتتى . شۇ چاغدا بەزىلەر : «جاڭ جىڭلى مۇشۇ مېڭىشىدا ئەمدى ب د ت غا بېرىپ توختايدۇ !» دېيىشتى . شۇنىڭدىن كېيىن جاھانىنىڭ ئىشلىرىنى تېخىمۇ چۈشىنەلمەي قالدىم . لېكىن ، بۇنىڭلىق بىلەن بۇرۇقتۇرما بولۇپ ، قېيىداش ئىچىدە ياشاۋېرىشكە بولمايدىكەن ، بۇنداق كېتىۋەرسەم ، ئۆز ۋىجدانىمنى ئۆزۈم ئازابلايدىكەنمەن . ئەڭ يامىنى ، ئۆزۈم مەنسۇپ بولغان پارتىيىگە سەممىي ، سادىق بولالمايدىكەنمەن ! شۇڭا ، ئەمدى سىز بىلەن بىرلىكتە كۆرەش قىلىش نىيىتىگە كەلدىم . يولداش ياسىن ، بىز باشلىغان ئىشنى بىرلىكتە داۋاملاشتۇرايلى ! ...

هایاجاندىن كۆزلىرىمگە غىللىدە ياش كەلگەندەك بولدى .

— شـۇنداق لاۋلىـاڭ ، — دېـدىم ئـۆزۈمنى تەسلىكتە بېسىپ ، — باشلىغان ئىشنى ھەرگىز توختىتىشقا بولمايدۇ ! بىزدە «ئالدامچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام» دېگەن گەپ بار . دۇنيا ھالاللىق بىلەن راۋاج تاپىدۇ ، بەزى ئادەملەر دەمالللىقا كۆز بويىپ ، ئەرشىئالاغا چىقالمىسىمۇ ، لېكىن بىر كۈنى ئەمەس ، بىر كۈنى ھامان موللاق ئاتماي قالمايدۇ ! چۈنكى ، كۆز بويىش سېھـرىگەرنىڭ ھۈنىرى ، ئۇنىڭ بىردەملىك سېھرىي كۈچى تۈگىگەن ھامان ، كىشىلەرنىڭ كۆزى يەنە روشەنلىشىدۇ ، ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتىۋالىدۇ . لاۋلياڭ ، دۇنيادا خەلقنىڭ نەزىرىدىن كۈچـلۈك نەرسە يوق !

لاۋلـياڭ «شـۇنداق» دېگىنىچە بېشىنى لىڭشىتتى ، مەن ئۇنىڭ قولىنى مەھكەم قىستىم ، ئىسسىق بىر ھارارەت ئىككـىنچىڭ ۋۇجۇدىغا تەڭلا تارىغاندەك بولدى ...

مەن سومكامنى كۆتۈرۈپ سىرتقا چىقتىم . شىمال تەرەپتىن يەڭگىل تاغ سەلكىنى سوقۇپ تۇراتتى . ئۇ ئۆزى بىلەن بىللە باغلارنىڭ ، گۈللەرنىڭ يېقىملىق ، خۇش پۇراق ھىدلىرىنى ئېـلىپ كېلىپ يۈزۈمگە ئۇردى . تۇنجى قېتىم شۇنداق راھەتلىنىپ نەپەس ئالدىم . بۇگۈن مېھمانخانا ئۆزىنىڭ پۈتۈن گۈزەللىكى بىلەن كۆز ئالدىمدا نامايان بولۇپ تۇراتتى . بۇ ھەقىقەتەنمۇ گۈـزەل ، ئارامبەخش ، شۇنداقلا خاسىيەتلىك جاي ئىدى . بۇ يەرگە قانچىلىغان ئەزىز ، كاتتا مېھمانلارنىڭ ئاياغ ـ ئىزلىرى چۈشمـىگەن ؛ بۇ يەردە قانچىلىغان ئىلمىي مۇھاكىمىلەر ئۆتكۈزۈلۈپ ، پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتى ئىلگىرى سۈرۈلمىگەن ! ...

شۇنداق ، سەن يۇرتۇمنىڭ نۇرلۇق يۈزى ، كىشىلەر ساڭا قاراپ بۇ يەرنىڭ گۈزەل ، ساخاۋەتلىكىنى ، خەلقلىرىنىڭ مېھماندوست ، دىلكەشلىكىنى كۆرەلەيدۇ ! ... تېخى يېقىندىلا دۇنياۋى شۆھرەتكە ئىگە ئەربابلار ، نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئالىملار ،

ئالەمنىڭ ئۇ چېتىدىن كەلگەن دوستلۇق ئەلچىلىرى سېنىڭ ئەنە شۇ نۇرلۇق يۈزۈڭگە قاراپ بۇ يۇرتنى جەننەتكە مىسال قىلىپ مەدھىيىلىمىدىمۇ ! ...

شۇنداق ، بۇ يەردە نۇرغۇن ئىشلار بولغان ، يەنە نۇرغۇن ئىشلار بولىدۇ ! مەن بۇ يەردە پەقەت توققۇز كۈنلا تۇردۇم ، بۇ توققۇز كۈن مەن ئۆچۈن توققۇز ئايدەك مەكتەپ بولدى . نۇرغۇن ئىشلارنى كۆردۈم ، ئاڭلىدىم ، بولۇپمۇ ئادەملەرنى بۇرۇنقىغا قارىغاندا چوڭقۇرراق چۈشەنگەندەك بولدۇم . قايسىبىر ئارخېئولوگ : «ئادەم — مەدەنىيەت توپلىغۇچى ، ساپال بۇيۇملارنى ياسىغۇچى ، زىرائەت تېرىغۇچى ۋە يېزىق ئىجاد قىلغۇچىدۇر » دەپتەكەن . مېنىڭچە ، بۇ تەبىر تازا تولۇق ئەمەستەك قىلىدۇ . ئۇنىڭغا : «ئادەم — نومۇس قىلىشنى بىلىدىغان ياكى نومۇس قىلىشنى بىلمەي زۆرۈر بولغان بىردىنبىر مەخلۇق» دېگەننى قوشساق ، ئاندىن ئادەم توغرىسىدىكى چۈشەنچە تولۇق بولىدىغاندەك قىلىدۇ . بۇ يەر ماڭا ئاشۇ چۈشەنچىنى بەردى .

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ يەرگە بولغان مېھىر - مۇھەببىتىم چوڭقۇر ، ھۆرمىتىم چەكسىز ئىدى . ئامال قانچە ، بۇگۈن بۇ يەردىن ئۈزۈل - كېسىل ئايرىلىش ئالدىدا تۇرىمەن . ئۇلار مېنى پەقەت توققۇز كۈنلا ۋەزىپىگە قويدى . توغرا ، ئۇلارنىڭ قولىدىن مېنى ۋەزىپىگە قويۇش كېلىدۇ ، بۇگۈنكىدەك ۋەزىپىدىن ئېلىۋېتىشمۇ كېلىدۇ . لېكىن ، بىرلا — ۋىجدانىمنى سېتىۋېلىش كەلمەيدۇ ! ئادەم بۇ دۇنيادا ئاز - تولا ۋىجدان بىلەن ياشاش كېرەكقۇ ؟ ! بولمىسا ، ئۇنىڭ ھايۋاندىن نېمە پەرقى ! ؟ ...

مەن مېھمانخانىغا ئاخىرقى قېتىم ئۇزاق قارىدىم . خەير خوش ، ماڭا توققۇز كۈن ماكان بولغان گۈزەل جاي ! ...

1988 - يىل فېۋرال ، قەشقەر

قىزىق ئىشلار

قىزىق دۇنيادا قىزىق ئىش ،
يازدا تۇرۇپ كۆردۇق قىش .
يۇلۇپ تاشلاندى ساق چىشلار ،
دەرد كۆرمىدى ئاغرىق چىش .
— بىر دوستۇمنىڭ خاتىرىسىدىن

شۇنداق ، دۇنيادا قىزىق ئىشلار ناھايىتى كۆپ ، ئالايلى ، يېقىندا غەربىي گېرمانىيە ئالىملىرى چاشقان كۆچىدىن پايدىلىنىپ توك چىقىرىدىغان بىر خىل ئۇسكۇنە لايىھىلەپ چىقىپتۇ . كىشىلەر بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ تۇرغاندا ، ياپونىيىلىكلەرنىڭمۇ جەنۇبىي قۇتۇپتىكى قەدىمكى مۇزدىن پايدىلىنىپ ئالىي سورتلۇق ھاراق ئىشلىگەنلىك خەۋىرى تارقالدى ...

بۇ قىزىق ئەمەسمىكەن ؟

بۇ ھەقىقەتەنمۇ كىشىلەرنى جەلپ قىلىدىغان قىزىق ئىشلار ، لېكىن بۇ ئىلىم ـ پەن ساھەسىدە بولۇۋاتىدۇ . مېنىڭ بۇ يەردە دېمەكچى بولغىنىم باشقا — كىشىلىك ھاياتتىكى قىزىق ئىشلار !

يېقىندا يۇرتىمىزنىڭ بىر بۇلۇڭىدا غەلىتە بىر ئىش بولۇپ ئۆتتى . بۇ غەلىتىلىك بارا ـ بارا كىشىلەرگە قىزىق تۇيۇلۇپ ، چوڭ ـ كىچىك سورۇنلاردا ئېيتىلىدىغان لەتىپىگە ئوخشاش بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى ...

*　　*　　*

ئارۇپ ئەپەندى ئىشخانىسىغا ئەتىگەندە كەلدى . تۇنۇگۈن

كۆرۈپ بولالمىغان ماتېرىياللار خېلى بار ئىدى. ئۇ ستاتىستىكا جەدۋەللىرىنى قولىغا ئېلىپ ، ئەمدى ۋاراقلاپ تۇرۇشىغا بىرسى ئىشىكتىن ئۇسۇپلا كىردى . ئارۇپ ئەپەندى لەپپىدە قاراپ ئۇنى تونۇدى . ئۆڭى قارامتۇل ، دوغلاق ، سېمىزلىكتىن گەدەنلىرى تاختىلىشىپ كەتكەن بۇ ئادەمنى كىشىلەر لەقمى بىلەن يۇغۇرۇپ «هاشى قوتاز» دەيتتى . ئارۇپ ئەپەندى ئۇنىڭ بىلەن هەپتە بۇرۇن بىر ئۇچراشقان ، ئۇچراشقاندىمۇ ئۇنىڭ ئاغزىغا پاتماي چىقىۋاتقان يوغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ هەيران قالغانىدى . مانا بۈگۈنمۇ ئۇنىڭ ئىشىكنى پوتى بىلەن ئېچىپ كىرىشى ، يىرتىپ قويغاندەك قىسىق كۆزلىرى بىلەن ئادەمگە بەزدەك تىكىلىشى ئارۇپ ئەپەندىنىڭ سەل غەجىقىنى كەلتۈرگەندەك بولدى ...

هاشى قوتاز ئىرغاڭلاپ مېڭىپ ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئالدىغا كەلدى ، جىيەكلىرى ياغلىشىپ كەتكەن سوكنا كەپكىسىنى بىگىز قولى بىلەن ئېگىزرەك كۆتۈرۈپ قويۇپ ، قولىدىكى بىر ۋاراق قەغەزنى ئۇن ـ تىنسىزلا ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئالدىغا قويدى . ئارۇپ ئەپەندىمۇ قەددىنى بۈزماستىن قەغەزگە يىراقتىن كۆز يۈگۈرتتى . قەغەزنىڭ يۇقىرىسىدا هاشى قوتازنىڭ سالپا ـ سۇل ـ پاڭ خەتلەر بىلەن پۈل سوراپ يازغان تۆت ئېلىك ئىلتىماسى ، تۆۋەندە يۈرت كاتتىسى قاسىم چوڭنىڭ ئارۇپ ئەپەندى ئامىغا قارىتىپ سالغان تەستىقى بار ئىدى .

— 50 مىڭ يۈەن ؟ ! — ئارۇپ ئەپەندى خەتتىن كۆزىنى ئۈزۈپ تەئەججۈپ بىلەن سورىدى .

— شۇنداق ، 50 مىڭ يۈەن ! — هاشى قوتاز خۇددى بەش موچەن ئۇستىدە دېيىشۋاتقاندەك ، گەپلىرىنى چىشىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ گىدەيدى . ئارۇپ ئەپەندىنىڭ تەرى تۇرۇلدى . ئۇ ئالدىدىكى قەغەزنى زەردە بىلەن نېرى ئىتتىرىپ قويدى . شۇنىڭدىن كېيىن ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا مۇنداق گەپلەر بولۇپ ئۆتتى :

— بىزدە خەققە بەرگۈدەك مۇنچە پۇل يوق !

— ئۇنداق ئەمەستۇ ، ئارۇپ ئەپەندى ؟ كارخانىنىڭ ھېسابات-تىدىن خەۋىرىمىز بار ...

— قىزىق ... قۇلىقىڭىز خېلى ئۇزۇنكەن - ھە ؟ ! سىز سىرتتىكى بىر بوخوچى[1] ،كارخانىمىز بىلەن نېمە ئالاقىڭىز بار ؟ !

— باشلىقىنىڭمۇ ئالاقىسى يوقمۇ ؟ ! مېنى تونۇمىسىڭىزمۇ ئۇنىڭ تەستىقىنىغۇ تونارسىز ...

— ئۇنىڭ بىلەن سىزنىڭ چاتىقىڭىز بولمىسۇن ، باشلىق بىلەن ئۆزۈم سۆزلىشىمەن ! كارخانا خالىغان ئادەم سېغىپ ئىچىۋېرىدىغان ئىگىسىز سىيىر ئەمەس ! مەن سىزگە ئەللىك مىڭ يۇەن تۆگۈل ، ئەللىك يۇەنمۇ بېرەلمەيمەن !

— راستمۇ ! — ھاشى قوتازنىڭ جاۋغايلىرى تارتىشىپ ، قىسىق كۆزلىرى تېخىمۇ قىسىلىپ كەتتى ، — چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانسىز ، ئارۇپ ئەپەندى ؟ !

— يوقسۇ ! — ئارۇپ ئەپەندىنىڭ چىرايىدىكى جىددىيلىك سەل يۇمشاپ ، ئۇنىڭ ئورنىنى يۇمۇرلۇق بىر ئىپادە ئىگىلىدى ، — مەن ئەزەلدىن ناتونۇش ئادەملەرگە چاقچاق قىلغان ئەمەس ، شۇ تاپتا ، سىز بىلەن چاقچاقلىشىدىغان ۋاقتىممۇ يوق .

ھاشى قوتازنىڭ چىرايى ئۆزگەردى ، قارامتۇل يۈزلىرى دەسلەپ كۆكىرىپ ، كېيىن ئالىپاساق بولۇپ كەتتى .

— يولداش ئارۇپ ئەپەندى ! — دېدى ئۇ سۆزىنى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن ئۇرغۇلۇق قىلىپ ، — شۇ گەپلەرنى دەۋاتقان ۋاقتىڭىزدا ، كەلگۈسى ئىستىقبالىڭىز ، تەقدىرىڭىز ئۈستىدە ئويلاپ باقتىڭىزمۇ ؟ !

— نېمە ؟ ! — ئارۇپ ئەپەندى چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ، بايا ئاڭلىغان گەپلىرىنىڭ راستلىقىغا ئىشەنمىگەندەك ، قۇلىقىنى

---

① بوخوچى — ھۆددىگەر ، ئىش كۆتۈرە ئالغۇچى دېگەن سۆزنىڭ خەنزۇچە يۈزۈپ تەلەپپۇز قىلىنىشى .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورى

هاشى قوتاز تەرەپكە سىڭاريان قىلىپ زەردە بىلەن سۇرىدى ، — نېمە دېدىڭىز ، يەنە بىر دەڭە ؟ !

هاشى قوتاز مەنىستىمىگەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۇردى ، قولىنى شىمىنىڭ يانچۇقىدىن چىقىرىپ ئارقىغا تۇتتى ، كۆكسى كېرىلىپ ، قورسىقى دومبايدى ، ئەمدى ئۇ خۇددى بىر سىگە تەڭ بىھ بېرىۋاتقان مەغرۇر ئەمەلدارەك گىدىيىپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— يولداش ئارۇپ ئەپەندى ، بۈگۈن سىز ماڭمۇ قىلدىڭىز ، ئۆزىڭىزگىمۇ قىلدىڭىز ، ئاخىرقى ھېسابتا ، ئۆزىڭىزگە قىلدىڭىز ! ئەسلىدە ، مەن بۈگۈن سىزنى ئەللىك مىڭ يۈەن قەرز ھېسابىغا چوڭ بىر پالاكەتتىن ساقلاپ قالماقچىدىم ، ئامال بولمىدى ، ئەمدى سىز بۇ تەختىراۋاندا ئۇزاق ئولتۇرالمايسىز ، ئۇزاق بولسا ، ئۇچ كۈنلۈك ھۆكۈمرانلىقىڭىز قالدى ! ...

ئارۇپ ئەپەندىنىڭ بىردىنلا جۈدۈنى تۇتتى . جەمئىيەتتە ئېغىر پۇرگەن قارا قورساق بىر بىگانىنىڭ ئۆزىدەك بىر مەسئۇل كادىرغا ھېيىقماي قىلىۋاتقان بىمەنە گەپلىرى ئۇنىڭغا قاتتىق ھار كەلدى .

— چىقىڭ ، ئىشخانىدىن چىقىڭ ! — دېدى ئۇ زەردە بىلەن ئېغىر ھارسىنىپ ، — مېنىڭ تەقدىرىمنى ھەل قىلىش سىزنىڭ قولىڭىزغا قالدىمۇ ؟ ! بىلىپ قويۇڭ ، مەن ئالدى بىلەن دۆلەتنىڭ كادىرى ، مەن پارتىيە تەشكىلى مۇشۇ ئورۇنغا قويغان بىر مەسئۇل كادىر !

— سىزمۇ بىلىپ قويۇڭ ! — دېدى هاشى قوتاز تېخىمۇ كۆرەڭلىك بىلەن ، — ئاشۇ پارتىيە تەشكىلىنىڭ ھەممىنى ئۆرۈپ- چۆرۈيەلەيدىغان باشلىقى بارلىقى ئېسىڭىزدىن چىقمىسۇن ! ...

هاشى قوتاز ئالچاڭلاپ چىقىپ كەتتى . ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئاچچىقى بېسىلمىدى ، كاللىسى تېخىمۇ قوداڭشىپ كەتتى . ئۇ

ئۆزىچە چېچىلاتتى ، كىمگىدۇر كايىيتتى ، ئىچ ـ ئىچىدىن قاپ-ساپ چىقىۋاتقان بىر خورلۇق يۈرىكىنى مۇجۇيتتى .

توۋا ! ... ئۇنىڭ كارخانىسى بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق بىر بېگانە تەلۈە ئەجەب ئۆرىلىك قىلدى ـ يا ؟ ! ... تېخى ئۇنىڭ ئۇچ كۈندىن كېيىن ئاروۋپ ئەپەندىنىڭ بۇ يەردىن يوقىلىدىغانلىقىنى ئاگاھلاندۇرغىنى نېمىسى ؟ ! ئۇنى شۇنچە ھۆركىرىتىۋاتقان ، ھەتتا پارتىيە تەشكىلىنىڭ ئىچكى ئىشلىرى توغرىسىدا ئاشۇنداق كۆرەڭلىك بىلەن سۆزلىتىۋاتقان كۈچ زادى نېمە ؟ ! ...

ئاروۋپ ئەپەندى بۇ سوئاللارغا ھە دېگەندە جاۋاب تاپالمىدى ، كېيىن ئۆزىنى بەزلىدى ، ھاشى قوتازنىڭ بارلىق گەپلىرىنى قارا قورساقلارنىڭ پوچىلىقى ، جۆيلۈشى دەپ قاراپ ، كۆڭلى ـ كۆكسىدىن پاك ـ پاكىز چىقىرىۋەتتى ، لېكىن ئۇ ساددىلىق قىلدى . ھاشى قوتازنىڭ ئۆزىدىن خېلى كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى ، شۇ كۈنلەردە ھەممىنى ئۆز چاڭگىلىغا ئالغان پۈلنى — پەقەت ئاشۇ سېھىرلىك پۈلنىلا دەسمايە قىلىپ ئۆزىنى بۇ يەردە ھەممە ئىنسانىدىن چوڭ ، پەقەت خۇدادىنلا كىچىك ھېسابلايدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىدى ...

* * *

مەن ئاروۋپ ئەپەندىنى زادى بۇ ھالەتتە كۆروۋپ باقمىغانىدىم . ئۇ ئۆيۈمگە خېلى كەچتە بىر بوتۇلكا ئاق ھاراقنىڭ يېرىمىنى ئىچكەن ، يېرىمىنى كۆتۈرگەن پېتى كىرىپ كەلدى . چىراغ يورۇقىدا ئۇنىڭغا سەپسالدىم ، كۆزلىرىدە گويا تېپىتىنچ سۇغا تاش ئاتقاندا پەيدا بولىدىغان مەۋجەدەك بىر خىل سوغۇق دولقۇن ئەكس ئېتەتتى . ئۇ ھاراقنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچكەچ سۆزلەشكە باشلىدى :

— ئاداش ... مەن بۇگۈن ئىچتىم ... مەن مەست ئەمەس ... مېنى بۇگۈن ... ۋەزىپەمدىن ... ئېلىپ تاشلىدى ...

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلار تور بېكىتى

بىلەمسەن ... بۇنى ماڭا ئۇچ كۈن بۇرۇن ... بىر بوغۇچى ئۇقتۇرغان ... مانا ئۇچ كۈندىن كېيىن ئېلىپ تاشلىدى ... تېخىمۇ ياخشى يەرگە يۆتكەرمىش ... ھا ـ ھا ـ ھا ! ...

ئۇ كۈلدى ، خېلى ئۇزۇنغىچە سىلكىنىپ ، قاقاقلاپ كۈلدى . كېيىن بىردىنلا ئۆزىنى تۇتتى ، كۆزلىرى سوغۇق پارقىرىدى ، بايىقى ھاسىراشلىرى ، شىر كەيپلىكى ئاللىقاياقلارغا غايىب بولدى ، قولىدىكى بوتۇلكىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ ئالدىمغا كەلدى ۋە يەلكەمدىن چىڭ قامالاپ تۇرۇپ ، چوڭقۇر ئىچكى تۇيغۇ بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى :

— ئاداش ... بىز ئەمدى شۇ كۈنگە قاپتۇق ، ھېلىمۇ شۇ كۈر ، جېنىمىزنى ئوغرى ئەكەتمەپتۇ ! ئۈستىمىزدە تۇرغان بەزى ئادەملەر نېمىلەرگە ئايلىنىپ كەتكەن ـ ھە ؟ ! مەن قايسىبىر كىتابتا «ئادەم ھايۋانغا ئايلانسا ، ھايۋاندىن بەتتەر بولۇپ كېتىدۇ» دەپ ئوقۇغانىدىم . ھازىر بەزىلەر راستتىنلا ھايۋانغا ئايلىنىپ بوپتۇ ، ئايلانغانىدىمۇ ئەڭ ۋەھشىيلىرىگە ، يەپ تويماس بالا خورلىرىغا ئايلىنىپتۇ ! لېكىن ئۇلار تېخى ئۆزلىرىنى «پالانچىمەن ، پۇستانچىمەن» دەپ گىدىيىشىدىكەن ، تۇفى ! ... كۆكتە قانات قاققانىنىڭ ھەممىسى شۇڭقار بولامدۇ ؟ ! ئۇنداقلارنى ئاخىر زېمىنمۇ كۆتۈرمەيدۇ ، ئۇلارنىڭ تىرىكى نانغا ، ئۆلۈكى كېپەنگە زىيان ! ...

ئاروۇپ ئەپەندى خېلى ئۇزاق سۆزلىدى ، سۆزلىگەنىدىمۇ ، ئەلەم ۋە ئاغرىنىش بىلەن سۆزلىدى . مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى باشتىن ـ ئاخىر تىمتاس ئولتۇروۇپ ئاڭلىدىم ، كۆڭلۈمدە ئاشۇنداق بىر سۆزلىسە قورسىقى بوشاپ ، دەردى يەڭگىپ قالار ، دەپ ئويلىدىم . ئاخىر ئۇ ئېغىر بىر خۇرسىنىپ سۆزىدىن توختىدى ۋە پۈشۈلدىغىنىچە بېشىنى ئېگىپ شۇكلەپ قالدى . ئەمدى مەن ئىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ئۇقۇش ئۈچۈن گەپ كوچىلىدىم :

— ئاداش ، زادى نېمە ئىش بولدى ؟ بايا «تۇلۇمدىن توقماق

چىققان »دەكلا سۆزلەپ كەتتىڭغۇ ! ...

ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈردى ، كۆز چانىقى لىققىدە ياشقا تولغانىدى . كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى ، چوپچوك ئادەمنىڭ كۆزىدە ياش كۆرۈش كىشىگە ئېغىر تۇيۇلىدىكەن . مەن دەرھال ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ ، گەپنى باشقا ياققا بۇراي ، دەپ تۇرۇشۇمغا ئۇ يەنە ئۆزى ئېغىز ئېچىپ قالدى :

— راست ئاداش ... ، بايا ساڭا باش - ئايىغى يوقلا دەردـ تۆكۈپ كېتىپتىمەن ، خالىساڭ سۆزلەپ بېرەي ، — شۇ ئارىلىقـ تا ، ئايالىم سەي قورۇپ داستىخان تەييارلىدى ، بىز بايىقى هاراقنى ئاز - ئازدىن ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، يېڭىۋاشتىن پاراڭغا چۈشتۇق ...

* * *

بۇ كارخانا ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ ، ئىگىلىكى كەڭ ، ئىقتـ سادىي مول بولغاچقا ، هەممە ئادەمنىڭ باشقۇرغۇسى كېلەتتى .

بىرنەچچە يىل ئىچىدە ئۈچ - تۆت كادىر كېلىپ - كېتىپ بولدى ، ئۇلارنىڭ بەزىسى بوشراق چىقتى ، بەزىسى چىڭراق . ئىشقىلىپ «پۇلنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئادەمنىڭ يا قولى كۆيىدۇ ، يا پۇتى» دېگەندەك ، بۇ يەردە ئۇزاقراق ېېغىر بېسىپ قالغاندىن بىرەرسى چىقمىدى . رەهبەرلىك يېقىندا يەنە بىر تەڭشەش ئېلىپ بېرىپ ، بۇ يەرگە ماڭارىپ سىستېمىسىدىن ئارۇپ ئەپەندىنى يۆتـ كەپ كەلدى . ئارۇپ ئەپەندىنىڭ كېلىپلا تۇنجى كارخانىنىڭ هېسابات دەپتىرى بىلەن پۇل بولدى .

ئۇ خىزمەتكە چۈشۈپ ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە كارخانىنىڭ باش بوغالتىرىنى چاقىرىپ سۆزلەشتى . سوئال - جاۋاب قىسقىلا بولدى :

— هېسابات دەپتىرىدە قانچىلىك نەق پۇل بار ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىدىن
www.uyghurkitap.com

— ئۇچ يۈز ئاتمىش بىر مىڭ يۈەن .
— ھەممىسى بانكىدىمۇ ؟
— ياق ، بانكىدا ئاران يەتمىش ئىككى مىڭ يۈەن بار ...
— قالغىنىچۇ ؟ !
— بىر بوخوچىغا ئۆسۈمسىز قەرز بېرىلگەن ...
— نېمە ؟ قايسى بوخوچىغا ؟ !
— ھېلىقى ھاشى ... ھە ، كىشىلەر ئۇنى «ھاشى قوتاز» دەيدىكەن ...
— قانداق گەپ بۇ ؟ !
— شۇ ... يۇقىرىدىكى باشلىقنىڭ تەستىقى بار...
— قايسى باشلىقنىڭ ؟
— قاسىم چوڭنىڭ ...

ئارۇپ ئەپەندىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، ھەيرانلىقتا ئاغزى ئاچقىنىچە تۇرۇپ قالدى . بۇ گەپلەر گويا ئۇنىڭغا چۆچەك ئاڭلاۋاتقاندەك غەلىتە تۇيۇلغاندى .

— مۇنداق دەڭ ! ... ، — ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىگەندەك ، بېشىنى سىلكىپ ئورنىدىن تۇردى ، قولىنى بىردەم شىمىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ ، بىردەم بىقىنىغا تىرەپ ئىشخانىدا ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى . بوغالتىر ئۇنىڭ چىرايىدىكى ھەربىر ئۆزگىرىشكىچە سەپسالدى ، ئۇ توختىماي چىشىنى غۇچۇرلىتاتى ، ئېزىق چىشىنىڭ كىرىشىشىدىن جاغ سۆڭەكلىرى ھېلىلا مەڭزىنى تېشىپ چىقىدىغاندەك تومپىيىپ كەتكەن ، دۈگىلەك كۆزلىرى كېرىلگەن ، كىرپىكلىرى قىسقىراپ تىككىدە بولۇپ كەتكەنىدى . ئۇ ئىشخانىنى يەنە بىر ئايلىنىپ ، بوغالتىرنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدى :

— قانداق قىلىمىز ؟ ! — دېدى بوغالتىرغا سوئال نەزىرىدە تىكىلىپ ، — كارخانىنىڭ پۇلى مۇشۇنداق خامان سورىغاندەك ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە كېتىۋەرسە بولامدۇ ؟ !

— بىلمىدىم ... ، — دېدى بوغالتىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ، — بۇ ئىش ماڭمۇ تەس كېلىۋاتىدۇ ، بۇنداق كېتىۋەرسە كارخانىمىز راستتىنلا لىڭشىپ قالىدۇ . باشلىق دېگەن تەستىقنى سېلىۋېرىدىكەن ، پۇل مېنىڭ قولۇمدىن چىققاچقا ، خەق مەندىن كۆرىدىكەن ، ماڭمۇ خودىدى «كېپىل بولساڭ ، كېپىنىڭ كۆيەر» دېگەندەك ئىش بولۇۋاتىدۇ ...

ئاروپ ئەپەندى قاشلىرىنى يىمىردى . كۆزلىرىنى قىسىپ ئويلاندى . ئازدىن كېيىن بىر قارارغا كەلگەندەك ئۇزۇپلا دېدى :

— سىز باش بوغالتىر ، دۆلەتنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈملىرىنى ياخشى بىلمىسىز ، بۇنداق قەرز بېرىش پۈتۈنلەي يولسىزلىق ! قەرزنى كىم ئالغان بولۇشتىن قەتئىينەزەر ، ئۈچ كۈن ئىچىدە تېپىپ كېلىڭ !

بوغالتىر تەڭقىسلىقتا دۇدۇقلىدى :

— بۇ... بۇ قانداق بولار ؟

— تازا ئوبدان بولىدۇ ! — دېدى ئاروپ ئەپەندى يەنە شۇ قەتئىيلىك بىلەن ، — ئەگەر ئۈچ كۈن ئىچىدە تېپىپ كەلمىسىڭىز ، مەن سوتقا ئەرز سۇنىمەن !

بوغالتىر بىلەن بولغان سۆھبەت شۇنچىلىكلا بولدى . ئەلۋەتتە بۇ سۆھبەتنىڭ نەتىجىسى بوغالتىر ئۈچۈن يېنىك بولمايدىغانلىقى ئېنىق ئىدى . ئۇ ئىككى كۈنگىچە تىنىم تاپماي يۇقىرى-تۆۋەن قاترىدى ، ھاشى قوتازنىڭ ئالدىغا بىر نەچچە قېتىم بېرىپ سۆزلەشتى ، ھەتتا يېلىندى ، لېكىن ھاشى قوتازنىڭ بىر تال سېرىق تۈكىمۇ مىدىراپ قويمىدى . ئۇ تېخى قانداقتۇر «كۆتۈرە ئالغان قۇرۇلۇشۇمدىن زىيان چىقتى - يەي» ، «باشلىق ماڭا مۇددەت بەلگىلەپ بەرمىگەن ، قاچان تاپسام شۇ چاغدا بېرىمەن-ئەي ...» دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى . بوغالتىر ئىككى كۈن ئىچىدە بىرلىك ئېتىدىن چۈشۈپ كەتكۈدەك رىيازەت چەكتى ، ئۇچىنچى كۈنى ئاروپ ئەپەندىگە ئەھۋال ئېيتىش ئۈچۈن

ئىشخانىغا كەلدى ، لېكىن ئۇنى تاپالمىدى ، بۇ چاغدا ئارۇپ ئەپەندى قاسىم چوڭنىڭ ھوزۇرىدا ئىدى .

باشلىق يۇمشاق ئورۇندۇقتا قاڭتىيىپ ئولتۇراتتى ، قارىماققا ، ئۇنىڭ چىراي ـ شەكلى ئادەتتىكىچە ، بوي ـ تۇرقى قەدىر ئەھۋال ، ئورۇق ـ سېمىزلىكى ئۆزىگە لايىق ئاق سېرىق بىر ئادەم ئىدى . ئۇ ئارۇپ ئەپەندىگە يىراقتىن نەزەر سالغاچ كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى پىشىلدۇردى ، كېيىن قاڭتايغان گەۋدىسىنى ئالدىغا سەل ئېگىپ ، كىبىر بىلەن مۇنداق دېدى :

— خوش ... بۇگۈن سىزنى نېمىگە چاقىرغانلىقىمنى بىلەمسىز ؟ !

ئارۇپ ئەپەندىمۇ ئۇدۇلدىكى كرېسلوغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ قىسقىلا جاۋاب بەردى :

— ياق ! ...

— ئۇنداق بولسا ، بىلىپ قويۇڭ ، ئارۇپ ئەپەندى ! — باشلىق ئاۋازىنى كۆتۈردى ، سۆزىگە ئامال بار بىر خىل سېھرىي كۈچ بېرىشكە تىرىشىپ داۋام قىلدى ، — بىز سىزنى بۇ كارخانىغا بىرىنچىدىن ، ئۆز ئارا ماسلىشىش ؛ ئىككىنچىدىن ، خىزمەتلەرنى يۈرۈشتۈرۈش ؛ ئۈچىنچىدىن ، يۇقىرى بىلەن تۆۋەنىنىڭ مۇناسىۋىتىنى راۋانلاشتۇرۇش مەقسىتىدە يۆتكىگەن ، ئەھۋالدىن قارىغاندا ، رەھبەرلىكىنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنمىدىڭىزمۇ ، قانداق ؟

— مېنىڭ بۇ كارخانىغا كەلگىنىمگە ئەمدى تۆت كۈن بولدى ، — دېدى ئارۇپ ئەپەندى قەددىنى سەل ـ پەل رۇسلاپ ، — تېخى رەھبەرلىكىنىڭ مەقسىتىنى ئەمەلىيەتتە كۆرسەتكۈدەك ۋاقىت بولغىنى يوق ...

— كۆرسەتتىڭىز ، ئارۇپ ئەپەندى ، — دېدى باشلىق ئالىمان ـ تالمان ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، — كۆرسەتكەندىمۇ تامامەن ئەكسىنى كۆرسەتتىڭىز !

— مەسىلەن ؟ — سورىدى ئارۇپ ئەپەندى خۇددى سىنىپتا

ئوقۇغۇچىلارغا سوئال قويغاندەك بىپەرۋالىق بىلەن .
باشلىق مىيىقىدا كۈلدى ، كۈلكىسى سوغۇق ھەم مەسخىرە-لىك ئىدى .
— سىزگە ئۇجۇر - بۇجۇرىنى قويماي دېمىگۈچە بولمايدە-كەن - دە ! مەسىلەن ، كارخانىغا بارغىنىڭىزغا تۆت كۈن بولماي تۇرۇپ ، مېنىڭ ئۇستۇمدىن سوتقا ئەرز بەرمەكچى بوپسىز ، قاچ-داق ؟
ئارۇپ ئەپەندى بىرئاز جىددىيلەشتى .
— ئۇنداق گەپ يوق ، يولداش قاسىم چوڭ ! — دېدى ئۇ تۆكۈرۈكسىز يۇتقۇنۇپ ، — مەن پەقەت كارخانىنىڭ پۈلى ئۇستە-دە توختىلىپ شۇنداق دېگەنىدىم ...
— ئوخشاش گەپ ئەمەسمۇ ؟ !
— قانداق ئوخشاش بولىدۇ ؟ !
ئىككىيلەن بىر - بىرىگە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى . باش-لىقنىڭ خۇنى قاچقان قوڭۇر كۆزلىرىدە بىر خىل مەنىستەمسىلىك بىلەن مەنمەنلىكىنىڭ سوغۇق ئالامىتى ، ئارۇپ ئەپەندىنىڭ كۆز-لىرىدە بولسا بىر خىل تەئەججۇپ بىلەن ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ-سىڭ يارقىن ئىپادىسى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . باشلىق بىر دەقە-قىلىك تىكىلىشتىن كېيىن ، ئارۇپ ئەپەندىدىن كۆزىنى ئۇزۇپ مۇنداق دېدى :
— بولدى ، ئارۇپ ئەپەندى ، بۇ ھەقتە تەگەشمەيلى ، سىز ئۇ يەرگە يېڭى باردىڭىز ، مېنىڭ مەسلىھەتىم ، ئىشنى پۈلدىن باشلىماي ، ئادەمدىن باشلاڭ . مېنىڭ تەستىقىم بويىچە سىرتقا قەرز بېرىلگەن پۇللارغا مەن ئىگە ، مۇبادا ، تۇتۇشقا توغرا كەلسە ، مېنى تۇتسىڭىز بولىدۇ !
— ئۇنداق قىلساق بولماس ، — ئارۇپ ئەپەندى ئىككى يېنىغا قىمىرلىپ قويدى ، — كىم قەرز ئالغان بولسا ، شۇ قايتۇرۇشقا تېگىشلىك ، ھېلىمۇ ئالدىغا ئىككى يىل ، كەينىگە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بەش ئاي بوپتۇ ، كارخانىنىڭ پۇلى مۇنداق چېچىلىپ كەتسە ئىشنى قانداق يۈرۈشتۈرىمەن ؟ ! ...

تېلېفون جىرىڭلاپ قالدى ، ئارۇپ ئەپەندىنىڭ سۆزى ئۈزۈلدى ، باشلىق كىم بىلەندۇر ناھايىتى سۈلكەت بىلەن سۆزلەشتى كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئارۇپ ئەپەندىگە يۈزلەندى :

— مۇھىم بىر ئىش چىقىپ قالدى ، بۈگۈن سىز بىلەن مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى ، كارخانىغا سىزدىن بۇرۇن كېلىپ كەتكەنلەرنىڭ ئەھۋالىنىمۇ ئۇقۇشۇپ باقارسىز . مېنىڭ پىكرىم ، ھەر يەرنىڭ تۈلكىسىنى ئۆز تايىقى بىلەن ئوۋلىغان ياخشى ، بولمىسا ، ئادەم ئۆزىگە جاپا تېپىۋالىدۇ ! ...

ئۇلار خوشلاشتى . ئارۇپ ئەپەندى شۇ كۈنى كەچكىچە خىيال بىلەن ئۆتتى . كاللىسى ئېلىشىپ ، قۇلاقلىرى غۇڭۇلدىدى . ئويلىغانسېرى خىياللىرى چىگىشلىشىپ كەتتى ...

لېكىن ، ئۇ نېمىتىدىن يانمىدى ، ئەزەلدىن ئۆزى تۇتقان يول بويىچە ، ۋىجدانىغا تايىنىپ ئىش كۆرۈش قارارىغا كەلدى . شۇ مەقسەتتە ، ھاشى قوتاز بىلەن ئۆزى كۆرۈشمەكچى بولدى . مۇبادا ، ئىش چىرايلىقچە پۈتمىسە ، ئېھتىمالى بولغان بەزى ئاقىۋەتلەرنىمۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى ...

ئەتىسى ئۇ بوغالتىر بىلەن بىللە ھاشى قوتازنى ئىزدىدى ، لېكىن يېرىم كۈن يۈرۈپمۇ ئۇنى ھېچ يەردىن تاپالمىدى . كەچقۇرۇن كۈتۈلمىگەن ئىش يۈز بەردى . ئارۇپ ئەپەندى بالىلىرى بىلەن تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرغاندا ، ھاشى قوتاز ئىككى ئاغىنىسىنى باشلاپ كىرىپ كەلدى . ئۇ ئۆزىنى ناھايىتى ئەركىن تۇتۇپ ، مېھمانخانىغا كىرىپلا ئاغزىنى قويۇۋەتتى :

— ئاڭلىسام ، كارخانىغا يېڭى كەلگەن باشلىق ئوخشايسىز ، كېلىپلا پېقىرنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىپسىز ، سىزنى ئاۋارە قىلماي دەپ ئۆزۈم كەلدىم ...

— ياخشى بوپتۇ ... ، — ئارۇپ ئەپەندى ئۆزىنى تۇتۇپ ،

ئېغىر - بېسىق بولۇۋالدى ، ئۇلار نېمىلا بولمىسۇن ئۆيگە كەلگەن مېھمان بولغاچقا ، قىزغىن مۇئامىلە قىلماي بولمايتتى .

دەرھال داستىخان راسلاندى ، سىنچاي قۇيۇلدى ، ئارقىدىن ئارۇپ ئەپەندى ساھىبخانىغا خاس ئىلتىپات بىلەن سورىدى :

— ئاز - پاز ئىچەمدۇق ؟

بۇ قېتىم ھاشى قوتازدىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئېگىز بويلۇق ، ئاۋاق بىر ھەمراھى ئېغىز ئاچتى :

— كۆكئۇللىرى پادىشاھ ، ئارۇپ ئەپەندى ، ھاشىمكام ئوبدان ھاراق بولسا ، ئاز - تولا تېتىپ قويىدۇ .

ئارۇپ ئەپەندى ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ بىر بوتۇلكا ھاراق بىلەن ئىككى دانە رومكا قويۇلغان كىچىك بىر پەتنۇسنى كۆتۈرۈپ چىقتى .

— ئۆيدە بارى مۇشۇ ئىكەن ، — دېدى ئۇ پەتنۇسنى داستەخانغا قويۇۋېتىپ .

ھاشى قوتازنىڭ ئوڭ يېنىدىكى ئالغاي كۆزلۈك ھەمراھى كۆزلىرىنى ئۇچبۇرجەك قىسىپ ، يىراقتىن ھاراقنىڭ ماركىسىغا زەن سالدى . «كۆئېنلۇن» ماركىلىق بۇ ھاراق شۇ كۈنلەردە چوڭ - كىچىك سورۇنلاردا تالىشىپ ئىچىلىدىغان خېلى ئەتىۋارلىق ھاراقلاردىن ئىدى .

— قېنى ، بۇندىقىنىمۇ بىر تېتىپ باقايلى ، — دېدى ھېلىقى ئالغاي مەنىستىمىگەندەك قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ .

رومكىلار يېنىك جىرىڭلاپ ، ئۇچ قېتىمدىن ئايلاندى ، كۈچلۈك ھاراق ھەممىنىڭ بەدىنىدە بىر خىل يېقىملىق ھارارەت دولقۇنى قوزغىدى . مېھمانلارنىڭ كەيپى كۆتۈرۈلدى ، ئالغاي بىلەن ئۇزۇن تۇرانكۇمۇ ئۇششاق تىللىرى چىقىپ ، ھە دەپ ھاشى قوتازنى كۆككە كۆتۈرۈشكە باشلىدى ، ئۇنىڭ ئابرۇيى ، پۇلى ، مەردلىكى توغرىسىدا ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختاشتى :

— ھاشىمكام دېگەن ئالىقىنى بىلەن ئاسمانىنى ، تاپىنى بىلەن

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن
www.uyghurkitap.com

يەرنى تىرەپ ئالالايدىغان ئادەم ، جۇمۇ ...

— لازىم بولسا ، ئاينىمۇ يۇلۇپ ئالمدۇ ، تېخى ...

— ئارۇپ ئەپەندى ، ئاڭلىغانمۇسىز ، «تۆرده ئولتۇرغان ھېساب ئەمەس ، زەللە ئالغان ھېساب» دېگەن بىر گەپ بار. بىزنىڭ ھاشىمكام دېگەن ئەسكى چاپاننىڭ ئىچىده تۇرغان بىلەن ، بۇ شەھەردىكى تاجسىز پادىشاھ ! ...

— خېلى ـ خېلى باشلىقلارمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ دېسىلە ...

ئارۇپ ئەپەندى سۈكۈت ئىچىده ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ، مۇلاھىزە قىلغاچ ئولتۇردى . بەزى سۆزلەر ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرسىمۇ ، ئارۇپ ئەپەندى ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى . ئىككى گۈپپاڭچىنىڭ ئەمدى ئاغزى بېسىلىۋېدى ، ھاشى قوتازنىڭ زۇۋانى ئېچىلدى :

— تېخى بەزىلەر ئۆزلىرىچە ئامبال بولىمەن ، دوتەي بولىمەن ، دەپ ئاغزىنى تامشىپ يۈرۈشىدىكەن ! قېنى ، بىزنىڭ ئالدىمىزدىن ئۆتمەي بوپ باقسۇنا ؟ !... ھېلىغۇ ئامبالكەن ، بىزنىڭ ئالدىمىزدىن ئۆتمىسە ، ھامبالمۇ بولالمايدۇ ! ...

ئارۇپ ئەپەندىنى ئەمدى رەسمىي كۈلكە قىستىدى ، لېكىن ئۇ لېۋىنى چىشلەپ جىم ئولتۇرۇۋالدى . ھاشى قوتازنىڭ بۇ گەپلىرى ئۇنىڭغا ھۆل كېسەكتىن ئوت چىقارغاندەك تۇيۇلۇپ كەتكەنىدى . شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ يوغان گەپلەردىن كىچىككىنە بىر ھەقىقەتنى چۈشەنگەندەك بولدى ...

ھاراق يەنە بىر تەچچە رومكىدىن ئايلاندى ، ھاشى قوتاز تېخىمۇ ئېچىلىپ كەتتى . شۇ تۇرقىدا ئۇ قورسىقىدا نېمە بولسا ، يوشۇرماي دەۋېتىدىغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ گېپى ئاستا ـ ئاستا ئەينى مۇددىئا ئۈستىگە يۆتكەلدى :

— ئارۇپ ئەپەندى ، ئاڭلىسام ، مېنىڭ ئۈستۈمدىن سوتقا ئەرز بەرمەكچى بوپسىز . مېنىڭچە ، بۇ نىيىتىڭىزدىن ياخشىلىقچە

قايتىڭ ! ئەگەر سوتقا چۈشۈشكە توغرا كەلسە ، مەن يالغۇز چۈشـ
مەيمەن ، يۈرت باشلىقىمۇ بىللە چۈشۈپ قالىدۇ . نېمە ئۈچۈن
دەمسىز ؟ شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، مەن بۇ كارخانىدىن قەرز ئالغان
پۇللارنى شۇ كىشى تەستىقلىغان ، بۇ تەستىق ماڭىمۇ ئاسانغا
چۈشمىگەن . سىز بەلكىم باشلىقىنىڭ ئاستى ـ ئۈستى تاختايلىق
يېڭى ئۆيلىرىنى كۆرگەنسىز ، مېھمانخانا ئۆيىدىكى ئانار گۈللۈك
گىلەم بىلەن رەڭلىك تېلېۋىزورنىمۇ كۆرگەنسىز ... بۇ نەرسـ
لەرگە مـەن قـەرز ئـالغان ئـاشۇ پـۇللاردىن چىقتىم بولمىدى
دەمسىز ؟ !

ئالغاي دەرھال لوقما سالدى :

— مانا... مانا... ھاشىمكامنىڭ مەردلىكى شۇ ـ دە !

— ھېلىغۇ ئۈنچىلىك دۇنيا ئىكەن ، يۈرىكىڭنى ئالىمەن دېسىمۇ غىڭ قىلمايدۇ ، ھاشىمكام !...

ئارۇپ ئەپەندى بۇ چاقىرىلمىغان مېھمانلارنىڭ بىمەھەل كېـ
لىشىدىكى مۇددىئاسىنى ئەمدى تولۇق چۈشەندى . ئۇلارنىڭ سۆز ـ
لىرىدە بېشارەتمۇ ، ئۆزىنى كۆرسىتىشمۇ ، تەھدىت بىلەن پوپوزـ
مۇ ، ئىلتىجامۇ بار ئىدى . ئەمدى ئارۇپ ئەپەندى سۆزلەشكە
مەجبۇر بولدى :

— كەچۈرسىلە ، — دېدى ئۇ يەنە شۇ ئېغىر ـ بېسىقلىق
بىلەن ، — مەن ئۇنچىلىك مەردلىك قىلالمايمەن ! تەشكىل مېنى
كارخانىغا مەسئۇل قىلىپ ئەۋەتتى ، لېكىن پۇل بولمىسا قانداق
ئىشلەيمەن ؟ ! «قۇرۇق ئۆستەڭگە مىراب» بولۇپ ياتامدىمەن ؟ !
كارخانىنىڭ پۇلى كارخانىغا تەئەللۇق ، ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ئادەم
شەخسىي مەنپەئىتى ئۈچۈن پايدىلىنىشقا بولمايدۇ ! كىم قەرز
ئالغان بولسا قايتۇرۇشى كېرەك !

بۇ گەپلەر ھاشى قوتازغا تەسىر قىلمىدى ، ئۇ يەنە شۇ بايىقى
كۆرەڭلىكى بىلەن :

— قايتۇرۇشنى ھامان قايتۇرىمىز ، ئارۇپ ئەپەندى ، —

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دېدى غودۇڭشىغاندەك قىلىپ ، — لېكىن ۋاقتى ـ سائىتى كەل-
سۇن !

— ۋاقتى ـ سائىتى قاچان كېلىدۇ ؟ ! — ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئاۋازى سەل قوپاللاشتى .

— بۇنى ئەڭ ياخشىسى باشلىقتىن سوراڭ ! — ھاشى قوتاز شۇنداق دېدى ـ دە ، بۇ ھەقتىكى گەپنى شۇ يەردە ئۈزمەكچى بولۇپ ، ئوڭ تەرىپىدىكى ئالغايغا ئىشارەت قىلدى ، — قېنى ، ھاراق ئىچەيلى !

ئالغاي دەرھال يېنىدىكى سومكىنى ئاچتى :

— ئارۇپ ئەپەندى ، ئەمدى بۇنداق ھاراقنىمۇ تېتىپ باقايلى ، بۇ ھاشىمكامنىڭ سىزگە بولغان كۆڭلى ...

ئۇ سومكىدىن پىچىتى بۇزۇلمىغان بىر شىشە «ماۋتەي» ھارىقى بىلەن سۇرلەپ پىشۇرۇلغان بىر توخۇ گۆشىنى ئېلىپ داستىخانغا قويدى . بۇ كۈتۈلمىگەن ئىلتىپات ئارۇپ ئەپەندىگە ياقمىدى . بۇ ئىش گويا ئۇنىڭغا ئاپئاشكارا قىلىنغان ھاقارەتتەك ، ئۇنىڭ بىلەن قەستەن ئۇزۇڭگە سوقۇشتۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى . تۇرۇپلا ئۇنىڭ غۇرۇرىدە ئاچچىقى كەلدى ، قوشۇمىسى تۇرۇلۇپ ، جاۋغايلىرىدىكى قورۇقلار تىككىدە تارتىشىپ كەتتى . ئۇ داستىخانغا قارىغانسېرى ئېچ ـ ئىچىدىن بىر خورلۇق ھېس قىلدى ...

ئالغاي «ماۋتەي»نىڭ ئاغزىنى ئاچماقچى بولۇپ تۇرغاندا ئارۇپ ئەپەندى خودىدى ئوچۇق ئاسماندا چېقىن چاققاندەك گۈلدۈرلىگەن ئاۋازدا ۋارقىرىدى :

— ئاچماڭ ! ھارىقىڭىزنى نەدىن ئالغان بولسىڭىز ، شۇ يەرگە بېرىپ ئىچىڭ ! بۇ مېنىڭ ئۆيۈم ، قانچىلىك مېھمان قىلالىسام شۇنچىلىك قىلىمەن ! ...

ئالغاي تۇرۇپلا قالدى ، كۆزىنىڭ پاختىسى تېخىمۇ يوغىناپ چەكچىيىپ كەتتى . لېكىن ، ھاشى قوتاز ئارۇپ ئەپەندىنىڭ

ئەلپازىدىنمۇ يامانراق تەلۇبلىك بىلەن گۇركىرىدى :

— نېمانچە ۋارقىرايسىز ، ئەپەندىم ! سىز ئىچىمىسىگىز ئىچىدىغانلار كۆرمىگ ! — ئۇ يېنىدىكىلەرگە قولىنى شىلتىدى ، — تۇرۇڭلار ، بۇ داستىخاندا ئىشىمىز تۇگىدى ، كەتتۇق !

هاشى قوتاز لوڭگىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى ، ئىككى هەمراهىمۇ ئوپۇل - توپۇل سومكىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەگەشتى ، ئۇلار خوشمۇ ئېيتماي ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى .

شۇ كېچە ئارۇپ ئەپەندى كىرپىك قاقمىدى . بىر نەچچە كۈن ئىچىدە ئۇستىلەپ بولۇۋاتقان غەلىتە ئىشلار ئۇنى خېلى گاڭگىرىتىپ قويدى . ئۇ ئامال قىلىپ گاڭگىراشتىن قۇتۇلۇشنى ، ئۆزىنىڭ ۋىجدانىغا ، ئەقىدىسىگە لايىق يول تېپىپ مېڭىشنى ئويلايتتى ، لېكىن ئەقىدە بىلەن رېئاللىق ئوتتۇرىسىدىكى كەسكىن توقۇنۇش ئۇنىڭغا قەدەمدە بىر توساق پەيدا قىلىپ ، ئالغا ئىلگىرىلىشىگە كاشىلا قىلىۋاتاتتى . بۇنىڭلىق بىلەن ئارۇپ ئەپەندى بوشاپ قالمىدى ، هاشى قوتاز بىلەن ئاخىرىغىچە ئېلىشىشنى ، زۆرۈر تېپىلغاندا ، ئەينەن ئەهۋالنى ئاممىغا مەلۇم قىلىپ ، خەلق ساداسى پەيدا قىلىشىنمۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى ، لېكىن باشلىق يەنە چاققان چىقتى ، خۇددى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىپ تۇرغاندەك ئەپچىللىك بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالدى .

هېلىقى ئىشتىن ئىككى كۈن كېيىن بىر كەچقۇرۇنلۇقى قاسىم چوڭنىڭ ئازادە پىكاپى تۆيۇقسىز ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئىشكى ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى . ئارۇپ ئەپەندىنىڭ كۆڭلى يەنە بىر شۇملۇقنى سەزدى . لېكىن ، بۇگۈن باشلىقنىڭ چىرايى ئوچۇق ، سۆزلىرى يېقىملىق ئىدى . ئۇ ئارۇپ ئەپەندىنىڭ تەكلىپىنى چىرايلىق ئۆزرە بىلەن رەت قىلدى :

— بۇگۈنچە ئۆيىڭىزگە كىرمەي ، ئايرىم بىر كېلىپ مۇڭدىشىش نىيىتىم بار . هازىر سىزنى باشقا بىر يەرگە ئېلىپ بارماقچىمەن ...

— نەگە؟ — ئارۇپ ئەپەندىمۇ تۇزۇت بىلەن سورىدى.
— بارغاندا بىلىسىز، قېنى، ماشىنىغا چىقىڭ ...
— قانداق بولار؟ ...، — ئارۇپ ئەپەندى ئىككىلەندى.
— ھەي ... سىزنىڭ شۇ كاجلىقىڭىز ... بولدى، ماشىنىغا چىقىڭ، — دېدى قاسىم چوڭ ئۇنىڭ قولىنى تارتىپ، — ئۇشقۇلۇپ، مېنىڭ ئارقامدىن ماڭسىڭىز زىيان تارتمايسىز، ئارۇپ ئەپەندى ...

ئارۇپ ئەپەندى ئىلاجسىز ماشىنىغا چىقتى، قاسىم چوڭ يول بويى تولىمۇ خۇشخۇيلۇق بىلەن سۆزلەپ ماڭدى. لېكىن، بۇ گەپلەر ئارۇپ ئەپەندىنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى. ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ نەگە بېرىپ، كىملەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولىدىغانلىقىنى قىياس قىلىپ بىئارام بولۇۋاتاتتى ...

ئويلىغان ئىش ئاخىر يۈز بەردى. ئۇلارنى ئايۋان ـ سارايلىق چوڭ قورۇنىڭ ئالدىدا ھاشىي قوتاز كۈتۈۋالدى.

— مانا، مانا ... بۇ ئىشىڭىز چايىدا بولدى، ئارۇپ ئەپەندى، — دېدى ئۇ يىراقتىنلا قول سوزۇپ كېلىپ، — پەيغەمبەرنىڭ ئۈممەتلىرىنىڭ ھەممىسى بىر تۇغقان دېيىشىدۇ، بىز ئازارلىشىپ نەگە باراتتۇق؟ ... قېنى، ئۆيگە كىرەيلى ...

ئارۇپ ئەپەندى تۇرۇپلا قالدى، كاللىسىمۇ تورمۇزلانغاندەك بىر دەقىقە ئىشلىمەي قويدى. ئۇ ئەمدى ئارقىغا يانالمايتتى. شۇ پەيت ئۇنىڭ كۆڭلىدىن، بۇنىڭ ھەممىسى باشلىقنىڭ ھەم مۇداپىئە، ھەم ھۇجۇم ئۈچۈن قىلىنغان يېڭى ئورۇنلاشتۇرۇشىكەن، دېگەن ئوي غىلىدە ئۆتۈپ كەتتى ...

ئۇلار ھويلىغا كىردى، ئىككى يۈز ۋاتلىق لامپۇچكا يېقىلغان گۈللۈك ھويلا كۈندۈزدەك چاراقلاپ تۇراتتى. ئۇلار پۈتۈنلەي ئويما ـ نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن ئازادە پېشايۋاندىن ئۆتۈپ، ئاستى تاختايلىق مېھمانخانىنىڭ رەڭلىك ئاسما چىراغلار چاقناپ تۇرغان تورۇسىدىن باشقا ھەممە يېرى

قىپقىزىل زىلچا - گىلەملەر بىلەن پۈركەنگەندى . گىلەملەرنىڭ ئۈستىگە يەنە تام ياقىلىتىپ ، ئىتالىيە نۇسخىلىق كرېسلودىن ئون نەچچىسى قويۇلغانىدى .

ئارۇپ ئەپەندى ھەممىگە سەپسالدى ، سەپسالغانسېرى كۆز ئالدىدا باشقىچە بىر دۇنيا — خۇددى پادىشاھلارنىڭ ئوردىسىدەك سەلتەنەتلىك بىر قەسىر نامايان بولغاندەك بولدى ...

قاسىم چوڭنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ھويلىدا ، مەنزەرده ئىككى - ئۈچتىن بولۇپ پاراڭغا چۈشكەن باشقا مېھمانلارمۇ دەرھال باشلىقنى ئىقتىدا قىلىپ مېھمانخانىغا يىغىلدى . بۇلارنىڭ ئىچىده مۇشۇ يۇرتنىڭ بىر قىسىم ئوتتۇرا دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئېچىش ئۈچۈن كەلگەن بىر نەچچە ياش چوكان ۋە يەنە ئۈچ سازەندە بار ئىدى . خېلى ئۇزاق سوزۇلغان سالام - سەھەتتىن كېيىن داستىخان سېلىندى ، داستىخان ناھايىتى مول ئىدى . ئۆز رېتى بىلەن كىرىپ - چىقىۋاتقان تائاملارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەيتتى . ئەڭ چوڭى تونۇردا پىشۇرۇلغان پاقلاندىن تارتىپ ، ئەڭ كىچىكى كەم تېپىلىدىغان پىستىلەرگىچە داستىخاننىڭ يۈزىنى ياپقانىدى ...

ئۇزاققا قالماي ھاراق كەلتۈرۈلدى ، ئەرلەر ئۈچۈن «ماۋتەي» ، ئاياللار ئۈچۈن قىزىل لېنتىلىق ئۇزۇم ھاراقلىرى پاكىستاننىڭ كۇمۇش رەڭلىك پەتنۇسى ئۈستىگە تىزىلدى . ساقىيلىقنى ھېلىقى كۇنى ئارۇپ ئەپەندىنىڭ ئۆيىگە بارغان ئالغاي قىلدى . بىرىنچى قەدەھ مۇشۇ سورۇننىڭ كاتتىسى قاسىم چوڭنىڭ شەرىپىگە ئىچىلدى . ئىككىنچى ، ئۈچىنچى قەدەھلەرمۇ يەنە ئۇنىڭ ئامىدىن نېرى كەتمىدى ، رومكىلار بەش قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن ، ھەممەيلەن ۋاژىلداپ پاراڭغا چۈشتى : بەزىسى ، يېنىدىكى ھەمراھىغا گىرە سېلىپ ئۆز قەلبىنى ئىزھار قىلاتتى ؛ بەزىسى قول ئاستىدىكى كادىرلارنىڭ تەقدىرى ئۈستىده كۆسۈرلىشىپ سودىلىشۋاتاتتى . پەقەت قاسىم چوڭلا كرېسلونىڭ يۆلەنچۈكىگە

قويۇلغان پەر ياستۇققا جىمغىنە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ، ئۇدۇلىدىكى بوي ـ تۇرقى ئىرغايدەك ، قاراقۇمچاق ، چىرايلىق چوكانىنى ئوڭلاۋاتاتتى . شۇ تاپتا ، ئۇنىڭ هاراق تەپتىدىن كۆزلىرى غىلايلاپ ، يۈرىكى قىزىپ كەتكەندى ، چوكانمۇ پات ـ پات بېشىنى كۆتۈرۈپ ، خۇمارلاشقان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا لەپ ـ لەپ قاراپ قويياتتى . جان ئالغۇچى بۇ نازاكەتلىك بېقىشلار باشلىقىنىڭ هېسسىياتىنى تېخىمۇ دولقۇنلىتىۋەتتى . ئۇ ئەمدى داۋاملىق جىم ئولتۇرالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ، هاشى قوتازغا بۇيرۇق چۈشۈردى :

— داستىخىنىڭنى يىغىشتۇر ، هاشى ، تانسا ئويناپمىز !

داستىخان يىغىشتۇرۇلدى . سازەندىلەر سازلىرىنى قولىغا ئالدى . باشلىق ئالغاي ساقىينىڭ مېڭىپ يۈرۈپ قۇيۇۋاتقان هارىقىدىن بىر روملىنى ۋاققىدە قېقىۋېتىپ ، يېنىدىكى ئارۇپ ئەپەندىگە دېدى :

— قېنى ، تەييارلىنىڭ ، بىر ـ ئىككى مەيدان تانسا ئويناپ ، قانىنى قىزىتايلى .

ئارۇپ ئەپەندى خىجىللىق ئارىلاش ئۆزرە ئېيتتى :

— مەن شۇنى ئۆگەنمەپتىكەنمەن ، ئويىنغانىنى كۆرۈپ ئولتۇراي ...

— شۇمۇ گەپمۇ ؟ — دېدى قاسىم چوڭ رەنجىگەندەك قىلىپ ، — بۇگۈنكى زىياپەت سىزنىڭ شەرىپىڭىزگە بولۇۋاتىدۇ جۇمۇ ، ئارۇپ ئەپەندى ...

ئۇنىڭ سۆزى ئاغزىدا قالدى ، هېلىقى قارا قۇمچاق چوكان مەيدىسىنى كېرىپ ، قەدەملىرىنى ئۇششاق ئالغىنىچە ئىرغىپ كېلىپ ، ئۇنى تانسىغا تارتىپ كەتتى . ئۇلار هەۋەس بىلەن ئويناشقا باشلىدى ، قاسىم چوڭ ياش چوكانىنىڭ ئىنچىكە بەللىرىنى چىڭ قورۇپ تۇتۇۋالغانىدى . ئۇنىڭ ئۆزۈن ، قاپقارا ئىككى ئۆرۈمە چېچى قاسىم چوڭنىڭ تېرىلىرى بوشاپ لەشتەك بولۇپ قالغان

قولى ئۇستىدىن چۇشۇپ ، تېڭىمدا سويلاپ تۇراتتى ...

ئۇچ مەيدان تانسىدىن كېيىن ، كىملەرنىڭدۇر تەلىپى بىلەن قارا قۇمچاق چوكان ئۇسسۇلغا چۇشتى . ئۇ زىلۋا قەددى ـ قامىتىنى تولغاپ ، نازغىتىپ ، شۇنداق چىرايلىق ۋە لەۋەن ئويىنىدىكى ، ھەممىسىنىڭ ئاغزىدىن شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى . بولۇپمۇ قاسىم چوڭ ئۇسسۇلچىنىڭ ھەربىر ئايلىنىپ كېلىپ ئۆزىگە قىلغان خۇپىيانە خۇلقىدىن ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ قويغىلى تاس قالدى . شۇ پەيت مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھاشى قوتاز پەيدا بولدى . ئۇ ئۇسسۇلچى چوكانىنىڭ يېنىك ۋە ئەۋرىشىم پىراقىراۋانقان شوخ ھەركىتىگە بىر پەس قاراپ تۇردى ، كېيىن يانچۇقىدىن ئەللىك يۆنلۈك يېڭى پۇلدىن ئالتىنى شارتىدە چىقىرىپ ، ئۇسسۇلچى چوكانىنىڭ بېشىدىن ئۆرىدى ۋە كۆرەڭ ئاۋازدا :

— بۇ پۇل قاسىم چوڭ ئاكامنىڭ سەدىقىسى ! — دەپ ۋارقىراپ ، ئۆيگە چېچىۋەتتى ...

باشلىق كۇلۇمسىرىدى ، شەھۋانىي ھەۋەستىن قىسىلغان كۆزلىرى ئۇسسۇلچىغا تىكىلدى ، چوكان تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ ئويناۋاتاتتى . شۇ چاغدا ئاجايىپ بىر قىزىق ئىش يۈز بەردى :

باشلىق ھاراقتىن بوشىشىپ كەتكەن كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئۆزىگە ياراشمىغان بىر چاققانلىق بىلەن ئۆرە قىلدى ۋە يەنە شۇ ھامان لوككىدە يەرگە ئولتۇرۇپ تۆت پۇتلۇق بولدى ، كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا مۆجىزىلىك بىر ھالەت شەكىللەندى : باشلىق — يېشى ئەللىكتىن ئاشقان ، بىرنەچچە نەۋرە كۆرگەن قاسىم چوڭ بەئەينى ئېشەككە ئوخشاش تۆت پۇتلۇق بولۇپ ئۆمىلىگىنىچە ئۇسسۇلچى چوكانىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ناھايىتى زەئىپ ئاۋازدا ئۇنىڭغا پىچىرلىدى :

— چىدىيالمىدىم ... قارا قۇمچىقىم ... تانسا ئويناىلى ! چوكان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە خېنە ياققان نازۇك

www.uyghurkitap.com

بارماقلىرى بىلەن باشلىقنىڭ يۈزلىرىنى سىلاپ يۇلۇپ تۇرغۇزدى ، بىرنەچچە مۇرىت - مۇخلىسلار «ياشا ، ئويناڭ ! ... » دەپ قى - چۇ كۆتۈرۈشۈپ كەتتى .

ساز رىتىمى تانسىغا ئۆزگەردى . ئىككىسى گىرەلەشتى ، بەللەر تېخىمۇ چىڭ قورۇلدى ، قوللار بىر - بىرىگە مەھكەم كىرىشىپ كەتتى ...

شۇ پەيتتە يەنە بىر غەلىتە ئىش يۈز بەردى :

كىمدۇر بىرسى — ئېھتىمال باشلىقنىڭ ئەڭ ئىخلاسمەن ، سادىق مۇرىتى بولسا كېرەك — «خىزمەت كۆرسىتىش ۋاقتى يەتتى» دەپ ئويلاپ ، ئىشىك يېنىدىكى كۇنۇپكىنى تۇيدۇرماي بېسىۋەتتى ، تورۇستا ساڭگىلاپ تۇرغان ھەشەمەتلىك ئاسما چىراغىمۇ لاپىلدە ئۆچتى ، مېھمانخانا لەھەتتەك قاراڭغۇلۇققا چۆمىدى ، بايىقى قى - چۇلار تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى ، ئاشۇ ھەرخىل ئالىتاغىل ئاۋازلار ئىچىدىن يەنە كىمدۇر بىرسىنىڭ بوغۇلغان ، ئاچچىقلانغان مەردانە ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى :

— نېمە قىلىق بۇ ؟ ! چىراغنى يېقىڭلار !

چىراغ قانداق تۇيۇقسىز ئۆچكەن بولسا ، يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز ۋاللىدە يانىدى . كىشىلەرنىڭ كۆزى ئىختىيارسىز ھالدا مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھېلىقى ئىككى تانسىكەشكە چۈشتى . چۈشتى - يۇ ، دەرھال نەزىرىنى چەتكە بۇراشتى ! ...

ئارۇپ ئەپەندى خۇددى قوقاس ئۇستىگە دەسسىۋالغاندەك ئولتۇرالماي قالدى . كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان بۇ ئاجايىپ - غارايىب ئىشلاردىن ئۇنىڭ قەلبى خىرەلەشتى ، كۆڭلى بۇزۇلدى ، ئۆزىنى گويا ئىككى يەلكىسىگىچە پاتقاققا پېتىپ قالغاندەك ئېغىر ھېس قىلدى .

مانا ، «تۆشۈك سۈدا بىلىنەر» دېگىنى شۇ ئىكەن - دە ! ئارۇپ ئەپەندى بۇگۈن نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆردى . ئاۋۇ باشلىقنىڭ ئۆز ئىشخانىسىدا گىدىيىپ ئولتۇرۇپ كىشىلەرگە گويا

دۇنيانى ئۆرۈپ - چۆرۈيدىغاندەك ئەلپازدا مۇئامىلە قىلغىنى بىلەن ، بىر پاسىق ئايالنىڭ ئالدىدا قانداق ھالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنىمۇ كۆردى . كۆردىلا ئەمەس ، بۇ باشلىقنىڭ ئابرۇي بىلەن يۇزنى قانداق تېپىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلدى .

ھەي ! ... دۇنيادا قىزىق ئىشلار راستتىنمۇ كۆپ ئىكەن ، بولمىسا ، بۇ دۇنيا مۇنچىلىك مۇرەككەپ بولماستى ! ئارۇپ ئەپەندىنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنى بىر ھېسابتا ياخشى بوپتۇ ، كەلمىگەن بولسا ، بۇنچىلىك ئەقىل ۋە ھەقىقەتنى نەدىن تاپاتتى ! ؟ ...

قايتىدىغان چاغدا ، باشلىق ئارۇپ ئەپەندىنىڭ يېنىغا كەلدى . ئۇنىڭ كەيپى چاغ ئىدى ، مەستلىككە تاقاپ ئۇياقتىن - بۇياقتىن گەپ قىلىپ ، ئاخىردا ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن مۇنداق دېدى :

— مانا كۆردىڭىز ، ئارۇپ ئەپەندى ، ئۇلپەتچىلىك ياخشى ئىش ، كۆڭۈلدىن كۆڭۈلگە يول چىقىدۇ ، سىز بىلەن تېخى ئۇزاق يىل بىللە ياشايمىز ، ھەمكارلاشمىساق بولمايدۇ ، سىز بىزگە تايىنىسىز ، بىز سىزنى قوللايمىز ، ئىشقىلىپ ، بىزنىڭ ئارىمىزدا : «قۇرغۇي قۇشقاچنى ماراپ بولغۇچە ، مۇشۇك تۇتۇپ يەپ بوپتۇ» دېگەندەك ئىشلارنىڭ بولۇپ قېلىشىنى مەن خالىمايمەن . ئېسىڭىزدە بولسۇن ، بۇنىڭدىكى ئاساسىي ھالقا يەنە سىزدە ! ...

ئارۇپ ئەپەندى ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆزىنى تۇتالمىدى ، كۆڭلىدە ئويلاپ تۇرغان گېپىنى پوسۇققىدە ئېيتىۋەتتى :

— يولداش قاسىم چوڭ ، بۇ گېپىڭىز بىلەن بۇگۈنكى قىلغىنىڭىز بىرىنچىدىن ئەرلىك چىرايىڭىزغا ، ئىككىنچىدىن پارتىيىلىك خىسلىتىڭىزگە ماس كەلمەي قالدى !

ئۇ شۇ گەپنى قىلدى - دە ، ئارقىغىمۇ قارىماي پىيادە مېڭىپ كەتتى . قاسىم چوڭ تۇرغان ئورندا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى . شۇ گەپ بىلەن ئۇنىڭ مەستلىكىمۇ يېشىلىپ كەتتى ، قاراڭغۇ بولغاچقا ، چىرايىنىڭ قانداق ئۆزگەرگەنلىكىنى ھېچكىم

كۆرمىدى . پەقەت چىشىنىڭ غۇچۇرلىشىلا ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ئۇ ھېلىقى قارا قۇمچاق چوكان يېنىغا كېلىپ قولتۇقلىدىن ئالغاندىلا ئېسىگە كەلدى ...

* * *

ئاغىنەم شۇ يەرگە كەلگەندە توختاپ قالدى ، چوڭقۇر بىر ئىچكى ئازابتىن پات - پات ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ئۇھسىناتتى .

ئۇ خېلىدىن بېرى ئىچىلمەي تۇرغان ئاخىرقى رومكىنى بىرلا تىنىقتا ئىچىۋېتىپ قويۇپ قويدى :

— ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار ئۆزۈڭگە مەلۇم ئاداش ، تەقدىرىم ھېلىقى ھاشى قوتاز دېگەندەك بولدى ... ئىشنى ئەمدى باشلاي دەپ تۇراتتىم ، ھوقۇقتىن مەھرۇم قىلدى . ئۇنىڭغا ئېچىنمايمەن ، مەنسەپ دېگەن نامازدىگەرنىڭ ئاپتىپىغا ئوخشاش نەرسە ، ھەممە ئادەمدىن قالىدۇ ، لېكىن ئېچىنىدىغىنىم ، بەزى ھوقۇقدارلارنىڭ قولىدا ئادەم ئۆچۈن ئەڭ كېرەكلىك بولغان پاكلىق ، راستچىللىق ، سەمىمىيلىككە ئوخشاش پەزىلەتلەرنىڭ خالىغانچە ئاياغ - ئاستى بولۇپ كېتىۋاتقانلىقى ! ...

ئاغىنەم يەنە بىر قېتىم «ئۇھ» تارتتى ، ئاچچىق بىر ھەسرەت - پىغان ئۇنىڭ ئېچ - ئىچىدىن ئۆرتەپ چىقىۋاتاتتى ، شۇ چاغ قۇلىقىمغا شەيخ سەئدىنىڭ : «ئوڭ قول شۇنچە كۆپ ئارتۇقچىلىققا ئىگە تۇرۇقلۇق ، ئەڭ ئەتىۋار ، قىممەت باھالىق ئۇزۇكنىڭ چەپ قولغا سېلىنغىنىغا ئوخشاش ، پەزىلەت ئىگىلىرى ھەممىسە مەھكۇملۇقتا ئۆتىدۇ ... » دېگەن ھېكمەتلىك سۆزى قايتا ئاڭلانغاندەك بولدى .

شۇنداق ، تۇرمۇشتا ۋىجدان بىلەن ياشاشنى ئويلىغان سەمىمىي ئادەملەرنىڭ ، كۆڭلىدە قارىلىق يوق ، پەزىلەت ئىگىلىرىنىڭ بەزىدە زىيارەت چېكىپ قېلىشى بولۇپ تۇرىدىغان ئىش . بۇمۇ

خۇددى ناغرىنىڭ گۈمبۈرلىشى تەمبۈرنىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى ئاڭلاتقۇزمىغاندەك بىر ئىش ، لېكىن بىر نەرسە ئېنىقكى كىشىلەر ھامان بىر كۈنى ناغرىنىڭ گۈمبۈرلىشىدىن بىزار بولىدۇ ، سامساقنىڭ پۇرىقىدىن كۆڭلى ئاينىيدۇ ، ئۇلار تەمبۈرنىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى ، ئىپارنىڭ خۇشبۇي ھىدىنى سېغىنماي قالمايدۇ ! ...

ئاغىنەم خىيال بىلەن ئېغىر لاشقان بېشىنى ئاستا كۆتۈردى . مەن ئۇنىڭ چىرايىنىڭ بايقىدىن خېلى ئېچىلىپ قالغانلىقىنى ، دۈگىلەك كۆزلىرىنىڭمۇ خېلى نۇرلىنىپ ، پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم . ئۇنىڭ كۆكسى - قارنى راستىنلا بوشاپ قالغاندەك قىلاتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇردى ۋە مەن بىلەن خوشلاشماقچى بولۇپ قولىنى سوزدى :

— خوش ، كەتتىم ئاداش ... جېنىمىز ئېسەن بولسا ، تېخى نى - نى ئىشلارنى كۆرىمىز ، ھايات يولى ئۇزاق ، ئادەم ئۆمرىدە بىر قېتىم بولسىمۇ ، كۆڭلى قانغۇدەك ئويۇن كۆرمەي قالمايدۇ !

ئۇ ئىشىككە ماڭدى ، مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن نېمە دېيىشىمىنى بىلەلمەي ئاغزىمنى ئۆمەللەپ قالدىم . ئاخىرقى گەپلىرى ئۇنىڭ ئۆز - ئۆزىگە قىلغان تەسەللىسى ئىدى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇنىڭ ھەسرىتى يوللۇق ! ئون نەچچە يىللىق پارتىيە ستاژىغا ئىگە ، ئاق كۆڭۈل ، سەمىمىي بىر كادىرنىڭ ئۆز ۋىجدانى ، ئەقىدىسى ، يولى بويىچە ئىشلەيمەن دەپ ، ئىشلىيەلمەي ، ئاخىر مۇشۇ كۈنگە قېلىشى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ ؟ !

بۇ خۇددى قايسىبىر دانىشمەننىڭ «لالما توڭگۈزلار كۆرپىدە ئۇخلايدۇ ، ئەقىل ئىگىلىرى توپا ئۈستىدە» دېگىنىدەك بىر ئىش ئەمەسمۇ ؟ ! ...

1989 - يىلى يانۋار ، ئۈرۈمچى

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى

ئالۋاستىغا يولۇققان ئادەم

«... مەنمۇ ‹سىم ـ سىم ، ئىشىكنى ئاچ ! › دەپ باقايمۇ ، ئۇ ھالدا قانداق بولار ؟ — ئۇ مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى ، — ئىشىك ئېچىلارمۇ ـ ئېچىلماسمۇ ؟ بىر سىناپ باقاي ! — ئۇ غەيرەتلىنىپ چوڭقۇر بىر نەپەس ئالدى ، ئاندىن كېيىن ئۇنلۇك ئاۋاز بىلەن : ‹سىم ـ سىم ، ئىشىكنى ئاچ ! › دەپ توۋلىدى ، ئىشىك شۇئان ئېچىلدى ... »

— «مىڭ بىر كېچە»دىن

1

ئۇ سۆڭگىچىنى نەم يەرگە يېقىپ ئۇزاندى ، چاناقلىرى چوڭقۇر چار كۆزىنى يېرىم ـ يارتا يۇمۇپ خىيالغا چۆشتى . يوپۇرماقلىرى پىتلىنىپ ، شاخلىرى يىگلەپ قالغان بۇ كاداك سېدىنىڭ ئاستى ئۇنىڭ دائىملىق «خىيالخانىسى» ئىدى . ئۇنىڭ كېلىشى بىلەن يوپۇرماقلار ئارىسىدا سەگىدەپ ياتقان قۇشقاچلارمۇ پۇرۇلداپ ئۇچۇپ كەتتى . ھەر كۈنى بۇ يەرگە بىر قېتىم كېلىش ، سېدە ئاستىدا راھەتلىنىپ يېتىش ، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن خىيال سۈرۈش ئۇنىڭغا ئۇدۇم بولۇپ قالغانىدى . ئۇ زادى نېمىلەرنى خىيال قىلىدۇ ؟

ئۇ رەسمىي خىيالغا چۆشكەندە ، سىرتتىن قارىغان كىشى ئۇنىڭ قوشۇمىسىنىڭ تۆرۈلۈپ ، ماڭلىيىدا قات ـ قات قورۇقلارنىڭ پەيدا بولغانلىقىغا ، كۆزلىرىنى دانالارچە قىسىپ ، لەۋلىرىنى سىرلىق مىدىرلىتىۋاتقانلىقىغا قاراپ ، بەلكىم ئۇلۇغ ۋە مۇشكۈل ئىشلار توغرىسىدا تەسەۋۋۇر يۈرگۈزۈۋېتىپتۇ ، دەپ

قېلىشى مۇمكىن . لېكىن ، ئەمەلىيەتتە ، ئۇنىڭ خىيالى ئۆچكەنىڭ جاڭگال ، توخۇنىڭ داڭگال چۈشىگىنىدەكلا بىر ئىش ئىدى . مۇشۇنداق باش - ئۇچى يوق خىيال بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرى ئويناپ ، ئاغزىدىن سېرىق سۇ ئاقاتتى ...

بۇگۈن ئۇ نېمىنى خىيال قىلىشنى ئويلاپ يەتكۈچە ئارىلىقتا خىيالى بۇزۇلدى . بىر مەھەللىلىك تەڭتۈشى قاسىم ساقال يېراقتىنلا گەپ قىلىپ كەلدى :

— ئابلا ، يۆگىمەچ قۇرتتەك يەنە تۇگۈلۈپ ياتتىڭمۇ ئاداش ؟ مۇنداق يېتىۋەرمە ، دېھقانلاردا :

«نېمانچە ياتسىز ياريم ،
ياز كەتكەن بىلەن قىش بار .
سايىدا ياتقان بىلەن ،
تۇلۇم تۇغىدىغان ئىش بار . »

دېگەن بىر نەقلى بار . يازدا يېتىۋېرىپ ، قىشتا ھەرەج تارتىپ قالمىغىن يەنە !

قاسىم ساقال بېشىغا مەللە رەڭ قىرغىز قالپىقى كىيىۋالغانىدى . قالپىقىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن مايلاشقان كۆك شايى دوپپىسىنىڭ بىر بۇرجىكى چىقىپ تۇراتتى . ئۇ ئابلانىڭ يېنىدا ئولتۇرماقچى بولدى - يۇ ، لېكىن غەربكە قىيسايغان بولسىمۇ ، يەنىلا يېلىنجاپ تۇرغان كۈنگە قاراپ قويۇپ ، ئولتۇرۇشتىن يالتايدى .

— قانداق ، بىرەرنى چېكەمسەن ؟ — دېدى ئۇ چىلان ياغىچىدىن ئويۇپ ياسىۋالغان ئازادە تاماكا قۇتىسىنى ئۇزىتىپ .

ئابلا چىرايىنى پۈرۈشتۇردى ، قاسىم ساقالنىڭ گېپى ، بولۇپمۇ ھېلىقى قوشىقى ئۇنىڭ زىتىغا تەگكەنىدى .

— ئۆزۈڭ چەك ! — دېدى ئۇ قولىنى قوپال سىلكىپ ، —

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارىسى

ياتسام مەن ياتتىم ، ساڭا نېمە دەز كەتتى ؟ ! تولۇم تۇغدىغانلار بولسا تۇغۇۋەرسۇن ، ساڭا ئوخشاش كىندىك ئانىلىرى ئازمىتى بۇ يەردە !

قاسىم ساقال كۆلۈپ كەتتى . كۆلكىدىن بەدىنى سىلكىنىپ ، ئەمدىلا ئوراشقا باشلىغان تاماكىسىمۇ چېچىلىپ كەتتى . ئابلا ھەيران بولغىنىدىن كۆزىنى مىت قىلماي قاراپ قالدى . ئۇ ئەسلىدە : «تازا بابلىدىم ، قاسىم ئەمدى چىچاڭشىيدۇ» دەپ ئويلىغانىدى .

— تۇغدىغانلار بولسا ، كىندىك ئانىسى مەن بولمەن ئابلا ، — دېدى ئۇ كۆلكىدىن توختاپ ، — تۇغۇتنىڭ ئۆزى ئامەت . ئۆز ۋاقتىدا دەرد ـ ئەلەمدىن بوغاز بولساقمۇ تۇغۇلماي يۇردۇق ئەمەسمۇ ؟ ! — ئۇ تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق بىر شورىدى ، كېيىن ئاۋازىنى سەل جىددىيلەشتۇرۇپ داۋام قىلدى ، — ئابلا ، ئادەم بۇ دۇنيادا تاپقان دەپپى ـ دۇنياسىنى ئۇ دۇنياغا يۆكلەپ كېتەلمەيدۇ . ئادەم دۇنياغا يالىڭاچ كېلىپ ، يەنە يالىڭاچ كېتىدۇ . لېكىن ، ئۇنىڭ ئېلىپ كېتىدىغىنى بىرلا نام — ياخشى ياكى يامان ! سەن ئويلاپ باق ئاداش ، دەرەخنىڭ سايىسىدا يېتىپ شاھانە خىيال سۈرگەن بىلەن تاج ـ دۆلەت ئالدىڭغا كەلمەيدۇ . بۇگۈنكى كۈندە يېزىمىزنىڭ توپىسى ئالتۇن ، سۇيى كۆموش بولغاندا بەل تاشلىۋەتسەك بولماس ! ...

— مۇشۇ يەرلەرنىڭ توپىسى ئالتۇن ، سۇيى كۆموشما ؟ ! — ئابلا ھېشىنى يېرىم كۆتۈرۈپ ئالدى تەرەپتە يېيىلىپ ياتقان بىر سېرىم تېتىرلىقنى ئىشارە قىلدى ، — بۇ يەرلەر مېنىڭ يىلتىمىنى شوراپ ، دۇئانە قىلىۋەتتى !

— ئەمىسە ، باي بولغۇڭ بارمۇ ؟ — سورىدى قاسىم ساقال بىر خىل ھېسداشلىق تەلەپپۇزىدا ، — باي بولغۇڭ بولسا ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ چۈشەپ نېمە قىلىسەن ؟ ھازىر جاھاندارچىلىقنىڭ يولى كەڭرى ، ئېپىنى تاپساڭ ھايۋاننىڭمۇ ئۈستى ئۇلاغ ،

ئاستى بۇلاق بولىدۇ ، تىجارەتمۇ ئىمام ئەزەمنىڭ يولى ، ھالاللىق بىلەن تۆت - بەش تەڭگە تېپىپ يېيىش يوللۇق ! ...

ئابلا يالغاندىن كۆزىنى يۇمۇپ ، ئۇ تەرەپكە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالدى . قاسىم ساقالنىڭ گەپلىرى ئۇنىڭغا ئانچە ياقمىغانىدى . بۇ گەپلەرنى ئۇ «دوستانە مەسلىھەت» دەپ چۈشىنىشتىن كۆرە ، «قاسىم ئۆزىنى كۆرسىتىپ ، داغۋازلىق قىلىۋاتىدۇ ... » دەپ ئويلايتتى . شۇڭا ، قاسىمغا قارىماستىن تەنە ئارىلاش غۇدۇرىدى :

— تۆت تەڭگە پۇل تېپىپ بۇنچە كۆرەڭلەپ كەتمە ، بۇرادەر ! ھەركىمنىڭ ئېغىرىنى ئۆزىنىڭ ئىككى پۇتى كۆتۈرىدۇ . «سەندە تۇرماس بۇ دۆلەت ، مەندە تۇرماس بۇ مەينەت» دېگەندەك ، بۇ جاھان ئۆتنە - يېرىم جاھان !

«ئورۇق قوينىڭ مايىغى چوڭ» دېگەندەك ، يەنىلا ئابلانىڭ گېپى يوغان ئىدى . قاسىم ساقال ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئېغىر ئالمىدى ، ئۇنىڭ نەزىرىدە ، ئاچچىق يۇتقان ئادەمنىڭ ئاغزىدىن تاتلىق گەپلەرنىڭ چىقىشى ناتايىن ئىدى . ئۇ تاماكىسىنى ئاخىرقى قېتىم بىر شورۇپلىپ ، ئارقىغا بۇرۇلدى ۋە كېتىۋېتىپ يەنە شۇ كۆڭۈلچەكلىكى بىلەن ئەسكەرتىپ قويدى :

— ئوبدانراق ئويلاپ باق ئاداش ، تۇرمۇش بېلى بوشلارتى ياقتۇرمايدۇ ! ... ئىچىڭ پۇشسا قومۇشلۇققا بارغىن ، بېلىق كاۋىپى قىلىپ بېرىمەن .

قاسىم ساقالنىڭ ئاياغ تىۋىشى يىراقلاشقاندىن كېيىن ، ئابلا لىككىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن گۆلىيىپ قارىدى :

— ھەي ! ... مەن كىم ، سەن كىم ؟ ! — دېدى ئۆزىلا ئاڭلىغۇدەك غودۇڭشىپ ، — سەن قومۇشلۇقتا بېلىق بېقىپ پۇل تاپتىم دېگەنبىلەن ، يەنە سېنى ئېشەككە تەتۈر مىنگۈزۈپ يەتتە كۈن سازايى قىلسىمۇ ، ھېچكىم سېنىڭ كىملىكىڭنى بىلمەيدۇ ، مېنىمچۇ ؟ مېنى گىرىم بىلەن ياساپ چىقسىمۇ كىشىلەر يەتتە

www.uyghurkitap.com

قەدەم يەردىن تونۇۋېلىپ تەزىم قىلىدۇ ! ...

بۇ ئۇنىڭ ئۆز - ئۆزىگە قىلىۋاتقان تەسەللىسى ئىدى ، ئۇ ئەزەلدىن «تەلۋە تۆرنى بەرمەپتۇ» دېگەندەك ، ئاتتىن چۈشسىمۇ ئۇزەڭگىدىن چۈشمەيدىغان ئادەم ئىدى ...

ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى پۈتۈن پاجىئەمۇ مانا شۇ روھىي زەئىپلىكىدىن كېلىۋاتاتتى . بولمىسا ، يەتتە ئەزانىڭ ساپساق قىران ياشلىق بىر ئەرنىڭ «ھەممە يەردىن ياغ تەپچىرەپ ، دېھقانلار ئايروپىلان سېتىۋالدى» دېگەن خەۋەرلەر پۈتۈن ئەلگە پۇر كەتكەن بۇگۈنكى كۈندىمۇ ، «ئىتتىن سۆڭەككە ، چاشقاندىن كېپەككە قەرزدار» بولۇپ يۈرۈشى زادىلا ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىش ئىدى . دەرۋەقە ، ئۇنىڭ ئۆزى ئېيتقاندەك ، گىرىم قىلىپ قويسىمۇ ھەممە ئادەم يىراقتىنلا تونۇۋالىدىغان ئامەتلىك ۋاقىتلىرى بولغان . ئۇ چاغلاردا ئۇ ، ئاغزىنىڭ يېلى بىلەنلا ھەممىدىن ئۈستۈن دارامەت ئالاتتى . ئاش - ناندىن ، كىيىم - كېچەكتىن غېمى يوق ئىدى ، ئۇنىڭ ئىسمى پۈتۈن گۈڭشې بويىچە نامدار «قىزىل تەشۋىقاتچى» ئىدى . ئۇ ئون سەككىز يېشىدىن يىگىرمە بەش يېشىغىچە ئىزچىل «ئۇزۇندە» تەشۋىقاتى بىلەن شۇغۇللاندى . ئۇچ يۈز ئاتمىش پارچە ئۇزۇندىنى يەتتە يىلغىچە يادقا خاتاسىز ئوقۇپ ، قاتلاممۇ قاتلام مۇكاپاتقا ئېرىشتى . ماختاش ، ئۇچۇرۇشلار ئۇنىڭغا ئىلھام بولدى ، ئۇ ئەمدى تېخىمۇ ساز ۋە ياڭراق ئوقۇيمەن دەپ ، سېرىق ئېتىنى يىرتىپ قويدى ، شۇنىڭ بىلەن كىچىك ئوپېراتسىيىگىمۇ چۈشۈپ چىقتى . لېكىن ، ئۇنىڭ جاپا - مۇشەققەتسىز ، قۇلاي تۇرمۇشى ئۇزلۇكسىز داۋام قىلالماي قالدى . بىردىنلا ھايات ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ ، يەرلەر شەخسلەرگە تەقسىم قىلىپ بېرىلدى . ئەل قاتارىدا ئۇنىڭغىمۇ بىر پارچە يەر بۆلۈپ بېرىلدى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ تۇزۇككىنە ئۇلاغ - ئىلمىكىمۇ ، ئىشقا يارايدىغان ئوغۇل - قىزىمۇ يوق ئىدى . يەنىلا دېھقانلار ئەسقاتتى ، بىرىنچى يىلى مەھەللىدىكىلەر ئولاش - چولاش

كېلىپ ، ئەتىيازدا تېرىشىپ ، كۈزدە يىغىشىپ بەردى . ئىككىنچى يىلىمۇ يەنە ئۇنى ئازراق ئەتىلىنىۋالسۇن دەپ ، «ھە - ھۇ» دېيىشتى . ئۇ چاغدا ، ئۇ گەرچە بۇرۇنقىدەك قىر بېشىغا چىقىۋېلىپ ، كاناي بىلەن «ئۇزۇندە» ئوقۇمىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۆز يېرىگە ئەل قاتاردا بەدىنىدىن بۇژۇرىدە تەر چىققۇدەك ئىشلەپ باقمىدى . دېھقانلار ئۇنىڭ ئىش خۇشياقماس ، ھارامزادىلىكىنى بىلىپ قالدى ، دېھقان خەق ئۇچۇن شۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە ئىدى . «بەچچەغەر ! — دېيىشتى ئۇلار بىزار بولۇپ ، — گەپ قىلىڭ دېسە ، ئۇ تاغنى ئەكېلىپ بۇ تاغقا ئۇرىدۇ ، ئىش قىلىڭ دېسە ، بىر كەتمەننى ئەپلەپ چاپالمايدۇ . تىرىكتاپ ئىكەنغۇ بۇ ! ئەمدى نېمە قىلسا ئۆزى قىلسۇن ! ... »

شۇنىڭ بىلەن ئاستا - ئاستا ئۇنىڭ يەرلىرىنى ئوت - چۆپ بېسىپ كەتتى . بىر ئوبدان مۇنبەت يەر بىرنەچچە يىلغا قالماي بەئەينى ئەيلەنگەن تېرىدەك ، تېتىرلىققا ئايلىنىپ قالدى . لېكىن ، ئابلا يەنە ياشاۋەردى ، «ئاغزى ئوچۇق ئاچ قالماس» دېگەندەك ، خوتۇنىنىڭ ئائىلىسىگە ۋە يېزىدا پەيدا بولۇشقا باشلىغان بايلىرىنىڭ تايىنىپ جېنىنى قامداپ كەتتى . لېكىن ، دېھقانلار ئەمدى ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئەتىۋارلاپ «ئابلاجان» دېيىشنىڭ ئورنىغا ، قىلچە ئايانمايلا «ئابلا كاشال» دەپ ئاتايدىغان بولدى ...

ئابلانىڭ بايا قاسىم ساقال بىلەن سۆزلەشكەن ۋاقتىتكى ئەلپازى ئۇزاققا بارمىدى . ئۇ كۆزلىرىنى يېرىم - يارتا يۇمۇپ ، رەسمىي خىيالغا كىرىشكەن چېغىدا ، قاسىمنىڭ گېپىنى قايتا ئويلاپ قالدى .

«ساقال نېمە دېدى ! ؟ ... تىجارەت ... ئىمام ئەزەمنىڭ يولى ... ، — ئۇنىڭ داتلىشىپ قالغان كاللىسى سەل - پەل قىتلىنىشقا باشلىدى ، — ‹پۇچۇق يارماق يەردە قالماس› دېگەندەك ، خۇدايىم بىزنىڭ رىزقىمىزنى شۇ يولغا سالغانمۇ

قانداق؟ ... دۇرۇس ، «بازارغا چىق ، بەختىڭدىن كۆر» دېگەن گەپمۇ بارغۇ! ... »

2

ئابلا كاشال ئەمدىلا ئوتتۇز ئالتە - ئوتتۇز يەتتە ياشلارغا كىرگەن بولسىمۇ ، كىيىم كىيىشتىكى سالپا - سۇلپاڭلىقى بىلەن روھىي جەھەتتىكى زەئىپ ، بوشاڭلىقى ئۇنى خېلىلا قېرى ھەم ئازغىن كۆرسىتەتتى . لېكىن ، ئۇ بۇگۇن بىردىنلا تېتىكلىشىپ قالدى . چۈپۈرلىشىپ كەتكەن چاچ - ساقاللىرىنى قىردۇرۇپ ، ئۆتكەن يىلى قېينىتىسى ھېيتلىق تىككۈزۈپ بەرگەن ئالدى ئوچۇق خەسە كۆڭلىكىنى كىيدى ، بېلىغا بىر غۇلاچ بوغقۇچىنى باغلاپ ئەتىگەندىلا بازارغا ماڭدى .

بۇگۇن بازار كۈنى ئىدى . بازارچىلارنىڭ كۆپلۈكىدىن يېزا يوللىرى دەريادەك تەۋرىنەتتى . ئابلا كاشالنىڭ ھېچقانداق زۆرۈر سودا - سېتىقى بولمىسىمۇ ، بازار كۆرۈش نىيىتىدىلا ئەنە شۇ غولغۇن بىلەن بىللە ئالدىراش كېتىۋاتاتتى .

ئۇ بۇگۇن ماگىزىنلارغا كىرمىدى ، سەپسىن ئەركىن بازارلارنى ئارىلىدى . دەسلەپ يايمىچى ، گەزمالچى ، مىلىچ مالچىلارنى كۆرەك قىلدى ، ئاندىن مال بازىرىغا باردى . مال بازىرى قىزىپ كەتكەنىدى . بۇ يەردە ئات - تۆگىدىن تارتىپ قوي - ئۆچكىگىچە ئېلىپ - سېتىلىۋاتاتتى . ئابلا كاشال ئاچچىق چاڭ - توزان قاپلىغان بازارنى ئىرىنمەي ، ئالا قويماي ئايلاندى . ئۇنىڭ بۇگۇدىكى مەقسىتى بازار كۆرۈش ئارقىلىق تىجارەتنىڭ كۆزىنى تېپىش ئىدى . مال بازىرى ئاخىر ئۇنىڭ مەيلىنى تارتتى . بولۇپمۇ ئېشەك سودىسىغا بېرىلىپ كەتكەن ئوتتۇرا ياشلىق بىر بېدىك ئۇنى ئۆزىگە رام قىلىۋالدى . ئۇ تولىمۇ ھۆسىلى سۆلكەتلىك ، شەرەنداز ئادەم كۆرۈنەتتى . ئۇ ئىچكىرىدىن چىققان ئىككى - ئۈچ خەنزۇ

هاجەتمەنلەرگە نەدىكى قەبرى ، ئاجىز ئېشەكلەرنى چالا ـ بۇلا گەپلەر بىلەن ماختاپ ، سودىدا كېلىشتۇرۇۋاتاتتى . ئابلا كاشال ئۇنىڭ ئەپچىل ھەم قۇۋلۇقىغا ھەيران قالدى . ئۇ يېرىم سائەت ئىچىدە ، ئىشتىن چىققان ئېشەكتىن بەش ـ ئالتىنى خەنزۇلارغا سودا قىلىپ ، ئوتتۇرىدىن بىرمۇنچە شېرىنكانىنى ئالغاندى . بۇ يەردە ئابلا كاشالنى قىزىقتۇرغىنى ، ھېلىقى ئۆلەرمەن ، قوتۇر ئېشەكلەرنىڭ بىرمۇنچە پۇلغا يارىغانلىقى ئىدى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىر جىن كىردى ، ئۇ ھېلىقى بېدىكنىڭ پېشىدىن تارتىپ ، ئۆزدەگە بىرەر ئېشەك سودا قىلىپ قويۇشنى ئۆتۈندى . ئۇنىڭ گېپىنى تۈگە ـ تۈگىمەي بېدىك سايراپ كەتتى :

— مانا ، مانا ... ئېشەك ئەمەس ، دۆلدۈل دېسىلە ، — دېدى ئۇ سۆڭگىچى لىڭگىرچاقتەك چىقىپ قالغان قەبرى بىر چامبۇلنى ئابلا كاشالنىڭ ئالدىغا تارتىپ ، — خۇدا بۇيرۇسا ، ئون چارەك يۇكنىڭ ئۈستىدە سىلىنى كۆتۈرۈپ ، يەمەندىن يەسەرگىچە بارالايدۇ ...

— خوش ... پۇلىچۇ ؟ — سورىدى ئابلا كاشال ئېشەككە قىزىققاندەك قىياپەتتە .

— خۇدا بۇيرۇسا ، بۇنىڭدىمۇ كېلىشىپ قالىمىز ... ، — دېدى بېدىك ۋە ئېشەكنىڭ ئىگىسى بىلەن چاقماق تېزلىكىدە كۆز ئۇرۇشتۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ، ئابلا كاشالنىڭ قولىنى ئالقىنىغا ئېلىپ ، باشمالتىقى بىلەن چىمچىلاق قولىنى ئايرىپ قىستى . ئابلا كاشال بۇنىڭ مەنىسىنى دەرھال چۈشەندى . باھا بىر يۈز ئەللىك يۆەن بولغانىدى .

— تەڭ خەجلىسەك قانداق ؟ — دېدى ئابلا كاشال چاققانلىق بىلەن بېدىكنىڭ ئۈچ بارمىقىنى قىسىپ .

— كەم بولا ! — بېدىكنىڭ چىرايىدىكى كۈلكە غايىب بولدى ، — دېھقان بولغىنىڭ بىلەن مال تونۇيدىكەنسەن ، ئاغىنە ، خۇدا بۇيرۇسا مۇشۇ بازاردىكى ئېشەكلەرنىڭ كۆزى بۇ دېگىنە !

www.uyghurkitap.com

بىر يېرىم توقماقتىن بىر سىنت كەم بولمايدۇ ...

مانا شۇ غەيرىي رەسمىي سودا ئىككىسىنى تۈنۈشتۇرۇپ قويدى . ئۇلار سودا ـ سېتىق پەسىيىپ ، ئادەملەر سېلىكىشكە باشلىغاندا ، مال بازىرىنىڭ بىر چېتىدىكى چايخانىدا ئولتۇرۇپ سىرداشتى . ئۇزاق مۇڭداشقاندىن كېيىن ، ئابلا كاشال كۆڭلىگە پۇككەن بىر خىيالنى ئېيتتى :

— ھاشىم ئاكا ، راستىنى ئېيتسام ، بۇگۈن مەن بازار كۆرگىلى كەلگەن ، ھېلىقىدەك ئېشەكلەردىن مەندە بەش ـ ئالتە ـ سى بار ، بىرلىكتە سۇ قىلساق دەيمەن .

بۇ گەپ ھاشىم بېدىككە ياغدەك ياقتى ، ئۇ قولىدىكى سالالا ـ چە ئورالغان تاماكىسىنى كۈچەپ بىر شورۇپتىپ ، مەيدىسىگە ئۇردى :

— چاتاق يوق ئۇكام ، خۇدا بۇيرۇسا كۆڭلىدىكىدەك سۇ قىلىمىز . بازار دېگەن خامانەكلا بىر نەرسە ، ئېپىنى تېپىۋال ـ ساڭ ، زادىلا رىزقىڭ تۈگىمەيدۇ . ھازىر ئىچكىرىدىن چىققان خېرىدارلار كۆپ ، ئېشەكلىرىڭ نەدە ؟

ئابلا كاشال تومتاقلا جاۋاب بەردى :

— بار ، ئۆيدە ، يېراق ئەمەس ...

لېكىن ، ئۇ ھاشىم بېدىكتىن كۆڭلىگە پۇككەن خىيالىنىڭ يېرىمىنى يوشۇردى . ئۇنىڭ ئۆيىدە ئېشەك تۈگۈل ، ھالالغا تو ـ خۇ ، ھارامغا مۇشۇكمۇ يوق ئىدى . بايا ئۇ ھاشىم بېدىك پۇل قىلىپ بەرگەن ئېشەكلەرگە قاراپ ، يېزىسىدىكى بىر ئەھۋالنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەنىدى . ئۇنىڭ يېزىسىدا بايىقىدەك ئۆلەر ـ مەن ، قوتۇر ئېشەكلەر ئازاد قىلىنىپ جاڭگالغا قويۇپ بېرىلەت ـ تى . بۇ جانىۋارلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى ئەنە شۇ كەڭرى ، خىلۋەت جاڭگالدا ئىگە ـ چاقسىز ، خىرامان ئۆتكۈزەتتى ...

— خۇدا بۇيرۇسا ، كېلەر بازار كۈنى ئېشەكلىرىڭنى ئەپكەل ئۇكام ، — دېدى ھاشىم بىدىك ئورنىدىن تۇرۇپ ، — مەن سېنى

مۇشۇ چايخانىدا ساقلايمەن . خۇدا بۇيرۇسا ، سودىمىزغا ئىمام ئەزەم مەدەت بولىدۇ ...

ئۇلار كونا قەدىناسلاردەك دولا قېقىشىپ خوشلاشتى .

3

ئابلا كاشال ئىككى كۈن جاڭگال كەزدى . ھەر ھالدا ئەجرى بىكار كەتمىدى ، ئىككىنچى كۈنى كەچتە ئۇچ ئېشەكنى ھەيدەپ كەلدى . ئېشەكلەر بىر - بىرىدىن قېلىشقۇسىز قېرى ، قوتۇر ، رودۇپاي ئىدى . شۇغىنىسى ، جاڭگالدا نوختىسىز ئوتلاپ ، ئېغىناپ يۇرگەچكە ، بەزىلىرى تۈك تاشلاپ پارقىراپ قالغان ، بەزىلىرى يېغىردىن قۇتۇلۇپ شوخلىشىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى .

ئابلا كاشال ئۇچ ئېشەكنى بىر قوتانغا سولاپ بولۇشىغا باقتى ، كۈندە بىر قېتىمدىن يۇيۇپ تارىدى ، سۆڭگىچىنى قاشلاپ ، باش - كۆزىنى سىلىدى . شۇنداق قىلىپ ، بۇ جانۋارلارمۇ تېزلا بېقىش تاپتى ، تۆت - بەش كۈن ئىچىدە باشقىچە جانلىنىپ قالدى . دەسلەپ تۇمشۇق يالىشىدىغان ، كېيىن خىرىس قىلىدىغان ھالغا يەتتى ...

ئېشەكلەرنى ئەمدى بازارغا ئېلىپ بارسا بولاتتى ، لېكىن ئابلا كاشال بازار كۈنى ئۇچ ئېشەكنى ئەمەس ، پەقەت قوڭۇر تۈكلۈك ، قۇلىقى كېسىك بىر ئېشەكنىلا ئېلىپ يولغا چىقتى . ئۇنىڭ مەقسىتى ، بۇگۈن مۇشۇ بىر ئېشەك بىلەن تەلىيىنى سىناپ باقماقچى ئىدى .

ئۇ ئېشەكنى ھارغۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن مىنمىدى ، بىر غۇلاچ ئارغامچا بىلەن يېتىلەپ ماڭدى . ئۇ بۇگۈن تارغىنە توپىلىق يولنىڭ چاڭ - توزانلىرىغمۇ ، بازارچىلارنىڭ شاۋقۇن - سۇرەنلىرىگمۇ دىققەت قىلماي ئۆز خىيالى بىلەن كېتىۋاتاتتى . بازارغا يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭ خىيالىمۇ كۆپەيدى ، ئۇ

www.uyghurkitap.com

نېمىلەرنىدۇر ئارزۇ قىلاتتى ، نېمىلەرگىدۇر ئىنتىلەتتى ، كۆڭ-
لىدە بولسا بۇگۈنكى سودا ئۇستىدە ئۇزلۇكسىز چوت سوقاتتى .
ئۇنىڭ نەزىرىدە ، بۇگۈن مۇشۇ ئېشەك يۈز يۆنگە ياراپ قالسا ،
ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ ، تىجارەت يولى ئېچىلغان بولاتتى .
ئۇ چاغدا كېيىنكى ئىشلار خۇددى ئېقىن سۇدەك يۇرۇشۇپ
كېتىۋېرەتتى ...

ئابلا كاشال مانا شۇنداق تاتلىق خىياللار بىلەن مەست بو-
لۇپ ، ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان ماشىنىغا دىققەت قىلماي قال-
دى . ماشىنا دەسلەپ بوشراق سىگنال بەردى ، ئابلا كاشال يەنە
خىيالدىن بېشىنى كۆتۈرمىدى ، ئارىلىق ئىككى - ئۈچ مېتىر
قالغاندىلا شوپۇر سىگنالنى قاتتىق ئۇردى . ئابلا كاشال شۇ چاغ-
دىلا چۆچۈپ ئېسىگە كەلدى . لېكىن ، بۇ ۋاقىتتا ، ئۇنىڭ قولە-
دىكى ئېشەك مۇڭگىكەن پېتى ماشىنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قالغان-
دى . شوپۇر هولۇقۇپ قالدى ، پۈتىنى گازدىن تورمۇزغا يۆتكىگە-
چە ئارىلىقتا ماشىنا ئېشەككە ئۇرۇلۇپ كەتتى . ئۇرۇلۇش گەرچە
ئاستا هەم يەڭگىل بولغان بولسىمۇ ، لېكىن ئالتە تونىنا يۈك
بېسىلغان بۇ هەيۋەتلىك نەرسىنىڭ سوققىسى تۆت پۇتى ئاران
ئاياغقا دەسسەپ تۇرغان قېرى ئېشەك ئۇچۇن ئەجەللىك زەربە
بولغانىدى . ئېشەك سۆڭگىچىدىن ئاجراپ يېرىمجان هالدا سونا-
لىنىپ ياتاتتى . شوپۇر ماشىنىنى توختىتىپ دەرهال يەرگە چۈش-
تى ، ئەتراپقا بازارچىلار ئولاشتى ، ئابلا كاشال ئېشەكنىڭ بېشىدا
هەسرەتلىنىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ بايىقى شېرىن خىياللىرى كۆزىنى
يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا توزغاقتەك توزۇپ كەتكەنىدى . شو-
پۇرنى ئەيىبلەي دېسە ، ئۆزىدىمۇ هاڭۇاقتىلىق بار ، بولدى قىلاي
دېسە ، زىيانىنىڭ ئاچچىقى يۈرەكنى غاجىلايدۇ . هەي ! ...
تەلەيسىزلىك ، پېشكەللىك ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن ئوخشاي-
دۇ ، بولمىسا ، نېمە ئىشقا ئاياغ باسسا ئارقىدىنلا بىر كاشاللىق
چىقامدۇ ؟ ! لېكىن ئابلا كاشالنىڭ يەنە تەلىيى بار ئىكەن ،

كۆتۈلمىگەن يەردىن شوپۇر ئۇنىڭ كۆڭلىنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى :
— ئاكا ، مەندىن بىخەستەلىك ئۆتتى ، كۆڭۈللىرىنى يېرىم قىلمىسىلا ، ئېشەكنى تۆلەپ بېرەي ...

ئابلا كاشال شۇ چاغدىلا بېشىنى كۆتۈرۈپ شوپۇرغا قارىدى ، ئۇنىڭ ئۈدۈلىدا ئەمدىلا يىگىرمە ياشلارغا كىرگەن ، مېھرى ئىسسىق ، ساددا بىر يىگىت ئوڭايسىز ھالدا مۆلدۈرلەپ تۇراتتى . ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقىدىن — چەكچىيىپ ، قورقۇپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن قارامايغا مىلەنگەن ئۇستۇاشلىرىدىن تېخى يېڭىلا دۇكان ئايرىپ چىققان ئۇستا ئىكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . دېمىسىمۇ ، ئابلا كاشال شۇ تاپتا خۇددى «قارىغۇ مۇشۇككە ئۆلۈك چاشقان ئۇچرىغان »دەك ، پراكتىكا ئۇستىدە كېتىۋاتقان بالا شوپۇرغا ئۇچرىغاندى . ئەگەر ئۇنىڭ مۇشۇ ئىشى تەشكىلگە يېتىپ قالسا ، سەۋەنلىكىنىڭ كىمدە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، رەسمىيلىشىشكە چوڭ دەخلىسى بولاتتى . شۇڭا ، شوپۇر ئالدىراپ ـ تېنەپ يانچۇقلىرىنى كولىدى ۋە ئون يۆەنلىك پۇلدىن بىر سىقىمنى ئېلىپ ئابلا كاشالغا ئۇزاتتى :

— ئاكا ، يېنىمدا بارى مۇشۇ ئىككى يۈز ئەللىك يۆەنكەن ، ئېشەكنىڭ خۇنىغا بەردىم ، رازى بولسىلا ...

ئابلا كاشالنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى . كۆتۈلمىگەن پېشكەللىكنىڭ مۇنداق ئامەتكە ئايلىنىشىنى ئۇ ئويلاپمۇ باقمىغاندى . ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

— ئاز كۆرمەي ئالسىلا ئاكا ، يېنىمدا بارى شۇ ئىكەن ... ، — دېدى شوپۇر يېلىنغاندەك تەلەپپۇزدا ، — كېيىن يەنە سۇرۇشۇپ ئالارمىز ...

ئەتراپىدىكىلەرمۇ ئابلا كاشالنى «پۇلنى ئاز كۆرۈۋاتىدۇ» دەپ ئويلىدى بولغاي ، تەرەپ ـ تەرەپتىن سالا ـ سۇلا قىلىشتى :

— جېنىڭنىڭ ساق قالغىنىغا شۈكۈر قىلىپ ، پۇلنى ئاله ، ئاكا ...

— تەلىيىڭ بار ئىكەن ، قېرى ئېشەكنى تەجەپگە ئالماشتۇ-
رۇۋالدىڭ ...

بۇ گەپلەر ئابلا كاشالغا جان كىرگۈزدى ، بايا ئۇ «بۇنچە پۇلنى ئالسام بولارمۇ ، بولماسمۇ» دەپ ئارىسالدى بولۇپ تۇرغان بولسا ، ئەمدى ئەتراپتىكىلەرنىڭ ھە - ھۇسى بىلەن بۇ پۇلنىڭ پۈتۈنلەي ئۆزىگە تەئەللۇق ئىكەنلىكىگە ئىشەندى . ئۇ بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ تۇرغان قولىنى سوزۇپ ، شوپۇرنىڭ ئالىقىنى-دىكى پۇلنى ئالدى . ئالدى - يۇ ، چىڭ سىقىملىغان پېتى ئارقىغا ئۆرۈلۈۋېتىپ شوپۇرغا ئاستا دېدى :

— مەن رازى ... سەنمۇ رازى بول ، ئۇكام !

ئابلا كاشال بازارغىمۇ كىرمىدى ، يۈگۈرۈپ دېگۈدەك ئۆيىگە قايتىپ چىقتى ، بوسۇغىدىن ئاتلاپلا ئايالىغا ئېچىلىپ - پېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى :

— خوتۇن ، مەن ئەمدى ئۇقتۇم ، ئىشىنىڭ يولىنى بىلسە ، ئېرىقتىكى سۇنىمۇ ئۆگزىگە چىقارغىلى بولىدىكەن ، بىزگە ئىمام ئەزەم مەدەت بولۇۋاتىدۇ ...

شۇ كۈنى ئابلا كاشال كېچىچە كىرپىك قاقمىدى . ئۇنى بىرتەرەپتىن ، ھەش - پەش دېگۈچە ئارىلىقتا ئەجىرسىزلا قولغا كىرگەن بىرمۇنچە پۇلنىڭ مېھرى ھاياجانلاندۇرسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ، ئېغىلدىكى ئىككى ئېشەكنىڭ تەقدىرى قىزىقتۇراتتى . سودىگەرچىلىكىنىڭ بىرىنچى قەدىمى ئۇنىڭغا پۇل تېپىشنىڭ ئاسان يولىنى كۆرسىتىپ بەرگەندەك تۇيۇلۇپ قالدى . ئەگەر ئۇ ئېغىلدىكى ئىككى ئېشەكنىمۇ ئاشۇنداق بىر كۈتۈلمىگەن ھادىسە بىلەن پۇلغا ئايلاندۇرالىسا ، خېلى ئوبدانلا دەسمايىگە ئىگە بولۇپ قالاتتى . لېكىن ، ھادىسە دېگەن كۈندە بولۇۋېرەمدۇ ؟ ! ئىككى ئېشەكنى يېتىلەپ ، يولمۇ يول ، بازارمۇ بازار يۈرۈپ ، ئاخىر ئۇنداق ئىشقا يولۇقمىسا قانداق بولىدۇ ؟ ! قەستەن بىرەر ماشىنا-نىڭ ئاستىغا ئىتتىرىپ بېرەمدۇ ؟ ! ئۇ چاغدا ئۆز گۇناھى ئۆزىگە

بولمدۇ ـ ده ! ئۇنىڭ ئۇستىگە شوپۇرلارنىڭ ھەممىسى ھېلىقى بالىدەك چولتا ھەم ساددا بولۇشى ناتايىن !

ھەي ! ... ئامەت دېگەن ھەمىشە كېلىۋەرمەيدىكەن ـ ده !...

ياق ، ياق ! كەلتۇرۇش كېرەك ، ئېپىنى تاپالىساق كەلمەي ھەددىمۇ ؟ ! قارىغۇ ياپىلاقنى تاشقا ئۇرساقمۇ ئۆلمىدۇ ، تاش بىلەن ئۇرساقمۇ ئۆلمىدۇ . ئىشنىڭ يولى شۇ ! ... ئابلا كاشال بىر كېچە ئۇخلىماي ئاجايىپ پىلانلارنى قۇردى ، تەييار پۇلغا دەندەپ قالغان كۆڭلىدە شەيتان ۋەسۋەسىسى باش كۆتۈردى ، تۈيۈقسىز قولغا كىرگەن ئىككى يۈز يۈەندىن كۆپ پۇلنىڭ سېھرىي كۈچى ئۇنى شۇ كويغا سالغانىدى .

ئۇ بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، چالا ـ بۇلا ناشتا قىلىپ ، بىر ئېشەكنى يېتىلىگىنىچە يېزىدىن چىقىپ كەتتى . كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە ، ئۆز يېزىسىدىن ئۇچ كېلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر تاشيولنىڭ بويىغا كېلىپ توختىدى . بۇ يول ئىككى ناھىيىنى ۋە شۇ ئارىلىقتىكى بىرنەچچە يېزىنى تۇتاشتۇرىدىغان خېلى ئۇزۇن تاشيول ئىدى . دېھقانلار بۇ يولنى «ئاۋات يول» دەپ ئاتىشاتتى . ئابلا كاشال يولنىڭ سول تەرىپىدىكى تارغىنە ھارۋا يولىغا بۇرۇلۇپ ، ئېشەك بىلەن ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . ئېشەككە ئېرىق بويىدىكى جىگدە شاخلىرىنى پۇتاپ بەرگەچ يولنى كۆزەتتى . ئۇنىڭ كۆزى يولدا بولۇپ ، قۇلىقى ماشىنىڭ ئاۋازىدا ئىدى . بىر كىچىك ماشىنا ئۆتۈپ كەتتى ، ئارقىدىن بىر تراكتورمۇ توپا توزۇتۇپ يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ كەتتى ، يول بىر پەس تىمتاس بولۇپ قالدى . ماشىنا توگۇل ، ئات ـ ئۇلاقلارمۇ كۆرۈنمەيتتى . ئابلا كاشال بىردەم ـ بىردەم دوقمۇشقا چىقىپ ، يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە تىكىلىپ قاراپ باقاتتى . ھېلىقى ئەجىلى توشمىغان ئېشەك بولسا ، جىگدە شاخلىرىنى تەسلىكتە چاينap ، ئاران ئاياغ دەسسەپ تۇراتتى . ئابلا كاشال

چىدام بىلەن كۆتتى ، بولغۇسى ئامەتنى ئويلاپ ، قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنىمۇ سەزمىدى . پۈتۈن خىيالى مانا شۇ ئۇز ئۇغلى سو-زۇلغان تاشيول بىلەن غايىبتىن كېلىدىغان پۇلدا ئىدى . ئاخىر ئۇنىڭ كۆتكىنىمۇ كەلدى ، يىراقتىن ماشىنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلا-دى . ئۇ يولنىڭ دوقمۇشىغا چىقتى ، قولىنى سايىۋەن قىلىپ يۇقىرىغا قارىدى ، بىر يۈك ماشىنىسى چاڭ توزىتىپ كېلىۋاتا-تى ، ئاۋازنىڭ يېقىنلىشىش دەرىجىسىگە قارىغاندا ، ماشىنىنىڭ سۈرئىتى خېلىلا تېز ئىدى . ئابلا كاشالنىڭ چىرايىغا كۈلكە بىلەن قىزىللىق تەڭلا يامرىدى . ئۇ تېزلا ئارقىغا يېنىپ ئېرىق بويىغا كەلدى ، ئېشەكنىڭ چۈلۈڭۇرنى بوينىغا يۆگىدى ، سالپاڭ قۇلىقىغا كونا مازلارنى بولۇشچە تىقىپ ، بېشىنى تاشيول تەرەپكە قارىتىپ قويدى ، ئاندىن شاپاق دوپپىسىغا قىستۇرۇۋالغان بىر سويام كەلگۈدەك ئىنچىكە ئۆرۈك ياغىچىنى ئېلىپ ، يىگىنىدەك ئۇچلۇق تەرىپىنى ئېشەكنىڭ سۆڭگىچىگە نىشانلاپ تۇردى . ما-شىنىنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاشتى ، شوپۇر ھېچنېمە كۆ-رۈنمىگەن توسالغۇسىز يولدا تېز سۈرئەت بىلەن بەخىرامان كېلە-ۋاتاتتى . ئابلا كاشال ناھايىتى تۇيغۇنلۇق بىلەن ماشىنىنىڭ ئاۋا-زىنى مۆلچەرلەپ ، ئۆزى تۇرغان يەرگە ئون نەچچە مېتىر قالغا-ندىلا ، ھېلىقى ياغاچ بىگىزنى ئېشەكنىڭ سۆڭگىچىگە قاتتىق بىر سانجىدى ، ئۆلەرمەن ئېشەك جان ئاچچىقىدا چىچاڭشىپ ، تاشيول-غا قاراپ ئۆزىنى ئاتتى ، ھادىسە يۈز بەردى . شوپۇر يان تەرەپتىن ئۇشتۇمتۇت چىققان ئېشەكنى كۆرۈپ تورمۇز قىلغۇچە ئارىلىقتا ، ئېشەك ئاللىقاچان ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتكەنىدى . بۇ قېتىم ئابلا كاشال ئۆزى ئويلىغاندەك ، قارىغۇ ياپىلاقنى تاشقا ئۇرۇپ ، ئامەتنى قولغا كەلتۈردى .

شوپۇر ماشىنىنى توختىتىپ يەرگە چۈشتى . ئابلا كاشال يان يولدىن ئاللا ـ كاللا دەپ يۈگۈرۈپ چىققىنىچە ئېشەكنىڭ يېنىغا كەلدى . بۇ قېتىم ئۇ ئۆتكەنكىدەك ئارىسالدى بولۇپ ، مەڭدەپ

تۇرۇپ قالمىدى ، بەلكى دەرغەزەپكە كېلىپ شوپۇرغا ۋارقىرىدى :
— پوڭكا ھەيدەشنى بىلمىگەندىكىن ، كالا ھارۋىسى ھەيدەسەك بولمامدۇ ؟ ! ئەمدى تۆلە ، ئېشىكمىنى تۆلە !

بۇگۈنكى شوپۇر ئۆتكەنكىگە ئوخشاشمايتتى . ئۇ يېشى ئەلىكلەرگە بېرىپ قالغان ، تەجرىبىلىك بىر خەنزۇ ئىدى . ئۇ گەرچە ئابلا كاشالنىڭ نېمىدەپ ۋارقىراۋاتقانلىقىنى ئېنىق چۈشەنمىسىمۇ ، لېكىن گەپنىڭ ئورامى ئېشەكنىڭ خۇنى ئۈستىدە ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى . ئىككىسى بىر - بىرىنىڭ مەقسىتىنى ئۇقۇشۇپ بولغۇچە ، بىردەمدە ئەتراپقا ئۇيەر - بۇيەردىن كىشىلەر ئولاشتى . ئەمدى بۇ يەردە «ئەخمەق كۆپ بولمىسا ، بازار قىزىمايدۇ» دېگەندەكلا ئىش بولدى . ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ۋەقەنىڭ جەريانىنى بىلمەيتتى ، پەقەت ئۆلۈك يانقان ئېشەككە قاراپلا ، ئابلا كاشالغا ھېسداشلىق قىلدى ، ئىچ ئاغرىتتى . بۇ ئەھۋال شوپۇرنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى . ئۇنىڭ قانداقلا بولمىسۇن ساۋاتى بولغاچقا ، مىللىي سىياسەت ، مىللىي مۇناسىۋەت دېگەن نەرسىلەردىن ئاز - تولا خەۋىرى بار ئىدى . شۇڭا ئۇ گەپ - سۆزلەرنىڭ كۆپىيىپ ، مەسىلىنىڭ كېڭىيىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ، دەرھال ئابلا كاشالنىڭ ئالدىغا كېلىپ ، چالا - بۇلا ئۇيغۇرچىلاپ :
— لاۋشياڭ ، مەن پۇل تۆلەيدۇ ، قانچە دېسە بېرىدۇ ، — دېدى .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئابلا كاشالنىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتسىمۇ ، لېكىن چىرايىنى ئاچماستىن ، ئېشەكنىڭ خۇنىنى ئۆرلىتىش نىيىتىدە توڭلۇق بىلەن ۋايساشقا باشلىدى :
— بىلەمسەن ، بۇ قانداق ئېشەك ؟ ! خۇدايىم بۇ جانىۋارغا قانات بەرمىگەن ، ئەگەر قانات پۈتكەن بولسا ، كۆك ئاسماندا ئۇچاتتى ، دېگىنە ! ...

ئەتراپتا تۇرغانلارمۇ ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ لوقما سېلىشتى :

— راست ، قاراڭلار ئۇنىڭ پاچاقلىرىنىڭ ئۇزۇن ھەم توغرىلىقىغا ، تازىمۇ كۆچتۈڭگۈر ئىكەن !

— دەرۋەقە ، قۇلاقلىرىمۇ ئىنچىكە تۇرىدۇ ، نەسىللىك ئېشەك ئوخشايدۇ ! ...

شۇنداق قىلىپ ، ئېشەكنىڭ باھاسى پەللىمۇ پەللە ئۆرلەپ باردى .

كۈپكۈندۈزدە قارا باسقان تەلەيسىز شوپۇر ئۇچ يۈز ئەللىك يۈەن پۇل بىلەن ئابلا كاشالنى تەستە رازى قىلىپ ، يولغا ئاران كېتىۋالدى ...

ئابلا كاشال ئىككى كۈندىن كېيىن «ئاۋات يول» نىڭ يەنە بىر دوقمۇشىدا پەيدا بولدى . يېتىلىۋالغان ئېشىكى ئەڭ ئاخىرقى سوكال قۇيرۇق مىدە ئىدى . ئۇ ئېشەكنى يول ياقىسىدىكى دەرەخلىككە ئېلىپ كىردى . بۇ قېتىم ئۇ پەدە ئۆزگەرتتى ، ئاخشامدىن بېرى ئويلاپ تاپقان ھىيلىسى بويىچە ئېشەكنىڭ ئاغزى ـ بۇرنىغا بولۇشچە نەشە پۇۋلىدى ، قېرىپ دۈگجەرەپ قالغان مىدە خام نەشىنىڭ كۆچىدىن خودىدى مېھرىگىياھنىڭ سۈيىنى ئوكۇل قىلغاندەك جانلىنىپ كەتتى . كۆزلىرىنىڭ قارىقى كېڭەيدى ، قۇلىقى مىدىرلىدى . سوكال قۇيرۇقىنى پىلتىڭلىتىپ ، بېشىنى قاڭتايتتى . ئەلپازىدىن قارىغاندا ، ئۇ ھازىر ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ ، دېڭىزلاردىن ئۇزۇپ ئۆتىدىغاندەك سېھرىي كۈچكە تولغاندى . ئابلا كاشال ئۇنىڭ ساغرىسىنى سىلاپ ھايلاپ قويدى . شۇ چاغدا يىراقتىن ماشىنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلدى . ئابلا كاشال دەرەخلىكتىن بېشىنى چىقىرىپ يولغا قارىدى ، دېگەندەك ئۇ كۈتكەن ئامەت قەدەمىمۇ قەدەم يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى . ئابلا كاشال تەييارلىقىنى باشلىدى ، ئالدى بىلەن بىر پارچە مازغا سەرەڭگە ياقتى ، ئاندىن ئېشەكنىڭ بېشىنى يولغا ئۇدۇللاپ ، «ھەربىي ھالەت»تە تۇردى . ماشىنا گۈلدۈرلەپ يېقىنلاشتى ، ئابلا كاشال كۆڭلىدە ئارىلىقنى دىتلاپ ، قىرىق ـ ئەللىك چامدام

قالدى دېگەندە ، قولىدىكى تۈتەپ تۇرغان مازنى ئېشەكتىكى دۇمبە-سىدىكى قىپقىزىل يېغىرغا شاپپىدە باستى . بايىقى نەشتىكى كۆچى بىلەن تەلۈلىشىپ تۇرغان ئېشەك ئۇشتۇمتۇت تەگكەن كۆيۈك زەربىسىدىن شۇنداق تېز ھەرىكەتكە كەلدىكى ، خۇددى ساداقتىن چىققان ئوقتەك يولغا قاراپ ئۆزىنى ئاتتى ، يولىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ تازا چىچاڭشىدى ، ھاڭرىدى ، ئاندىن بىر نەچچىنى پىرقىراپ ، مۆڭگىدى ...

ئون نەچچە مېتىر ئارىلىق قالغاندا يۈز بەرگەن بۇ ئۇشتۇمتۇت ئەھۋالدىن شوپۇر ھولۇقۇپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ پۈت - قولىنىڭ چەبدەسلىك ئادىتى بىلەن ماشىنىنى قاتتىق تورمۇز قىلدى . لېكىن ، تېز كېلىۋاتقان ماشىنا تۇيۇقسىز تورمۇزدىن سىلكىنىپ ، سۇرۇلۇپ ، ئىنېرتسىيىلىك كۈچ بىلەن ئېشەكنىڭ ئۇستىگە باستۇرۇپ كەلدى ، سارىڭ بولغان ئېشەك ماشىنىدىن قېچىش تۇگۇل ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزىنى ئېتىپ يەنە چىچاڭشىدى ، كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ۋەقە يۈز بەردى ...

شوپۇر ماشىنىدىن چۈشتى ، ئېشەكنىڭ ئۆلۈكى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانغا مىلىنىپ ياتاتتى . دەرەخلىكتىن يۈگۈرۈپ ، خۇددى يېراقتىن كەلگەندەك ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ چىققان ئابلا كاشال ئېشەكنى كۆرۈپلا ئاللا - كاللا سالدى :

— ۋاي خۇدايىم ، نېمە كارامەت بۇ ؟ ! ئېشىكىم بوغاز ئىدى ، ئۇچ ئايلىق بولغان ، ئىككى جاندىن ئايرىلىپتىمەن ، ئەمدى قانداق قىلىمەن ؟ ! پوڭكاڭنى كۆزۈڭگە قاراپ ھەيدىسەڭ بولماىدۇ ؟ ! ئەمدى تۆلە ! ...

لېكىن بۇ قېتىمقى سودا ئانچە ئوڭايغا چۈشمىدى . بۇ ئادەم ئۆتكەنكى شوپۇرلارغىمۇ ئوخشاشمايتتى ، بەلكىم ئۇ مۇنداق ئىشلارنى كۆپ كۆرگەن بولسا كېرەك ، ھودۇقماي ، تەمتىرىمەي ئابلا كاشال بىلەن زوكۇنلاشتى :

— ماشىنىنى كۆزۈمگە قاراپ ھەيدىمەي يولنىڭ سىرتىغا

چىقىپتىمەنما ؟ ! — دېدى ئۇ تەرىنى تۇرۇپ ، — كىم مېنى ئېشەكتىن يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ بەرسۇن دېدى ؟ ! ئېشەكنىڭ ئەجىلى توشۇپتىكەن ، ئۆز شورىڭ ئۆزۈڭگە !

لېكىن ئابلا كاشالمۇ بوش كەلمىدى ، ئاغزىغا كەلگەنىنى سۆزلەۋەردى :

— بۇ يولنى ساڭىلا بەخشەندە قىلغانمۇ ؟ ! ھە ... بىز دېھقان خەق كېچە ـ كۈندۈز تاش ـ شېغىل توشۇپ ، مەيدىمىزنى داق يەرگە يېقىپ يول ياساپ ، سېنىڭ بۇ شۇڭپەن پوڭكاڭ ئوچۇن ئىشلەپتىكەنمىز ـ دە ! بىلىپ قوي ، بىزنىڭ ئېشەكمۇ بۇ يولنىڭ خالىغان يېرىدە ماڭالايدۇ !

— ماڭسىمۇ يولنىڭ چېتىدە ماڭمامدۇ ؟ !

— ئېشەك دېگەن يولنىڭ ئوتتۇرىسى قايسى ، چېتى قايسى نېمە بىلىدۇ ؟ !

— ئېشەك بىلمىسە ، سەنمۇ بىلمەمسەن ؟ !

— مەن ئۇنىڭ يېنىدا بولمىسام ، قولۇمدىن قېچىپ كەتكەن تۇرسا قانداق قىلىمەن ؟ !

ئادەملەر ئولاشتى ، يول توسۇلغاچقا ، يولۇچىلارمۇ كۆپەيدى . دېھقانلار يەنە ئابلا كاشالغا ھېسداشلىق قىلدى ، ئۇ تېخىمۇ كۈچەپ شوپۇرغا چالۋاقىدى :

— سېنىڭ ئالتە چاقىڭ پىرقىراپ تۇرسىلا ، ئاش ـ نېنىڭ پۇتۇن ! مەنچۇ ؟ مەن ئەمدى بىر بوغاز ئېشەكتىن ئايرىلدىم ، جېنىمنى قانداق باقىمەن ؟ ! ھەممىڭ بىزدەك كاج تەلەي دېھقانىلا بوزەك ئېتىشەمسەن ؟ !

ئەتراپتىكىلەرمۇ ئۇنىڭغا بولۇشتى :

— راست ، دېھقان دېگەننىڭ ئېشەكتىن باشقا نېمىسى بار ؟

— بىچارىغا ئۇۋال بوپتۇ ، قارا ئۇنىڭ جۇلدۇر كېپەنلىكىنى !

بۇ گەپلەر ئابلا كاشالغا تېخىمۇ مەدەت بولدى ، ئەمدى ئۇ

بىچاره ، مىسكىن قىياپەتكە كىرىپ ، بىشەملىككە ئۆتتى :

— سەن نوچىكەنسەن ، ئېشىكىمنى باستۇرۇپ قانىتىمدىن ئايرىدىڭ ! تويدۇم بۇ جاندىن ، ئەمدى مېنىمۇ بېسىپ ئۆلتۈرۈ- ۋەت ! — ئۇ كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى يىرتتى ، ماشىنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ مەيدىسىگە مۇشتلىدى ، ئاندىن ئۆزىنى تاشلاپ ئوڭدىسىغا ياتتى ، — ھەيدىمەمسەن پوڭكاڭنى ! ھەيدە ، مېنىمۇ بېسىپ ئۆل- تۈرۈۋەت تايىنلىق ! ...

شوپۇر سەل بوشاشتى ، جېنىدىن تويغان بۇ ئادەمگە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى . دېھقانلارمۇ ، يولۇچىلارمۇ سا- لا - سۇلىغا چۈشتى . شوپۇر ئىلاجسىز يانچۇقىنى كولىدى ، «بوغاز ئېشەك»نىڭ خۇنى ئۇچۇن ، پۇتۇن ۋەسلىدىكى بار يوق ئىككى يۈز سەكسەن يۇەن پۇلنى تۆلەپ يولىغا كەتتى .

شۇنداق قىلىپ ، ئابلا كاشال بىر ھەپتە ئىچىدە جاڭگالدىن تۇتۇپ كەلگەن ئۇچ ئۆلەرمەن ئېشەكنى ھېچبىر ئەجىرسىزلا سەككىز يۈز يۇەندىن ئارتۇق پۇل قىلىپ مەھەللىسىدىكى ئوتتۇرا- ھال بايۇەچچىگە ئايلىنىپ قالدى .

4

پۇل ئۇنى ھاياجانلاندۇردى ، سۆزلەتتى ، كۈلدۈردى ، ئاخىر مەست قىلدى . شۇ مەستلىكى بىلەن ئۇ يەنە نۇرغۇن ئىشلارنى قىلماقچى بولدى ...

شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى بۇنداق تېز ئۆزگىرىش بەزىلەرنىڭ دىققىتىنى تارتىپ قالدى . ئۇ نەچچە يۈز كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى «ئاۋات يول»دا ئېلىپ بارغان «ئېشەك سودىسى» نى تونۇش - بىلىشلەردىن شۇنچە مەخپىي تۇتقان بولسىمۇ ، لې- كىن «تامىنىڭمۇ قۇلىقى بار» دېگەندەك ،بەزى ئۇچۇرلار قوشنا- قولۇملارنىڭ قۇلىقىغا ئاڭلىنىپ قالدى . شۇنداق ئۇچۇرلاردىن

غەل ـ پال خەۋەر تاپقان قاسىم ساقال بىر كۈنى ئۇنىڭغا ئوچۇقلا مۇنداق دېدى :

— ئاداش ئابلا ، «تەييار گۆشنى يېگەن يولۋاس ئەمەس» دېگەن گەپ بار . ئاڭلىسام سېنىڭ سودىگەرچىلىك يولۇڭ باشقا چىرەك ئوخشايدۇ ، سەن بۇنداق هارام ئىشنى توختات ، گۇناهكار بولىسەن ، بىر سىنت بولسىمۇ ، هالاللاپ تاپقىن ! ...

بۇ كۆنلەردە ئابلا كاشالنىڭ قۇلىقىغا بۇنداق گەپلەر مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىناتتى . ئۇ خۇددى كۆز باغلايدىغان سېرىكچىلەر-دەك «سۇپ ـ كۇچ» بىلەنلا تېپىۋاتقان مونەك ـ مونەك پۇللارنى ئانا سۈتىدىنمۇ هالال دەپ بىلەتتى . چۈنكى ، هازىر هەرقانداق يول بىلەن پۇل تېپىش يوللۇق ! ئۇ پۇلسىزلىقنىڭ دەردىنى ئاز تارتتىمۇ ؟ ! خۇدا ئۇنىڭغا مۇشۇ يولنى نېسىپ قىپتۇ ، رىزقى «ئاۋات يول»غا چېچىلغان ، ئۇنى يىغماي بولامدۇ ! ...

شۇڭا ، ئۇ قىلچىمۇ تەپ تارتماي قاسىم ساقالغا ئۆكتە قوپـتى :

— كۆزۈڭ قىزارمىسۇن ئاداش ، سەن پۇل تاپقاندا بىزمۇ ئەلھۆكمىللا دەپ قاراپ تۇرغان ، ئەمدى بىز تاپقاندا سەنمۇ چىدىغىن ! مەن تېخى گۇناهقا قالغۇدەك ئەرشكە چىقىپ ، ئاللانىڭ ساربىغا سىيىپ قويمىدىم ! ...

مانا ، ئابلا كاشالنىڭ گۇناهكارلىق ئۆلچىمى ئاشۇ ئىدى ، ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلارنىڭ هەممىسى ئۇنىڭ نەزىرىدە يوللۇق ، هالال بولۇۋېرەتتى . شۇڭا ئۇ ، هېچقانداق گەپلەرگە قۇلاق سالمـدى ، «تىجارىتى»نى تېخىمۇ تەلۈلۈك بىلەن داۋام قىلىش نىيـتىگە كەلدى ، پۇل كۆپەيگەنسېرى نەپسى يوغىنىدى ، خۇددى تىلەپ تويمىغان دۇئانىدەك ، تېخىمۇ ئاچ كۆزلىشىپ كەتتى .

بۇگۈن ئۇ «ئاۋات يول»نىڭ يۇقىرى قىسمىغا باردى . بۇ يەر ئۆز يېزىسىدىن يىگىرمە نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى خىلۋەت جاي ئىدى . يېتىلۈالغان ئېشەكى تېخى تۇنۇگۈنلا

ناتونۇش بىر دېھقاندىن يىگىرمە نەچچە يۈەنگە سېتىۋالغان ، بىر كۆزى سوقۇر ، يەنە بىر كۆزىمۇ خىرەلىشىپ قالغان يوغان سۇر ئېشەك ئىدى . ئۇنىڭ بۇگۈنكى سودىدىن ئۈمىدى كاتتا ، چۈنكى ئېشەك سوقۇر ، مەقسەتكە ئاسانلا يېتەلەيتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئېشەك ياش ، چىشىغا قارىسىمۇ تۆت چىشلىق ، خالىغانچە پۇل تەلەپ قىلغىلى بولاتتى . ئۇ بولغۇسى سودىنىڭ نەرخ ـ ناۋاسىنى كۆڭلىدە خام چوت قىلغاچ ، يولنىڭ لېۋىدىكى جىگدىلىككە كىرىدى ، سايىدا ئۇزۇنۇپ ئولتۇرۇپ ئەتراپقا سەپسالدى . جىگدىلىك بىلەن ماشىنا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان يەرنىڭ ئارىلىقى ئالتە مېتىرلا كېلەتتى ، ئەگەر ئېشەك مۇشۇ يەردىن بىرلا ئوقچۇپ ، ئىككى ـ ئۈچ تاقلىسا ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ماشىنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قالاتتى . ئابلا كاشال بۇگۈن تاپقان جايىنىڭ دالدا ھەم ئەپلىكلىكىنى ئويلاپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى .

ئۇ جىگدىلىكتىن بېشىنى چىقىرىپ ، يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە بويۇنداپ قارىدى . پىژغىرىم ئاپتاپتا قاغجىراپ يانقان يول جىمجىت ئىدى . ماشىنا تۇگۈل ، ئادەمزاتمۇ كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ھەر ئېھتىمالغا قارشى تەييارلىقلارنى پۈتكۈزۈپ قويۇش نىيىتىدە ، قوينىدىن بىر شېشىنى ئالدى ، ئۇنىڭدا ئۇچ يۇز گرامدەك ئاق ھاراق بار ئىدى . ھاراقنى ئاۋۇال ئۆزى بىر ئوتلىدى ، ئاندىن ئېشەكنىڭ ئاغزىنى يېرىپ تۇتۇپ يۇز ئەللىك گرامدەك ھاراقنى ئىچۈرۈۋەتتى . ئېشەك بىردەمدىلا پۇشقۇرۇپ ، تېپىچەكلەپ ھاڭراشقا باشلىدى ، ئابلا كاشال يەنە يولغا قارىدى ، قېرىشقاندەك ئەتراپ تىمتاس ئىدى ، ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىدىن ئۇچار قاناتلارمۇ كۆرۈنمەيتتى . ئېشەك بارغانسېرى شاشلىشىپ كەتتى ، قۇلاقلىرىنى شىكتايتىپ ، توختىماي نەم يەرگە تۇياق ئۇراتتى . ئابلا كاشال ئېشەكنى يېنىغىراق تارتتى ، بوينىدىكى نىلون تاسمىنىڭ بىر ئۇچىنى بىلىكىگە يۆگىۋالدى ، بۇنداق تەقەززالىقتا كۈتۈۋېرىش ئەمدى ئۇنىڭمۇ ئىچىنى پۇشۇرۇپ قويغاندى . ئۇ

ئىختىيارسىز قوينىدىكى شېشىنى يەنە ئالدى ، باپىقى بىر ئوتلام هاراقنىڭ خۇمارى بىلەن ئارقا - ئارقىدىن غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى . ئەمدى ئابلا كاشالىنىڭمۇ ئىچى قىزىپ ، كۆزلىرى قىزاردى ، شۇ تاپتا ئۇمۇ ئېشەككە ئوخشاشلا چالا مەست بولغاندى . لېكىن ئىككىسىنىڭ مەستلىكى ئوخشاشمايتتى ، ئېشەك بارغانسېرى شاشلىشىپ ، كۆچىيىپ كېتىۋاتاتتى ، ئابلا كاشال بولسا ، ئېزىلىپ ، سولىشىپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ ئېشەكنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، هېلىقى نىلون تاسىنى بىلىكىگە تېخىمۇ چىڭ يۆگەپ ، پۈت - قوللىنى ئۇزۇن سۈندى ، بېشىنى بىر جىگدە كۆتىكىگە قويۇپ كۆزىنى يۇمدى . لېكىن ، ئۇنىڭغا ئۇيقۇ نېسىپ بولمىدى ، كۆزى ئىلىنىشاي دېگەندە يەر ئاستىدىن ماشىنىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى ، ئۇ ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ يولغا قارىۋىدى ، دېگەندەك بىر يۈك ماشىنىسى يېقىلاپ-لا قاپتۇ ، ئابلا كاشال ئوپۇل - توپۇل ئورنىدىن تۇرۇپ ، خۇددى ئۆنەرىگەندەك ، قوللىدىكى ياغاچ بىگىزنى ئېشەكنىڭ تېقىمىغا ئارقا - ئارقىدىن ئىككى قېتىم قاتتىق سانجىۋەتتى ، ئۇنىڭسىزمۇ تەلۈلىشىپ ، تېپىچەكلەپ تۇرغان ئېشەك چىچاڭشىغان پېتى يولغا ئۆزىنى ئاتتى . كىم بىلسۇن ، شۇ دەقىقىدە ئابلا كاشالنىمۇ نەس باستى ، ئېشەك ئۇنى بىللە سۆرەپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ هەرقانچە قىلىپمۇ بىلىكىگە يۆگەلگەن نىلون تاسىنى بوشتالمىدى ، ئەمدى ئۇ تاسىنى تارتىپ ، ئېشەكنى توختىتىشقا ئۇرۇندى ، لېكىن كۆچى يەتمىدى ، ئاستا - ئاستا ئۆزىنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنىمۇ يوقىتىپ قويدى ، غالجىرلاشقان ئېشەك بارلىق كۈچى بىلەن ئۇنى سۆرەپ يولغا چىقتى . ماشىنا تۇمشۇق تىرەپلا كېلىپ قالغانىدى . شوپۇر هودۇقۇپ كەتتى ، ئۇ گويا كۆپكۈندۈزدە كارامەت كۆرگەنىدەك ، بۇ تۆيۇقسىز مالماندىن داڭ قېتىپ تەمتىرەپ قالدى ، تورمۇزنى دەسسىدىم دەپ ، ماينى دەسسەپ سالدى ، ماشىنا تېخىمۇ قاتتىق گۈركىرەپ ئالغا تاشلاندى ، ئۇدۇللاپ قالغان ئېشەك دۇگجۇپ

بېرىپ ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى . ئۇچ غۇلاچ تانىنىڭ شاراپىتى بىلەن ئارقىدا سۆرىلىپ قالغان ئابلا كاشال قاتتىق بىر سوقۇلۇپ ، ئاللىقەيەرگە ئۇچۇپ چۈشتى ...

* * *

ئابلا كاشالنىڭ ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا ھوشسىز يانقىنىغا ئۈچ كۈن بولدى . ئۇ ساقىيامدۇ ، ئۆلۈپ كېتەمدۇ ، تېخى ھېچ-كىم بىر نەرسە دېمىدى . ئاي - كۈنى يېقىنلىشىپ قالغان بىچارە ئايالى ئۇنىڭ بېشىدا مۆلدۈرلەپ تۇراتتى . ئۇ بارلىق ۋەس-لىنى — مانا شۇ ھوشسىز يانقان ئېرى «ئاۋات يول»دا سېھرى-گەرلىك قىلىپ تاپقان مىڭ يۈەندىن ئارتۇق نەق پۇلنى دوختۇرخا-نىغا تاپشۇردى ، ئەگەر ئېرى شۇ پۇل بىلەنلا ساقىيىپ قالسا ، يەنە ئۇنىڭ بەختى ، ئەگەر ساقىيالماي قالسا ، ئۇ چاغدا ماۋۇ ئون ئىككى ياشلىق كاچ تەلەي قىزى بىلەن تېخى قورساقتا مىدىرلاپ يانقان شور پېشانە بۇ بوۋاقنى كىم باقىدۇ ؟ !

ئاھ ، پۇل ! ... سەن شۇنچە قۇدرەتلىك ، شۇنچە سىرلىق نەرسىمۇ ؟ ! سەن ئۇچۇن بەزىلەر ۋىجدانىنى ، بەزىلەر ھاياتىنى ساتىدىغان ئىشلارمۇ بارمۇ ، نېمە ؟ ! سېنىڭ ئالدىڭدا قاغا - قۇزغۇنلار بۇلبۇلگويا‌غا ، گاچا - كېكەچلەر سۆزمەن - چېچەنگە ، پېقىرلار شاھقا ، سەتلەر چىرايلىققا ئايلىنىپ كېتىدىغان سېھىر-گەرلىك بولامدۇ ، نېمە ؟ ! ...

ئايالىنىڭ كۆزى يەنە ياشقا تولدى ، ئۇچ كۈندىن بېرى ئېقە-ۋاتقان بۇ ياشلار شۇنچە ئاچچىق ، شۇنچە ھەسرەتلىك ۋە يەنە شۇنچە قايغۇلۇق ئىدى . تېخى بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئۇ ناھايە-تىمۇ خۇشال ، خاتىرجەم ياشاۋاتاتتى . ئېرىنىڭ تۇيۇقسىز ھۇرۇن-دىن ئىشچانغا ، ئەخمەقتىن ئەقىللىققا ئايلىنىپ تىجارەت قىلىۋات-قانلىقىغا ، ئائىلىنىڭمۇ بىردىنلا ياخشىلىنىپ روناق

تېپىۋاتقانلىقىغا قاراپ ئۇنىڭ كۆڭلى سۆيۈنگەن ، تەقدىرىدىن ، ئىستىقبالىدىن قايغۇرىدىغان ئىشلار ئاللىقەيرلەرگە غايىب بولغان ، كېچە- كۈندۈز خۇداغا تېۋىنىپ ، ئېرىغا ئامانلىق ، ئاسان يېشىلىق تىلىگەن ، ھەتتا ئۇنىڭغا كۆز تېگىپ كەتمىسۇن دەپ ، شاپاق دوپپىسىنىڭ بىر بۇرجىكىگە بىر تال كۆز مونچاقنىمۇ تىكىپ قويغانىدى ...

ئايال چوڭقۇر ئۇھسىندى ، ئۇنىڭ زەئىپ تىنىقلىرىغا قاتمۇقات نادامەت سىڭىپ كەتكەنىدى . ئۇ ئېرىغا كۆز تەگدى ، دەپ ئويلايتتى ، لېكىن ئېرىنىڭ ئالۋاستىغا يولۇققانلىقىنى ، ئالۋاستى ئۇنى خالىغان يەرگە باشلاپ يۈرۈپ ، ئاخىر شۇ كۈنگە قويغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى .

قايسىبىر دانىشمەن پۇل توغرىسىدا ناھايىتى توغرا ئېيتقاندەكەن : «پۇلنى خۇدا دەپ بىلسەڭ ، پۇل خۇددى ئالۋاستىدەك كېلىپ ئەدىپىڭنى بېرىدۇ .»

ئابلا كاشال شۇنداق بولدى ، پۇلنى تاپقانسېرى تاپقۇسى كەلدى ، تاپقانسىمۇ ، كۆپكۈندۈزدە كىشىلەرنىڭ كۆزىنى باغلاپ ، جادۇگەرلىك قىلدى ، بارغانسېرى كۆزى قىزاردى ، يۈرىكى يوغىنىدى ، ئاخىر بېرىپ جېنىنى سەپ بېرىشكە تاس قالدى ...

ئابلا كاشال سەل - پەل مىدىرلىدى ، ھوشىغا كەلگەندەك تىنىقى كۆچەيدى ، قۇرۇپ ، كۆكىرىپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى ئاران - ئاران مىدىرلاتتى ، ناھايىتى زور كۈچىنىش بىلەن دەسلەپ ھالسىز ، كېيىن يېنىدىكى كىشىلەر ئاڭلىغۇدەك ئاۋازدا ئۇزۇپ - ئۇزۇپ :

— ماشىنا ... قېچىڭلار ... ماشىنا كەلدى ... قېچىڭلار !... ، — دېدى - دە ، يەنە لاسسىدە بولۇپ ھوشىدىن كەتتى .

1988 - يىل يانۋار ، قەشقەر

يەر گۈۋاھ ، ئاسمان گۈۋاھ

— چوڭ ـ كىچىك ساقاللار ، ئويلاپ بېقىڭلار ، توختى ھاكىمنىڭ جېنى تۆمۈر ئەمەس . مەن ھېسابلاپ كۆردۈم ، ئۇنىڭ دەم ئالماي ئىشلەۋاتقىنىغا بىر يۈز توقسان توققۇز كۈن بوپتۇ ، بۇنىڭغا ئادەم ئەمەس ، ئات ـ تۆگىمۇ چىدىمايدۇ ! ئۇ بايا يەنە سايىبېرىقتىن تېلېفون بەردى ، ئەتە ناھىيە بازىرىدا نەق مەيداندا ئىش بېجىرىمەن دەۋاتىدۇ ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇن ۋە كىشىلەرگە ئۇقتۇرۇش قىلىپ قويىدىكەنمىز...

چىرايلىرىنى ئۇمچەيتىپ ، سەمىمىي ، ئىچ كۆيەرلىك بىلەن سۆزلەۋاتقان بۇ ئادەم ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ كۈندىلىك ئىشلىرىغا مەسئۇل مۇئاۋىن ھاكىمى سوپۇر قاسىم ئىدى .

— سالامەتلىكىمۇ ياخشى ئەمەس ، — دېدى ئىشخانا مۇدىرى مۇ چوڭقۇر ھېسداشلىق بىلەن ، — ئۇنى كۆرسەملا ئىچىم ئاغرىيدۇ ، چىرايلىرى تاتىرىپ ، ياداپ كېتىپتۇ . ئۆتكەندە دوختۇرلار : «بىر مەزگىل يېتىپ داۋالىنىڭ» دېسىمۇ ئۇ ئۇنىمىدى ، ئاسما ئوكۇلنىمۇ چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا سالدۇرۇپ ، ئىشلەپ يۈرىدۇ .

— قانداق قىلىمىز ؟ — يەنە بىر مۇئاۋىن ھاكىم ئويلىنىپ سورىدى ، — مۇنداق كېتىۋەرسە سالامەتلىكى نابۇت بولىدۇ . بىرنەچچەيلەن تۈشمۇ تۈشتىن مۇنداق دېيىشتتى :

— ئىككى ـ ئۈچ كۈن دەم ئالدۇرايلى !

— توغرا ! ...

— شۇنداق قىلايلى !...

— لېكىن توختى ھاكىم ئۇنارمۇ ؟

— ئۇنىمىغىنىغا قويماي دەم ئالدۇرمىز ، — دېدى سوپۇر قاسىم ، — ئەگەر ئۆز رايىغا قويۇپ بەرسەك ، ھەرگىز ئۇنىماي- دۇ ، كۆزەتچى قويۇپ مەجبۇرىي دەم ئالدۇرايلى !

شۇنداق قىلىپ ، توختى ھاكىمنى مەجبۇرىي دەم ئالدۇرۇش ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ بۇگۈن چۈشتىن كېيىنكى باش قوشۇش يىغىنىنىڭ بىر ماددىسى سۈپىتىدە قارار قىلىندى .

توختى ھاكىم سايىبرىق يېزىسىدىن قاش قارايغان چاغدا قايتىپ كەلدى . ئۇنى ھۆكۈمەت بىناسى ئالدىدا سوپۇر قاسىم بىلەن ئىشخانا مۇدىرى كۈتۈپ تۇراتتى . توختى ھاكىم «جىپ» تىن چۈشۈپلا ئۇلاردىن سورىدى :

— ئەتىكى ئىشلار ئورۇنلاشتۇرۇلدىمۇ ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئورۇنلاشتۇرۇلدى ، — دېدى سوپۇر قاسىم ، — كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇنلاشتۇرۇلدى .

— ئەمىسە يۇرۇڭلار ، ئىشخانىغا كىرىپ ، جىنىدەك باش قوشۇۋالايلى ، — دېدى ئۇ ئىككىيلەننىڭ قولتۇقىدىن ئېلىپ ، — ئەتە نەق مەيداندا ھەل قىلىشقا تېگىشلىك يەتتە مەسىلە بار . بولۇپمۇ 2 - باشلانغۇچ مەكتەپ بىلەن گاز پونكىتىنىڭ قۇرۇلۇش ئورنىنى بېكىتىش ناھايىتى مۇھىم . قۇرۇلۇش ئىدارە- سى بۇ ئىشنى بەكمۇ سوزۇۋەتتى . ئۆتكەندە ، گاز پونكىتىغا تازا بىر ئويمانلىقنى كۆرسىتىپ بېرىپتۇ ، شۇنداقمۇ بولامدۇ ؟ بۇ ئىشنىڭ ئازراق بولسىمۇ قانۇنىيىتىنى چۈشىنىش كېرەك - تە ! گاز پونكىتى ئېگىزرەك يەرگە سېلىنمىسا خەتەر چىقمامدۇ ...

— توختى ھاكىم ، مۇنداق قىلايلى ، — دېدى سوپۇر قاسىم ئىككىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلۈۋاتقاندا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، — ناھىيىلىك ھۆكۈمەت بۇگۈن چۈشتىن كېيىن جىددىي بىر قارار ماقۇللىدى ، بۇ قارارنى ئىجرا قىلمىسىڭىز بولمايدۇ !

توختى ھاكىم قويۇق قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ ، قىزىقسىپ سو- رىدى :

— قانداق قارار ؟ ئەگەر توغرا قارار بولسا ، جان - دىلىم

بىلەن ئىجرا قىلىمەن !

— ئەتىدىن باشلاپ سىزنى دەم ئالدۇرۇش قارارى ! — دېدى ئىشخانا مۇدىرى ئالدىراپ .

— مەجبۇرىي دەم ئالدۇرۇش قارارى ! — دېدى سوپۇر قاسىم تەكىتلەپ .

توختى ھاكىم كۈلدى ، كۈلگەنىمۇ راھەتلىنىپ ئۇزاققىچە كۈلدى .

— ياخشىغۇ ، دەم ئېلىشنى كىم خالىمايدۇ ! — دېدى ئۇ قولىنى ئىككىيلەننىڭ يەلكىسىگە تاشلاپ ، — بۇنداق دوستانە ھىممەتكىلارغا ، كۆيۈنۈشۈڭلارغا رەھمەت . بۇ قارارنى ئىجرا قىلىمەن ، لېكىن ئەتە ئەمەس ، باشقا بىر كۈنى .

سوپۇر قاسىم نارازىلىق بىلدۈردى :

— بولمايدۇ ، چوقۇم ئەتە !

ئىشخانا مۇدىرىمۇ لوقما سالدى :

— شۇنداق ، قارارىمىز قارار !

ئۇلار خېلى تالاشتى ، ھەرقايسىسىنىڭ سەۋەبلىرى ئورۇنلۇق ، سۆزلىرى يوللۇق ئىدى . ئىككىيلەننىڭ «ھۇجۇمى» تازا كۈچەيگەندە توختى ھاكىم مۇنداق دەپ تۇرۇۋالدى :

— سوپۇر قاسىم ، ئېسىڭىزدە باردۇ ، ۋەكىللەر بىزنى نەچچە يۈز مىڭ خەلقتە ۋاكالىتەن ھاكىم قىلىپ سايلىغاندا ، بىز ئۇلارغا قانداق ۋەدىلەرنى بەرگەنىدۇق ؟

ئۇ چاغدىكى ئىشلار ئەلۋەتتە سوپۇر قاسىمنىڭمۇ ، ئىشخانا مۇدىرىنىڭمۇ ئېسىدە بار ئىدى . نامزاتلار ۋەكىللەرنىڭ دەسلەپكى مۇھاكىمىسىگە قويۇلغاندا ، توختى ئاتابەكرىنىڭ ھاكىملىققا سايلىنىش ئېھتىمالى كۆزگە كۆرۈنۈپلا قالدى . شۇ چاغدا ئۇ كۆپچىلىكىنىڭ ئالدىغا چىقىپ مۇنداق دېگەنىدى :

— ۋەكىللەر ، بۇ قېتىم مەن ۋە سوپۇر قاسىم خەلقنىڭ ، تەشكىلنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىپ ، سايلام نامزاتى ئىچىگە

كىرگۈزۈلدۇق . راستىنى ئېيتقاندا ، مەن سوپۇر قاسىمغا يەتمەي مەن ، ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان ، مەن بولسام ، ئاران تېخىنكۇمنى پۈتتۈرگەن . سوپۇر قاسىم باشقا يەردىن كېلىپ ، بىزنىڭ بۇ قەدىمىي زېمىنىمىزغا يېگىرمە نەچچە يىل قان - تەر تۆكتى ، ئۇنىڭ بۇ يەردە ئۇرۇق - تۇغقىنى ، گۈرۈھ - مەزھىپى يوق . مېنىڭ بولسا ئەل - ئەجدادىم ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىم مۇشۇ يەردە . بىلىپ - بىلمەي ئۇيۇشۇپ قالغان مەزھەپ - گۈرۈھىم بولۇشى مۇمكىن . شۇڭا مەن ھەربىرىڭلارنىڭ سوپۇر قاسىمنى ھاكىم قىلىپ سايلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن !

لېكىن سايلام نەتىجىسى ئېلان قىلىنغاندا ، توختى ئاتابەكرى يەنىلا ھاكىم بولدى ، سوپۇر قاسىم مۇئاۋىن ھاكىم بولدى . ۋەكىللەر گۇلدۇراس ئالقىشلار بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئۆلارغا بولغان ئىشەنچ ، ئۈمىد ، ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى ئىزھار قىلدى . ئۆلارمۇ ئارقا - ئارقىدىن سەھنىگە چىقىپ ، خەلقنىڭ ، پارتىيىنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلايدىغانلىقىنى ، ئۆزلىرى ھوقۇق تۇتقان مۇشۇ قارار ئىچىدە ئىشلەپچىقىرىشنى يوكسەلدۇرۇپ ، ناھىيىنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىشتە جان تىكىپ ئىشلەيدىغانلىقىنى بىلدۇرۇشتى . دەرۋەقە ، ئۆلار لەۋزىدە تۇردى ، مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ ، جان تىكىپ ئىشلىدى ، ھالال تەرىنىڭ ، جاپالىق ئەجرىنىڭ نەتىجىسى بۇ يىلقى ئىشلەپچىقىرىشتا ئوبدانلا كۆزگە كۆرۈندى . ئاشلىق ئۆتكەن يىلقىدىن بىر مىليون كىلوگرام ، پاختا ئىككى يۈز ئوتتۇز مىڭ دەن ئېشىپ ، ۋىلايەت بويىچە بايراقدار ناھىيە بولۇپ قالدى .

— بۇ تېخى ئىشنىڭ باشلىنىشى ، — دېدى توختى ھاكىم ئىككى سەپداشىغا مەنىلىك قاراپ ، — بىز تېخىچە تەبىئەتكە تايىنىۋاتىمىز ، بەلكىم بۇ يىل تەبىئەت بىزگە رەھىم قىلغاندۇ . بىز بۇ يىلقى ئاساسنى مۇستەھكەملەپ ، تەبىئەت بىزگە خىرىس قىلغاندەمۇ تەمتىرەپ قالمايدىغان ھالەتنى بەرپا قىلىشىمىز

كېرەك . بۇنىڭ ئۈچۈن يەنە بىرنەچچە يىل جان تىكىپ ، جاپالىق ئىشلەشكە توغرا كېلىدۇ .

— شۇنداق ، قەد كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئەلۋەتتە جان تىكىپ ئىشلەش كېرەك ! — دېدى سوپۇر قاسىم ئۆز پىكرىنى تەكىتلەپ ، — لېكىن جان تىكىپ ئىشلەش ئۈچۈن يېتەرلىك جان بولۇشى كېرەك ، جاپالىق ئىشلەش ئۈچۈنمۇ ئەلۋەتتە جىسمانىي قۇۋۋەت كېرەك ، هازىر سىزدە شۇ نەرسىلەر كەم ، يولداش توختى قارىغە ، كۆزلىرىڭىز كۈلۈپ تۇرغان بىلەن قىزىرىپ ، ئىشىپ قاپتۇ ، ئۆرە تۇرغان بىلەن پۈت ـ قوللىرىڭىز تىترەۋاتىدۇ . شۇڭا بىز كۆپچىلىكنىڭ قارارىنى ئىجرا قىلىشقا مەجبۇرمىز !

— بوپتۇ ، دېگىنىڭلاردەك بولسۇن ، لېكىن ئەتە بىر كۈنلا دەم ئالىمەن ، ئۈنىڭدىن ئېشىپ كەتسە ، ئېسىڭلاردا بولسۇن ، هاكىملىق هوقۇقۇمنى ئىشلىتىمەن !

ئەتىسى تاڭ ئېتىشى بىلەن توختى هاكىم ئەسلىدىكى پىلان بويىچە ناهىيىلىك خەلق هۆكۈمەت مېهمانخانىسىنىڭ چەتتىكى بىر ئېغىز ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى . دېمىسىمۇ بۇ يەر ئۆز ئۆيگە قارىغاندا تىنچ ۋە خىلۋەت ئىدى . ئەگەر ئۆيىدە دەم ئالسا ئۇنى هەرخىل مۇددىئا بىلەن ئىزدىگۈچىلەر يەنىلا ئارام تاپقۇزمايتتى . ئۇنىڭغا هەمراه بولۇش ئۈچۈن ، ناهىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىدىن ئابدۇكېرىم ئىسمىلىك بىر شاهماتچى چاقىرىپ كېلىندى . ئۇنىڭ ۋەزىپىسى هاكىم بىلەن شاهمات ئويناش ۋە ئۇنىڭ دەم ئېلىشىنى نازارەت قىلىش ئىدى . ئۇلار ياش جەهەتتە تەڭتۇش ، مىجەز ـ خۇلق جەهەتتىمۇ ئاسانلا چىقىشىپ كەتتى . ئۇلار چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن شاهماتقا قىزىقىپ قالدى .

— قېنى مېڭىڭ ئادىشىم ، پىيادىلىرىڭىز هېرىپ ، ئات ـ پىللىرىڭىز بولدۇرۇپ قالدىمۇ ، نېمە ؟ — دېدى توختى هاكىم ئۆز ئورۇقلىرىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ .

— ئالدىرىماڭ ، چوڭ ساقال ، — دېدى ئابدۇكېرىمغا چاقچاق چاقلىپ ، — مانا ماۋۇ توپ بىلەن ھازىرلا پىيادىلىرىڭىزنى ۋەتۋەرىكىنى چىقىرىمەن !

ئابدۇكېرىم چەتتىكى بىر ئۇرۇقنى يۆتكەش ئۈچۈن قوللىنى سوزۇۋىدى ، چاپىنىنىڭ يېڭى سۇركىلىپ كېتىپ ، ئوتتۇرىدا تۇرغان گەردىنى يېقىتىۋەتتى . بۇ ئىش بىر سىرلىق بېشارەتتەك توختى ھاكىمنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . تۇرۇپلا ، ئۇنىڭ زېھنى چېچىلدى ، ئويۇندىن رايى قايتتى ، خىيالى شاھماتتىن ، ئۆيدىن ھالقىپ چىقىپ ، ناھىيىدىن ئون نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى چىلانباغ يېزىسىغا كەتتى . ئۇ يەردە نېمە بولغان بولغىيتتى ؟

بۇنىڭدىن ئىككى ئاي بۇرۇن ، توختى ھاكىم چىلانباغ يېزىسىدا ئۇچ كۈن تۇردى . بۇ جەريانداا ، چىلانباغنىڭ رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنى رەتكە سېلىپ ، ئۆزى بىللە ئېلىپ چىققان نىياز قادىرنى يېزىلىق پارتىيە كومىتېتىنىڭ شۇجىسى ، دەپ ئېلان قىلدى . بۇ ئادەم ئەسلىدە ناھىيىلىك ھۆكۈمەت ستاتىستىكا ئىشخانىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئىدى ، توختى ھاكىم ئۇنى ئايىغى يەڭگىل ، پرىنسىپال ، خىزمەتتە تۇرگۈن دەپ قاراپ ، چىلانباغ يېزىسىنىڭ شۇجىلىق نامزاتلىقىغا كۆرسەتكەنىدى ، ناھىيىلىك پارتكوممۇ ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلۇپ نىياز قادىرنى ۋەزىپىگە تەيىنلىگەنىدى . تۇختى ھاكىم ئۇنىڭ بىلەن بىللە يېزىلارنى ئارىلاپ ، ئېتىز ـ ئېرىق ئىشلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى ، مەكتەپ ، كارخانىلارنى تەكشۈردى ، شۇ چاغدا ، يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ بىرنەچچە سىنىپلىرىدا ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش خەتىرلىك بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ، جىددىي تەدبىر قوللىنىش لازىملىقىنى كۆڭلىگە پۈكتى ۋە ئەتىسىلا ماۋارىپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقىنى چاقىرتىپ ئورگان يىغىنى ئاچتى . يىغىندا ، چىلانباغ يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ سىنىپلىرىنى يېڭىلاش توغرىسىدا جىددىي كۆرسەتمە بەردى ۋە بۇنىڭغا كېتىدىغان مەبلەغنىڭ بىر

قىسمىنى ھۆكۈمەتتىن ئاجرىتىش ، بىر قىسمىنى ئاممىنى ھەر-
كەتلەندۈرۈپ توپلاش توغرىسىدا سۆزلەپ ، ئاخىرىدا :

— مەن مۇشۇ ئايلىق مائاشىمنىڭ ئوتتۇز پىرسەنتىنى چە-
لانباغ يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىگە ئىئانە قىلىمەن ، كۆپچىلىكنىڭمۇ
ئىختىيارىي ئىئانە قىلىپ ، ئەۋلادلىرىمىزنىڭ ياخشى ئوقۇشى
ئۈچۈن خاتىرجەم شارائىت يارىتىپ بېرىشىنى ئۈمىد قە-
لىمەن ! — دېدى .

بۇنداق ئەمەلىي چاقىرىق كۆپچىلىكنى ھاياجانلاندۇردى ،
ھەممەيلەن بەس - بەستە ئىپادە بىلدۈردى ، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە
خېلى كۆپ ئىئانە يىغىلدى . بۇنىڭدىن يىگىرمە كۈن ئىلگىرى ،
ھۆكۈمەتتىن ئاجرىتىلغان بىر قىسىم پۇل بىلەن ئىئانە قىلىنغان
پۇل چىلانباغ يېزىلىق ھۆكۈمەتكە تاپشۇرۇپ بېرىلگەنىدى . توخ-
تى ھاكىم يېقىنىدىن بېرى ئۇ تەرەپكە ئۆتەلمىدى ، مەكتەپ قۇرۇ-
لۇشىنىڭ قانداق بولغانلىقىدىنمۇ خەۋەرسىز قالدى . بايا شاھمات
تاختىسىدىكى گەردىنىڭ تۈيۈقسىز يېقىلىشى گويا ئۇنىڭغا ھېلىقى
ئارقا تەرىپىگە غوجا تام يۆلىگەن ، دېرىزىلىرى قىڭغىر - قىيسىق
سىنىپلارنىڭ بىرەرسى ئۆرۈلۈپ چۈشكەندەك ۋەھىمىلىك بىر
تەسىراتنى قالدۇرغانىدى .

— نېمە بولدى ، چوڭ ساقال ؟ — دېدى ئابدۇكېرىم ئۆز
ئويۇنى بىلەن بەند بولۇپ ، — كۆزىڭىز تورۇسقا قادىلىپ قاپتە-
غۇ ! مەيەرگە قاراڭ ، پىيادىلىرىڭىز قىرىلىپ بولدى .

توختى ھاكىم تەسلىكتە ئېسىنى يىغىپ ، شاھمات تاختىسىغا
قارىدى . لېكىن ئەمدى ئۇنىڭ ئويۇننى داۋاملاشتۇرۇشقا ھەۋىسى
قالمىغانىدى .

— مۇنداق بولسۇن ، ئادىشىم ، — دېدى ئۇ ئابدۇكېرىمگە
مۇلايىملىق بىلەن ، — ئۇيقۇم كېلىۋاتىدۇ ، بايىقى ۋەدىمىز بويە-
چە مەن ھازىر ئۇخلايمەن ، سىزمۇ چىقىپ ئارام ئېلىڭ ، ئويۇننى
ئىككى سائەتتىن كېيىن داۋاملاشتۇرىمىز .

توختى هاكىم ئورنىدىن تۇرۇپ ، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى ، ئابدۇكېرىمنىڭ ئىشىكنى يېپىپ قويۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى . لېكىن توختى هاكىمغا ئۇيقۇ نەدە ؟ ! كۆزنى يۇمسىلا قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن هېلىقى مەكتەپنىڭ قىيسايغان بىنالىرى چىقىپ كېلىپ ، كۆز ئۆڭىدە سۈرەتتەك قېتىپ تۇراتتى . كۆڭلىگىنىڭ بىر خىل بىھۇدە ۋەسۋەسە كىرىۋالغانىدى . ئاخىر ئۇ چىلانباغ يېزىسىغا چىقىش قارارىغا كەلدى . شۇ تاپتا ئۇنى هېچنېمە توسالمايتتى ، ئۇ بىر ئىشقا تۇتۇش قىلسىلا ، ۋۇجۇدقا چىقارماي قويمايتتى . شۇڭا ، كىشىلەر بەزىدە ئۇنى «تۇرگۇن بۇقا» دەپمۇ قويۇاتتى . ئۇ كارىۋاتتىن تۇردى ، ئىشىكنىڭ يېنىغا كېلىپ ، يوچۇقتىن سىرتقا قارىدى ، هويلىدا ئابدۇكېرىمنىڭ ، باشقىلارنىڭ كۆرۈنمەيتتى ، ئۇ بىنالارنىڭ دالدىسى بىلەن مېڭىپ مېهمانخانىنىڭ ئارقا ئىشىكىگە كەلدى ، تەلىيىگە ئارقا ئىشىك ئوچۇق ئىدى ، ئۇ غىپپىدە سىرتقا چىقىپ كەتتى ، هېچكىم كۆرمىدى ، ئۇنىڭ چىقىپ كېتىشىنى هەتتا چوڭ دەرۋازىنىڭ ئالدىدا «كۆزەت»تە تۇرغان ئابدۇكېرىمنىڭ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى .

توختى هاكىم ئىككى كىلومېتىرەك پىيادە يول ماڭغاندىن كېيىن بىر ئېشەك هارۋىسىغا يېتىشىۋالدى . هارۋىكەش ئەللىك ياشتىن ئاشقان ، ماش گۈرۈچ ساقاللىق ، مەڭزلىرى قىزىل ، تەمبەل ئادەم ئىدى . ئۇ توختى هاكىمغا يانداپ كېلىپ توۋلىدى :

— نەگە ماڭدىڭ ئۇكام ، چىلانباغقا ؟ ئەمىسە هارۋىغا چىقىڭ ، يولىمىز بىركەن .

توختى هاكىم هارۋىغا چىقتى ، قۇرۇق هارۋا يەڭگىل يۈرۈپ كەتتى . هارۋىكەش ئوچۇق كۆڭۈل ، دىلكەش ئادەم ئىدى . ئۇ توختى هاكىمغا سوئال ياغدۇرۇۋەتتى :

— نەدىن كېلىشىڭ ئۇكام ؟ ناهىيىدىن دېدىڭمۇ ؟ كادىركەن سەن ـ دە ! چوڭ ساقالمۇ ، كىچىك ساقالمۇ سەن ؟

— چوڭ ساقالمۇ ، كىچىك ساقالمۇ ئەمەس ئاكا ، — دېدى

توختى هاكىم كۆلۈپ قويۇپ ، — خەلقنىڭ چاكىرىمەن .
— چاكار ؟ ... بۇ گېپىڭ قاملاشمىدى ، ئۆكام ، — دېدى دېھقان ھەيران بولغاندەك ، — ھازىر قايسىسىر كادىر ئۆزىنى چاكار دەيدۇ ؟ چاكار دېگەن ئۆز ۋاقتىدا باي ـ زومىگەرلەرگە ئىشلەيدىغان جاپاكەشلەر ئىدى .
— شۇنداق ئاكا ، بۇرۇنقى چاكارلار ئاز سانلىق تىرىكتاپلار ـ غا ئىشلەيتتى ، — دېدى توختى ھاكىم ئەستايىدىل چۈشەندۈرۈپ ، — ھېزگە ئوخشاش ھازىرقى چاكارلار بولسا ، خەلق ئاممىسىغا ئىشلەيمىز ، خەلققە چاكار بولۇش شەرەپلىك !
— ھە ، چۈشەندىم ، بۇ گېپىڭنىڭ جېنى بار ، — دېدى دېھقان ساقىلىنى تاراشلاپ قويۇپ ، — سەن ھېزىنىڭ توختى ھاكىمنى تونۇمسەن ؟
توختى ھاكىم دەسلەپ سەل ـ پەل ھودۇقتى ، كېيىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ :
— چالا ـ پوچۇق تونۇيمەن ، قانداق ؟ — دېدى .
دېھقانىنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى ، كۆزلىرىنى ئويناتىپ ، ھەۋەس بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى :
— مانا شۇ ئادەممۇ چوڭ يىغىندا ئۆزىنى «خەلقنىڭ چاكىرىمەن» دەپ ئېلان قىلىپتىكەن ، كاساپەت لەۋزىدە تۇردى . ئاڭلىسام كېچە ـ كۈندۈز دېمەي ئىشلەيدىكەن ، خۇدايىم ئۇنىڭغا كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلسۇن ! مانا مۇشۇ يولنى دېگىنە ، ئاشۇ چوڭ ساقال كۆچمىگەن بولسا ، مۇنداق ھارۋىلاردا لەپكىلەپ مېڭىش نەدە ! قار ياكى يامغۇر ياغسىلا ، بەئەينى كەربالاغا ئايلىنىپ ، ئات ـ ئۇلاغ تۇگۈل ، ئادەمنىڭمۇ مېڭىشى تەس ئىدى . ھازىر مۇشۇ يولدىن ماڭغانلا ئادەم ئۇنىڭ ئۆمرىگە دۇئا قىلىدۇ .
توختى ھاكىم ئەمدى ئېسىگە كەلگەندەك يولغا قارىدى ، يىراقتا سوزۇلغان ماي يانتۇزۇلغان قارامتۇل يول غەربكە قىيسايغان قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرىدا پارقىرايتتى ، يولنىڭ ئىككى

قاسىنقىغا تىكىلگەن مەجنۇنتاللار بوستان چاچلىق ، گەۋرىشىم بويلۇق ئۇسسۇلچى قىزلاردەك يەلپۇنۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى ، ئۆز ۋاقتىدا بۇ يولنى ياساشمۇ ئانچە ئاسانغا چۇشمىگەندى ، بەزىلەر ناھىيىنىڭ مالىيىسىدە ، قىزىل رەقەم كۆرۈلگەنلىكىنى باھانە قىلىپ ، يولنى ياساشقا قارشى تۇردى ، لېكىن توختى ھاكىم ئۆز پىكرىدىن يانمىدى ، ئۇ ئاز پۇل بىلەن كۆپ ئىش قىلىش نىيىتىدە ، خەلقنى سەپەرۋەر قىلدى ، خەلق ھەربىكەتكە كەلدى ، «خەلق پۇۋ دېسە بوران چىقىدۇ» دېگەندەك ، ئىشلار تېز ، ئوڭۇشلۇق يۈرۈشۈپ كەتتى ، يولمۇ مۇددەتتىن بۇرۇن پۈتتى .

— ئاكا ، بازارغا نېمە ئېلىپ كىرگەنتىڭىز ؟ — دەپ سورىدى توختى ھاكىم بىردىنلا سۆھبەتنىڭ تېمىسىنى يۆتكەپ ، — سودىڭىز قانداقراق بولدى ؟

— سودام ياخشى بولدى ، ئۇكام ، — دېدى دېھقان خۇشاللىنىپ ، — بىر تاغار سېرىق پۇرچاق ئەكىرگەنىدىم ، چارىكىنى ئون بىر كوي ئوتتۇز پۇڭدىن ساتتىم .

ئۇلار بىر پەس جىم ماڭدى ، بىر پەستىن كېيىن جىملىقنى توختى ھاكىم بۇزدى :

— ئاكا ، سىز قايسى كەنتتىن ؟

— ئاق تېرەك كەنتىدىن ، بۇرۇنقى 9 - دادۇي .

— يېزا پارتكومىدىكى رەھبىرىڭلار قانداقراق ؟

— ھېلىقى يېڭى چىققان نىياز شۇجىنى دەمسەن ؟

— ھەئە ، نىياز قادىرنى دەيمەن ، قانداقراق ئىشلەۋاتىدۇ ؟

— ئۇما ! ... ، — دېھقان ئاغزىنىڭ ئۇچىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋېتىپ ، بىردىنلا شۇكلەپ قالدى ، توختى ھاكىم ھەرقانچە قىلىپمۇ سۆھبەتنى داۋاملاشتۇرالمىدى . ئاخىر ئۇ بىر نەرسىنى سېزىپ ، ھېيلە ئىشلىتىشكە مەجبۇر بولدى :

— ئاڭلىسام ، نىياز قادىرنىڭ چىلانباغقا تازا ئۇستىخىنى

چۇشمىگەن ئوخشايدۇ ، سىلەر يەكلەپ قويدۇڭلارمۇ ، قانداق ؟

بۇ گەپ بىلەن تەڭ دېھقاننىڭ بىردىنلا ئاغزى ئېچىلدى :

— كىم شۇنداق دەيدۇ ؟ ئەلمىساقتىن دېھقان خەقنىڭ كۆكسى - قارنى كەڭ بولۇپ كەلگەن . بىلەمسەن ، چىلانباغنىڭ قوينى ئالتۇن بۆشۈك ! لېكىن ئۇ ئالتۇن بۆشۈككە لايىق نەرسە ئەمەسكەن . بوپتۇ ، ئاغزىمنى تاتىلاپ قويدۇڭ ، دېسەم دەي ، بېرىپ ئېيتىپ قويساڭ قوي ، مەندىن ئېلىۋېتىدىغان تۇغ - شەددىسى يوق ، كالتا كۆسەي قوڭالتاق دېھقانمەن ! مەن ساڭا دېسەم ، ئۇ چىققاندىن بېرى سېلىپ خەلقنىڭ ھالىنى قويمىدى ، دېھقان دېگەن ساغسا تۇغمەيدىغان كالىمۇ ؟ ! ... سەن «ئىت سېلىقى» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ باققانمۇ ؟ مانا بىز ئاڭلىدۇق ، ئۇ پۇتۇن يېزىغا ئۇچ مىڭ ئىت سېلىقى سالدى ، ئاڭلىساق ، قايسىبىر يەردىكى جۇۋا تىكىش زاۋۇتى بىلەن توختام قىپتۇمىش ، ئەگەر بىرەر ئادەم ئىتنى تۇتۇپ بېرەلمىسە ، ئون ئىككى كوي تۆلەم تۆلەيدىغان گەپ ! دېھقانلار زارلاپ كەتتى ، لېكىن يەنە بىز ياۋاش ، قاچانمۇ رەھىمدىللىكنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغان ! كېيىن ئۇقسام ، ئۇچ كۈن ئىچىدە بەش يۈزدەك ئىت تۇتۇلۇپتۇ ، قىزىق ئىش تېخى ئارقىدا ، بۇ ئىتلارنى نەگە سولاپ تۇ - دە ، يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ زالىغا سولاپتۇ ، ھېلىقى توختام - لاشقان ئادەملەر كېلىپ ئەكەتكۈچە ئىككى كۈن شۇ يەردە تۇرۇپ تۇ ، كېچە - كۈندۈز قاۋاپ كاڭشىپ ، كىشىلەرنى بىسەرەمجان قىپتۇ . زال دېگەننىڭ مەينەت قىلىپ ، ئەسكىلەككە ئايلاندۇرۇپ تۇ . ئەڭ يامىنى ، بۇ ئىتلار ئىككى كۈنگىچە ئامباردىن نەچچە يۈز جىڭ ئاشلىقنى يەپ كېتىپتۇ .

توختى ھاكىم ھەيرانلىقتا داڭ قېتىپ قالدى . بۇ سۆزلەر گويا ئۇنىڭغا مەددىاھلار ئېيتىدىغان ئەپسانىلەردەك ئاڭلىنىپ كەتتى ، راستمىدۇر ؟ بۇ ئىشنى ھېلىقى ھەمىشە ھەجىيىپ تۇرىدىغان ، يۈزلىرى ئۇزۇنچاق ، كۆزلىرى چېقىر ، قارىغان كىشىنىڭ

ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك بىچارە قىيىاپەتلىك نىيىاز قىلىغاندەك دىمۇ؟ ... توۋا، ئادەم دېگەن شۇنداق تېز ئۆزگىرىدىغان سىرلىق نەرسە بولسا - ھە؟

توختى ھاكىم مەھەللە - كەنتلەرنى، ھېلىقى مەكتەپنى ئارىلاپ، كەچقۇرۇن نىياز شۇجى يىلەن ئۇچراشتى. ئۇ بەكمۇ پاپىپەتەك بولۇپ كەتتى، ئۆيگە باشلاپ كېلىپ، قوي سويماقچى بولدى. لېكىن توختى ھاكىم ئۇنىمىدى، بۇگۈن نېمە ئۈچۈندۇر نىياز شۇجى توختى ھاكىمنىڭ كۆزىگە سىغمىدى، ئۇنىڭ ھەربىر سۆز - ھەرىكىتىدىن قانداقتۇر بىر خىل ياسالمىلىق، خۇشامەتگۆيلۈق چىقىپ تۇراتتى. توختى ھاكىم ئۇنىڭغا چاي داستىخىنى ئۈستىدە قىسقىلا قىلىپ مۇنداق دېدى:

ھەر ھالدا مەكتەپ قۇرۇلۇشى يېرىم - يارتا بولسىمۇ پۈتۈپتۇ، مەن بۇگۈن شۇنى كۆرگىلى چىققان، ھازىر قايتىمەن، سىز ئەتە ناھىيىگە كىرىڭ، سۆزلىشىدىغان مۇھىم ئىش بار!

توختى ھاكىم قوزغالماقچى بولۇۋىدى، نىياز شۇجى ناھايىتى سىپايىلىك بىلەن ئۇنىڭ يەلكىسىدىن ئاستا بېسىپ تۇرۇپ:

— جىنىدەك تەخىر قىلىپ تۇرسىلا ھاكىم، — دېدى - دە، ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. توختى ھاكىم يەنە قانداق ئويۇنلارنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ، سەۋرچانلىق بىلەن ئولتۇردى. نىياز شۇجى ھايال بولماي قايتىپ چىقتى ۋە قىزىل تاۋارغا ئورالغان بىر تۇگۈنچەكنى توختى ھاكىمنىڭ ئالدىغا قويۇپ، قىسىنغاندەك تەلەپپۇزدا مۇنداق دېدى:

— ئاز بولسىمۇ كىچىككىنە كۆڭلۈم، سىلى مېنى يۆلەپ شۇجى قىلدىلا، قانچە قىلسام ئەرزىيدۇ، يەنە ياندۇرارمەن، ھازىرچە بۇنى يانلىرىغا سېلىپ قويسىلا.

توختى ھاكىم چىرايىنى بۇزماي سورىدى:

— قانچىلىك نېمە بۇ؟

— ئېغىزغا ئالغۇچىلىكى يوق، — دېدى نىياز شۇجى

ئالىقانلىرىنى بىر - بىرىگە ئىشقىلاپ تۇرۇپ ، — ئاران ئىككى مىڭ كوي ، ئاڭلىسام يېقىندا كەنجى ئوغۇلنىڭ خەتنە توپىنى قىلىدىكەنلا .

— بۇنى ئالسام بولارمۇ نىياز قادىر ؟ كىشىلەر كۆرۈپ قالماسمۇ ؟ — دېدى توختى ھاكىم تەڭقىس بولغاندەك قىياپەتتە .

— ئالمىسىلىرى بولمايدۇ ، ھاكىم . كۆڭلۈم ئازار يەيدۇ ، ھازىر بۇنى كىم كۆرىدۇ ، دەيلا ، سىلى بىلەن مەندىن باشقا ھېچكىم يوق .

— شۇنداقمۇ ؟ ھېچكىم كۆرمەسمۇ نىياز قادىر ! بۇنىڭغا يەرمۇ ، ئاسمانمۇ گۇۋاھ بولماسمۇ ؟ ! ۋىجدانىمچۇ ؟ !

توختى ھاكىمنىڭ بىردىنلا جۇدۇنى تۇتتى ، كۆزلىرىگە قان تولۇپ ، تومۇرلىرىدىكى قان شۇۋۇلداپ مېڭىسىگە ئۇرۇلدى . شۇ تاپتا ، ئۇ ئۆزىنى خۇددى سەركەردە تاللاشتا خاتالىشىپ ، ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم مەغلۇپ بولغان جۇگېلياڭدەك ئەيىبلەيتتى ، كە- چۈرمەيتتى ...

— بۇنى دەرھال كۆزۈمدىن يوقىتىڭ ! — دېدى ئۇ تاۋار تۇگۈنچەكنى غەزەپ بىلەن نېرى ئىتتىرىپ ، — مەن سىزنى چۈشەنمەپتىمەن ، سىزمۇ مېنى چۈشەنمەپسىز ! مۇنچە تېز ببېيىپ كەتكەنلىكىڭىزنىمۇ بىلمەپتىمەن ، ئويلاپ بېقىڭە نىياز قادىر ، دېھقانلارنى قاقشىتىش ھېسابىغا يىغقان بۇ ھارام پۇللار سىزگە راۋا بولارمۇ ؟ !

نىياز شۇجىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ تۇرۇپلا قالدى ، بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ گېلىدىن بوغقان ئەجەللىك قولدەك ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ئۇ ھازىر خۇددى «كۆڭۈل ئۆيى ناپاك كىشى ئاخىرقى ھېسابتا كۆزى ياش ، دىلى غەش قالىدۇ» دېگەندەك ھالغا چۈشۈپ قالغانىدى ! ...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى

نېمە دېگۈلۈك

تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارغا نېمە دېگۈلۈك ؟ توۋا دېگۈلۈك ! توۋا دېسەڭ ، كۆڭۈلدىكى ھەيرانلىق ، خۇرسىنىش ، غەزەپلىنىش قاتارلىق مۇرەككەپ ھېسسىياتلىرىڭ ئاز ـ تولا تەسەللى تاپىدۇ ، شۇنىڭ بىلەن روھىڭ كۆتۈرۈلۈپ ، يەڭگىللەپ قالىسەن ! ...

مەنمۇ توۋا دېدىم ، نېمىگە توۋا دېدىم ! ھېلىقى ئادەملەرنىڭ خۇددى بىر كېچىدە ھۆپۈپتىن بۇلبۇلغا ئايلانغاندەك غەلىتە قىلىقلىرىغا ! ...

مەن بىر تۇپراقشۇناس ، بۇ ناھىيىگە كېلىپ ئىلمىي تەكشۈرۈش بىلەن شۇغۇللانغىنىمغا يېرىم ئاي بولۇپ قالدى . لېكىن ، بۇ جەريانىدا ناھىيە ھاكىمىنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمىدىم . ئاڭلىسام ، ئۇ كىشىنىڭ ئىسمى ئىكەن ، لېكىن ناھىيىدىكى چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى ئۇنى «ئاشەنجاڭ» دەيدىكەن . بۇ ئادەم بىلەن كۆرۈشۈش مەن ئۇچۇن ھەج تاۋاپ قىلىشتىنمۇ تەس بولدى : بىرىنچى قېتىم ئىزدەپ بارسام ، ئىشخانىدىكىلەر «ئاشەنجاڭ جىددىي يىغىن ئېچىۋاتىدۇ» دەپ ياندۇرۇۋەتتى ، ئىككىنچى قېتىم كۆرۈشكىلى بارسام ، «ۋىلايەتكە جىددىي يىغىنغا كەتتى» دېيىشتى . ئۈچىنچى قېتىم بارغىنىمدا بولسا ، «يېزىدىن ئاخشام قايتىپ كەلدى ، جىددىي دەم ئېلىۋاتىدۇ» دەپ ، ئالدىمغا تاقاق سالدى . شۇنداق قىلىپ ، يېرىم ئاي جەريانىدا ، ھەمىشە «جىددىي» يۇرىدىغان ، ئەتىۋار بۇ ئادەم بىلەن زادىلا كۆرۈشەلمىدىم . كۆرۈشكەن بولسام ، باشقا مۇددىئايىمنى يوق ئىدى ، پەقەت ناھەيىنىڭ تۇپرىقى ، تېرىلغۇسى ۋە ئېكولوگىيىسى توغرىسىدا سۆزلەشمەكچىدىم ، ھەتتا جىددىي سۆزلىشىشكە تېگىشلىك بەزى

ئەھۋاللارمۇ بار ئىدى . ئەپسۇسكى ، «ئاشەنجاڭ»نىڭ دىدارىنى كۆرۈش ماڭا نېسىپ بولمىدى . قائىدە بويىچە ، ئۇچ قېتىم ئىز-دەپ كۆرۈشەلمىگەندىن كېيىن ، تۆتىنچى قېتىم ئىزدەشنى مەن-ئىگىمۇ تەبىئىتىم كۆتۈرمىدى . چۈنكى ، مەنمۇ ئۆزۈمگە تۈشلۇق بىر ئادەم ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ، ئاپتونوم رايوندىن كەلدىم ...

شۇنداق قىلىپ ، هاكىم بىلەن كۆرۈشەلمەي ، ئىلمىي تەكشۈرۈشلىرىمنىڭ نەتىجىسىنى يازما ماتېرىيال قىلىپ ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا قالدۇرۇپ كېتىش نىيىتىدە «تەكشۈرۈش دوكلاتى» يېزىشقا كىرىشتىم ...

قىزىق ، شۇ كۈنلەردە ئاجايىپ بىر كۈتۈلمىگەن ئىش يۈز بەردى !

ئاڭلىسام ، ئاپتونوم رايوندىن چوڭ بىر باشلىق كەپتۇ . ئۇ كىشى ناھىيىنىڭ هەر ساهە خىزمەتلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ ، ئاخىرىدا هاكىمدىن تۈيۈقسىزلا :

— سىلەرنىڭ بۇ يەر بەكمۇ چەت ، قاتناش قۇلايسىز جاي ئىكەن ، ئاپتونوم رايوندىكى مۇناسىۋەتلىك كىشىلىرى ، ئىلمىي ئورۇنلاردىن خادىملار كېلىپ تۇرامدۇ ؟ — دەپ سوراپتۇ .

— ئاندا - ساندا كېلىپ قالىدۇ ، لېكىن كۆپ تۇرمايدۇ ، — دەپتۇ هاكىم سەل - پەل دۇدۇقلاپ .

— ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن بىرسى هازىرمۇ مۇشۇ يەردە بار ، — دەپتۇ هۆكۈمەت ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى دەرهال سۆز قىستۇرۇپ ، — تۈپراقشۇناس ئىكەن ...

هېلىقى باشلىق «هە» دەپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپتۇ ۋە چۈشتىن كېيىنكى «دوكلات قىلىش ، يولىورۇق بېرىش» ئىشلىرى تۈگىگەندىن كېيىن ، توساتتىن هاكىمغا :

— مېنى هېلىقى تۈپراقشۇناسنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىڭ ، كۆرۈشۈپ كېتەي ، — دەپتۇ .

مانا شۇ سەۋەب بىلەن يېرىم ئايدىن بېرى ئىزدەپ يۈرۈپ ،

www.uyghurkitap.com

كۆرۈشەلمىگەن ھاكىم تۈيۈقسىز مېنىڭ ياتقىمدا پەيدا بولۇپ قالدى .

چوڭ باشلىق مەن بىلەن خوددى كونا قەدىناسلاردەك قىزغىن كۆرۈشۈپ ، سەممىي سۆھبەتلەشتى ، ھەتتا بىر - ئىككى قەپەس چاقچاقمۇ قىلىۋالدى ، گەپ ئارىسىدا مېنى «دوستۇم ، ئاداش ... » دېگەن يېقىملىق ئىسىملار بىلەن ئاتىدى . مەن بۇ ئادەم بىلەن بۇرۇن ھەمسۆھبەت ، ھەمداستىخان بولۇپ باقمىغان بولساممۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئىلمىنى ، ئىلىم ئەھلىنى قەدىرلەيدىغانلىقىنى ، ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغانىدىم . بىز بار - يوقى ئون مىنۇتتەكلا ئەھۋاللاشتۇق . ئەتىسى ، مەن بۇ ئون مىنۇتلۇق سۆھبەتنىڭ كارامەت بىر مۆجىزە يارىتىپ ، ماڭا ئامەت ياغدۇرىدىغانلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىمەن . تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ بوسۇغامدا بىر ئادەم پەيدا بولدى .

— ئۆزلىرىنى بۈگۈن ئا شەنجاڭ بىر پىيالە چايغا تەكلىپ قىلدى ، — دېدى ئۇ كاتتا بىر يارلىقنى يەتكۈزۈۋاتقان ئادەمدەك كۆرەڭ قىياپەتتە ، — دەل سائەت ئون ئىككىدە ئۆيدە كۈتمەكچى !

مەن ئۆزرە ئېيتىپ ، بارالمايدىغانلىقىمنى بىلدۈردۈم . ئۇ ئادەم گويا ماڭا «ساراڭمۇ سەن» دېگەندەك ھەيرانلىق بىلەن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قاريدى ۋە بىر پەس ئىككىلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن ، بېشىنى ئەپسۇسلانغاندەك لىڭشىتىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى .

مەن يەنە بېشىمنى چۆكۈرۈپ ، ماتېرىيال يېزىشقا كىرىشتىم . لېكىن ئارىدىن بىرەر سائەت ئۆتە - ئۆتمەي ، ئىشىك ئالدىدا ئىشخانا مۇدىرى پەيدا بولدى . ئۇ جىگەر رەڭلىك بىر پىكاپنى ئېلىپ كەلگەنىدى . مەن ئۇنىڭغىمۇ ئۆزرە قويۇپ ، ئاسىم ھاكىمغا رەھمىتىمنى يەتكۈزۈپ قويۇشنى ئېيتتىم .

— يوقسۇ ، ئۇنداق دېمىسىلىرى بولمايدۇ ، ئاشەنجاڭنىڭ كۆڭلى ئازار يەيدۇ ! — دېدى ئۇ قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ سۈلكەت

بىلەن ، — ئۇ كىشى سىلىنى دەپ ناھىيىمىزنىڭ بىرنەچچە كاتتە-
لىرىنى چاقىرىپ قويدى !

راستىنى ئېيتسام ، بۇ قېتىم يۈز كېلەلمىدىم ، كونىلارمۇ «چاقىرغانغا بار ، چاققاندىن قاچ !» دەيدۇ . ئامالسىز بېرىشقا مەجبۇر بولدۇم . ھاكىم راستىنىلا مېنى دەپ بىرنەچچە يېقىنلە-
رىنى چاقىرىپ قويغانىكەن . ئىشكتىن كىرىپلا مېھماندارچىلىق-
نىڭ كاتتا بولىدىغانلىقىنى كۆردۈم ، ھويلىدا يېڭىلا سويۇلغان قوينىڭ تېرىسى بىلەن باش - پاچاقلىرى تۇراتتى ، بىرنەچچە ئادەم كاۋاپ قىلىش ، شورپا پىشۇرۇش ، قوغۇن - تاۋۇز پېچىش قاتارلىق يۇگۇر- يېتىم ئىشلار بىلەن پايپېتەك ئىدى . ئاسىم ھاكىم مېنى كۆرۈپلا خۇددى ئېنى كەك تاۋاردەك ئېچىلىپ - يېيىلىپ كەتتى ، كۆزىدىن كۈلكە ، ئاغزىدىن گەپ قۇيۇلۇپ تۇ-
راتتى :

— ئالدىلىرىغا چىقالمىدىم ، ئالىم ... بىلمەپتىمىز ، يۈرتە-
مىزغا شۆھرەتدىرى كەپتىكەن ! ... قېنى ، قېنى ، ئۆيگە كىرسىلە ، يۈقىرى ئۆتسىلە ! ...

ئۇ مېنى يۆلەشتۇرۇپ تۆرگە ئولتۇرغۇزۇپ قويدى ، باشقا مېھمانلارمۇ ئېگىلىپ ، قول قوۋۇشتۇرۇپ چوك ئىلتىپات كۆر-
سەتتى . مەن دەسلەپ ئۆزۈمنىڭ تۇيۇقسىزلا بۇنداق ئەزىز مېھمان بولۇپ قالغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمەي ھەيران بولدۇم ، لېكىن شورپا ئىچىلىپ كاۋاپ تارتىلىپ ، ئاسىم ھاكىم بىرىنچى رومكا ھاراقنى كۆتۈرۈپ ، قەدەھ سۆزى سۆزلىگەندىلا ، ئاندىن بۇ كاتتا ئىلتىپاتنىڭ تېگىگە ئازراق يەتكەندەك بولدۇم . ئۇ سە-
مىز ، كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئىرغاڭلىتىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە ئەتراپتىكىلەرگە ئەلەڭلەپ قاراپ :

— مەن بۇ بىرىنچى رومكا ھاراقنى بىزنىڭ ھۆرمەتلىك مېھمىنىمىز تۇپراقشۇناس ئالىمنىڭ سالامەتلىكى ، خۇشاللىقى ئۈچۈن ئىچىشنى تەكلىپ قىلىمەن ! — دېدى .

شۇنىڭ بىلەن تەڭ ، تەرەپ ـ تەرەپتىن مىڭلىڭ ئاممىغا ياغدۇرۇلغان ھەرخىل سۆيەت ، ھەرخىل تەلەپپۇزدىكى ماختاش ، ئۇچۇرۇشلار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئاسسم ھاكىم تۆتىنچى رومكا ھاراقنى قولىغا ئالغاندا ، خېلى ئوچۇق ـ ئاشكارىلىق بىلەن مۇنداق دېدى :

— ئۆزلىرى چوڭ ئاقساقال بىلەن ناھايىتى يېقىن بۇرادەر ئىكەنلا ، بۇنى كۆرۈپ بىزمۇ سىلىنى ئۆزىمىزنىڭ يېقىن تۇغقىنىدەك ھېس قىلدۇق . كۆرۈپ تۇرۇپلا ، ناھىيىمىز ناھايىتى چەت ، جاپالىق يەر ، شۇنىڭغا قارىماي ، جان تىكىپ ئىشلەپ ، ناھىيىمىزنى مۇشۇنداق گۈللەندۈرۈپ ئاۋات قىلدۇق . ئۆزلىرىنىڭ ئۇرۇمچىگە قايتقاندىن كېيىن ، چوڭ ئاقساقال بىلەن كۆرۈشكەندە ، بىزنىڭ ئانچە ـ مۇنچە ياخشى گەپىمىزنى قىلىپ قويۇشلىرىنى سورايمىز ! ...

شۇ گەپ بىلەن تەڭ خۇددى كېلىشىۋالغاندەك ، تەرەپ ـ تەرەپتىن گۇپپاڭچىلىق قىلغان ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى :

— شۇنداق ، ئا شەنجاڭ توغرا ئېيتتى ، مۇنداق جاپالىق يەردە ئىشلەپ قەد كۆتۈرۈشنىڭ ئۆزى بىر چوڭ ئىنقىلاب !

— ئەگەر ئا شەنجاڭ بولمىغان بولسا ، ناھىيىمىز بۇنداق قەد كۆتۈرەلمەيتتى !

— توغرا ، ئا شەنجاڭ ناھىيىمىزنىڭ غول تۈۋرۈكى !

— شۇنداق ، سەركەردىسى !...

— ئۇنى قانچە كۆتۈرسە ئەرزىيدۇ !

— بېشىغا شاھلىق تاج كىيگۈزسە ئارتۇق كەتمەيدۇ ! ...

— ...

قاراپ ئولتۇرۇپ بىر ـ بىرىنى ماختاش نېمىدېگەن تېتىقسىزلىق ـ ھە ؟ ! يۈزمۇ يۈز ماختىغاندىن كۆرە ، ئوتقا تاشلىغان ياخشى ئەمەسمۇ ؟ ! ... لېكىن قارىسام ، ئاسسم ھاكىم تېخىمۇ كېرىلىپ ، كاۋاپ چىناۋاتقان ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىتىپ ،

قاڭتوڑ ۇلغان ئاتتەك قېتىپ ئولتۇراتتى . ئايىغى ئۇزۇلمەي چىقد-
ۇاتقان ماختاش ، ئۇچۇرۇشلارنى ئاڭلاپ چىشلىرىم قېرىشىپ ،
ئىچ- ئىچىمدىن غىجىنىپ كەتتىم . ئاخىر ئۆزۈمنى تۇتالماي
مۇنداق دېدىم :

— يولداشلار ، ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن ، مەن چوڭ ئاقسا-
قالنىڭ ھېچقانداق يېقىن بۇرادىرى ياكى تونۇشى ئەمەس ، ئۇ ئادەم
بىلەن مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا ، گېزىتتە ، تېلېۋىزوردا كۆرۈ-
شۈپ تۇرىمەن !

لېكىن ئۇلار ئىشەنمىدى ، بەلكى تېخىمۇ ئەزۇەيلەپ :

— كەمتەرلىك قىلمىسىلا ، چوڭ ئاقساقال ئۆزلىرىنى ئالا-
ھىدە سۈرۈشتۇرۇپ يوقلاپ كەتتى ...

— چوڭقۇر مۇڭداشتىغۇ ...

— چاقچاق قىلدى تېخى ! ...

— شۇنداق ، بىز بىر كۆرۈپلا بىلدۇق ، ئىلگىرى قەدىناس
ئىكەنلا ، — دېدى ئىشخانا مۇدىرى يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ ، — بۇ
قېتىم بىزدىن سەۋەنلىك ئۆتتى ، سىلىنى ياخشى كۆتەلمىدۇق .
شۇڭا ، ئاچچىقلىرى كەلگەن بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن بىز بۇنى
چوقۇم يۇيىمىز ، ئەمدى سىلىمۇ بىز ئۈچۈن تۆت ئېغىز گەپلىرى-
نى ئايىمىسىلا ، بىزنىڭ ئاشەنجاڭ ئىقتىدارلىق ، جاسارەتلىك ،
ياش كادىر . ئۇنى ھەرقانداق بەيگىگە سالسا ئۇزۇپ چىقىدۇ . بۇ
ئادەمنىڭ جاسارىتى ، ئەقىل - پاراسىتى كىچىك يەرلەردە زايا
بولۇپ كەتمىسۇن ! ...

بۇ ئادەملەر ھازىر ئاسىم ھاكىمغا ، ماڭا ۋە مەن ئارقىلىق
ھېلىقى چوڭ باشلىققا خۇشامەت قىلىۋاتاتتى . خۇشامەت ھەرگىز-
مۇ ئالىيجانابلارنىڭ يۈرەكتىن چىقمايدۇ ، بۇ چاكىنىلارنىڭ نەيرەڭى ،
ھەرقانداق خۇشامەتنىڭ كەينىگە پايدا - مەنپەئەت يوشۇرۇنغان
بولىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار بۇ يولدا يالغان ماختاشتىن ، يالغان سۆز-
لەشتىن ، يالغان كۈلۈشتىن ، ھەتتا ھەرخىل پەسكەش قىلىقلارنى

قىلىشتىن يانمايدۇ ! «خۇشامەتچىنىڭ چىشى يوق، لېكىن سۆ-ڭەك غاجايدۇ» دېگەن شۇ ئەمەسمۇ ؟ ! ...

مەن بۇ ئادەملەرنىڭ سۆزىگە ، قىياپىتىگە ، نىيىەت - ئىقبا-لىغا قاراپ ئويلىنىپ قالدىم . راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇلارغا ئىچ-ئاغرىپ قالدى ، بۇ نېمىدېگەن بىچارىلىك - ھە ؟ ! ئۇلار مەندىن نېمە تەلەپ قىلىۋاتىدۇ ، نېمە كۈتمەكچى ؟ ! ئورۇن - مەرتىۋە ، ھوقۇقمۇ ؟ ! ئىسىت ! ... ھەي ، خەق ! سىلەر مېنى خاتا تاللاپ قاپسىلەر ! ئەتىدىن - كەچكىچە تۆپراق بىلەن ، لاي - توپا بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرىدىغان مەندەك مەجنۇن سۈپەت ئادەمدىن نېمە چىقماقچى ؟ ! ھېلىغۇ چوڭ ئاقساقال بىلەن تونۇشمايمەن ، تونۇش-قان تەقدىردىمۇ ، سىلەر دەۋاتقان بۇ گەپلەرنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈش ماڭا نومۇس ئەمەسمۇ ؟ ! مەن ئاشۇ بارغان - تۇرغان يېرىدە جىڭلاپ ھاراق ئىچىپ ، ياغ بىلەن گۆش چاينap ، جاۋغايلىرىدىن شۆلگەي ئاققۇزۇپ ، لاي بۈتتەك بېزىرىپ ئولتۇرغان ئاسىم ھا-كىمنى ماختاپ ، كۆككە كۆتۈرۈشكە ئەلچى بولامدىمەن ؟ ! ئۇنداق ئوڭاي ئىش يوق ئاغىنىلەر ! قاراڭلار ، ئۇنىڭدا ئىقتىدار دېگەن نېمىش قىلسۇن ! بەلكىم ئۆز ۋاقتىدا بار بولغىيتتى ، لېكىن ھازىر ئۇنىڭدىكى ئىقتىدارنى ۋۇجۇدىدىكى شەخسىيەتچىلىكنىڭ ، مەنسەپپەرەسلىكنىڭ ، مەنمەنلىكنىڭ چاڭ - توزانلىرى كۆمۈپ تاشلاپتۇ ! ئۇنى جاسارەتلىك دەپ كىم دەيدۇ ؟ ! جاسارەتلىك ئادەم شۇنداق ئۇچرىغانلا يەردە ئۆزىنى ماختاپ ، تەمەخورلۇق قىلىدە-غان ، ئاغزى بېسىلماي لوقما چاينap ، لاپچىيىپ ئولتۇرىدىغان لايغەزەل بولامدۇ ؟ ! ...

ئۇنىڭ تەلەتىگە قاراپ تېخىمۇ رايىم قايتتى . ئۇ ئۆزىنى ماختاشتىن ، يەپ - ئىچىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغاندەكلا قىلاۋە-تتى . مەن ئەمدى ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى كۆڭلۈمگە پۈككەن گەپلەرنى قىلماقچى بولدۇم . ھازىر شۇ گەپ-لەرنى قىلىشنىڭ تازا لايىق پەيتى ۋە سورۇنى ئىدى :

— يولداشلار ، مېنىڭ ناھىيەڭلەرگە كېلىپ ، ئىلمىي تەكشۈرۈش قىلغىنىمغا بۈگۈن دەل يىگىرمە كۈن بولدى . مەن بۇ جەريانىدا ، بىرنەچچە يەرلەرنى نۇقتىلىق تەكشۈردۇم . تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قارىغاندا ، بۇ يەرنىڭ ئىقلىمى قۇرغاق ، مۇھىت شارائىتى ناچار ، يېپىنچا ئۆسۈملۈكلەر ئاجىز ئىكەن . شۇنداق بولغاچقا ، ئېكولوگىيىلىك مۇھىت بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى تەڭشەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشكە توغرا كېلىدۇ . ئۇنداق بولمىسا ، ھازىرقى ئىنتايىن ئاجىز بولغان ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇق بۇزۇلۇپ ، ئاقىۋەتتە يىغىشتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان ھادىسىلەر كېلىپ چىقىشى مۇمكىن . بۇرۇنقى يىللاردا بىر مەھەل رونىق تاپقان دەندان ئۆرۈك ، مارجانلىق ، قارا دۆڭ ، كروران قاتارلىق يىپەك يولىدىكى يىگىرمە نەچچە شەھەرلەرنىڭ ئىلگىرى كېيىن بولۇپ قۇرۇم بارخانلىرى ئاستىدا قالغانلىقى بۇنىڭ ئەمەلىي مىسالى . ھازىر سىلەرنىڭ ناھىيەڭلارىدىكى گەۋدىلىك زىددىيەت شۇكى ، كىشىلەرنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيىتى تەبىئەتنىڭ جانلىق قانۇنىيىتى بىلەن ماس ھالدا ئېلىپ بېرىلمىغانلىقىدىن ئىبارەت . ناھىيىنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى لەڭگەر يېزىسىنىڭ ئەھۋالى بىر قەدەر خەتەرلىك ، بۇ يەردە بوستانلىقلارغا قاراپ سىلجىۋاتقان قۇرۇم ئېقىنى يىلىغا يەتتە ـ سەككىز مېتىر بولۇپ ، خۇددى «قوشۇن شەھەرگە يېقىنلاشقان» دەك بىر ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرگەن . بۇنىڭدا ئوبيېكتىپ شارائىتتىن باشقا ، بەزى سۇنئىي ئامىللارمۇ ئاساسلىق رول ئويناغان . مەسىلەن ، چۆچەكبۇيا ، سۆكسۆك قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ھەددىدىن زىيادە كۆپ كولىنىپ كېتىشى بىلەن نۇرغۇن ئوتلاق بۇزۇلۇپ ، شامالنىڭ ئۇپرىتىشىدىن ھاسىل بولغان ئاقار قۇرۇم رايونىغا ئايلىنىپ قالغان . يەنە كېلىپ ، بۇ يەردىكى چارۋىچىلار قامچا ئورنىغا پالتا ئىشلىتىدىكەن . بىر پادا قوينى بېقىش ئۈچۈن ، بىر قېتىمدىلا نەچچە يۈز تۈپ دەرەخنى چاتايدىكەن . بۇنىڭ بىلەن تەڭ ئوغراقلىق ئېغىر بۇزغۇنچىلىققا

www.uyghurkitap.com

ئۇچراپتۇ . بۇنى ئاز دېگەندەك ، پۇتۇن ناھىيىدىكى ئوتتۇز نەچچە مىڭ ئائىلىنىڭ ھەر يىلى سۇغىرىش رايونلىرىنىڭ سىرتىدىن كېسىپ كەلگەن يېقىلغۇ ئوتۇنى ئىككى يۈز قىرىق مىڭ ئېشەك ھارۋىغا يەتكەن . بىر ھارۋىنى بىر يۈز ئەللىك كىلوگرام ھېسابلىساق ، جەمئىي ئۈچ مىليون بەش يۈز نەچچە مىڭ كىلوگرام ئوتۇن كېسىلگەن بولىدۇ . ۋەھالەنكى ، خەلقنىڭ يېقىلغۇسى ئۇچۇن ئىشلىنىدىغان مارالتاغدىكى كۆمۈر كېنى بولسا ، بىرلا شەخسنىڭ باشقۇرۇشىغا بېرىلگەن ، ئۇ كىشى باشقا جايلار بىلەن كېلىشىم قىلىپ ، كۆمۈرنى سىرتقا توشۇپ كەتكەن ! ئەمدى ناھەيىنىڭ جەنۇبىي تەرىپىدىكى يېزىلاردا بولسا ، قايتا شورلىشىش ھادىسىسى كۆرۈلۈپتۇ . بۇ يەردىكى ئېكىنزارلىقلارنى ئىجرىق ، ئەمەن ، ئاق شۇاق ، قىرىق بوغۇم قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر بېسىپ كېتىپتۇ . بۇ ھال تۇپراق تەركىبىدىكى تۇز ، ئازوت ، ئورگانىك ماددا ۋە فوسفورلارنىڭ ئازلاپ ، تۇپراق سۇپىتىنىڭ ناچارلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . يولداشلار ، بايلىق مەنبەلىرى بەلەن مۇھىت — تەبىئەت دۇنياسىدىكى بىر پۇتۇن ئورگانىك گەۋدە . ئەگەر بىز بۇنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلىمايدىغان بولساق ، ئۇ چاغدا ، كۇنلەرنىڭ بىرىدە تەبىئەتنىڭ دەھشەتلىك ئۆچ ئېلىشىغا دۇچ كېلىمىز . ھازىر ناھىيەڭلاردا تۇپراق ئاجىزلىشىش ، قايتا شورلىشىش ، قۇم بېسىش ، ئېكولوگىيىلىك تەڭپۇڭلۇق بۇزۇلۇش قاتارلىق ھادىسىلەر خېلىلا ئېغىر . بۇنىڭغا قارىتا ھازىردىن باشلاپ جىددىي تەدبىر قوللانمىسا ، ئاقىۋىتى خەتەرلىك بولىدۇ . مانا بۇ ، مېنىڭ يىگىرمە كۇنلۇك ئىلمىي تەكشۈرۈشۈمنىڭ نەتىجىسى !

مېنىڭ بۇ كۇتۇلمىگەن سۆزلىرىم ئاسىم ھاكىمنىڭ قۇلىقىغا ئانچە ياقمىدى . چۇنكى ، بۇ گەپلەر سىرتقا چىقىپ كەتسە ئۇنىڭ خىزمەت نەتىجىسىنى تۆۋەنلىتىپ ، ئىناۋىتىگە دەخلى يەتكۈزۈشى مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ، بۇ گەپلەر قىلىنىۋاتقاندا ،

ئۇنىڭ چىرايى خۇددى تەتۇر تولغاق تۇتقاندەك پۈرۈشۈپ ، ياغ تولغان كۆزلىرى يېقىمسىز پارقىراپ كەتتى . بولۇپمۇ ، كۆمۈر كېنى توغرىسىدىكى گەپلەر چىققاندا ، ئۇ ئىككى تەرىپىگە قىمدىنىپ ، ئولتۇرالماي قالدى . چۈنكى ، كۆمۈر كېنىنى كۆتۈرە ئېلىپ ، نۇرغۇن پايدا تېپىۋاتقان كىشى دەل ئۇنىڭ قېينىنىسى ئىدى .

ئەلۋەتتە ، مېنىڭ گەپلىرىم ، مەن ئوتتۇرىغا قويغان سان - سېپىرلار بەزىلەرنى چۆچۈتمەيمۇ قالمىدى . ئىشخانا مۇدىرى «شۇنداقمۇ ! » دېگەندەك ئەندىكىپ ، مېنىڭ ئاغزىمغا قاراپ قالىدى . يەنە بىر ئوتتۇرا ياشلىق مۇئاۋىن ھاكىم ئۇھسىنغان ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ خىيالغا پاتتى . ئۇنىڭ ئويچان تۇرقىدىن ئاللىقانداق بىر ئىشلارغا باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى ، قانداقتۇر چارە- تەدبىرلەر ئۈستىدە ئىزدىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى...

مېھمانلار ئۇزايدىغان چاغدا ، ئاسىم ھاكىم كۆز قارىچۇقىنى بىرلا ئايلاندۇرۇپ ، يەنە بۇرۇنقى خۇشخۇي ھالىتىگە كەلدى . ئۇ مېنىڭ قولتۇقۇمدىن يۆلەپ چىقىۋېتىپ ، قۇلىقىمغا بىر مۇنچە شېرىن - سۆزنى گەپلەرنى شۇنىرلىدى ۋە ئاخىرىدا :

— سىلىنىڭ ئېيتقانلىرى بىز ئۈچۈن جىددىي يوليورۇق ، خاتىرجەم بولسىلا ، تولۇق ئىجرا قىلىمىز ! بىزنىڭمۇ لەۋزىمىزنى يەردە قويماسلىقلىرىنى تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمىز ! — دېگەن گەپلەرنى ئالاھىدە ئەسكەرتىشنى ئۇنتۇپ قالمىدى .

ماڭا ئەتىسىمۇ ئارامچىلىق بولمىدى . يىگىرمە كۈندىن بېرى ، بەزى چاغلاردا ، ئايرىم دېھقانلارنىڭ ئۆيىدە بەھۇزۇر مېھمان بولغاندىن باشقا ، بىرەرمۇ ئەمەلدارنىڭ كۆزىگە چېلىقمىغان مەزگىلدە بىر تۇپراقچىنىڭ بىردىنلا يۇقىرى قاتلام كىشىلىرىنىڭ ئەتىۋارلىق ئادىمى بولۇپ قالغانلىقى ئۆزۈمنىمۇ ھەيران قالدۇراتتى . روشەنكى ، بۇ ھېلىقى چوڭ ئاقساقالنىڭ تۇيۇقسىز بۇ يەرگە كېلىشى ۋە مەن بىلەن تاسادىپىي ھالدا ئۇچراشقانلىقىنىڭ

شاراپىتى ئىدى . ئەگەر ئۇ كىشى بىلەن ئۇچراشمىغان بولسام ، ئېھتىمال ، ئاسىم ھاكىمنىڭ غىل ـ پال بولسىمۇ دىدارىنى كۆرەلمەي ئارماندا كەتكەن بولاتتىم ۋە ناھىيىلىك سىياسىي كېڭىشنىڭ رەئىسى ئاتاۋۇللا بىلەنمۇ يۈز كۆرۈشەلمىگەن بولاتتىم . بۇ ئادەممۇ ئۇنىمىغىنىمغا قويماي بۇگۈن ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىدى . ئۇنىڭ ئەتراپىدىمۇ بىرنەچچە گۈپپاڭچىلىرى بار ئىدى . ئۇ ئادەم ھە دېگەندىلا ئاسىم ھاكىمنىڭ ئۇستىدىن شىكايەت قىلدى ۋە بىرمۇنچە سىياسىي ، ئىقتىسادىي مەسىلىلىرىنى پاش قىلىپ ، ئاخىرىدا :

— ئۇنىڭ تۇرغان ـ پۇتكىنى ئەنە شۇنداق لىخشىپ تۇرغان بىر پارچە سېپىق گۆش ! شۇنىڭغا قارىماي ، چوڭلارغا ياخشى كۆرۈنۈپ يۇقىرى ئۆرلەيمىش تېخى ! ئۇنىڭ توغرىسىدا چوڭ ئاقساقالغا ھەرگىز گەپ قىلىپ سالمىسىلا ، مانا بىزمۇ ئۇنىڭ ھارام نېيىتىدىن چەتكە قېچىلىپ يۈرۈۋاتىمىز ! — دەپ دەرد ـ ئەھۋال تۆكتى . ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا ئەتراپىدىكى ھەمسۆھبەتلىرى تۇشمۇ تۇشتىن دوست تارتىشتى :

— شۇنداق ، ئا جۇشى چەتكە قېچىلىپ ، كۆچلۈك بىر كادىر كۆمۈلۈپ قالدى !

— ئا جۇشى ناھىيىگە ئەمەس ، ۋىلايەتكىمۇ يارىشىدىغان ئادەم ! ...

— ھوقۇقنى بەرسە تېخى چۆلنى بوستان قىلغۇدەك كۈچ ـ قۇدرىتى بار !

.....

تۇنۇگۈندىن بېرى بولۇۋاتقان ئىشلاردىن مەن بىر نەرسىنى — ئۇلارنىڭ خۇددى ئوغلاقتا چۇشكەن چەۋەندازلاردەك ئىككى قاشقا بۆلۈنۈپ ، تۇلۇمچىلاپ سويۇلغان قوتۇر ئۆچكىنى تالاشقاندەك قانداقتۇر بىر نەرسىنى يوشۇرۇن تالىشىۋاتقانلىقىنى

پەملەپ قالدىم . ئۇلار بۇ يولدا ئار ـ نومۇسنى ، ۋىجدان ـ ئەقىدىسىنىمۇ ئاياغ ـ ئاستى قىلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى . ئۇزاققا قالماي ، ئۇلار تالىشىۋاتقان بۇ يوشۇرۇن نەرسىمۇ ئاشكارا بولۇپ قالدى . ئۇ باشقا نەرسە ئەمەس ، ۋىلايەتتىن ئاپتونوم رايونغا يۆتكىلىپ كەتكەن بىر مۇئاۋىن ۋالىينىڭ بوش قالغان ئورنى ئىكەن . ئاسىم ھاكىم بىلەن ئاتاۋۇللا رەئىسنىڭ نەزىرىدە ، مەن قايتىپ بېرىپ ، ھېلىقى چوڭ باشلىققا بۇ كىشىلەرنى تونۇشتۇرۇپ ، ماختاپ ، كۆككە كۆتۈرسەم ، ئۇلارنىڭ مۇددىئاسى ئەمەلگە ئېشىپ ، بېشىغا تېخىمۇ سەلتەنەتلىك تاج كىيىلىدىكەن ! ...

مەن بۇلارنىڭ شۇنچە ئەخمەق ، كالتە پەملىكىنى ئويلاپ ، ئىچ ـ ئىچىمدىن پۇچىلىنىپ كەتتىم ، بەلكىم ، ئۇلار ئەسلىدە ئۇنچىلىك ئەقىلسىز ، ئەخمەق ئادەملەر بولمىسا كېرەك ، پەقەت ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئاز ـ تولا شەخسىيەتچىلىك ، شۆھرەتپەرەسلىك ئۇرۇقلىرى مەلۇم مەزگىل ناپاكلىق بىلەن ھوقۇق تۇتۇش جەريانىدا ئاستا ـ ئاستا بىخلىنىپ ، شاخاراپ بۈگۈنكى ناشۇكۇرلۇك ، نەپسانىيەتچىلىك ، مەنسەپپەرەسلىككە ئېلىپ بارغان بولۇشى ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋەتتە ، بىر ـ بىرىنى يامانلايدىغان غۇم ـ خۇسۇمەت ، جەڭگى ـ ئاداۋەت قاتارلىق نىجىس ئىللەتلەرنى يېتىشتۇرگەن بولۇشى مۇمكىن ! ...

ئاتاۋۇللا رەئىسنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ بارغان كېچىسى زادىلا ئۇيقۇم كەلمىدى . بۇ يەرگە كەلگەن يىگىرمە ئىككى كۈندىن بۇيانقى كۆڭۈللۈك ـ كۆڭۈلسىز ئىشلارنىڭ ھەممىسى بىرمۇ بىر كۆز ئالدىمدىن ئۆتتى . ھېسابلاپ قارىسام ، كۆڭۈللۈك ئۆتكەن كۈنلىرىم ناھايىتى كۆپ ئىكەن ، بولۇپمۇ ئېتىز ـ ئېرىقلاردا ، قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا ، توغراقلىقلار ئىچىدە ، دېھقانلارنىڭ باغ ـ ھويلىلىرىدا ئۆتكەن كۈنلىرىم بەكمۇ كۆڭۈللۈك ، ئازادە ، دىلكەشلىك بىلەن ئۆتۈپتۇ . نۇرغۇن تەجرىبىلىك دېھقانلار مېنىڭ

ئىلمىي تەكشۈرۈشۈمنى ناھايىتى قىممەتلىك ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلىدى . ماڭا نۇرغۇن ئاچچىق ساۋاقلارنى ، ئۆزلىرىنىڭ بىر-شىدىن ئۆتكەن ئەمەلىي تەجرىبىلەرنى سۆزلەپ بەردى . مەن ئۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدىن ، قەلب ۋۇجۇدىدىن ناھىيىنىڭ تەرەققىيات مەنزىرىسىنى ، گۈزەل ئىستىقبالىنى كۆرگەندەك بولـ-دۇم . ئۇلارنىڭ ھەمىشە سۆزلەيدىغىنى ، ئويلايدىغىنى قانداق قىلىپ مول ھوسۇل ئېلىش ، باي بولۇش ، روناق تېپىش ئىدى . بۇلارغا سېلىشتۇرغاندا ، ئاسىم ھاكىم بىلەن ئاتاۋۇللا رەئىس ھېچنېمىگە ئەرزىمەيتتى ! ئۇلارنىڭ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنى ھوقۇق ، ھوقۇق ئۈچۈن قورساق سوقۇشى قىلىش ۋە كۆز بوياپ يۇقىرى ئۆرلەش تۇرسا ، ئۇلار قانداقمۇ ناھىيىنىڭ تەرەققىياتى ، كەلگۈسى ئىستىقبالى توغرىسىدا باش قاتۇرۇشقا ۋاقىت چىقىرا-لىسۇن ؟ ! ... ھوقۇق ۋەسۋەسىسى ئۇلارنىڭ ۋىجدانىنى سۇسلاش-تۇرۇپ ، ئەقلىنى كەسكەن ، قۇلىقىنى پاڭ ، كۆزىنى ئەما قىلـ-ۋەتكەنىدى ! ...

مېنىڭ يىگىرمە نەچچە كۈنلۈك ئۆمرۈم ئۆتكەن بۇ ناھىيە شۇنداق تىنچ ، ۋە خىلۋەت يەر ئىدى . ئۇنىڭ سۈزۈك ئاسمىنىدىن ئادەمنىڭ قۇلىقىنى غوڭۇلدىتىدىغان ئايروپىلانىنىڭ ئاۋازى كەلـ-مەيتتى ، ئۇنىڭ دەل - دەرەخسىز دالىسىپ تۇرغان كەڭ دالىلـ-رىدىن ھەيۋەتلىك پويىزنىڭ تاراق - تۇرۇقى ئاڭلانمايتتى ، ئۇ-نىڭ قۇمساڭغۇ توپىلىق ، ئەگرى - بۈگرى يوللىرىدا ئادەمنىڭ نېرۋىسىنى قاقشىتىدىغان ماشىنىلارنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرىمۇ يوق ئىدى ! ... شۇنىڭغا قاراپ مەن بۇ يەرنى تۇرمۇشنىڭ ھەرخىل ۋەسۋەسىلىرىدىن خالىي ، تىنچ ۋە خاتىرجەم ، خىلۋەت ۋە ئارام-خۇدا ماكان دەپ قارىغانىدىم . لېكىن ، كېيىنكى ئىككى كۈندە يۈز بەرگەن ئىشلار مېنىڭ بۇ ساددا قارىشىمنى پۈتۈنلەي ئۆزگەر-تىۋەتتى . بۇ يەردىمۇ خۇددى بەزى شەھەرلەردىكىگە ئوخشاش

ئادەمنىڭ ئەقلىنى ئۇپرىتىدىغان شاۋقۇن ـ سۇرەنلەر بار ئىكەن . بۇ شاۋقۇن ـ سۇرەن قانداقتۇر ناھىيىنىڭ شىمالىدىكى قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىن كۆتۈرۈلگەن گۇركىرەش ياكى بۇ يەرنىڭ جەنۇبىدىكى ئاقساي دەرياسىدىن ئاڭلىنىۋاتقان شارقىراش ئەـ مەس ، بەلكى ئاسىم ھاكىم ، ئاتاۋۇللا رەئىستەك كىشىلەرنىڭ ئالا كۆڭلىدىن چىقىۋاتقان مەنىسىز قىيقاس ـ چۇقانلار ئىدى !...

1991 ـ يىل يانۋار ، ئۇرۇمچى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

باھاردىكى جۈدۇن

يېشىل رەڭلىك پىكاپ

1

شۇ تاپتا بۇ ئادەمنىڭ سېمىز بۇلجۇڭلىرىنى بىرى چىمدىۋالسىمۇ سەزمەيتتى . ئۇ ئالدىغا يېيىلغان قەغەزلەرگە تىكىلگىنىچە خىيال سۈرەتتى ، تۇرۇپ - تۇرۇپ چوڭقۇر «ئۇھ» تارتاتتى . مايسىرىغان لامپىنىڭ سۈس يورۇقى ئۆي ئىچىدىكىلەرگە ئۇنىڭ پەرىشان چىرايىنى ، ئويچان كۆزلىرىنى تېخىمۇ خىرە كۆرسىتەتتى . بۇ ئادەم قارىماققا قاتمال ، كېلەڭسىز ، خۇددى ياغاچچىنىڭ كەكسىدە يونۇپ ياسىغاندەك قوپال كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا تولۇپ تاشقان بىر مەنىۋى كۈچ يوشۇرۇنغاندەك سېزىلەتتى .

ئاخىر ئۇ بېشىنى كۆتۈردى :

— يولداشلار ، ئالتە يۈز يەتمىش مىڭ جىڭ ئاشلىق ئاز گەپمۇ ؟ ! بىز دۆلەتكە قانچىلىك غەللە - پاراق تاپشۇردۇق ؟ يازدا تاپشۇرۇپ ، قىشقا كەلگەندە ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ يۇلۇپ ئالساق ، بىزنىڭ دۆلەتكە ، خەلققە قوشقان تۆھپىمىز زادى نېمە بولدى ؟ ! — ئۇ ، ئۆيدىكى يىگىرمىگە يېقىن ئادەمگە سوئال نەزىرىدە قاراپ يەنە جىم بولدى . ئۆي ئىچى بىرئاز داۋالغۇغاندەك قىلسىمۇ ، لېكىن تىمتاسلىق يەنە داۋام قىلدى . بۇ ئادەملەر تاماكىنى قاتتىق شوراپ ، بىر - بىرى بىلەن ئاندا - مۇندا كۈسۈرلىشىپ ، بەخىرامان ئولتۇرغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن

ئۇلارنىڭ كۆڭۈل- كۆكسى خۇددى ئاستا ئاققان دەريانىڭ چوڭقۇر ئېقىمىدەك تىنىمسىز ئىدى ...

تۇنۇگۇن پۈتۈن گۇڭشې بويىچە 1978 - يىلىنىڭ ئاخىرىدىن 1979 - يىلىنىڭ دەسلەپكى يېرىمىغچە ئوزۇقلۇق ئاشلىقى كەملەيدىغان دېھقانلارنىڭ ستاتىستىكا جەدۋىلى ئېلان قىلىندى . كەملەيدىغان ئاشلىقنى دۈيمۇ دۈي جەملىگەندە ، يېڭىئاۋات گۇڭ- شېسىنىڭ بۇ يىل دۆلەتتىن قۇتقۇزۇش ئالىدىغان ئوزۇقلۇق ئاشلىقى ئالتە يۈز يەتمىش مىڭ جىڭ بولۇپ ، ئۆتكەن يىلقىدىن ئىككى يۈز مىڭ جىڭدەك ئېشىپ كەتكەنىدى . بۇ ئىش دېھقانلار- دىن تارتىپ كادىرلارغىچە خېلى ئەنسىزچىلىكنى پەيدا قىلدى . بولۇپمۇ ، گۇڭشې پارتكوم شۇجىسى تۇراپنى تېخىمۇ جىددىيلەش- تۇرۇپ قويدى . شۇڭا ئۇ ، بۇگۈن چۈشتىن كېيىن گۇڭشېنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى تەقدىرى ئۈستىدە ئوبدانراق مۇزاكىرىلىشىش ئۈچۈن پارتكومنىڭ كېڭەيتىلگەن يىغىنىنى ئاچقانىدى .

جىملىقنى يەنە ئۇنىڭ ئۆزى بۇزدى :

— بېسىپ ئۆتكەن ئەگىر - تۇقاي يوللىرىمىزنى ئەسلەپ كۆرگىنىمىزدە ، ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۆز يېرىمىزنىڭ ئەھۋالىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان بىرەر يول تېپىپ چىق- قىلى بولماسمۇ ؟ — دېدى ئۇ ۋە سەل توختىۋالغاندىن كېيىن يەنە داۋام قىلدى ، — يىگىرمە نەچچە يىلدىن بۇيان ، قانچىكى چوڭ ، قانچىكى ئومۇمىي بولسا شۇنچە ئىنقىلاب قىلغانلىق بولـ- دۇ ، دەپ قاراپ ، كۆچىلىكنى بىر يەرگە توپلىشىپ ئەمگەك قىلىشقا زورلىدۇق ، نەتىجىدە ، ئىشلەپچىقىرىش يۈكسىلەلمىدى ، نامراتلىشىپ كەتتۇق . يەنە مۇشۇنداق كېتىۋەرسەك قانداق بولار ؟ !...

بۇ سۆزلەر ھوش ئېيتىلغان بولسىمۇ ، لېكىن يىغىندىكىلەر- گە بولغان تەسىرى ئانچە ھوش بولمىدى . ئۇي ئىچى جانلىنىپ كۈسۈر - كۈسۈر باشلاندى . بايىقى تۇرغۇنلۇق ھالەت بىردىنلا

شاۋقۇن ـ سۆرەنگە ئايلاندى . تۆراپ شۇجىنىڭ سۆزى خۇددى توختام سۆغا تاش ئاتقاندەك تۆيۇقسىز داۋالغۇش پەيدا قىلغاندى . بۇ داۋالغۇش دەل تۆراپ شۇجىنىڭ سول تەرىپىدە ئولتۇرغان بىرىنى قاتتىقراق سىلكىدىمۇ ، ئەتىمالىم ، ئۇنىڭ قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ ، كۆزلىرى يوغىناپ كەتتى . بېشىغا چىپار قۇلاقچا ، ئۇ چىسىغا چىبەرقۇت تاشلىق كالتە جۇۋا كىيىۋالغان قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى بۇ ئادەم مۇشۇ گۈڭشىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى سايىم گۈمبەز ئىدى . ئۇ ئەتراپقا كۆڭۈلسىزگىنە قاراپ قويۇپ تامىغىنى قىردى :

— «ئۆزۈڭ بىلگەن يولنى ئاتاڭغا بەرمە» دېگەن گەپ بار ، — دېدى ئۇ ئۆزىنى ناھايىتى سالاپەتلىك تۇتۇپ ، — بىز مېڭىۋاتقان يول يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى بىزگە بەخت ـ ھالاۋەت كەلتۈرگەن داغدام يول . بۇنىڭدىن باشقىچىرەك يول تاپمەن دېيىش ، مېنىڭچە ، تۆگىگە مىنىپ تۆگە ئىزدىگەندەكلا بىر ئىش . ئاشلىقىمىزنىڭ كەملىكىگە كەلسەك ، بۇ بىر تەرەپتىن ، دېھقانلىرىمىزنىڭ قاششاقلىقى ، يەنە بىر تەرەپتىن ، شارائىتىمىزنىڭ ناچارلىقىدىن بولغان . بۇنىڭغا ھەرىيلى ھۆكۈمەت قاراپ تۇرمىدى ، ھېلىمۇھەم پارتىيە بولغاندىن كېيىن قاراپ تۇرماس .

ئۇنىڭ سۆزىنى بەشىنچى دادۇينىڭ سىكرىتارى ئىمىن كۈلا بۆلۈۋەتتى :

— بىز يامان ئۆگىنىپ قالدۇق ، ھەدىسىلا سۆسىز قالغان بېلىقتەك ئاغزىمىزنى ئېچىپ «قۇتقۇزۇش» تەلەپ قىلدۇق ، ھوسۇل چىقمىسا دېھقان بىلەن يەردىن كۆردۇق . بۇ ئۆز ـ ئۆزىمىزنى ئالداش ئەمەسمۇ ؟ ! — دېدى ئۇ قىزىشىپ ، — بۇگۈن تۆراپ شۇجى بىزگە مۇھىم بىر ئىمتىھان سوئالىنى بەردى ، بىز پارتىيىنىڭ مۇشۇ يەردىكى جەڭگىۋار قورغىنى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن ئون ئۈچ مىڭدىن ئارتۇق ئاھالىنىڭ تەقدىرىنى ئويدان

ئويلىشىپ بۇ سوئالغا مۇۋاپىق جاۋاب تېپىشىمىز كېرەك !

— يارايسەن ئىمىن ! — دېدى ئاربىدىن بىرى ، — مەن ساڭا قوشۇلىمەن ، كەكە ساپلىغاندەكلا جايىغا چۈشۈردۈڭ .

يەنە بىر دۈينىڭ پىشقەدەم سىكرىتارى دەرھال لوقما سالدى :

— بىزدە ئەزەلدىن قۇرۇق گەپلەر كۆپ بولۇپ ، ئەمەلىي ئىش ئاز بولغاچقا ، دېھقانلار يۆگەي قۇرتتەك تۆگۈلۈۋالغان ، ئەگەر ئۇنىڭ باش - كۆزىنى ئوبدانراق سىلاپ قويغىنە ، يولۋاسقا ئايلىنىدۇ .

— توغرا ، — دېدى ئاربىدىن بىرى ئۇنى قۇۋۋەتلەپ ، — «ئەمەلىيەتنى يوق سوپىدىن تۇخۇمى يوق توخۇ ياخشى» دەپتەكەن .

توققۇزىنچى دادۈينىڭ شاپ بۇرۇتلۇق سىكرىتارى دېلىغۇلۇقتا گېپىنى چاينىدى :

— شۇنداقمۇ دەيسىلەر ... لېكىن - زە ، بۇ ئاسان گەپ ئەمەس ... دېھقان دېگەننى شۇنداقلا ئەركىلەتتىگىلى بولدى ، يۇگىنى يوق ئاتتەك بولۇپ كېتىدۇ ، ئۇلارنى مۇشۇنداق چىڭ تۇتۇپ ، بىرىنى - بىرىگە چېتىپ قويمىسا بولمايدۇ ! ...

بۇ سۆز سايىمغا بەكمۇ ياقتى . ئۇ خام سېمىز گەۋدىسىنى ئۇياق - بۇياققا قىمىرلىتىپ ، تۇراپ شۇجىغا قاراپ دېدى :

— ئەلۋەتتە شۇنداق ، دېھقان دېگەننى سەللا بوش قويساڭ ، تەكلىماكاننىڭ قۇمىدەك چېچىلىپ ، تېرىلىپ كېتىدۇ ...

تۇن ھەسسىدىن ئاشتى ، ئەگەر تۇراپ شۇجى يىغىندىن خۇلاسە قىلمىغان بولسا ، تالاش - تارتىش ، بەس - مۇنازىرىنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەي ، بەلكىم خورازلارنىڭ چىللىشىغا ئۇلىشىپ كەتكەنمۇ بولاتتى .

— يولداشلار ، ۋاقىت ھەلەم بولۇپ قالدى ، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، — بۈگۈنكى يىغىنىمىزنى مۇشۇ يەردە

توختىتايلى . ھەممىمىز قايتىپ بارغاندىن كېيىن ، ئاممانىڭ ئوبدان ئەقىلدىشىپ باقايلى ، پارتىيىنىڭ يولى كەڭرى ، كۆپچىلىكنىڭ كۆزى ئۆتكۈر ، بىز ئۆز ئەھۋالىمىزغا مۇناسىپ يېڭى چارە - تەدبىر تېپىشىمىز لازىم !

يىغىندىكىلەر تارقالدى . ئىسسىق ئۆيدىن بوشىشىپ ، ئەتنەپ چىققانلار دېكابىر كېچىسىنىڭ قۇرغاق سوغۇقى بىلەن غۇژ-ژىدە سەگىدەپ ، ئاي قاراڭغۇسىدا ھەر تەرەپكە تارقىلىشتى .

2

ئۇلار ئېتىز ئۇستىدىلا ئۇچراشتى .

— مېنى ، ئىزدەپتىكەنسىز ، ھاشىمكا !

— ھە ، ياخشى كەلدىڭ شۇجى ، بۇ يەرگە كەل .

ئۇلار قىر ئۇستىدە زوڭزايدى . ھاشىمكام يېشى ئاتمىشنىڭ قارىسىنى ئالغان تەمبەل بوۋاي ئىدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ بېشىدىكى مەخمەل تاشلىق داۋىغان تۇمىقى ۋىجىككىنە كالتە بويىنى تېخىمۇ كىچىكلەشتۇرۇۋەتكەندى . ئۇنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى ، يۈز-رۇش- تۇرۇشلىرىمۇ ئۆزگىچە — تۇمىقىنى بېشىنىڭ بىر تەرىپىگە قىيسايتىپ ، كارۋانچە ئۆتۈكىنىڭ قونچىنى يېرىمىغىچە تۆۋەن-گە قايرىپ يۈرەتتى . بويى خۇددى ئىككى تەرىپى تەكشى كېسىپ تاشلانغان كالتەككە ئوخشايتتى . شۇڭا ، كىشىلەر ئۇنى ھاشىمكا دېيىشتىن كۆرە ، ئاتا كەسپىنى قوشۇپ «كالتەك ناۋاي» دېيىش-نى ياخشى كۆرەتتى .

ئۇ ، تۇراپ شۇجىنىڭ يېڭىنى چىمدىپ تۇتۇۋېلىپ سورىدى :

— خوش ، شۇجى ، چارە بېكىتىلدىمۇ قانداق ؟

— تېخى بېكىتىلمىدى ، — دېدى تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ ساقال باسقان قارامتۇل يۈزلىرىگە قاراپ ، — پىكىر - تەلەپلەر ناھايىتى كۆپ ، ئۇنى بىرمۇ بىر توپلاپ مۇھاكىمە قىلىۋاتىمىز .

شۇ چاغ ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئالا ئۆكۈزلۈك ئاغدامىا ھارۋا ھەيدىگەن بىر يىگىت پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتىپ ئۆتتى . ھاشىم-كام قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ، ناخشىنى باشتىن - ئاخىر ئاڭلىدى ۋە ھارۋا ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ، تۇراپ شۇجىنى نوقۇدى :

— ئاڭلىدىڭمۇ ؟

— نېمىنى ؟ — تۇراپ شۇجى سوئال نەزىرىدە ئۇنىڭغا تە-كىلدى .

— دېھقانلار كۆڭلىدىكى ئېيتالماي يۈرگەن گەپلىرىنى قو-شاق قىلىپ توقۇۋاتىدۇ ، — دېدى ھاشىمكام ۋە بايىقى ھارۋىكەش ئېيتقان ناخشىنىڭ تېكىستىنى ئاھاڭسىزلا ئوقۇپ بەردى :

كوممۇنا — مىدى - مىدى ،
ئىشىم تېخى تۈگىمىدى .
تۈگىمىسە - تۈگىمىسۇن ،
سېنىڭ بىلەن مېنىڭمىدى .

تۇراپ شۇجى «ھىم» دېگىنىچە بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى . ھاشىمكام ئوڭ پۇتىنى ئاستىغا بېسىپ يەكتەك بولۇپ ئولتۇردى .

— ئويلاپ باق ، بىز دەسلەپكى گۇرۇپپىلاشقان ، كوپېراتسە-يىلەشكەن چاغلاردا قانداق ئىدۇق ؟ — دېدى ھاشىمكام مىسكىن ئاۋازدا ، — ھەممە ئادەم جان تىكىپ ئىشلەيتتى ، «سېنىڭ بىلەن مېنىڭمىدى» دەيدىغان بىپەرۋالىق يوق ئىدى . شۇ چاغدىمۇ بىز-نىڭ يەر شارائىتىمىز مۇشۇنداق تۇرۇپ مول - ھوسۇل ئالغان-تۇق ، ئاتلىرىمىزنىڭ قۇلىقىغا ، قامچىلىرىمىزنىڭ دەستىگە قە-زىل رەختلەرنى تاقاپ دۆلەتكە ئاشلىق سېتىپ بېرەتتۇق ، لېكىن بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە شۇنچە كۆپ ئېتىز - ئېرىق قۇرۇلۇش-لىرىنى قىلىپمۇ يەنە قەدىمىزنى كۆتۈرەلمىدۇق ، يىلدىن - يىلغا بەتەر بولۇپ كەتتۇق ، بۇنىڭ سەۋەبى زادى نېمە ؟ سىلەر باشلىقلار

ئوبدانراق ئويلاپ بېقىڭلار ، بايا چاره بېكىتىلمىدى دېيىڭ ، ئۇنداق بولسا ، مېنىڭمۇ تاسقاپ كېپىكىنى ئايرىۋەتكەن بەزى پىكىر-لىرىم بار ، چاپىناپ باقامسىلەر ؟

تۇراپ شۇجى ئۇنىڭغا مەدەت بەردى :

— قېنى ، ئاڭلايلى هاشىمكا ، سىزنىڭ ئۆتكەن كۆۋرۈكىڭىز بىزنىڭ مائاڭغان يولىمىزدىنمۇ كۆپ ، ئەقلىڭىز پىشقان ئادەم-سىز .

بوۋاي بىردىنلا روهلاندى :

— كۆتۈرۈشنى بىلسەڭ تاغمۇ يېنىڭ دەپتىكەن . مېنىڭچە ، بىز دۆلەتتىن ئوزۇقلۇق ئاشلىقى تەلەپ قىلغاندىن كۆرە ، ئۆزى-مىز ئوزۇقلۇق ئاشلىقى تېرىغىنىمىز ياخشىراق . بىزنىڭمۇ ئەم-گەك قىلىدىغان ئىككى قولىمىز تۇرۇپ ، هەر يىلى سەدىقە تىلەش نومۇس ئەمەسمۇ ؟ ! ئەگەر سەن جۇرئەت قىلالىساڭ ، جان بېشىغا ئوزۇقلۇق ئاشلىقى تېرىش ئۈچۈن بەش پۇڭدىن يەر بەرگىن . كۆپچىلىكىنىڭ ئاش ـ ئوزۇقى هەل بولسا ، دۆلەتنىڭمۇ ، سېنىڭ-مۇ بېشىڭ ساقىيىدۇ ، قانداق ؟

تۇراپ شۇجى جىددىي ئويلىنىپ قالدى . ئىككى ـ ئۈچ كۈندىن بېرى ئاممىدىن چۈشكەن پىكىرلەر ناهايىتى كۆپ بولسە-مۇ ، لېكىن تېخى بۇنداق ئېنىق هەم نەقمۇ نەق پىكىر يوق دېيەرلىك ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ، «ئىشنى چوڭ كۆتۈرە بېرىش» ، «مۇكاپات ئاشلىقى تارقىتىش» دېگەنگە ئوخشاش پە-كىرلەر ئىدى . مانا بۈگۈن هاشىمكام يېڭى بىر مەسىلىنى ئوتتۇ-رىغا قويدى . ئوزايىدىن ، ئۇنىڭ بۇ پىكىرلىرى «توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرۈپ» ئاخىر «كۆز يورۇغان»غا ئوخشايتتى . بۇ ئۇسۇل ـ چارىلەرنىڭ زادى قايسىسى ياخشى ؟

تۇراپ شۇجى چوڭقۇر خىيالغا چۆكتى ، ئويلىغانسېرى ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ ئاللىقانداق بىر يېرى يورۇغاندەك ، ئىللىغاندەك تۇيۇلدى ...

— قانداق؟ — هاشىمكام ئىككىنچى قېتىم سورىغاندا، تۇراپ شۇجى خىيالدىن سەگىپ كۆزىنى يوغان ئاچتى.

— ياخشى، ناھايىتى ياخشى، — دېدى ئۇ ئىختىيارسىز بېشىنى لىڭشىتىپ، — مەن بۇ پىكرىڭىزنى مۇزاكىرىگە قويىمەن، كۆپچىلىك جەزمەن ياقتۇرىدۇ.

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى، خوشلىشىدىغان چاغدا، ھاشىمكام قانداقتۇر بىر ئەنسىزلىك بىلەن ئەسكەرتىپ قويدى:

— مەن كونا يوسۇندىكى ئادەممەن، سىلەر كادىر خەق ئىلمىي ھېكمەتنىڭ ھەممىسىنى بىلىسىلەر، قائىدە - نىزامىڭلارغا چۈشكىتىنى قىلساڭلار بولىدۇ، — ئۇ كېتىۋېتىپ ئارقىغا قايرىلدى - دە، يەنە، — ئورۇق كالىنى ياخشى باقسا ماي تامغۇدەك سەمرىدۇ جۇمۇ، شۇجى، — دېگەننى ئالاھىدە قوشۇپ قويدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئېچىلغان پارتكوم يىغىنى كەچكىچە داۋام قىلغان بولسىمۇ، بىر قارارغا كېلەلمىدى. سايىم رەسمىي چۈقان كۆتۈردى. ئۇنىڭ نەزىرىدە، ئەزالارغا بەش پۈتكەن ئۈزۈقلۇق ئېتىزى تارقىتىپ بېرىش دېھقانلارنى يەككىلىككە باشلاش بولۇپ، كاپىتالىزم تىرىلىشىنىڭ يېڭىئاۋاتقىنى ئىپادىسى ئىدى. تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ بىلەن ئايرىم سىرداشتى. لېكىن، ئۇنىڭ يەنىلا «بايرىقى روشەن»، «مەيدانى قەتئىي» ئىدى. پارتكوم ھەيئەتلىرى ئىككى قاشقا بۆلۈنۈپ كەتتى. بۇ ھالدا ئالدىراپ قارار چىقىرىش، ئەلۋەتتە يەكۈنلۈك بولاتتى. قارىغاندا، تۇراپ شۇجىمۇ بۇ مەسىلىنى چوڭقۇرراق ئويلانمىسا بولمايتتى. «ئۈزۈقلۇق ئېتىزى بېرىش دېھقانلارنى يەككىلىككە باشلىغانلىقمۇ؟» بۇ سوئال ئولتۇرسا - قوپسا ئۇنىڭغا ئارام بەرمەيتتى. ئاخىر ئۇ، دەتالاشنى ۋاقىتلىق توختىتىپ، ئەقىل تېپىش ئۈچۈن ئامما ئىچىگە كىرىپ كەتتى. پارتىيە ئەزالىرى يىغىنى، ئاممىۋى يىغىن دېگەندەك سۆھبەت يىغىنلىرى ئارقىمۇ ئارقا ئېچىلدى.

پىكىرلەر ئېقىن سۈرەك ئۇزۇلمەيتتى ، تۇراپ شۇنچە گويا مانا شۇ سۈرەكى بېلىقتەك ئۇنى سۈمۈرۈپ ، شۇنىڭ بىلەن ئەپسىلەنىپ خېلىلا جانلىنىپ قالدى ، ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسى كېڭىيىپ كۆڭلىدىكى توگۈچمۇ يېشىلدى . ئاممىنىڭ رايىدىن قارىغاندا ئوزۇقلۇق ئېتىزى بېرىش ئۇلارنىڭ ئومۇمىي تەلىپىگە ئايلانغان-دەك قىلاتتى .

«توغرا ، يەرگە بولغان ئىگىدارچىلىق يەنىلا كوللېكتىپنىڭ قولىدا ، — دەپ ئويلىدى ئۇ ئۆزىچە مۇلاھىزە قىلىپ ، — شۇنداق ئىكەن ، بەش پۈتىدىن ئوزۇقلۇق ئېتىزى بېرىش قانداقمۇ دېھقانلارنى يەككىلىككە باشلىغانلىق بولىدۇ ؟ ! بەلكى بۇ ، سوتسىيالىزمنىڭ ئىشلىگەن چىشلەيدۇ دېگەن پرىنسىپىنى ئىجرا قىلىپ ، دېھقانلارنىڭ ئاكتىپلىقىنى قوزغاشنىڭ ياخشى چارىسى ئەمەسمۇ ؟ !... » ئۇنىڭ ئىشەنچى كۈچەيدى ، ئۇ ئەمدى قەتئىي قارارغا كەلگەنىدى .

3

مايسەم ئىشىكتىن كىرىپلا ئانىسىنىڭ بوينىغا گىرە سالدى .

— قىزىم ، گۆھەر تېپىۋالدىڭمۇ ؟ — دېدى زورىخان قىزىنىڭ ماڭلىيىغا سۆيۈپ تۇرۇپ . مايسەم لەۋلىرىنى چىرايلىق يىمىرىپ ، يانچۇقىدىن بىر پارچە خەتنى سۇغۇردى :

— خەت كەپتۇ .

زورىخان قەستەن خۇپسەنلىك قىلىپ سورىدى :

— كىمدىن كەپتۇ ؟

مايسەمنىڭ دۇپدۇگىلەك يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ ، ئۇزۇن كىرپىكلىرى يەرگە تىكىلدى . شۇ تاپتا ، ئون سەككىزدىن ئەمدىلا هالقىپ ئۇچۇرما بولغان بۇ سەھرا قىزىنىڭ يۈرىكى ئاللىقانداق بىر سېغىنىش هەم ئىنتىزارلىقىنىڭ كۈچى بىلەن قاتتىق سوقۇپ

كەتكەندى . ئۇ ، ماڭلىينى يېپىپ تۇرغان ھالقا- ھالقا سېكە- لەكلىرىنى بىرلا سىلكىپ بېشىنى كۆتۈردى . بۇ چاغدا ئانىسى زورىخانمۇ ئۇنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىپ ، ئۇنى خە- جىللىقتىن قۇتقۇزدى :

— بولدى ، سەن دېمىسەڭمۇ بىلدىم ، ئاۋۋال تامىقىڭنى يېگىن ، مەن دادالىڭنىڭ خەۋىرىنى ئېلىپ باقاي ، تۇنۇگۈن چىقىپ كەتكەنچە يوق ، نەلەردە يۈرىدىكىن بۇ ئابدال .

زورىخان ئاق داكا رومىلى ئۈستىدىن كونا سۆسەر تۇمىقىنى باستۇرۇپ كىيىپ سىرتقا ماڭدى . مايسەم تاماقنى ئالدىغا ئەكې- لىپ قويۇپ ، خەتنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇدى ، ئۇنىڭدىكى «سۆ- يۈملۈكۈم··· سېغىنىدىم ··· قانات ياساپ بارغۇم كەلدى ··· » دېگەندەك سۆيگۈ - ۋاپا سۆزلەر ئۇنىڭ مەسۇم قەلبىنى شۇرىرىدە ئېرىتىپ ، كۆزلىرىگە خەت ئىگىسىنىڭ غايىۋانە ئوبرازىنى كۆر- سەتتى . ئۇ ، خەتنى ئاۋايلاپ كۆكسىگە باسقىنىچە خىيالغا كەتتى···

— قېرىغاندا نېمانچە ئەنسىز بولۇپ كەتتىڭ خوتۇن ، قورق- ما ، مېنى بۇ ھالىمدا جۇۋانلار ئېلىپ قاچمايدۇ !

— ئايلانسۇن ، سىلىنى ئېلىپ قاچىدىغان جۇۋان بولسىچۇ ، ئۆز قولۇمچە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىمەن !

تاشقىرىقى ھويلىدىن ئاتا - ئانىسىنىڭ چاقچاقلىشىپ كىرە- شى مايسەمنى خۇددى شېرىن چۈش كۆرۈۋاتقاندا تۇرتۇپ ئويغاتـ قاندەك چۆچۈتۈۋەتتى . ئۇ يۈگۈرۈپ ئايۋانغا چىقتى .

— دادا ، ئاڭلىسام بەشىنچى دادۇي بىلەن يەتتىنچى دادۇيدە يەر تەقسىم قىپسىلەرغۇ ، — دېدى ئۇ دادىسىنىڭ قولىغا ئېسـ- لىپ ، — كاتتا داغدۇغا بولۇپ كېتىپتۇ ، راستمۇ ؟

— راست ، قىزىم ، راست ، — ئۇ ، مايسەمنى يېنىغا ئول- تۇرغۇزۇپ داۋام قىلدى ، — ئىككى دادۇيدە ئوزۇقلۇق ئېتىزى مەسئۇلىيەت تـۇزۇمـىنى سىنـاق قـىلماقـچىمىز . دېھقانلار

خۇشاللىقىنى باسالماي قېلىشتى . مەنمۇ خۇشاللىقىمدا ئۆيگە قايتىشىمنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن ، لېكىن ماڭا ئاناڭنىڭ قوقۇناقلىرى تۇتۇپ قاپتۇ .

زورىخان دومسايدى :

— سىلى بەك ئالدىراپ خۇشال بولمىسىلا ، كۆلكە بىلەن يىغا ھەمىشە قوشماق ، ھازىر سايىم مۇدىرنىڭ نېمىلەرنى دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىلىمۇ ؟

مايسەم دەرھال لوقما سالدى :

— مەن ئاڭلىدىم : «تۇراپ شۇجى يېڭى ئاۋاتتا كاپىتالىزمنى يامرىتىۋەتتى ، يەككىلىك شامىلىنى چىقىرىپ بىزنى ئارقىغا چېكىندۈرمەكچى» دەپ يۈرۈپتۇ . تېخى بايىلا ماڭا دارىتىپ : «دادىڭىزنىڭ يۈرىكى يوغىناپ كېتىپتۇ ، ئاچچىق ساۋاقلارنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايدۇ» دەۋاتىدۇ .

زورىخان ئاچچىق بىلەن دوق قىلدى :

— مانا ئاڭلىدىلىمۇ ، خەق نېمە دەۋاتىدۇ ، سىلى نېمە قىلىپ يۈرىلا ! ؟ سىلىغۇ تىنمايدىغان ئادەم ، بۇرنىلىرىدىن كىرگەن سۇ ئاغزىلىرىدىن چىقىپ كېتىۋېرىدۇ .

تۇراپ شۇجى ئۇنچىقمىدى ، مىيىقىدا كۈلۈپ ، ئۆسكىلەڭ بۇرۇتىنى سىلاپ قويدى . قارىماققا ، ئۇ ، بەخرامان ئولتۇرغاندەك قىلسىمۇ ، لېكىن كۆڭلىدە بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىللار بۇرۇنقى ئىشلار كېزىۋاتاتتى . بۇ چاغدا سايىم گۈڭشېنىڭ مۇدىرى ، تۇراپ بولسا دادۇي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سىكرىتارى ئىدى . داجەيدىن ئۆگىنىش دولقۇنى تازا ئەۋجىگە چىققان بىر پەيتتە ، سايىم داجەيدىن ئۆگىنىش ئۈچۈن بۇيرۇق چىقىرىپ : «داجەيلىكنىڭ ھالالغا توخۇسى ، ھارامغا مۇشۇكى يوق ئىكەن ، بىزمۇ ئۇلارنى ئۈلگە قىلىپ ، شەخسىي چارۋا بىلەن قالدۇرۇق يەرلىرىمىزنى كوللېكتىپقا ئۆتكۈزەيلى ! » دەپ بىرلا قىيىقاس ـ سۇرەن بىلەن پۈتۈن گۈڭشېنى ئۆرە ـ تۆپە قىلىۋەتكەنىدى . مانا شۇ

چاغدا تۇراپ بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭ بىلەن يۈزمۇ يۈز ئېلىشقان ھەم ئۆز دادۇي تەۋەسىدە ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلماي ، بىر مەزگىل سىكرېتارلىقتىنمۇ ئايرىلىپ قالغانىدى .

«قارىغاندا ، بۇ كۆرەش يەنە تەكرارلانسا كېرەك ! — دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ، — قېنى كۆرەرمىز ، توغرا ئادەم ھېچقاچان سايىسىنىڭ ئەگرىلىكىدىن قورقمايدۇ ! »

تۇراپ شۇجى تېخىچە غودۇڭشىپ ئولتۇرغان ئايالىنى خاتىرجەم ھالدا جىملىدى :

— ئېغىز دېگەننىڭ ساقچىسى يوق ، دېسە دەۋېرىدۇ ، بىزمۇ قىلىدىغانىنى قىلۇۋېرىمىز . سايىم مۇدىر ئۆز پىكرىدە قالدى ، بىزمۇ ئۇنى زورلىمىدۇق . كۆپچىلىك قارار قىلدى ، ئامما قارشى ئالدى ، ئەمدى يەنە قۇشقاچتىن قورقۇپ تېرىق تېرىمىساق ئاچ قالمامدۇق ! بولدى ، بۇ گەپنى قويۇڭلار ، كاپىتالىزم تىرىلەمدۇ ياكى سوتسىيالىزم گۈللەمدۇ ، بۇنى ئەمەلىيەت بەلگىلەيدۇ . قېنى ، تامىقىڭنى ئەكەل ، ئۇچەيلىرىم چاپلىشىپ قالدى .

زورىخان يوغان ئاپقۇرغا ئۇسۇپ ئوچاق بېشىغا ئېلىپ قويغان يوبداننى ئېرىنىڭ ئالدىغا قويدى . مايسەم تامىقىنى چالا — بۇلا يەپلا «ئىتتىپاق ئەزالىرىنىڭ يىغىنىغا بارىمەن» دەپ چىقىپ كەتتى . ئۆيدە يالغۇز قالغان ئەر — خوتۇن ئۇياق — بۇياقنىڭ پارىڭىنى قىلىپ ، ئاخىر قىزى مايسەم ئۈستىگە توختالدى .

— بۇگۈن ئۇ بەكمۇ خۇشال ، قارىسام ، تۆرەمدىن خەت كەپتۇ ، — دېدى زورىخان ئېرىنىڭ ئىشتىها بىلەن تاماق يېيىشىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ، — ھېسابلاپ قارىسام ، ھەر ئىككىسىنىڭ ۋاقتى — قارارى بولۇپ قاپتۇ .

— تويىنى قاچان قىلمىمىز دېمەكچىمۇ سەن ؟ — دېدى تۇراپ شۇجى ئاغزىدىكى ئاشنى غۇرتتىدە يۇتۇۋېتىپ .

— ئۇغۇ شۇنداق ... ، — دېدى زورىخان ۋە بىر خىل ئارىسالدىلىق بىلەن داۋام قىلدى ، — يەنە بىر تۇرۇپ تۆرەم

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى

شەھەرگە كىرىپ كەتتى ، قۇدىمىزمۇ چوڭ كادىر بولدى ، ئەمدى ئۇلاردا باشقىچە ھەۋەس تۇغۇلۇپ ، قىزىمىز ئازار يەپ قالارمىكىن دەپمۇ ئەنسىرەيمەن .

تۇراپ شۇجى ياغاچ قوشۇق بىلەن ئاپقۇرنىڭ ئاستىنى قىرىدى ، ۋېتىپ دېدى :

— دىلجەم بول ، خوتۇن ، قۇدا ـ باجىلىرىمىز لەۋزى ھالال ئادەملەر ، شەمەر بىلەن ئوتتۇرىمىزدا ئەھدە بار ، بالىلارمۇ بىر ـ بىرى بىلەن بەك ئېچىل . لېكىن ، توي مەسىلىسىگە كەلسەك ، پۈت ـ قوللىمىزنى ئازراق سۇنۇپ ، قەددىمىزنى كۆتۈرۈۋالايلى . مېنىڭچە ، بۇ يىلقى يازلىق يىغىمنى ئېلىپ بولۇپ ، قۇربان ھېيتقا تاقاپ بىر ئىش قىلارمىز .

ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ھاشىمكام بىلەن ئىمىن كۇلانىڭ كىرىشى بىلەن ئۈزۈلدى .

4

كۆركەم تاڭ شەپىقى سەھەرنىڭ سۈس تۇمانىنى قىزىللىققا پۈركەپ ، كەڭ دېرىزىلەردىن شۇڭغۇپ كىرىپ ، خاس ئىشخانىنىڭ ئاپئاق تاملىرىنى يورۇتۇۋەتكەندى . ئاستىغا ئېگىز مويلۇق گىلەم سېلىنغان ، ئاپپلىسىن رەڭلىك ئىشكاپنىڭ يېنىغا بىر جۈپ كرېسلو قويۇلغان جىمجىت ، پاكىز بۇ ئىشخانا ھەقىقەتەنمۇ ئازادە ئىدى . بۇلۇڭدىكى كىيىم ئاسقۇچتا ئېسىلغان قارا دراپ پەلتو بىلەن چىپار شارپا ئۆز ئىگىسىنىڭ خېلىلا سالاپەتلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى .

بىرى ئىشىكنى يەڭگىل چەكتى ۋە جاۋاب كۈتمەيلا قىيا ئېچىلغان يوچۇقتىن بېشىنى تىقىپ :

— شەمەر سىجاڭنىڭ ئىشخانىسى شۇمىكىن ؟ — دەپ سورىدى ھودۇققان ھالدا .

يېشى ئەللىكتىن ھالقىغان ، سەپكۇن يۇزلۇك ، دوغلاق ئادەم بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ ، قاڭشىرىغا چۈشۈپ قالغان كۆزەينىكى ئۈستىدىن ئىشىككە قاراپ :

— ھە ، ھە ، شۇ ... ، — دېگىنىچە ئايلانما ئورۇندۇقنى سەل بۇرىدى .

ھېلىقى يىگىت ئىشىكنى يوغان ئېچىپ ، تەكەللۇپسىزلا ئىشخانىغا كىردى ، لېكىن پۈتىدىكى ماكچىيىپ كەتكەن دەپسىنگە قاراپ ئالدىغا مېڭىشقا جۈرئەت قىلالماي ئورنىدا تۇرۇپ قالدى . ئۇنىڭ تەقى - تۇرقىدىن يېڭىلا يېزىدىن كەلگەنلىكى ، قارىداپ قالغان يۈزى بىلەن ئۇياتچان كۆزلىرىدىن ناھايىتىمۇ تارتىنىپ ، قورۇنۇپ تۇرغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— خوش ، بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى ؟ — دەپ سورىدى «شەھەر سىجاڭ» دەپ ئاتالغان ھېلىقى ئادەم پەرۋاسىز ھالدا .

يىگىت ھولۇقۇپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— بىر ئىش بىلەن شەھەرگە كىرىۋىدىم ، ئۆزلىرىگە سايىم مۇدىر سالام ئېيتتى ، بىرئاز ئامانىتىمۇ بار ...

— سايىم مۇدىر ؟ — شەھەر سەل ئويلانغاندەك بارماقلىرى بىلەن ئۈستەلنى چېكىپ تۇرۇپ سورىدى .

يىگىت ئالدىراپ چۈشەندۈردى :

— ھەئە ، بىزنىڭ گۇڭشېدىكى سايىم مۇدىر ...

— ھە ، مۇنداق دەڭ ، سىز يېڭىئاۋاتتىن كەلدىڭىزمۇ ؟ — شەھەر لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ يىگىتنى كرېسلوغا تەكلىپ قىلدى ، — كېلىڭ ، ئولتۇرۇڭ ، مەن سىزگە چاي قۇياي . تۇراپ شۇجى ياخشىمۇ ؟ زورىخان ، مايسەملەر ئوبدان تۇرغاندۇ ؟ — ئۇ بىردىنلا ئېچىلىپ ، ئارقا - ئارقىدىن سوئاللارنى يانداۋردى ، لېكىن يىگىت «ھەئە» ، «شۇنداق» دېگەندىن باشقا سۆزمۇ قىلماي بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرىۋەردى .

— ئۆرە تۇرىسىزغۇ ، — دېدى شەھەر چايداندىن چاي

قۇيۇۋېتىپ ، — تارتىنماڭ ، ئولتۇرۇڭ !

— خوش سىجاڭ ، مەن قايتاي ، — دېدى يىگىت ۋە تۇش يانچۇقىدىن ئۇچبۇرجەك قاتلانغان بىر پارچە خەتنى چىقىرىپ داۋام قىلدى ، — بۇ خەتنى سايىم مۇدىر ئۆز قوللىرىغا تەگكۈزۈپ شۇمنى تاپىلىۋىدى ، ئامانەت جايىغا تەگدى ، ئەمدى مەن ياناي ، ئازراق بازارلىقىممۇ بار ئىدى .

يىگىت ئارقىسىچە مېڭىپ ، قايتا ـ قايتا خوش ئېيتقىنىچە چىقىپ كەتتى . شەمەر يىگىتنى ئۇزىتىپ كىرىپ ، ئايلانما ئورۇندۇقا چۆكتى ـ دە ، تىترات قەغەزنىڭ ئىككى بېتىگە قىستاپ يېزىلغان ئىمىر ـ چىمىر خەتلەرنى ئوقۇشقا باشلىدى .

«مۆھتەرەم شەمەر سىجاڭ ! » دەپ باشلانغان بۇ خەت باشـ تىن ـ ئاياغ تۇراپ شۇجى ئۇستىدىكى شىكايەت بولۇپ ، يېڭىئاۋات ـ نىڭ ھازىرقى ۋەزىيىتى قاپقاراڭغۇ جاڭگال قىلىپ سۈرەتلەنگەنـ دى ، شەمەر خەتنى ئوقۇغانسېرى ئورنىدا ئولتۇرالماي قالدى ، ئايلانما ئورۇندۇق بىردە ئوڭغا ، بىردە سولغا ئايلىناتتى . دېرىزـ دىن قىيپاش چۈشۈپ تۇرغان كۈن نۇرىدا ئۇنىڭ چاچلىرى چۈـ شۈپ كەتكەن تاقىر بېشىنىڭ ھال رەڭ تېرىسى پارقىراپ تۇراتـ تى .

«ھۆرمەتلىك سىجاڭ ، بىر چاغلاردا سىز ياشاپ ، قان ـ تەرىڭىز تۆكۈلگەن بۇ قەدىناس زېمىندا ھازىر سوتسىيالىزم بىناـ سىنىڭ ئۈلى كولىنىپ ، يەككىلىكنىڭ ئېزىتقۇ شامىلى گۈركىـ رەۋاتىدۇ . تۇراپ شۇجى ئۆتكەن ئايدا ئىككى دادۇيىدە ئۆزى باش بولۇپ ، قولىغا سارجاننى ئېلىپ ئۆلچەپ ، ئوزۇقلۇق ئېتىزى دېگەن نام بىلەن كوللېكتىپنىڭ يەرلىرىنى دېھقانلارغا بۆلۈپ بەرگەنىدى . مانا بۇ ئايدا ئۇچ دادۇينىڭ يېرىنى بۆلۈپ بەردى . بەزى ئائىلىلەرگە ئۇچ موغا يېقىن يەر تەقسىم قىلىنىدى . ئەگەر رەھبەرلىك تەدبىر قوللىنىپ ، بۇ ئىشنى دەرھال چەكلىمىسە ، ئۇزۇنغا قالماي پۈتۈن يېڭىئاۋاتنىڭ يەرلىرى تالان ـ تاراج بولـ دۇ . »

شەمەر مانا شۇ قۇرلارنى ئوقۇغاندا خۇددى ھەرە چاققانەدەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . بىر تۇرۇپ ئۇنىڭ زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . «تۇراپ شۇنداق قىلارمۇ ؟ — دەپ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلىدى ئۇ ، — بىزنىڭ تۇراپ - ھە ؟ ئۇنىڭ قولىدىن زادى شۇنداق ئىش كېلەرمۇ ؟ ! »

شۇ تاپتا ئۇ قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالغانىدى . ئىشەنمەي دېسە ، مانا بۇ خەت پاكىت سۈپىتىدە ئۇنىڭ قولىدا تۇراتتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، بۇ خەتنى شۇ گۈڭشېنىڭ كونا بىر مەسئۇلى يازغان ، ئىشەنمەي بولمايتتى ؛ ئىشىنەي دېسە ، تۇراپ شۇجىنىڭ كۆكسىدە سوقۇۋاتقان ئالمىدەك يۈرەكنىڭ قانداق ساپ ۋە سادىق-لىقى ئۇنىڭغا كۈندەك ئايان .

«لېكىن ، بۇ ئاددىي ئىش ئەمەس ! — پىچىرلىدى ئۇ ، — كىم بىلىدۇ ، تۇراپ قايسىبىر ئېزىتقۇنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ تۈيۈق يولغا مېڭىپ سالغان بولسا ... »

ئۇ ، گىلەم ئۈستىدە شىپىرلاپ ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، يەرلەرنى دېھقانلارغا بۆلۈپ بېرىش خۇددى تۇگۈلگەن مۇشتەك كوللېكتىپلاشقان دېھقانلارنى بورانمۇ ئۈچۈرۈپ كېتەلەيدىغان ، سۇمۇ بېسىپ كېتەلەيدىغان چۆلدىكى قۇمدەك چېچىۋېتىش ئىدى ...

شەمەرنىڭ قاپاقلىرى بارغانسېرى سېلىنىپ كەتتى ، ئالقان-لىرىنى يۇمۇپ ، بارماقلىرىدىن قاس چىقاردى .

ئۇ ، تۇيۇقسىز بىر جىددىيلىك بىلەن خەتنى قولىغا ئالدى-دە ، كارىدورغا چىقىپ ، ئىككىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلدى ، شەھەر-لىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئىشخانىسى شۇ يەردە ئىدى .

شەمەر ئىشخانىغا كىرىپ ، قانداقتۇر بىر ماتېرىيالغا تەستىق يېزىۋاتقان بىرىگە ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى :

— جاڭ شۇجى ، مانا قارىڭ ، يېڭىئاۋاتتا چاتاق چىقىپ-تۇ ، مەن تۇراپ شۇجىنى مۇنداق ئۆزگىرىپ كېتەر دەپ

ئويلىماپتىكەنمەن ! — ئۇ ، خەتنى جاڭ شۇجىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، تىپ ئېغىر بىر «ئۇھ» تارتىپ قويدى .

— نېمە بوپتۇ ؟ — جاڭ شۇجى ماتېرىيالدىن كۆزىنى ئۇزۇپ ، شەمەرنىڭ جىددىيلىكتىن پۈرۈشۈپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ سورىدى .

— تۇراپ شۇجى بەش دادۇيدە «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» دېگەن نام بىلەن دېھقانلارغا يەر بۆلۈپ بېرىپتۇ ، — دېدى شەمەر خەتتەكى مەزمۇنلارنى شەرھلەپ ، — بەزى ئائىلىلەرگە ئۇچ مودىن يەر تەقسىم بوپتۇ ...

— ھە ؟ ! — جاڭ شۇجىنىڭ ئانچە - مۇنچە چېچەك ئىزلىرى بار يادائۇغۇ يۈزى سەل ئۆڭۈپ ، جاۋغايلىرىدىكى چوڭقۇر قورۇقلار ئوقيانىڭ كىرىچىدەك تارتىشىپ كەتتى ، — بۇ تازىمۇ باشباشتاقلىققۇ ؟ !

جاڭ شۇجىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئۆي ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى ، بۇ خەۋەر گويا تۆيۇقسىز پارتلىغان بومبىدەك ئۇنى خېلىلا چۆچۈتۈۋەتكەنىدى .

شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىرىنچى شۇجىسى ئۆتكەن ئايدا داۋالىنىش ئۈچۈن شاڭخەيگە كەتكەندىن بېرى ، كۈندىلىك خىزمەتلەرگە مانا شۇ جاڭ شۇجى مەسئۇل بولۇپ ، خېلىلا ئالدىراپ - تېنەپ يۈرەتتى . ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ ، لېكىن ناھايىتى گۈزەل ۋە ئاۋات بۇ شەھەرنىڭ ھەر كۈنى ، ھەر سائەت ھەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى ئازدەك ، ئەمدى شەھەرگە بېۋاستە قاراشلىق ئەڭ چەت يېڭىئاۋات گۈڭشىسىدا چىققان بۇ كۆتۈلمىگەن ۋەقە ئۈنى تېخىمۇ تەمتىرىتىپ قويدى .

جاڭ شۇجى ئارقا - ئارقىدىن ئۇلاپ ئىككى تال تاماكا چېكىۋەتتى ، كىچىككىنە ئىشخانا ئىسقا توشۇپ ، دىماغنى ئېچىشتۇرۇشقا باشلىدى .

— يولداش شەمەر ، — دېدى ئۇ بىردىنلا ئورنىدا چىپچىدە

توختاپ ، — سىز بۇ ئىشنى قانداق ئويلاۋاتىسىز ؟
— مېنىڭچە ، بۇ تەلۈلۈك ، كوللېكتىپ ئىگىلىكىنىڭ ئۈلـ
ـنى كولاش !
— ئۇغۇ شۇنداق ، — دېدى جاڭ شۇجى ۋە شەمەرنىڭ يېنىدىكى كرېسلوغا ئولتۇرۇپ داۋام قىلدى ، — لېكىن تۇراپ ئېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ ؟ يا ئۇنىڭغا بىرەر يەردىن دەرىجە ئاتلاپ يوليورۇق كېلىپ قالدىمۇ ؟ !
— نەدىكىنى ! — شەمەر پەرۋاسىزلا بېشىنى سىلكىدى ، — سايىم مۇدىرنىڭ يېزىشچە ، بۇ ئۇنىڭ ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئىجرا قىلغانلىقىمىش ...
جاڭ شۇجى مەسخىرە ئارىلاش ۋارقىرىۋەتتى :
— پاھ ! ... تۇراپنىڭ سەزگۈرلۈكى ئېمىدىگەن كۈچلۈكـ
مە ؟ ! ئەگەر ئىدىيە ئازاد قىلىش مۇشۇنداقلا بولىدىغان بولسا ، ئۇزۇنغا قالماي سوتسىيالىزممۇ تۈگەيدۇ ! ...
شەمەر دەرھال لوقما سالدى :
— شۇ ئەمەسمۇ ، 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ ئاساسىي روھى تىنچ ، ئىتتىپاق بولۇش ، قالايمىقانچىلىقلارنى ئوڭشاش تۇرسا ، تۇراپنىڭ قىلغىنى قانداقمۇ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئىجرا قىلىش بولىدۇ ؟ بۇ پۈتۈنلەي ئۇنىڭ ئەكسى ـ دە !
— توغرا ، پىكرىمىز بىر يەردىن چىقتى ، — دېدى جاڭ شۇجى ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ ، — پارتىيە دېھقانلارنى كوللېكتىپ يولغا بەكمۇ تەستە باشلىغان . ھازىر قانداقلا بولمىسۇن ، چېكـ
ـنىشكە ، يەرلەرنى بۆلۈۋېلىپ يەككە ئىشلەشكە بولمايدۇ ، ئۇنداق قىلمىسا يۆنىلىش ، يول خاتالىقى سادىر بولىدۇ ، دۆلەت ، كول ـ لېكتىپ ۋە شەخسكە مۆلچەرلىگۈسىز زىيان يېتىدۇ !
شەمەر ئېغىر خۇرسىنىدى :
— ئادەم دېگەن ھەقىقەتەنمۇ مۇرەككەپ ئىكەن ، مەن تۇراپ شۇجىنى مۇنداق تەلۈلۈك قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن ،

ئۇنىڭدىكى پارتىيەۋىلىك مەيدان زادى نەگە كەتكەندۇ؟

ئۇلار جىم بولدى ، ھەر ئىككىسى چوڭقۇر ئويغا پاتقاندى. جاڭ شۇجى ھە دەپ تاماكا چېكەتتى ، شەمەر بولسا كرېسلونىڭ گەردىشىنى چېكىپ قاڭتىيىپ ئولتۇراتتى . ئاخىر ئۇ ، جاڭ شۇجىدىن سورىدى :

— بۇ ئىشنى قانداق ھەل قىلساق بولار ؟

— مەنمۇ شۇنى ئويلاۋاتىمەن . بۇ ۋەقەنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش پارتكومنىڭ شان ـ شەرىپى ھەم ئابرۇيىغا مۇناسىۋەتلىك ، — جاڭ شۇجى بىرئاز تۇرۇۋېلىپ شەمەردىن سورىدى ، — سىز بۇرۇن يېڭىئاۋاتتا تۇرغانغۇ دەيمەن ؟

بۇ سوئال بىلەن تەڭ شەمەرنىڭ ۋۇجۇدىغا غۇۋۇزدە تىترەك ئولاشتى ، ئۇ ئېغىر بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ مىسكىن ئاۋازدا :

— شۇنداق ، سەككىز يىللىق ئۆمرۈم شۇ يەردە ئۆتكەن ... ، — دېدى .

جاڭ شۇجى ئاستا ئورنىدىن تۇردى .

— ئۇنداقتا ، يېڭىئاۋاتنىڭ ھەممە ئەھۋالى سىزگە بەش قولدەك ئايان دەڭە ، — دېدى ئۇ شەمەرنىڭ ئالدىدا ئۆرە تۇرغىنىچە ، — ناھايىتى ياخشى ، مېنىڭچە ، بۇ ۋەقەنىڭ تەقدىرىنى سىز قولىڭىزغا ئالسىڭىز قانداق ؟

شەمەر سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن بىردىنلا دىدىللەشتى :

— بولىدۇ ، ئىشلەپ باقاي ، — دېدى ئۇ يۈمشاق تەلەپپۇزدا ، — تۇراپ شۇجى ئۆز قولۇمدىكى ئادەم ، ۋاقتى كەلسە ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا زاكىلاپ قويالايمەن !

جاڭ شۇجى ئىش ئورنىغا بېرىپ ئولتۇردى ۋە ئۇستەل ئۈستىدىكى كالېندارنى ۋاراقلاپ تۇرۇپ دېدى :

— شۇنداق بولسۇن ، بۈگۈن بىرىنچى ئايغا ئون بىر ئىكەن ، ئەتە دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئاچايلى . سىز ئون بەشىنچى

چېسلاغىچە بۇ يەردىكى ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ ماڭسەكمۇ بولار ، بەلكىم ئۇ يەردە ئۇزۇنراق تۇرۇپ قېلىشىڭىز مۇمكىن ، ئىشقىلىپ ، ئىدىيىدە پۇختا تەييارلىق بولۇشى لازىم .

شەھەر ئورنىدىن تۇردى ، ئەمدى ئۇ ئۆزىنى بايىقى سارايسىمىلىكتىن قۇتۇلۇپ ، بىردىنلا يەڭگىللەپ قالغاندەك ئازادە ھېس قىلدى ...

5

بەشىنچى دادۇينىڭ ئەسلىي ئىسمى ئۆرەكلىك ئىدى . بۇ يەر گۈڭشي ئىشخانىسىدىن ئوچ كىلومېتىر يىراقلىقتا بولۇپ ، كۇنپېتىش تەرىپى كۆز يەتكۈسىز قۇم بارخانلىرى بىلەن قوموشلۇقتا تۇتىشاتتى . تۇراپ شۇجىنىڭ ئۆيى مانا شۇ قۇم بارخانلىرىغا تۇتىشىپ كېتىدىغان ئۇزۇمزارلىق شياۋدۇيدە ئىدى .

ئۆتكەن ئايدىكى سىناق تەرىقىسىدە يۈرگۈزۈلگەن «ئوزۇق-لۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىەت تۇزۇمى ئالدى بىلەن مانا شۇ ئۆرەكلىكتە ئېلىپ بېرىلدى . شۇ كۈنى بۇ يەر خۇددى كاتتا بىر توي مەرىكىسى بولغاندەك قاينام - تاشقىنلىققا چۆمدى . قولىغا سارى جاننى ئېلىپ ، يەر تەقسىملەشكە باشچىلىق قىلىۋاتقان تۇراپ شۇجىنىڭ ئارقىسىدىن يۈزلەپ ئادەم گۈركىرەپ ئاقاتتى . گەرچە ھېيت ، بايرامدىكىدەك مەسچىتىنىڭ پەشتىقىدا ناغرا - سۇناي چېلىنمىغان بولسىمۇ ، لېكىن كىشىلەرنىڭ روھىي قىياپىتىدىنلا ناھايىتى شادىيانە بىر تەنتەنە بارلىققا كەلگەنىدى . مانا شۇ كۈنى ئۆرەكلىكتىن باشلانغان بۇ يېڭى ئۆزگىرىش گويا كۈچلۈك باھار شامىلىدەك پۈتۈن گۈڭشېغا تاراپ ، ھەش - پەش دېگۈچە يېڭىئا-ۋات خەلقىنىڭ يۈرىكىگە ئوت تۇتاشتۇرۇۋەتتى . ئۇلارنىڭ قەلبىگە «ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ نامراتلىقنى يېڭىمىز !» دېگەن ئۇلۇغ بىر ئىرادە ئورناشقانىدى . مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلار روھلاندى ، جانلاندى . توپ - توپ بولۇپ مەھەللە دوقمۇشلىرىدا

قىشنىڭ سىرىق ئاپتىپىغا كۆكسىنى قاقلاپ ، تۇرمۇش غېمىدە تۆۋى يوق خىياللارغا غەرق بولۇپ ئولتۇرغانلارمۇ ئەمدى ئۇزۇنغا تەقسىم بولغان ئوزۇقلۇق ئېتىزىنىڭ قىرىغا چىقىپ يەر بىلەن كېڭىشىدىغان ، مولاپ ئەمەس ، پۇڭلاپ يەردىن قانداق قىلىپ يوز جىڭلاپ ئاشلىق ئېلىشنىڭ كويىدا باش قاتۇرىدىغان بولۇپ قالغانىدى ...

بۇگۈن ھاۋانىڭ شۇنچە سوغۇق بولۇشىغا قارىماي بىر نەچچە دېھقان ئۇزۇن چاپانلىرىنى قىرغا تاشلاپ قويۇپ ، ئېتىز بېشىغا ئوغۇت يۆتكەۋاتاتتى .

ھارۋىدىن ئوغۇت چۈشۈرۈۋاتقان بىرى يېنىدىكى ھەمراھىدىن سورىدى :

— مانا ئەمدى ئېرىنمەي ئەمگەك قىلسا ، يېلىنماي قورساق تويىدىغان چاغلار بولدى . بۇ يەرگە نېمە تېرايى دەيسەن ، قاسىمكا ؟

«قاسىمكا» دەپ ئاتالغان چاڭگا ساقاللىق ئادەم كەتمەننى يەرگە پاتۇرۇپ قويۇپ ھەمراھىغا قارىدى :

— نېمە تېرىيتتىم ئۇكام ، ئەزەلدىن بىزگە نەپ بېرىپ كەلگەن «باقا ـ بۇق»نى تېرىيمەن ـ دە ! — دېدى ئۇ قولىغا تۇكۇرۇپ .

— باقا ـ بۇق ؟ — ئۇنىڭ ھەمراھى ھەيران بولغاندەك قاراپلا قالدى .

— ھە ، باقا ـ بۇق ، سەن تېخى بىلمەيسەن ، ئۇكام ، بىزنىڭ بۇ يەردە «باقا ـ بۇق» دەيدىغان بىر خىل يەرلىك ئاق بۇغدىيىمىز بولىدىغان ، — دېدى ئۇ ئەپسۇسلانغان قىياپەتتە ، — لېكىن كېيىنكى ۋاقىتتا كادىرلىرىمىز «ئۇنداق يېڭى سورت ، بۇنداق يېڭى ئۇرۇق» دەپ ئالدىغا كەلگەننى تېرىشقا مەجبۇرلاۋەردى . شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ ھېلىقى «باقا ـ بۇق»نىمىز تاشلىنىپ قالغان . مەن ئۇنى پۇڭلۇق يېرىمگە ئاز ـ ئازدىن تېرىپ ساقلاپ

كەلگەنىدىم ، بۇ يىل مۇشۇ يەرنىڭ ھەممىسىگە شۇنى تېرىماقچى-مەن .

— ئۇنىڭ قانداق خاسىيىتى بار ، قاسىمكا ؟

— خاسىيىتى كۆپ ، بىرىنچىدىن ، ئۇ شامالغا بەرداشلىق ، بۇ يەردە شامالنىڭ كۆپ چىقىدىغانلىقىنى بىلمىسەن ؛ ئىككىنچى-دىن ، ئۇ قۇرغاقچىلىققا بەرداشلىق ، بۇ يەردە سۇنىڭ قىسلىقىنى-مۇ بىلمىسەن .

— ھە ، قاسىمكا ، كىچىك تىللىرىڭ چىقىپ بۇلبۇلدەك سايرايدىغان بوپسەنغۇ ، — دېدى چەتتە ئىشلەۋاتقان بىر يىگىت ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، ئۇ يەنە بىر نەچچەيلەن بىلەن ھاردۇق چىقىرىش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلگەنىدى . يەنە بىرەيلەن ئۇنىڭغا جاۋابەن قاسىمكامغا چاقچاق قىلدى :

— يېقىنىنىڭياقى قاسىمكامنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشىمۇ باشقى-چە ، بويىمۇ بىر غېرىچ ئۆسكەندەك قىلىدۇ . بەش نوپۇسقا ئىككى يېرىم مو يەر ئالدى ، ئەگەر يەنە بىر قېتىم يەر ئىسلاھاتى بولۇپ قالسا ، ئالدى بىلەن قاسىمكامنى پومېشچىك چىقىرىمىز - دە !

— خۇدايىم بىزگە ئۇ كۈنلەرنى كۆرسەتمەس ! — دېدى قاسىمكام بەلۇنغىنىڭ ئۈچى بىلەن باش - كۆزىدىكى تەرلەرنى ئېرتىپ تۇرۇپ ، — ئاتا - ئانىمىز : «ئەخلىتىڭلار ئالتۇن ، كۈلۈڭلار كۈموش بولسۇن» دەپ دۇئا قىپتىكەن ، مانا شۇ دۇئا-نىڭ بەرىكىتى بىلەن خۇداغا شۈكرى ، ئايىغىمىزدىن ئەمدى شامال ئۆتۈشكە باشلىدى .

— ئەمدى بىز دۇئانى تۇراپ شۇجىغا قىلساق بولىدۇ ، — دېدى ياشانغان بىر دېھقان ، — خۇدايىم ئۇنىڭغا كۆز تەگمىسۇن !

يەنە بىرى دەرھال قوشۇمچە قىلدى :

— رەدنامە ئوقۇتۇپ ، بوينىغا تۇمار ئېسىپ قويايلى !

دەل شۇ چاغدا يىراق يولدىن قويۇق چاڭ - توزان كۆتۈرۈل-دى .

— هوي ، قوڭغۇز ماشىنا كېلىۋاتىدىغۇ ، — دېدى يېرى قولىنى سايۇەن قىلىپ يىراقتا قاراپ ، ھەممەيلەن بويۇنىنىشىپ يولغا تىكىلدى ، ئۇلار راستىنلا چاڭ ـ توزان ئارىسىدىن بارا-بارا يوغىناپ كېلىۋاتقان بىر پىكاپنى ئېنىق كۆردى .

— راست ، قوڭغۇز ماشىنا ئىكەن ، ئىس چىقىۋاتىدۇ ! — دېدى قاسىمكام كۆزلىرىنى چىملىدىتىپ .

يەنە بىرەيلەن خۇرسىنغان ھالدا قوشۇپ قويدى :

— ھەي ... ئۇنىڭ كېلىشى بىكار ئەمەس ، ئىس چىققان يەردىن ئوت چىقىدۇ ... ، — ئۇلارنىڭ سۆزى ئاخىرلاشقىچە ، يېشىل رەڭلىك بىر پىكاپ ئېتىزلىقتىن يىگىرمە قەدەم نېرىدىكى ھارۋا يولىنى ئەگىپ ، ئۇدۇل گۈڭشې تەرەپكە قاراپ غۇرقىراپ كەتتى . كەتمەنلىرىنىڭ سېپىگە تايىنىپ جىمىپ كەتكەن دېھقانلار بىر ـ بىرىگە تەئەججۇپ بىلەن تىكىلگىنىچە چاڭ ـ توزان ئارىسىدا غىل ـ پال كۆرۈنۈپ كېتىۋاتقان يېشىل پىكاپقا قارىغىنىچە تۇرۇپ قېلىشتى ...

ھاياتلىق يولى

1

گۈڭشې ئالدىدىكى تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشى ئەزەلدىن ئاۋات جاي ، قىش كۈنلىرى كىشىلەر ئۇ يەردە ئىلمان سۈدەك ئالا ـ بۆرەك ئاپتاپقا تۇمشۇقىنى قاقلىسا ، يازنىڭ پىژغىرىملىق كۈنلىرى ئۇ يەردىكى بىر تۇپ كاداك ئەرمۇدۇنىنىڭ سايىسىدە سەگىدەيدۇ . بۇ يەرگە كۆپرەك قېرىلار توپلىشىپ ، ئاڭلىغان ـ كۆرگەنلىرى ھەققىدە ئۇزۇندىن ـ ئۇزاق مۇڭدىشىدۇ . قاچانلاردىدۇر كېسىپ تاشلانغان ئىچى كاۋاك يوغان دەرەخ كۆتىكى ئۇلارنىڭ ئورۇندۇقى ، شۇڭا ياشلار بۇ يەرنى «قېرىلار قوندىقى» دەپ

ئاتايدۇ . نۇرغۇن يېڭى خەۋەرلەر مانا شۇ قوندۇقتا كېلىپ جەملە-
نىدۇ ۋە ھەش - پەش دېگۈچە بۇ يەردىن پۇتۇن گۈزشېغا تارقا-
لىدۇ . يېقىندىن بېرى بۇ يەردىن تارقىغان يېڭى خەۋەرلەر ناھايىتى
كۆپ . كىمنىڭ موزايلىق سىيرىنى سېتىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا
ئېشەك بىلەن ھارۋا سېتىۋالغانلىقى ، كىمگە قانچىلىك يەر تەق-
سىم بولۇپ ، ئۇنىڭغا نېمە تېرىشنى پىلانلاۋاتقانلىقى ، قايسىبىر
ياغاچچىنىڭ خېرىدارى كۆپىيىپ ، ھارۋا ، ئاغداما ، غالتەك يا-
ساشتا چاپ- چاپ بولۇپ كەتكەنلىكى ، كىملەرنىڭ بۇ يىل ئورما-
دىن كېيىنلا ئوغۇل ئۆيلەش ، قىز چىقىرىشقا تەييارلىنىۋا-
تقانلىقى ، قاچاندۇر يۇرتنى تاشلاپ ، مەدىكارچىلىققا چىقىپ كەت-
كەن پالانى - پۇستانىلارنىڭ يېزىغا قايتىپ كەلگەنلىكى قاتارلىق
خەۋەرلەر مانا شۇ يەردە سۆزلىنىپ ، شۇ يەردىن تارقىغان . قېرى-
لار بۇ خەۋەرلەر ئۈستىدە پاراڭلاشقاندا ، ناھايىتىمۇ ھاياجانلانغان
ھالدا زوق - شوخ بىلەن سۆزلەيتتىكى ، كۆلكىدىن خالتىلىشىپ
كەتكەن ئېڭەكلىرى ساڭگىلاپ ، ئاران پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلە-
رىدىن ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى چاقناپ كېتەتتى ، بۇنداق چاغلاردا
ئۇلار بىر- بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ :

— ياخشى ئىشلار بولۇۋاتىدۇ ، بىزمۇ قوينىڭ دۈمبىسىگە
تورغاي چاڭگا سالىدىغان كۈنلەرنى كۆرىدىغان ئوخشايمىز ، —
دېيىشەتتى .

لېكىن ، ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى پارىڭى ئانچە كۆڭۈللۈك بولمە-
دى ، كۆزلىرىدە ئاللىقانداق بىر ئەنسىزلىكنىڭ شەپىسى ئەگىپ
يۈرەتتى ، سۆھبەتلىرىمۇ ئانچە قىزغىن ئەمەس ، تۈمشۇقلىرىنى
سوغۇقتا قالغان كەپتەردەك جۇۋۇسىنىڭ ياقىسىغا تىقىپ ، جىم-
جىمغىنە ئولتۇرۇشاتتى . ئاخىر بىرى گەپ تەشتى . بۇ مۇشۇ
يەردە ئولتۇرغان ئالتە - يەتتەيلەندىن يېشى ئەڭ چوڭى بولۇپ ،
كىشىلەر ئۇنى ھۆرمەت بىلەن «زېرىپ تاغا» دەپ ئاتايتتى .

— شەمەرنىڭ بۇ دورام كېلىشى ياخشىلىقتىن بېشارەت

ئەمەس ، — دېدى ئۇ بېشىنى سىلكىپ ، — شەمەر كەلگەندىن بېرى سايىم گۈمبەزنىڭمۇ مەيدىسى كېرىلىپ ، بىر - بىرىنى تار كۆتۈرۈۋاتىدۇ .

ئاردىدىن بىرى تەنە قىلدى :

— ئادەم دېگەن يۇقىرىغا قاراپ ماڭىدۇ ، سۇ تۆۋەنگە قاراپ ئاقىدۇ ، زېرىپ تاغا . ئەمدى شەمەر ھۆكۈمەت باشلىقى بولغاندىن كېيىن شۇنى خونچىلاپ كۆتۈرمەي كىمنى كۆتۈرەتتى ؟ !

چەتتە ئولتۇرغان مەللە چاپانلىق ، قاڭشار بۇرۇن بىر دېھقان باشقىچىرەك مۇلاھىزە قىلدى :

— مېنىڭچە ، شەمەر سىجاڭنىڭ بۇ نۆۋەت كېلىشى توي ئۈچۈنمىكىن دەيمەن .

— تـوي ئـۈچۈن بـولسا ، ئـارقىسىغا لەشكەر سېلىپ كېلەمدۇ ؟ — دېدى بىرى «قاڭشار»نىڭ سۆزىنى بۆلۈپ .

— قايسى توي ؟ — سورىدى يەنە بىرى چۈشەنمەي ، — كىم بىلەن كىمنىڭ تويىنى دەيسەن ؟

«قاڭشار» چۈشەندۈردى :

— تۆرەم بىلەن مايسەمنىڭ تويىچۇ ؟ بۇنىڭدىن نەچچە يىللار بۇرۇن شەمەر بىلەن تۇراپ شۇجى ئىككى نارەسىدىگە چاي ئىچكۈزۈپ قويغانىكەن ، كېيىن ئۇلار ئۆزلىرىمۇ پۈتۈشۈپتىكەن .

سورۇنغا ھاشىمكام كەلدى ، ئۇ بېلىگە بىر تال شوينىدىن بوغقۇچ باغلاپ ، ئارقىسىغا ئېشەك ھەيدەپدىغان تايىقىنى قىستۇرۇۋالغانىدى .

— كەل ، ھاشىمباي ، — دېدى زېرىپ تاغا ئۇنى يېنىدا ئولتۇرۇشقا شەرەتلەپ ، — سەن تۈيغۇن ئادەمسەن ، ھۆكۈمەتتە نېمە گەپ بار ، تىڭ - تىڭلاپ باقتىڭمۇ ؟

ھاشىمكام ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇۋېتىپ دېدى :

— تىڭ - تىڭلاش دېگەن نېمە ئۇ ، زېرىپ تاغا ، ھازىر گەپ دېگەن يامۇلدا ئاتقان پودەك ئاڭلىنىۋاتىدۇ .

— نېمە گەپلەر بوپتۇ؟ — زېرىپ تاغا چىشى يوق ئاغزىنى ماكىلداتقىنىچە ھاشىمكامغا قارىدى.

— تۇراپ شۇجى خاتالىشىپتۇ، خاتالىقى تارازا تېشىمۇ كۆتۈرەلمىگۈدەك ئېغىر ئىكەن، — دېدى ھاشىمكام تەنە ئارىلاش ئاچچىق بىلەن، — ھازىر ئۇ پىلىسراتنىك ئۈستىدىمىش، شەمەر سىجاق ئۇنى جەننەتكە تارتىۋېتىپتۇ، مۇبادا، تېزدىن ئۇياققا ماڭمىسا، ۋەيلۇن دوزاخقا چۈشۈپ كېتەرمىش.

«قاڭشار» نىك سەل جۇدۇنى ئۆرلىدى:

— بىر چاغلاردا ئۇنى يۇقىرىدىمۇ داڭلاپ، تۆۋەندىمۇ داڭلاپ «ئوتتۇرا قولدەك يېگىت» قىلىۋىدى، ئەمدى ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە پىلىسراتنىك ئۈستىگە چىقىپ قاپتىما؟! زادى بۇ خەقنىك بۇگۈن قىلغان گېپى ئەتە پۇچام.

— ھەي! ...، — دەپ خۇرسىندى بىرى، — «تاز گۈل تاپسا قىسىدىغان يەر تاپالماپتۇ» دېگەندەك، بۇ «ئوزۇقلۇق ئېتىز»لىرى ئاخىر بىزگىمۇ قۇتاتمايدىغان بوپتۇ ـدە!

شۇ ئەسنادا گۈڭشې قورۇسىدىن چىققان تۆت ئادەم بۇ تەرەپكە قاراپ ئاستا سىلجىشقا باشلىدى. ئۇلار تېخى ھېلىلا پارتكوم يىغىنىنى تۈگىتىپ، ئازراق سەگىدەش ئۈچۈن ئىشىك ئالدىغا چىققان شەمەر، سايىم ۋە شەمەرگە ھەمراھ بولۇپ چىققان ئىككى ياش كادىر ئىدى. شەمەر ئۇزۇن سېرىق جۇۋىسىنى يېپىنچاقلاپ، ئىككى قولىنى يانچۇقىغا سالغان ھالدا ئېغىناپ كېلىۋاتاتتى. سايىم بولسا ئۇنىڭ بىلەن تەڭمۇ تەڭ قەدەم تاشلاپ، كاللىسىنى بىر تەرەپكە قىيسايتقىنىچە ئاللىقانداق قول ھەرىكەتلىرى بىلەن بىر نەرسىلەرنى كۆسۈرلاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇلار «قېرىلار قوندۇرۇقى»غا كېلىپ توختىدى.

شەمەر كونا قەدىناسلارچە ئەدەپ بىلەن سالام بەردى:

— ھەممىلىرىگە سالام، ئەھۋاللىرى ياخشىمۇ؟ زېرىپ تاغا، مېنى تونۇدىلىمۇ؟

زېرىپ تاغا ساڭگىلىغان قاپاقلىرىنى تەسلىكتە كۆتۈرۈپ شەمەرگە سىنچىلاپ قارىدى :

— باغرىم تونۇپ تۇرىدۇ ، ئوغلۇم ، چىرايىڭ كۆزۈمدىن چىقىپ قاپتۇ ، قېرىغاندا كۆزۈمنىڭ نۇرى كەتتى .

— ھازىر خېلى ياخشى تۇرىدىلىغۇ ، — دېدى شەمەر ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ .

— خۇداغا شۈكرى ، بالام ،مانا ئەمدى نان نانچە تېتىۋاتىدۇ ، ئاشمۇ ئاشچە تېتىۋاتىدۇ . سېنى كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ خۇشال بولـدۇق ، بېشىمىزنى سىلا ، دېھقانغا خەيرى قىلغان قولۇڭنى خۇدا يىم سەككىز جەننەتكە سالغاي .

— شۇنداق ، شۇنداق تاغا ، — دېدى شەمەر ۋە يېنىغا قاراپ سايىمنى ئىزدىدى ، لېكىن سايىم بۇ يەردىكى سۆھبەتنىڭ بىرئاز سوزۇلىدىغانلىقىنى بايقىدىمۇ ئەتىمالىم ، يولنىڭ ئۇ چېتىدىكى ماگىزىندىن ئورۇندۇق ئالغىلى كەتكەنىدى .

— شەمەر سىجاڭ ، ئۆزلىرىدىن بىر ئېغىز گەپ سورىماقچىدىم ، — دېدى «قاڭشار» سەل ھودۇقۇپ .

— خوش ، قېنى ، — دېدى شەمەر قولى بىلەن ئۇنى سۆزلەشكە ئۇندەپ .

شۇ چاغدا سايىم ماگىزىندىن ئېلىپ چىققان ئورۇندۇقنى شەمەرنىڭ ئاستىغا قويۇپ «بەللىرى تېلىپ قالمىسۇن» دەپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى . «قاڭشار» ئاغزىنى نەچچە ئۆمەلـەپ ، ئاران يىردى :

— دېھقانلارغا تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن ئوزۇقلۇق ئېتىزلىرى يېغىۋېلىنامدۇ ، قانداق ؟

— سىلىچە قانداق قىلسا بولار ؟ — شەمەر ياندۇرۇپ سورىدى .

— مېنىڭچە ، بۇنى يېغىۋېلىش تۈگۈل ، باشقا گۇڭشىلارغىمۇ كېڭەيتىسە بولىدىكەن ، — دېدى «قاڭشار» بىرئاز

دىدىللىشىپ ، — نېمە ئۇچۇن دېسىلە ، يېڭىئاۋاتقىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن قارىغاندا ، بۇ دېھقانلارنىڭ ھاياتلىق يولى ئىكەن .

— ھاياتلىق يولى ؟ ! — سايىم خوددى كۆكۈيۇن چاققان قېچىرىدەك تۇرالماي قالدى ، — بۇ قانداقمۇ ھاياتلىق يولى بولسۇن ! بىز بۇرۇن يەككىلىكنىڭ دەردىنى ئاز تارتقانمۇ ؟ ! ئەمدى كېلىپ بىر خىش ، بىر كېسەكلەپ قويۇرغان بۇ بىنانىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدىن تېشىپ ئۆتمىتۇشۇك قىلىۋەتسەك بولامدۇ ؟ !

ھاشىمكام دەرھال ئۆكتە قويتى :

— سايىم مۇدىر ، بىنا ھەيۋەتلىك بولغان بىلەن ئۇنىڭ ئىچىدە ئولتۇرغانلارنىڭ قورسىقى ئۆتمىتۇشۇك بولۇپ كەتسە مەيلىمۇ ؟ !

چەتتە ئولتۇرغان ئىككى ياش كادىر بىر - بىرىگە قاراپ كۈلۈشۈپ قويدى . سايىم ھاشىمكامنىڭ سەل ئۆڭگەن چىرايىغا سوغۇق نەزەر بىلەن قارىدى . ئۇنىڭغا بۇ سۆزلەر بىرئاز زەھەر-خەندىدەك تۇيۇلغانىدى ، شۇڭا بۇ گەپلىرىنى چىشىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ ، ھاشىمكامغا دارىتمىلىدى :

— يېڭى جەمئىيەتنىڭ شاپائىتى كۆپ ، سوتسىيالىزم دەۋرىدە ھېچكىم ئاچ قالمايدۇ !

ئۇنىڭ سۆزىنى زېرىپ تاغىنىڭ غورۇڭلىغان ئاۋازى بۆلۈۋەتتى :

— مەن ساڭا ئېيتسام ، باشلىق ، يېڭى جەمئىيەتنىڭ بىزگە قىلغان شاپائىتى ھەقىقەتەنمۇ كۆپ . مۇشتۇمى زورلارنى يوقىتىپ ، جاھالەتتىن قۇتۇلدۇق . لېكىن - زە ، قورساقنا كەلگەندە كوپىراتىپتىكىدىن پەرقىمىز نېمە ؟ ! «ئۆردەك كۆلگە تارتىپ ، يىلان چۆلگە تارتىپ» دېگەندەك ئىشلىرىمىزنىڭ ھېچ چېكى چىقىمىدى . بىز ئۆزىمىزنى يالالانما ، كەمبەغەل دەپ يۈرۈپ قىزىمىزنى چىقىرالمىساق ، ئوغلىمىزنى ئۆيلىيەلمىسەك ، بۇ تۇرمۇشنىڭ نېمە خوۋلۇقى قالدى ؟ ! تۇراپ شۇجى بىزگە ئازراق ھاياتلىق

www.uyghurkitap.com

يولى بېرىۋىدى ، ئەمدى سىلەر بۇ يولدا توغرا ياتقىلى تۇرىدۇكلار ...

بۇڭاينىڭ سۆزى خېلى كەسكىن ئىدى ، ئۇ خۇددى ئۇچ قىرلىق بىگىزدەك شەمەرنىڭ ئاللىبىر يەرلىرىگە سانجىلدى .

— تۇراپ شۇجى «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» دەپ سىلەرنىڭ كۆزۈڭلارنى سېھىرلەپتۇ !— دېدى ئۇ سەل تاتىرىپ ، — بۇنداق قىلىش ئومۇمنىڭ توپىسى بىلەن شەخسىنىڭ تېمىنى قوپارغانلىق ! بۇ سىلەرگە بۇگۈن بىرئاز پايدا يەتكۈزگەندەك كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن ئەتىسىلا چوڭ بالايىئاپەت كەلتۈرىدۇ !

شەمەر ئورنىدىن تۇردى . ئوزايىدىن ، هارغىنلىقى ، زەئىپلىكى بىلىنىپ تۇراتتى . «ئەھۋالدىن قارىغاندا ، تۇراپ چوڭ — كىچىك هەممىسىنى خېلىلا دەندىتىپ قويۇپتۇ ، — دەپ ئويلىدى ئۇ ، — دېھقان دېگەننىڭ ئاغزى بىر مايلاندىمۇ بولدى ، كۆكسى ئىككىلىك كۆتۈرۈلىدۇ ، ئازراق نەپ بەرگەننى خىزىر دەپ بېشىغا ئالىدۇ ، هەي ... »

شەمەر «قېرىلار قوندىقى» دىن ئايرىلىپ گۈڭشې قورۇسىغا كىرگۈچە ۋە ئۇ يەردىن ئۆزى ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ياتاققا كىرگۈچىمۇ مانا شۇ «هەي ... » بىلەن قايتا ـ قايتا بېشىنى چايقاپ قويدى . ئەمدى ئۇ كېيىنكى ئىشلار ئۈستىدە خېلى جىددىي ئويلىنىپ قالغانىدى .

2

زوربخان كۈندە يولغا قاراپ بەكمۇ بىتاقەت بولۇپ كەتتى . مېهمانغا سويۇش ئۈچۈن كاتەككە ئايرىم سولاپ قويغان خورازنىڭ مۇ كۈن نۇرى كۆرمىگىنىگە ئۈچ كۈن بولدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، شەمەر چىققان كۈنى كېلەلمىسىمۇ ، ئەتىسى ئەتىگەندە چوقۇم بۇ ئۆيگە پەتىگە كېلىشى كېرەك ئىدى . لېكىن ، ئۇنىڭ ئۈمىدى

يوققا چىقتى ، مانا بۇگۈن ئۇچىنچى كۈنىمۇ كۈن قايرىلىپ يىراق-تىكى قارلىق تاغقا باش قويدى .

زورىخانىنىڭ كۆڭلىدىن ھەرخىل خىياللار كەچتى ، ئۇ نېمە-دىندۇر گۇمانسىراشقا ، ئۆز - ئۆزىدىن خۇدۇكسىنىشقا باشلا-دى . كۆڭلىدىكىنى ئېيتىشقىمۇ پېتىنالمايتتى . چۈنكى ، شۇ كۈنلەردە تۇراپ شۇجىنىڭمۇ كۆڭلى جايىدا ئەمەس ، جىمە-غۇر ، خىيالچان بولۇۋالغانىدى .

بۇگۈن زورىخانىنىڭ سەۋر قاچىسى تولدى ، قورساق كۆپۈكى ئۈنى «پاڭگىدە» يېرىۋېتەي دەپلا قالغانىدى . شۇڭا ئۇ ، ئەمدى ئۆيگە كىرىپ ، ئالدىغا كەلگەن غىزاغا ئېغىز تېگەي دەپ تۇرغان تۇراپ شۇجىغا ئۆپكىدەپ سۆزلەپ كەتتى :

— ھەممىسى سىلىنىڭ كاساپەتلىرى ، ئۆزلىرىنىڭ بىلگىنى بىلگەن ، شەھەر سىجاڭنى رەنجىتىپ قويمىغان بولسىلا بۇ چاققە-چە نەچچە قېتىم كېلىپ كەتمەمتى ! ؟

— كەلمىسە قانداق قىلاي ، يولىغا پايانداز سېلىپ ، تراك-تورىدا سۆرىتىپ كېلەمدىمەن ! ؟ — دېدى تۇراپ شۇجى زەردە بىلەن ، — بىلىپ قوي ، ئۇ ، بۇ قېتىم گۇڭشېنى تۇزەش ئۈچۈن كەلگەن ، قاچان تۇزەپ بولسا شۇ چاغدا كېلەر .

تاشقىرىقى ئىشخانىڭ ھالقىسى يەڭگىل قېقىلدى ، ئەر - خوتۇنىنىڭ پارىڭى ئۈزۈلدى ، زورىخان دوڭغاقلىغىنىچە چىقىپ كەتتى ، ھايال ئۆتمەي ھويلىدا بىر ئەركىشى بىلەن زورىخانىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى .

— ئوبدان تۇرۇپلا زورىخان ، ماڭا ، تۆرەم سالام ئېيتتى .

— سالامەت بولسۇن ، ئۆزلىرىمۇ ھارمىغايلا ، شەھەر سە-جالىڭ .

— سەت بولدى ... كېلىپلا بىر يوقلاپ كېلەرمەن دېسەم زادىلا قول بوشىتالمىدىم .

— ھېچقىسى يوق ، يوقلاشنىڭ تۆرى قېرىپ قالمايدۇ ،

قېنى ، ئۆيگە كىرسىلە .

زورىخان هودۇقۇپ ، پاپپېتەك بولۇپ كەتتى . شەمەر كە-چىككىنە قول سومكىسىنى پۇلاڭلاتقىنىچە هويلىنى ئايلىنىپ زىيارەت قىلىشقا باشلىدى .

سوقما تام بىلەن قاشالانغان ، ئوتتۇرىدىن دەز كەتكەن غول تېمىغا ئىككى يەردىن غوجا تام سوقۇلغان بۇ ئاددىي هويلىدىكى ئىككى نەرسە ئۇنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى . بىرى ، قوتانىنىڭ ئالدىدىكى ئۆزەمە ئاچمىقىغا ئىلىپ قويۇلغان كەتمەن . بۇ شەمەر ئۆچۈن ناھايىتى تونۇشلۇق . بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن يېڭى سوقۇلغان ۋاقىتدا شەمەرمۇ ئۇنى قولىغا ئېلىپ دەڭسەپ كۆرۈپ هەيران قالغان ، تۇراپئىگىمۇ دادۇي سىكرىتارى ۋاقىتدا «كەتمەن شۇجى» دەپ نامىنى چىقارغانمۇ مانا شۇ . ئۆز ۋاقىتدىكى دىئامېتىرى قىرىق سانتىمېتىر ، ئېغىرلىقى ئالتە جىڭ كېلىدىغان بۇ كەتمەن هازىر ئۇپراپ ئالىقانچىلىكلا قالغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنىلا دات باسماي پارقىراپ تۇراتتى ؛ يەنە بىرى ، چوڭ تونۇرغا چاپلاپ سېلىنغان توخۇ كاتىكى ، بۇمۇ شەمەر ئۆچۈن ناھايىتى تونۇشلۇق ، هەتتا ئۇنى ئىككى قەۋەتلىك قىلىپ سېلىشنى پىلانلىغانمۇ ئۆزى . بىر چاغلاردا شەمەر يىراقتىكى سۇ قۇرۇلۇشىدىن سوغۇق تېگىپ قايتىپ كەلگەندە ، تۇراپ مانا شۇ كاتەكتىن تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ تۇخۇم ئېلىپ ، ئۆگزىدىكى ئاپتاپتا شەمەرنى نەچچە قېتىم شاقىدىغان ...

ياندىكى هۇجرىنىڭ «غىچ» قىلىپ ئېچىلىشى شەمەرنىڭ دىققىتىنى بۆلدى ، ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىۋىدى ، يېشىل تۇمۇت ياغلىقىنى بېشىغا بوۋەكچىلەپ چىگگەن ، ئېقى ئاق ، قىزىل قىزىل دۇپدۇگىلەك يۈزى پارقىراپ تۇرغان مايسەمنىڭ كۈلۈمسىرىگىنىچە ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى .

— شەمەر دادا .

— مايسە قىزىم .

ئۇلار قىزغىن كۆرۈشتى ، مايسەم ئالاھىدە ھۆرمەت بىلدۈرسىمۇ ، لېكىن ناھايىتى ھايالىق ئىدى . شۇ ئەسنادا ئىچكىرى ئۆيدىن تۇراپ شۇجىمۇ ھويلىغا چىقتى ، زورىخان بولسا ئۆي ئىچىنى بېسىقتۇرۇش بىلەن ئاۋارە ئىدى .

— بۇگۈن چولاق تېگىپتۇ - دە ! — دېدى تۇراپ شۇجى تەنە ئارىلاش كۈلۈمسىرەپ ، — مەن تېخى سېنى بوسۇغىدىن ئاتلىمايلا كېتىدىغان ئوخشايدۇ ، دەپ ئويلاپتىمەن .

شەمەر چاقچاقلا يۆلىدى :

— بوسۇغاق ئېگىزلەپ قاپتۇ ، ئاتلىيالماسلىقتىن قورقتۇم .

تۇراپ شۇجىمۇ بوش كەلمىدى :

— ئاتلاشتىن قورققان ئادەم يول يۈرمەسمۇ بولىدۇ ، ھەمىلا يەردە كۆۋرۈك ئۇچرايدۇ دەمسەن ، بەزىدە ئۆزى يول تېپىپ ئاتلاپ مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ .

ئۇلارنىڭ چاقچاقلىرى تەبىئىي ھالدا ئۆز مۇددىئالىرىغا يېقىنلاشتى .

— ئۆزۈم يول تاپتىم دەپ ، كېمىنى تەۋەككۇل دەريياسىغا سېلىشقا بولماس ، — دېدى شەمەر ئۆيگە كىرىۋېتىپ ، — تەۋەككۇلنىڭ تېگى تاش ، ۋاقتى كەلگەندە باشنى ئۇرسا يېرىلىدۇ .

تۇراپ شۇجى سۆيىغا چىقىپ ، شەمەرنىڭ ئۇدۇللىدا باداشقان قۇردى ۋە سۆزىنى ئەگىتمەي ئۇدۇللا جاۋاب بەردى :

— مېنىڭچە ، ھەرقاچان تەۋەككۇلنىڭ بىر ناخشىسى ئارتۇق . تەۋەككۇل قىلماي تۇرۇپ تۇرمۇشتا بىرەر جىددىي ئىشنى قىلغىلى بولامدۇ ؟ بىزنىڭ بۇ تەۋەككۇلمىز ئويلانماستىن قىلىنغان قارىغۇلارچە تەۋەككۇل ئەمەس .

داستىخان سېلىنىپ مەززە كەلتۈرۈلدى . زورىخان يېڭىلا مايسەم سېغىپ كىرگەن ئۆچكە سۈتىدە قويۇق چاي دەملىدى ، چاينى سورۇۋېتىپ شەمەرنى داستىخانغا تەكلىپ قىلدى :

— مەزرەگە ئىلتىپات قىلسىلا ، كېلىشىلىرىدىن بىخەۋەر ، قانتىق ـ قۇرۇقلا بولۇپ قالدى .

شەمەر چايدىن بىر ئوتلاپ يەنە سۆزگە كىرىشتى :

— شۇنداقتىمۇ بىرەر ئاساس بولۇشى لازىم . مەسىلەن سەن غايىبتىن مەركەزنىڭ بىرەر قىزىل باشلىق[1] ھۆججىتىنى كۆرۈپ قالدىڭمۇ ـ يا ؟

— مەن 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئەڭ چوڭ قىزىل باشلىق ھۆججەت دەپ قارايمەن ، — دېدى تۇراپ شۇجى قىسقىلا قىلىپ .

شەمەر ئالمان ـ تالمان سورىدى :

— ئۇنىڭدا يېڭىئاۋاتنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن يەرلەرنى دېھقانلارغا بۆلۈپ بەرسۇن ، دېگەن بەلگىلىمە بارمىكەن ؟

— ياق .

— ئەمىسە ...

— لېكىن ، ئۇنىڭدا ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش ، ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ جانلىق ئىش كۆرۈش دېگەنگە ئوخشاش بەلگىلىمە ، پرىنسىپلار بار .

— بۇ ئومۇمىي نەرسىلەر ـ دە ! ئەڭ مۇھىمى ، تىنچ ـ ئىتتىپاق بولۇپ ، قالايمىقانچىلىقلارنى ئوڭشاپ ، دېھقانلارنى گۈڭشې قوينىدا قانتىق ئىشلەشكە تەشكىللەشنى بىلىش كېرەك !

تۇراپ شۇجى قولىدىكى پىيالىنى داستىخانغا قويۇپ ، بېشىدىكى مايلىشىپ قالغان ئاق تۇمىقىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، ئىككى پۇكلەپ يۇز ـ كۆزىدىكى تەرلەرنى ئېرتىۋېتىپ ئالدىرىماي سۆزلىدى :

— سېنىڭ دېگىنىڭمۇ ئومۇمىي نەرسىلەر . بىز بۇ ئىشلارنى قاچاندىن بېرى قىلىۋاتىمىز ، يولداش شەمەر ، مېنىڭچە كىشىنىڭ ئۆزى بىلەن ماڭغان ئادەم مەڭگۈ يېڭى يول تاپالمايدۇ .

---

① مەركەزنىڭ رەسمىي ھۆججىتىنى دېمەكچى .

دېھقانلارنىڭ ئىشلىشىگە كەلسەك ، ھېلىمۇ ئۇلار ئېڭەك تىرەپ كەلدى . ئويلاپ باققىنە ، سامان بىلەن پاخال يېگەن ئىنەكتىن چېلەكلەپ سۈت كۈتۈش مۇمكىن بولمىغىنىدەك ، قورسىقى توي-مىغان دېھقانلارنى بىر يەرگە توپلاپ قانتتىق ئىشلە دېسەڭ قانداق ئىشلەيدۇ ؟ خەلقنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم بولمىسا ، قانداقمۇ تىنچ-ئىتتىپاق بولۇپ قالايمىقانچىلىقلارنى ئۆڭشايسەن ! ؟ بىرنەچچە يىلدىن بېرى دېھقانلارنىڭ قانتتى سۈنغان ، سىجاڭ ، قانتتى سۈن-غان كەپتەرنى ئۈچۈرسا ئۈچالمايدۇ !

شەمەر جىم بولۇپ قالدى ، لېكىن ئۇنىڭ غەلىتە پۇرۇشكەن چىرايىدىن ، ئۆسۈپ قالغان ساقىلىنى تىرنىقى بىلەن چىمدىپ ئولتۇرۇشىدىن بىر خىل ئېرەنسىزلىك ، كەيپسىزلىك چىقىپ تۇراتتى . ئىچكىرى ئۆيدىن قازان - قومۇچنىڭ تاراقشىغان ئاۋا-زى ئاڭلاندى ، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆي ئىچى توخۇ گۆشى قورۇمىس-نىڭ مەززىلىك ھىدى بىلەن تولدى .

— يولداش تۇراپ ، ئىنقىلابىي ئەجدادلار قان - تەرى بىلەن يارانقان ئىگىلىكنى سەن بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا تالان - تاراج قىلىۋەتسەڭ بولامدۇ ؟ — دېدى شەمەر بىردىنلا جىددىي تۈس ئېلىپ ، — سەن ئۇلار ماڭغان ئىنقىلابىي يولدىن بىراقلا ۋاز كەچمەكچىمۇ ؟ !

— مېنىڭچە ، ئىنقىلاب دېگەن سۆز باشقىلار مېڭىپ باقمە-غان يول بىلەن مېڭىش دېگەنلىك ! — دېدى تۇراپ شۇجى يەنە شۇ ئېغىر - بېسىقلىقى بىلەن ، — ئىنقىلاب ئىلگىرىكىلەر يارە-تالمىغان مۆجىزىلەرنى يارىتىش دېگەنلىك !

شەمەرنىڭ سەل خورلۇقى كەلدى ، قىرلىق بۇرنى قىزىرىپ ، چېكىسى تەرلىدى . ئۇ ئەزەلدىن گەپ - سۆزدە قانىتىغا قان تەگكۈزمەي ، ئۆزىنى چېچەن چاغلاپ كەلگەچكە تۇراپنىڭ بۇگۈنكى دادىللىقى ، ھازىر جاۋابلىقى ئۇنى خىلىلا تەمتىرىتىپ ، ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغاندى . كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا

ئۇنىڭ كۆڭۈل ئەينىكىدە يېگىرمە توققۇز يىلدىن بېرىقى جاپالىق كۈرەشلەرنىڭ جانلىق خاتىرىلىرى غىل - پال ئۆتتى. خاتىرىلەر بارغانسېرى يوغىناپ ، كۆچىيىپ ، مۇقەددەس بىر نەرسىگە ئايلاندى. ھېلىمۇ ئۇنىڭ ئېسىدە ، ئۇ ئوتتۇز نەچچە ياش ۋاقتىدىلا گۇڭشېلىشىش ھەرىكىتىنىڭ ئاكتىپ تەشۋىقاتچىسى ۋە قوغدىغۇچىسى بولغان. ئۇ چۈشكەن رايوندا ھەقسىزتەنمۇ ئەجدادلارنىڭ قان- تەرى تۆكۈلگەن ، بىرنەچچە بۈرۈقلار گۇڭشېلىشىش ھەرىكىتىگە قارشى توپىلاڭ كۆتۈرگەندە ، ئۇ يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەن بىر پېشقەدەم كادىرنىڭ قەبرىسى ئالدىدا ئۆپكىسىنى باسالماي ھۆڭرەك ئېتىپ يىغلىغان ، كېيىن يۈزلىگەن خەلقنىڭ ئالدىدا پارتىيىنىڭ سىياسىتىنى ، گۇڭشېلىشىشنىڭ ئەۋزەللىكىنى سۆزلەپ كىشىلەرنى قايىل قىلغان ... مانا بۇ قانلىق ساۋاقلارنى ئۇ قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالسۇن ؟ ! ھازىر تۇراپنىڭ قىلىۋاتقان ئىشى مانا شۇ شانلىق يولدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك ئەمەسمۇ ؟ ! ... بۇنىڭغا ئۇ قانداقمۇ چىداپ تۇرالايدۇ ! ...

شەمەرنىڭ بىردىنلا جۇدۇنى ئۆرلەپ ، قېنى قىزىدى :

— ئەگەر بىز سوتسىيالىزىمغا سەن باشلىغان بۇ يول بىلەن ماڭىدىغان بولساق ، ھەممىمىز تۇڭى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كېتىمىز ، چۈنكى سېنىڭ قەدەم قويغىنىڭ يالغۇز لىملىق لىڭ - لىڭ كۆۋرۈك ! — دېدى تەئەددى بىلەن .

تۇراپ شۇجى ئانچە چېچىلمىدى ، پەقەت مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ دېدى :

— ساڭا شۇنداق كۆرۈنۈۋاتىدۇ ، چۈنكى سەن قەدەم قويۇش تۇگۈل ، ئېغىزغا ئېلىشتىنمۇ قورقۇۋاتىسەن . لېكىن ، دېھقانلار بىلەن ماڭا بۇ ، 3 - ئومۇمىي يىغىن كۆرسىتىپ بەرگەن كەڭ داغدام يول ! ھاڭغا چۈشۈش - چۈشمەسلىكىمىزنى ماڭغاندىن كېيىن كۆرەرمىز !

داستىخانغا توخۇ گۆشى قورۇمىسى كەلتۈرۈلدى ، زۇرىخان

شەمەرنى تاماغا تەكلىپ قىلغاچ ئۆزرە ئېيتتى :

— ئۆزلىرىنىڭ لايىقىدا ئىش بولمىدى ، ئاران بىر كەلگەن-لىرىدە تۆگە سويىساقمۇ ئەرزىيتتى ، قېنى ئىلتىپات قىلسىلا .

ئۇلار تاماققا تۇتۇش قىلدى ، لېكىن تاماق ئارىلىقىدا يەنە بىر - بىرىگە بازلىشىپ ، گەپ - سۆزنى توختاتمىدى . ئەگەر داستىخان ئۈستىگە هاشىمكام كېلىپ قالمىغان بولسا ، ئۇلارنىڭ مۇنازىرىسى ئەۋجىگە چىقىپ ، شەمەرنى تېخىمۇ تېرىكتۈرۈپ قويغان بولاتتى .

3

شەمەرنىڭ يېڭىئاۋاتقا كەلگىنىگە هەش - پەش دېگۈچە ئىككى ھەپتە بولۇپ قالدى . ئۇ كېچە - كۈندۈزلەپ جاپالىق ئىشلىگەنىدەك قىلسىمۇ ، لېكىن ئىشى زادىلا يالجىمىدى .

ئىككى قېتىملىق پارتكوم يىغىنىدا كادىرلارنىڭ كۆپچىلىكى تۇراپنى قوللاپ ، «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىەت تۇزۇمىدە چىڭ تۇرۇۋالدى ، تېخى بىر قىسىم دېھقانلارمۇ يىغىنغا ۋەكىل ئەۋەتىپ بۇ «بىزگە پارتىيە بەرگەن هاياتلىق يولى» دەپ مەدهىيىلەشتى . بۇ هال شەمەرگە ئۆزىنى بارغانسېرى يەككە - يېگانە ، يېتىم هېس قىلدۇرۇشقا باشلىدى . ئۇ هەممە ئىشىنىڭ «كۆتەن بېشى» تۇراپ دەپ ئويلىغانلىقى ئۈچۈن ، بىر قېتىم ئۇنىڭ بىلەن ئايرىم سۆزلىشىپ ، بىسىنى ياندۇرماقچى بولۇۋىدى ، لېكىن بۇمۇ كارغا كەلمىدى ، شەمەرنىڭ تەنبىھ - نەسىھەتلىرى تۇراپنىڭ ئۆتكۈر بىسىنى قىلچە ئۈپرىتالمىدى . شۇ كۈنلەردە شەمەرنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ قەدىناس هەم يېقىملىق بولغان تۇراپ بىردىنلا باشقىچە يات هەم سوغۇق بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالدى ...

ئىككى ھەپتىلىك خىزمەت ھېچنېمىگە دال بولالمىدى ،

www.uyghurkitap.com

ئەمدى باشقىچە يول تۇتۇش كېرەك ئىدى ، قانداق يول ؟

ئەسلىدە ، شەمەر بۇ ئىشنى ھايت ـ ھۇيت دەپلا بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ھەل قىلىۋېتىپ ، ئۆزىنىڭ يېڭىئاۋاتتىكى قالتىس نوپۇزىنى بىر نامايان قىلماقچىدى ، شۇڭا ئۇ جاڭ شۇجىنىڭ ئالدىدا «ئۇراپنى ئىككى ئىغىز گەپ بىلەنلا زاكىلاپ قويالايمەن ! » دەپ مەيدىسىگە ئۇرغان . بۇنىڭدىمۇ شەمەرنىڭ ئويلىغىنى بىرى بار ئىدى : بىرىنچىدىن ، ئۇ تۇراپ بىلەن بوران ـ چاپقۇنى ئۈستىدە كۈنلەرنى بىرگە ئۆتكۈزگەن تەقدىرداش دوستلار ، ئەلۋەتتە بىر ـ بىرىنىڭ رايىغا بېقىشى ، كۆڭلىنى چۈشىنىشى كېرەك ئىدى ؛ ئىككىنچىدىن ، تۇراپ ئۇنىڭ بولغۇسى قۇدىسى ، ھېچ بولمىغاندا مانا شۇ قۇدا ـ باجىلىقنى پەش قىلىپ بولسىمۇ ئۇنىڭغا گېپىنى يېگۈزمەكچى ئىدى ، مانا بۇلار شەمەرنىڭ قولىدىكى ئىككى چوڭ كوزىر ئىدى .

ئىككى ھەپتىلىك ئەمەلىيەت بىرىنچى كوزىرنىڭ بەربات بولغانلىقىنى ئىسپاتلىدى ، بۇ كوزىر ئۇنىڭغا نەپ بەرمىدى . تۇراپ غەلىتە بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى ، ئۇ شەمەرنىڭ رايىغا باقمىدى ، ئۇلار ئەزەلدىن بىر ـ بىرىنى چۈشەنمەيدىغاندەك ، ھەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلى چىگىلدى ، قارىغاندا ، شەمەر تۇراپنى ئەمەس ، تۇراپ شەمەرنى «بىر ـ ئىككى ئىغىز گەپ بىلەنلا زاكىلاپ قويىدىغان» دەك قىلاتتى .

شەمەر ئەمدى ئىككىنچى كوزىرنى ئىشقا سالماقچى بولدى . مۇبادا ، بۇمۇ ئەسقاتمىسچۇ ؟ ! ... مۇمكىن ئەمەس ! تۇراپ يالغۇز قىزى مايسەمنىڭ تەقدىرىنى ئويلىمامدۇ ؟ ئۇنىڭغا ئابرۇي كېرەك ئەمەسمۇ ؟ شەيتان چېغىدا توپا يەمسەن دېسە ، يېغى بارمۇ دەيدۇ ، بىر شەھەرنىڭ ھاشلىقى بىلەن قۇدا بولۇش ئاسان گەپمۇ ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ، مايسەمۇ رەسىدە بولۇپ قاپتۇ ، ئۇنىڭغا تۆرەمدەك كېلىشكەن بىر يىگىتنىڭ خېرىدار بولۇشى مىسلىسىز بەخت ـ تەلەي ! تۇراپ ياغاچتىن ياسىغان ئادەم ئەمەس ـ دە ، بۇلارنى

ئويلمايدۇ دەمسىز ؟ بۇ ئۇنىڭ جانجان مەنپەئىتىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش تۇرسا...

شەمەر شۇلارنى ئويلىغاندا ، تۇراپ شۇجى گويا بىردىنلا يوشۇشىپ ، مۇلايىملىشىپ ، قامەتلىك گەۋدىسى كىچىكلەپ كەتكەندەك ۋە ھەممە ئىشنى شەمەرنىڭ قوماندا تايىقى بويىچە تولۇق بەجا كەلتۈرۈۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى . ئەمدى ئۇ مانا شۇ ئىكىنچى كوزىرنى تىلىنىڭ ئاستىغا بېسىپ ، تۇراپنى بوي سۇندۇرۇشنىڭ خاسىيەتلىك ئەڭگۈشتىرى قىلماقچى بولدى . ئەلۋەتتە بۇ كوزىرنى ئىشلىتىشنىڭمۇ مۇۋاپىق پەيتىنى تېپىش كېرەك .

شەمەر ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ چىققان ئىككى كادىرنى «ئۇزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيەت تۇزۇمىنى يولغا قويغان شياۋدۇيلەرگە بېرىپ ، «پاكىت» تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇغاندى . ئۇلار بۇگۈن كەچكە يېقىن ھېرىپ ـ ئېچىپ قايتىپ كەلدى ۋە گۇڭشې مەسئۇللىرىنىڭ ھەممىسى بار يەردە دەپتەرلىرىنى ۋاراقلاپ ، تەكشۈرۈپ ـ تەنقىد قىلىش ئەھۋالىدىن دوكلات قىلدى :

— ئۆتكەنكى ھۆرۈنلار ، كىيىملەرمۇ ئېتىزلىققا چىقىپتۇ ، — دېدى بىرى بىرنەچچە ئائىلىنى مىسالغا ئېلىپ ، — مەسىلەن ، كەپتەرۋاز مۇسا شالغۇت ، چار بازارچى تۇردى سايات ، بۇلار ئىلگىرى گۈڭشېنىڭ ئىشى دېسە بېشى ئاغرىيدىغانلار ئىدى ، ھازىر بولسا كېچە ـ كۈندۈز ئېتىزدىن كىرمەي ئىشلەۋاتىپتۇ . بۇنىڭدىن ئۇزۇقلۇق ئېتىزى مەسئۇلىيەت تۇزۇمىنىڭ مۇشۇنداق ئادەملەرگە ياقىدىغانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ !

يەنە بىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئۆزى تەكشۈرگەن دۇينىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى :

— ئۇچىنچى دادۇيدە پۈتۈن ئائىلىدىكى قېرى ـ ياش ھەممىسى ئىشقا چىقىپ ، ئۆزىنى بېيىتىش ئۈچۈن جان تىكىپ ئىشلەيدىكەن ، مەسىلەن : ئەمەت دوك ، زېرىپ بوۋايدەك قېرىلارمۇ ھاسىسىنى توكۇلدىتىپ ئېتىز بېشىغا چىقىپ ، باي بولۇشنىڭ

www.uyghurkitap.com

پىلاننى تۈزۈۋېتىپتۇ ، بۇنىڭ يەككە ئىشلەش بىلەن قەيىرى ئوخشاشمايدۇ ؟ !

ئىشخانىدىكىلەر دوكلاتنى ئاڭلاۋېتىپ ئۆزئارا كۈسۈرلاشتى ، بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قاراپ قويۇشتى . شەمەر دوكلاتنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان تۇراپ شۇجىغا سوغۇق نەزەر بىلەن قارىدى :

— سىز گۇڭشې پارتكومىنىڭ شۇجىسى تۇرۇقلۇق ، قەد كۆتۈرگەن دېھقانلارنى زادى قەيەرگە باشلىماقچى ؟ ! — ئۇ مانا بۇگۈن تۇنجى قېتىم تۇراپ شۇجىنى «سىز »لىدى ، بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز مەيدانىنى يەنە بىر قېتىم ئېنىق شەرھلىگەنىدى ، لېكىن تۇراپ شۇجى ئۇنى «سىز »لىمىدى ، بەلكى بۇرۇنقى تەلەپپۇزىنىمۇ قىلچە ئۆزگەرتمەي يەنىلا «سەنلەپ» سۆزلىدى :

— مەن ئەزەلدىن دېھقانلارنى سوتسىيالىزمغا باشلاپ ماڭغان ، ھېلىھەمۇ سوتسىيالىزمنىڭ داغدام يولىغا باشلاپ كېتىۋاتىمەن ، — دېدى ئۇ ئۇستەلنى يېنىك چېكىپ تۇرۇپ ، — بۇرۇنقى ھۆرۈنلار ، كېسەللەر ، قېرىلار ئۆز ئەھۋالىنى ئوڭشاش يولىدا جان تىكىپ ئىشلىسە يامانمۇ ؟ بۇ ئىشلار بىز قوللانغان چارىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىمامدۇ ! ؟

بايا تۇراپ شۇجىنى ئەيىبلەش ئۈچۈن ، «پاكىت» تەرىقىسىدە سۆزلەنگەن نەرسىلەر دەل تۇراپ شۇجىنىڭ كۆڭلىگە ياغقان يېڭى ئۆزگىرىشلەر ئىدى . مۇسا شالغۇتنىڭ داڭدار كەپتەرۋازلىقى راست . بۇرۇن ئۇنى دادۇي باشلىقلىرىمۇ ئىشقا چىقىرالماي تولا جېدەللىشىپ تويغان . ئەتىدىن ـ كەچكىچە قىلىدىغان ئىشى كەپتەر ئۇچۇرۇش ، كەپتەر ئوغرىلاش ، كەپتەر سېتىش بىلەنلا ئۆتكەن ، يېزىدىكى بىرنەچچە ياش باللارنىمۇ ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ يولدىن چىقارغان . مانا بۇ قېتىم ئۇنىڭغا بىر مو بەش پۇڭ ئوزۇقلۇق ئېتىزى تەقسىم قىلىپ بېرىلۈىدى ، ئۇ ئوتتۇز بەش جۇپ كەپتىرىنى سېتىۋېتىپ ، پۇلىغا غالتەك ، كەتمەن ، تاغار

قاتارلىق سايمانلارنى ئېلىپ ، نەچچە يىلدىن بېرى يىغىلغان كەپ-تەر مايىغى بىلەن يەرنى ئوغۇتلاپ ، ئىشلەمچى دېھقان بولۇپ قالدى .

تۇردى سايامۇ شۇنداق . ئۇنى ھەپتىنىڭ قايسى كۈنى ئىزدە-سىگىز ئۆيدە يوق ، بىر كۈنى دۇشەنبە بازار ، بىر كۈنى پەيشەنبە بازار دەپ يېزىمۇ يېزا چار بازارچىلىق قىلىپ يۈرەتتى ، ئۆزىمۇ تازا جېدەلخور ، كۆكەرمە . مانا بۇ قېتىمقى ئوزۇقلۇق ئېتىزى مەسئۇلىيەت تۇزۇمى ئۇنىمۇ بىر ئوبدان ئادەم قىلىپ ، ئېتىزغا باغلىۋالدى . بۇلارنىڭ نېمىسى يامان ؟ !

تۇراپ شۇجىنىڭ تېخىچە پېتىدىن چۈشمەي ، خاتىرجەم ھالدا ئولتۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرى شەمەرنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى .

— بۇنداق قىلىش كومپارتىيىنىڭ تامىقىنى يەپ ، كومپار-تىيىنىڭ تاۋىقىنى چاقماقلىق ! — دېدى ئۇ تەئەددى بىلەن ، — يولداش تۇراپ شۇجى ، چۈشىنىشىڭىز لازىمكى ، بۇ ، شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا سىزنى قۇتقۇزۇۋېلىشى . يار لېۋى-گە كېلىپ قالغان ئېتىگىزنىڭ تىزگىنىنى تارتقىنىڭىز ياخشى ، بولمىسا ئابرۇيىڭىز دەخلىگە ئۇچرايدۇ .

— ئابرۇي ؟ ... ، — تۇراپ شۇجى ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ، دېرىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە بىردىنلا شەمەرگە بۇرۇلۇپ ، — مېنىڭچە ، ئەڭ چوڭ ئابرۇي خەلقنىڭ ئىشەنچى ! — دېدى قىسقا قىلىپ .

ئىشخانا تىمتاس بولۇپ قالدى . خېلىدىن بېرى ئىككى باش-لىقنىڭ سۆز بىلەن بولۇۋاتقان جىددىي ئېلىشىشىغا قاراپ ئول-تۇرغان كادىرلار بىر شەمەرگە ، بىر تۇراپقا قارىغىنىچە ئوڭايسىزلىنىپ قالدى . شەمەرنىڭ سەپكۈنلۈك يۈزى ئېسىلىپ ، لەۋ-لىرى تىترىدى ، ئەگەر ئۇ مۇشۇ مەيداندا تۇراپنى بېسىپ چۈشكۈ-دەك بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپنى ئېپلەپ قىلالمىسا ، ئۆزىنىڭ ئابرۇيى دەخلىگە ئۇچراپ ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلاردا

باشقىلارنى كونترول قىلىشىمۇ تەس بولاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، تۇراپ ھازىرغىچە گەپ - سۆزدە ئۇنىڭغا يۇز - خاتىر قىلمىدى ، شۇنداق ئىكەن ، ئىككىنچى كوزىرنى ئىشقا سېلىش ئۈچۈن يەنە قاچانغىچە پەيت كۈتۈش كېرەك ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە شەمەرنىڭ مەيدانىنىڭ قەتئىيلىكىنى بۇيەردىكىلەرنىڭ بىلىپ قويغىنىمۇ ياخشى ، پەيت دېگەن مانا شۇ . شەمەر ئوقچۇپ ئورنىدىن تۇردى .

— يولداش تۇراپ شۇجى ! — دېدى ئۇ قولىنى ئارقىغا تۇتقىنىچە ئالدىغا ئىككى قەدەم سىلجىپ ، ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىگە قىزىللىق تىقىلىپ ، ئەتراپىدا ئادەم بارلىقىنىمۇ پۈتۈنلەي ئۇنتۇغاندى ، — ئون نەچچە كۈندىن بېرى پەقەت بىرلا نەرسىنى ئويلاپ سىزنى ئايال كەلدىم ، بولمىسا ئاللىبۇرۇن سىز بىلەن رەسمىي سۆزلىشىپ ، ئىشنى ھەقدادىغا يەتكۈزگەن بولاتتىم . مەن يەنە بىر قېتىم ئېسىڭىزگە سېلىپ قويىمسام بولمايدىغان ئوخشايدۇ ، ئىككىمىزنىڭ بولغۇسى قۇدا ئىكەنلىكىمىزنى بۇ يەردىكى لەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ ، ئەگەر سىز خاتالىقىڭىزدا مۇنداق چىڭ تۇرىۋېرىدىغان بولسىڭىز ، ئۇ چاغدا ...

تۇراپنىڭ بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك پۈتۈن ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى ، كۆز ئالدى بىردەملىككە خىرەلىشىپ ، كۆڭلىمۇ قانداقتۇر بىر خىل قاڭسىق نەرسىدىن ئاينىغاندەك بولدى ، لېكىن ئۇ يەنە دەرھال ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ :

— ئۇ چاغدا ئارىنى ئوچۇق قىلىمىز دېمەكچىمۇسەن ؟ ! — دېدى لەپپىدە ئارقىغا بۇرۇلۇپ ، ئۇنىڭ كۆزىدىن «يالت» قىلىپ سوغۇق بىر ئۇچقۇن چاقناپ ئۆتتى ، — شۇنداق ، سەن بىلەن مەن بولغۇسى قۇدا - باجا ، بالىلىرىمىزمۇ بىر-بىرىنى لايىق تاپقان ، لېكىن ساڭا شۇنى ئېيتىپ قوياي ، مەن دېھقان قېرىنداشلىرىمنىڭ مەنپەئىتىنى ھەرگىزمۇ قۇدا - باجىلىققا ساتمايمەن !

تۇراپ شۇجى ئىشكنى يوغان ئېچىۋېتىپ ئىشخانىدىن

چىقىپ كەتتى . شەھەرنىڭ چىرايى خۇددى قىمارىدا ئۇنتۇرۇپ قويغان ئادەمدەك ، دەسلەپ ئالا - بۇلا قىزىرىپ ، كېيىن بىردىنلا ئاپئاق تاتىرىپ كەتتى ...

4

سىرتتا قىشنىڭ قۇرغاق شامىلى چىقىۋاتاتتى ، قوتاندىكى ئۆچكىنىڭ ئاندا - ساندا ئەنسىز مەرىشى ، ئۆگزىدىكى قوناق شاخلىرىنىڭ تىنىمسىز شالدىرلىشى كېچىنىڭ جىملىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى . ئاسماندا يېگانە ئۇزۇپ يۈرگەن ئاي يەنە شۇ گۈزەللىكى بىلەن پۈتۈن يېزىنى ئاپئاق نۇرغا پۈركىگەن ، ئۇنىڭ كۈمۈش زەررىلىرى كىچىككىنە تۆشۈكتىن شۇڭغۇپ ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇۋەتكەندى . تۇراپ شۇجى ئوڭدىسىغا ئۆرۈلۈپ يېتىپ ، چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىپ قويدى ، تۆشۈلۈكتىن ئايغا قاراپ يەنە خىيالغا پاتتى .

تۇراپ شۇجى ئۆز قەلبىنى ئەنە شۇ ئايدەك يورۇق ھېسابلىدى ، لېكىن خەلققە تېخى ئاشۇ ئايدەك بەھرە بېرەلمىگەنلىكى ئۈچۈنلا مەيۈسلىنەتتى . خەلق ئۈنى ئۆز قۇچىقىدا ئەللەيلەپ ئۆستۈردى ، پارتىيە ئۈنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى . 1977 - يىلى پارتىيە تەشكىلى ئۈنى مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا يېرىم يىللىق ئوقۇشقا ئەۋەتتى . ئۇ ، پايتەختتە سىياسىي - ئىقتىساد ئۆگىنىپ ، نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتتى . قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ، شەھەرلىك پارتكوم ئۈنى يېڭىلاۋات گۈڭشىسىنىڭ شۇجىسى قىلىپ تەيىنلىدى . ئۇ ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ ، يەنىلا بۇ يەرنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتەلمىگەنلىكى ئۈچۈن پارتىيە ۋە خەلق ئالدىدا خىجىللىق ھېس قىلاتتى . ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى توغرىسىدىكى مۇھاكىمە ئۇنىڭ يۈرەك تارىسىنى جىغىلداتتى ، 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھى ئۇنىڭ ئىشەنچىنى

قەتئىيلەشتۇردى . شۇڭا ئۇ ، خېيىمخەتەرگە قارىماي «ئۇز ۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىەت تۇزۇمىنى يولغا قويۇشقا ، شۇنداقلا ، سە- ھەرلىك ھۆكۈمەت رەھبىرى بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە جۇرئەت قىلغانىدى ...

— تۇن ھەسسە بولۇپ قالدى ، تېخىچە ئۇخلىيالمايلىغۇ ؟ — زوربخاننىڭ ئاۋازى تۇراپ شۇجىنىڭ خىيالىنى چېچىۋەتتى .

— سەن ئۇخلاۋەر ، — دېدى ئۇ يەنە تۇڭلۇكتىن كۆزىنى ئۇزمەي .

زوربخان ئاستا بېشىنى كۆتۇرۇپ ، تەكىيىگە جەينەكلىدى :

— ئىككى كۈن بولدى ، جەن چېپىلغاندەكلا بولۇپ قاللا ... ، — دېدى ئۇ ھەسرەتلىك تىنىپ ، — زادى نېمە ئىش بولدى ؟ مەندىنمۇ يوشۇرىدىغان سىرلىرى بارمۇ - يا ؟ !

تۇراپ شۇجى يانغا ئۆرۈلۇپ ، ھېچ كۈتۈلمىگەن يەردىن زو- ربخانغا سوئال قويدى :

— سەن ئېيتىپ باقە ، سوتسىيالىزمنىڭ مەقسىتى نېمە ؟

زوربخان ھاڭۇېقىپ تۇرۇپلا قالدى :

— مەن ئەدىن بىلەي ، — دېدى ئۇ سەل ئۆزىنى ئوڭشاپ ، — ئۆزلىرى بىر چاغلاردا «سوتسىيالىزم بەخت يولى ، دۆلەتنىمۇ ، خەلقنىمۇ باي قىلىدۇ» دەۋاتاتتىلىغۇ ، ئۇنىڭ مەقسە- تى شۇدۇر .

تۇراپ شۇجى يەنە ئاسماقچىلاپ سورىدى :

— سېنىڭچە ، دېھقانلارغا «ئوز ۇقلۇق ئېتىزى» بەرگەنلىكە- مىز ياخشى بولدىمۇ ، يامانمۇ ؟

زوربخان ئالمان - تالمان جاۋاب بەردى :

— تازا ياخشى بولدى ، ھەممە خەقنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ ، مانا ئەمدى ھېچكىمنىڭ قورساقتىن غېمى يوق ، ھۆكۈمەتكىمۇ قولىنى سوزمايدۇ ، ھازىر دۇنيانىڭ ئىشىمۇ ، شەخسىيىنىڭ ئىشىمۇ سۈدەك راۋان ئېقىۋاتىدۇ .

تۇراپ شۇجى بېشىنى كۆتۈرۈپ ، يوتقاندىن بېلىگىچە سۇغۇ-
رۇلۇپ چىقتى ۋە چاپىنىنى دۇمبىسىگە ئارتىپ زەدىۋالغا يۆلە-
دى ، ئەمدى ئۇ ئەتىگەندىن بېرى ئۆزىنى ئازابلاۋاتقان يەنە بىر
گەپنى خوتۇنىغا ئېيتىش قارارىغا كەلگەنىدى :
— زورىخان ، — دېدى ئۇ مىسكىن ئاۋازدا ، — ئەمدى
ماريخان بىلەن قۇدا بولۇش نىيىتىڭدىن يانغىن ...
زورىخان ئەندىكسىپ كەتتى :
— نېمە ؟ ! ماريخان قۇدا بولۇشتىن يالتىيىپتىمۇ ؟ تېخى
ئۇ ئۆتكەندىلا شەمەر سىجاڭدىن مايسەمگە خالتا چىقارغانغۇ ، پىياز
كۆكى يوڭ ياغلىق ، ھېقىق كۆزلۈك ئۈزۈك ...
تۇراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :
— بۇ نەرسىلەر ماريخانىڭ كۆڭلى ، ئۇنى چۈشەنسەڭ بولە-
دۇ ، لېكىن شەمەر يېزىنى ئۇنتۇپتۇ ، دېھقانىنى ئۇنتۇپتۇ ، ئۇ
ھازىر سىياسىي ئىشلارنى تاۋاكا قىلىپ ، قۇدا - باجىلىقنى دو
تكىتۇاتىدۇ ، مەن بۇنىڭغا يول قويالمايمەن !
زورىخان بىردىنلا دادلاندى :
— سىلى - زە ، ئەمدى قىزلىرىنىڭمۇ بەختىگە ئولتۇرماق-
چىمۇ ؟ ! ھەممىسى سىلىنىڭ كاجىلقلىرى ، باغرى تاشلىقلىرى ،
ۋاي خۇدايىمەي ! ... بۇ گەپنى مايسەم ئاڭلاپ قالسا ئۆزىنى دەريا غا
تاشلايدۇ ، ئەمدى مەن قانداق قىلاي ! ... بالا دەردىدە بۇ دۇنياىدىن
قاچقىنى - قاقشاپلا ئۆتۈپ كېتىدىغان بولدۇم ...
زورىخانىڭ بىردىنلا ئۆپكىسى ئۆرلەپ ، ئاچچىق - ئاچچىق
يىغلاشقا باشلىدى . دەرۋەقە ، بالا دەردىدە ئۇنىڭ يۈرىكى لەختە-
لەختە قان ئىدى . تۇنجى ئوغلى ئون بىر ياشقا كىرگەندە ئۆپكە-
سىگە سوغۇق تېگىپ ، تازا چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەۋاتقان
قاتىلاڭچىلىق ۋاقىتلار بولغاچقا ، بېقىش تاپالماي ۋاقتىسىز قازا
قىلغان . بىرنەچچە يىل شۇنىڭ دەردىدە ئەلەڭ - سەلەڭ يۈرۈپ ،
ئاخىر 60 - يىلى مايسەم تۇغۇلغاندىلا ئۇنىڭ ئىچ ئاغرىقىنى

ئونتۇشقا باشلىغانىدى . مايسەم كەچىكىدىنلا ئوناق ، ئەقىللىق بولۇپ ئۆستى ، زورىخانمۇ ئۇنى ئارزۇلاپ ، سۈنىك سۈزۈكتى ، ئاشنىك قويۇقىنى بېرىپ ، قولدىن چۈشۈرمەي چوك قىلدى . شۇنىڭغا ياريشا مايسەممۇ هايالىق ، مېهرى ئىسسىق قىز بولۇپ يېتىشتى . نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنى كېلىن قىلىۋېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ ، لېكىن تۆرەم بىلەن چاي ئىچكۈزۈپ قويغانلىقىنى ئاڭلاپ ، هەسرىتىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۇرۇشەتتى . مانا ئەمدى شۇنچە يىل كۈتۈپ ۋاقىت - سائىتى كەلگەندە بۇ ئىش بۇزۇلسا ، زورىخانغا نى ئات ، نى نومۇس ، مايسەمگە نى ئازاب ، نى خورلۇق ؟

— مەن خۇدادىن تىلەي ... ، — دېدى زورىخان ئۆكسۈپ تۇرۇپ ، — ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا بىر تال قىزلىرىنىڭ بەختىنى غازاڭ قىلمىسىلا ، شەمەر سىجاڭغا ناماقۇل بولايلى ، سىلىدىن ئۆتكەن سەۋەنلىك بولسا كۆڭلىگە ئالمىسۇن ، سىلى سۆزلەشمەسىلە ، مەن سۆزلىشەي .....

— ئەخمەق بولما ! — دېدى تۇراپ شۇجى قوپاللىق بىلەن ، — ئۇنىڭ ئالدىدا مېنىڭ ناماقۇل بولغۇدەك سەۋەنلىكىم يوق !

زورىخان يۇزىنى تەكىيىگە يېقىپ تېخىمۇ قاتتىق ئۆكسۈشكە باشلىدى . تۇراپنىڭمۇ بىرئاز كۆڭلى بۇزۇلدى . ئۇ ، ئاغزىدا شۇنداق دېگىنى بىلەن يۈرىكى قىزىنى ئويلاپ ئازابلىناتتى . ئۇمۇ مايسەمنى جېنىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرەتتى . ئەل - يۇرت ئارىسىدا قىزىنىڭ قەيسەرلىكى ، ئىشچانلىقى بىلەن پەخىرلىنەتتى . شۇنداقلا ، قىزى بىلەن تۆرەمنىڭ بىر - بىرىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنمۇ بىلەتتى . ئەگەر بۇ ئىشقا سەللا ئېھتىياتسىزلىق بىلەن قوپاللىق قىلىنسا ، ئىككى ياشنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ئۆچمەس داغ قالىدۇ . بۇ ، ئاتا - ئانا ئۇچۇنمۇ قاتتىق ئازاب . لېكىن ، شەمەر نېمە ئۈچۈن ئىككى ياشنىڭ تەقدىرىنى ئۆز مۇددىئاسىغا يېتىشنىڭ دەسمايىسى قىلىدۇ ؟ ئۇ ئىش بىلەن بۇ ئىشنىڭ نېمە

مۇناسىۋەتتى بار ؟ ! ... بۇنىڭ سەۋەبلىرى تۇراپقا ناھايىتى ئېنىق : قىزىڭنىڭ بەختىنى دەپمەن ياكى دېھقانلىرىڭنىمۇ ؟ ! ھەي شەمەر ! سەن تېخى تۇراپنى چۈشەنمەيدىكەنسەن ! ئەگەر ئازراق چۈشەنگەن بولساڭ ، بۇنداق ھاماقەت گەپلەرنى قىلمايتتىڭ ، بىر قىزنىڭ بەختى ئۈچۈن مىڭلىغان دېھقانلارنىڭ بەختىنى قۇربان قىلمىدىغان تۇراپ تېخى تۆرەلگىنى يوق ھەم تۆرەلمەيدۇ !

تۇراپ ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە ، كۆڭلى يەنە ئۆز جايىغا چۈشتى ، بايىقى ئازابلىق خىياللار قاياققىدۇر غايىب بولۇپ ، ئۇنىڭ ئورنىدا ئىشەنچ ۋە چىدام تۇيغۇسى پەيدا بولدى . ئۇ تېخىچە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ يانقان زورىخانغا ئەمدى ئاستا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى :

— كۆڭلۈڭنى بۇزما ، خوتۇن ، مايسەم سەن ئويلىغاندەك ئۇنچە ئىرادىسىز قىزلاردىن ئەمەس ، ئەگەر ئۇ ئەھۋالنى ئېنىق ئۇقسا ، ھەرگىز ساڭا ئوخشاش كۆز يېشى قىلمايدۇ . مۇبادا ، شەمەر مۇشۇ ئىش بىلەن ئۇنىڭ قەلبىگە جاراھەت سالسا ، مەيلى ، دۇنيادا ۋاقىتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ساقايمايدىغان جاراھەت يوق !

زورىخان زۇۋان سۇرمىدى ، ئۆي ئىچى يەنە جىمجىت بولۇپ قالدى . پەقەت تۇراپ شۇجىنىڭ يېنىك پۇشۇلدىشى بىلەن زورىخاننىڭ سوزۇپ - سوزۇپ «ئۇھ» تارتىشلىرى ئۇزۇلمەي ئاڭلىنىپ تۇراتتى . تۇڭلۇكتىن چۈشۈپ تۇرغان ئاي نۇرىمۇ ئاستا - ئاستا غايىب بولۇشقا باشلىدى . سىرتتا يەنىلا شامال سوقۇۋاتاتتى ، گۇر - گۇر - گۇر ...

5

بۇگۈن شەمەرنىڭ كەيپى چاغ ئىدى . كېچىچە قېنىپ ئۇخلىدى ، چۈشىدىمۇ ناھايىتى خاسىيەتلىك بىر ئىشنى كۆردى : يېڭى ئاۋاتلىقلار ئۆزلىرىنى «بالايىئاپەتتىن» قۇتقۇزۇپ قالغان بۇ

غەمگۇزارىغا تەلپۈنۈپ مەدھىيە ئوقۇۋاتارمىش ، تۇراپ شۇجى بولـ
سا ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ، كەچۈرگۈسىز گۇناھى ئۈچۈن تۆۋا
قىلىۋاتارمىش ، بىر چەتتە يىغلامسىراپ تۇرغان زورىخان بىلەن
مايسەمگۈ ئۇنىڭدىن بەخت ـ سائادەت تىلەپ ، ناماقۇل بولۇۋاتار ـ
مىش ... چوڭ سورۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا خۇددى خىزىردەك پەيدا
بولۇپ قالغان جاڭ شۇجىمۇ باشمالتىقىنى چىقىرىپ «يارايسەن
شـەمەر ! » دېـگىنىچە ئـۇنىڭغا قـاراپ كۈلۈمسىرەپ كېلىۋاتار ـ
مىش ...

ئەگەر ئەتىگەنكى قۇياشنىڭ دېرىزىدىن چۈشكەن قىزغۇچ
شولىسى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چېقىپ ئويغىتىۋەتمىگەن بولسا ، بەلـ
كى بۇنىڭدىنمۇ كۆپ خاسىيەتلىك چۈشلەرنى كۆرگەن بولاتتى ،
ئەپسۇس ...

شەمەر يۇز ـ كۆزلىرىنى چالا ـ بولا يۇيۇپلا ئەتىگەنلىك
تاماقنىمۇ ناھايىتى ئىشتىھا بىلەن يېدى . ئۇنىڭ چۈشىدە جاڭ
شۇجىنى كۆرگەنلىكى بىكار ئەمەس ئىدى ، چۈنكى ئۇ تۇنۈگۈن
كەچتە جاڭ شۇجى بىلەن تېلېفوندا ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق سۆزلەشـ
تى ، ئەھۋاللارنى دوكلات قىلىپ ، كېيىنكى ئىشلار ئۈچۈن يولـ
يورۇق سورىدى . جاڭ شۇجى ئۇنىڭ مەيدانىنىڭ قەتئىيلىكىنى
ماختاپ كېلىپ ئاخىرىدا «تېخىمۇ قاتتىق بولۇڭ ، بۇ ، سوتسىيا ـ
لىزم يولىدا داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەش بىلەن ئارقىغا چېكىنىش
ئوتتۇرىسىدىكى جىددىي كۈرەش ، تەشكىل سىزنىڭ بۇ كۈرەشتە
پرىنسىپال بولالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمدۇ ! » دەپ ئالاھىدە جېـ
كىدى . بۇ ، شەمەر ئۈچۈن چوڭ مەدەت ھەم كاتتا ئىلتىپات
ئىدى . بۇنى ئاز دېگەندەك ، بۇگۈن ئەتىگەن كەلگەن پوچتىكەش
ئۇنى تېخىمۇ خۇشال قىلىۋەتتى ، قايسىبىر گېزىتنىڭ 1979ـ
يىلى ئون بەشىنچى مارت سانى ئۇنىڭ ئۈچۈن خەۋەر ئەمەس ،
گۆھەر يەتكۈزدى .

شەمەر گېزىتنى پۈلاڭلىتىپ ، ئالدىغا ئۇچرىغان كادىرلارغا

ئوقۇپ بەردى ، كىچىككىنە خەۋەر بىر دەمدىلا چوڭ داۋالغۇش پەيدا قىلدى . «ھىم ! ... ، — دەپ لەۋلىرىنى پۇرۇپ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى شەمەر ، — مانا ئەمدى «شاھ» دەپلا سېنى قىمىر قىلدۇرماي مات قىلىمەن ! ... » ئۇ ، گېزىتنى چىرايلىق قاتلاپ يانچۇقىغا سالدى . بۇ ئۇنىڭ نۆۋەتتىكى كۇرەش ئۇچۇن تەييارلاپ قويغان ئاخىرقى خاسىيەتلىك كوزىرى ئىدى ...

چۇشتىن كېيىن پارتكومنىڭ كېڭەيتىلگەن يىغىنى ئېچىلدى . شەمەر ئۆزى كەلگەندىن بۇيانقى خىزمەتلەر ئۇستىدە بىرمۇ بىر توختىلىپ ، ئاخىرىدا قىسقىچە خۇلاسە ياسىدى ، ئۇنىڭ ئاۋازى بۇرۇنقىدىن ياڭراق ھەم جانلىق ئىدى .

— يېڭىئاۋاتتا يولغا قويۇلغان «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىەت تۇيۇمى ئېغىر سىياسىي ۋەقە ! — دېدى ئۇ ھەيۋەت بىلەن ، — بۇ ، سوتسىيالىزم يولىدا داۋاملىق ئالغا ئىلگىرىلەش بىلەن ئارقىغا چېكىنىش ئوتتۇرىسىدىكى جىددىي كۇرەش ! ئەسلىدە مەن بۇ كۇرەشنى كېڭىشىش يولى بىلەن شاۋقۇن - سۇرەنسىز ھەل قىلىۋېتىش نىيىتىدە ئىدىم ، ئەپسۇسكى ، يولداش تۇراپ شۇجىنىڭ جاھىللىق بىلەن خاتالىقىدا چىڭ تۇرۇشى نەتىجىسىدە بۇ ۋەقەنى كەسكىنرەك تەدبىر قوللىنىپ بىر تەرەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم ...

شەمەرنىڭ ئۇدۇلىدا ساقلى ئۆسۈپ قالغان ئۇچلۇق ئېڭىكىنى گىرەلەشكەن بارماقلىرى ئۇستىگە قويۇپ ئولتۇرغان تۇراپ شۇجى ئاستا بېشىنى كۆتۇرۇپ ، شەمەرگە تىكىلدى .

— مەن تېخى ئۆزۇمنى خاتالىق ئۆتكۇزدۇم دەپ قارىمايمەن ! — دېدى ئۇ بېسىق ئاۋازدا ۋە كۆپچىلىككە قاراپ داۋام قىلدى ، — يولداشلار ، ئويلاپ بېقىڭلار ، بىز قاچانغىچە ئاغزىمىزدىكى گەپ بىلەنلا ئۆتۈۋېرىمىز ؟! دېھقانلارنى ھەقىقىي پارا-ۋان تۇرمۇشقا ئىگە قىلىشنىڭ بىرەر ئۇنۇملۇك چارىسىنى ئەمەلدە كۆرسىتىمىزمۇ ، يوق ؟ ئون يىلنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»تىن

www.uyghurkitap.com

كۆردۇق . ۋاقىت يەنە مۇشۇنداق ئۆتۈۋەرسە ، ئەمدى ئۇنى كىمدىن كۆرىمىز ؟ !

ئۇستەل ـ ئورۇندۇقلار غاراسلىدى ، كىشىلەر بىر ـ بىرىگە بويۇندىشىپ ، ئاللىنېمىلەرنى شۇنىرلايتتى . تۇراپ شۇجىنىڭ سۆزى يېغىن كەيپىياتىنى دەرھال ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى .

— ھىم ! ... ، — شەمەر سوغۇققىنە كۇلۇپ دىمىغىنى قاقتى ، — سىز تېخىچە ئۆزىڭىزنى توغرا دەپ ئويلامسىز ؟ ! ئۇنداق بولسا مانا بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ ، خەنزۇچە خەت تونۇيسىز- غۇ ، — ئۇ ، يانچۇقىدىن ھېلىقى گېزىتنى چىقىرىپ تۇراپقا پۇلاڭلاتتى .

تۇراپ گېزىتنى قولىغا ئېلىپ ئالدىغا يايدى . ئۇنىڭ بىرىنچى بېتىگە گەنسۇ ئۆلكىسىدىن بىر مۇشتېرىنىڭ «دۇي ئاساس قىلىنغان ئۇچ دەرىجىلىك مۇلۇكچىلىك مۇقىملاشتۇرۇلۇشى كې- رەك» دېگەن بىر پارچە خېتى بېسىلغان بولۇپ ، يېنىغا يەنە تەھرىرات سۆزىمۇ يېزىلغانىدى ، تەھرىرات سۆزىدە : «يەرنى گۇ- رۇپپىلارغا بۆلۈۋېتىش» ، «مەھسۇلاتنى گۇرۇپپىلارغا كۆتۈرە بېرىش» تەك خاتا قىلىقلارنى قەتئىي تۈزىتىش كېرەك ، دېيىلگە- نىدى .

تۇراپ شۇجى گېزىتنى ئوقۇپ بولۇپ قىلچە ھودۇقمىدى ، ئەكسىچە ناھايىتى خاتىرجەم ھالدا :

— ھېچ گەپ يوقكەنغۇ ! — دېدى گېزىتنى شەمەرنىڭ ئالدـ- غا ئىتتىرىپ ، — ناھايىتى بىر مۇشتېرىنىڭ شەخسىي كۆز قارىشى ئىكەن .

— نېمە ؟ ! — شەمەر ھەيرانلىقتىنمۇ ياكى غەزەپتىنمۇ ئاغزىنى مىدىرلاتقىنىچە كىرپىك قاقماي تۇرۇپلا قالدى . كېيىن بىرئاز ئېسىنى يىغىپ ، — يولداش تۇراپ ، سىز ئەقىلدىن ئازمە- غانسىز ؟ ! بۇ قانداق گېزىت بىلەمسىز ؟ ! — دېدى .

— بىلىمەن ، — دېدى ئۇ خاتىرجەم ھالدا ، — ئادەم

باشقۇرىدىغان گېزىت . بىزدە ئەزەلدىن ئادەملەرنىڭ كۆز قارىشىغا ئەركىنلىك . گەنسۇلۇق بىر مۇشتىرى ئۆزىنىڭ كۆز قارىشىنى سۆزلىسە نېمە بوپتۇ ؟ مەنمۇ بىزنىڭ يېڭىئاۋاتقا ئۇيغۇن كەلگەن «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىەت تۇزۇمىنى سۆزلىسەم بولمۇ-رىدىغۇ ، ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى گېزىت ئەمەس ، بەلكى ئەمەلىـ-يەت !

يېغىن كەيپىياتى يەنە چېچىلدى ، كىملەردۇر پىخىلداپ كۇ-لەتتى ، كىملەردۇر ئەسنەيتتى . ئاردىدىن ئىمىن كۇلانىڭ غودۇڭـ-شىغان ئاۋازى ئاڭلاندى :

— ئەگەر گېزىتتىكى گەپ بىلەنلا ئىش پۈتىدىغان بولسا بىزمۇ كۆز قارىشىمىزنى يازالايمىز !

سايىم گۇمبەز ئۇنىڭغا ئۆكتە قويۇپ :

— گېزىتتىكى گەپلەر بىلەن ئۇيۇشقىلى بولمايدۇ ، ئۇ پارتىيىنىڭ تىلى !

تۇراپ شۇجى ئۇنىڭغا تەنە قىلدى :

— ئالدى بىلەن شۇ تىلنىڭ توغرا ـ خاتالىقىغا قاراش كېرەك ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىمۇ گېزىتنىڭ گېپى دەپ نەچچە يىل قايمۇقۇپ يۈرمىدۇقمۇ ؟ !

شەمەرنىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ ، بىردىنلا چىچاڭشىدى :

— يولداش تۇراپ ، سىز بەك تەلۈلىشىپ كېتىپسىز ! ئۆتـ-كەندە شەھەرلىك پارتكوم سىزنى ئىپادىسى يامان ئەمەس ، غەيرەـ-تى بار ، قولىدىن ئىش كېلىدۇ ، دەپ قارىغان ، لېكىن بۇگۈنكى كۇنگە كەلگەندە ئۆزگىرىپ مۇشۇ دەرىجىگە كېلىپ قالىدىغانلىقىـ-ڭىزنى تەسەۋۋۇر قىلمىغانكەنسىز ! ... راستىنى ئېيتاي ، ئەمدى سىز خاتالىقىڭىزنىڭ خاراكتېرىنى تونۇشىڭىز ، تەشكىلىي مەسـ-لىڭىزنى ئويلىنىپ كۆرۈشىڭىز لازىم ! — شەمەر كىچىككىنە خۇرۇم سومكىسىدىن بىر پارچە قەغەزنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ ، كۆچىلىككە قاراپ داۋام قىلدى ، — شەھەرلىك پارتكومنىڭ

قارارى بويىچە ، يېڭىئاۋات گۈڭشېسى باشباشتاقلىق بىلەن يولغا قويغان «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيەت تۈزۈمى بۇگۈنكىدىن ئېتىبارەن بىكار قىلىنمىدۇ ، تەقسىم قىلىۋېتىلگەن يەرلەرنى تەلەتكۈس قايتۇرۇۋېلىش خىزمىتىگە يولداش سايىم مۇدىر مەسئۇل بولىدۇ . تۇراپ شۇجىغا كۆرۈلىدىغان چارە ئۇنىڭ خاتالىقىنى تونۇش پوزىتسىيىسى ۋە خاتالىقىنى تۈزىتىش ئىپادىسىگە قاراپ بەلگىلىنىدۇ !

— پىكرىم بار ! — تۇراپ شۇجى ئورنىدىن ئوقچۇپ تۇرۇپ توۋلىدى ، ئۇنىڭ كۆزىدىن لوممىدە چىققان ئىككى تامچە ياش شىرەگە ئېقىپ چۈشتى ، ئۇ ئاۋازى بوغۇلغان هالدا ، — بۇنى قوبۇل قىلالمايمەن ! — دېدى .

شەمەر مەيدىسىنى كېرىپ ، مىيىقىدا كۈلدى :

— بىزنىڭ مۇشۇنداق كەسكىن قارار چىقىرىشىمىزغا ئۆزۈڭىز سەۋەبچى بولدىڭىز ، ئەمدى قوبۇل قىلسىڭىزمۇ ، قىلمىسىڭىزمۇ قەتئىي ئىجرا قىلىنىدۇ !

يېغىن تارقىغاندا باش ئەتىيازنىڭ سېرىق ئاپتاپلىق كۈنى تۇگەپ ، قۇرغاق شامالىلىق ئۈزۈن كېچىسى باشلانغانىدى .

x x

شەمەر شەھەرنى بەكمۇ سېغىنىدى ، هەشەمەتلىك قورۇ ، ئازادە ئىشخانا ، جىرىڭلاپ تۇرغان تېلېفون ، ئايىغى ئۈزۈلمەس مېھماندارچىلىقلار ئۇنىڭغا تازىمۇ خۇمار قىلغانىدى . ئۇ مانا بۇگۈن پۈتۈنلەي قايتىش قارارىغا كەلدى ، چۈنكى يېڭىئاۋاتنىڭ ئىشلىرى هەر هالدا كۆڭلىدىكىدەك يۈرۈشۈپ ، ئۇنى خېلى خاتىرجەم قىلىپ قويغانىدى .

چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن سايىم گۈمبەز ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن يوغان بىر سېۋەتتە ئانار بىلەن كۆك ئامۇت

كۆتۈرۈپ كەلدى .

— بۇ نېمە ئىش ، سايىم مۇدىر ؟ — دېدى شەمەر ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا ، — ئانچە كايىمسىڭىزمۇ بولاتتى .

سايىم قوللىرىنى بىر ـ بىرىگە ئىشقىلاپ ھېجايدى :

— ئەرزىمەيدۇ ، سىجاڭ ، ئاددىي بولسىمۇ يېزىنىڭ يارىشىقى ، بالىلارمۇ يېڭىئاۋاتنىڭ نېمەتلىرىنى سېغىنىپ قالغاندۇ .

شەمەر دەرھاللا گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى :

— خوش ، ئىشلار قانداقراق ؟

— چاتاق يوق ، تۇنۇگۈنگىچە ئۈچ دادۇينىڭ تەقسىم قىلىنغان يەرلىرى تەلتۆكۈس قايتۇرۇۋېلىندى ، بىراق ... ، — سايىم تىلىنى چاينىپ دۇدۇقلاپ قالدى .

— نېمە بىراق ؟

— بىراق شۇ ... بەشىنچى دادۇي تېخىچە مەسىرلىماي تۇرۇۋاتىدۇ ، ئىمىن سىكرېتار بىلەن سۆزلەشسەم «ھە ، مانا ... » دەيدۇ ، لېكىن ئەمەلىيىتى يوق .

شەمەر قاشلىرىنى يىمىرىپ سەل ئويلاندى ـ دە :

— بەشىنچى دادۇينىڭ ئىشىنى تۇراپنىڭ ئۆزىگە تاشلاپ قويۇڭ ، — دېدى جىددىي قىلىپ ، — ئۆزى بۇزغان ئىشنى ئۆزى ئوڭشاپ ، توغرا يولغا قايتىشىنىڭ ئىپادىسىنى كۆرسەتسۇن !

سايىم بېشىنى ئەگدى :

— بولىدۇ .

— ھە ، سىزگە يەنە بىر گەپ ، — دېدى شەمەر ئەرسە ـ كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ، — بۇ قېتىمقى كۆرەشتە مەيدانىغا نىڭىز قەتئىي ، پرىنسىپال بولدى ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مۇشۇنداق دادىل ئىشلەۋېرىڭ ، يۇقىرى رەھبەرلىك سىزنى چۈشىنىدۇ .

— ئوبدان .

قاپىساپ كەلگەن كۈلكىدىن سايىمنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ ، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتتى ، بۇ سۆزلەردىن ئۇ ئاللىقانداق بىر

هممەتنىڭ بېشارىتىنى سەزگەنىدى .

چۈشتىن كېيىن شەمەر ئولتۇرغان يېشىل پىكاپ گۈگۈمى قورۇسىنى ئەگىپ چىقىپ ، شەھەر يولىدا قۇيۇندەك يۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا قالغان ھال رەڭ لېنتىدەك يېزا يولى قاڭسىق بۇس بىلەن ئاچچىق چاڭ - توزانغا كۆمۈلۈپ قالدى ...

قەدىناسلار

1

شەمەرنىڭ ھويلىسى شەھەرنىڭ قەدىمىي كوچىسىغا جايلاشقان ، ئۈستى مەنزەرلىك ، كىرگەن كىشىنىڭ كۆڭلى ۋاللىدە ئېچىلغۇدەك ياسىداق ئۆيلەر ئىدى . بىر چاغلاردا تاملىرى شورداپ ، ئىشىك - دېرىزىلىرى شالاقشىپ كەتكەن غېرىبنىڭ كەپىسىدەك بۇ ھويلا پەقەت شەمەر شەھەر باشلىقى بولغاندىن كېيىنلا خۇددى چۆچەكلەردىكى سېھىردىن پەيدا بولغان قەسىرلەردەك تۇيۇقسىزلا ھەشەمەتلىك بولۇپ قالدى .

شەمەر بۈگۈن ئەتىگەن مۇنچىغا بېرىپ «سەھرا توپىسى» دىن پاكىزلىنىپ كەلگەندىن كېيىن ، مېھمانخانىسىغا كىردى . تاملىرى گەجخا قىلىنغان لاي لەمپىلىك بۇ ئۆينىڭ ئۈدۈل تېمىغا رەڭلىك جۇلالىنىپ تۇرغان چاچما گۈللۈك چوڭ گىلەم تارتىلغان بولۇپ ، ئاستىغا قوش كىشىلىك كرېسلو ۋە پۈتلىرىغا ئويما گۈللەر ئىشلەنگەن يۇمىلاق شىرە قويۇلغانىدى . پىستە رەڭلىك نېپىز پەردە تارتىلغان دېرىزە ئالدىدىكى يامدا ئۆستۈرۈلگەن باراقسان سۆگەتكۈل ئۆيگە تېخىمۇ زىننەت بېغىشلاپ تۇراتتى .

شەمەر ئاۋۇال گۈلگە قاراپ بىر پەس ھۇزۇرلاندى ، كېيىن ئەينەكلىك ئىشكاپنىڭ تارتمىسىدىن نېمىنىدۇر ئىزدەشكە باشلىدى . شۇ ئەسنادا ئىشىك يېنىككىنە ئېچىلىپ ئۆيگە ماريخان

كىردى . ئاددىيغىنە ئۆي كىيىمى كىيىۋالغان بۇ جۇۋان ئەمدى قىرىق سەككىز ياشلارغا كىرگەن بولسىمۇ ، لېكىن چېكە چاچلىرىنىڭ ئاقىرىپ ، چىرايىنىڭ سولغۇنلۇقىدىن ئەللىك بەش ياشلىق ئاياللاردەك كۆرۈنەتتى . ئۇ خودىدى مېھمان كىشىدەك كرېسلونىڭ بىر چېتىگە ئولتۇرۇپ ، ئېرىنىڭ قولى بوشىشىنى كۈتتى بولغاي ، ئۇنىڭغا قارىغىنىچە ئاغزىنى ئۆمەللەپ تۇردى .

شەمەر ئۇنىڭغا يېنىچە قاراپ سورىدى :

— تۆرەم ئىشقا كەتتىمۇ ؟

— كەتتى ، — دېدى ماربخان .

شەمەر تارتىنى تاراقلىدە ئېتىپ قويۇپ ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى .

— تۆرەمگە ئېيتىپ قوي ، ئەتىدىن باشلاپ ئۇنداق ئىگە ـ چاقىسىز ئىشقا بارمىسۇن ، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى خىيالچان يۇمۇپ ، — ئەمدى ئۇنىڭ خىزمەت ، تۇرمۇش مەسلىسىنى باشقىدىن ئويلاشمىساق بولمايدۇ ، بىزنىڭ ئۇۋاللىقىمىز بىلەن ئۇمۇ بىرنەچچە يىل يېزىدا لايغا مىلەندى ، ئەمدى شەھەرگە كىرىپ مايغا مىلەنسە بولماس .

ماربخان تاقەتسىزلىك بىلەن ئېرىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :

— ئۆزىمىز لەۋزى قىلغان ئىشنى ئەمدى مۇشۇنداقلا بولدى قىلساق ، ئۇلارغا ئازار بولمامدۇ ؟ !

شەمەر بىر ئاز چېچىلدى :

— مەن ساڭا ئېيتتىمغۇ ، لەۋزى قىلغانلىق ، نىكاھ ئوقۇتۇپ ، توي خېتى ئالغانلىق ئەمەس ! تۇرمۇش دېگەندە توي ئۇچۇن قازان ئاسقان كۈندىمۇ بۇزۇلۇپ كېتىدىغان ئىشلار بولىدۇ . بۇ ئىشتا بىزنىڭ سەۋەنلىكىمىز يوق ، تۇراپ خاتالاشتى ، خاتالىق ئۇستىگە جاھىللىق قىلدى ، قۇدىلىقنى شىپى كەلتۈرۈپ شۇنچە قىلسىممۇ ، يەنە يۇزۈمگە ئاياغ باستى . ئەمدى ئۇنىڭ ئىستىقبالىدىن ئۈمىد يوق ، شۇڭا سەنمۇ بۇ ئىشتىن قولۇڭنى ئۈز !

www.uyghurkitap.com

ماريخان كۆز چاناقلىرىدا غىلدىرلاپ تۇرغان يېشىنى زورغا سىقىرىپ ئېرىگە يېلىندى :

— ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، تۆرەم بىلەن مايسەم بىر - بىرىنى بەكمۇ ياخشى كۆرۈشىدۇ ، ئۇ ئىش بىلەن بۇ ئىشنى چاتاق بالىلارغا ئۇۋال بولمىسۇن .

— نېمانچە گىجىڭلىق قىلىسەن ! — دېدى شەمەر زەردە بىلەن ، — ياخشى كۆرۈش دېگەن ياش بالىلار ئۇچۇن ئويۇنچۇق-تەكىلا ئىش ، بۇگۇن بىرى كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنسە ، ئەتە شۇنى ئالغۇسى كېلىدۇ ، سەن بىلەن مەنمۇ ئاۋۇال بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈپ ئاندىن توي قىلىشقانلاردىن ئەمەس ، تۆرەمگە شەھەرنىڭ قىزلىرى ئاز ئەمەس ، مايسەمگىمۇ يېزىنىڭ يىگىتلىرى يېتىپ ئاشىدۇ .

ماريخان سەسكىنىپ كەتتى ، كۆز چاناقلىرىدىكى ياشمۇ يىپى ئۈزۈلگەن مارجانەك مەڭزىنى بويلاپ يەرگە سىرغىدى . ئۇنىڭ تۇنۇگۇندىن بېرى قەلبىنى ئازابلاپ يۇرگەن دەردلىرى مانا بۇگۇن سىرتىغا تەپكەنىدى .

— مەن سىلىنى بۇنچىلىك باغرى تاش دەپ ئويلىماپتىكەن-مەن ! — دېدى ئۇ زارلانغاندەك ئاۋازدا ، — تۇراپ ئاكام ، زوردىخان ، مايسەملەر بىز ئۈچۇن قانداق ئادەملەر ئىدى ، شۇلارنىمۇ ئۇنتۇپ قاللىمۇ ؟ ! قېنى ، بىزدىكى ئەقىدە ، قېنى بىزدىكى ئىخلاس ! ؟

شەمەر بىرئاز ئوڭايسىزلاندى ، بىر نەرسە دېيىش ئۈچۇن تەمشەلدى - يۇ ، لېكىن قولىنى سىلكىپ قويۇپ مېھمانخانىدىن چىقىپ كەتتى .

ماريخان جىمجىت ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ ، خىيلىغىچە كۆز يېشىنى باسالمىدى ، قانداقتۇر بىر خىجىللىق ، ۋاپاسىزلىق ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇپ ئازابلايتتى ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇراپ شۇجى ، زوردىخان ، مايسەملەرنىڭ يېقىملىق ، مېھرىبان

چىرايلىرى سۈرەتتەكلا قېتىپ قالغاندى ...

دەرۋەقە ، ئۇلار سەككىز يىللىق قەدىناسلار ئىدى . ھاياتتا قۇياشلىق كۈنلەرنىڭ دوستى كۆپ تېپىلىدۇ ، لېكىن بۇلۇتلۇق كۈنلەرنىڭ دوستى تېپىلمىقى تەس . ئۇلار مانا شۇنداق بۇلۇتلۇق كۈنلەردە ئۇچرىشىپ ، بىر - بىرى بىلەن ھېسىرلاش بولۇپ كەتكەن ئائىلىلەر ئىدى :

1968 - يىلى شەھەرنى قارا باستى . بۇ چاغدا ئۇ يېڭىلا قۇرۇلغان شەھەرلىك ئىنقىلابىي كومىتېتنىڭ ئىشخانا مۇدىرى ئىدى . پىشكەللچىلىك شۇ يىل كۈزدىكى ھېلىقى كاساپەت ئېچىقىنى ئېتىشتىن باشلاندى . بىر كۈنى ئاخشىمى شەھەر بىر ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىدىن شىركەيپ قايتىپ ، ئىدارىنىڭ ئارقىسىدىكى ئائىلىلىكلەر قورۇسىغا كەلگەندە ، قاچانلاردىدۇر چەيلىنىپ ، ژەيران بولۇپ كەتكەن چوڭ گۈللۈككە سۇ كىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . سۇ خېلى ئۇلۇغ ئىدى ، ئەگەر ئۇنى توسۇۋەتمىگەندە كېچىچە ئائىلە قوراللىرىنىمۇ سۇ بېسىپ كېتىش خەۋپى بار ئىدى . شەھەر غۇۋا ئايدىڭدا تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ، سۇ كىرىۋاتقان ئېچىقنى تاپتى ، مۇشۇ يەرنى ئېتىۋەتسىلا سۇ ئۆز يولى بويىچە كېتىۋېرەتتى ، لېكىن شەھەرنىڭ قولىدا ھېچ نەرسە يوق ، شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئەتراپتىن لاي - توپىلارنى تاتىلاشتۇرۇپ تاشلاپ باقتى ، بولمىدى . بىرەر كەتمەن ياكى گۈرجەكسىز ئېچىقنى ئېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . بىكارلا ئىش تېپىپ ، بۇ سۇنىڭ شاھىتى بولۇپ قالدى - دە !

شەھەر ئۆيىدىن ئىشخانىنى يېقىنراق كۆردى - دە ، ئۇ يەردە بىر ئەسكى گۈرجەكنىڭ بارلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ ، ئۇچ قەۋەتلىك بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتىدىكى ئىشخانىسىغا قاراپ يۈگۈردى . دېگەندەك ، ئىشخانىنىڭ بۇلۇڭىدا دات باسقان بىر چولاق گۈرجەك تۇراتتى . شەھەر گۈرجەكنى ئېلىپ چىقىپ كېتىۋېتىپ ، دېرىزە تەكچىسىدە قالايمىقان تۇرغان بىر دۆۋە گېزىتنى كۆردى . توغرا ،

بۇ كونا گېزىتلەرنىمۇ ئېلىۋېلىش كېرەك ، بۇنى ئېچىقتا بېسىپلا ئۇستىدىن ئازراق توپا تاشلىسا بولمىدىمۇ ؟ ...

ئېچىق ئېتىلىپ ، سۇ توسۇلدى . مۇبادا ئەتىسى شەمەر بۇ ئىشنى ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا ماختىنىپ سۆزلەپ يۈرمىگەن بولسا ، بەلكى بۇ ساۋابلىق ئىش شۇ پېتى شەمەرنىڭ نامىغا يېزىلىپ ، ئۇنىڭ ياخشى ئىش - ئىزلىرىنىڭ بىرى بولۇپ قالغاز-مۇ بولاتتى . لېكىن ، بەختكە قارشى ھەممە بالا - قازا مانا شۇنىڭدىن تاشتى . ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە ، دەل شەمەر بىلەن بىر ئىشخانىدا ئىشلەيدىغان «كىرپە» لەقەملىك بىرى ئېچىقنى ئېچىپ ، لاي - لاتقىلار ئاستىدىن بىر دۆۋە ھەرخىل گېزىتلەرنى سۈغۇرۇۋېلىپ كۆرگەزمە قىلدى . ھەقىقەتەنمۇ ، كۆرگەن كىشى چۆچۈيتتى ، نى - نى ئۇلۇغ رەسىم ، نى - نى باش ماقالا ، نى- نى يېڭى خەۋەرلەرنى كىشىلەر كۆرۈشكىمۇ ، تىلغا ئېلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى ...

شەمەر شۇ كۈنىلا تارتىپ چىقىرىلىپ ، ئۇچ كۈنگىچە كۈ-رەش قىلىندى . ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا «نەق ئەكسىل-ئىنقىلابچى» دېگەن قالپاق كىيگۈزۈلۈپ ، پارتىيىدىن قوغلاندى ، كېيىن شەھەردە تۇرۇش سالاھىيىتىمۇ يوق ، دەپ قارىلىپ ، پۈتۈن ئائىلىسى بىلەن بىللە يېڭىئاۋاتقا پالاندى ...

مانا شۇنىڭدىن باشلاپ پەيلىرى قىرقىلىپ ، ئۇۋىسى بۇزۇل-غان ناتىۋان قۇش يېڭىئاۋاتقىكى ۋەيرانە بىر مەسچىتنى يېڭىدىن ماكان قىلدى . كىشىلەر ئۇنىڭدىن قاچاتتى ، ئۇمۇ يېتىمسىراپ ، غېرىبسىنىپ تەقدىر قىسمەتلىرىنىڭ رەھىمسىزلىكىگە ناله ئوقۇيتتى .

كەچ كۈزنىڭ قۇرغاق شامالىلىق سوغۇق كۈنلىرىمۇ كېلىپ قالدى . ئۇچ جان ئادەم مەسچىتنىڭ بىر بۇلۇڭىغا تىقىلىپ ، ئاچ-زېرىن ، يىلىك - يوپۇق ئۆتۈشكە باشلىدى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، كەچ كۈزنىڭ ئۇششۇك يامغۇرى شارقىراپ قۇيۇۋەتتى ،

كەچكە يېقىن مەسچىتنىڭ لايلانمىغان ئۆگزىسى بىرنەچچە يەردىن تېشىلىپ ، يامغۇر ئۆتۈپ كەتتى . شەمەر داس ـ چېلەكلەر بىلەن سۇ توشۇيتتى ، ماربخان سۇدا قالغان يوتقان ـ كۆرپىلەرنى ئونقا قاقلاپ قۇرۇتاتتى ، ئون ئىككى ياشلىق تۆرەم بولسا بىر چەتتە قىزىپ ياتاتتى .

شۇ تاپتا ئۇلارغا پۈتۈن ئۆمرىدە كۆرگەن راھەت ـ پاراغىتى مانا شۇ دەقىقىلىق جاپا ـ مۇشەققەتكە تەڭ كەلمەيدىغاندەك بىلىنىدى ۋە ئۇلار ئەل ـ ئۆمرىدە خۇشاللىق ، خاتىرجەملىك كۆرمىگەندەك خارلىق ، مەيۇسلىك ۋە ئۇمىدسىزلىك ھېس قىلدى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ، ئەگەر دوزاخقا چۈشۈش راست بولسا ، مانا بۇ تىرىك دوزاخقا چۈشۈش ئىدى ...

دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ مىسكىن كۆڭلى خۇددى تۈيۈقسىز چاققان چاقماقتەك ۋاللىدە يورۇپ كەتتى ، شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ ئالدىدا تۇنجى قېتىم ئۇلارغا ئىللىق سالام بېرىۋاتقان بىر ئىنسان تۇراتتى .

— ئىسمىم تۇراپ ، مۇشۇ دادۇينىڭ سىكرېتارىمەن ، — دېدى ئۇ شەمەرنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇۋېتىپ ، — سىلەرگە بەكمۇ ئۇۋال بوپتۇ .

ماربخان پاكىنده يىغلىۋەتتى ، ئۇنىڭ زەخىم يېگەن يۈرىكى غېرىبلىق ، مۇساپىرلىق كۈنىنى باشلىغان مۇشۇ ئىككى ھەپتىدىن بۇيان تۇنجى قېتىم مانا شۇنداق دىلكەش سۆزلەرنى ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن شۇرىدە ئېرىپ كەتكەندى .

— يۇرۇڭلار ، قالدى گەپنى ئۆيگە بارغاندا پاراڭلىشايلى ، — دېدى تۇراپ تۆرەمنى چاپىنىغا يۆگەپ .

— قانداق بولار ؟ — شەمەر يۈرەكسىنغان ھالدا تۇرۇپ قالدى ، — مېنىڭ قالپىقىم بار ، سىزگە ئاۋارىچىلىك ...

— بۇ گەپنى قويۇڭ ، ھەممىنى بىلىمەن ، — دېدى تۇراپ ئۇنىڭ سۆزىنى چورتلا كېسىپ ، — ھازىر سىلەرگە

سەرەمجانلىشىش مۇھىم ، ئىشىك ئالدىدا ھارۋا بار ، نەرسە ـ كېرەكلەرنى باسايلى !

ئەككى ئائىلىنىڭ قەدىناس قەدىمى ئەنە شۇنداق باش ـ لانغانىدى...

مېھمانخانا ئىشىكىنىڭ «غىچ» قىلىپ ئېچىلىشى ماربخاڭ ـ نىڭ خىيال يىپلىرىنى ئۈزۈۋەتتى ، ئۆيگە تۆرەم كىرگەنىدى .

يۈزىنىڭ كېپتى ئانىسىغا تارتقان قوشۇما قاشلىق ، قاڭشار بۇرۇن ، تەن قويۇپ ئۆسۈۋاتقان سۈمبالتلىق بۇ يىگىت كىرگەن پېتى ئانىسىغا ئەركىلىدى :

— ئانا ، بۇگۈن ئۇستام رولنى بەردى ، ماشىنىنى قالتىس ھەيدىۋەتتىم ، ئەمدى يېڭىئاۋاتقا چىقساممۇ تراكتور بولامدۇ ، كومبايىن بولامدۇ تاتالتىپ كېتىۋېرىمەن .

ماربخان دەسلەپ ئوغلىنىڭ ئاغزىغا قارىغىنىچە تۇرۇپلا قالـ ـدى ، كېيىن بىردىنلا ئۆپكىسى ئۆرلەپ ، تۆرەمگە ئۆزىنى ئاتقىنـ ـچە يىغلاپ كەتتى ...

2

شۇ كۈنلەردە تۇراپ شۇجى خۇددى باغرىدا شام كۆيگەندەك ئازابلىنىپ يۈرەتتى . ئۇ شەمەردىن قاتتىق ئاغرىندى ، ئۇنىڭ نەزىرىدە ، شەمەر ئايىنىپ كەتكەنىدى . يېڭىئاۋاتنىڭ نامراتلىقى ئۇنىڭغا ئايان ، ئۇمۇ بۇ يەردىكى دىلخەستە دېھقانلار بىلەن بىللە بىرنەچچە يىللىق غۇربەتچىلىكنى بېشىدىن كەچۈرگەن . مۇبادا ، ئاشۇ يامغۇرلۇق كۈز كېچىسى ئۇنىڭ ئائىلىسى مەسچىتتىن يۆتـ ـكىلىپ تۇراپنىڭ ئۆيىگە ئورۇنلاشمىغان بولسا ، پەلەكنىڭ گەر ـ دىشى ئۇنى يەنە قانداق كويلارغا سالاتتىكىن ! ...

بۇ قىلمىشى ئۈچۈن تۇراپ شۇجىمۇ سازايى قىلىنىپ ، قوتاڭ ـ لاردا يېتىپ ، تاياق ـ توقماق زەربىدىن بەدەنلىرى زېدە بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن شەمەرنىڭ ئالدىدا ئەزەلدىن قىلچە

مىننەت قىلغىنى يوق ، بەلكى بۇنى ئۆزىنىڭ ئىنسانىي بۇرچى ھېسابلاپ ، ئەللىك يىللىق تىنىمسىز ھاياتىدىكى بىر تالاي ساۋاب-لىق ئىشلارنىڭ پەقەت كىچىككىنە بىرى دەپ قاراپ كەلگەن . ئەمما بۇگۈنكى كۈندە ئۇنى ئازابلاۋاتقىنى شەمەرنىڭ ئۆز ئەقىدە-سىنى ئۇنتۇپ ، دېھقانلارنىڭ مۇڭ - زارىغا يەتمەيۋاتقانلىقى ئىدى .

تۇراپنىڭ ھېلىمۇ ئېسىدە ، 1973 - يىلىنىڭ قەھرىتان قىش كۈنلىرى ئىدى ، ئۇزۇقلۇق ئاشلىقى يېتىشمىگەن دېھە-قانلار ئۇچۇن دۆلەتتىن ئۇچ مىڭ جىڭ يېرىك قوناق قۇتقۇزۇش بېرىلدى . شۇ كۈنلەردە بىر ئوچۇم ئاشلىققا زار بولغان شەمەرمۇ ئۆزىنىڭ تېگىشلىك نېسىۋىسىنى ئېلىش ئۇچۇن دادۇي ئامبىرە-نىڭ ئالدىدا كۈن بويى ئۆچىرەتتە تۇردى ، سوغۇق ئۇنىڭ جېنە-دىن ئۆتەتتى ، ئۆكچىسى ئۇيۇراپ ، تۇمشۇقى يىرتىلغان ئايە-غىدىن شامال ئۇرۇپ ، پۇتلىرى ئۇششۇدى ، شۇنداق بولسىمۇ ، ھاياتلىق ئۇچۇن ئۇ ھەممىگە چىدىدى ، ئاخىر نۆۋەت ئۇنىڭغا كەلگەندە ، ئەتىگەندىن بېرى تارتقان دەردىدىنمۇ ئېغىر دەشنەمگە ئۇچرىدى :

— سەن ئۇنسۇرنىڭ بۇ ئاشلىقتا ھەققىڭ يوق ! — دېدى ئامبارچى خالتىنى ئۇنىڭ بېشىغا ئېتىپ ، — ئاۋۋال قەرزىڭنى تۆلە !

شەمەرنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ ، بېشى قايدى ، بۇ ئالەم ئەمدى ئۇنىڭغا پۇتۇنلەي تار كەلگەندى . تېخى ئۆتكەن ئەتىيازدىلا ئوغلى تۆرەم قورساق تويغۇزۇش ئۇچۇن ئەمدى تۇمشۇقى بوزار-غان ئۇجمىنى يەيمەن دەپ شاختىن يىقىلىپ پۇتىنى سۇندۇردى ، ئۇنى داۋالىتىش ئۇچۇن بار يوق بىساتى بولغان بىر نىمكەش زىلچىنىمۇ سېتىۋەتتى . مانا بۇگۇن بىرنەچچە جىڭ يېرىك قوناق ئۇچۇن ئاڭلىغان گېپى ھېلىقى ...

ئۇستى - ئۇستىلەپ كەلگەن بۇ دىشۋارچىلىقلار شەمەرنى

جاندىن تويغۇزدى . ئۇ ئۆيگە قايتىپ ، قۇرۇق خالتىنى بىر يۇلۇڭغا تاشلىدى ـ دە ، ئوچاق بىلەن ھەپىلىشىپ ئولتۇرغان مارخانىغا قاراپ ناھايىتىمۇ سۈنۈق ئاۋازدا :

— چامغۇر قاينىتىپ يەپ تۇرۇڭلار ... ، — دەپ ھويلىغا چىقتى ۋە ئۇجمىگە ئارتىپ قويغان قىل ئارغامچىنى قوينىغا تىقىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى . مارىخاننىڭ نېمە ئۈچۈندۇر يۇرىكى ئېغىپ خاتىرجەم بولالمىدى . شەمەرنىڭ غەلىتە ئۆزگىرىپ كەتكەن چىرايى بىلەن مىسكىن روھىي ھالىتى ئۇنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويغانىدى . شۇڭا ئۇ دەرھال تۇراپنىڭ يېنىغا كىرىپ ئەھۋالنى ئېيتىۋىدى ، تۇراپمۇ بىر نەرسىدىن ئەنسىرىگەندەك شەمەرنىڭ ئارقىسىدىن ئىزدەپ چىقىپ كەتتى ، شەمەر راستتىنلا ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلگەنىدى . تۇرمۇشنىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرى ئۇنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇرۇپ ، ھاياتقا بولغان ئۇمىدىنى پۈتۈنلەي ئۈزگەنىدى ...

تۇراپ ئۇنى ئۇياق ـ بۇياق ئىزدەپ ئاخىر قېلىن بىر جىگدىلىكنىڭ ئارىسىدىن تاپتى . بۇ چاغدا شەمەر يوغان بىر جىگدىنىڭ ئاچمىقىغا ئارغامچىنى سىرتماق قىلىپ سېلىپ بولغانىدى .

تۇراپ ئۇنى كۆرۈپلا ئاچچىق بىلەن كايىدى :

— ئۇيالساڭچۇ ، شەمەر ! سەن پارتىيىگە كىرگەن ۋاقىتىڭدا قەسىنچىلىققا ئۇچرىسام ئۆلۈۋالىمەن دەپ قەسەم بەرگەنىدىڭ ؟ !

— تۇراپ ، قورساقنى باقالمىغان بۇنداق جانىنىڭ نېمە قىممىتى بار ؟ ! — دېدى ئۇ يىغلامسىراپ ، — تويدۇم ، تويدۇم بۇ جاندىن ! مەندە ھازىر ھېچنېمە قالمىدى ، پارتىيىدىنمۇ قوغلاپ چىقاردى !

تۇراپ ئاچچىق ئارىلاش دىمىغىدا كۈلدى :

— چاچلىرىڭ ئاقارغان بىلەن تېخى بالا ئىكەنسەن ، شەمەر ! — دېدى ۋە سىرتماقنى يېشىپ نەپرەت بىلەن يەرگە

تاشلىدى ، — ئۇنداق ئاسان ئىش يوق ، بىزنىڭ پارتىيىمىز تېخى ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى ، شەرەپلىكلىكىنى يوقاتقىنى يوق . لېكىن ، مەن سەندىن ئەنسىرەپ قالدىم . قېنى سەندىكى ئەقىدە ، قېنى سەندىكى جاسارەت ! ؟ سەن بىلەن بىز پارتىيىنىڭ ئۇزۇن يىللىق تەربىيىسىنى ئالغان كوممۇنىست . بىر پارتىيە ئەزاسىدا ئۆز پارتىيىسىگە نىسبەتەن كۆچلۈك ئەقىدە بولمىسا ، ئۆز ئىشىغا نىسبەتەن ئىنقىلابىي جاسارەت بولمىسا ، ئۇنى قانداقمۇ كوممۇنىزم ئۇچۇن ئاخىرىغىچە كۈرەش قىلىدىغان كوممۇنىست دېگىلى بولىدۇ ؟ !

ئۇلار يولبويى پاراڭلاشتى . تۇراپنىڭ سۆزلىرى كەسكىن بولسىمۇ ، لېكىن ناھايىتى يوللۇق ھەم تەسىرلىك ئىدى . شەمەر تۇراپنىڭ شۇ كۈنلەردىكى ئەھۋالىنىڭ ئۆزىدىن بەتتەر ئىكەنلىكىنىمۇ بىلەتتى ، لېكىن تۇراپ شۇنچىلىك قىسىلغان ، چەتكە قېقىلغان بولسىمۇ ئۇنىڭ روھىي ھالىتى ھامان ئەزىم دەريادەك جۇشقۇن ھەم ئۇمىدۋار ئىدى . بۇ ھال شەمەرگە تەسىر قىلماي قالمىدى .

ئۇلار ئۆيگە كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۇزاق مۇڭداشتى . تۆرەم تۇراپنىڭ ، مايسەم بولسا شەمەرنىڭ تىزىغا باش قويۇپ ئۇخلاپ قېلىشقانىدى . تۇراپ دەرەخ قوۋزىقىدەك يىرىك ئالقانلىرى بىلەن تۆرەمنىڭ باش ـ كۆزلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ دېدى :

— مۇشۇ ئەۋلادلىرىمىز ئۇچۇن جاپا چەكمىسەك بولامدۇ ؟ بىز بۇلارغا نامراتچىلىق ، غۇربەتچىلىكنى ئەمەس ، بەلكى سوتسىيالىزمنىڭ بەخت ـ ھالاۋىتىنى مىراس قالدۇرۇشىمىز لازىم ، شۇ چاغدىلا بىز ئۆز قەرزىمىزنى ئادا قىلغان بولىمىز .

— شۇنداق كۈنلەرنى كۆرۈشكە يەنە نېسىپ بولارمۇ ؟ — دېدى شەمەر ئېغىرلاشقان بېشىنى ئاستا كۆتۇرۇپ ، — يىگىرمە نەچچە يىل كۈرەش قىلىپ كەلگەن يېرىمىز مانا شۇ ، ئەمدى ھېچبىر يول قالمىغاندەك قىلىدۇ ، كۆزۈم يەتمىدى ، چىدىمىدىم ، تۇراپ .

— يولنى ئادەملەر مېڭىپ ئاچقان ، — دېدى تۇراپ ئىشەنچ-
كە تولغان كۆزلىرىنى شەمەرگە تىكىپ ، — چىداپ تۇر ، بۇ
مالمانچىلىقلارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ . خەلق ئۆز يولىنى يەنە ئۆزى
تېپىپ ماڭىدۇ ، بىر چاغلار كەلگەندە سەنمۇ بۈگۈنكى قىلمىشىڭ-
دىن ئۇيۇلۇپ قالارسەن .

شۇ چاغدا زوربخان بىر تەڭنىدە يىگىرمە جىڭ كەلگۈدەك ئۈننى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى . ماربخان كۆز يېشى قىلدى ، شەمەر بولسا هاياجاندىن دۈدۈقلاپ :

— بۇ ... بۇنى بىزگە بېرىپ ، سىلەر قانداق قىلىس-
لەر ؟ — دېدى .

تۇراپ ئۈنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى :

— بىزدىن گەنسىرىمە . ئەل قوينى ئالتۇن بۆشۈك ، دېگەن گەپ بار . سەنمۇ بۇ يەرنىڭ ئوي - دۆڭلىرىنى يات كۆرمە ، ئاستا - ئاستا كۆنىسەن . قارىغىنە ، بۇ يەرنىڭ ئۈستى ئالتۇن تاغ ، ئاستى كۈمۈش باغ ، يۇرتداش دېسەڭ ئەتراپىڭدا پەۋەس ، ئەل - ئاغىنە دېسەڭمۇ بىر پاتمان تېپىلىدۇ . زامانەڭ تولكە بولسا ، سەن ئۈنىڭ تايغىنى بول دەپتىكەن .

ئۇلار تۇن ھەسسىسىگىچە ئەنە شۇنداق كۆڭۈل كۆتۈرىدىغان سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىگە تەسەللى بېرىپ ، بىر - بىرىنى روھلاندۇرۇپ ، مۆڭدىشىپ چىقتى . مانا شۇ كۈن — شەمەرنىڭ هاياتىنى ساقلاپ ، ئۈنىڭ تۇرمۇشقا ، كېلەچەككە بولغان ئىشەنچ-ئۈمىدىنى ئۇرغۇتۇپ ، قەلبىدىن مەڭگۈ ئۆچمەس ئورۇن ئالغان خاسىيەتلىك كۈن بولغانىدى .

ئاربدىن ئالتە يىلغا يېقىن ۋاقىت ئۆتتى . كېيىنكى يىللاردا شەمەرنىڭ هايانغا قالغان جېنى ناهايىتى تېز كۆكلەپ ياشاردى . لېكىن شەمەر بىلەن ئۆز ۋاقتىدا تەقدىرداش بولغان يېڭىئاۋاتلىق-لارنىڭ تۇرمۇشىدا تېخى چوڭ ئۆزگىرىش بولمىغانىدى . تۇراپ مۇنداق نامراتچىلىقنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن بېلىنى باغلاپ «يول»

تېپىۋىدى ، شەمەر بۇ «يول»دا توغرىسىغا يېتىۋالدى . تۇراپ شۇجى مانا شۇنىڭ ئۈچۈن قىينىلاتتى ، ئازابلىناتتى ...

3

شەمەرنىڭ بۇيرۇقى ، سايىمنىڭ ھەيۋىسى راستتىنلا ئىمىن كۆلاغا كار قىلمىدى . ئۇ بەشىنچى دادۇينىڭ يەر قايتۇرۇۋېلىش ئىشىنى بىر ئاماللاپ ئارقىغا تارتتى . قارىماققا ، ئۇ كۈندۈزى بەزى ئىشلارنى قىلغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، لېكىن كېچىسى ھەرخىل يىغىنلارنى ئېچىپ كۆڭلىگە باشقىچە پىلانلارنى پۈكتى . سايىمۇ شەمەرنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن بۇ دادۇينىڭ ئىشىنى تۇراپقا ئىتتىرىپ بېرىپ ، ئۆزى باشقا دادۇيلەر بىلەن ھەپىلىشىپ كەتتى .

بۇگۈن ئەل ياتار ۋاقتىدا ئىمىن كۆلا بىلەن ھاشىمكام تۈيۈقسىز تۇراپنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ تۇرقىدىن مۇھىم بىر مەخپىي ئىش بارەدەك كۆرۈنەتتى .

ئىمىن كۆلا ئېچىكىرى ئۆينىڭ ئىشىكىنى ھىم يېپىپ قويۇپ ، تۇراپ شۇجىغا ئاستا پىچىرلىدى :

— پارتىيە ئەزالىرى يىغىننى ئېچىپ بىر قارارغا كەلدۇق ، «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيەت تۈزۈمىدە چىڭ تۇرىمىز ، كېيىنكى ئاقىۋەتكە مەن جاۋابكار .

تۇراپ شۇجى بىرئاز ھەيران بولغاندەك سورىدى :

— قانداق چىڭ تۇرىسىلەر ؟

بۇ سوئالغا ھاشىمكام ئەگىتىپ جاۋاب بەردى :

— قىمارۋازمۇ تۆت ئوشۇقنى دەتتىكام ، دەپ ئاتىدۇ ، يا چىككە ، يا پوككا چۈشىدۇ ، بىزنىڭ بۇ تاۋكايىمىز ئۈشۈقنى ئېتىش بىلەنلا يىغىشتۇرۇلۇپ كەتتى . چۈ چۈشتىمۇ ، سىيا چۈشتىمۇ ، ھېچكىم كۆرگىنى يوق . بىز بەشىنچى دادۇيدىكى

سىناقنى مەخپىي ئېلىپ بارساق دەۋاتىمىز .

— ھازىر بەزى ئەزالار تەقسىم قىلىنغان يەرلىرىگە يارغىلىق بۇغداي تېرىشقا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ ، — دېدى ئىمىن كۆلا ئالدىراپ ، — ئون ئېغىز قۇرۇق گەپتىن موما تۇزىگە چۈشكەن بىر تال دان ئەلا ، ھەرقانداق ئىش بولسا ئورمىدا كۆرسەك ، يا بىز مات بولارمىز ، يا شەمەر سىجاڭنى مات قىلارمىز .

تۇراپ شۇجى جىددىي ئويلىنىپ قالدى .

راستىنى ئېيتقاندا ، بۇ پىكىر ئۇنىڭغا خوپ كەلگەنىدى . دېمىسىمۇ ، ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدىغان ئەمەلىيەت كېرەك ، بۇنداق ئەمەلىيەتكە مەلۇم ۋاقىت بولمىسا بولامدۇ ؟

— بولىدۇ ، مەن قوشۇلىمەن ! — دېدى ئۇ بىردىنلا جانلىنىپ ، — لېكىن مەخپىي ئىش قىلماي ، ئوچۇق ـ ئاشكارا قىلىمىز ، ھەرقانداق جاۋابكارلىققا مەن مەسئۇل !

ئىمىن كۆلا ئارىسالدى بولۇپ قالدى :

— ئۇنداقتا ... شەمەر يەنە چىقىپ چەكلەش بۇيرۇقى چۈشۈرسىچۇ ؟ !

— ئىشىمىز توغرا ئىكەن ، نېمە ئۈچۈن ئاشكارا قىلالمايمىز ؟ — دېدى تۇراپ ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ ، — شەمەر بۇ يەرگە چىقسا ، بىزمۇ يۇقىرىغا بارالايمىز ، شەمەر چەكلەش بۇيرۇقى چۈشۈردى ، مەنمۇ يەرلىك پارتكومغا ئۆز پىكرىمنى يازماقچىمەن .

ئىمىن كۆلا ھاشىمكامغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتتى ، تۇراپ شۇجىنىڭ غەيرەت ـ ئىشەنچى ئۇلارنىمۇ روھلاندۇرۇۋەتكەنىدى .

— يېنىڭدا ئىككى ئۆگەك تۇرسا يوك كۆتۈرۈشتىن نېمە غەم ! — دېدى ھاشىمكام مەنىلىك قىلىپ .

ئۇلار كۆڭۈللىرىگە تاغدەك ئارزۇ ـ ئۈمىدلەرنى پۈكۈپ خوشلاشتى .

قەلب ئوغرىسى

1

تۆرەم چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى . ئۇنى قارا باسقانىدى . بىر ھازاغىچە يۈرىكى دۈپۈلدەپ ، دېمى سىقىلدى . شۇ كۈنلەردە ئۇ-نىڭ نېرۋىسى ئاجىزلاپ ، روھى چۈشكۈنلىشىپ كەتكەنىدى . ئۇ ، ماغدۇرسىزلانغان قوللىرىنى يوتقاندىن تەسلىكتە چىقىرىپ چە-راغنى ياقتى ، چىراغ ژاللىدە يېنىش بىلەن تەڭلا ئۇنىڭ كۆزى شىرە ئۇستىدىكى رەڭلىك رەسىمگە چۈشتى .

تۆرەم ئۇچۇن خاس ياستىلغان سەرەڭگە قېپىدەك چاققانغە-نە بۇ مەنزەرنىڭ پۈتۈن بىساتى ئىچىدە ئۇنىڭ ئەڭ ئەتىۋارلايدىغان ئەزىز نەرسىسىمۇ شۇ رەسىم ئىدى . ئۇنىڭ ھەرقانداق خاپىلىقى مانا شۇ رەسىمنى بىرلا كۆرۈش بىلەن خۇشاللىققا ئايلىناتتى . لېكىن ھازىر ئۇنداق بولمىدى . رەسىمگە قارىغانسېرى ئۇنىڭ كۆزلىرى تۇمانلىشىپ ، قەلبى ئۆرتەندى ، رەسىمگىمۇ گويا بىر-دىنلا جان كىرىپ ، سۆيگۈ ژاپاسىغا تولغان خۇمار كۆزلەردىن ئاللىقانداق سوغۇق ژە نەپرەت ئۇچقۇنلىرى چاقناۋاتقاندەك ، گىلا-س پوستىدەك سۇزۇك لەۋلەردىن ئاللىقانداق ئاچچىق مەسخىرە كۈلكىسى يېغىپ تۇرغاندەك كۆرۈندى .

تۆرەم دەرھال چىراغنى ئۆچۈرۈپ كۆزىنى يۇمۇۋالدى ، لې-كىن بۇ مەنزىرە ئاللىقاچان ئۇنىڭ ژۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەنىدى . كۆزلەر ھامان ئۇنىڭغا تىكىلەتتى ، لەۋلەر ئۇنىڭغا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى . ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە مايسەمىنىڭ تونۇش ئاۋازى جارانلىغاندەك بولدى : «تۆرەم ئاكا ، شەھەرگە كىرىپ ئۇنتۇپ قالماڭ ـ ھە ! مەن سىزنى كۈتىمەن··· »

بۇ سۆزنىڭ ئېيتىلغىنىغا بىر يىلدىن ئاشقان بولسىمۇ ، لېكىن تۆرەم ئۇچۇن شۇنچە يېڭى ژە شۇنچە يېقىملىق تۇيۇلاتتى ،

www.uyghurkitap.com

شۇ سۆز ئېيتىلغان ئاشۇ ئايرىلىش مىنۇتلىرىمۇ ئۇنىڭ يۈرىكىگە نەقىش بولۇپ ئويۇلغانىدى .

شۇ كۈنى ئۇلار دەريا بويىدىكى مەجنۇنتاللارنىڭ يېنىغا يېـ- رىپ ، تۇنجى قېتىم يۈرەك سۆزلىرىنى پىچىرلاشتى . پەستە دەريا شاۋقۇنلايتتى ، ئۈستىدە قۇشلار چىرايلىق تىللىرى بىلەن ژىچىر- لايتتى ، دەرەخ يوپۇرماقلىرى بولسا غۇر- غۇر شامال بىلەن «ۋىلىقلاپ» كۈلۈشەتتى ...

تەبىئەتنىڭ مۇنداق تىنىمسىز ، شوخ گۈزەللىكى تۆرەمنى روھلاندۇردى . ئۇ ، ئەزەلدىن ئۆزىدە كۆرۈلۈپ باقمىغان غايىۋانە بىر كۈچ بىلەن مايسەمنىڭ قولىنى تۇتۇپ دېدى :

— ئالىقىنىڭنى ئاچقىنە ، مەن سېنىڭ بەختىڭنى كۆرۈپ باقاي .

يۈزلىرى ۋىللىدە قىزارغان مايسەم يەر ئاستىدىن تۆرەمگە قارىدى :

— سىز پالچىمۇ ؟

— باشقىسىغا پال ئاچالمىسامۇ ، ساڭا ئاچالايمەن ، — دېدى تۆرەم مايسەمنىڭ ئوڭ قولىنى ئېچىپ .

قىزنىڭ مېغىز رەڭلىك بۇدرۇق قوللىرى بىلىنەر - بىلىنـ- مەس تىترەيتتى . تۆرەم ئۇنىڭ ئالىقىنىدىكى ئىمىر - چىمىر سىزىقلارغا بىر ھازا قارىغاندىن كېيىن ، گويا ئۈستا پالچىدەك ، ئالدىرىماي ھۆكۈم چىقىرىشقا باشلىدى :

— يىگىتىڭ ئون سەككىزگە كىرىپ قىرىق كۈن ئېـ- شىپتۇ ... مۇشۇ ئەتراپتا بىر يىگىت سېنى ئۆزۈندىن بېرى ياخشى كۆرىدىكەن ، لېكىن سېنىڭ كۆڭلۈڭ ئۇنىڭغا مايىل ئەمەس ئە- كەن ... سەن يەنە ئون ئاي يىگىرمە كۈندىن كېيىن مۇشۇ يەردىن يەتتە چاقىرىم يىراقلىقتىكى توققۇزىنچى دادۇيلۇق بىرىگە يالتلىق بولىدىكەنسەن .

مايسەم قولىنى شارتتىدە تارتىۋېلىپ ، تۆرەمگە دومسايدى ،

ئۇنىڭ تۇمشۇقلىرى ئۇچلىنىپ كىرپىكلىرى تىككىدە بولۇپ كەتكەنىدى .

— سىز پالچى ئەمەس يالىچى ئىكەنسىز ! — دېدى ئۇ ئاچچىقلانغاندەك قاشلىرىنى سۇزۇپ ، — ماڭا ئۇنداق يالا چاپلىماڭ !

— ئەمىسە ... ، — دېدى تۇرەم قىزنىڭ ئاچچىق ئارىلاش چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ ، — ئالىقىنىڭغا يەنە بىر قاراپ باقاي ، بىر يېرىنى خاتا كۆرگەن ئوخشايمەن .

ئۇ ، مايسەمنىڭ قولىنى ئۇنىمىغانغا قارىماي تەسلىكتە ئاچىتى- دە ، قاتتىق يۇمۇلغانلىقتىن ئالا - پاسىل بولۇپ قالغان ئىسسىق ئالقانغا «چوككىدە» بىرنى سۆيۈپ :

— ئەمدى توغرا كۆردۇممۇ ؟ — دەپ ھىجايدى .

— ئەسكى ... ، — دېدى مايسەم ئۇيالغان كۆزلىرىنى تۇرەمدىن قاچۇرۇپ .

— مەن ئەسكىمۇ ؟

— ئەسكى - ئەسكى ، — دېدى مايسەم نازلىق كۇلكىلىرى بىلەن قەھ - قەھ ئۇرغىنىچە تۇرەمدىن يىراقلاپ قېچىپ .

تۇرەم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن توۋلىغىنىچە يۇگۇردى :

— مايسەم ، توختا ... گېپىم تېخى تۇگىمىدى .

لېكىن مايسەم شۇ يۇگۇرگىنىچە مەھەللىگە كىرىپ قالغاندى . تۇرەم ئارقىدىن يېتىپ كەلگەندىلا ، ئۇ دۇپۇلدەپ تۇرغان كۆكسىنى ئالىقىنى بىلەن بېسىپ تۇرۇپ يەرگە قارىغىنىچە ئاستا پىچىرلىدى :

— تۇرەم ئاكا ، شەھەرگە كىرىپ ئۇنتۇپ قالماڭ - ھە ! مەن سىزنى كۇتىمەن .

شۇ كۇنى ھەرئىككىسى تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىيالمىغاندى . ئۇلارنىڭ سەككىز يىلغىچە ئاكا - سىڭىلدەك بىرگە ئۆتكەن

ئىرماش- چىرماش هاياتىدا بىر - بىرىگە بولغان سۆيگۈ - مۇھەب-
بىتىمۇ خۇددى يەرگە چۈشكەن ئۇرۇقتەك ئاستا - ئاستا يىلتىز
تارتىپ ، بىخ چىقىرىپ ، شاخلاپ ۋايىغا يەتكەنىدى . لېكىن ئۇلار
بۇ تۈيغۇلىرىنى قەلبىنىڭ چوڭقۇر قېتىغا يوشۇرۇپ ، گويا ئۇنى
ئاشكارىلىسا ئۇزۇلۇپ كېتىدىغان ئەۋرىشىم يىپتەك يۈرەكلىرى-
نىڭ بېغىشىغا مەھكەم ئورىۋالغانىدى . بۇ يىپ مانا شۇ ئايرىلىش
مىنۇتلىرىدا بىر - بىرىگە مەھكەم ئۇلانىدى ...

تۇرەم يونقائىدىن بېشىنى چىقاردى ، ئۇي ئىچىگە ئاللىقاچان
يورۇق چۈشۈپ ، تاڭ شەپىقى دېرىزە ئەينەكلىرىدە جىلۋە قىلاۋ-
تى . ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ ، سىم كارىۋاتنىڭ يۆلەنچۈكىگە
بېشىنى تىرەپ ئولتۇردى . ھويلىدا دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ
نېمىلەرنىدۇر پاراڭلاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى . كېيىن ئىشىك ئې-
چىلىپ ، تالادىن كىچىك ماشىنىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازى كەل-
دى ، دادىسى ئىشقا كەتكەنىدى . ماريانىنىڭ ھويلىدا تۇرۇپلا
ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى :

— تۇرەمجان ، تۇردۇڭمۇ بالام .

تۇرەم جاۋاب بېرىش ئورنىغا بىر - ئىككىنى يۆتىلىپ قوي-
دى .

— ئەتىگەندە قورسىقىڭغا بىرنەرسە يېگىن ، بالام ، چۈشتىن
كېيىن ھېلىقى يەرگە بارىسەن ئەمەسمۇ !

شۇ چاغدىلا تۇرەم بۇگۈن چۈشتىن كېيىن مېھماندارچىلىققا
بارىدىغانلىقىنى ئەسكە ئالدى ، شۇ كۈنلەردە گەرچە ئۇنىڭ بۇنداق
ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە كۆڭلى تارتمىسىمۇ ، لېكىن ئاغىنىلىرى
زورلاپ تۇرۇۋاتىدۇ ، بارمىسا ساھىبخانا رەنجىشى مۇمكىن ، ما-
ريانمۇ ئوغلىنىڭ ئەل - ئاغىنىلىرى بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ ،
كۆڭلىنى كۆتۈرۈشنى خالايتتى . ئۇنىڭ قولىدىن بۇنىڭدىن باشقا
ئوغلىغا تەسەللى بېرىشمۇ ، ئېرىنىڭ رايىنى يانداۋۇرۇشمۇ كەل-
مەيتتى . ئوغلىغا تەسەللى بېرەي دېسە ، ئۆزىنىڭ كۆڭلىمۇ

ئوغلىنىڭكىدىن بەتتەر ئاغرىپ يۈرەتتى ، ئېرىنىڭ رايىنى ياندۇ-راي دېسە ، ئۇنىڭ خۇلقى - مىجەزىنى ياخشى بىلىدۇ ، ئۇنى ئۆز رايىدىن ياندۇرماق خۇددى پېتىر ناندىن قىل سۇغۇرغاندىنمۇ تەس .

تۆرەم يوتقاندىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ، دېرىزە ئالدىغا كەلدى ۋە قاتتىق بىر كېرىلىۋېلىپ ئەينەككە قارىدى . مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا ئۇنىڭغا بىرنەچچە ياش قوشۇلغاندەك قاپاقلىرى ئولتۇرۇشۇپ چىرايىمۇ تاتىرىپ قالغانىدى .

ئۇ ، ئاپىسىنىڭ ئۇچىنچى قېتىم چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلانغان-دا ، چاپىنىنى ئۆشنىسىگە تاشلاپ تۆۋەنگە چۈشتى .

2

مېھماندارچىلىق كەچكە يېقىن بارغانسېرى قىزىپ كەتتى .

ئۇچىنچى قەۋەتتىكى كەڭ لەمپىلىك ئۆينىڭ مېھمانخانىسى ئون جۈپ يىگىت - قىز بىلەن توشقانىدى . مېھمانلارنىڭ كۆپچىلىكى تۆرەم ئۇچۇن تونۇش بولسىمۇ ، لېكىن بىر قىسمى بىلەن تۇنجى قېتىم بىر داستىخاندا ئولتۇرغانلىقى ئۇچۇن ، دەسلەپ بىر ئاز قورۇنۇپ ، ئانچە بەھۇزۇر بولالمىدى ، لېكىن ياشلارنىڭ كۇلكە - چاقچاقلىرى ، شوخ ناخشا - مۇزىكىلىرى ئاستا - ئاستا ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ كۆڭلىدىكى ياتسىراش ، غېرىبسىنىشلار ئالىلىقايىاقلارغا كۆتۇرۇلۇپ كەتتى . تاماقتىن كېيىن ساھىبخانا قەدەھنى قولىغا ئالدى ، بۇ ، شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى بىر كادىرنىڭ ئوغلى بولۇپ ، تۆرەمنىڭ شەھەرگە كىرىپلا تونۇشقان ئاغىنىسى زەپەر ئىدى .

— دوستلار ، — دېدى ئۇ قەدەھنى ئېگىز كۆتۇرۇپ ، — مەن بۇ تۇنجى قەدەھنى ئاغىنىمىز تۆرەمنىڭ يېڭى ھايات يولىدا يېڭى بەختكە ئېرىشىشى ئۇچۇن ھەم دوستلۇقىمىزنىڭ تېخىمۇ

www.uyghurkitap.com

كامال تېپىشى ئۈچۈن كۆتۈرۈشۈڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن !

رومكىلار جىرىڭلاپ بىر - بىرىگە ئۇرۇلدى ، ھەممەيلەن تۆرەمگە باش لىڭشىتىپ قىزغىن ئىلتىپات كۆرسەتتى . ئومۇ ئارقا - ئارقىدىن كەلگەن رومكىلارنى ياندۇرماي ئىچىۋەتتى . قىپقىزىل ۋىنو تۆرەمنىڭ ۋۇجۇدىدا ھارارەت دولقۇنى قوزغىدى ، ئۇنىڭ يۈزلىرى ئالۇچىدەك قىزىرىپ ، كۆزلىرى خۇمارلاشتى . ئۇ كرېسلوغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ ، پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن گىتار تىڭشىماقتا ئىدى . گىتارچى يىگىت شوخ ئاھاڭغا جور قىلىپ ناخشا توۋلىدى :

سازىڭنى دىلبەر ،
قولۇڭغا ئال - ئال ،
مۇڭلۇق - يېقىملىق ،
پەدەڭگە چال - چال ،
كەتمىگىن جانىم ،
بۇ يەردە قال - قال .
كېتىشىڭنى ئاڭلاپ ،
تىترىدىم غال - غال...

ئۇ ، گىتارنى ھەۋەس بىلەن چالماقتا ، شوخ ئاھاڭدىكى ياش-لىق ناخشىلىرى تۆرەمگە بەك ياقتى . ئۇ ھاياجانلانغىنىدىن داڭ قېتىپ ، ئاغزىنى ئاچقىنىچە خۇمار قىلىپ ئاڭلىدى ...

كېيىن تانسا بولدى . ئۇستەل - ئورۇندۇقلار سۈرۈپ تاش-لانغان چاققانغىنە مەيداندا تۆت - بەش جۈپ تانسىكەش بىمالال ئوينىيالايتتى ، شاڭگاڭ مۇزىكىلىرى بىلەن غەلىتە پىگورىلار تۆ-رەمگە دەسلەپ بىر قىسما تۈيۈلدى ، كېيىن قاراڭغۇلۇق كۆزى ئادەتلەندىمۇ ئەتىمالىم ، يېڭى مۇزىكىلار چىققاندا ئۆزىمۇ سەزمە-گەن ھالدا پۈتىنى مىدىرلىتىپ ، گەۋدىسىنى قوزغاپ قويا تتى .

— رومبا ! — دېدى بىر يىگىت مەيدانغا چۇشۇپ ، ئۇنىڭ ئارقىدىن يەنە ئۈچ جۈپ قىز ـ يىگىت پىرقىراشقا باشلىدى .

قاراپ ئولتۇرىۋېرىپ تۆرەمنىڭ كۆزى تالدى ، ئەمدى ئۇنى شېرىن ئۇيقۇ باسقانىدى ، شۇ ئەسنادا ، پۈزۈر كىيىنگەن نازاكەتلىك بىر قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ هودۇقتۇرۇۋەتتى :

— ئەگەر خالىسىڭىز ئىككىمىز رومبىغا ئويناپلى ، — دېدى قىز بېشىنى مۇلايىم ئېگىپ .

— مەن ... مەن ، — تۆرەم دۇدۇقلاپ قالدى ، — كەچۈرۈڭ ، زادىلا بىلمەيمەن .

قىزنىڭ تەكلىپى خېلى چىڭ ئىدى :

— بىلمىسىڭىز ئۆگىتىپ قويايلى .

تۆرەم شۇنداق چىرايلىق بىر قىزنىڭ ئالدىدا ئەزمىلىك قىلىشنى ئەپ كۆرمىدىمۇ ، هەر هالدا يىگىتلىك غۇرۇرىغا ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى ، لېكىن مەيدانغا چۈشۈش بىلەن سۇر بېسىپ پۈتلىرى كالۋالاشتى ، قىزنىڭ يالتىراپ تۇرغان توپلىيىگە بىر-نەچچە قېتىم دەسسەپلىپ تېخىمۇ هودۇقتى . كىچىككىنە مەيدانى بىر ئايلانغۇچە ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايىدىن تەر چىقىپ كەتتى .

— چارچاپ تەرلەپ كەتتىڭىز ـ هە ؟ — دېدى قىز چاندۇرماي ، — يۈرۈڭ ، لەمپىگە چىقىپ بىرئاز سەگىدەيلى .

بۇ تەكلىپ تۆرەمگە بەكمۇ خۇش ياقتى ، شۇ تاپتا ئۇ باشقىلارنىڭ مەسخىرىلىك كۆزلىرىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن هەرقانداق يەرگە بېرىشقا تەييار ئىدى .

ئۇلار لەمپىگە چىقتى . باھارنىڭ سالقىن شامىلى تۆرەمنىڭ كۆكسىگە ئۇرۇلدى ، قىزنىڭ چاقماق گۈللۈك ناۋات رەڭ كۆڭلەكى ئاللىقاندىق خۇش پۇراقلارنى چېچىپ لىغىرلاپ تۇراتتى .

— مەن سىز تۇغرۇلۇق زەپىردىن بۇرۇنلا ئاڭلىغان ، — دېدى قىز ئارىدىكى ئوڭايسىزلىق بىلەن جىملىقنى بۇزۇپ ، — سىز شەمەر سىجاڭنىڭ ئوغلىغۇ دەيمەن ؟

— سىز ... ، — تۆرەم قىزغا بۇرۇلۇپ قارىدى ۋە يۈز قىزنىڭ ئەتىگەندىن بېرى ئۆزىگە پات ـ پات قاراپ ، يېنىدىكىلەرگە ئاللىنېمىلەرنى پىچىرلاپ ئولتۇرغان خۇشخۇيلۇقىنى ئەسكە ئالدى .

— ئىسمىم جەننەت ... ، — دېدى قىزمۇ تۆرەمگە يېرىم گەۋدىسىنى بۇراپ ، — پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇيمەن ، زەپەرنىڭ سۆيگىنى مېنىڭ دوستۇم ، سىز نەدە ئىشلەيسىز ؟

— ھە ... مۇنداق دەڭ ... ، — تۆرەم بېشىنى ئاستاغىنا لىڭشىتىپ قويدى ، — مېنىڭ مۇقىم خىزمەت ئورنۇم يوق ، يېزىدىن قايتىپ كەلگەندىن بېرى ئىدارىنىڭ ماشىنا دۇيىدە رېمونتچىلىق بىلەن شوپۇرلۇقنى ئۆگىنىۋاتىمەن .

— بىر شەھەرنى سوراۋاتقان سىجاڭنىڭ ئوغلى ئۇچۇن خىزمەت دېگەن ئازمۇ ! — دېدى جەننەت ۋىلىققىدە بىرنى كۆلۈپ قويۇپ ، — قولىڭىزنى نەگە سوزسىڭىز يېتىدۇ ـ دە !

— ماڭا ئۇنىڭ ھاجىتى يوق ! ... ، — تۆرەم ئىتتىكلا شۇ سۆزلەرنى ئېيتىپ جىم بولدى .

ئەمدى ھەر ئىككىسى لەمپىنىڭ بالدىقىغا تايىنىپ ، شەھەرنىڭ كەچكى مەنزىرىسىگە قارىدى ، شەھەر ھەقىقەتەنمۇ گۈزەل ئىدى ، سانسىزلىغان ئېلېكتر چىراغلىرى ئاسماندىكى يۇلتۇزلار بىلەن كۆز قىسىشقاندەك چاقناپ تۇراتتى ، كەچكى بازارنىڭ شاۋقۇن ـ سۇرەنلىرى ، ئۇزۇلمەي ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى شەھەرنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇۋەتكەنىدى .

— نېمىدېگەن گۈزەل ـ ھە ؟ — جەننەت ئىختىيارسىز ھاياجانلاندى ، — مۇشۇنداق گۈزەل شەھەردە ياشىغانلىقىم ئۇچۇن بەختلىكمەن !

— بىلەمسىز ، جەننەت ، ئۇ يەر بۇنىڭدىنمۇ گۈزەل ، بەلكىم دۇنيادىمۇ ئۇنداق گۈزەل يەرلەر يوقتۇر ... ، — تۆرەم تىلىنى

تامشىپ قويدى .

جەننەت ھەيران بولۇپ سورىدى :

— سىز دېگەن ئۇ گۈزەل ماكان قەيەر ؟

— يېڭىئاۋاتچۇ ؟

— ھە ؟ ! ... ، — جەننەت ئەندىكىپ كەتتى ... ، — ۋاييەي ... ھېلىقى سەھرانى دەمسىز ؟

— سىز ئۇ يەرنى بوش چاغلىماڭ ، — دېدى تۇرەم ۋە ھاياجانلىنىپ سۆزلەپ كەتتى ، — ئەتىگەندە پادىلارنى ئۆستەڭگە ئېلىپ ماڭغاندا ئۇستىگىزدە ھەرخىل قۇشلار سايرىشىپ سىز بىلەن بەزمە قۇرىدۇ . ھە ، سىز تېخى بىلمەيسىز ، مېنىڭ بىر جۈپ تۇمۇچۇقۇم بار ئىدى ، شەھەرگە كىرگەندىن كېيىن ئۆلۈپ قالدى ، ئۇنى ماڭا تۇراپ دادام تۇتۇپ بەرگەن . ئۇ يەردىكى تۇمۇچۇق بىلەن بوز تورغايلارنىڭ سايرىشىنى ئاڭلىسىڭىز يۈرەكـ لىرىڭىز يايراپ كېتىدۇ ، ياز كۈنلىرى دەريا بويىغا بارسىڭىز شۇنداق ھۇزۇر ، ھەممە يەر ياپيېشىلچىلىق ، ئېغىناپ ياتقىنىڭىز كېلىدۇ ، باغقا كىرسىڭىز گۈللەر ئېچىلىپ ، مېۋىلەر پىشقان ، گۈل دېگەننى ئۆز بەرگىدە پۇراپ ، مېۋىلەرنى شاختىن ئېلىپ يېگەنگە يېتەمدۇ ... سىز توشقاننى كۆرگەنمۇ ، ئۇ يەردىكى قوـ مۇشلۇقلاردا ئاجايىپ چىرايلىق ئاق ، بوز توشقانلار بار ، يېڭى قار ياغقاندا تۇتۇپ ، گۆشىنى كاۋاپ قىلسىڭىز ۋاي ... ۋاي شۇنداق مەززىلىك ... ، — تۇرەم يەنە تىلىنى تامشىپ قويدى .

جەننەت قاتتىق كۈلۈپ كەتتى ، ئۇنىڭ كۈلكىسى تۇرەمنىڭ سۆزىگە نىسبەتەن بىر خىل مەسخىرىدەك بولسىمۇ ، لېكىن ناھاـ يىتى يېقىملىق ھەم ساز ئىدى .

— پاھ ، سىزنىڭ سەھراپەرۋەرلىكىڭىز نېمىدېگەن كۈچـ لۈك ـ ھە ؟ ! — دېدى ئۇ كۈلكىدىن ئاران توختاپ ، — ئاتىنىڭ تۇيىقىدەك كىچىككىنە بىر سەھرانى شۇنداق گۈزەل دېسىڭىز ، پارىژ ، لوندون ، توكيوغا ئوخشاش كاتتا شەھەرلەرنى نېمە دەيـ سىز ؟

— ئۇ يەرلەر ھەرقانچە گۈزەل بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭدا مايسەم يوق — دە .

— مايسەم؟ ھە ، بىر قىزنىڭ ئىسمى دەگە ، ئۇ بەكمۇ چىرايلىق بولسا كېرەك؟! — جەننەتنىڭ چىرايى سەل ئۆڭۈپ ئاۋازىمۇ بىر قىسما ئۆزگىرىپ كەتتى . تۆرەم جاۋاب بېرىش ئورنىغا بېشىنى يېنىك سىلكىپ قويدى . ئۇلار بىر پەس جىم بولۇپ قالدى ، شۇ سۆزلەر بىلەن تۆرەمنىڭ خىيالىنى مايسەم چۈلغۇۋالغانىدى . جەننەتنىڭمۇ بايىقى خۇشخۇيلۇقى يوقىلىپ بىر-دىنلا ئېغىر — بېسىق بولۇپ قالدى . مېھماندارچىلىق خېلى كەچ ئاخىرلاشتى . ئۇلار ئۆزاپ چىققاندا كىنوخانىلار تاقىلىپ ، يوللار-دىمۇ ئادەملەر سىرەكلىشىپ قالغانىدى . جەننەتنىڭ تەكلىپى بە-لەن تۆرەم ئۇنى ئۆزىتىپ قويماقچى بولدى . يولبويى ئۇلارنىڭ پاراڭلىرى بەزىدە قىزىپ كېتەتتى ، بەزىدە سۈسلىشىپ قالاتتى . نېمىلا بولمىسۇن ، جەننەتنىڭ خۇشخۇيلۇقى ، سۆزمەنلىكى تۆرەمە-گە يېقىپ قالغانىدى .

ئۇلار شەھەرنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى چەت بىر كوچىنىڭ ئاغزىغا كەلگەندە جەننەت توختىدى :

— رەھمەت ، سىزنى ئاۋارە قىلدىم ، — دېدى ئۇ ئۆزرە ئېيتىپ ، — ئۆيۈم مۇشۇ كوچىدا ، ھامماننىڭ يېنىدا تۇرىمەن ، بۇگۈن تونۇشۇپ قالدۇق ، ئىزدىشىپ تۇرايلى .

— ئەلۋەتتە ئىزدىشىمىز ، — دېدى تۆرەممۇ ئۆز لايىقىدا جاۋاب بېرىپ .

— لېكىن ... ، — جەننەت بىردەم تەۋرۈنۈپلىپ داۋام قىلدى ، — لېكىن يېڭى تونۇشلارنىڭ بەزىدە قۇشتەك ئۇچۇپ كېتىدىغان ۋە بەزىدە تاشتەك چۆكۈپ كېتىدىغان ۋاقىتلىرى بولـ-دۇ ، بىرى ئۇچسا ، يەنە بىرى چۆكۈپمۇ كېتىدۇ .

تۆرەم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :

— بىز ئۇچۇپ كېتىدىغان قۇش ، چۆكۈپ كېتىدىغان تاش

ئەمەس جەننەت ، بەلكى ھايات يولىدا يېڭى ئۇچراشقان دوستلار - مىز ، خەيرخۇش ... ، — ئۇ شۇ سۆزلەرنى ئېيتتى - دە ، خوشلاشتى .

بۇگۈنكى مېھماندارچىلىق بىر باشلانما ئىدى . ئاربىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ ، مۇشۇ خىلدىكى مېھماندارچىلىق ئارقا - ئارقىدىن بەش يەردە بولدى ، ھەممىسىدە جەننەت بار ئىدى . تۆرەم ھاراققا خېلى ئۆگەندى ، ئىچىۋالغاندىن كېيىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ ئۆزىچە خۇشخۇي ، سۆزمەن بولۇپ قالاتتى . جەننەت ئۇنى سۆرەشتۇرۇپ يۇرۇپ ئاخىر بىرنەچچە خىل تانسىنىمۇ ئۆگىتىپ قويدى . مانا شۇنىڭدىن باشلاپ تۆرەم ئۆزىنى گويا رەڭگا رەڭ چىراغلار ئاستىدىكى يېڭى بىر دۇنياغا كىرىپ قالغاندەك تىنچسىز ھېس قىلىشقا باشلىدى . تۇرمۇش ئۇنىڭغا ھاياتنىڭ يېڭى بىر ئىشىكىنى ئاچقاندى . لېكىن ئۇ بۇ ئىشىكتىن كىرىپ نەگە بېرىشىنى تېخى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى...

3

قىزىق ، بەشىنچى دادۇيگە خىزىر يولۇقتىمىكىنە ؟ ...

ئۆز ۋاقتىدىكى «تاشپاقا»نىڭ بۇ يىل بىردىنلا يۇقىرى ئۆرلەپ ، قىزىل بايراقنا ئېرىشىشى ھەقىقەتەنمۇ پۈتۈن گۇڭشېنى ھەيران قالدۇردى . بۇ خۇددى تۇراپ شۇجى ئېيتقاندەك «توخۇ كاتىكىدىن ئالتۇن سۇمۇرغ»نىڭ ئۇچۇپ چىققانلىقى ئىدى .

گۇڭشې بويىچە ئېلىپ بېرىلغان ئەتىيازلىق سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا كۆچمە قىزىل بايراقنى بەشىنچى دادۇي تارتىۋالدى . بۇگۈن ئەتىگەن ئاممىۋى چوڭ يىغىن ئېچىپ ئۇلارغا لەۋھە تەقدىم قىلدى .

بۇنداق تەنتەنە بەشىنچى دادۇيدە ئون نەچچە يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم بولۇۋاتاتتى . دەرۋەقە ، ئۆردەكلىكلەر بۇ شان -

شەرەپكە ئاسان ئېرىشكىنى يوق . ئەرلەرنىڭ ئالمىنى بىلەن ئايالالرنىڭ دولىسىنى سىلاپ باقسىلا بۇنىڭ ئاسان قولغا كەلمەيدىغانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى . ئاممانى «پۇۋ» دېسە بوران چىقىدۇ ، دېگەن راست ئىكەن ، ئۇلار بىرلا قوزغىلىپ ھەربىرىنى كېلىۋەتكەن دى ، دادۇينىڭ قىياپىتى تېزلا ئۆزگەردى .

خۇددى «تاغدەك ئىشىنىڭ تېرىقتەك تۇغۇنى» بولغاندەك ، بۇ تۇيۇقسىز ئۆزگىرىشىنىڭمۇ تۇغۇنى بار ئىدى . «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيىتى تۇيۇمى ئۇلارنى جانلاندۇرۇۋەتتى ، ئەمدى ئۇلار ئۆز تەقدىرىدىن غەم يېمەيتتى ، كۈندىلىك ئەمگەك ھازىر ئۇلارنىڭ زۆرۈر ئېھتىياجىغا ئايلانغانىدى .

بۇرۇنقىدەك ھېچكىم ئۇلارنى ئۆيىمۇ ئۆي يۈرۈپ ئىشقا قوغلىمايتتى ، تولا ۋاقىراپ ئاغزىنىڭ تېرىسى ئۇپراپ كەتكەن شىياۋدۇيجاڭلارمۇ ئەمدى خىلىلا ئارام تاپقانىدى . ئۆز ۋاقتىدا كۈنىگە نەچچە قېتىم جاراڭلاپ ، كىشىلەرنىڭ قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىدىغان داڭلارمۇ ئەمدى ئۆز جايىدا دات بېسىپ ياتاتتى ...

لېكىن ، بەشىنچى دادۇيدىكى مۇنداق ئۆزگىرىش بەزىلەرگە ئانچە ياقمىدى ، ھەتتا بەزىلەر جان - جەھلى بىلەن قارشى چىقىتى . بۇ ، تۇنۇگۈن ئۆردەكلىكتە ئېچىلغان سېلىشتۇرۇپ باھالاشنىڭ ئاخىرقى بېكىتىش يىغىنىدا ئوچۇق ئىپادىلەندى .

بەشىنچى دادۇينىڭ كىچىككىنە ئىشخانىسى ئون نەچچە ھەيئەت بىلەن توشقانىدى ، ئۇزۇلمەي چېكىلىۋاتقان كۆك تاماكىنىڭ ئاچچىق ئىسى ئۆي ئىچىدە لەيلەپ يۈرەتتى . ئەتىگەن باشلانغان يىغىن تېخىچە بىرەر خۇلاسىگە كېلەلمىدى ، كۆچمە قىزىل بايراقنى كىمگە بېرىش ئۈستىدە خېلى جىددىي تالاش بولۇۋاتاتتى . تالاشنىڭ نۇقتىسى سەككىزىنچى دادۇي بىلەن بەشىنچى دادۇينىڭ ئۈستىگە مەركەزلەشكەندە ، تۇيۇقسىز سەككىزىنچى دادۇينىڭ سىكرېتارى سۆز ئېلىپ ، كۈتۈلمىگەن يەردىن يىغىن كەيپىياتىدا

بۇرۇلۇش ياسۇەتتى .

— كونىلار ئېيتقاندەك : «تۆردە ئولتۇرغان ھېساب ئەمەس ، زەللە ئالغان ھېساب» ، — دېدى ئۇ سەممىيلىك بىلەن ، — بەزىلەر ، كۆچمە قىزىل بايراق سەككىزىنچى دادۇيگە مەنسۇپ ، دېدى . دەرۋەقە ، بىز ئۇچ يىلدىن بېرى بۇ قىزىل بايراقنى قولدىن بەرمىگەن ، ئۆزىمىزمۇ ئۇنىڭغا بەك ھېرىس بولۇپ قالغان ، شۇڭا ئۇنى يەنىلا بىز تۇتۇپ قالساق بولاتتى . لېكىن مەن بەشىنچى دادۇينىڭ ئىشلىرىنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ، بۇ بايراقنى داۋاملىق تۇتۇپ قېلىشقا خىجىل بولدۇم . بەشىنچى دادۇي نەچچە يىللىق قالاقلىقتىن بىرلا سىلكىنىپ بۇ يىل ئىلغار لىققا ئۆتۈپتۇ ، سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ھەممىسى ئايدىڭلاشتى . شۇڭا بۇ قېتىمقى قىزىل بايراق بەشىنچى دادۇيگە بېرىلىشى كېرەك ، بۇ شەرەپ ئۇلارغا مەنسۇپ !

يەنە بىر ھەيئەت دەرھاللا ئۇنىڭ سۆزىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىدى :

— بۇرۇن ھەممىمىز ئۆردەكلىكتە «پاقا كورىكرايدۇ» دەپ قارايتتۇق ، بۇ يىل قارىسام ، پاقا ئەمەس ، راستىنلا تۇلپار كىشنەپتۇ . مەن بۇلارنىڭ بىرلا ئىشىغا قايىل بولدۇم : ئىككى مىڭ يەتتە يۈز مو كۇزگىنىڭ ھەر موسىغا تولۇق يۈز تاغاردىن قىغ قويۇپتۇ . قېنى ، قايسىمىز شۇ ئۆلچەمگە يەتكۈزەلىدۇق ؟ ئۇلار يەنە «پاكىز ئېتىز»[1] لارغىلا قاراپ تۇرماي ، يەرلىك ئوغۇت ئىشلىتىشتىمۇ تازا كۇچ چىقىرىپتۇ . ئوغۇت توپلاش تەدبىرلىرىمۇ ناھايىتى جانلىق ئىكەن . مەسىلەن ، ئەمگىكىگە قاراپ ھەق بېرىش بىلەن سۈپىتىگە قاراپ باھا قويۇشنى بىرلەشتۇرۇش ؛ مەخسۇس توپلاش بىلەن ئاممىۋى توپلاشنى بىرلەشتۇرۇش ؛ دۇيدە توپلاش بىلەن سىرتتا توپلاشنى بىرلەشتۇرۇش .

— بەشىنچى دادۇيدە مۇنداق چىرايلىق «بىرلەشتۇرۇش»لەر

① پاكىز ئېتىز — خىمىيىۋى ئوغۇت ئىشلىتىدىغان ئېتىزلارنى دېمەكچى .

www.uyghurkitap.com

يەنە بار ، — دېدى سايىم گۈمبەز بىتاقەت بولۇپ ، — مەسىلەن كوللېكتىپ بىلەن شەخسىنى بىرلەشتۈرۈش ؛ چوڭ كۆتۈرە بىلەن كىچىك كۆتۈرەنى بىرلەشتۈرۈش ، شۇنداقمۇ ، ئىمىن سىدىقتاي ؟

ئىمىن كۈلا دادىل جاۋاب بەردى :

— شۇنداق ، سايىم مۇدىر .

— شۇنداق بولسا ، بۇ يول خاتالىقى بولىدۇ . شۇڭا مەن قىزىل بايراقنى بەشىنچى دادۇيگە بېرىشكە قوشۇلمايمەن ! — دېدى سايىم چالۋاقىغان تەلەپپۇزدا ، — ئۇلارغا قىزىل بايراق ئەمەس ، قارا بايراق قاداش كېرەك !

بىرنەچچە كۆزلەر ئۇنىڭغا «نېمە ئۈچۈن ؟» دېگەن سوئال مەنىسىدە تىكىلا قادالدى . بۇ كۆزلەر ئىچىدە ئۇنىڭغا ئۈدۈلىدا ئولتۇرغان تۇراپ شۇجىنىڭ كۆزى شۇنچە سوغۇق ھەم ۋەھىمىلىك تۇيۇلدى . ئۇ ، ئۆزىنى سەل ئوڭشۇۋلىپ ، سۆزىنى داۋام قىلدى :

— بۇنىڭ سەۋەبلىرى كۆپچىلىككە ئېنىق : بەشىنچى دادۇي بىرىنچىدىن ، شەھەرلىك پارتكومنىڭ بۇيرۇقىغا پىسەنت قىلماي ، خاتالىقىدا چىڭ تۇردى ؛ ئىككىنچىدىن ، كوللېكتىپ ئىگىلىكىنى پارچىلاپ ، سوتسىيالىزم يولىدىن چەتنىدى .

تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ سۆزىنى قاپ بەلدىن بۆلۈۋەتتى :

— ئۇنداقتا بەشىنچى دادۇيدىكى مۇۋەپپەقىيەتلەرنى بىرەر خىزىر ـ ئەۋلىيا ئاسماندىن «توككىدە» تاشلاپ بېرىپتۇ ـ دە !

سايىم گۈمبەز بىرئاز مەڭدەپ قېلىۋىدى ، ئاندىن بىرى چىقىپ ئۇنىڭغا دال بولدى :

— ئالدى بىلەن بۇ مۇۋەپپەقىيەتلەرنىڭ قايسى يول بىلەن كەلگەنلىكىگە قاراش كېرەك !

— توغرا ، قايسى يول بىلەن كەلگەنلىكىگە قاراش كېرەك ! — دېدى تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ سۆزىنى تەكرارلاپ ، — مېنىڭچە ، بەشىنچى دادۇيدە قولغا كەلگەن مۇۋەپپەقىيەتلەر دەل

سوتسیالیزم یولینىڭ كەڭ ۋە ئەۋزەللىكىدىن قولغا كەلدى ، بۇ ناھايىتى ئېنىق ئەمەسمۇ ؟ بەشىنچى دادۇي چىڭ تۇرغان «ئوزۇق-لۇق ئېتىزى» مەسئۇلىيەت تۇزۇمى ئەنە شۇ كەڭ سوتسیالیزم يولىنىڭ بىر تارمىقى ، ئەنە شۇ ئەۋزەللىكنىڭ بىر ئىپادىسى . دېھقانلارنى قورساقتىن خاتىرجەم قىلىش ، ئۇلارنىڭ ھېيىشىغا مەدەت بېرىش سوتسیالیزمنىڭ ، كوللېكتىپنىڭ ئىشى ئەمەسمە-كەن ؟ ! — تۇراپ شۇجى ئاچچىق تاماكا ئىسىدىن قېقىلىپ يۆتەل-دى ۋە بىرئاز دېمىنى ئىچىۋالغاندىن كېيىن ، يەنە داۋام قىلدى ، — يولداشلار ، ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى ئەمەلىيەت ! بىز بۇ قېتىمقى سېلىشتۇرۇپ- باھالاش ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ھەق-قەتنى تاپتۇق . بۇ ھەقىقەت 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا چىڭ تۇرۇپ ، ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ ، جاد-لىق ۋە ئەمەلىي تەدبىرلەر ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىشنى يۇكسەل-دۇرۇش . بەشىنچى دادۇي مانا شۇنداق ئىشلەپ نەتىجە يارىتتى . شۇڭا مەن قىزىل بايراقنى شۇلارغا بېرىشكە قوشۇلمەن ، شۇ چاغدىلا ھەق ئۆز جايىنى تاپقان بولىدۇ !

تۇراپ شۇجىنىڭ پىكرى قىزغىن قوللاشقا ئېرىشتى . لېكىن سايىم جاھىللىق بىلەن ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇردى :

— مەن قوشۇلمايمەن ، قەتئىي قوشۇلمايمەن ! — دېدى ئۇ ئورنىدىن قوزغىلىپ ، — بۇ پۇتۇنلەي پرىنسىپسىزلىق ، ئاق - قارىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلغانلىق ! مەن يۇقىرىغا ئەرز يازى-مەن !

تۇراپ شۇجى خاتىرجەم ھالدا دېدى :

— بۇ پۇتۇنلەي ئۆز ئەركىنلىكىڭىز !

يىغىن ئاخىر تۆت ئاۋازغا قارشى ئون بىر ئاۋاز بىلەن كۆچمە قىزىل بايراقنى بەشىنچى دادۇيگە بېرىش قارارىغا كەلگەندى .

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

4

جەننەت ھويلىغا كىرىپلا شەمەر بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئىككىسى سالاملىشىپ بولغاندىن كېيىن، شەمەر:

— شاگىرتىڭىزنىڭ ئىجتىھاتى قانداق؟ — دەپ سورىدى.

جەننەت نارازى كەيپىياتتا سوغۇققىنە كۈلۈمسىرىدى:

— ئىلمان سۈدەكلا.

— قاينىتىڭ، — دېدى شەمەر جەننەتنى روھلاندۇرۇپ، — ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ ياردەم قىلىڭ، ئوبدان قىز، ئىمتىھانغا قاتنىشىشنى قولغا كەلتۈرسىلا، قالغان يولنى ئۆزۈم ماڭمەن...

— ماقۇل، ئىمتىھانغا قاتناشتۇرۇشقا مەن كېپىل، — دېدى جەننەت ۋە تارس ـ تارس دەسسىگىنىچە مەنزىرگە چىقىپ كەتتى.

شەمەر سىرتقا مېڭىشقا تەمشىلىۋىدى، ئىچكىرى ئۆيدىن چىققان ماربخان سوراپ قالدى:

— كىم ئۇ؟

— جەننەت، — دېدى شەمەر ۋە بىردىنلا ئاۋازىنى پەسەيتىپ پىچىرلىدى، — بولغۇسى كېلىنىڭ.

— ھە؟! — ماربخان ئەندىكىپ كەتتى، — ھېلىقى جەننەتمۇ؟!

— قانداق يارامدۇ؟ — دېدى شەمەر ماختىنىپ، — كېلىندىن تەلىيىڭ بار ئىكەن، ئەمدى كۆڭلۈڭ تىنغاندۇ؟

ماربخاننىڭ چىرايى ئۆڭدى:

— مېنىڭ كۆڭلۈم گۈرنىڭ توپىسىدا تىنىدىغان ئوخشايدۇ، بۇنداق كېلىندىن خۇدايىم ساقلا، — ئۇ بېشىنى قېقىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

شەمەر بىر نەرسە دېمەكچىدى، لېكىن سائىتىگە قاراپ بې-

قىپ ، بېشىنى بىر سىلكىدى - دە ، سىرتقا چىقىپ كەتتى .

جەننەت پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ مەنزەرىنىڭ ئىشىكىنى ئاچقاندا ، تۆرەم بېشىنى ئىككى ئالقىنىغا ئېلىپ كارىۋاتتا ئوڭدا ياتاتتى .

— سالام تۆرەمجان ! — دېدى ئۇ نازلىق كۈلۈپ ، — كۆرۈشمىگىنىمىزگە قانچە كۈن بولدى ؟ ئىككى كۈن بوپتۇ - ھە ؟ بەزى ۋاقىتتا قېرىلارنىڭ ئۇلپەتچىلىكىگە زوقۇم كېلىدۇ : قىلغان ئىشى بىر - بىرىگە مېھمانغا بېرىش ، چاي ئىچىش ، سىردىشىش ... ئەنە شۇنى ھايات دەيدۇ .

تۆرەم لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ، جەننەتنى كرېسلوغا تەكلىپ قىلدى .

شۇ كۈنلەردە جەننەت ئۇنىڭ ۋاقىتنى كۆپ ئالاتتى ، خىيال ۋە تەشۋىشلەر ئۇنى ئازابلايتتى . بۇ خىياللار ئۇنى ئۆيدىمۇ ، تالادىمۇ زادىلا تىنچ قالدۇرمايتتى . ھازىر تۆرەم ئۇچۇن مۇھەببەت ھايات ، ھايات بولسا ، ئازاب ئىدى .

— خوش تەييارلىقىڭىز قانداق ، خىيالچان يېگىت ؟ — دېدى جەننەت كرېسلوغا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ ، — مەن بەرگەن ماتېرىياللارنى كۆرۈپ بولدىڭىزمۇ ؟

تۆرەم دېرىزە ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇۋېتىپ بېشىنى تاتىلىدى :

— مېڭەمگە ھېچ ئالالمايۋاتىمەن ، جەننەت ، — دېدى ئۇ تەڭقىسلىق بىلەن ، — قويۇڭە شۇ ئىشنى ، مەندەك يەتتىنچى سىنىپنى چالا تۇگەتكەن كىشىگە ، ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىشنى كىم قويۇپتۇ ؟

— ئېسىڭىزدە بولسۇن ، تۆرەم ، — دېدى جەننەت چوڭقۇر ھېسسىياتلىق قىلىپ ، — شان - شۆھرەت مىسالى بىر ئان ، ئۇنى ھەممە ئادەم بىر پارچىدىن كېسىۋېلىپ قورسىقىنى تويغۇزۇشقا ئالدىرايدۇ ، لېكىن ئۇنى شۇ پېتى قولدىن بەرمەسلىككە

تىرىشىش كېرەك . سىز بۇنىڭغا پەقەت ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇش ئارقىلىقلا يېتىسىز . سىزدە كۆچلۈك بىر يوشۇرۇن تالانت بار ، تۆرەم ، سىز ھەم مەرتىۋىلىك ، ھەم ياراملىق ئادەم بولۇشقا لايىق كۆرۈنىسىز ، لېكىن ھازىر سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدا بىرئاز بوشلۇق بار ، بۇمۇ يەتتە ـ سەككىز يىللىق سەھرادا ئۆتكەن ھاياتىڭىزنىڭ ئاچچىق ئاقىۋىتى . ئەمدى سىز مانا شۇ بوشلۇقنى تولدۇرۇشىڭىز كېرەك !

جەننەت بۇنداق چاغلاردا ھەربىر سۆزىنى شۇنداق پەرداز بىلەن مەرغۇللىتىپ سۆزلەشكە ماھىر ئىدىكى ، تۆرەم ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى ۋە شۇ سۆزلەردىن كېيىن ، ئۇنىڭ قەلبىگە پېكى بىر ھېس ـ تۇيغۇ بىلەن شان ـ شۆھرەت ئارزۇسى چاڭگا تىزىشقا باشلىدى .

— قانداق ، باشلامدۇق ؟ — دېدى جەننەت ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئەدەبىيات نەزەريىسىگە ئائىت سوئاللارنى سىز سوراڭ ، مەن سۆزلەي .

تۆرەم بىرئاز ئېرىندى :

— بايا ئازراق ئوقۇغانىدىم ، كاللام قوچۇلۇپ كەتتى .

— بۇنىڭ دوراسى ئوڭاي ، — دېدى جەننەت ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر پىرقىرىتىپ ، — نەزەريە ئوقۇپ كاللىڭىز قوچۇلىسا ، لىرىكا ئوقۇپ تۇزەيمىز ، ئەمىسە تىڭشاڭ :

سۆيىمەن ئەزەلدىن ، سۆيىمەن سېنى ،
سۆيىمەستىن بولامدۇ ، ئېيتقىنە قېنى .
سايرىماس نە ئۇچۇن گۈلشەندە بۇلبۇل ،
تارتقاندا خۇش پۇراق گۈللەر زوقىنى .

جەننەتنىڭ تۆرەمگە تىكىلگەن كۆزلىرى خۇمارلىشىپ ، سۇس ئەڭلىك سۇرتكەن جىنەستىدەك لەۋلىرى يالتىراپ كەتكەندى .

— قانداق ، شىپا بولاي دەمدۇ ؟ — سورىدى ئۇ قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ .

تۆرەم لام - جىم دېيەلمەي تۇرۇپ قالدى . لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى جەننەتتىكى ئوقيادەك قادالغان كۆزلىرىدىكى ئاللىقانداق نۇر زەرەتلىرىنىڭ ھارارىتىدىن جىمىرلاشقا باشلىغانىدى .

— تۆرەم ، سىزدە شۇنداق بىر سىرلىق مۇھەببەت ، سالاپەت ، تەسىر بار ، — دېدى ئۇ قوللىرىنى كېرىپ ، بۇ چاغدا ئۇنىڭ يۈمران كۆكسى لىغىرلاپ كەتتى ، — مەندىچۇ ، مەنده پەقەت ئىنتىلىش ۋە قانداقتۇر مىسكىنلىك بار .

شۇ چاغدا ماريخانىڭ ھويلىدا تۇرۇپ ۋارقىرىغان ئاۋازى جەننەتتىكى سۆزىنى خۇددى ياخشى سازلانغان راۋابنىڭ تارىسى تۇيۇقسىز ئۈزۈلگەندەك ئۈزۈۋەتتى :

— تۆرەم ، مايسەمدىن خالتا كەپتۇ .

تۆرەمنىڭ يۈرىكى شۇرۇرىده قىلىپ قالدى ، شۇ تۇرقىدا ئۇ ئۆزىنى مۇئەللەقته تۇرۇپ قالغاندەك بىردىنلا يەڭگىل ھېس قىلىدى .

ماريخانىڭ شىپىرلاپ ئۆگزىگە چىقىۋاتقان تىۋىشى ئاڭلىنىدى .

تۆرەم ئىشىك ئالدىغا چىقتى .

— يېڭىئاۋاتتىن كەلگەن بىرى ھازىرلا ئېيلىپ كەلدى ، — دېدى ماريخان قولىدىكى كىچىككىنه خالتىنى ئوغلىغا سۇنۇپ ، — ئۆز قولىغا تەگسۇن ، دەپتىكەن ، ئۆزۈڭ كۆرۈپ باق .

ماريخان چۈشۈپ كەتتى . تۆرەم خالتىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرگەندە ، جەننەتتىكى بايىقى خۇشخۇيلۇقى بىلەن سۆزمەنلىكى ئاللىقاياقلارغا غايىب بولغانىدى . ئۇ ، تۆرەمگە ئارقىنى قىلغىنىچه تامدىكى ئەينەككە قاراپ ، چاچلىرىنى تۈزەۋاتاتتى . تۆرەم ئۇنىڭ غىمۇ ئېرەن قىلماي ، ئالدىراپ خالتىنى ئاچتى . پاھ ! ... بۇ

نېمىدېگەن كارامەت ! ...

خالتىدىن بار - يوقى ئۇچ پوم جىگدە يېلىمى ئىككى چاڭگال قوماچ ، ئالىقاندەك رەختكە ئورالغان بىر تال كۆمۈر ، بىر تال سامان ۋە بىر دانە قوش پېيى چىقتى .

تۆرەم بۇ نەرسىلەرنى قوللىرى تىترىگەن ھالدا ئېلىۋاتقاندا بىر چەتتە كۆزىنىڭ قىرى بىلەن كۆزىتىپ تۇرغان جەننەت تۇيۇقسىز قاتتىق كۈلۈپ كەتتى :

— مانا - مانا ... ھەممىسىدىن سەھراچە پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ ، — دېدى ئۇ يوتىسىغا شاپىلاقلاپ ، — ئۇقتىڭىزمۇ ، يېلىمنى چېچىغا چاپسۇن دەپتۇ ، ساڭا بەرگەن كۆڭلۈمنى قوماچ-تەك قورۇۋەتتىم دەپتۇ ، يۈرىكىڭ كۆمۈردەك قارا دەپتۇ ، قەدىر-قىممىتىڭ سامان بىلەن پاخالدەك دەپتۇ ، ئەگەر يېنىڭدا بولسام ، پەيلىرىڭنى ماناڭ شۇنداق يۇڭدايتتىم ، دەپتۇ ، قانداق ؟ ! ھا - ھا-ھا...

جەننەت ئۆز سۆزىدىن مەمنۇن بولۇپ ، تۆرەمنىڭ ئالدىدا غالىبلارچە گىدەيدى . ئەزەلدىن بۇنداق شەرتلىك بەلگىلەر ھەققىدە قىلچە ساۋاتى بولمىغان تۆرەمۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندى .

جەننەت يەنە ئاللىنېمىلەرنى سۆزلىمەكتە ، ئۇنىڭ ھەم ئىشق-مۇھەببەت ، ھەم تەنە - مەسخىرىگە تولغان كۆزلىرى بارغانسېرى تۆرەمنىڭ قۇلىقىغا خۇش ياقمىدى . شۇ تاپتا ئۇ يالغۇزلۇقنى ، تىنچلىقنى خالايتتى . شۇڭا ئۇ ، دەس ئورنىدىن تۇردى - دە ، ئوقتەك ئېتىلىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى .

5

سايىمنىڭ دوكلاتى بىلەن دادخورلۇقى شەمەرگە قاتتىق شاپىلاق بولۇپ تەگدى . ئۇ ، ئۆز ۋاقتىدىلا يېڭىلاۋاتقىنى مەسىلىنى

ئوڭۇشلۇق هەم ئۇزۇل - كېسىل هەل قىلغانلىقى بىلەن ماختىنىپ ، رەھبەرلىكنىڭمۇ «تەدبىرلىك ، قاۋۇل كادىر» دېگەن باھا سىغا ئېرىشكەنىدى . ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ مەسىلىنىڭ يەنە قۇيرۇق سۆرەپ چىقىشى ئۇنىڭغا بەكمۇ ئەلەم قىلدى . ئۇنىڭ پۈتۈن ئاچچىقى تۇراپ شۇجىدا ئىدى . تۇراپ شۇجى ئەمدى ئۇنىڭ نەزىرىدە پۈتۈنلەي كاردىن چىققان ، يارىماس ئادەمگە ئايلاندى . شۇڭا ئۇ ، سايىمىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىغان كۈنى مارىخانغا دېدى :

— مانا كۆردىڭمۇ ، تۇراپ مېنى مايمۇن ئويۇنىغا سېلىپ ، تەشكىل ئالدىدا يۈز - ئابرۇيۇمنى غازاڭدەك سىيرىۋەتتى ! — دەپ داتلاندى .

شەمەر ئەمدى يېڭىئاۋاتقا يەنە بىر چىقىپ تۇراپ شۇجى بىلەن يۈزتۇرا بىر ئېلىشىش قارارىغا كەلگەنىدى . دېمىسىمۇ ، «بەللەشكەننىڭ بېلىنى ، تىزلەشكەننىڭ تىزىنى پۈكۈش» كېرەك - دە !

لېكىن كۈتمىگەن يەردىن جاڭ شۇجى ئۇنىڭ ئوتتەك قىزغىنلىقىغا ئازراق سوغۇق سۇ سېپىپ قويدى .

— هازىر چىقماي تۇرۇڭ ! — دېدى جاڭ شۇجى بىر خىل سىرلىق ئاۋازدا .

— نېمە ئۈچۈن ؟ ! — شەمەر تەئەججۈپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — تۇراپنى يەنە ئۆز رايىغا قويۇپ بېرىمىزمۇ ؟ يولداش جاڭ شۇجى ، ئۇنىڭ تەلۈلىكى چېكىگە يەتتى ، بۇنداقلارنى جىددىي بىر تەرەپ قىلمىساق ، بىزمۇ ئاڭلىق هالدا خاتالىققا يول قويغان بولمامدۇق ! ؟

جاڭ شۇجى ئۇزمەي تاماكا چېكىپ ، ئىشخانىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى . قارىغاندا ، ئۇنىڭمۇ بىر نەرسىنىڭ تېگىگە يېتەلمەي جىلە بولۇۋاتقانلىقى ، تەڭقىسلىقتا قىينىلىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— يولداش شەمەر ، — دېدى ئۇ ئاخىر مېڭىشتىن توختاپ ، — هازىر مانا شۇ «نېمە ئۈچۈن» گە جاۋاب تېپىش تەس

بولۇۋاتىدۇ . ئاڭلىسام ، تۇراپ شۇجى ۋىلايەتلىك پارتكومىغا بىز-نىڭ ئۇستىمىزدىن خەت يېزىپتۇ . ھازىرغىچە ۋىلايەتلىك پارتكوم-نىڭ ئېنىق پوزىتسىيەسىنى بىلگىلى بولمايۋاتىدۇ ، بەلكىم ، ئۇلارمۇ بىر نەرسىنى كۈتۈۋاتسا كېرەك . بۇ ھالدا ، بىز يەنە بۇ ئىشقا ئالدىراپ قول تىقساق ، بىرەر مىخقا ئۇسۇۋالامدۇق ، قانداق ؟

— ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ جىم تۇرۇۋاتقانلىقى تۇراپنى قول-لىغانلىقىمۇ ؟ — ئالدىراپ سورىدى شەمەر .

— ياق ، ئۇنداق دېگىلى بولمايدۇ ! — دېدى جاڭ شۇجى ئۆزىچە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ، — مېنىڭچە ، ئۇلارمۇ ئىشنىڭ تەرەققىياتىنى كۆزىتىۋاتسا كېرەك .

شەمەر ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، گۈل تىزىلغان دېرىزە ئالدىغا كېلىپ بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن ، يەنە جاڭ شۇجىدىن سورىدى :

— ئەمدى قانداق قىلىمىز ؟ تۇراپنىڭ ئۆز بېشىمچىلىقىغا يول قويۇپ تۇرىۋېرىمىزمۇ ؟

جاڭ شۇجى شەمەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ، ئاستا ئۇنىڭ يەلكە-سىگە قولىنى قويدى .

— يولداش شەمەر ، مېنىڭچە ، مۇنداق بولسۇن ، سىز ھا-زىرچە ئۇ يەرگە چىقماي تۇرۇڭ ، ھەرقانداق جاراھەت ئۆز ئىچى-دىن ئېغىز ئالغىنى ياخشى . بۇ ئىشتا تۇراپ چوقۇم ئۆز پۇتىغا ئۆزى پالتا ئۇرىدۇ ، شۇ چاغدىلا بۇنى ھەل قىلىشمۇ ، باشقىلارغا ئىبرەت قىلىشمۇ ئوڭاي بولىدۇ !

شەمەر قاشلىرىنى يىمىرىپ بىر پەس جىددىي ئويلاندى ، جاڭ شۇجىنىڭ ئەقلى ئاستا ـ ئاستا ئۇنى قايىل قىلىشقا باشلا-دى .

— مۇنداق دەڭ ... ، — دېدى ئۇ ئاخىر جاڭ شۇجىغا رازىمەنلىك بىلەن قاراپ ، — سەۋر قىل ، سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن

دېمەكچىكەنسىز ـ دە !

6

ھايات نېمىدىگەن لەززەتلىك ، شۇنىڭ بىلەن بىللە نېمىدىـ گەن ئاچچىق ـ ھە ؟ ! ئۇ خۇددى كۆچلۈك بىر قاينامدەك سېنى پىرقىرىتىپ يۇرىدۇ ، ئەگەر سەن بەكمۇ يېنىك بولساڭ ، كۆچـ لۈك دولقۇن سېنى يوپۇرماقتەك ئېقىتىپ كېتىدۇ !

تۆرەم شۇ تاپتا يولنىڭ دوقمۇشىغا كېلىپ قالغانىدى . ھازىر ئۇنىڭغا كىم بۇرۇن يول كۆرسەتسە ، شۇنىڭ بىلەن مېڭىۋېرەتتى . جەننەتنىڭ تۈيغۇن يۇرىكى بۇنى ئاللىقاچان تۈيۈپ بولغانىدى ...

تۆرەم باغچىغا كىردى . ئۇ ، قوللىرىنى ئارقىسىغا تۇتقىنچە چوڭقۇر خىيالغا چۆمۈپ ، تەبىئەتنىڭ خۇددى رەسسام قولىدا ياسالغاندەك ئالامەت مەنزىرىسىگە پەرۋاسىز قاراپ ماڭماقتا ، ئىلـ لىق نەم شامال ئۇنىڭ چاچلىرىنى يەلپۈپ ، يۈزلىرىنى سىلاپ ، كىرپىكلىرىدىن سۆيمەكتە .

تۆرەمنىڭ ئويلىغانلىرى كۆپ ئىدى ، لېكىن ئۇ ھازىر قەـ دەمنى قانداق ئېلىشنى بىلمەيتتى ، ئۇ ئۇزۇنغىچە ئۆزىنىڭ باش ـ ئايىغى يوق گادىرماش خىياللىرى ئارىسىدا سەرسان بولۇپ يۈر ـ دى .

تۆرەم بۇككىدە ئارچىزارنى ئايلىنىپ كېتىۋاتقاندا ، جەننەت ئۇنى قوغلاپ يېتىشىۋالدى ، ئۇ ، بۇگۈن بېشىغا پىستە رەڭلىك گاز ياغلىق چىگىپ ، پۇتىغا چەچ رەڭ ناسكا كىيىۋالغانىدى .

— سىزنى قاراڭ ، — دېدى ئۇ رەنجىگەندەك لەۋلىرىنى ئۇمچەيتىپ ، — بىرگە ئايلىنايلى دېمەي ، باغچىنىمۇ مەندىن قىزغىنىپسىز ـ ھە ؟ !

تۆرەم بىلىنەر ـ بىلىنمەس كۈلۈپلا قويدى ، جەننەت ئۇنىڭ قولىدىن تارتتى :

— يۇرۇڭ ، ئاۋۇ ئېرىق بويىغا بارايلى .

ئۇلار شىلدىرلاپ سۇ ئېقىۋاتقان ئېرىق بويىغا كېلىپ روبىرو ئولتۇردى . ئارىغا بىر پەس جىملىق چۈشتى . شۇ چاغ ئېرىقنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىن ئۆزۈپ كەلگەن بىر چارپاقا جەننەتنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۆزىنى قىرغاققا ئالدى ، تۆرەم قاقتەك بىر چالمىنى پاقىغا چەنلەپ ئېتىۋىدى ، چاچرىغان سۇ تامچىلىرى جەننەتنىڭ مەڭزىنى «چوككىدە» سۆيۈۋالدى .

— ۋىيەي ! ... ، — دېدى جەننەت ئەندىكىپ ۋە پۈتىنىڭ يېنىدا ھۆل قۇمغا چاپلىشىپ يانقان پاقىنى سەسكىنىپ تېپىۋەتتى .

— ئەنجان پاختىكى ! — دېدى تۆرەم زۇۋانغا كېلىپ .

— ھىم ... سەھرا بۇركۇتى ! — دېدى جەننەتمۇ تەنە ئارىلاش نازلىق كۈلۈپ .

شۇنىڭ بىلەن ئېغىر جىملىق كۆتۈرۈلدى ، قەيەردىندۇر كاككۇكنىڭ بوغۇلداپ سايرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

— تۆرەم ، كاككۇكقا قارىگە ، — دېدى جەننەت شائىرانە تۇيغۇ بىلەن ، — ئۆزى بىر قۇش ، لېكىن نۇرغۇن قەلەم ئىگىلىرىنىڭ ئىشقىي دەپتىرىگە يېزىلدى ۋە پۈتۈن قۇشلارنىڭ ئەزىزى ھەم سەرداری بولدى ، نېمە ئۈچۈن ؟ چۈنكى ، ئۇ ، ئاشقىلار ئەھلىنىڭ سىمۋولى . ئەگەر ئادەمىمۇ ئىشقتىن خەۋەرسىز بولسا ، مۇھەببەت ئىگىلىرى ئۇنى ئادەم دېمەيدۇ .

تۆرەم خۇددى مۇرابىا يېگەن ئادەمدەك ئاغزىنى تامشىپ ، ئۇنىڭدىن كۆز ئۇزمەي ئولتۇراتتى . جەننەتنىڭ سۆزىنىڭ تارتىملىق تەسىرىدىن ئۇنىڭ تىنچسىز كۆڭلى تېخىمۇ داۋالغۇشقا باشلىغانىدى .

جەننەتنىڭ كۆزلىرىدىكى ھاياجان ئۇچقۇنلىرى ئاستا ـ ئاستا ئۇچۇپ ، ئۇنىڭ ئورنىدا قانداقتۇر بىر خىل مەيۇسلۇك ، مىسكىنلىكنىڭ شولىسى ئەگىشىكە باشلىدى .

— مېنىڭ ئىسمىمنى ھېچكىم چۆچەك قىلىپ تولا ، — دېدى ئۇ زارلىنىپ ، — مەن خۇددى بېلىققا ئوخشاش كۆشەندىسى كۆپ قىزمەن . لېكىن خەقلەر نېمە دېسە دېسۇن ، مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن ، تۆرەم ... بىلەمسىز ، شۇ كۈنلەردە مېنىڭ يۈرىكىم خۇددى مانا شۇ بوينۇمغا ئاسقان مارجانىدەك پارە-پارە ...

تۆرەمنىڭ يۈزلىرى چوغدەك قىزىرىپ ، بەدەنلىرى ئاجايىپ بىر شىددەت بىلەن بۆسۈپ كىرگەن كۈچلۈك ھارارەتتىن جىمىر-لاشقا باشلىدى . ئۇ ، سېھىرلەنگەن كۆزلىرى بىلەن جەننەتنىڭ سۆيگۈ تەلەپ قىلىۋاتقان غەمكىن چىرايىغا تىكىلدى : ئاپئاق بويۇ-نىغا ياقۇت كۆزلۈك زۇننار ئاسقان بۇدۇر چاچلىق بۇ قىزنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلەرنى ئۆز باغرىغا يوشۇرغان كىچىكىنە بەستى - بويى شۇ تاپتا تۆرەم ئۈچۈن ناھايىتىمۇ گۈزەل ھەم يېقىملىق كۆرۈنگەنىدى . ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا قوللىرىنى سو-زۇپ ، جەننەتنىڭ ئاپئاق بارماقلىرىنى مېھرى بىلەن قىستى .

ئورۇمنىڭ ئالدى - كەينىدە

1

سايىمنىڭ شەھەر يولىغا قاراپ ئېچىلغان چۈشۈپ قالغىلى تاسلا قالدى . ئۇ ، شەمەر سىجاڭنىڭ تېزرەك چىقىپ ، تۇراپنىڭ راسا بىر ئەدىپىنى بېرىشنى كۈتەتتى . لېكىن قېرىشقانىدەك ، شەمەردىن ئۈچۈر يوق ، كۈنلەر ھەپتىنى ، ھەپتىلەر ئايىنى قوغلاپ ئۆتۈۋەردى . تۇراپ قىلچە پېتىدىن چۈشمەي ، بەشىنچى دادۇينىڭ ئىشىنى تېخىمۇ يۇرۇشتۇرۇۋەتتى . بەشىنچى دادۇي ھازىر پۈتۈن گۈڭشېنىڭ كۆزى بولۇپ قالغانىدى . دېھقانلار خېلى يىراق يەر-لەردىن كېلىپ ، بۇ يەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلىدىغان ، ئوخشىغان

www.uyghurkitap.com

زىرائەتلەرگە قاراپ ، ئۆردەكلىكلەرنىڭ بەخت ـ تەلىيىدىن لوۋ-لىنىدىغان بولۇپ قالدى . بۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئاچچىقىغا پايلـ-ماي : «شەمەر بىلەن سايىم بىزنىڭ بەختىمىزگە ئولتۇردى ، دېھقانىنىڭ ھالىغا يەتمىگەن باشلىقىنىڭ خۇدايىم جاجىسىنى بېرەر » دەپ زارلىشاتتى .

دېمىسىمۇ ، بەشىنچى دادۇيدە بۇ يىل مەيلى كوللېكتىپنىڭ بولسۇن ، مەيلى شەخسلەرنىڭ بولسۇن ، مول ـ ھوسۇل ئېلىشى كۆزگە كۆرۈنۈپلا قالغانىدى . سايىم ھەر قېتىم بۇ يەردىن ئۆتكەنـ-دە ، بۇلۇتتەك يېيىلىپ يانقان كېۋەز ـ قوناقلارغا ، تولۇق دان تۈنقان ھەرخىل باشاقلارغا قاراپ ئاچچىققىنە تولغىنىپ قويياتتى ، بەزىدە كۆڭلى دەككە ـ دۈككىگە چۈشۈپ ، تېخى يوق خىياللارغە-مۇ غەرق بولاتتى . «مۇبادا ، تۇراپنىڭ يولى توغرا بولۇپ چىقسا ، ئۇ مۇشۇ دەسمايىسى بىلەن مېڭىڭ بېشىمدا يېڭاق چاقامـ-دۇ ؟ ! — دەپ ئەنسىرەيتتى ئۇ ۋە يەنە بىر تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بېرەتتى ، — ياق ، مۇمكىن ئەمەس ! خاتا يولدا مېڭىپ ئالتۇن تاپسا‌ڭمۇ بىكار . بولمىسا ئۆتكەندە شەمەر سىجاڭ بىلەن جاڭ شۇجى شۇنچە قاتتىق تۇرامتى ؟ بەلكىم ، ئۇلار ھازىر ئارغامـ-چىنى ئۇزۇن قويۇۋېتىپ ، تۇراپنى ئۇزۇل ـ كېسىل غۇلىتىشـ-نىڭ چارىسىنى تۇزۇۋاتقاندۇ ، مەنمۇ ئۇلارغا ماسلىشىشىم كېـ-رەك . تـوقمىقىڭ كـۇچلۇك بولسا ، كىگىز قوزۇقمۇ يەرگە ئولتۇرىدۇ ... »

بۇغدايلار سېرىقتال بولۇپ ، دان قېتىشقا باشلىغاندا ، سايىم شەمەر سىجاڭغا «ماسلىشىش» ئۇچۇن يېڭى بىر ئويۇننى ئويناپ چىقتى . ئۇ ، گۇڭشېنىڭ سۇغا مەسئۇل مۇدىرى بەختى مىراپنىڭ قۇلىقىنى بۇراپ ، يىراقتىكى يەتتىنچى دادۇي بىلەن توققۇزىنچى دادۇيدىكى قەھەتچىلىكنى يېڭىش دېگەن نام بىلەن بەشىنچى دادۇيـ-گە تېگىشلىك سۇنىڭ يېرىمىنى قىسقارتىۋەتتى . ئېرىقلاردا لەبىا-لەپ ئېقىۋاتقان سۇ بىردىنلا زەمزەمگە ئايلاندى . بەشىنچى دادۇيدە

تۇيۇقسىز پەيدا بولغان سۇتئىي قەھەتچىلىك كۇتۇلمىگەن چوڭ ماجىراغا سەۋەب بولدى .

دېھقانلار بۇغداينىڭ دان سۇيىنى قان سۇيى ، دېيىشىدۇ . ئۇلار قولغا كېلىش ئالدىدا تۇرغان بېلىق كۆزىدەك دانلارنىڭ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە يىگلەپ نابۇت بولۇشىدىن ئەنسىرەپ ، جان- جەھلى بىلەن سۇغا يېپىشتى . بىر كۈن ئىچىدىلا كوللېكـ تىپ بىلەن شەخسىي ئوتتۇرىسىدا سۇ تالىشىش جېڭى باشلىنىپ كەتتى . ھېچكىم - ھېچكىمنىڭ گېپىنى يېمەيتتى ، ھەممىنىڭ خىيالى بىر يۇتۇم بولسىمۇ ، ئۆز يېرىگە كۆپرەك سۇ ئېلىش ، بىر مىنۇت بولسىمۇ بۇرۇنراق سۇ تۇتۇشتا ئىدى . دېھقانلار بىلەن كادىرلار تەڭلا جىددىيلىشىپ قالدى . ئىمىن كۇلا ئىدىتلىق باشـ قۇرۇلۇۋاتقان سۇنىڭ تۇيۇقسىز ئازىيىپ كېتىش سەۋەبىنى بـ لىش ئۈچۈن گۇڭشېغا كەلدى . ئىشخانىدا بەختى مىراپ بىلەن سايىم ئولتۇراتتى . ئىمىن كۇلا ئىشىكتىن كىرىپلا ئالدىراپ سورىدى .

— بەختىكا ، بۇ نېمە ئىش ؟ سۇ نورمىمىزنى تۇيۇقسىز كېمەيتىپ ، دادۇيدە غوۋغا چىقىرىۋەتتىڭىزغۇ ؟

بەختى مىراپ ئاغزىنى ئۆمەللەپ بولغۇچە ، سايىم تەنە ئارد- لاش دوق قىلدى .

— غوۋغانى سۇ ئەمەس ، دادۇيىڭىزدىكى ئېرىقلارنىڭ كۆپلۇـ كى چىقارغانىدۇ ، ئىمىن سىكرېتار !

— يولداش سايىم مۇدىر ، سىز ئېرىقلارنىڭ كۆپلۇكىدىن ئەنسىرىمەڭ ! — دېدى ئىمىن كۇلا ئۇنىڭغا سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ ، — نورمىمىزدىكى سۇ بېرىلسىلا ھەرقانچە ئېرىق بولسىمۇ باشقۇرالايمىز .

— نېمىشقا ئەنسىرىمەيدىكەنمەن ؟ ! — سايىم بىردىنلا ئور- نىدىن تۇرۇپ ئۆڭدى ، — بۇ گۇڭشېنىڭ تەقدىرىگە مەن ئىگە ئەمەسمۇ ؟ ! ئۆتكەندىمۇ يېڭى يول ئاچتۇق ، دەپ مەيدەڭلەرگە

ئوردۇڭلار ، ئەمدى ئاقىۋىتى نېمە بولدى : مانا مۇشۇنداق ماجىرا بولدى ، يولداش ئىمىن سىكرېتار ، سوتسىيالىزم بىلەن كاپىتا-لىزم ئەزەلدىن چىقىشالمىغان ئەمەس ، لېكىن سىز چىقىشتۇرماڭ-چى بولۇۋېدىڭىز ، ئوتتۇرىدىن ئوت چىقىپ كەتتى ، ئەمدى بۇ ئوتنى پۈتۈن گۈڭشېنىڭ سۇيىنى بەرسەكمۇ ئۆچۈرەلمەيسىز !

ئىمىن كۇلانىڭ غۇۋۇزىدە ئاچچىقى كەلدى ، سايىمىنىڭ سۆز-لىرىدىن ئۇ قانداقتۇر بىر سىرلىق نەرسىنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولدى :

— ھەم... سىزنىڭ كۈتكىنىڭىزدەك ئىش بوپتۇ ـ دە ! — دېدى ئۇ ۋە بىردىنلا جىددىي تەلەپپۈزدا ئاگاھلاندۇردى ، — ھەر-ھالدا ، ئالدىراپ خۇشال بولماڭ ، خۇشال بولىدىغان چوڭ ئىشلار تېخى ئالدىمىزدا ! ھازىرقى مۇھىم ئىش سۇ مەسىلىسى .

— ھازىرقى مۇھىم ئىش سۇ مەسىلىسى ئەمەس ، يەنىلا يول مەسىلىسى ! — دېدى سايىم بوينىنى تولغاپ ، — بىز سۇنى كاپىتالىزمنىڭ كاندۇكلىرىغا ئەمەس ، سوتسىيالىزمنىڭ چوڭ ئېتىزلىرىغا ئاقتۇرىمىز !

ئىمىن كۈلا ئالدىراپ تۇراتتى ، سايىمنىڭ گەپنى ئەگىتىپ ئەزىلىك قىلىشى ئۇنى زېرىكتۈرۈپ قويدى . ئۇ ، ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ بەختى مىراپقا دېدى :

— بەختىكا ، ئۆزىمىزنىڭ سۇ نورمىسىنى بېرىڭلار !

بۇ قېتىمۇ جاۋابنى سايىم ئېلىپ قاچتى :

— بولمايدۇ . ھېچكىمگە بېكىتىپ قويغان ئۆلۈك نورما يوق ! ھازىر قەھەتچىلىكنى يېڭىش مۇھىم ، يىراق دۆيلەر گۈڭ-شېنىڭ ئۆگەي بالىسى ئەمەس ـ دە !

ئىمىن كۈلا نائۈمىد قايتىپ كەتتى . ئۇ ، سايىمنىڭ سۆزلە-رىدىن تازا جىددىي پەيتتە ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ، ئۆزىنى كۆر-سىتىۋاتقانلىقىنى سەزدى ، شۇنداقلا ، بۇنىڭ ئارقىسىدا قانداقتۇر بىر شۇم غەرەزنىڭ كۆلەڭگىسىنى كۆرگەندەك قىلدى ـ يۇ ،

لېكىن تازا جەزم قىلالمىدى . ئىشقىلىپ ، ئىمىن كۇلانىڭ نەزىرىدە ، سايىم بەشىنچى دادۇيدە يۇز بەرگەن ماجىرانىڭ ئۇلغىيىشىنى ، چوڭىيىشىنى كۆتۈۋاتقاندەك قىلاتتى . شۇڭا ئۇ ، قايتىپ بېرىپلا سۇنى قايتىدىن مۇۋاپىق تەقسىملەپ ، ماجىرانى تېزدىن جىمقۇتۇرۇش خىيالىغا كەلدى . لېكىن ئىش باشقا ، خىيال باشقا بولۇپ چىقتى ، سۇ گويا پۈتۈن دادۇي مىقياسىدا سەرەڭگە چاقسا ئوت ئالمىدىغان مايغا ئايلىنىپ قالغانىدى . قوشنا بىلەن قوشنا ، دۇي بىلەن دۇي ، شەخسىي بىلەن كوللېكتىپ ئوتتۇرىسىدىكى ماجىرا بارغانسېرى ئەۋج ئېلىپ ، بىرنەچچە كادىر توسۇپ قالالمىغۇدەك دەرىجىگە يەتتى . ئىمىن كۇلانىڭ تەشۋىق - تەربىيىسى كارغا كەلمىدى . كىشىلەرنىڭ كاللىسى قىزىپ ، كۆزىگە قىزىل تىقىلغانىدى . ئىش شۇ يوسۇندا ئىككى كۈن داۋام قىلدى . بۇ جەريانىدا يەتتە ئادەمنىڭ باش - كۆزى يېرىلىپ ، تۆت ئادەمنىڭ پۈت - قولى مېيىپ بولدى . ئەگەر تۇراپ شۇجى چارۋا دۇيىدىن ۋاقتىدا يېتىپ كېلىپ ، پۈتۈن گۇڭشېنىڭ سۇ تەقسىماتىنى مۇۋاپىق تەڭشىمىگەن بولسا ، يەنە قانداق ماجىرالارنىڭ چىقىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس ئىدى . ئوچىنچى كۈنى ئىش ئۆز ئىزىغا چۈشكەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ تەسىرى پۈتۈن گۇڭشېدا سادا پەيدا قىلدى . سايىم مانا شۇ «سادا»نى يەتكۇزۇش ئوچۇن تۆتىنچى كۈنى ئەتىگەندە تراكتورغا ئولتۇرۇپ شەھەرگە قاراپ ماڭدى .

2

«يىراق يەرنىڭ ئەندىشىسى يامان» دېگەندەك سايىمنىڭ بەشىنچى دادۇي ھەققىدە كۆپتۇرۇپ ، شاخلىتىپ يەتكۇزگەن جىددي خەۋىرى شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى كادىرلار ئارىسىدا خېلى كۈچلۈك ئىنكاس پەيدا قىلدى . شەھەر بىلەن چاڭ شۇجى ھەم خاپا ، ھەم خۇشال بولدى . ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى «جاراھەتنىڭ

ئۆز ئىچىدىن ئېغىز ئېلىپ» ئۇزۇل ـ كېسىل ھال بولۇش پەيتىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكى ئىدى . رەھبەرلىك يەنىلا شەمەرنىڭ يېڭىئاۋاتقا چىقىشىنى بېكىتتى . ئۇنىڭغا ياردەمچى قىلىپ ، شەھەرلىك پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ، يېزا ئىگىلىك ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى نىيازنىمۇ قوشتى .

بۇ كۈنلەردە شەمەر تۆرەمنى ئەپلەپ ـ سەپلەپ ئالىي مەكتەپكە كىرگۈزۈۋېتىش ئۈچۈن پايپېتەك بولۇپ يۈرەتتى . ئۇرۇمچىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا كەلگەن كادىرلارنى ئۆيىگە چاقىرىپ ، كېچىك ماشىنا بىلەن يېقىن ئەتراپتىكى باغلاردا سەيلە قىلدۇردى ، مائارىپ ئىدارىسىدىكى تونۇش ـ بىلىشلىرىنىمۇ ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ ، خېلى مۇستەھكەم ئىستىھكام قۇرغانىدى . لېكىن ، قېرىشقاندەك ئىشنىڭ ھەل قىلغۇچ پەيتىدە يېڭىئاۋاتتىكى نەس «ماجىرا» ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۇنى تەمتىرىتىپ قويدى . ئۇ چىقىمسا بولمايتتى ، ئاخىر تۆرەمنىڭ ئىشىنى يېرىم يولدا توختىتىپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى . شۇنداقتىمۇ ئوغلىنىڭ كۆڭلىنى تىنچلاندۇرۇپ :

— جەننەت ساڭا نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگەتتى . ئىمتىھانغا قورقماي قاتنىشىۋەر ، — دېدى ئىشەنچلىك ھالدا ، — قالغان ئىشلارنى مەن جاي ـ جايىدا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىمەن . بېيجىڭ ـ شاڭخەيگە بارالمىساڭمۇ ، ئۇرۇمچى ـ شىنەلەرگە چوقۇم بارىسەن .

جەننەتمۇ ئۇنى ئۇمىدلەندۈردى :

— قورقماڭ ، تۆرەم ، ئىمتىھان دېسە ، ناپالىئوننىڭمۇ پېيى سىرقىرىغان ، لېكىن ئەملىيەتتە ئۇنچە قورقۇنچلۇق ئىش يوق ، يەنىلا تەلەيگە باغلىق ، سىزنىڭ ئەزەلدىن تەلىيىڭىز ئوڭ يېگىت .

شۇنداق قىلىپ ، تۆرەم سۇر باسقان ھالدا ئىمتىھان مەيدانىغا قەدەم قويغان كۈنى شەمەرمۇ يېشىل رەڭلىك پىكاپقا ئولتۇرۇپ ، يېڭىئاۋاتقا قاراپ يولغا چىقتى .

3

ئىيۇل ئايلىرى بەكمۇ كۆڭۈللۈك كەلدى ، بەشىنچى دادۇيگە بەربكەت ياغقانىدى . بۇغدايلار ئور ۇلۇپ ، ئەنجىلەر خامانلارغا دۆ-ۋىلەندى . شۇ كۈنلەردە ئۆردەكلىكنىڭ ھەممە يېرى خۇددى تەكـ-شى ئېچىلغان كاۋا چېچەكدەك چوڭ ـ كىچىك خامانلار بىلەن توشقانىدى . دېھقانلار ھەۋەس بىلەن ئىشلەيتتى . بۇ يىل تۇنجى قېتىم بۇ يەرنىڭ قەدىمىي خامان ناخشىسى ئېيتىلدى ، «لاي ـ لاي »لار بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ ، پۈتۈن يېزىغا ئومۇمىي خوردەك ياڭراپ كەتتى :

ھالايلاڭەي ـ كالايلاڭ ،
قۇلاقلىرىڭ گۈرجەك بولسۇن ،
مۇڭگۈزلىرىڭ ئارا بولسۇن ،
تۇياقلىرىڭ پايخان بولسۇن ،
قۇيرۇقلىرىڭ سۈپۈرگە بولسۇن ،
دەسسەڭلارەي ـ يانجىڭلار ...

دېھقانلارنىڭ كۆزى تويۇپ ، كۆڭلى شادلانغان شۇنداق كۆنـ-لەرنىڭ بىرىدە شەمەر سىجاڭ ئۆردەكلىكتە پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇ ، مەھەللىلەردىن تارتىپ ئېتىزلارغىچە سوزۇلغان دۆڭە ـ دۆڭە خامانلارنى كۆرۈپ كۆزلىرى ئالا ـ چەكمەن بولۇپ كەتتى . سول قولىنىڭ بېغىشىغا ئۆتكۈزۈڭالغان كىچىككىنە خۇرۇم سومكىسـ-نى پۇلاڭلىتىپ ، ئىمىن كۈلائى ئىزدىدى . ئۇ ، بۇگۈن نەق مەيداندىلا ئىمىن كۈلانىڭ نوخلىسىنى ئېلىپ قويماقچىدى .

ئۇلار ھاشىمكامنىڭ خامانلىقىدا ئۇچراشتى ، تۇراپ شۇجىمۇ شۇ يەردە ئىدى .

— تىنچ كەپلا شەمەر سىجاڭ ، — دېدى ئىمىن كۈلا ئۇنىڭغا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىنچى بېكى تارتىسى

سالام بېرىپ ، — گۈڭشېغا چىققانلىقلىرىنى تېخى ھېلا ئاڭلىشۇدەۋۇق .

شەمەر سالامنى ئىلىك ئالمىدى . ئۇنىڭ قاپاقلىرى سېلىنىپ كەتكەنىدى .

— يولداش ئىمىن سىكرېتار ، سىزدىكى پارتىيەۋىلىك مەيدان شۇمۇ ؟ ! — دېدى ئۇ ئىمىن كۆلاغا ھۇرپىيىپ ، — يۇقىرىنىڭ قارارىنى ئىجرا قىلماي ، پۈتۈن بىر دادۇينى يەككەلىك يولىغا باشلاپسىز ، دېھقانلارنى ئارقىغا سۆرەپ ، ئەللىكىنچى يىللارغا ئاپىرىپ نېمە قىلماقچىسىز ؟ !

ئىمىن كۆلا قولىدىكى ئارىغا تايانغىنىچە لام ـ جىم دېمەي ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇردى ، تۇراپ شۇجى گەپكە قۇلاق سالغاچ خامانغا ئاياغ تاشلىدى ، ھاشىمكام بولسا بىر چەتتە ئەنجە يۆتكەش بىلەن ئاۋارە ئىدى .

— قورساق تويغۇزالمىغان يەتمىشىنچى يىللاردىن قورساق تويغان ئەللىكىنچى يىللارغا بارساق يامان بوپتۇمۇ ؟ ! — دېدى ئىمىن كۆلا ئاخىر ئۆزىنى باسالماي .

شەمەرنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى :

— نېمە ـ نېمە ؟ ! بۇ سۆزىڭىز سوتسىيالىزمغا قىلىنغان ھاقارەت ئەمەسمۇ ؟ !

ئىمىن كۆلا گەۋدىسىنى رۇسلاپ ، مىيىقىدا كۈلدى :

— سوتسىيالىزمنى ھاقارەتلەشكە ئەزەلدىن تىلىم بارغان ئەمەس ، شەمەر سىجاڭ ، چۈنكى ، سوتسىيالىزم مېنىڭ كۆزۈمنى ئېچىپ ، تىلىمنى ئۇزارتقان .

— ئەمىسە ، نېمە ئۈچۈن يۇقىرى رەھبەرلىك قارارىنى ئىجرا قىلمىدىڭىز ؟ ! — دېدى شەمەر تەئەددى بىلەن ، — باشلىق بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتى شامال بىلەن چۆپنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئوخشايدۇ ، شامال چىققاندا چۆپ ئېگىلىشى كېرەك !

تۇراپ شۇجى چىپىدە ئىشتىن توختاپ «نېمىشقا ؟» دېدى

ئۆزىچە ھەيران بولۇپ ، چۈنكى ئۇ ئەزەلدىن شامال چىققاندا تىك تۇرۇپ ، شامالغا دۇمبىسىنى ئەمەس ، مەيدىسىنى تۆتۈپ تۇرۇشنى ياخشى كۆرەتتى .

ئۇ خاماننى ئەگىپ ، شەمەرنىڭ ئالدىغا كەلدى :

— شامال چىقسا ئېگىلىدىغان قامقاقتەك چۆپلەرمۇ بولىدۇ ، قارىغايدەك قەددىنى تىك تۇتۇپ تۇرىدىغانلىرىمۇ بولىدۇ ! — دېدى ئۇ قولىدىكى ئارىنى ئەنجىگە سانجىپ قويۇپ ، — شەمەر ، بەشىنچى دادۇينىڭ ئىشىدا ئىمىن شۇجىنىڭ مەسئۇلىيىتى يوق ، مەسئۇلىيەت مەندە .

شەمەرنىڭ كۆزلىرى مىتىلداپ كەتتى :

— سىز ... ھە ، سىزدە ئىكەنلىكىنى بىلمەن ، لېكىن سىز بىلەن قىلىشىدىغان گەپ ئايرىم بولىدۇ ، ئۇنىڭ ئاقىۋىتى بەكمۇ ئەپسۇسلىنارلىق .

— لېكىن ، مەن ئەپسۇسلانمايمەن ، شەمەر ! — دېدى تۇراپ شۇجى كەسكىن ھالدا ، — بەلكىم ، شۇ كۈنلەردە جاھىللىقىم ئۈچۈن بەكمۇ خۇشال بولۇۋاتىمەن ، قارىغىنە ، بۇ بۇغدايلار نېمىدېگەن ئوخشىغان ، يېڭىئاۋاتقان تارىخىدا يازغى بۇغدايىنىڭ مو بېشى مەھسۇلاتى تۆت يۈز ئوتتۇز جىڭغا چىققان ئەمەس ، مانا بۇ يىل چىقتى ، بۇ خۇشاللىنارلىق ئىش ئەمەسمۇ ؟ !

— بۇنىڭغا پەقەت كوللېكتىپنىڭ ئۈلىنى كولايدىغان ئايرىم شەخسلەرلا خۇشال بولۇشى مۇمكىن ! — دېدى شەمەر تەلۈلەرچە بېشىنى چايقاپ ، — يەككە ئىشلەپ دان ئالغاندىن ، كوللېكتىپ ئىشلەپ سامان ئالغان ئەۋزەل .

ھاشىمكام چىداپ تۇرالماي ئاغزىنى قويۇۋەتتى :

— شەمەر سىجاڭ ، ئۇنداقتا مىسالى ، سىزنى ئاۋۇ ئالا ئۆكۈزنىڭ ئورنىدا ئوقۇرغا باغلاپ قويساق ، ساماننىڭ تەمىنى تېتىپ باقامسىز ؟ !

تۇراپ شۇجى بىلەن ئىمىن كۈلا قاتتىق كۈلۈپ كەتتى ،

ئۇلارنىڭ كۆلكىسىدىن خامانىڭ چەت - چۆرىسىدە مانلاپ يۈر-گەن قۇشقاچلارمۇ پۈرىدە ئۇچۇپ كەتتى . شەمەرنىڭ جىرايى تۇتۇلۇپ ، تەلەتى سۆرۈنلەشتى . ھاشىمكامنىڭ سۆزى ئۇنىڭ ئىز-زەت - ئابرۇيىغا تەگكەندى . لېكىن ئۇ ھاشىمكامغا رەددىيە بەرمىدى ، بەلكى ئۇنى ئۆز سالاھىيىتىگە نىسبەتەن «ئەرزىمەيدۇ» دەپ قارىدىمۇ ، ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، تۇراپ شۇجىنى باشلاپ كەتتى .

ئۇلار ئۆردەكلىكنى ئايلىنىپ ، ئائىلىلەر بويىچە چەشلەنگەن بۇغدايلارنى كۆردى . شەمەرنىڭ چىقىشى بىلەن دېھقانلارنىڭ مول ھوسۇل خۇشاللىقى بىردىنلا دەككە - دۈككىگە ئالماشتى . ئۇلار شەمەرگە يەر ئاستىدىن سىرلىق قاراپ ،بىر - بىرىگە ئاللىنېمە-لەرنى شۇڭىرلىشاتتى .

شەمەر ئەتىسى گۇڭشې پارتكومىنىڭ كېڭەيتىلگەن يىغىنىنى ئېچىپ ، بىر ھازا قاتتىق قاينىدى ، ھەربىر سۆزىدە تۇراپ شۇجە-نى خۇددى ئۇچ قىرلىق بىگىزدەك سانجىپ ئۆتتى ۋە ئاخىرىدا :

— يولداشلار ، بەشىنچى دادۇي يۇقىرى رەھبەرلىك بىلەن باشتىن - ئاخىر قارشىلىشىپ ، ئېغىر ھالدا يول خاتالىقى ئۆتە-كۈزدى ! بۇنىڭ نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان «سۇ ماجىراسى»نىڭ تەسىرىمۇ ئىنتايىن يامان بولدى . مەن سىلەرگە تۆۋەندە شەھەر-لىك پارتكومغا ۋاكالىتەن ، بەشىنچى دادۇي مەسىلىسىنى ھەل قىلىش توغرىسىدىكى قارارنى ئېلان قىلىمەن : بىرىنچى ، «ئو-زۇقلۇق ئېتىزى»دىن چىققان ئاشلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۆلچىنىپ كوللېكتىپقا ئۆتكۈزۈلىدۇ ؛ ئىككىنچى ، گۇڭشې شۇجىسى تۇراپ بىلەن بەشىنچى دادۇي پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ سىكرېتارى ئىمىن خىزمەتتىن توختىتىلىپ ، ئۆزىنى تەكشۈرىدۇ ۋە تارقىلىپ كەت-كەن يامان تەسىرنى تازىلايدۇ ! — دېدى .

تۇراپ شۇجى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ، شەمەرگە مىختەك قادالدى :

— مەن قوشۇلمايمەن !

— سىز يۇقىرىنىڭ پىكرىگە قاچان قوشۇلغان ! ھېلىمۇ قوشۇلماسلىق سىزنىڭ ھوقۇقىڭىز ، — دېدى شەمەر ئالدىدىكى قەغەزلەرنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ، — لېكىن ، ئېسىڭىزدە بولسۇنكى ، ئىجرا قىلىش بىزنىڭ مەجبۇرىيىتىمىز !

4

چۈشتە يېغىشقا باشلىغان سىم ـ سىم يامغۇر كەچكە يېقىن ئاق يېغىنغا ئايلاندى . نىياز دېرىزە ئالدىغا كېلىپ ، تۇمانلىق ئاسمانغا قارىغىنىچە خىيالغا پاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلى تۇنۇگۈندىن بېرى ئەنە شۇ ئەسكى كىگىزدەك ئېسىلىپ تۇرغان قارا بۇلۇتقا ئوخشاش غەش ئىدى .

بۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئۆزدەكلىكنى جىمجىتلىق قاپلاپ ، دېھقانلار بۇرۇقتۇرمىلىققا چۆمدى . كىشىلەر : دېھقانلارغا «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» بېرىش توغرىمۇ ، قانداق ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئويلىناتتى . بۇ سوئال نىيازنىمۇ چوڭقۇر خىيالغا سالدى ، ئوزۇقلۇق ئېتىزلىرىدىن چىققان بۇغداي مەھسۇلاتى ئۇنى ناھايىتى قىزىقتۇرغانىدى . ئۇ ئىلگىر ـ ئاخىر بولۇپ ، ئۇچ دۆيدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى . ئۆتكەندە تېرىلغۇ يەرنىڭ ئۇچتىن ئىككى قىسمىغا ئاشلىق تېرىلغان بولسىمۇ ، ئاشلىق يەنىلا يېتىشمەيتتى . ئەمما بۇ قېتىم «ئوزۇقلۇق ئېتىزى» چارىسى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ، كىشى بېشىغا بەش پۇڭدىن — تېرىلغۇ يەرنىڭ ئۇچتىن بىر قىسمىلا تەقسىم قىلىنىپ ، ئوزۇقلۇق ئاشلىق مەسىلىسى يېتەرلىك ھەل قىلىنغانىدى . قالغان ئىككى قىسىم يەرلەرگە يەنە ئاشلىق ھەم كېۋەز ، زىغىر قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەر تېرىلىپ ، دۆلەتكە ، كوللېكتىپقا ۋە شەخسلەرگە ئوخشاش پايدا يەتكۈزۈلگەنىدى .

مانا شۇنداق ياخشى چاره ، ئۇنۇملۇك تەدبىرگە ئىسىيانكەن ئارقا- ئارقىدىن چەكلەش بۇيرۇقى چۈشۈرۈلگەنلىكى ئىنىيارىدىمۇ چوڭقۇر گۇمان پەيدا قىلدى . بولۇپمۇ ، تۇنۇگۈنكى سۆھبەت يە- غىنىدا بىرنەچچە دېھقانىنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان يوللۇق پىكىرلىرى ئۇنىڭ قەلبىنى تېخىمۇ قاتتىق سىلكىندۇردى .

— يەر ئىسلاھاتى ۋاقتىدا يورۇقلۇققا چىققاندۇق ، — دېگەنىدى ياشانغان بىر دېھقان ئېغىر خۇرسىنىپ ، — ئەمدى ئىسسىقلىققا چىقتۇق ، دەپ تۇرساق ، سىلەر بۇ ئىسسىقلىقنىمۇ بىزدىن تارتىۋالدىڭلار !

نىياز ئىختىيارسىز ھالدا :

— ئۇزۇقلۇق ئېتىزى بېرىش چارىسى ياخشىمىكەن ؟ — دەپ سورىغانىدى ، بىرنەچچەيلەن تەڭلا ئېغىز ئېچىپ ، يىغىن مەيدانىنى جانلاندۇرۇۋەتتى .

— نېمىسىنى دەيلا باشلىق ، — دېدى ئاخىرىدا ياشانغان بىر دېھقان كۇلۇپ تۇرۇپ ، — مۇنداق يېڭى سىياسەتنى تۇزۇپ ، مۇشۇنداق ئوبدان چارىنى تاپقان شۇجىيىمىزنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولغاي ... بۇ سىياسەت يەنە تۆت - بەش يىل يولغا قويۇلىدىغان بولسا ، بىز قېرىلارمۇ سىلەرگە ئوخشاش كىچىك كوڭكىدا ئولتۇ- رىدىغان بولاتتۇق ، كىچىك كوڭكا ئالالمىغان تەقدىردىمۇ ، «سۆ- يەك»تىن بىرنى ئېلىپ ، يەر ھەيدەش ، ئوغۇت توشۇش ، بازارغا بېرىش ، مېھماندارچىلىق قىلىش ئىشلىرىغا ئىشلىتەتتۇق ...

تۇنۇگۈن نىياز تۇن ھەسسىسگىچە ئۇخلىيالمىدى ، كۆز ئالدىدىكى رېئال پاكىت ، قۇلاق تۇۋىدىكى ئارزۇ - تەلەپ ئۇنىڭ قەلبىنى ئازابلىدى .

ئەللىك بەش يىللىق ئۆمرىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك يېزا ئىشلىرىغا سەرپ قىلغان بۇ پېشقەدەم كادىر كاج تەلەي دېھقانلار- نىڭ جاپا - مۇشەققىتىنى ، ئارزۇ - ئارمىنىنى ئوبدان چۈشىنەت- تى . ئۇ ، بىرنەچچە قېتىم دېھقانلار بىلەن يىمەك - ئىچمەك ،

يېتىپ ـ قوپۇشتا بىللە بولۇش جەريانىدا ، ئۇلارنىڭ يەلكىسى ئىسسىپ ، قورسىقى تويسىلا ، ھېچقانداق خەقىش قىلماي ھالال-لىق بىلەن كالىدەك ئىشلەپ ، سوتسىيالىزم ئۈچۈن شەرەپ قازان-غاندىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى . لېكىن ئون يىللىق بالايىئاپەت ئۇلارنىڭ يىلىكىنى ئۈزۈۋەتتى ، چوڭ قازاننىڭ ئېشى قورساق تويغۇزۇشقا يېتىشمەيدى ...

بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ، يېڭىئاۋاتلىقلارنىڭ 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىنىڭ ئىلھامى بىلەن يول تېپىپ ، ئۆز ئەھۋالىنى ئۆزگەر-تىشكە ئۇرۇنغانلىقى ياخشى ئىش ئەمەسمۇ ؟

ئىشكىنىڭ جالاقىدە ئېچىلىشى نىيازنىڭ خىيال يىپلىرىنى ئۈزۈۋەتتى . ئۆيگە ئۈستۈبشى چىلىق ـ چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن شەمەر كىرگەنىدى . نىياز دېرىزىدىن كۆز ئۈزۈپ ئۇنىڭغا قارى-دى .

— نەلەرگە بېرىپ كەلدىڭىز ؟ — سورىدى ئۇ لامپىنى يانداۋرۇۋېتىپ ، — قارىڭە ، ئۈستۈبشىڭىز سۈزمە خالتىسى بو-لۇپ كېتىپتۇ .

— نەگە بارااتتىم ، يەنە شۇ تۈراپىنىڭ ئىشى ! — شەمەر چاپان يەڭگۈشلەۋېتىپ غودۇڭشىدى ، — بىلمەپتىكەنمەن ، ئۇ ئۆزى قەيەرنى تۈتسا شۇ يەرگە سانجىلىدىغان قارا تىكەنكەن ، ئەمدى ئۇنىڭغا چارە كۆرۈشتىن باشقا ئامال قالمىدى .

— قايسى ئىشقا چارە كۆرىمىز ؟ — سورىدى نىياز خۇپسە-لىك بىلەن .

— قايسى ئىشقا دەيسىزغۇ ! ؟ — شەمەرنىڭ كۆزى ھەيرا-لىقتا پارقىراپ كەتتى ، — يېرىم يىلدىن بېرى ئۇنىڭ يېڭىئاۋاتتا قىلغان ئىشى ئازمۇ ؟ !

— ھەقىقەتەن ئاز ئەمەسكەن ... ، — نىياز ئىختىيارسىز ھالدا كۆڭلىدىكى سۆزنى ئېيتىۋەتتى ، — ئىشقا يارىشا نەتىجىسى-مۇ بار ئىكەن ،

— سىز ! ...

— هه ، مەن بىرئاز ئويلاپ قالدىم ...

ئىككىسى بىر ـ بىرىگە قارىغىنىچە بىرەر مىنۇتتەك تىمتاس تۇرۇپ قالدى ، ئاخىر شەمەر تەئەددى قىلغاندەك سوغۇققىنە دېدى :

— ئويلايدىغان نېمىسى بار ؟ ئويلاشقا توغرا كەلسە ، ئالدى بىلەن هەممىمىز پارتىيەئىلىك مەيدانىمىزنى ئويلاپ باقساق بولىدۇ .

— توغرا ، پارتىيەئىلىك مەيدانىمىزنى ئويلىشىمىز كېرەك ، — دېدى نىياز ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن ، — مېنىڭچە ، بىز ئالدى بىلەن پارتىيەئىلىك مەيدانىمىزنىڭ ئاممىنىڭ مەنپەئىتىگە ئۇيغۇن بولغان ـ بولمىغانلىقىنى ئويلىشىمىز كېرەك !

— يولداش نىياز ، سىزگىمۇ تۇراپنىڭ جىنى چېپىلغانمۇ نېمە ؟ ! — دېدى شەمەر چالۋاقىغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئۇنتۇپ قالماڭ ، جاڭ شۇجىنىڭ سۆزى ئېسىڭىزدە بولسۇن !

— ئېسىمدە ! — دېدى نىيازمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، — لېكىن هەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى ئەمەلىيەت ئىكەنلىكىمۇ ئېسىمدە !

ئىككىسى شۇ تەرىقىدە خېلىغىچە دەتالاشتى . ئەگىتمە سۆزلەر ، تەنە ـ تەئەددىلەر چوڭقۇرلاشقانسېرى ، شەمەرنىڭ ئوغىسى قاينىدى ، ئۇ ئاخىر نىيازغا بويۇن تولغاپ :

— قولىڭىزدىن كەلسە ، تۇراپنى ئاقلاپ يۇقىرىغا ئەرز يېزىڭ ! — دېدى ـ دە ، چالۋاقىغان پېتى ياندىكى ئۆيگە چىقىپ كەتتى .

نىياز ئۆيدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىپ يەنە خىيالغا پاتتى ، شەمەرنىڭ سۆزلىرى ئۇنى سەگىتىپ ، يېڭىئاۋاتنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا تېخىمۇ دادىلراق ئويلاشقا رىغبەتلەندۈردى . بىردىنلا ئۇنىڭ قولاق تۈۋىدە شەمەرنىڭ هېلىلا چالۋاقاپ ئېيتقان «يۇقىرىغا ئەرز يېزىڭ» دېگەن سۆزى قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى ـ

ده ، كۆڭلىگە بىر خىيال كەلدى .

توغرا ، كوممۇنىستلار ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ كۆز قارىشىنى يوشۇرغان ئەمەس ، نېمە ئۈچۈن ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ئويلىرىنى يۇقىرى رەھبەرلىككە ئېيتالمايدۇ ؟ !

تۇراپ شۇجى ھېچنېمىدىن قورقماي ، شۇنداق دادىل ئىشلەگەن يەردە ، ئۇ تۆت ئېغىز لىللا گېپىنى پارتىيە تەشكىلىگە ئېيتىشتىن قورقسا بولامدۇ ! ... ئەلۋەتتە ، ئۇ «ئەرز» قىلمايدۇ ، بەلكى بىرنەچچە كۈندىن بېرى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلغان ئەھۋاللارنى ئەينەن دوكلات قىلىدۇ .

نىيازنىڭ بىردىنلا كۆڭلى يورۇپ ، ئۆزى يەڭگىللەپ قالدى ، ئۇ لامپا يورۇقىغا كېلىپ قەلەمنى قولىغا ئېلىۋىدى ، بىرنەچچە كۈندىن بېرىقى كۆرگەن - بىلگەن ئەھۋاللىرى كۆز ئالدىدا جانلىنىپ ، قەغەز بېتىگە مارجاندەك تىزىلىشقا باشلىدى ...

5

سېمونت يول بويىدىكى ئېلېكتر چىراغلىرىنىڭ بىنەپشە رەڭ شولىسى تۈنۈگۈن ياغقان يامغۇرنىڭ توختام سۈيىدە جىمىرلاپ تۇراتتى .

يول شۇنچە ئازادە ، ئادەم شالاڭ ، چەت - چۆرىلەردە غۇژمەك غۇژمەك ئولتۇرغان كەچكى ئوقەتچىلەرنىڭ ناگان - ناگاندا خېرىدار چاقىرىپ ، توۋلىغان خۇش نەپەس ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

تۆرەم بىلەن جەننەت ئاخىرقى كىنودىن قايتىپ ، يول ياقىسىدىكى ئاكاتسىيە دەرەخلىرىنىڭ قويۇق سايىسىدە پاراڭلىشىپ كەلمەكتە .

— ھەممە پېشكەلچىلىك شەمەر سىجاڭىنىڭ يوقلۇقىدىن بولىدى ، — دېدى جەننەت تۆرەمنىڭ قولتۇقىغا تېخىمۇ يېقىن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

يېپىشىپ ، — دادىڭىز بولسا ئىمتىھاندىن ئەمەس ، بەلكى راتنىڭ كۆڭۈرۈكى بولسىمۇ ئۆتۈپ كېتەتتىڭىز .

تۆرەم ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى . ئۇ ، بۇ قېتىمقى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىنىڭ بىرەر پەندىنمۇ ئۆتەلمىگەنىدى . بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئانچە ھەسرەتلىنىپ كەتمەيتتى . ھەسرەتلىنىدىغىنى ئۆزىنى چاغلىماي ، خۇددى ئېشەك مىنىپ ئات بەيگىسىگە چۈشكەندەك ، ئەخمەقلىق قىلغىنىدا ئىدى .

— بۇ گەپلەرنى ئەمدى قويۇڭ ! — دېدى ئۇ ئەلەملىك تىنىپ ، — ھەممە پېشكەللىكلىك ئۆزۈمنىڭ ئەخمەقلىقىدە ! ئادەم ئۆزىنى بىلىشى كېرەك ئىكەن ، ھېچقاچان ئۆكۈزنىڭ ئورنىغا ئۆچكىنى قوشقا قاتقىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلمەپتىمەن .

ھەر ئىككىسى بىر پەس جىم بولدى . جەننەتنىڭ چېچەن ، يۈمشاق تىللىرىمۇ بىردىنلا گەپكە كەلمەي قالدى . تۆرەم كېيىنكى كۈنلەردە نېمە ئۈچۈندۇر يېڭىئاۋاتنى يەنە پات - پات ئەسكە ئالىدىغان بولۇپ قالغانىدى . بىر چاغلاردا يېزا ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قانچە جاپا - مۇشەققەتلىك بولسىمۇ ، لېكىن تاتلىق ، ھەرقانچە ھېرىپ - چارچاشلىق بولسىمۇ ، لېكىن خۇشاللىق بىلىنەتتى . لېكىن ھازىرقى ئۆلۈك سۈدەك شاۋقۇن - سۈرەنسىز ، تىرىك تاپتەك ئىجاد - مېھنەتسىز ئۆتۈۋاتقان ھەشەمەتلىك ھاياتى ئاستا-ئاستا ئۇنىڭغا تولىمۇ مەنسىز ھەم قەدىرسىز بولۇپ تۇيۇلۇشقا باشلىدى . ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ، كەڭ ئېتىزلاردىكى قىيقاس - چۇقانغا تولغان خۇشال ئەمگەكلەرنى ، بۇك - باراقسان باغلاردىكى ھەر-خىل قۇشلارنىڭ چىرايلىق سايراشلىرىنى ، بېلىقلاردەك ئەركىلەپ شۇڭغۇغان ھوزۇرلۇق دەريا سۈلىرىنى ، يېزىنىڭ پەقەت ئۆزىگىلا خاس ساپ ھەم يېقىملىق ھاۋالىرىنى خۇمار قىلغانىدى .

جەننەتنىڭ تۇيغۇن يۈرىكى تۆرەمدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى ئاللىقاچان سەزگەن ، شۇڭا ، ئەتىدىن - كەچكىچە ئۇنىڭ يېنىدىن ئاجرىمايى ، بۇرۇنقىدىنمۇ كۆچلۈك ناز - خۇلقى بىلەن ئۇنى

ئۆزىگە مەھلىيا قىلىپ ، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئىنتىلىشلارنى ئۇ-
جۇقتۇرماقچى بولغانىدى . لېكىن قېرىشقاندەك ، تۆرەم ئىمتىھان-
دىن ئۆتەلمىدى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە جەننەتمۇ بەزى چاغلاردا ئۇنىڭغا
خۇش ياقمايدىغان بولۇپ قالدى ، ئۇنىڭ ئايىغى ئۆزۈلمەس گەپلە-
رى ، مەنىسىز كۈلكىلىرى بەزىدە تۆرەمنىڭ چىشىنى قېرىشتۇ-
رۇپ قويياتتى .

ئۇلار دەرەخ سايىسىدىن ئەگىپ ، چوڭ يولغا چىققاندىلا ئارىدىكى ئېغىر جىمجىتلىقنى جەننەت بۇزدى :

— كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلمايلا ، — دېدى ئۇ ئەركە-
لەپ ، — تاغدەك دادىڭىز بار ، چوڭ ئىدارىلەردىن بىرىگە ئورۇن-
لاشتۇرۇپ قويسا ، شۇ يەردىمۇ شان ـ شۆھرەتلىك بولالايسىز ، تۇرمۇشىمىزمۇ يەنە گۈلدەك ئۆتۈۋېرىدۇ .

— جەننەت ، بۇنداق گەپلەرنى قويۇڭ ! — تۆرەمنىڭ چىرايى تېخىمۇ تۇتۇلۇپ كەتتى ، — مەن نېمە ئويدا ، سىز نېمە كويدا !

جەننەت بىر نەرسە دېيىش ئۈچۈن تامشىندى ـ يۇ ، لېكىن ئۈدۈل تەرەپتىن ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان بىر گەۋدىنى غىل ـ پال تونۇپ ، يۈرىكى «قارت ! » قىلغىنىچە توختاپ قالدى .

— جەننەت خېنىم ، بار ئىكەنسىز ـ ھە ؟ ! — ھېلىقى گەۋدە ئۇنىڭ ئالدىدا چىپىدە تۇختىدى ، — مەن تېخى سىزنى ...

شۇ تاپتا جەننەتنىڭ چىرايى شۇنداق غەلىتە ئۆزگەردىكى ، پەقەت تۇيۇقسىز قولغا چۈشۈپ قالغان گۇناھكاردىلا شۇنداق ئۆز-
گىرىش بولۇشى مۇمكىن ئىدى . ھېلىمۇ ياخشى ، تۆرەم ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى كۆرمىدى ، جەننەتمۇ تېزلا ئۆزىنى ئوڭ-
شاپ ، تۆرەمنىڭ قولىغا چىڭ ئېسىلغىنىچە ھېلىقى گەۋدىگە كايىدى :

— ھۇ ... بېشىڭنى يەيدىغان مەست ، مېنى نېمە چاغلاۋاتە-
سەن ؟ ! سېنى كىم تونۇيدۇ ؟

www.uyghurkitap.com

هېلىقى گەۋدە راستتىنلا شىر كەيپ ئىدى ، ئاغزىدىن ھاراق-نىڭ قاڭسىق ھىدى بوقسۇپ تۇراتتى .

— مېنى تونۇمايسىز ... راست ، ھە ؟ ...— دېدى ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ ، — كۆزىڭىز پارقىراپ تۇرۇپتۇغۇ ، جەننەتخان ... ئاغزىڭىزمۇ «نىجات ، نىجات» دەپ پىچىرلاۋاتقاندۇ ، تېخى .

— سېنى كىم تونۇيدۇ ! — دەپ تەكرارلىدى جەننەت بىر-دىنلا ئەسەبىي ۋارقىراپ ، — كۆزۈڭگە جىن چېپىلىپتۇ ... تۇرەم قاراپ تۇرىسىزغۇ !

تۇرەم شۇ چاغدىلا ئېسىگە كەلدى ، كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان بۇ ئىشلار خۇددى تۈيۇقسىز چاققان چاقماقتەك ئۇنى پۈتۈنلەي گاڭگىرىتىپ قويغانىدى .

— سالام ، يولداش تۇرەم ! — دېدى ھېلىقى گەۋدە مۇلايىم-لىق بىلەن تۇرەمگە بۇرۇلۇپ ، — تونۇشۇپ قويايلى ، ئىسمىم نىجات ، پولات زاۋۇتىنىڭ ئىشچىسىمەن ، يېرىم يىل تېخنىكا ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىچكىرىگە بېرىپ يېقىندا قايتىپ كەلدىم ، بۇياق بىلەن ، — دېدى ئۇ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ كەتكەن جەننەتنى ئىما قىلىپ ، — ئىككى يىللىق ...

— تۇرەم ، نېمىگە قاراپ تۇرىسىز ! ؟ — جەننەت بىردىنلا يىغلامسىراپ تۇرەمنىڭ قولىنى سىلكىشىلىدى ، — ئۆزىڭىز سۆيە-گەن قىزنى يولدا ئۇچرىغان مەست لۇكچەك ھاقارەتلىسە چىداپ تۇرامسىز ! ؟

جەننەتنىڭ سۆزى تۇرەمنىڭ يىگىتلىك غۇرۇرىنى ئويغاتتى .

— ھە ئاداش ! مەست ئىكەنسەن ، ئاستا يولۇڭغا ماڭ ! — دېدى ئۇ غۇڭۇلدىدە كەلگەن ئاچچىقى بىلەن نىجاتقا ھۇرپىيىپ ، — ھېلى بىكار ساقچىنىڭ كالتىكىنى يەپ قالمىغىن .

نىجات مەسخىرە بىلەن كۈلدى :

— يولداش ئاغىنە ، سىزمۇ ئالدىنىپ قالماڭ ، ساقچى كال-تىكى بەدەنگە تېگىدۇ ، لېكىن ئالدامچىنىڭ كالتىكى يۈرەككە .

شۇ ئەسنادا ، بۇلارنىڭ يېنىدىن ۋېلىسىپىتنى غۇيۇلدىتىپ زەپەر ئۆتۈپ قالدى . جەننەتنىڭ پۇت ـ قولىغا باشقىچە جان كىرىپ زەپەرگە يېلىندى :

— زەپەر ، هوي زەپەر ، توختىڭە ، ماڭۇ مەست لۇكچەك ئالدىمنى توسۇپ بوھتان چاپلاۋاتىدۇ .

زەپەر بىر كەچكى ئولتۇرۇشتىن خېلى كەيپ قايتقانىدى ، ئۇ ، جەننەتنىڭ مىسكىن ئاۋازىنى ئاڭلاپ شارتتىدە ئارقىغا بۇرۇلدى ، جېدەل دېسە ، بېلىنى ئەچچە يەردىن باغلاپ چىقىدىغان بۇ بەڭۈاش يىگىت ئىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىنى سورىمايلا نىجاتقا دېۋەيلەپ كەلدى .

— ھاراقنى ئاغزىڭغا ئىچتىڭمۇ ، بۇرنىڭغىمۇ ! ؟ — دېدى ئۇ شەپكىسىنىڭ چىكىلگىنى ئارقىسىغا بۇراپ ، — بىزنىڭ ئاغىنىلەرنى يالغۇز دەپسەن ـ دە ! شەھەرنىڭ ئىگىسى بار جۇمۇ ... قوزىدەك ياۋاش بىر قىزغا بوھتان چاپلىغان ئاغزىڭ قايسى ! ؟

نىجات تۇيۇقسىز تەگكەن كاللا زەربىدىن ئارقىسىغا ئۇچۇپ كەتتى . ئۇنىڭ بېشى سېمونتقا قاتتىق تېگىپ ، ئاغزى ، بۇرنىدىن قان كەتكەنىدى .

زەپەر غالىبلارچە مەيدىسىنى كېرىپ ، تۆرەم بىلەن جەننەتكە ھىجايدى .

— خەيرخوش ... قارا كاپىر ئۇجۇقتى ، تاھىر ـ زۆھرەنىڭ كېچىسى كۆڭۈللۈك بولسۇن ! ھۇشت ... مەن كەتتىم ... ، — دېدى ئۇ بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ .

زەپەر قانداق تېز كەلگەن بولسا ، شۇنداق تېز كۆزدىن غايىب بولدى . تۆرەم يەردە ئىڭراپ ياتقان نىجاتقا قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋىدى ، لېكىن نىجات كاپىلا قىلىپ ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلدى .

— سەنلەر ... بىكاردىن ئادەم ئۇرۇپ ...

جەننەت تۆرەمنىڭ قولىنى تارتتى :

— يۇرۇك ... تېزرەك كېتەيلى !

— پۇتۇمنى قويۇۋەت ! — دېدى تۆرەم ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن تېزرەك چىقىشقا ئۇرۇنۇپ .

— شەھەرنىڭ ئىگىسى يوقمۇ ... ، — نىجات ئۇنىڭ پۇتىغا تېخىمۇ چىڭ ئېسىلىپ ۋارقىراشقا باشلىدى .

تۆرەم ئەمدى بىرئاز جىددىيلىشىپ قالدى ، ئۇ ، پۇتىنى بوشاتىش ئۈچۈن قاتتىق سىلكىۋىدى ، شىبلىتىنىڭ ناھاللىق ئۆكچىسى نىجاتنىڭ كۆكسىگە تەگدى . نىجات تېخىمۇ قاتتىق ۋارقىراشقا باشلىدى .

دەل شۇ چاغ ئۇلارنىڭ يېنىدا كەچلىك كۆزەتكە چىققان ئىككى ساقچى پەيدا بولدى . نىجات قاتتىق زەخمە يېگەنىدى ، ساقچىلار ئۇنى تۆرەمگە كۆتۈرگۈزۈپ ئېلىپ ماڭدى ، جەننەت بولسا ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشقا ئۇلگۈرگەنىدى .

6

ئىشكىنىڭ بىمەھەل چېكىلىشى شەمەرنىڭ چۈشلۈك ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتتى .

— كىم ؟ — دېدى ئۇ كۆزىنى تەستە ئېچىپ .

— مەن ... مەن سىجاڭ ، — گۇڭشې خەۋەرچىسىنىڭ ھولۇققان ئاۋازى ئاڭلاندى ، — ئۆردەكلىكتە چاتاق چىقتى ، خەقلەر سايىم مۇدىرنى ئارىغا ئېلىۋاپتۇ .

شەمەر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ، بايىلا ئۇنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدىنى ئەسىر قىلغان شېرىن ئۇيقۇ بىردىنلا قاياققىدۇر غايىب بولغانىدى .

— نېمە گەپ بولدى ؟ ئالدىرىماي ئېيتقىنە ، — شەمەر سۆزلىگەچ ئىشىكنى ئاچتى ، لېكىن ئىشىك ئالدىدا خەۋەرچىنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى .

«توؤا ! ... قارا بېسىپ ، ئۆندەرىدىمۇ نېمە ؟ ! — شەمەر ئىشىككە يۆلەنگىنىچە ۋەھىمە ئارىلاش خىيالغا پاتتى ، — بىرى چاتاق چىقتى دېگەندەك قىلىۋىدىغۇ ؟ قانداق چاتاق چىققاندۇ ؟ ... ئۆردەكلىك ، تۇراپ ... ھەي ئەخمەق ! يەنە نېمە چاتاق چىقاتتى ! ؟ ئەمدى چاتاق چىقارغانلىك ... »

شەمەرنىڭ خىيالى تۈيۈقسىز ئاڭلانغان شاۋقۇن ـ سۇرەندىن چىگىلىپ كەتتى . ئۇ ، بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ، گۈڭشې دەرۋازىسىدىن دەۋرەپ كىرىۋاتقان بىر توپ دېھقانلار بىلەن چىراـ يى تاتىرىپ كەتكەن سايىمغا كۆزى چۈشتى . شەمەر خىيالدىن دەرھال ئۆزىنى يىغىپ ، سۇرلۇك قىياپەتتە بوسۇغىدىن ئاتلىدى . ئايىغى ئۇزۇلمەي كىرىۋاتقان چوڭ ـ كىچىك توپنىڭ ئالدىدا ئىمىن كۈلا ، ھاشىمكام قاتارلىق بىرقانچە كادىر ۋە پېشقەدەم دېھقانلار تۇراتتى . شەمەرنىڭ قىسلىغان كۆزلىرى شۇنچە كۆپ كىشىلەر ئارىسىدىن ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان تۇراپنىڭ قوپال گەۋدىسىنى كۆرۈپ ئۇلگۈردى .

شەمەر قولىنى ئارقىغا تۇتقىنىچە ئالدىغا ئىككى قەدەم سىلـ جىپ ۋارقىرىدى :

— خوش ، نېمە گەپ ؟ !

سايىم دەرھال ئۆزىنى شەمەر تەرەپكە ئېتىپ دادخورلۇق ئېيتتى :

— سىجاڭ ، بۇلار ... بۇلار پارتكومنىڭ قارارىغا قارشى ئىسيان كۆتۈردى !

ھاشىمكام زەردە بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنىڭ بېلىگە تەپتى :

— سايىم ، يالغان سۆزلىمە ! دېھقان خەق ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ بېشىنى سىلىغان ھاكىمىيىتىگە قارشى ئىسيان كۆتۈرگەن ئەمەس ! بۇنداق ئىش ساڭا ئوخشاش ئىسيان بىلەن باش كۆتۈرـ گەنلەرنىڭ قولىدىن كېلىدۇ !

— ھاشىمباي ، يېقىندىن بۇيان ئۇششاق تىللىرىڭىز چىقىپ

www.uyghurkitap.com

قاپتۇغۇ ؟ ! — دېدى شەمەر زەھەرخەندىلىك بىلەن مىيقىدا كۈ-
لۈپ ، — سىزنىڭ ئالدىڭىزدا تۇرغان بالىڭىز ياكى نەۋرىڭىز
ئەمەس ، بىرى گۈڭشېنىڭ ، بىرى شەھەرنىڭ باشلىقى ! گېپىڭىز
بولسا يولىدا قىلىڭ !

ھاشىمكام تازا بىر تۇرۇلۇپ ، كېيىن يەنە ئۆزىنى بىر ئاز
باستى ـ دە :

— يولداش سىجاڭ ، يولىدا قىلغان گەپ ئاقمىسا ، ئەمدى
زادى قانداق قىلىمىز ؟ ! — دېدى قاقشاپ ، — ياغاچ ئاياقنى
ئۆزۈڭلار كۆتۈرۈپ ، تۇگمەن تېشىنى بىزگە كۆتۈرگۈزۈپ قوي-
ساڭلار بولامدۇ ؟ ! بۇ دۇنيادا دېھقانلارلا بىتەلەي كېلەمدۇ ؟ ئىش-
لىمىسەك تېخى بولمىسا ، ئىشلىسەك تاپقانغا تېخى ئىگە بولالمە-
ساق ، سۆزلىمەي قانداق قىلىمىز ؟ ! كالىنىڭ بېشىغا كۇن چۈش-
سىمۇ بوقىراپ كېتىدۇ ، سىجاڭ !

ھاشىمكام توختىشى بىلەن تەڭ كىشىلەر تەرەپ ـ تەرەپتىن
ئاقۇالداقتەك پاراسلاپ كەتتى :

— ئىشلىگەن چىشلەيدۇ ، دېگەن پرىنسىپلار قېنى ؟ !

— بىز بۇ ئوزۇقلۇق ئېتىزلىرىنى كۆز يېشىمىزنى سۇ
قىلىپ ، تەرلىرىمىزنى ئوغۇت قىلىپ كۆكەرتكەن ، ئەمدى ئاغزى-
مىز ئاشقا تەگسە ، سىلەر كېلىپ بۇرنىمىزنى تاشقا
ئۇرماقچىمۇ ؟ !

— ئاشلىقنى بەرمەيمىز ، بىز ئۇنى ئوغرىلىمىدۇق ، ئىشلەپ
تاپتۇق !

كۆپچىلىكنىڭ سۆزى كەسكىن ئىدى ، ئۇلار خۇددى «قېرى
كالا پىچاقتىن قورقمايدۇ» دېگەندەك ئەلپازدا شەمەرگە دېۋەيلەپ
تۇراتتى . شەمەر كۆڭلىدىكى ئالاقزادىلىكنى چاندۇرماي ، يەنە شۇ
سالاپىتى بىلەن گىدەيگەن ھالدا تۇراپ شۇجىغا قاراپ ۋارقىرىدى :

— تۇراپ ، بۇ نېمە گەپ ؟ !

— نېمە گەپلىكىنى ئۆزۈڭ ئاڭلاۋاتسەنغۇ ! — دېدى تۇراپ

خاتىرجەم ھالدا ، — سېنىڭ ئىككى ماددىلىق قارارىڭغا ئاممىنىڭ پىكرى بار ئىكەن !

شەمەر چالۋاقىغاندەك ئاچچىق بىلەن يەنە ۋارقىرىدى :

— بۇ ، ئاممىنى قۇتۇرتىپ ، يۇقىرى رەھبەرلىككە قارشى قوزغاش ! يولداش تۇراپ ، سىز ئۆزىڭىزنىڭ قايسى مەيداندا تۇرۇۋاتقانلىقىڭىزنى ئويلاپ قويۇڭ !

— مەن بۇنى ئۇزۇندىن بېرى ئويلىغان ، — دېدى تۇراپ يەنە شۇ ئېغىر ـ بېسىقلىقى بىلەن ، — مۇشۇ مەيداندا تۇرۇۋاتقانلىقىمنى ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ تۇرىۋېرىمەن !

شەمەرنىڭ چىرايى پۈرۈشۈپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى :

— سىز ! ...

ئۇنىڭ سۆزىنى بىر دېھقان ئېلىپ قاچتى :

— سىز ھە دېسىلا تۇراپ شۇجىغا ئېسىلىۋالماڭ ، سىجاڭ ، بىز باز ـ بازغا سالسا يۇگۈرۈپ كېلىدىغان چوجە ـ خوراز ئەمەس ، ئالدىمىز چەۋرە كۆرگەن ئادەملەرمىز . بىزنى بۇ يەرگە ئۆز ئەمگىكىمىزنىڭ ئاچچىق ھەسرىتى باشلاپ كەلدى ، سىزنى ئۆز رەھبىرىمىز ، پىكرىمىزنى ئاڭلايدۇ ، دەپ كەلدۇق .

بۇ سۆزلەر شەمەرنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى ، ئۇ ، گويا مۇرەككەپ بىر چىگىشنىڭ يىپ ئۇچىنى تېپىۋالغاندەك ، شۇنى چىڭ تۇتسىلا چىگىش ئۆزلۈكىدىن يېشىلىپ كېتىدىغاندەك يەنىلا تۇراپقا ئېسىلىۋالغانىدى :

— يولداش تۇراپ ، ئەگەر سىز يەنىلا شۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسىڭىز ، ئاخىرقى قېتىم ئاگاھلاندۇرۇپ قويايى : گۇڭشې شۇجىلىقىڭىزدىنمۇ ئۈمىد قالمايدۇ !

تۇراپ بۇ قېتىم توپنىڭ ئارىسىدىن سۇغۇرۇلۇپ ، شەمەرگە يېقىنراق كەلدى ، ئۇنىڭ چىرايىدىن بىر خىل مەسخىرە ئارىلاش كۈلكە يېغىپ تۇراتتى .

— يولداش شەمەر ، شۇجىلىق ماڭا ئەزەلدىن بەخشىندە بولغان ئەمەس ، — دېدى ئۇ ھەممىگە ئاڭلانغۇدەك دادا قىلىپ ، — لېكىن يېڭىئاۋاتلىقلار بىلەن تەقدىرداش بولۇش ماڭا ئەزەلدىن بەخشەندە بولغان . پارتىيە ئەزاسىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، ھوقۇقتىن ئايرىلىپ قېلىش ، چوڭ گەپ ئەمەس ، لېكىن ، پارتىيە كۆرسەتكەن يولدىن ئايرىلىش ، ئۆزۈڭگە تەقدىرداش بولغان خەلقتىن ئايرىلىش — مانا بۇ چوڭ گەپ ! بۇنى سەنمۇ ، مەنمۇ پارتىيىلىك ۋىجدانىمىز بىلەن ئوبدانراق ئويلاپ باقساق بولىدۇ !

تۇراپنىڭ سۆزى خۇددى بىر كۆزگە كۆرۈنمەس ئىسسىق ئېقىمدەك ، دېھقانلارنىڭ توڭلىغان ۋۇجۇدىدا ئىللىق ھارارەت بېغىشلىدى . ئۇلار بۇ پېشقەدەم شۇجىسىغا ئالاھىدە ھۆرمەت بىلەن باشقىدىن قايرىلىپ تىكىلدى ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ، ئۇ ، گويا بۇرۇنقىدىنمۇ يوغىناپ كەتكەندەك يۈكسەك ، بۇرۇنقىدىنمۇ مۇلايىملىشىپ كەتكەندەك سۆيۈملۈك تۇيۇلدى . كىشىلەر قارىماققا قوپال ، كېلەڭسىز كۆرۈنگەن بۇ گەۋدىنىڭ قەلبى خۇددى مانا شۇ يەرنىڭ ئاق تېرەكلىرىدەك تۈپتۈز ، بۇلاق سۈلىرىدەك سۈپسۈزۈك ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر ھېس قىلىشتى .

لېكىن ئۇنىڭ سۆزلىرى شەمەرنىڭ ۋۇجۇدىدا شىددەتلىك ئەكس سادا قوزغىدى ، ئۇنىڭ نەزىرىدە ، تۇراپ ئالجىغاندەك ، تەلۈلىكى چېكىگە يېتىپ ، ېشىغا قونغان بەخت قۇشىنىمۇ قوپاللىق بىلەن قوغلاۋاتقاندەك ، تەشكىلىنىڭ ئىشەنچ ـ ئۈمىدلىرىنىمۇ ئەسەبىيلىك بىلەن يەرگە ئۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى . شۇڭا ئۇ ، تۇراپ بىلەن سۆزلىشىشنىڭ ئەمدى ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ، ئەپسۇسلانغان قىياپەتتە ېشىنى سىلكىدى .

— بوپتۇ ... «دوزاخقا ئۆگەنگەن ئادەم بېھىشقا كۆنمەپتۇ» دېگەن گەپمۇ راست ئىكەن ! سىزنىڭ ئىشىڭىز توغرىسىدا كېيىن سۆزلىشەيلى ! — دېدى ئۇ ۋە بىردىنلا تۇراپتىن كۆزىنى ئېلىپ ، كۆچىلىككە چىقىپ كارلىدى ، — ھازىرقى گەپ ، ئوزۇقلۇق

ئېتىزلىرىدىن چىققان ئاشلىقنى دەرھال ئۆتكۈزۈۋېلىش . بۇ شەھەرلىك پارتكومنىڭ قارارى ، بۇنىڭغا ھېچكىمنىڭ ھۆتۈت — پۆتۈت دېيىشىگە ھەققى يوق ! ئەگەر يەنىلا قارشىلىق كۆرسەتكۈچىلەر بولسا ...

ئۇنىڭ سۆزىنى ئارقا تەرەپتىن شىپىرلاپ كەلگەن گۈڭشې كاتىپى بۆلۈۋەتتى :

— سىجاڭ شەھەردىن تېلېفون كەلدى ، جىددىي ئىش ئوخشايدۇ ! ...

شەھەر ئارقىسىغىمۇ قارىماي ، ئىرغاڭلىغىنىچە ئىشخانىغا قاراپ يۈگۈردى ، كۆپچىلىك بىر — بىرىگە قاراشقىنىچە تۇرۇپ قالدى ...

سەھرا رېشتىسى

1

تۆرەمنى ئۈچ كۈندىن بېرى ساقچى ئىدارىسى تۇتۇپ قالدى . ماربخان يالغۇز ئوغلىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا تولا يىغلاپ ، قورايدەك قۇرۇپ كەتتى . ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي ، ئاخىر شەھەرگە تېلېفون بەردى ، شەھەر بۇگۈن كىرىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى . قانداقلا بولمىسۇن ، ئۇ ، بۇگۈن پەيدا بولۇشى كېرەك ، خوتۇن كىشىنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ ؟ قانۇن كۆز يېشىغا پەرۋا قىلمايدىكەن ، ئۇ ھەم دادا ، ھەم باشلىق بولغاندىن كېيىن ، يالغۇز ئوغلىنى ھەرقانداق قىلىپ بولسىمۇ قۇتقۇزۇپ چىقىشى كېرەك — دە !

ماربخان شۇنداق خىياللار بىلەن بىردەم ئۆيگە كىرىپ ، بىردەم ھويلىغا چىقىپ ، ئېرىنىڭ يولىغا تەقەززا بولدى ، پەقەت چۈشكە يېقىن شەھەرنىڭ ماشىنىسى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولغاندىلا ماربخاننىڭ يۈرىكى ئىزىغا چۈشۈپ ، كۆڭلى تاغدەك كۆتۈرۈلدى .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى

شەمەر بوسۇغىدىن ئاتلاپلا ھولۇقۇپ سورىدى
— تۆرەمگە نېمە بولدى؟ مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە ئىش چىقىرىپ يۈرگىنى نېمىسى ئۇ دەيۈزنىڭ!

ماربخان ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى:

— نېمە بولاتتى، ئارىچىغا ئالتە تاياق، دېگەن شۇ! — دېدى ماربخان رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتۈپ، — ھېلىقى سېۋەت باش، تەمبۇر پاچاق ئېزىتقۇ قاچان مۇشۇ ئۆيدە ئاپىرىدە بولدى، تۆرەمنىمۇ شۇنىڭدىن باشلاپ قارا باستى، ئۆيىمىزنىڭمۇ بەرىكىتى ئۇچتى.

— كىمنى دەيسەن؟ — سورىدى شەمەر چۈشىنەلمىگەندەك.

ماربخان ئاچچىقىنى غودۇڭشىدى:

— كىم بولاتتى، ھېلىقى جەننەت دېگەن ناقىسچۇ.

— خەقنىڭ بالىسىنى ئەيىبلىمە! — دېدى شەمەر سەل ئاچچىقلىنىپ، — شۇنداق مۇلايىم، بىلىملىك قىزدا نېمە گۇناھ؟ ئوغلۇڭنىڭمۇ شۇنچە ياخشى خېرىدارلىقىنى قىلدى، بولمىسا ھېلىقى مايسەم دېگەن سەھرايىنى پاناھ تارتىپ بىزدىنمۇ تاناتتى ... بولدى، تامىقىڭنى تەييارلا، مەن ساقچىغا بېرىپ باقاي.

شەمەر يۈيۈنۈش ئۈچۈن ئۆيگە كىرىپ كەتتى، ماربخان كۆز يېشى ئىچىدە تاماق تەييارلىدى. چۈشتىن كېيىن شەمەر ساقچى ئىدارىسىگە كەلدى، دېلو بۆلۈمىنىڭ ئوتتۇرا ياشلىق، جۇەككىنە كادىرى ئۇنى كۈتىۋېلىپ تەكلىپ قىلىپ، تۆرەمنىڭ ئەھۋالىنى قىسقىچە تونۇشتۇردى:

— بۇ قېتىمقى ئادەم ئۇرۇش دېلوسىدا تۆرەمنىڭ جاۋابكارلىقى خېلى ئېغىر، دەۋاگەر نىجاتنىڭ ئىككى چىشى سۇنۇپ، قاتتىق مەجبۇرىي مەجبۇرلىغان. كۆپ قان كەتكەنلىكتىن جىددىي داۋالىنىۋاتىدۇ. ئېنىقلىشىمىزچە، بۇ دېلوغا بىۋاستە چېتىشلىق جەنىنەت ئۇچىغا چىققان ئالدامچى ھەم ئەخلاقىي جەھەتتىن بۇزۇلغان

قىز ئىكەن ، بىر ئاي بۇرۇن مەكتەپ رەھبەرلىكى ئۇنى بۇيرۇق بىلەن ئوقۇشتىن چېكىندۈرۈپتۇ . دېلو سادىر بولغان كۈننىڭ ئەتىسى ئۇ بىر شوپۇر بىلەن ئۇرۇمچىگە قاچقان .

شەھەرنىڭ تاپىنىدىن كىرگەن بىر پارچە ئوت ئىچىنى كۆيۈدۈرۈپ مېڭىسىدىن چىقىپ كەتتى ، ئۇ ، كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككىنىچە لاسسىدە بولۇپ قالدى .

— تۆرەمنىڭ يەنە بىر شېرىكى زەپەر چەت ناھىيىلەردە قېچىپ يۈرىدۇ ، — دېدى ھېلىقى كادىر ئالدىدىكى ماتېرىياللارنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ، — شۇنى تۇتقاندىن كېيىن ، بۇ دېلودىن خۇلاسە چىقىرىمىز .

شەھەر ساقچى ئىدارىسىدىن روھى چۈشۈپ ، قاپىقى سېلىنىغان ھالدا قايتىپ چىقتى . ئۇنىڭ خىرەلەشكەن كۆز ئالدىدا جەننەتنىڭ كېلىشكەن تەقى - تۇرقى ، يېقىملىق چىراي - شەكلى غىل - پال پەيدا بولغاندەك قىلدى - دە ، ئارقىدىنلا قاپقارا ، سۇرلۇك بىر كۆلەڭگە ئايلىنىپ غايىب بولدى .

2

مايسەم شۇنچە يولنى ۋېلىسىپىت بىلەن ئۇچ يېرىم سائەتتە بېسىپ بولدى . ئۇ ، شەھەرگە كىرگەندە ، يۈزلىرى ئانارەڭ قىزىرىپ ، سېكىلەك چاچلىرى تەر بىلەن ماڭلىيىغا ھالقا - ھالقا بولۇپ چاپلىشىپ كەتكەندى .

ئۇ ، تۇنۇگۈن كەچتە گۇڭشېدىكىلەردىن تۆرەمنىڭ ئادەم ئۇرۇپ ساقچىغا كىرىپ قالغانلىقىنى غىل - پال ئاڭلاپ قېلىپ ، كېچىچە ئۇخلىيالمىدى ، ئۇ كۆپ نەرسىلەرنى ئويلىدى ، رەنجىش ، يوشۇرۇن ھەسەت ، لەۋزىسىزلىك ئۇنى ھەرقانچە بىئارام قىلسىمۇ ، لېكىن يەنىلا سۆيگۈ ۋاپاسى ئۇستۇن كەلدى . ئۇ ، ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ بېشىغا كۇن چۈشكەندە ، ئۇنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئىنتېرنېت بېكى تارىسى

يوقلاپ ، دەردىگە ھەمدەم بولۇشنى ئىنسانىي بۇرچۇم دەپ ھېسابلايتتى . شۇڭا ئۇ ، ئەتىگەندىلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، تانسىسىك قۇلىقىغا بىر نەرسىلەرنى پىچىرلاپ قويۇپ ، تۇرەمنى يوقلاش ئۈچۈن ۋېلىسىپىتىنى مىنىپلا يولغا چىقىپ كەتكەنىدى .

مايسەم ھېچقانچە تەمتىرىمەيلا شەھەرلىك يىغۇبلىش ئورنىنى تېپىۋالدى . ئۇلار ئىشىك ـ دېرىزىلىرى مىخلانغان كىچىككىنە ئۆيدە ئۇچراشتى .

تۇرەم دەسلەپ خىجالەتچىلىك ئىچىدە قورۇنۇپ ، ئۇڭايسىزلانغان بولسىمۇ ، لېكىن مايسەمنىڭ غەرەزسىز ، سەمىمىي كۆزلىرىنى ، بۇرۇنقىدەكلا يېقىملىق مۇئامىلىسىنى كۆرۈپ ، بىردىنلا يەڭگىللەپ قالدى .

— شەھەرگە كىرىپلا ھەممىنى ئۇنتۇپ قالدىڭىز ـ ھە ؟ — دېدى مايسەم تەبىئىي مېھرىبانلىقى بىلەن كۈلۈپ ، — مانا ئەمدى شۇنىڭ گۇناھىنى تارتىۋېتىپسىز .

— سىزچۇ ؟ — تۇرەم يۇمران ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ قالغان يۈزىنى سىلاپ قويۇپ مايسەمگە سىرلىق قارىدى ، — سىز ئۇنتۇمىدىڭىزمۇ ؟

— مەن ؟ ! — مايسەم ئەندىككەندەك سوئال نەزىرىدە تۇرەمگە لەپپىدە قارىدى .

— ئەمىسە ، ھېلىقى خالتىدىكى نەرسىلىرىڭىز نېمە ئۇ ؟ !

— قايسى نەرسىلەر ؟ — مايسەم ھەيران بولدى .

تۇرەم بارماقلىرىنى پۈكۈپ بىر ـ بىرلەپ سانىدى :

— جىگدە يېلىمى ، قوماچ ، كۆمۈر ، سامان ، پەي ...

مايسەم ئاغزىنى تۇتقىنىچە پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى .

— شۇ نەرسىلەر سىزنى ئۇنتۇغانلىقىمىڭ پاكىتى ئىكەن-دە ! ؟

— شۇنداق چۈشەندىم .

— ئوبدان چۈشىنىپسىز ، — دېدى مايسەم مەنىلىك

كۆلۈپ ، — ماربخان ئانامنىڭ ئەزەلدىن جىگدە يېلىمىدە باش تارايدىغانلىقىنى بىلمەمتىڭىز ؟ سىز بىلەن مەن مەكتەپتىكى چېغىمىزدا قانچە قېتىم قوماچ تالىشىپ ، ماي تارتىشقانىدۇق ، سىز ئۇنىڭغا ئامراق ئەمەسمىدىڭىز ؟ — مايسەم تۆرەمدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ يەرگە قارىدى ۋە بىردىنلا پەس ئاۋازدا چۆچەك ئېيتقاندەك سۆزلەشكە باشلىدى ، — بۇرۇنقى زامانىدا ئىككى ئاشىق-مەشۇق ئۆتكەنىكەن ، ئۇلار بىر - بىرىدىن يىراقتا ئىكەن ، سېغىنىش بىلەن بىر - بىرىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ كۆمۈر ئىكەن ، قىزنىڭ ئىشقىدا يىگىتنىڭ رەڭگى سامان ئىكەن ، ئۇ كېچە-كۈندۈز خۇدادىن قۇشقا ئوخشاش قانىتىم بولسا مەشۇقۇمنىڭ قېشىغا ئۇچۇپ بارسام ، دەپ پەي تىلەيدىكەن ... بۇ چۆچەكنى ماڭا ھاجىخان مومام ئېيتىپ بەرگەن .

مايسەم «چۆچەك»نى ئېيتىپ بولۇپ ، ھەم تەئەججۇپ ، ھەم قانداقتۇر بىر ئىچكى ھەسرەت بىلەن تۆرەمگە مۆلدۈرلەپ تۇراتتى . تۆرەم ئۇنىڭ ئۇياتچان كۆزلىرىگە قاراپ چوڭقۇر ئويغا پاتتى . بۇ كۆزلەر ئون نەچچە يىلدىن بېرىقى دەسلەپكى دوستلۇق ، كېيىنكى سۆيگۈ يولىدا بىرەر قېتىممۇ سەمىمىيەتسىزلىك ۋە قىزغىنىش بىلەن ئالىيىپ باقمىغانىدى ، ئۆزىگە نىسبەتەن ھامان سەممىي مېھرىبانلىق بىلەن يالقۇنجاپ تۇراتتى . مايسەمنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىن ئۇنىڭ چىگىش كۆڭلى خۇددى چاقماقلىق يامغۇردىن كېيىنكى سۈزۈك ئاسماندەك ئېچىلىپ كەتتى .

— مايسەم ، مېنى كەچۈرەمسىز ؟ — تۆرەمنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى ، ئۇنىڭ مايسەمگە تىكىلگەن كۆزلىرىدىن بىر خىل يېلىنىش ھەم ئاچچىق پۇشايمان ئەكس ئېتىپ تۇراتتى . مايسەم گەپ قىلمىدى ، پەقەت سومكىسىدىن كىچىككىنە بىر تۇگۈنچەكنى ئېلىپ ، بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن تۆرەمگە ئۇزاتتى . بۇ ئۇنىڭ خېلى بۇرۇنلا تۆرەمگە ئاتاپ ، يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىپ كەشتىلەپ تىككەن يىپەك ياغلىقى ئىدى .

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن
www.uyghurkitap.com

3

زەپەر تۇتۇلغاندىن كېيىن ، تۆرەمنى ساقچىدىن قويۇۋەتتى . ماربخان ئۇنى باغرىغا بېسىپ ، يۇز - كۆزلىرىنى سىلاپ كۆز يېشى قىلدى .

— جېنىم بالام ، كۆزۈمدىن ئۇچۇپ كەتتىڭغۇ ، — دېدى ئۇ ئوغلىنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە سەپسېلىپ ، — توقۇتاق بالا ، ئىلمەك قازا دېگەن شۇ ئەمەسمۇ ؟

شەمەر ئوغلى بىلەن ئادەتتىكىچىلا كۆرۈشتى . نېمە ئۇچۇن-دۇر ئۇنىڭ روھى تۆۋەن ، مۇئامىلىسى سۇس ئىدى . ئۇ ، بىر تەرەپتىن ، جەننەتتىكى «غەلىتە قىز» بولۇپ چىققانلىقىنىڭ سەۋە-بىنى ئويلاپ تېگىگە يېتەلمىسە ؛ يەنە بىر تەرەپتىن ، ئوغلىنىڭ ساقچىغا چۇشۇپ ، كىشىلەر ئارىسىدا ئۆزىگە ئاھانەت كەلتۇرگەن-لىكىدىن خاپا ئىدى .

بىر ئائىلە كىشىلىرى جەم بولۇپ ، ئەمدى داستىخان ئۇستە-دە ئولتۇرۇشىغا ئىدارىدىن ئالاقىچى كېلىپ ، شەمەرنى ۋىلايەت-لىك پارتكومىدىن چاقىرتقانلىقىنى خەۋەر قىلدى . شەمەر تاماقنى يېرىم - يارتا يېدى - دە ، ماشىنىغا ئولتۇرۇپ ئالدىراپ - تېنەپ يولغا چىقتى . ئۇ ، ۋىلايەتلىك پارتكومىنىڭ باغ - ۋارانلىق ئازادە هويلىسىغا كىرگەندە مۇئاۋىن شۇجى مۇسا ئەيسا ئۇنى ئىشخانىسى-نىڭ ئالدىدا كۈتۈپ تۇرغانىدى . ئۇلار قىسقىچە سالاملاشقاندىن كېيىن ، ئاستىغا گىلەم سېلىنغان ، ئىككى تەرەپكە بۇلغار تاشلىق كرېسلولار قويۇلغان كۆركەم ئىشخانىغا كىرىشتى .

— يېڭىئاۋاتتىن قاچان كىردىڭىز ؟ — سورىدى مۇسا شۇجى ئاپئاق شالاڭ چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تاراشتۇرۇپ .

شەمەر ئورنىدىن سەل قوزغىلىپ ، ئىتائەتمەنلەرچە تەلەپ-پۇزدا ئاستاغىنا جاۋاب بەردى :

— ئۇچ كۈن بولدى .

— ياخشى ، بۇرۇنراق قايتىپ كىرگەنلىكىڭىز ياخشى بولىدى ، — دېدى مۇسا شۇجى ئەينەكلىك ئىشكاپتىن بىر ماتېرىيالنى ئېلىۋېتىپ ، — قانچە كۆپ تۇرغان بولسىڭىز زىيانمۇ شۇنچە كۆپ بولاتتى ...

— زىيان ؟ ! ... ، — شەمەر كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، ئاغزىنى ئاچقىنىچە تۇرۇپ قالدى .

مۇسا شۇجى ئۇنىڭ يېنىدىكى كرېسلوغا ئولتۇرۇۋېتىپ دېدى :

— شۇنداق ، زىيان هېلىھەم ئاز ئەمەس ! بىز كۆپ هاللاردا ئۆزىمىزدىكى تۆرىچىلىك ، قاتمالللىقنىڭ كاساپىتىدىن خەلق بەلەن هەمنەپەس بولالمايمىز ، ئۇلارنىڭ پايدا دېگىنى بىزگە زىيان بولۇپ تۇيۇلىدۇ ، ئۇلارنىڭ ئالغا ئىنتىلىشى بىزگە چېكىنىش بولۇپ تۇيۇلىدۇ ... ، — ئۇ بىرئاز توختىۋېلىپ ، قولىدىكى بىر پارچە ماتېرىيالنى ۋاراقلىغاچ يەنە داۋام قىلدى ، — تۇراپ شۇجىنىڭ خېتى بىلەن نىيازنىڭ تەكشۈرۈش دوكلاتىنى ۋىلايەتلىك پارتكوم مۇزاكىرە قىلدى ، بۇ هەقتەتەنمۇ قىممەتلىك تەجرىبە ئىكەن . يولداش شەمەر ، جەمئىيىتىمىز هازىر ئاجايىپ بىر تارىخىي بۇرۇلۇش دەۋرىدە تۇرۇۋاتىدۇ . يېڭىئاۋاتلىقلار بۇ بۇرۇلۇش دەۋرىنىڭ ئالدىدا مېڭىپتۇ ، تۇراپ شۇجى ئۇنىڭ سەركىسى ئىكەن ، بىز ئۇنى قوللىشىمىز كېرەك ! ...

شەمەرنىڭ ۋۇجۇدى شۇركۈنۈپ كەتتى ، چىرايى بىر ئۆڭۈپ ، بىر تاتىرىپ ، بايا هەممە يېرىنى قاپلىغان قىزىللىق ئەمدى ئاستا ـ ئاستا يوقاپ ، ئىككى ياڭىقىدىلا قالدى . چوڭقۇر قورۇق قاپلىغان كەڭ ماڭلىيىدىن بولسا ، سوغۇق تەر تەپچىپ چىقىشقا باشلىدى .

— مانا بۇ ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ قارارى ، كۆرۈپ بېقىڭ ، — دېدى مۇسا شۇجى قولىدىكى ماتېرىيالنى ئۇنىڭغا سۇنۇپ ، — بىز يېڭىئاۋاتنىڭ تەجرىبىسىنى بىرنەچچە ناھىيىگە

كېچەيتىپ «ئىككىنى كۆتۈرە بېرىش»نى سىناق قىلىشنى قارار قىلدۇق ، بۇگۈن يېڭىئاۋاتقا بىر تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى چىقىپ كەتتى .

شەمەرنىڭ تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ ، كۆز ئالدى بىردىنلا قاراڭغۇلىشىپ كەتتى . ئۇ ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن ماتېرىيالنى ۋاراقلاۋاتقان بولسىمۇ ، لېكىن كۆزدىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . پەقەت ئۇنىڭدىكى «يېڭىئاۋاتنىڭ يېڭى تەجرىبىسى» دېگەن خەتنىڭ ھەر بىرى بىردەم تۇراپ شۇجىغا ، بىردەم سايىم گۈمبەزگە ئايلىنىپ ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سۈرەتتەكلا قېتىپ قالغاندى .

مۇسا شۇجى خوشلىشىدىغان چاغدا قىسقىلا ئەسكەرتىپ قويدى :

— يولداش شەمەر ، پارتىيىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى يېزا سىياسىتى بىزنى سەگەكلەشتۈرۈپ قويدى ، ئالغا ئىلگىرىلەش يولىدىكى پۈتلىكاشاڭغا ئايلىنىپ قالماسلىقىمىز ئۈچۈن ئەستايىدىل ئۆگىنىشكە توغرا كېلىدۇ ، مەن سىزنىڭ ئۆتكەندىكى خاتالىقلارنى بوغچا قىلماي ، بەلكى ئۇنى ساۋاق ھەم قامچا قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن !

شەمەر خامۇش ھالدا ماشىنىغا چىقتى . ئۇ يولبويى كۆپ نەرسىلەرنى ئويلىدى ، لېكىن نېمە ئويلىغانلىقىنى بىلمەيتتى . ئۆيگە كىرىشىگە خۇددى «ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك» دېگەندەك ، يەنە بىر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىدى . تۆرەم كىچىككىنە يۈك ـ تاقىسىنى ۋېلىسىپىتنىڭ ئارقىسىغا تېڭىپ ، يېڭىئاۋاتقا مېڭىشقا تەييارلىنىپ تۇراتتى . شەمەر نېمە دېيىشىنى بىلمەي ئەسەبىيلەرچە گۆلىيىپ تۇرۇپ قالدى . راستىنى ئېيتقاندا ، شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن زاكونلاشقۇدەك ماجالى يوق ئىدى . تۆرەم تەييارلىقلىرىنى پۈتكۈزۈپ ئانىسى بەرگەن سومكىنى بوينىغا ئاستى ـ دە ، ۋېلىسىپىتنىڭ رولىنى قايرىدى . شۇ چاغدا شەمەرنىڭ شوپۇرى ئۇنىڭغا مۇراجەت قىلدى :

— توختاڭ ، مەن ماشىنا بىلەن ئېلىپ چىقىپ قويايى ،

ۋېلىسىپىتتە چارچاپ قالىسىز .

— رەھمەت ئۇستام ، — دېدى تۆرەم ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ، — چارچىسام كۆپرەك تەر چىقىپ نەچچە ۋاقىتتىن بۇيادىقى هارام تەرلەر ئېقىپ كېتەر .

ئۇ ئانىسىغا ، دادىسىغا قولىنى پۇلاڭلاتقىنىچە خوش ئېيتىپ يۇرۇپ كەتتى .

ماريخان بىرنەچچە قەدەم ئالدىغا يۈگۈرۈپ ۋارقىرىدى :

— تۇراپ داداڭغا ، زورىخان ئاناڭغا ، مايسەمگە سالام ئېيت ، بالام ، ئۆزۈڭمۇ يوقاپ كەتمە ، پات ـ پات كىرىپ تۇرغىن !

شەمەر پۇتۇنلەي خۇددىنى يوقاتتى ، مۇشۇ بىرنەچچە سائەت ئىچىدىلا ئارقا ـ ئارقىدىن كەلگەن دەرد ـ ئەلەم ئونىڭ يۈرىكىنى ئانقان پاختىدەك تىتىۋەتكەنىدى .

*

يىراق ئۇپۇقتىن قۇياش نۇر چاچاتتى ، ئۇ خۇددى قىزىل ياقۇتتەك جۇلالىنىپ ، كەڭ دالىنى قىزىللىققا پۇركىگەنىدى ...

پۇتۇن ۋۇجۇددىن ياشلىقنىڭ كۈچى تېمىپ تۇرغان تۆرەم ۋېلىسىپىت بىلەن غۇيۇلداپ كەلمەكتە . سەھرانىڭ كەچكى سالقىن شامىلى ئونىڭ ئوچۇق كۆكسىگە ئۇرۇلۇپ ، يۈرىكىنى سەگىتسە ، ئاللىقانداق يېقىملىق خۇش پۇراقلار دىماغىغا ئۇرۇپ ، قەلبىنى مەست قىلاتتى .

يېڭىئاۋاتقا يېقىنلاشقانسېرى ئونىڭ يۈرىكى هاياجاندىن دۈپۈلدەشكە باشلىدى ، ئونىڭ كۆز ئالدىدا مايسەم پەيدا بولدى ، ئۇ قوللىرىنى خۇددى قارلىغاچتەك كېرىپ ، لىك ـ لىك شوڭغۇپ ، ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى .

تۆرەمنىڭ لەۋلىرى ئىختىيارسىز پىچىرلاپ ، يۈرەك سۆزلىرى كۆڭۈل رىشتىگە مەرۋايىتتەك تىزىلدى :

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىلىش
www.uyghurkitap.com

بۇلبۇلۇڭ كەلدى جېنىم سېنى سېغىنىپ،
چىللىۋال بۇلبۇلچە سايراپ قېشىڭغا .
قانچە چۆل ـ دەشتىلەرنى باستى ئۇ ھېرىپ ،
سۆيۈ ئۇنىڭ مەڭزىگە ، قوندۇر بېشىڭغا...

تۆرەم ماڭغانسېرى غەيرەتلەندى ، ئۇنىڭ كۆز ئالدى بارغانسېرى كېڭەيىپ ، يوللار شۇنچە راۋانلاشتى . ئەنە ، ئۇنىڭغا تۇنۇش ئۆرۈكلۈك باغ ، ئەنە بىر چاغلاردا مايسەم بىلەن قول تۇتۇشۇپ مەكتەپكە ماڭغاندا ئۆتىدىغان كۆجۇم مەھەللە . ئەنە ئۇلار ئۇچۇن سەيلىگاھ بولغان مەجنۇنتاللىق ، سۇمبۇل نوتىلىق دەريا بويلىرى ...

بىردىنلا تۆرەمنىڭ كۆزىگە گۈڭشې قورۇسى بىلەن قورو ئالدىغا توپلانغان نۇرغۇن كىشىلەر كۆرۈندى ، ئۇ يەر خۇددى توي مەرىكىسىدەك قاينام ـ تاشقىنلىققا چۆمگەندى . كىمدۇر سۆزلەۋاتاتتى ، ئۇ تۇراپ شۇجى ئەمەسمۇ ؟ ھە ، دەل ئۆزى شۇ ! قارىغىنە ، ئۇنىڭ ئاۋازى نېمىدېگەن جاراڭلىق ، كەيپى نېمىدېگەن چاغ ـ ھە ؟

بىردىنلا قىيقاس ـ چۇقانلار كۆتۈرۈلۈپ ، چاۋاك ئاۋازلىرى ياڭراپ كەتتى ...

تۆرەم ئىيۇل ئايلىرىنىڭ كەچكى سالقىن شامىلى باغلاردىكى پىشقان مېۋىلەر بىلەن ھەرخىل گۈللەرنىڭ شېرىن ، خۇش پۇراق ھىدىنى تارقاتقان مەھەللە يولىدىن ئۆردەكلىككە كېتىۋېتىپ ، ئۆزى ئۆسكەن يەرلەرگە ھەۋەس بىلەن قارىدى : «بۇ يەرلەر نېمىدېگەن كەڭ ، نېمىدېگەن باي ـ ھە ؟ ھەقىقەتەنمۇ بۇ يەرگە ئوخشايدىغىنىنى ھېچ يەردىن تاپالمايسەن . چۇنكى ، بۇ يەردە ئىشلار كەڭ قانات يايغان ، بۇ يەرلەر كەلگۈسىدە چوقۇم ئاشلىق كانىغا ، نۇر شەھىرىگە ئايلىنىدۇ ! ... »

1982 ـ يىل يانۋار ـ ئاپرىل ، ئۇرۇمچى ـ قەشقەر

قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا

بىرىنچى باب

ئادۇوكات

1

دات باسقان چويۇن قۇلۇپ شاراقشىپ ئېچىلدى ، پۇتىغا كىشەن ، قولىغا كويزا سېلىنغان ياشقىنە ئايال مەھبۇس ئىشىككە ئەندىكىپ قارىدى . ئۇ بىرەر ئايدىن بۇيانقى قاتمۇ قات سوئال-سوراقلاردىن يۈرەكئالدى بولۇپ كەتكەنلىكتىنمىكىن ، كۆزلىرى چۆچۈپ قارايتتى .

يارىشىملىق سوت فورمىسىدا كىيىنگەن ئوتتۇرا ياشلىق كىشى بوسۇغىدىن ئاتلاپلا سوغۇق تەلەپپۇزدا سورىدى :

— خانقىز نىزام دېگەن سەن بولامسەن ؟

ئايال قورقۇمسىراپ بېشىنى ئەگدى :

— ھەئە ...

— شەھەرلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ ئەيىبنامىسىنى كۆردۇڭمۇ ؟

— كۆردۇم .

— قانداق ، پىكرىڭ بارمۇ ؟

ئايال بېشىنى تەستە كۆتۇرۈپ ، سوت خادىمىغا ئەيمىنىش ، يېلىنىش ، ئۇمىد ۋە ئۇمىدسىزلىككە تولغان ياشاڭغۇ كۆزىنى بىر دەقىقە تىكتى ۋە بېشىنى لاسسىدە تۆۋەن ئېگىپ ئاستا پىچىرلىدى :

— پىكرىمنى نارازىلىق ئەرزىمدە يازدىم .

— ئۇنداق بولسا ، مەن سەندىن بىرلا نەرسىنى سورايمەن : «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئاساسىي قانۇنى» 125 ـ ماددىسى بىلەن «جىنايى ئىشلار دەۋا قانۇنى»نىڭ 26 ـ ماددىسىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن ، ئاقلىنىش ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بو- لۇش تەلىپىڭ بارمۇ ، يوق ؟

مەھبۇس كۆز چانىقىدا لىغىرلاپ تۇرغان يېشىنى زورىغا سىڭىرىپ زەئىپ ئاۋازدا پىچىرلىدى :

— بار ...

— ئۇنداقتا ، ئادۋوكاتنى ئۆزۈڭ كۆرسىتەمسەن ، بىز بەلگە- لەپ بېرەمدۇق ؟

مەھبۇس بىردەملىك جىددىي ئويلىنىشتىن كېيىن بىر ئىسمىنى تەستە ئېيتتى :

— ئېلىيوپ دېگەن كىشى ئاقلىغۇچى بولسا ...

— ئېلىيوپ ؟ !

— ھەئە ، ئەدلىيە مەھكىمىسىدىكى ئادۋوكات ئېلىيوپ .

ئىشىك جالاقىدە يېپىلىپ ، زەنجىر شاراقشىدى ، چويۇن قولۇپنىڭ «چاقىدە» ئېتىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

2

شالاڭ چاچلىرى تەكشى ئاقارغان ، چوڭقۇر چاناقلىق چوڭ- چوڭ كۆزلىرىدىن تەمكىنلىك بىلەن جەسۇرلۇق چىقىپ تۇرىدە- غان ئېلىيوپ قولىدىكى دېلو ماتېرىياللىرىنى ئىش ئۈستىگە تاشلاپ بىر پەس ئۆرە تۇرغىنىچە خىيالغا پاتتى . ئۇ ، سەل ھاياجانلانغاندى . بايا سوت مەھكىمە باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىدا بولۇنغان گەپلەر ئۇنى ھەم قىزىقتۇردى ، ھەم ئەجەبلەندۈردى . «توۋا ... ئۇ مېنى قاناداق تونۇيدۇ ؟... ، — ئاستا پىچىرلىدى

ئۇ ، — قىزىق ـ ھە ؟ ... » ئۇنىڭ كۆزى دېلو ماتېرىياللىرىدىكى ئىسمىر ـ چىمىر خەتلەرگە چۈشكەندە ، خىيالىنى يېغىپ ، ئورۇندىدا ئولتۇردى . ئالدىدا شەھەرلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ ناتونۇش بىر ئايال ئۇستىدە چىقارغان ئەيىبنامىسى تۇراتتى . ئېلىيوپ كۆزەينىكىنى تاقاپ ، ئالدى بىلەن «ئەيىبنامە»نى ئوقۇشقا باشلىدى ، ئۇنىڭدا مۇنداق يېزىلغانىدى :

«جاۋابكار : خانقىز نىزام ، ئايال ، ئۇيغۇر ، يېگىرمە ئالتە ياش ، شەھەرلىك 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ، ھازىر قاماقتا .

جىنايى پاكىتى : جاۋابكار 1984 ـ يىلى توققۇزىنچى مارت كۈنى ئۆزىنىڭ پەسكەش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ، ئېرى ھاشىمجاننىڭ ئىچىدىغان قايناق سۇيىگە مەرگىمۇش سېلىپ ، ئۇنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن ، ئېرى ئۆلگەندىن كېيىن چەينەكنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇنغاندا كىشىلەر گۇمانلانغان ، ئۆلگۈچىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئەرز قىلىشى بىلەن جاۋابكار قانۇن بويىچە تۇتۇپ قويۇلغان . دېلو ئەھۋالىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن ، ئىككى نەپەر قانۇن دوختۇرى جەسەتنى ئېچىپ قورساق قىسمىدىن ئېلىنغان ئازراق گۆش بىلەن ماددىي ئىسپات سۈپىتىدە قانۇن ئورنىغا تاپشۇرۇپ بېرىلگەن چەينەكنى تەكشۈرگەن . نەتىجىدە چىرىگەن گۆشتىمۇ ، چەينەكتىمۇ مەرگىمۇشنىڭ تەركىبى تېپىلغان ... »

ئېلىيوپ كېيىنكى بەتلەرگە قارىمىدى ، ئۇنىڭدا قانۇن دوختۇرىنىڭ تېخنىكىلىق تەكشۈرۈپ باھالىشى ، جاۋابكارنىڭ ئىقرارى ، گۇۋاھچىلارنىڭ گۇۋاھلىق سۆزى قاتارلىقلار يېزىلغانىدى ، ئەڭ ئاخىرىدا شەھەرلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ جاۋابكار خانقىزنى «سۇيىقەست بىلەن زەھەرلەپ ئادەم ئۆلتۈرگەن» دەپ بېكىتىپ سوت مەھكىمىسىنىڭ قانۇن بويىچە ھۆكۈم چىقىرىشىغا يوللىغانلىقى ئېيتىلغانىدى .

قارىماققا ، دېلونىڭ جىنايى پاكىتى تولۇق ، خاراكتېرىنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىنبىر بىگى تور بېكىتى

بېكىتىشى توغرا بولۇپ ، پەقەت سوت مەھكىمىسىنىڭ سوراق قىلىپ ھۆكۈم ئېلان قىلىشىلا قالغانىدەك قىلاتتى .

ئېلىيوپ كۆزەينەكىنى قولىغا ئېلىپ كۆزىنى چىڭ يۇمغانچە بىر ھازا تىمتاس ئولتۇرۇپ قالدى .

ھۆكۈم — ئادەم ئۆلتۈرگەن قاتىل ئۈچۈن ئېيتقاندا ، شەك-شۈبھىسىزكى ، ئېتىلىشۈن دېگەندىن ئىبارەت ! ئۇنداقتا ... ئۇنداقتا ... بۇ دېلوچۇ ؟ !

ئېلىيوپ ئاستا - ئاستا تەمكىنلىكىگە قايتتى ، كۆزەينەكىنى يەنە تاقاپ ، دېلو ماتېرىياللىرى ئىچىدىن جاۋابكارنىڭ نارازىلىق ئەرزىنى ئىزدەپ تاپتى . بىرلا ژاراق قەغەزگە قىستاپ يېزىلغان خەتلەر ئىچىدىن تۆۋەندىكى ئىككى قۇر خەت ئۇنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى تارتتى : «مېنى سىلەر ئېرىنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن دەيسىلەر ، ئۇنداق بولسا ، زەھەرنى قەيەردىن ئاپتىمەن ؟ ! ... »

ئېلىيوپ خۇددى ئاشۇ خەتتىكى ئۇندەش بەلگىسىدەك تىك تۇرۇپ قالدى . «بۇ ئەسلىدە تەھقىقلەش خادىملىرى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشقا تېگىشلىك ئىش ئەمەسمۇ ؟ ! — دەپ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى ئۇ ، — بۇ سوئال قانداقچە جاۋابكارنىڭ ئاغزىدىن چىقتى ؟ ! ... »

ئېلىيوپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشخانىدا ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى ، يەنە ئولتۇرۇپ ماتېرىياللارنى ۋاراقلىدى ، يەنە ئورنىدىن تۇردى ... بۇ ھەرىكەت ئۇ ئىشتىن چۈشكۈچە بىرنەچچە نۆۋەت تەكرارلاندى ، ئۇ كەچقۇرۇن ئۆيىدىمۇ كۆڭلىنى تىنچىتالمىدى ، ماتېرىياللارنى يەنە ئالدىغا يېيىۋېلىپ ، تەھقىقلەش دېلوسى ، تەپ-تىش دېلوسى ۋە جاۋابكارنىڭ نارازىلىق ئەرزى قاتارلىقلارنى قايتا - قايتا ئوقۇدى . سېلىشتۇرۇپ ، مۇلاھىزە قىلدى ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە قانداقتۇر بىر مۇھىم نەرسە كەمدەك ، قەيەردىدۇر بىلىنەر - بىلىنمەس يوچۇق بارەك سېزىلەتتى . لېكىن ، يوچۇق زادى نەدە ؟ !

شەھەرلىك سوت مەھكىمىسىنىڭ دېلو بېكىتىشتىكى ئاساسى : ئۆلگۈچى — خوتۇنى بەرگەن قاياق سۈنى ئىچكەندىن كېيىن جان ئۈزگەن ، تەكشۈرۈش ئارقىلىق چەينەكتە مەرگىمۇشنىڭ تەركىبى بارلىقى ئېنىقلانغان ، جەسەتنى تەكشۈرگەندىمۇ مەرگىمۇش بىلەن زەھەرلىنىپ ئۆلگەنلىكى ئىسپاتلانغان . شۇڭا ، خانقىزنى قاتىل دەپ خۇلاسە چىقىرىلغان . مۇشۇ خۇلاسە زادى پۇت تىرەپ تۇرالامدۇ ؟ زەھەرلىك دورىنىڭ كېلىش مەنبەسى تېخى ئېنىقلانمىغان ئەھۋال ئاستىدا ، چەينەكتىن ئازراق مەرگىمۇش تەركىبىنىڭ چىققانلىقىغا قاراپ ، جىنايەتچى مۇشۇ دەپ ھۆكۈم قىلىش بىرئاز يەڭگىللىك قىلغانلىق بولماسمۇ ؟ !

ئۇنداق بولسا ، خۇلاسىنىڭ يوچۇقى زادى نەدە ؟ ! ئېلىيوپ دېلودىكى دەلىل ـ ئىسپاتلارنى بىرمۇ بىر ئىنچىكە ئانالىز قىلىپ كۆردى . ئۇنىڭ خىيالى ئاستا ـ ئاستا چەينەككە مەركەزلەشتى . ئۇ چەينەكنىڭ بۇ دېلودا پەقەت ۋاستىلىك دەلىل ـ ئىسپات ئىكەنلىكىنى سەزدى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ كاللىسىدا يېقىندىلا بولۇپ ئۆتكەن قانۇن ئۆگىنىش كۇرسىدا بىر پىشقەدەم سوتچىنىڭ ئېيتقان مۇنۇ سۆزلىرى قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى : «ۋاستىلىك دەلىل ـ ئىسپاتتىن پايدىلانغاندا ، ھەربىر ھالقىنىڭ بىرىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ـ كەلمەيدىغانلىقىغا دىققەت قىلىش كېرەك ، ھەممە ھالقىلار بىر ـ بىرىگە ئۇيغۇن كەلگەن ، تۇتاشقان ئەھۋالدىلا ۋاستىلىك دەلىل ـ ئىسپات ئىشەنچلىك بولىدۇ··· »

ئېلىيوپنىڭ كۆڭلىدىكى ھېلىقى بىلىنەر ـ بىلىنمەس گۇڭگا يوچۇق ئەمدى بىرئاز يورۇغاندەك بولدى . ئۇ ، چەينەك بىلەن قاتىل ئوتتۇرىسىدا يەنە ئىككى ھالقىنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇيغۇن ئەمەسلىكىنى چىلىقتۇردى . بۇنىڭ بىرى ، جاۋابكارنىڭ مەرگىمۇشنى نەدىن ئالغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىلىنىڭ يوقلۇقى ؛ يەنە بىرى ، مەرگىمۇشنى نېمە مەقسەتتە سالغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىلىنىڭ تېخى پېتەرلىك بولمىغانلىقى ئىدى .

ئېلىيوپنىڭ نەزىرىدە بۇ ئىككى ھالقىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشتىن ئىبا-
گىرى ، خانقىزنى «قاتىل» دەپ مۇقىملاشتۇرۇش بىرئاز بالدۇر-
لۇق قىلاتتى .

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا كەلدى ، كەڭ ھەم سوغ-
زۇك ئەينەكتىن ئاسماندىكى يۇلتۇزلار خۇددى بېشى ئۈستىدە
جىمىرلاۋاتقان كۆموش چاچقۇلاردەك چاقناپ تۇراتتى . يېرىم ئو-
چۇق كۆزنەكتىن ئەتىيازنىڭ كەچكى نەمخۇش ھاۋاسى قىسىلىپ
كىرىپ ، ئېلىيوپنىڭ چاچلىرىنى لەرزان يەلپۈدى ، سىرت خېلىلا
جىمىپ قالغاندى ، ئېلىيوپنىڭ ئۈيقۇسى قاچتى ، خىياللىرىمۇ
بىردىنلا چىگىشلىشىپ كەتتى . ئۇ 1981 - يىلنىڭ ئاخىرىدا
ئادۇوكاتلىق سالاھىيىتى ئەسلىگە كەلگەندىن بۇيان ، بۇنداق جىد-
دىي جىنايى دېلوغا تۇنجى قېتىم دۇچ كېلىۋاتاتتى . دەرۋەقە ،
بۇنىڭدىن يىگىرمە نەچچە يىللار ئىلگىرى ئۇ مۇشۇنداق جىددىي
ھەم چىگىش دېلولارنى ئەپچىللىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىشتا نام
چىقارغان ، ئۇنىڭ چوڭ - چوڭ سوتلاردىكى ئاقلاش سۆزلىرى
ئۆزىنىڭ جانلىقلىقى ، دەلىللىكلىكى ، كۈچلۈكلۈكى بىلەن كى-
شىلەرنى قايىل قىلغان ، قانۇن - تۈزۈمنىڭ ھەقىقىي چىنلىق
شۆھرىتىنى ئاشۇرغان . ئېلىيوپ ئۇ چاغلاردا شىئەن قانۇنچىلىق
ئىنستىتۇتىنى پۈتىلا تۇگەتكەن چاچلىرى قاپقارا ، كۆزلىرى نۇر-
لۇق ، ئەقىل - ئىدراكى ئۇرغۇپ تۇرغان يىگىرمە بەش ياشلار
چامىسىدىكى جۇشقۇن يىگىت ئىدى . ئۇنىڭ ئىشلىرى ھەمىشە
كۆڭۈللۈكمۇ بولىۋەرمىدى ، بەزى چاغلاردا چىن كۆڭلىدىن سۆيە-
گەن كەسپى بىلەن ئىنسانىي غۇرۇرى كەمىستىشكە ، ھاقارەتكە
ئۇچرىمايمۇ قالمىدى ، ئارقا - ئارقىدىن ئىككى قېتىم سادىر
بولغان مۇنداق بىر ئىش ھازىرغىچە ئۇنىڭ ئېسىدىن كەتكىنى
يوق . بىر قېتىم ، ئۇ ئاقلىغۇچى بولۇش ئۈچۈن سوت مەيدانىغا
كىرگەندە ، ئۇنىڭ ئولتۇرۇشىغا تېگىشلىك ئادۇوكاتلىق ئورنى
قەستەن قالدۇرۇلمىغان ، ئۇ باش سوتچىدىن ئۆزىنىڭ ئورنىنىڭ

نەدە ئىكەنلىكىنى سورىغاندا ، باش سوتچى تەپتارتماستىن جاۋاب-
كارنىڭ ئارقا تەرىپىگە قويۇلغان بىر ئورۇندۇقنى كۆرسىتىپ :
«سىز جىنايەتچىنىڭ ئارقا تەرىكى بولغاندىن كېيىن ، ئورنىڭىز-
مۇ ئەنە شۇ يەردە ! ... » دەپ غەرەزلىك سانجىۋالغان . يەنە بىر
قېتىم ، كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ ئادرېسىغا : «سەن جىنايەتچىگە يان
بېسىپ ، تەپتىش مەھكىمىسىگە قارشى مۇقام توۋلاۋاتىسەن ،
ئاخىر بېرىپ ئۆزۈڭ ياسىغان ئاچچىق ھاراقنى ئۆزۈڭ ئىچىپ
قالمىغىن ! ... » دېگەن مەزمۇندا خەت يېزىپ ئاشكارا تەھدىت
سالغان . شۇنداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ ئۇ قىلچە بوشاشماي ، ئۆزى-
نىڭ قانۇن ئالدىدىكى مۇقەددەس بۇرچىنى ئادا قىلىپ كەلگەن .
لېكىن ، 1958 - يىلىغا كەلگەندە ، ئۇنىڭ ئىدارىسى پاچاقلا-
نىپ ، سۆيگەن كەسپى قارىلاندى ، ئۇ ھەتتا ئۆزىنىڭ نېمە بولغا-
لىقىنى ئويلاشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەي قالدى ، يەتتە يىل قاماقتا يې-
تىپ ، ئون نەچچە يىل يېزىدا قاتقىر - قاقشاپ يۈردى . بۇ
ئىشلار گەرچە ھازىر كۆڭۈلسىز بىر چۈشتەك تۇيۇلسىمۇ ، لېكىن
ئۇنىڭ يۈرەكتە قالدۇرغان جاراھىتى كىچىك ئەمەس ئىدى . شۇ-
نىڭ ئۈچۈنمىكىن ، ئېلىيوپ يېقىنقى ئىككى يىلدىن بېرى چوڭ
جىنايى دېلولارغا قىزىقمىدى ، پەقەت گىراژدانلارنىڭ ھەق تەلەپ
دەۋا ئىشلىرىغا ۋاكالەتچىلىك قىلىش ، ئادەتتىكى ئىجتىمائىي
دېلولارغا ئاقلىغۇچى بولۇش قاتارلىق ئىشلار بىلەنلا بەند بولدى .
مانا بۇگۈن ئۇ ، قەستەن ئۆزىنى تارتقان ئىشنىڭ دەل ئۈستىدىن
چۈشۈپ قالدى . يەنە كېلىپ ناتونۇش بىر جاۋابكار ئۇنىڭ ئىسمە-
نى ئاتاپ ، ئادۋوكاتلىققا تەكلىپ قىلغانىدى .

ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟ !

ئېلىيوپ ئۆزى ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياقتا تېز - تېز مېڭىشقا
باشلىدى ، كاللىسى جىددىي كۆرەش ئىچىدە زىڭىلدىماقتا ئىدى .

«دېلونى قايتۇرۇۋېتىپ ، ئاقلىغۇچى بولۇشنى رەت قىلايمە-
كىن ... ، — ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى ئىختىيارسىز ئۇنلۇك

چىقىپ كەتتى ، — توختا ، ئۆتكەنكى ئومۇمىي خاتالىقلارنى شەخسىي تەجرىبە قىلىۋېلىشقا بولامدۇ ؟ ! ... »

ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈپ ، ئورۇنغا كىرىپ ياتقاندىمۇ كاللىسى جىددىي خىيالدىن توختىمىدى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە جاۋابكارنىڭ خىيالەن سىيماسى كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ ، تىنچ ، شېرىن ئۇيقۇسىنى ئۇزۇنغىچە بۇزۇۋەتتى ...

3

ئېلىيوپ تۇرمىگە بېرىش قارارىغا كەلدى . ئۇ بىر كېچە ئۇخلىماي ئويلاپ ، ئاخىر جاۋابكار بىلەن يۈزمۇ يۈز سۆزلىشىپ بېقىشنى ئويلىغانىدى .

جىپ ماشىنا شەھەرنىڭ ئاسفالت يولىدىن ئايرىلىپ ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا تۇرمىنىڭ ئېگىز ھەم سۇرلۇك ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ توختىدى . نۆۋەتچى ساقچى ئېلىيوپنى تار ئەگمىلەردىن ئۆتكۈزۈپ ، گۇڭگا ھەم دىمىق بىر يەرگە باشلاپ كىردى . ھېلىقى دات باسقان چويۇن قۇلۇپ شاراقلاپ ئېچىلدى ، ئېلىيوپنىڭ ئالدىدا چاچلىرى چۈۋۈلۈپ چىگىشلىشىپ كەتكەن ، تولا يىغلىغانلىقتىنمۇ ئەيتاۋۇر قاپاقلىرى ئىشىشىپ ، كۆزلىرى ئېلىشاڭغۇ بولۇپ قالغان جۇدەڭگۇ بىر ئايال تۇراتتى . ئۇنىڭ شۇ تۇرقىدىكى ياش قۇرامىنى ھەرگىز ئوتتۇز بەشتىن تۆۋەن ھېسابلىغىلى بولمايتتى . ئېلىيوپ مەھبۇسنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاردى . بىمەھەل نۇرى كېتىشكە باشلىغان بۇ كۆزلەردىن يېلىنىش ، ئىلتىجا ھەم بىچارىلىكتىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى . ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چاناقلىرى يەنە لەققىدە ياشقا تولدى . ئۇ ئورۇق ، ئىنچىكە قوللىرى بىلەن تىنماي چاپىنىنىڭ پەشلىرىنى مىجىقلايتتى ، ئېلىيوپ قانۇن رەسمىيىتى بويىچە تېگىشلىك سوئاللارنى سوراپ بولغاندىن كېيىن ئاخشام كۆڭلىگە پۈككەن

رەسمىي سوئالغا كۆچتى :

— خانقىز ، سەن راستچىللىق بىلەن ئېرىڭ ئۆلۈشتىن بۇرۇنقى ئەھۋالنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرەلەمسەن ؟

مەھبۇس بىردەم جىمىپ كەتتى . گويا ئۇ ، بۇ سوئالغا قىلچە ئېرەنشىمىگەندەك ، تولا سۆزلەپ بىزار بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . ئۇ بىرئازدىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— ئۇ ئۆلۈشتىن بىر كۈن ئاۋۋال ئىشتىن قايتىپ كېلىپلا «مىجەزىم يوق ، پۈتۈن بەدىنىم جۇغۇلداۋاتىدۇ» دەپ ئازراقلا تاماق يەپ يېتىپ قالغان .

— دوختۇرغا كۆرۈنمىگەنمۇ ؟

— ياق ...

— ئادەتتە ئېرىڭنىڭ سالامەتلىكى قانداق ئىدى ؟

— ئۇ يۆتەلگىلى ئىككى يىلدەك بولغان ، قاتتىق يۆتەلگەندە بەزىدە قان ئارىلاش بەلغەم كېلەتتى .

ئېلىيوپ كۆزىنى كامىرىنىڭ تۆمۈر شادىلىق دېرىزىسىگە تىكىپ بىرئاز خىيالغا چۆمدى ، كېيىن تېزلا ئېسىگە كېلىپ يەنە سورىدى :

— ئېرىڭنىڭ ئۆلەر ۋاقتىدىكى ئەھۋالىنى سۆزلەپ باق ؟ !

— شۇ كۈنى كەچتە ئۇ تاماق يېمىدى ، «كۆكسۈم سىقىلىپ كېتىۋاتىدۇ» دېگەنىدى ، بوينىدىكى تومۇرلىرىمۇ كۆپۈپ كەتكەنىدى ، قولى بىلەن ھەدەپ مەيدىسىنى تاتىلايتتى ... مەن يېتىشىتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا بىر قېتىم قايناق سۇ ئىچۈردۈم ... يېرىم كېچىدە — جان ئۈزۈشتىن بۇرۇن يەنە بىر قېتىم قايناق سۇ ئىچۈردۈم .

ئېلىيوپ ئالدىراپ سورىدى :

— نېمە ئۈچۈن دوختۇرخانىغا ئاپارمىدىڭ ؟

— ئۇ ئۆزى ئۇنىمىدى ، ئەزەلدىن دوختۇرخانىغا بېرىشقا

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

قېرىق ئىدى .

ئېلىيوپ ئازغىنە سۈكۈتتىن كېيىن يەنە سورىدى :

— نېمىشقا چاي ئىچۈرمەي ، قايناق سۇ ئىچۈردۈڭ ؟

— بۇرۇن بىر قېتىم دوختۇرخانىغا بارغاندا دوختۇرلار «قايناق سۇ ئىچۈرگىن ، بەلغەمنى باسىدۇ» دېگەنىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېرىم ئادەتتە چاي ئىچمەيتتى ، قايناق سۇغىمۇ ئازراق تۇز قوشۇپ ئىچەتتى . شۇڭا ئۇنىڭغا ئايرىم چەينەك تۇتقانىدۇق .

— ئۇ جان ئۇزۇش ئالدىدا قانداق ئەھۋاللار كۆرۈلدى ؟

— چىرايى قارىداپ ، نەپەس ئالالماي قالدى ... كۆزىنىڭ قارىچۇقىمۇ ئارقىغا كېتىپ ، چىشلىرى كىرىشىپ كەتتى ... كېيىن مەن قورقۇپ قارىيالماي ، ئادەم چاقىرىش ئۈچۈن قوشنىلارنىڭكىگە چىقىپ كەتتىم .

ئېلىيوپ ئەڭ ئاخىرىدا جىددىيرەك تەلەپپۇز بىلەن مەھبۇسىنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ تۇرۇپ سورىدى :

— سەن نېمە ئۈچۈن چەينەكنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇندۇڭ ؟ !

— ئۆلگەن ئادەم ئىشلەتكەن چەينەك بولغاچقا ، شەپىلىك بولۇپ قالدى ، باشقىلارنىڭ ئىشلىتىشى ياخشى ئەمەس دەپ قارىدىم .

سوئال ـ سوراق مۇشۇ يەرگىچە بولدى ، ئېلىيوپ قايتىشقا تەمشىلىپ بولۇپ ، يەنە بىر نەرسە ئېسىگە كەلگەندەك ئارقىسىغا بۇرۇلدى :

— سەن مېنى قانداق تونۇيسەن ؟

مەھبۇسنىڭ چىرايى سەل ـ پەل ئېچىلىپ ، تاتارغان يۈزلىرىگە قان يۈگۈرگەندەك بولدى ، ئۇ گويا مۇشۇ سوئالنىڭ سوردىلىشىنى خىلىدىن بېرى كۈتكەندەك تېز ھەم قىزغىن جاۋاب بەردى :

— مەن سىزنى ئۆتكەن يىلى شەھەر بويىچە ئېچىلغان بىر ئوچۇق سوتتا كۆرگەن ... ئىسمىڭىزمۇ شۇ چاغدىكى ھۆكۈمگە

يېزىلىپتىكەن ... سىز ئۇ چاغدا...

— بولدى ، ئۇقتۇم ! — دېدى ئېلىيوپ قولى بىلەن ئۇنى جىملەپ .

ئەگەر ، ئېلىيوپ ئۇنى توسمىغان بولسا ، مەھبۇس شۇ چاغ-دىكى ئوچۇق سوت ئەھۋالى بىلەن ئېلىيوپنىڭ ئادۋوكاتلىق ئىقتىدارىنى ھەۋەس بىلەن سۆزلەپ كەتكەن بولاتتى .

ئېلىيوپ تورمىدىن ئانچە نائۇمىد قايتمىدى . جاۋابكارنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭغا خېلى سەمىمىيدەك تۇيۇلدى . لېكىن ، ئۇنىڭ ئىقرارى ئىشەنچلىكمۇ ؟ ! جاۋابكار جىنايى مەسئۇلىيەتتىن قېچىش ئۈچۈن ، ھەرقانداق ساختا ، ئويدۇرما گەپلەرنى قىلىشى مۇمكىنغۇ ؟ !

ئۇ كەسكىن ، زىددىيەتلىك خىياللار ئىچىدە ئىدارىگە قايتىپ كەلدى ۋە ئىشخانىغا كىرىپلا شەھەرلىك سوت مەھكىمىسىنىڭ بىر پارچە ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالدى . ئېلىيوپنىڭ يەتتىنچى ماي كۈنى ئېچىلىدىغان ئوچۇق سوتتا جاۋابكار خانىمزنى ئاقلىشى ئۇقتۇرۇلغانىدى . ئېلىيوپ يېرىم كۈنگىچە قولى ئىشقا بارماي ئۆزى بىلەن ئۆزى يوشۇرۇن مۇنازىرىلەشتى . ئۇ خانىمزغا ئاقلىغۇچى بولۇش - بولماسلىق توغرىسىدا تېخىچە كۆڭۈل توختىتالمىغانىدى . ئۇنىڭ ئەقلى : «يولداش ئادۋوكات ، ئاچچىق ساۋاقلارنى ئۇنتۇما ! يېرىم ئۆمرۇڭدە تارتقان روھىي ، جىسمانىي ئازابلارنىڭ قايسىبىرى مۇشۇ ئىشنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولغان ؟ ! ئەمدى تىنچ كۆڭۈلگە تۇزسىز ئۇماچ ئىچىپ ، جېنىڭنى باقمامسەن ! ؟ » دېسە ، ۋىجدانى ئۇنىڭغا قارشى : «ئېلىيوپ ، سېنىڭ بۇرچۇڭ مۇشۇ ! ئادەم ئۆز ئۆمرىنى خۇددى ئۆلۈك سۈدەك تېپتىنچ ئۆتكۈزۈش ئوچۇنلا ياشامدۇ ؟ ! سەن سۆيگەن كەسپىنىڭ مەسئۇلىيىتى قېنى ؟ ! ... » دەپ ، ئۇنىڭ ئىنسانىي غۇرۇرىنى غىدىقلايتتى ، ئېلىيوپ تاكى كەچ كىرگۈچە جىددىي ئويلىدى ، ئويلا - ئويلا ئاخىر ئۇنى ۋىجدان بۇرچى يەڭدى . ئۇ

كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

ئەمدى ئىككىنچى قەدەمدىكى ئىشلارنى قانداق ئىشلەش توغرىسىدا بىر تالاي پىلانلارنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ، ئاندىن تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى .

4

ئىلىيوپ ئەتىگەنده ئىشخانىسىغا كىلىپ ، ئۈستەل كالېندارىنىڭ بىر ۋاراقىنى قايرىدى . يېڭى باشلانغان كۈن ئاپرېلنىڭ يىگىرمە ئالتىسى ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كالېندارنىڭ ۋاراقىغا يېزىلغان تۆۋەندىكى خەتلەرگە چۈشتى : ① مەركىزىي كىتابخانىغا بېرىش ؛ ② جاۋابكارنىڭ ئىككى ئاچىسى بىلەن كۆرۈشۈش ؛ ③ ھەربىي دوختۇرخانىغا چىقىپ ، پاتالوگىيە[1] ۋە زەھەرلىك ماددىلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مۇتەخەسسىسلەر بىلەن ئەھۋاللىشىش ؛ ④ شەھەرلىك ساقچى ئىدارىسىگە بېرىش .

ئىلىيوپ ئۆزىنىڭ بۈگۈنكى پائالىيەت دائىرىسىنى ئۇچ كۈن بۇرۇن ، ئەنە شۇنداق ئورۇنلاشتۇرغانىدى . ئۇ چاققانغىنا خۇرۇم سومكىسىغا بىر قىسىم ماتېرىياللارنى سېلىپ ئالدىراپ ئىشخانىدىن چىقتى . بۈگۈنكى ۋەزىپە ئالدىنقى كۈنلەرگە قارىغاندا ئېغىر-راق ئىدى ، شۇڭا ئۇ قەدەمنى چوڭ - چوڭ ئېلىپ ، ئاۋۋال كىتابخانىغا باردى ، ئۇنىڭ تەلىيىگە بۇ يەردە كۆپ كۈتمىدى . ئۇنىڭ ئىزدىگەن «قانۇن دوختۇرلۇق ئىلمى» ، «زەھەرلىك دورا ۋە زەھەرلىنىش» دېگەن كىتابلار پوكەينىڭ ئاستىدىلا بار ئىدى . ئىلىيوپ كىتابلارنى سومكىغا سېلىپ ، كىچىككىنە خاتىرە دەپتىرىدىكى ئادرېس بويىچە خانىزىنىڭ چوڭ ئاچىسىنى ئىزدەپ كەتتى . ئەگرى - بۈگرى يوللار ، تار ، قاراڭغۇ كوچىلار ئىلىيوپنى ئاداشتۇرالمىدى ، ئۇ خاتىرىسىدىكى ئۆي نومۇرىنى ئىزدەپ مېڭىپ ، ئاخىرىدا تۇخۇنىڭ ئۇچىيىدەك قىستاڭ بىر خالتا

① پاتالوگىيە — كېسەللىك ئاناتومىيىسى .

كوچىدىن خانقىزنىڭ چوڭ ھەدىسىنىڭ ئۆيىنى تاپتى . ئۇنىڭ تەلىيىگە خانقىزنىڭ ئوتتۇرانچى ھەدىسىمۇ شۇ يەردە ئىدى . بىرى ئوتتۇز ئالتە ياشتىن ھالقىغان ، يەنە بىرى ئەمدىلا ئوتتۇز تۆت ياشلارغا ئىلىنىشقان بۇ ئىككى چوكانىنىڭ ئوخشاشلا چىرايى تاتىراڭغۇ ، دىلى سۇنۇق ئىدى . ئۇلار ئېلىيوپنى كۆرۈپ قورقتى ۋە قوللىرى سېزىلەرلىك تىترەشكە باشلىدى .

— قورقماڭلار ، دۆلەتنىڭ قانۇنىغا ئىشىنىڭلار ! ... ، — ئېلىيوپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى تىنجىتتى .

شۇنداق ، قانۇنغا ئىشىنىش كېرەك ! بۇ سۆزلەر ئۇلارغا يادا بولۇپ كەتكەنىدى ، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار خورلانغان ، تىل - ھاقارەتكە ئۇچرىغان ! ...

ئېلىيوپ ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئاشكارىلىغاندىن كېيىن ، ئۇلارنىڭ كەيپىياتىدا سەل جانلىنىش بولدى ، ئومىد نۇرى ئۆچكەن كۆزلىرىدىمۇ بىر خىل ئارزۇنىڭ سۈس شولىسى چاقناپ ئۆتتى . ئۇلار ئەمدى ئېلىيوپنىڭ سوئال - سوراقلىرىنىمۇ كۈتمەي ، ئۆزلۈكىدىن سۆزلەپ كەتتى :

— يولداش ئادۇوكات ، سىڭلىمىزغا ئۇۋال بولدى ، ناھەق كەتتى ، — دېدى خانقىزنىڭ چوڭ ھەدىسى ھەجەرگۈل كۆز يېشى قىلىپ ، — ئۇ بەكمۇ ياۋاش ، ئەقىللىق قىز ، ئۇنىڭ قولىدا ئادەم تۇگۈل ، بىرەر تال چۈننىمۇ ئۆلۈپ باقمىغان .

— ئېلىيوپ ئاكا ، تۇغقان دېگەننىڭ بېغى يۇرەكتە ئىكەن ، — دېدى ئوتتۇرانچى ھەدىسى مايگۈل ، — سىڭلىمىزنىڭ ناھەقچىلىكىگە قاراپ بىزمۇ تۇگىشىپ كەتتۇق !

ئېلىيوپ ئۇلارنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :

— ئۇنداق بولسا ، نېمە ئۈچۈن سوتتا گۇۋاھچىلىق قىلمىدىڭلار ؟ دەسلەپتىلا ئۇنى ئاقلاپ چىقىشقا بولاتتىغۇ ؟

ھەر ئىككىسى بىردەم جىم بولدى ، كۆزلىرىدىن ئۆزۈلمەي ياش قۇيۇلدى ، بولۇپمۇ مايگۈل ئۆزىنى تۇتالماي ئۆكسۈپ

يىغلىۋەتتى . بىر ھازادىن كېيىن ھەجەرگۈل روسلىنىڭ ئۈچى بىلەن كۆزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ دېدى :

— ئۇلار بىزنى زۇۋان سۈرگىلى قويمىدى . ھاشىمجان ئۆلۈپ ئىككى كۈندىن كېيىن ، ئاتا ـ ئانىسى ، ئۇرۇق ـ جەمەتى بىزنىڭ ئۆيگە باستۇرۇپ كېلىپ ، نەرسە ـ كېرەكلىرىمىزنى چاقتى ، يولدىشىم بىلەن ئىككىمىزنى باغلاپ قويۇپ ئۇردى ...

— قاتىلنىڭ تۇغقىنى دەپ قار ـ يامغۇردەك تىللاپ ئۆيدىن بېشىمىزنى چىقارغىلى قويمىدى ! ... ، ـ دېدى مايگۈلمۇ قوشۇمـچە قىلىپ .

— شۇنداق ، ئېلىيوپ ئاكا ، بىز ئامالسىز قالدۇق ، تېخى يېقىندا ھاشىمجاننىڭ قىرىق نەزىرىنى قىلغان چاغدا ، ئۇلار يەنە كېلىپ ھەممىمىزنى يۇكۈندۇرۇپ ئولتۇرغۇزۇپ ئۇردى ...

ئىككى ئاجىز ئايالنىڭ كۆز يېشى ، ھەسرەت ـ پىغانى ئېلىـ يوپنىمۇ ئەسىر قىلىۋالدى . دەسلەپكى مىشىلداشلار ئاخىر بېرىپ قاتتىق يىغا ـ زارىغا ئايلىنىپ كەتتى . ئەقىل پارچىلانغان ، روھ زەئىپلەشكەن بۇنداق ئەھۋالدا بەزى زۇرۇر سوئاللارغا ئېنىق ھەم توغرا جاۋاب ئېلىش قىيىن ئىدى . شۇڭا ئېلىيوپ ئىككى ئايالـ نىڭ قايغۇ ـ ھەسرەتلىك بىچارە قىياپىتى ئالدىدا قانۇن خادىمىغا خاس چىدام ۋە تەمكىنلىكى بىلەن ئۆزىنى تۇتۇپ ، رەسمىي سۆھـ بەتنى كېيىنگە قالدۇرۇش قارارىغا كەلدى .

— ھازىرچە خوش ، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، — مەن سىلەرنى كېيىن ئىزدەپ كېلىمەن . ئىشقىلىپ ، ھەممىمىز خاتـ قىزنىڭ پاكىت ئاساسىدىكى قانۇنغا مۇۋاپىق مەنپەئىتىنى قوغدىـ ساق بولىدۇ !

ئېلىيوپ سومكىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ چىقىپ كەتتى ، ئىككى ئايال گاڭگىرىغىنىدىن ئۆنى ئۆزىتىپ قويۇشنىمۇ بىلمەي ، بىر ـ بىرىگە قارىغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى ...

ئېلىيوپ چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىتنى ھەربىي

دوختۇرخانىدىكى ئىككى نەپەر پاتالوگىيە مۇتەخەسسىسى بىلەن ئۆتكۈزدى . ئۇلار دېلو ئەھۋالىنى تەپسىلىي ئاڭلىغاندىن كېيىن ، مەرگىمۇش توغرىسىدا ئىلمىي ۋە مۆجىزىلىك پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئېلىيوپ ئۇ يەردىن كۆڭلى يېشىلگەن ، نەچچە كۈندىن بۇيانقى جىددىي داۋالغۇش پەسىيىپ ، ئۇنىڭ ئورنىنى بىر خىل قىزغىنلىق ئىگىلىگەن ھالدا خۇشال قايتتى .

5

بىرىنچى ماي ...

ھاۋامۇ بايرامغا لايىق چىرايلىق ئېچىلدى ، دېرىزىدىن قىيىپاش چۈشكەن نۇر ئېلىيوپنىڭ شالاڭ چاچلىرى ئارىسىدىكى ھال رەڭ تېرىسىنى قىزىتتى . ئۇ دېرىزە تەكچىسىدىكى رەڭمۇ رەڭ باھار گۈللىرىنىڭ بىخ يېرىشىنى ، غۇنچىلاپ پورەكلىشىنى كۆزدىن ئىۋاتقان پىشقەدەم گۈلچىدەك گۈللەرگە ئۇزاق قاراپ تۇردى . بۇگۈن ئۇ ھېچ يەرگە بارماي ، ھېچنېمىنىمۇ ئويلىماي قەتئىي دەم ئېلىش قارارىغا كەلگەنىدى . چۈنكى ، مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى كېچە - كۈندۈز دېمەي ، ھېرىپ - چارچاشقا قارىماي قانىتىق ئىشلىدى . ئۇنىڭ جىسمىلا ئەمەس ، بەلكى ئەقىل - ئىدرىكىمۇ بىر دەقىقە ھەرىكەتتىن توختىمىدى . شۇڭا ، بۇگۈنكى بايرامنىڭ خۇشاللىق تەنتەنىسىدىن تولۇق بەھرىمەن بولۇشقا ئۇمۇ ھەقلىق ئىدى . لېكىن ، كۈتمىگەن يەردىن ئۇنىڭ ئايالى ئەتىگەنلىك چاي داستىخىنىنى يىغىۋېتىپ چېچىلدى :

— سىلى يەنە پىلىسىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتمەكچى بولۇپ يۈرۈپلا - ھە ؟ ! — ئايالىنىڭ گېپى ھەم تەنىلىك ، ھەم زەردىلىك ئىدى ، — دورىغا چۈشۈپ تويمىغان بولسىلا ، يەنە ئۆتۈپ باقسىلا !

ئېلىيوپ خۇپسەنلىك بىلەن سورىدى :

— نېمىدەپ يۈرىدىغانسەن ، قايسى پىلىسرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتمەكچى بوپتىمەن ؟

ئايالى ئەزۋەيلىدى :

— مېنى بىلمەيدۇ دېمىسىلە ، ھەممىدىن خەۋىرىم بار ، ھېلىقى دېلونى تەپتىش مەھكىمىسى بېكىتىپ ، سوت مەھكىمىسى ھۆكۈم قىلمىغ دەپ تۇرسا ، سىلى ئۇنىڭدىن قۇسۇر چىقىرىپ ، ئاقلايمەن دەپ خاتالاشسىلا ، كېيىن قاناداق خىزمەت ئىشلەيلا ؟ ! — ئايال قولىدىكى قوشۇق بىلەن جانان چىنىنى ئۇرۇپ تۇرۇپ داۋاملاشتۇردى ، — ياشلىرى ئەللىكتىن ئاشتى ، كۆچ - ماداردىن قالغاندا «تاۋاق» چېقىلىپ كەتمىسە بولاتتىغۇ ! ؟

ئېلىيوپ ئورنىدىن تۇردى ، ئايالىغا «ئىشىمغا ئارىلاشما !» دەپ زەردە قىلىشقا بولمايتتى . چۈنكى ، ھېلىقى تەلۈە يىللاردا ئۇمۇ ئېلىيوپنىڭ ئارقىسىدا يۈرۈپ ئاز دەرد تارتتىمۇ ؟ ! ئۇنىڭمۇ يۈرەكلىرى زەردىگۆش بولغان . شۇڭا «سۈتتىن ئاغزى كۆيگەن قېتىقنى پۈۋلەپ ئىچىدۇ» دېگەندەك ، ئۇنىڭ مۇشۇنداق يۈرەكئالىدى گەپلەرنى قىلىشى يوللۇق ئىدى .

ئېلىيوپ بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ تۇرۇپ تەمكىنلىك بىلەن سۆزلىدى :

— ئېسىڭدە تۇرۇپتۇ ، بىزمۇ ئۇۋاللىنىڭ دەردىنى ئاز تارتمىدۇق ! بىر ئەدلىيە خادىمىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، ئېھتىياتچان بولۇپ ، دۆلەت قانۇنىنى ئىجرا قىلىشتا تېگىشلىك بولمىغان سەۋەنلىكىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈنىڭ شەرەپلىك بۇرچى ! دېلو بېكىتىشتە ، ھۆكۈم قىلىشتا دائىم يۈزدە يۈز بولۇپ كەتكىلى بولمايدۇ . چۈنكى ، بەزى ئەھۋاللار ، بەزى ئادەملەر ئىنتايىن مۇرەككەپ بولىدۇ . سەن ئويلاپ باق ، 80 - يىللاردىكى بۇگۈنكى كۈندە ، ناۋادا ، بىر ئادەمنىڭ كاللىسى ئېلىنىدىغان ناھەق دېلو سادىر بولسا ، ئۇ ھالدا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىنكى قولغا كەلتۈرۈلگەن ياخشى ۋەزىيەتكە قانداقمۇ يۈز

كەلگىلى بولىدۇ ؟ ! — ئېلىيوپ بىر تۇرۇۋېلىپ ، كېيىنكى سۆزىنى تېخىمۇ ئەستايىدىل ئېيتتى ، — مېنىڭ ئويلايدىغىنىم مانا شۇ ! شۇنىڭ ئۈچۈن ، مۇبادا پىلىسراتتىن ئۆتۈشكە توغرا كەلسىمۇ ئۆتىمەكچىمەن !

ئايالى ئارتۇقچە تاكاللاشمىدى ، پەقەت «ئۆزلىرى بىلسىلە» دېگەن بىر ئېغىز ئىتائەتمەن سۆزىنى قىلىپ قويۇپ ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى . مانا شۇ سۆھبەت بىلەن تەڭ ئېلىيوپنىڭ «قەتئىي دەم ئېلىش» قارارىمۇ بۇزۇلدى . ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن يەنە شۇ دېلو ئىچىگە كىرىپ كەتتى . ئۇ ئەتىكى كۈندە جەسەتنى ئېچىپ ئەۋرىشكە ئېلىشنى ئورۇنلاشتۇرغانىدى . ئەلۋەتتە ، بۇ قېتىمقى جەسەتنى ئېچىش مەسىلىسى ئاسانغا چۈشمىدى . ئۆلگۈچىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بىردەك قوموـ رۇلۇپ ، ئېلىيوپنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا قارشى چىقتى . ئۇلار دىنىي قائىدىلەرنى شېپى كەلتۈرۈپ ، ئېلىيوپنى توستى ، ھەتتا ئۇنى ئەيىبلىدى . لېكىن ، بۇ نەرسىلەر ئېلىيوپنى چۆچۈتەلمەـ دى . ئۇ دەسلەپ سەۋرچانلىق بىلەن ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلەـ دى ، بۇ كارغا كەلمىگەندىن كېيىن ، ئاز ـ تولا قانۇنۇنىڭ ھەيۋەـ سىنى كۆرسىتىشكە توغرا كەلدى .

ئەجەبا ، بىر قېتىم ئاچقان جەسەتنى نېمە ئۈچۈن ئىككىنچى قېتىم ئېچىشقا بولمايدىكەن ؟ ! سوتسىيالىستىك قانۇن ـ تۈزۈمـ نىڭ ئەۋزەللىكىنى ، چىنلىقىنى قوغداش ئۈچۈن ، ھېلىغۇ يەر ئۈستىدىكى بىر جەسەت ئىكەن ، دېڭىزنىڭ قەرىگە چۆكتۈرۈۋەتـ كەن كىچىككىنە يارماقنىمۇ سۈزۈپ چىقىپ ، پاكىتنى ئايدىڭلاشـ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ ـ دە ! ...

شۇنداق قىلىپ ، كىچىككىنە سۈركىلىشتىن كېيىن ، ئەتەـ كى كۈندە جەسەتنى ئېچىپ ، يەنە بىر قېتىم تېخنىكىلىق تەكشۈـ رۈپ باھالاش مۇقىملاشتى . ئېلىيوپ ئەتىكى ئىشقا پۈختىراق تەييارلىق قىلىش ھەم ئاخشام كۆرگەن كىتابتىن ئاز ـ تولا

خاتىرە يېزىپ قويۇش ئۈچۈن ، ئىشخانىسىنى تىنچراق كۆرۈپ ئىدارىگە كەلدى . ئۇ ئەمدىلا ئىككىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلۈۋىدى ، كاردىورنىڭ ئۇ چېتىدىن دىجورنىلىق قىلىۋاتقان بىر خىزمەتچىسى كېلىپ چاقچاق ئارىلاش سورىدى :

— خوش ئېلىيوپكا ، بايرامدىمۇ بۇ تەرەپنى ئەگىپ قاپسىز-غۇ ؟ ئىشخانىدا بىرەر مەخپىي خەتلىرىڭىز ئۈنتۈلۈپ قالغانمۇ نېمە ؟

— يوقسۇ ، ئاكىڭىز مەخپىي خەتلەرنى بۈنىڭدىن يىگىرمە يىل بۇرۇنلا جايىغا ماڭغۇزۇۋەتكەن ، — دېدى ئېلىيوپ خۇش پېئىللىق بىلەن ، — شۇڭا ھازىر يەڭگىزنىڭمۇ كۆڭلى تىنچ ...

ھەر ئىككىسى كۈلكە-چاقچاق بىلەن ئىشخانىغا كىردى ، كەيپىيات سەل پەسەيگەندىن كېيىن ، ھېلىقى دىجورنى ئاستا سورىدى :

— ئېلىيوپكا ، ئاڭلىسام جەسەتنى يەنە ئېچىپ تەكشۈرمەكچى بوپسىز ، ئۆتكەنكى تەكشۈرۈش چاتاقمىكەن ؟

ئېلىيوپ كۆزەينىكىنى قارا يوللۇق چاسا ياغلىقىغا سۈرتكەچ دېدى :

— ئۆتكەنكى تەكشۈرۈشنىمۇ ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ ، لېكىن ئۇ چاغدىكى باھالاش قەغىزىدە ، ئۆلگۈچى ئېچكەن زەھەر-نىڭ مىقدارىنى بەدەننىڭ ئېغىرلىقى بويىچە تەخمىنەن ھېسابلاپ چىقارغان . ئۆلگۈچىنىڭ ئېغىرلىقىنى ئالتمىش كىلوگرام دەپ مۆلچەرلەپ ، ھەر يۈز گرامدا 0.001 مىللىگرامدىن ئارسىن[1] بار دەپ قاراش بىلەنلا ، بەدەننىڭ ھەممە يېرىدە ئوخشاش مىقداردا ئارسىن ماددىسى بار دەپ مۇقىملاشتۇرغىلى بولمايدۇ . شۇڭا ، قايتىدىن بىر تەكشۈرۈپ بېقىش زۆرۈر بولۇپ قالدى .

— توغرا - توغرا... ، — دېدى دىجورنى قايىللىق بىلەن

---

1 ئارسىن مەرگىمۈشتىڭ پەندە ئاتىلىشى .

يېشىنى لىڭشىتىپ ، — زىغىرەك گۈمان بولسىمۇ ، جەزمەن ئۇنى تەكشۈرۈپ ئايدىڭلاشتۇرۇش كېرەك . خوش ئەمىسە مەن چىقاي ، سىز ئىشلەڭ !

دىجورنى ئىشىكنى ئاستا يېپىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . ئېلىيوپ يېقىندىن بېرى ئىگىلىگەن بىر مۇنچە ماتېرىياللارنى يېيىپ قويۇپ ، سېلىشتۇرۇشقا ، تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى . ئۇ بەزىدە كۆزىنى بىر نۇقتىغا قاتتىق تىكىپ ، ئاللىبىر نەرسىلەرنى تەسەۋۋۇر ، قىياس بىلەن جانلاندۇرۇپ ، كۆڭۈل ئەينىكىدە كۆر-گەندەك بولاتتى ... ئېھتىمال ، ئارىدىن بىرەر سائەت ۋاقىت ئۆتكەن بولسا كېرەك ، ھېلىقى دىجورنى ئىشىكنى قىيا ئېچىپ ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئېلىيوپقا يېقىنلاشتى ۋە پەس ئاۋازدا :

— ئېلىيوپكا ، ھازىر پوچتالىيون كەلگەندى ، قارىسام سىزنىڭ بىر پارچە خېتىڭىز بار ئىكەن ، — دەپ بىر كونۋېرتنى ئۇزاتتى .

ئېلىيوپ ئالدىراپ كونۋېرتنى يىرتتى . دىجورنى شىپىرلاپ چىقىپ كەتتى .

خەت ئىسىمسىز بولۇپ ، بىر ۋاراق سىدام قەغەزگە بىرنەچچە قۇرلا يېزىلغانىدى : «پېشقەدەم ئادۇوكات ئېلىيوپ : ۋاقىپ بو-لۇڭكى ، خەتەرلىك يولغا قەدەم باستىڭىز ! سىز ئۆزىڭىزچە ھەق-قانىيەتچىل قەلبىڭىز بىلەن رەھىمسىز مىلتىقنىڭ ئاغزىنى تو-سۇۋالماقچى بولۇۋاتىسىز ! ئەپسۇسكى ، مىلتىق سىزنىڭ ھەرقان-چە ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن توسقىنىڭىزغا قارىماي ئېتىلىدۇ ، جەزمەن ئېتىلىدۇ ! بىز ھازىر سىزنىڭ كەلگۈسىڭىزنىڭمۇ ئۆتمۇ-شىڭىزگە ئوخشاپ قالىدىغانلىقىدىن ۋايىم يەۋاتىمىز ! ... »

ئېلىيوپ خەتنىڭ ماركىسىغا قارىدى ، كونۋېرتنىڭ بىر بۇ-جىكىگە تۆت پۈكلۈق نىل رەڭ ماركا چاپلانغان بولۇپ ، پوچتا تامغىسىمۇ بۇ خەتنىڭ شەھەر ئىچىدىن كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى . ئېلىيوپ خەتنى ئىككى قېتىم ئوقۇپ مىيىقىدا كۈلۈپ

قويدى . بۇ خەت بۇنىڭدىن يىگىرمە يىل بۇرۇنقى خەتلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئۇ خېلى ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى . ھەرپلەر ئىنچىكە ، ئۇسلۇبى ئېسىل ، ئىملا جەھەتتىمۇ خاتالىقلار ئاز ئىدى . ئەمما ئۇ ھەر ھالدا ئۇيغۇرچە ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئۆگۈل ، ئەتتا چېسلا يېزىشتىنمۇ قورقاتتى .

ئېلىيوپ خەتنىڭ بىر بۇرجىكىگە بۇگۈنكى چېسلانى يېزىپ ، ئۇنىڭ ئاستىغا «قورقماڭ يەردە جىن بار» دېگەن ماقالىنى ئەسكەرتىپ قويدى . خەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كۆتۈلمىگەن بىر دولقۇن قوزغىدى . بۇ دولقۇن ئۇنى شىددەت بىلەن ئالغا ئىتتىردى . راست ، بۇ خەت مۇئەللىپىنىڭ مۇددىئاسىنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە ، ئېلىيوپقا كۈچلۈك ئىلھام بولدى . ئۇ ئۆزى قىلمۇاتقان ئىشنىڭ كېلەچىكىگە ئەمدى تېخىمۇ ئىشەندى . ئىلھام ۋە ئىشەنچ ئۇنى گويا غەۋۋاسلاردەك دېلو ئىچىگە تېخىمۇ چوڭقۇر سۆرەپ كىرىپ كەتتى...

6

ئېلىيوپ قەبرىستانلىقتىن كۇن يانغاندا قايتىپ كىردى . ئۆيىدە ئۇنى شەھەرلىك سودا ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئارۇپ كۈتۈپ ئولتۇراتتى . بۇ كۈتۈلمىگەن مېھمان ئۇنىڭغا ئانچە يېقىمۇ كەتمىدى . چۈنكى ، ئۇ بۇگۇن ئوبدانلا چارچىغان ، ئازراق تاماقلانىپلا يېتىۋالغۇسى بار ئىدى ، لېكىن ئىشىك قېقىپ ، كۆڭۈل ئىزدەپ كەلگەن ھەرقانداق ئادەمنى قىزغىن كۈتۈۋېلىش ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق ئادىتى ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇگۇنكى بۇ مېھمان ئانچە ياتمۇ ئەمەس ، ئېلىيوپ يېقىنقى بىرنەچچە كۈندىن بېرى سودا ئىدارىسىگە بىرنەچچە قېتىم ئەھۋال ئۇقۇشۇش ئۈچۈن بېرىپ يۈرۈپ ، ئاغزى يۇمشاق ، قىزغىن مۇئامىلىلىك ، بوي - بەستى ئېۋەنسىز بۇ ئادەم بىلەن خېلى ئوبدان ئولپەتلىشىپ قالغانىدى .

— بۇگۈن بەك چارچاپ كېتىپسىز جۇمۇڭ ئېلىيوپ ، — دېدى ئارۇپ كۆڭۈل ياساپ ، — بىمەھەل كېلىپ مالال قىلىپ قويىدىغان ئوخشايمەن . بولمىسا بۇگۈن دەم ئېلىڭ ، ئەتىگىچە كۆرۈشەرمىز... ، — ئۇ تۇزۇت بىلەن ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋىدى ، ئېلىيوپ ئۇنىڭ يەلكىسىدىن ئاستاغىنا بېسىپ دىۋانغا ئولتۇرغۇزدى .

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، بۇنچىلىك چارچاش نېمىتى دەيسىز ، — دېدى ئۇ چاڭ - توزان باسقان كۆزەينەكنى سۇرتۇۋېتىپ ، — ئۇزۇن يىل تۇرمىدە ، يېزىدا يۇرۇپ چارچاش دېگەننىڭ قانداقلىقىنى ئۇنتۇپ قاپتۇق .

ھەر ئىككىسى يېنىككىنە كۈلۈشتى . ئېلىيوپ مېھمانغا چاي قۇيۇپ ، تاماكا تۇتتى ، ئارۇپ تاماكىنىڭ ئىسىنى ھالقىلاپ ئاسمانغا پۇۋلىدى ۋە ئازغىنە كالتا يۆتەلدىن كېيىن يۇمشاق تەلەپپۇز بىلەن سورىدى :

— بۇگۈنكى ئىشىڭىز ئوڭۇشلۇق بولغاندۇ ؟

ئېلىيوپ پىيالىدىكى چايىنى گۇپپىدە بىر ئوتلىۋېلىپ دېدى :

— دەسلەپتە ئاسانغا چۈشمىدى ، ئۆلگۈچىنىڭ بىرنەچچە ھامىلىرى قەبرە بېشىغا چىقىۋېلىپ يەنە غوۋغا كۆتۈردى .

— ھەي - ي - ي ! ... بۇ خەقنىڭ نادانلىقىنى ! — دېدى ئارۇپ ئەپسۇس بىلەن بېشىنى چايقاپ ، — قانۇن بىلەن ئويناشقىلى بولامدۇ ، دەڭە ؟ !

— شۇنداق ، قانۇن مۇقەددەس نەرسە ، پۈتلىكاشاڭدىن قورقمايدۇ ، — ئېلىيوپ راھەتلىنىپ چاي ئىچكەچ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئاخىر گۆرنى ئاچتۇق ، ھەربىي دوختۇرخانىدىن كەلگەن ئىككى مۇتەخەسسىس جەسەتنىڭ بىر پارچە باش سۆڭىكى بىلەن بىرنەچچە تال چىرىپ كەتكەن گۆش پارچىلىرىنى ۋە ئۇچ ئورۇندىن توپا نۇسخىلىرىنى ئېلىپ كەتتى .

مېھمان ئالدىراپ سورىدى :

— چىرىپ كەتكەن جەسەتنىمۇ ئېنىق تەكشۈرمەيدىكەن ؟
— چاتاق يوق ، — دېدى ئېلىيوپ ئىشەنچ بىلەن ، — «ئارسىن بىلەن زەھەرلەنگەنلا بولسا ، سۆڭىكى كۆيۈپ كۈل بو-لۇپ كەتكەن ھالەتتىمۇ تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغىلى بولىدۇ» دەيدۇ مېھمان ھايا جانلاندى :
— ياخشى ، ناھايىتى ياخشى ... پەن دېگەن پەن ـ دە ! — ئۇ قولىدىكى ئاماكىنى كۆلدانغا مىجۇبتىپ ئېلىيوپقا قارا-دى ، — سىز بۇ ئىشلارغا بەكمۇ ئەستايىدىل ، ئىنچىكە بولدىڭىز جۇمۇڭ ، بىر قانۇن خىزمەتچىسىگە مۇناسىپ جاسارەت كۆرسەت-تىڭىز !
ئېلىيوپ سەل خىجىل بولغاندەك يۈزى ئۆللىدە قىزاردى :
— بەكمۇ ئاشۇرۇۋەتتىڭىز ئارۇپ جۇجاڭ ، ھەممىسى قا-لىشقا تېگىشلىك ئىشلار . ھەرقانداق بىر دېلودا پاكىت ئاساس ، قانۇن ئۆلچەم بولۇش كېرەك ـ دە !
— شۇنداق ، شۇنداق ، ئون نەچچە يىل ئاۋۇال ، ناھەق دېلولارنىڭ دەردىنى ئاز تارتتۇقمۇ ؟ ! — ئارۇپ بىر ئاز تۇرۇۋېـ-لىپ ئەسلىي مەقسىتىگە كۆچتى ، — يولداش ئېلىيوپ ، بۈگۈن سىزنى ساقلىشىمدىكى سەۋەب مۇنداق : ئاڭلىسام ، يەتتىنچى چېسلا ئوچۇق سوت بولىدىكەن ، مەن بىرنەچچە كۈن قاتتىق ئويلاندىم ، خانقىزنىڭ تەقدىرىگە ئېچىندىم ، ئۇ بىر يېتىم قىز ، ئەگەر سىز خالىسىڭىز ، مەن ئۇنىڭ گۇۋاھچىسى بولسام ...
ئېلىيوپ خۇشاللىقىدا ئورنىدىن دىككىدە تۇرۇپ كەتتى :
— ياخشى ، ناھايىتى ياخشى ... قارشى ئالىمەن ، ھازىرغىچە جاۋابكارنىڭ گۇۋاھچىسى پەقەت ئىككى ئاچىسىلا ئىدى . مانا ئەمدى سىز قوشۇلۇپ ئۈچ بولدى .
شۇ سۆزلەردىن كېيىن مېھمان ھايال بولماي قايتتى . ئېلى-يوپ بىرئاز ئۇخلىۋېلىش ئۈچۈن دۇئانغا قىيسايغان بولسىمۇ ، ئۇيقۇسى كەلمىدى ، ئۇ ئۆزىنى بىردىنلا ھاردۇقى چىقىپ

يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلدى ، بىردەم ئۆي ئىچىدە ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ خىيال سۈردى . كېيىن گۈپپىدە بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ ، سائىتىگە قارىدى ـ دە ، چاپىنىنى كىيدى .

ئېلىيوپ يېرىم سائەتتىن كېيىن تۇرمىدە پەيدا بولدى ، نۆۋەتچى ساقچى ئۇنىڭ كىنىشكىسى بىلەن رەسمىيەت قەغەزلىرىنى كۆرۈپ ، خانقىز يالقان كامبىرغا باشلاپ كىردى . جاۋابكار گويا ئۇنىڭ چاقىرىشىنى كۈتكەندەك ئىشىككە تەلمۈرۈپ ئولتۇراتتى ، ئېلىيوپ كامىرىنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپلا سورىدى :

— خانقىز ، سەن ئۆزۈڭدىن بېرى بىر خەنجەر ساقلاپ يۈرۈپسەنغۇ ، راستمۇ ؟

— راست ، — دېدى جاۋابكار كېسىپلا .

— نېمە قىلماقچىدىڭ ؟

— دادامنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشتا لازىم بولار دېگەنىدىم .

— كىمدىن ؟ !

— بىلمەيمەن .

ئىككى تەرەپ تەڭلا جىمىپ كەتتى . ئېلىيوپ ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى ، ئۇ بولسا بۇرۇنقىدەكلا ئاجىز قوللىرى بىلەن چاپىنىنىڭ پەشلىرىنى توختىماي مىجىقلايتتى . ئاخىرىدا ئۇ قىسقىلا ئىزاھات بەردى :

— قاتىلنى تېخى تاپالمىغانىدىم ، لېكىن بىرى مۇھىم يېپ ئۇچى بەرگەنىدى . ئەمدى سۈرۈشتە قىلىشقا باشلىغاندا ئۆزۈم تۇتۇلدۇم ...

ئېلىيوپ ئالدىراپ سورىدى :

— قانداق يېپ ئۇچى !

— بىر پارچە خەت .

— قېنى ؟ !

خانقىز بىردەم ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ قالدى ، كېيىن ئېلىيوپنىڭ باش ـ ئايىغىغا سىنچى كۆز بىلەن بىر قۇر قاراپ

چىقىپ تەسته ئېغىز ئاچتى :

— مېھمانخانا ئۆينىڭ ئىشىك بېشىدىكى يوچۇقتا ئېلىيوپ دەرھال تۇرمىدىن ئايرىلدى ، قاراڭغۇ چوشكۇچە بىرنەچچە يەرگە بېرىپ ، ئىككى ـ ئۈچ تونۇش ۋە ناتونۇش ئادەملەرنى بىلەن كۆرۈشتى . ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ، خوتۇننىڭ ئاچچىق غوتۇلداشلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ، سوۋۇپ قالغان تامىقىنى يېدى ۋە بىر تال تاماكىنى ھۇزۇر بىلەن چېكىۋالغاندىن كېيىن ، ئىش ئۈستىلىگە مۈكچەيدى . يېرىم كېچىگىچە ئاللىبىر نەرسە ـ لەرنى كۆردى . خاتىرىسىگە نېمىلەرنىدۇر يازدى ھەم بىرىگە يوللىنىدىغان تېلېگراممىنىڭ تېكىستىنى كۆچۈرۈپ ، ئەتە ئەتىگەندە پوچتىغا سېلىش ئۈچۈن تەييارلاپ قويدى . ئەگەر ئۇ خوتۇن ـ نىنىڭ چالۋاقىشىنى دېمىگەن بولسا ، مەھەللىسىدىكى توم تاجى خورازنىڭ سۈبھىدىكى زىل ئاۋازىنى ئەنە شۇ ئىش ئۈستىلىدە ئويغاق ئولتۇرۇپ ئاڭلىغان بولاتتى ...

ئىككىنچى باب

جاۋابكار

1

يەتتىنچى مايمۇ ئۇن- تۇيۇقسىز يېتىپ كەلدى . كۈن ئوچۇق بولمىسىمۇ ، تۈنۈگۈن ياغقان سىم - سىم يامغۇرنىڭ تەسىرىدىن ھاۋا ساپ ھەم نەمخۇش ئىدى .

ئادەتتىكى كىشىلەر ئۈچۈن بۈگۈنكى كۈننىڭ ھېچقانداق پەرقى ھەم ئالاھىدىلىكى يوق ، لېكىن شەھەرنىڭ غەرب تەرىپىدىكى ھەيۋەتلىك زالنىڭ مۇنبىرىدە تۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ ۋىجدانى بىلەن كىشىلىك غۇرۇرىنى نامايان قىلىدىغان بىر نەچچە كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا ، بۈگۈن ناھايىتى خاسىيەتلىك ھەم ناھايىتى تىنچسىز كۈن ئىدى ، مۇشۇ كۈنگە يېتىپ كەلگۈچە بىرنەچچە يۈرەكلەر ئوخشاشمىغان ھېسسىيات بىلەن توختىماي دۈپۈرلەپ تۇردى . خىلمۇ خىل ئىپادىلەر ئەكس ئەتكەن كۆزلەرمۇ ھەركۈنى كالېندارغا بىرنەچچە قېتىمدىن قاراپ ، يەتتە رەقەمنىڭ شەيداسى ياكى رەقىبى بولۇپ كەتتى . ئۆتكەن يىلى سېلىنغان يېڭى ، ئازادە زال خالىس تىكشىغۇچىلار بىلەن تېزلا توشۇپ قالدى . ئالدىنقى قاتاردا ئىككى رەت بولۇپ ئولتۇرغان ياش - ياش ئەر - ئاياللارنى ئېلىيوپ كۆزەينىكىنىڭ ئاستىدىن سىنچىلاپ قاراپ تونۇدى . ئۇلار جاۋابكار خانىزىنىڭ كەسپداشلىرى ئىدى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۈمىدلىك كۆزلىرىنى ئېلىيوپقا تىكىپ ، نېمىنىدۇر شۇئىرلاۋاتقاندەك قىلاتتى . ئېلىيوپ ئۇلارنىڭ كۆڭۈل

www.uyghurkitap.com

سۆزىنى ئاڭلىدى ، چۈشەندى ...

هايال بولماي زال ئىچى تىنچىدى . بولۇپمۇ ، ئىككى ئايال ساقچى جاۋابكار خانىمزنى سوت مەيدانىغا يالاپ ئېلىپ كىرگەندە زال قاتتىقراق تىنسا ئاڭلانغۇدەك جىمىپ كەتتى . خانىمز بېشىنى كۆتۈرمەي تۇراتتى . ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغان ، رەڭگى تاتارغا-نىدى .

باش سوتچى ئوچۇق سوتنىڭ باشلانغانلىقىنى ئېلان قىلدى . ئۇنىڭ ئېگىز ، ئورۇق گەۋدىسىنى پاگونلۇق سوت فورمىسى خې-لىلا ھەيۋەتلىك تۇسكە كىرگۈزگەنىدى . ئۇنىڭ ئارقىدىنلا سوت كاتىپى ئوچۇق سوتنىڭ تەرتىپ ـ ئىنتىزاملىرىنى جاكارلە-دى ...

ئېلىيوپ ئۆزىنىڭ ئۈدۈلىدا — تەپتىش ئورنىدا ئولتۇرغان ئەيىبلىگۈچىگە تۇنجى قېتىم بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى . ئۇ ئوتتۇ-را ياشلار چامىسىدىكى قاتاڭغۇر ، ئاق سېرىق ، ئورۇق ـ سېمىز-لىكى ئۆز لايىقىدا بىر ئادەم ئىدى . ئۇ ئورۇندۇقتا قاڭقىيىپ ئولتۇرۇپ ، قولىدىكى رەڭلىك قېرىنداشنى ئۇستەلگە يەڭگىل ئۇرۇپ تىرىشتاتتى . چوڭ ـ چوڭ قوڭۇر كۆزلىرى ئەتراپتە-كىلەرگە ئاندا ـ ساندا تاشلىنىپ تۇراتتى . ئېلىيوپنىڭ سىنچى كۆزلىرى ئۇنىڭ ئولتۇرۇشىدىن ، ھەرىكىتىدىن ، كۆز قارىشىدىن خېلىلا بىگۇمىسى بار ، غۇرۇرى قاتتىق ، مىجەزى چۈس ئادەملە-كىنى كۆرۈپ يەتتى . ئۇنىڭ ئىسمى جامالىدىن بولۇپ ، ئېلىيوپ ئانچە ـ مۇنچە ئاڭلىغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، بىرەر سورۇندا بولۇپ باقمىغانىدى .

باش سوتچى ۋە سوتچىلار سوراش ، تەكشۈرۈش ، تونۇشتۇ-رۇش ماتېرىيالىنى ئوقۇپ بولدى . سوت تەرتىپى بويىچە ئەمە-لىدىكى نۆۋەت دەۋاگەرنىڭ گۇۋاھچىلىرىغا كەلگەنىدى . باش سوت-چى ئېلان قىلدى :

— ھازىر دەۋاگەرنىڭ گۇۋاھچىسى مەيدانغا كىرسۇن !

ئەللىك ياشتىن ھالقىغان ، ئۇزۇن كۆڭلەكلىك ، ئۇزۇن رومالللىق بىر ئايال يۈزىنىڭ يېرىمىنى ئورىغان ھالدا ئىشىكتىن ئەيمىنىپ كىردى . زالغا بىرلا قاراپ ئالا چەكمەن بولغان كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ پۈتۈنلەي گاڭگىراپ قالغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

باش سوتچى ئۇنىڭ ئالاقزادىلىكىنى سوئال بىلەن بېسىپ كەتتى :

— ئالدىغا كېلىڭ ، ئالدىغا ... ھە ، بولدى ، ئىسمىڭىز نېمە ؟

— شەرۋانىخان ... ، — ئايال تەستە ئۆزىنى تۇتتى .

— فامىلىڭىز چۇ ؟

— دادامنىڭ ئىسمىمۇ ؟ ھە... دادامنىڭ ئىسمى سەلەي ئاخۇن .

— قاچان تۇغۇلغان ؟

— ئۇجمە پىششىقىدا ...

باش سوتچى كۈلكىسىنى زورىغا بېسىپ قايتىلاپ سورىدى :

— نەچچىنچى يىلى دەيمەن ؟

— ئۇنى بىلمەيدىكەنمەن غوجام ... بىر چاغدا ئانام رەھمەتلىكنىڭ ئېيتىشىچە ، تۆڭگان يېغىلىقىدا مەن تېخى قۇچاقتا ئىكەنمەن ...

— ھە ، بولدى ، توختاڭ ! ئەسلىڭىز قەيەرلىك ؟

— شەلىك .

— ئۆلگۈچىنىڭ نېمىسى بولىسىز ؟

— شۇم پېشانە ئانىسى بولىمەن ، غوجام .

— ئەمدى گۇۋاھلىقتىن ئۆتسىڭىز بولىدۇ ، — دېدى باش سوتچى ئۇنى سۆزگە ئۇندەپ .

ئايال زالغا قاراپ يەنە بىرئاز تېڭىرقىدى ، ئويلىغان گەپلىرى شامال سوققان توزغاقتەك توزۇپ كېتىۋاتاتتى . لېكىن ، ئۇنىڭ كۆزى ئايلىنىپ كېلىپ جاۋابكار ئورنىدا تۇرغان خانقىزغا

چۈشكەندە بىردىنلا پىغانى ئۆرلەپ ، كۆز ـ ياشلىرى مۆلدۈرلەپ چۈشۈشكە باشلىدى ، ئۇ بىگىز قولىنى خانقىزغا جۇشۇپ تۇرۇپ ناله قىلدى :

— سەن ... سەن قاتىل ! ئوغلۇمنى مەندىن مەڭگۈ ئايرىۋەتتىڭ ! ئاھ خۇدا ، سېنىڭ ئالدىڭدا نېمە گۇناھ قىلغان بولغىيدىم ! ... — ئۇ كۆز يېشىنى سەل بېسىپ ، تېخىمۇ قەھرى بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى ، — خالايىق ، بۇ ئايال سۈپەتلىك ئالۋاستى ئوغلۇمنى يەپ كەتتى ، ئۇ تېخى ئوغلۇمنى يېرىم كېچە- دە زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپ ، تاڭغا يېقىن ئاندىن بىزگە خەۋەر بېرىپ هازا ئاچتى ... ئۇنىڭ ئەزەلدىن نىيىتى بۇزۇق ئىدى . نەچچە قېتىم ئوغلۇم بىلەن جېدەللىشىپ ئەسكىلىك قىلغاندا مەن ئارىغا چۈشۈپ ياراشتۇرغان ... مېنىڭ ئوغلۇم قوينىڭ قوزىسى- دەك ياۋاش بولغاچقا ، بۇ نائەھلى بۇزۇقنىڭ سىرتتىكى سالپا ـ سۈلپاڭ ئىشلىرىغا دىققەت قىلمىغان ، كېيىن ئۇ بىردىنلا چې- نىپ ، ئوغلۇمنىڭ يۈرىكىنى خۇن قىلىۋەتتى ... باشقا ئەرلەرگە بۇزۇلدى ...

باش سوتچى سۆز قىستۇردى :

— كىمگە بۇزۇلدى ؟

— بۇ ئېرىمەس ناپاكقا بىر ئەر يېتەمتى ، بىرنەچچىسىگە بۇزۇلغان !

باش سوتچى جاۋابكاردىن سورىدى :

— خانقىز ، راستمۇ ؟

خانقىز تىترەك ئاۋازلاش جاۋاب بەردى :

— يالغان .

شەرۋانىخان خۇددى ئېتىلىپ بېرىپ بوغۇپ قويغۇدەك ئەل- پازدا ۋارقىرىدى :

— هوي قارا يۈز ... يالغان دەيدا تېخى ، تىلىڭ ئېقىپ كېتەر ئىلاهىم ! ... روزىمەت بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلغىنىڭمۇ يالغانمۇ ؟ !

ئېلىيوپ ئىختىيارسىز خانقىزغا قارىدى ، ئۇ بېشىنى كۆتۈرەمەي لېۋىنى چىشلىگىنىچە ئازابلىنىپ تۇراتتى . شەرۋانخان جاۋغايلىرىدا بوغجۇپ تۇرغان تۈكۈرۈكلىرىنى چاچرىتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى :

— مەن تېخى بۇ قاتىلنىڭ خەنجەر سوقتۇرۇپ ساقلاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرسەممۇ ئېرەنشمەپتىكەنمەن . ئەسلىدە ، بۇ شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇمنى قەتلى قىلماقچىكەن ... ۋاي خۇدايىم ! ... ئۇنىڭ بۇنداق هارام نىيىتىنى نەدىن بىلەي ؟

باش سوتچى خانقىزدىن سورىدى :

— خەنجەر ساقلىغىنىڭ راستمۇ ؟

— راست ...

شەرۋانخان تېخىمۇ ئەدىدى :

— شۇ ئەمەسمۇ ؟ بۇنىڭ زادى نىيىتى بۇزۇلغان ، خەنجەرنى مەن كۆرۈپ قالغاچقا ، ئۇنى ئىشلەتمەي ، ئورنىغا قان چىقارماي جان ئالىدىغان زەھەر ئىشلەتتى ... خالايىق ، ئەگەر زەھەر سالغان چەينەكنى مەن كۆرۈپ قالمىغان بولسام ، ئۇنىمۇ غەلەت قىلىپ ئىزنى يوقاتماقچىدى ، لېكىن مەن ئۇنى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن تېپىۋالدىم .

باش سوتچى سۆز قىستۇرۇپ جاۋابكاردىن سورىدى :

— چەينەكنى كارىۋاتنىڭ ئاستىغا يوشۇرغانلىقىڭ راستمۇ ؟

خانقىز بويىنى ئېگىپ تەستىقلىدى :

— راست .

شەرۋانخان رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتۈپ ، ئاخىرقى گېپىنى قانداق چۈشۈرۈشنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى .

باش سوتچى ئۇنى ئاگاهلاندۇرۇپ :

— گېپىڭىز يەنە بارمۇ ، يوق ؟

شەرۋانخان هولۇقۇپ جاۋاب بەردى :

— بار ... يەنە بار... مەن ئۇنىڭ يامان نىيىتىنى ، قانخور

قاتللىقىنى بىلگەن بولسام ، بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن كانتا توي قىلىپ ئوغلۇمغا ئېلىپ بەرمىگەن بولاتتىم ... ئۇ مېنى داغدا قويدى . مەن قانغا ـ قان تەلەپ قىلىمەن ! ئەگەر ئۇنى ئېتىپ بەرمىسە ، قانۇننىڭ راستلىقىغا ، خۇدانىڭ بىرلىكىگە پۈتمەيمەن !

شەرۋانىخان ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ يىغلىدى . بەدىنى سىلكىنىپ تىك تۇرغۇدەك مادارى قالمىدى . باش سوتچىنىڭ ئىشارىتى بىلەن ئىشىك يېنىدا ئولتۇرغان بىر قانۇن ساقچىسى ئۇنى يۆلەشتۇرۇپ مەيداندىن ئېلىپ چىقىپ كەتتى .

باش سوتچى يەنە جاكارلىدى :

— نۆۋەتتىكى گۇۋاھچى كىرسۇن !

خام سېمىزلىكتىن ئېغىكلىرى خالتىلىشىپ كەتكەن ، ماش گۇرۇچ ساقاللىق بىر ئادەم مەيدانغا كىردى .

باش سوتچى رەسمىيەت سوئاللىرىنى سورىدى :

— ئىسمىڭ ـ فامىلىڭىز نېمە ؟

— ئابلا چوڭ .

— قاچان تۇغۇلغان ؟

— دادامنىڭ قۇرئان شېرىپكە پۈتۈپ قويغان خاتىرىسىگە قارىغاندا ، مىلادى 1933 ـ يىلى رامزاننىڭ يىگىرمە يەتتىسى مەھەللىمىزدىن شۇنقەدەرى ئۆتكەن كۈنى تۇغۇلۇپتىكەنمەن ... ، — گۇۋاھچى خۇددى كانتا بىر شان ـ شەرەپكە شاھىت بولغاندەك ، تۆت تەرەپكە غىلمىيىپ قاراپ قويدى .

باش سوتچى سوئالىنى داۋام قىلدى :

— كەسپىڭىز نېمە ؟

— سودىگەر .

— يۇرتىڭىز چۇ ؟

— مۇشۇ يەر .

— ئۆلگۈچى بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭىز بار ؟

— يوقسۇ ، — دېدى ئۇ بوينىنى مۇلايىم تولغاپ ، — مېنىڭ

ئۆلگۈچى بىلەن ئەمەس ، جاۋابكار بىلەن يېقىن تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىم بار ، پېقىر جىنايەتچى خانىزىنىڭ تاغىسى بولىدۇ !

زالدا يېنىك تەۋرىنىش بولدى ، ئۈستەل - ئورۇندۇقلار غىرسلاپ كۈسۈر - كۈسۈر باشلاندى . باش سوتچى ئەتراپقا بويۇنداپ تۇرۇپ دېدى :

— يولداشلار دىققەت ، هازىر جىنايەتچىنىڭ تاغىسى گۇۋاھلىقىنى ئۆتمەكچى ، قېنى ئابلا چوڭ ، ئەمدى سۆزلەڭ .

ئابلا چوڭ ئۇزۇن سوكنا كەمزۇلىنىڭ ئۈستىدىن باغلۇالغان كۆك شايى بەلۋىغىنىڭ بىر ئۇچىنى يېشىپ يۈز - كۆزىدىكى تەرلەرنى سۈرتتى ۋە بۇرنىنى يېنىك قېقىپ قويۇپ سۆزىنى باشلىدى . ئۇ بىرىنچى جۈملىسىدىلا ئۆزىنىڭ خېلى پىشقان سۆزمەنلەردىن ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدى :

— سوتچىلار ، تۇغقانلار ، هەممىڭلار كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر ، مەن بۇ قاتىلنىڭ تاغىسى بولىمەن ، مەن ئۇنى ئاتا - ئانىسىدىن قارا يېتىم بولۇپ ، ئاچىماق ئىشتان كىيىدىغان ئەتلىمە گۆش ۋاقتىدىلا بېقىۋالغان . ئۇنىڭ دادىسى نىزام ئەپەندى سودا ئىدارىسىنىڭ كاتتىسى ئىدى . هېلىقى جەددال قوپقان مالىمان يىللاردا ئەجىلى مۇئەللەق بولدى . ئۇنىڭ ئانىسى — جاپاكەش سىڭلىمۇ هېچنېمىنىڭ خۇۋلۇقىنى كۆرمەي ، كېسەل چىقىپ ئۆلۈپ كەتتى . خانىزىز ئۆيده تىكەندەك يالغۇز قالدى ، كېيىن مەن ئۇنى سىڭلىمنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە ، ئۆز ئۆيۈمگە ئاپىرىپ ئاتىدارچىلىق قىلدىم ، ئۇ تاكى ياتلىق بولۇپ ، رەھمەتلىك هاشىمجاننىڭ ئەمرىگە ئۆتكۈچە مېنىڭ تەربىيەمده بولدى . مەن ئۇنى ئۆز پەرزەنتىمدىنمۇ چاره كۆرۈپ ، ياغ ئىچىدىكى بۆرەكتەك چوڭ قىلدىم ، لېكىن ئۇ چوڭ بولۇۋېلىپلا مېنىڭ يۈزۈمگە ئاياغ باستى ، مەن تاپقان ياخشى لايىقا ئۇنىماي ، ئۆزى بىلگەن سەنەمگە دەسسەپ شەنىمگە داغ چۈشۈردى ، تېخى ئەيمەنمەستىن : «مۇھەببەت باغلىدىم ، لايىق تاپتىم» دەپ كېچە - كېچىلەپ ئۆيگە كىرمەي

www.uyghurkitap.com
كتاب تورىكتى

شەرمەندىچىلىك قىلدى . مەن ئۆز ئابرۇيىمغا دەخلى يەتكۈزگەن بۇنداق نومۇسسىزلىققا چىدىماي ، ئاخىر ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردىم ... ئۇ ئىككى ئاچىسىنىڭ پاناھلىقىدا ئۆزۈنغا بارماي ، سودا ئىدارىسىنىڭ ئىشچىسى — رەھمەتلىك ھاشىم ياۋاشقا تېگىۋالدى ...

باش سوتچى تىك تۇرغان گەۋدىسىنى ئالدىغا سەل ئېگىشتۈرۈپ جاۋابكاردىن سورىدى :

— خانىمز ، گۇۋاھچى ئابلا چوڭنىڭ دېگەنلىرى راستمۇ ؟

خانىمز دەرھال ئۇنچىقمىدى ، ياش يۈقى كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ، نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭ دىلى پۈچىلانغاندەك قىلاتتى . ئاخىر ئۇ ناھايىتى مۇشكۈلدە سۆزلىدى :

— ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىلغانلىقىم راست ، ھاشىمجانغا تەگكىنىممۇ راست ...

ئابلا چوڭ تېخىمۇ روھلىنىپ ، بېشىنى خۇددى قوناق يېگەن قېچىرداك يۇقىرى كۆتۈرۈپ گىدەيدى :

— مەن ھەققانىيەت سوتى ئالدىدا سۆزلەۋاتىمەن ! — دېدى ئۇ ۋەزخانلىق بىلەن ئەقىدە كۆرسىتىپ ، — ھەربىر سۆزۈمنىڭ راست ۋە چىنلىقىغا ئۇستۇمدە خۇدا قاراپ تۇرۇپتۇ ! ... ئەمدى مەن ئىككى پاكىت ئۇستىدە سۆزلەي : بىرى ، ھاشىمجاننىڭ ئۆلگەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاپ ، ئەتىگەندىلا مېيىت ئۇستىگە باردىم . بۇ چاغدا شەرۋانىخان زەھەر سېلىنغان ھېلىقى چەينەكنى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن تېپىۋېلىپ تۇرغانىكەن . مەن دەرھال چەينەكنى پۈراپ باقتىم ، چەينەكتىن ناھايىتى سېسىق پۇراق چىقتى ... ئىككىنچىسى ، ھاشىمجان ئۆلۈشتىن بىر ھەپتە ئىلگىرى ، مەن خانىمزنىڭ يوچۇن بىر ئەر بىلەن رەستىدىكى ئاشپۇزۇلدىن چىقىپ مۇقۇلدىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم . لېكىن ، شۇنچە قىلىپمۇ ئۇلارغا يېتىشەلمىدىم ، ئۇ كۈنى خانىمز بېشىغا قىزىل ، ئاق يوللۇق يۇڭ ياغلىق چىگىۋالغانىكەن ، ناھايىتى

ئېنىق تونۇدۇم .

گۈۋاھچىنىڭ سۆزىنى زېھنى بىلەن ئاڭلاپ ، بەزىدە قىسقا-قىسقا خاتىرىلەرنى يېزىپ ئولتۇرغان ئېلىيوپ ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ ، باش سوتچىغا مۇراجىئەت قىلدى :

— گۈۋاھچىدىن كىچىككىنە بىر سوئال سوراشقا رۇخسەت-كىمۇ ؟

باش سوتچى بېشىنى لىڭشىتتى :

— بولىدۇ ، سوراڭ .

ئېلىيوپ كۆزەينەكىنى سەل يۇقىرى كۆتۈرۈپ گۈۋاھچىغا بويۇندىدى :

— ھېلىقى يوچۇن ئەر كىم ئىكەن ؟

— پەرق ئېتەلمىدىم .

— بايا سىز خانىمزىنىڭ بېشىغا ئارتىۋالغىنى قىزىل ، ئاق يوللۇق يۈڭ ياغلىق دېدىڭىز ، شۇنداققۇ دەيمەن ؟

— خوش شۇنداق ! — گۈۋاھچى سەل نارازى بولغاندەك سۆزىنى ئۇرغۇلۇق ئېيتتى .

ئېلىيوپ ئوخشاشلا مۇلايىم ئاۋازدا داۋام قىلدى :

— قايسى رەڭدىكىسىنىڭ يولى كەڭرەك ئىدى ؟

— قىزىل رەڭلىكىنىڭ .

— سىز قانداقسىگە شۇنچىلا ئېنىق ئېسىڭىزدە قالدۇرۇۋال-دىڭىز ؟

— ناھايىتى دىققەت قىلدىم ـ دە !

— ياخشى ، سۆزىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىڭ !

ئابلا چوڭ ئېلىيوپتىن كۆزىنى ئۇزىدى ۋە بوينىنى شىلتىپ قويۇپ ، باش سوتچىغا قارىدى ، باش سوتچى سورىدى :

— گۈۋاھلىق سۆزىڭىز يەنە بارمۇ ، يوق ؟

— ئەمدى ... ، — دېدى ئابلا چوڭ ئاغزىنى تامشىپ ۋە تۇيۇقسىز خانىم تەرەپكە كۆزى چۈشۈپ يەنە جانلىنىپ

كەتتى ، — مەن هازىر ھەربىرلىرىنىڭ ئالدىدا مۇشۇنداق بىر قاتىلنى — ئۆزىنىڭ ياۋاش ، مۆمىن ئىرىنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن نائىنساپ ، ناشۇكۇر پاسىقىنى بېقىپ چوڭ قىلغانلىقىم ئۈچۈن قاتتىق خجىل بولۇۋاتىمەن ، ئەگەر ئۇنىڭ بۇنداق نىيىتى بارلىقىنى بىلگەن بولسام ، ئاللىبۇرۇنلا ئەسكى تامنىڭ تۈۋىگە كۆمۈۋەتكەن بولاتتىم ، چۈنكى ئۇ مېنىڭمۇ پاك نامىمنى بۇلغىدى ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭمۇ روھىنى قورۇندۇردى .

ئابلا چوڭ جاۋابكارغا ئالىيىپ قويۇپ جىم بولدى . باش سوتچى ئۇنىڭغا ئىشارە قىلدى :

— سۆزىڭىز تۈگىگەن بولسا چىقسىڭىز بولىدۇ .

ئابلا چوڭ پېشانىسىدىكى تەرلىرىنى شايى بەلۋىغى بىلەن سۈرتكەچ مەيدانىدىن شىپىرلاپ چىقىپ كەتتى . باش سوتچىنىڭ ئىجازىتى بىلەن نۆۋەتتىكى گۇۋاھچى مەيدانغا كىردى .

ئۇ ، گەپ ـ سۆز ، مېڭىش ـ تۇرۇشلىرى خېلى سۈلكەتلىك ، قاش ـ كۆزلىرى جايىدا بىر يېگىت ئىدى . لېكىن ، ئۇ قارىماققا مەتۇ چىراي كۆرۈنەتتى . سوتچى ئۇنىڭ غىلمىيىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ سورىدى :

— ئىسمىڭ ـ فامىلىڭىز نېمە ؟

— ئىسمىم روزىمەت ، فامىلەم خالىق .

— نەچچىنچى يىلى تۇغۇلغان ؟

— 1945 ـ يىلى كۇزدە .

— قەيەرلىك ؟

— مۇشۇ يەرلىك .

— قەيەردە ئىشلەيسىز .

— شەھەرلىك سودا ئىدارىسىدە .

— ئۆلگۈچى بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭىز بار ؟

— خىزمەتداشلىق ، مەرھۇم ھاشىمجان ئىشچى ، مەن بولسام ئامبارچى .

باش سوتچى ئاخىرقى سۆزىنى ئېيتتى :

— خوش ، ئەمدى گۇۋاھلىق سۆزىنىڭىزنى سۆزلىسىڭىز بولىدۇ .

روزىمەت كۆزىنى ناھايىتى تېز - تېز يۆتكەپ زال ئىچىگە باشتىن - ئاياغ بىر قۇر قاراپ چىقتى ، ئاندىن باش سوتچىغا يۈزلىنىپ سۆزىنى باشلىدى :

— مەن بۇ چوكان بىلەن 1983 - يىلى روزا ھېيتتا سىرداش بولدۇم ، شۇنىڭدىن كېيىن يەتتە ئايغىچە بىز يوشۇرۇن ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتتە بولدۇق ، ئۇچرىشىدىغان ئورنىمىز كۆپىنچە ئىدارىنىڭ ئامبىرى بولاتتى . بىر قېتىم ئۇ ماڭا : «خوتۇنىڭىزنى قويۇۋېتىڭ ، بىز ئۆمۈرلۈك بىرگە بولايلى ، ھاشىمغا زادىلا كۆڭلۈم چۈشمىدى ، قوللىرى بەدىنىمگە تەگسە قوينۇمغا خۇددى كىرپە كىرىۋالغاندەك شۇركۈنۈپ كېتىمەن ... » دېگەن گەپلەرنى قىلدى ...

باش سوتچى جاۋابكاردىن دەرھال سورىدى :

— شۇ گەپلەرنى قىلغانلىقىڭ راستمۇ ؟

خانىم تامدەك تاتىرىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئاستىنقى لېۋى چىشلىرىغا شۇنداق قاتتىق كىرىشىپ كەتكەنىدىكى ، زېدىلەنگەن يەردىن قىپقىزىل قان سىرغىپ چىقىۋاتاتتى ...

روزىمەت ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا ، كۆرەڭ ئاۋازدا سۆزلەپ كەتتى :

— شۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مەن ئۇنىڭدىن يىرگەندىم . بىر چاغلاردا مەن خەقلەردىن : «خوتۇن كىشى دېگەننىڭ قىرىق يىلدىن كېيىن بىر تال چېچى ئەر تەرەپكە قوشۇلىدۇ» دېگەن تەمسىلنى ئاڭلىغانىدىم ، خانىمنىڭ ئاشۇ گېپىدىن كېيىن مەن بۇ تەمسىلنىڭ شەكسىز راستلىقىغا ئىشەندىم . «ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرۈپ تەگكەن ھاشىمجاننى بۇگۈن مۇنداق دەيدۇ ، ماڭا ئوخشاش يولدىن تېپىۋالغان ئادەمنى كېيىن نېمە دېمەكچى ؟ »

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تورىدىن ئورۇن ئېلىنغان

دېگەن خىياللار بىلەن ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدىم ، ئۇ مېنىڭ كۆڭۈل ئەينىكىمدە بارغانسېرى خۇنۇكلىشىپ كەتتى ... شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ماڭا كۆز ـ كۆز قىلىپ ، مېنىڭ كۆزۈمچە باشقا بىرى بىلەن ئاپاق ـ چاپاق بولۇۋالدى ...

— كىم بىلەن ؟ — باش سوتچى ئۇلاپلا سورىدى .

روزىمەت دەسلەپ هودۇقۇپ ، كېيىن ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى :

— ئىسمىنى بىلمەيمەن ، بىرنەچچە قېتىم كېچىدە بىللە كېتىۋاتقاندا كۆرگەن ، هەي ـ ي ـ ي ! ... ئۇنىڭ بىللە يۈرىدىغان سالپا ـ ساياق ئادەملىرى كۆپ ، مەن ئۇنىڭدىن قۇتۇلغىنىمغا خۇش بولۇپ ، كېيىنكى ۋاقىتتا پۈتۈنلەي كارىم بولمىدى ... بۇ ئۆزى زەم ـ زەم سۆيىدە يۈيۈنسىمۇ گۇناهى تۆگمەيدىغان ناپاك ئايالغا ئايلىنىپ كەتكەن ... ، — روزىمەت سەل تۇرۇۋېلىپ ، جاۋابكارغا يەر ئاستىدىن بىر قاراپ قويۇپ ، پەس ئاۋازدا سۆزىنى تۈگەتتى ، — مېنىڭ گۇۋاهلىقىم شۇنچىلىك ، ئەمدى چىقايمىكىن ؟

باش سوتچى رازىلىق بىلدۈردى :

— بولىدۇ ، چىقىڭ !

ئۇنىڭدىن كېيىن مەيدانغا ئۆلگۈچىنىڭ دادىسى ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى كىرىپ سۆزلىدى ، ئۇلارنىڭ گۇۋاهلىق سۆزىدە جاۋابكارنى قارغاپ تىللاشتىن باشقا ، يېڭى ۋە ئەمەلىي نەرسىلەر يوق ئىدى . ئۇلارنىڭ هەممىسى بىردەك «جانغا ـ جان ، قانغا ـ قان » ئېلىشنى قاتتىق تەلەپ قىلدى . گۇۋاهلىق سۆزلىرىمۇ ئانچە ئۇزۇنغا بارمىدى ، ئەمدىكى نۆۋەت ئەتىگەندىن بېرى پېتىنى بۇزماي ، جىددىي هەم سۇرلۇك قىياپەتتە ئولتۇرغان ئەيىبلىگۈچى جامالىدىنغا كەلگەندى . ئۇ تەمكىنلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئاۋۇال سوت كوللېگىيىسىگە ، ئاندىن زالدا پەۋەس ئولتۇرغان تىكشىغۇچىلارغا سالاپەت بىلەن قاراپ قويۇپ سۆزىنى باشلىدى :

— هۆرمەتلىك سوتچىلار ، خالىس تىكشىغۇچى يولداشلار ،

بايىقى گۇژاھچىلارنىڭ سۆزلىرىدىن ھەممىمىز بۇ دېلونىڭ جەريا-
نىنى ، خاراكتېرىنى تولۇق بىلىۋالدۇق . ئالدىمىزدا تۇرغان يە-
گىرمە ئالتە ياشلىق خانىمز ئىسىملىك بۇ جاۋابكار توققۇزىنچى
مارتتا سادىر قىلغان «سۆيىقەست بىلەن ئادەم ئۆلتۈرۈش» دېلو-
سىدىكى بىردىنبىر قاتىل بولىدۇ ، ئۇنىڭ قاتىللىقىدا شەك يوق !
ئۇنىڭ قاتىللىق قىلىشتىكى مۇددىئاسى ، قاتىللىق قىلغان زا-
مان ، ماكانى ، قاتىللىق قىلغان ئۇسۇل - ۋاستىسى ناھايىتى
ئېنىق . شۇنداقلا پاكىت بىلەن دەلىل - ئىسپات ئالدىدا ئۇمۇ
ئۆز جىنايىتىگە ئىقرار ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزنىڭ ئەيىبنامىمىز
مۇنداق : جاۋابكار خانىمز نىزام ئۇزۇندىن بۇيان ئۆزىنى ياخشى
كۆرگەن ئېرىنى ئۆزىنىڭ شەھۋانىيلىق ، كەيپ - ساپالىق چې-
رىك تۇرمۇشىنىڭ بىردىنبىر توسالغۇسى دەپ قاراپ ، كۆزدىن
يوقىتىشنىڭ پۇرسىتىنى كۈتكەن ، دەل 1984 - يىل توققۇزىنچى
مارت كۈنى كەچتە ئېرىنىڭ مىجەزى يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ
ئۇسسۇزلۇق بېرىش باھانىسىدە ئۇچ - تۆت تال مەرگىمۇش پار-
چىسى سېلىنغان قايناق سۇنى ئىچۈرۈپ زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن ،
ھەرخىل ماددىي پاكىتلارنى تەكشۈرۈش ، گۇۋاھچىلارنىڭ ئىسپا-
تىنى تۇرغۇزۇش ، جەسەتنى ئېچىپ تېخنىكىلىق باھالاش قاتار-
لىقلارنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسى جاۋابكارنىڭ ئېرىنى مەرگىمۇش
بىلەن زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەنلىكىنى قىل سىغمايدىغان دەرىجىدە
تولۇق ئىسپاتلىدى ، شۇنىڭغا بىنائەن ، خۇلاسىمۇ ناھايىتى ئاد-
دىي : جاۋابكار خانىمز نىزام «جىنايى ئىشلار قانۇنى»نىڭ
132 - ماددىسىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن ، دەرھال بىر تە-
رەپ قىلىنىشى كېرەك ! مەن سوت كوللېگىيىسىدىن «قانۇن
ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر »دېگەن پرىنسىپ بويىچە ، جاۋابكارغا
تېزدىن ھۆكۈم كېسىپ ، تېگىشلىك جازاغا تارتىشنى جىددىي
تەلەپ قىلىمەن !

ئەيىبلىگۈچىنىڭ ساغرىسى ئورۇندۇقىغا تېگە - تەگمەي

ئېلىيوپنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— باش سوتچى ، مېنىڭ كېچىككىنە سوئالىم تۇرىدۇ . ئەيىبلىگۈچىدىن سوراشقا مۇمكىنمۇ ؟

— مۇمكىن .

ئېلىيوپ تۇنجى قېتىم جامالىدىنغا ئۈدۈلمۇ ئۈدۈل تىكىلىپ تۇرۇپ سورىدى :

— سىز بايا ئەيىبنامىنى ئوقۇپ بەرگىنىڭىزدە : «... جاۋابكار ئېرىنى ئۆچ ـ تۆت تال مەرگۈمۈش پارچىسى سېلىنغان قايناق سۇنى ئىچۈرۈپ زەھەرلەپ ئۆلتۈرگەن ... » دېدىڭىز ، شۇنداقمۇ ؟

— پۈتۈنلەي شۇنداق ! — ئەيىبلىگۈچى ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

— جاۋابكار خانىمنىڭ ئاشۇ ئۆچ ـ تۆت تال مەرگۈمۈش پارچىسىنى قاچان ، قەيەردىن ئالغانلىكەن ؟

ئەيىبلىگۈچى ناھايىتى پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردى :

— مېنىڭچە ، بۇنى سۈرۈشتۈرۈشنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق !

— نېمە ئۈچۈن ؟ ! — ئېلىيوپ چىڭ يېپىشتى .

— شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، جاۋابكارنىڭ ئېرىنى زەھەر بىلەن قەستلەپ ئۆلتۈرگەنلىكى پاكىت ئارقىلىق تولۇق ئىسپاتلانغانىكەن ، ئۇنىڭ زەھەرنى قاچان ، قەيەردىن ئالغانلىقى بۇ دېلونىڭ خاراكتېرىغا مۇناسىۋەتسىز ! بۇ دېلودا مۇددىئا ، پۈرسەت ، ئۇسۇلدىن ئىبارەت جىنايەت شەكىللەندۈرىدىغان ئۈچ ئاساسىي شەرت تولۇق ، شۇڭا ئۇنىڭدىن شەكلىنىشكە بولمايدۇ !

— ۋەھالەنكى ، ئاشۇ ئۈچ شەرتنى تەشكىل قىلىدىغان ھەر بىر مۇھىم ھالقىلارمۇ تولۇقمۇ ؟ شەكلىنىشكە بولىدىغان يوچۇقلار يوقمىدۇر ؟

ئەيىبلىگۈچى ئالدىراپ سورىدى :

— سىزنىڭچە ، بۇ دېلودا يوچۇق بارمىكەن ؟

ئېلىيوپ ھولۇقماي جاۋاب بەردى :

— مېنىڭچە بار ، بايا مەن ئېيتقان نەرسىنىڭ ئۆزى يوچۇق ! ئەيىبلىگۈچى قىزىشتى :

— ياخشىغۇ ! ... سىز ئەمدى ئاشۇ يوچۇققا كىرىۋېلىپ قاتىلنى ئاقلاۋېرىڭ !

— سىز !...

ئېلىيوپنىڭ سۆزىنى باش سوتچىنىڭ قوڭغۇرىقى بۆلۈۋەتتى :

— دىققەت ، مۇنازىرە توختىسۇن ! — ئۇ يېنىدىكىلەرگە نېمىنىدۇر پىچىرلاپ قويۇپ ، ئون بەش مىنۇتلۇق تەنەپپۇس ئېلان قىلدى . زال ئىچى ئۆپۈر - تۆپۈر بولدى ، ئادۇوكات ئېلىيوپ ئالدىدىكى ماتېرىياللارنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ ، خانىمنىڭ كەسىپداشلىرى ئولتۇرىدىغان يەرگە كەلدى . بىرنەچچە ئەر - ئايال ئوقۇنقۇچىلار ئۇنى گۇرراپ ئورۇۋالدى . ئۇلار ئاستا - ئاستا سۇرۇلۇپ زالنىڭ خالىيراق يېرىگە كەلگەندە ، ئېلىيوپنى سوئال - سوراق بىلەن كۆمۈۋەتتى .

— ئالدىرىماڭلار ، سەۋر قىلىڭلار ، — دېدى ئېلىيوپ ئاخىر ئۇلارنى تىنجىتىپ ، — سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن ، دېگەن گەپ بار . ھەممە ئىش ئايدىڭلىشىدۇ ، ئىشىنىڭلار كى ، جەمئىيەت ئەزەلدىنلا بىر ئەخلاق سوتخانىسى بولۇپ كەلگەن ، خەلق ھەققانىي سودىيە ھەم تەپتىش ...

2

سوت يەنە باشلاندى ، باش سوتچى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن جاكارلىدى :

— ھازىر جاۋابكارنىڭ گۇۋاھچىلىرى گۇۋاھلىقتىن ئۆتىدۇ ، نۆۋەتتىكى گۇۋاھچى مەيدانغا كىرسۇن !

ئوتتۇرا بوي ، سېمىنزرەك ، مىق ـ مىق بىر جۇۋان مەيدانغا كىردى ، ئۇ دەسلەپ سوت كوللېگىيىسىنىڭ ھەيۋىتىگە قارايۋ ئەيمىنىپ تۇرۇپ قالدى . كېيىن سەل ئېسىنى يىغىپ ، جاۋابكار- نى كۆرگەندە كۆچلۈك بىر ئىچكى ئىنتىلىش بىلەن ئۇنىڭغا تەلپۈندى ، لەۋلىرىنى ئۇچۇرۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى ، كۆزلىرى- دىن ئازابلىق ياش تۆكتى ...

باش سوتچىنىڭ سوئالى ئۇنى ئېسىگە كەلتۈردى :

— ئىسمىڭ ـ فامىلىڭىز نېمە ؟

— ھەجەرگۈل نىزام .

— تۇغۇلغان يۇرتىڭىز قەيەر ؟

— مۇشۇ شەھەر .

— كەسپىڭىز نېمە ؟

— ئائىلە ئايالى .

— جاۋابكار بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭىز بار ؟

— قان ـ قېرىنداشلىق .

— قېنى سۆزلەڭ !

ھەجەرگۈل بىر پەس دۇدۇقلاپ ، كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى تۇتۇپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— بىز بىر قورساقتىن ئوچ قىز ئىدۇق ، مەن تۇنجىسى ، خانقىز كەنجىسى ، دادام ئۇنىڭغا بەكمۇ ئامراق ئىدى ، مەن ياتلىق بولۇش ئالدىدا دادامنىڭ ئانامغا ئېيتقان مۇناق بىر سۆزى ھازىر- غىچە ئېسىمدە تۇرىدۇ : «ماڭا ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈش نېسىپ بولمىدى ، بۇنىڭغا ئانچە ئۆكۇنۇپمۇ كەتمەيمەن . چۈنكى ، خانقىز ئوغۇل بالىدىنمۇ ئېسىل بالا بولدى ، مەن ئۆلۈپ كەتكەندە ئۇنى ئوغۇل بالىچە كىيىندۈرۈپ قويغىن ، جىنازامنىڭ ئالدىدا شۇ ھازا ئېچىپ ماڭسۇن !... » — ھەجەرگۈل ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قاتتىق ئېسەدەپ كەتتى ، خېلىدىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى ،— ئۇزۇنغا قالماي دەسلەپ مەن ، كېيىن ئىككىنچى سىڭلىم ياتلىق

بولۇپ چىقىپ كەتتۇق ، ئۆيدە دادام بىلەن ئانامنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرىدىغان ، سۆيۈندۈرىدىغان ، خۇشال قىلىدىغان بىرلا خانىم قالدى . دادام ئۇنى ئۆزى مەكتەپكە ئاپىرىپ ، كەچتە يەنە قايتۇرۇپ كېلەتتى ، دەم ئېلىش كۈنلىرى بوينىغا مىنگۈزۈپ بازارلارنى ، باغچىلارنى ئايلاندۇراتتى ، ئۇلار بىر - بىرىگە تېخىمۇ ئېچىكىشىپ كەتتى ، سىڭلىم ھەقىقەتەنمۇ ، چېچەن ، ئەقىللىق چوڭ بولدى ، بىراق ئۇ ئەمدىلا ئون ياشتىن ئاشقان يىلى ئائىلىمىزنىڭ بېشىغا چوڭ بالا - قازا كەلدى ، دادام ھېلىقى «جەڭگىۋار» تەشكىلاتلار تەرىپىدىن تۇتۇپ كېتىلىپ ، ئۇزۇنغا قالماي يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلدى ، بۇ شۇم خەۋەر بىزدىنمۇ بەك كىچىككىنە خانىزنى ھالىدىن كەتكۈزدى ، ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى ناله - پەريادىغا تىلسىز تاغۇ تاشلارمۇ تەسلىم بولغانىدى . دادامنى دەپنە قىلىدىغان كۈنى ئۇ ئوغۇلچە كىيىنىپ ، جىنازا ئالدىدا تاكى قەبرىستانلىققا بارغۇچە ھازا ئېچىپ چىقتى ... ، — ھەجەرگۈل چوڭقۇر بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ داۋام قىلدى ، — دادامنىڭ ئىچ ئاغرىقى تېخى بېسىلماي تۇرۇپ ، تۇيۇقسىز ئانامدىنمۇ ئايرىلدۇق ، ئۇنىڭ يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ ، داۋالاش كار قىلماي بىزنى مەڭگۈ تاشلاپ كەتتى ... سىڭلىم ئاتا-ئانىمىزنىڭ چىرىغى يانغان ئۆيدە قارا يېتىمِم بولۇپ قالدى ، شۇ چاغدا ئۇنى ئانامنىڭ ئاكىسى ئابلا چوڭ ئانامنىڭ جان ئۇزۇش ئالدىدىكى ۋەسىيىتى بويىچە ئۆز پاناھلىقىغا ئالدى ، ئۇ قارىماققا ئەمىسىز ، ئوماق چوڭ بولۇۋاتقاندەك قىلسىمۇ ، لېكىن دادامنىڭ ئىچ ئاغرىقى ، ئانامنىڭ ھەسرىتى ئىچىگە ئۆتۈپ كەتكەنىدى . كىچىككىنە تۇرۇپ جىمىغۇر ، خىيالچان يۈرەتتى ، ھەتتا ئۇ ئويلىمىغان يەردىن : «چوڭ بولسام دادامنىڭ قاتىلىنى تېپىپ ئىنتىقام ئالىمەن ! » دەپ بىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويااتتى . ئۇ ئوقۇشىنى ياخشى ئوقۇدى . كېيىن ۋىلايەتلىك پىداگوگىكىنى ئەلا پۈتتۈرۈپ خىزمەتكە چىقتى ، شۇ يىلى ئۇ مەندىن تۇيۇقسىز :

www.uyghurkitap.com

«دادامنىڭ خەنجىرى سىزدىمۇ؟» دەپ سوراپ قالدى. توغرا، دادام هايات ۋاقتىدا ئەتىۋارلاپ تۇتقان بىر خەنجىرنى مەن ساقلاپ قويغانىدىم، ئۇ مەندىن خەنجەرنى ئېلىۋېتىپ: «دادامنىڭ ئەۋەر-رۇكى قىلىپ ساقلاپ قويماي، بىر كۈنلەر كەلسە يەنە دادام ئۇچۇن خىزمەت قىلىپ قالار...» دەپ چامادانىنىڭ ئاستىغا سېلىۋەتتى. ئۇ بەزى كۈنلىرى خەنجەرنى ئېلىپ ئۇزاق قارايتتى ۋە يەنە سۇرتۇپ - پارقىرىتىپ جايىغا سېلىپ قويانتتى ...، — هەجەرگۈل قولىدا سقىملىۋالغان قولياغلىقى بىلەن يۇز - كۆزىدىكى مۇنچاق- مۇنچاق تەرلەرنى سۇرتۇپ، هەسرەتلىك تىنىپ قويۇپ داۋام قىلدى، — خانقىز بويىغا يېتىپ قالدى، مەن ئۇنىڭ ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى هەل قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم، دېگەندەك، ئۇ دادام ئىشلىگەن سودا ئىدارىسىنىڭ ئىشچىسى هاشىم-جان بىلەن يۇرۇۋاتقانلىقىنى ماڭا ئېيتتى ۋە بىرنەچچە قېتىم بىزنىڭ ئۆيگىمۇ باشلاپ كەلدى. مەن ئۇلارغا ئانا ئورنىدا رازى بولدۇم، لېكىن كۈتمىگەن يەردىن تاغام ئابلا چوڭ ئوتتۇرىدىن چوماق بولۇپ چىقتى. ئۇ خانقىزنى ئوغلىغا چېتىپ قويۇشنى ئويلاپ يۈرگەنىكەن، ئۇنىڭ ئوغلى خانقىزدىن خېلىلا چوڭ ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە خوتۇنىنى خارلاپ قويۇۋەتكەنىدى، سىڭلىم ئۇنىڭ خاهىشىغا كۆنمىدى، تاغامنىڭ لەۋزى يەردە قالدى، ئۇ شۇ ئاچچىقىدا خانقىزغا قارىماي قويدى ...، — ئۇ سەل تۇرۇۋېلىپ ئارقىدىن جىددىي بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك ئالدىراپ داۋام قىلدى، — يەنە بىر ئىش: مەن سىڭلىمنىڭ سۇئىتەك پاكلىقىغا ئىشىنىمەن! ئۇ هاشىمجاننى ياخشى كۆرۈپ تەگكەن، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا هېچقانداق ئېگىز - پەس ئىشلارمۇ بولغان ئەمەس! سىڭلىم هەرقانداق ئىچ سىرىنى ماڭا ئېيتاتتى...

ئەيىبلىگۈچى ئورنىدىن سەل قىمىرلاپ قويۇپ، باش سوتچىغا قارىدى:

— گۇۋاهچىدىن بىر سوئال سورىسام مۇمكىنمۇ؟

— سوراڭ .

ئەيىبلىگۈچى ئېڭكىنى سول مۇشتىغا تىرەپ ئولتۇرۇپ گۈڭۈلدىن سورىدى :

— بايا سىز «سىڭلىمنىڭ سۆتتەك پاكلىقىغا ئىشىنىمەن !» دېدىڭىز ، بۇنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار بارمۇ ؟

ھەجەرگۈل تەمتىرىمەيلا جاۋاب بەردى :

— بۇنىڭغا ئىمانىم پاكىت !

ئەيىبلىگۈچى قاشلىرىنى ئۈچۈرۈپ سوغۇققىنە كۈلدى :

— قانۇن قانداقتۇر «ئىمان» ، «روھ» دېگەن نەرسىلەرنى بىلمەيدۇ ، ئۇنىڭ بىلىدىغىنى پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات !

باش سوتچى گاڭگىراپ قالغان گۈڭۈلدىن سورىدى :

— سۆزلەيدىغانلىرىڭىز يەنە بارمۇ ، يوق ؟

ھەجەرگۈل مەيۈسلىنە جاۋاب بەردى :

— تۈگىگەندەك قىلىدۇ ...

— ئۇنداق بولسا چىقسىڭىز بولىدۇ .

ھەجەرگۈل جاۋابكارغا ئۇزاق تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن ئاستا چىقىپ كەتتى . باش سوتچىنىڭ رۇخسىتى بىلەن نۆۋەتتىكى گۈڭۈلدىن ئۇنىڭ ئورنىدا پەيدا بولدى . رەسمىيەتلىك سوئال — جاۋابلار باشلاندى :

— ئىسمىڭىز ـ فامىلىڭىز نېمە ؟

— ئىسمىم ئاروپ ، فامىلەم مۆيدىن .

— نەچچىنچى يىلى تۇغۇلغان ؟

— 1936 ـ يىلى ئاۋغۇستا .

— سالاھىيىتىڭىز ؟

— شەھەرلىك سودا ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ، كومپارتىيە ئەزاسى .

— جاۋابكار بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭىز بار ؟

— ھېچقانداق بىۋاستە مۇناسىۋىتىم يوق ، جاۋابكارنىڭ

مەرھۇم دادىسى بىلەن خىزمەتداشمەن .

— ئەسلىي قەيەرلىك ؟

— مۇشۇ يەرلىك .

— قېنى ئەمىسە ، گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈڭ .

بىمەھەل سېمىزلىكتىن قورسىقى سېلىنىپ ، گەدىنىمۇ تاخ-تىلىشىپ قالغان بۇ ئادەم تەسلىكتە تولغىنىپ ، ئىككى يېقىغا ئەلەڭلەپ بىر قارىۋالغاندىن كېيىن ھاسىراپ تۇرۇپ سۆزىنى باشلىدى :

— مەن جاۋابكار خانىزىنى كىچىكىدىن تارتىپ تونۇيمەن . ئۇ بىزنىڭ سابىق ئىدارە باشلىقىمىزنىڭ كۆز گۆھىرى ، يۈرەك بېغىشى ئىدى . نىزام ئەپەندى تۇنۇگۈن قىلىنىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن ماڭا يوشۇرۇنچە بىر پارچە خەت چىقارتتى ، ئۇ خېتىدە : «ئىنىم ئارۇپ ، مەن ئۇزۇنغا بارمايدىغاندەك قىلىمەن ، ئۇلارنىڭ پەيلى يامان تۇرىدۇ ، ئالىمادىس شۇم خەۋىرىم چىقىپ قالسا ، قىزىم خانىزىنى ساڭا تاپشۇردۇم ، مېنىڭ ئورنۇمدا ئاتىدارچىلىق قىلىپ قويغىن ! ... » دېگەن گەپلەرنى قىلغانىدى ، دېگەندەك ئۇزۇنغا قالماي نىزام ئەپەندىنى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نىڭ چاڭ-توزانلىرى يۇتۇپ كەتتى ... مەن ئۇنىڭ ئۇمىدىنى ئاقلىيالـ-مىدىم ، خانىزىغا ئاتىدارچىلىق قىلىپ ياخشى تەربىيىلەلمىدىم ، ئاخىر ئۇ جىنايەت يولىغا قاراپ مېڭىپ قالدى ، بۇنىڭدا مېنىڭمۇ جاۋابكارلىقىم بار ، چۈنكى ، مەرھۇم نىزام ئەپەندى ئۇنى ماڭا تاپشۇرغانىدى ... ، — ئارۇپ قاتتىق خىجىللىقىنى بىلدۈرۈپ ، بېشىنى تۆۋەن سالدى ۋە بىرئاز سۈكۈتتىن كېيىن يەنە داۋام قىلدى ، — دېلو سادىر بولغان كۈنى مەن يوق ئىدىم ، مېڭەم تولا ئاغرىپ ئازراق سەگىدەش ئۈچۈن شەھەرنىڭ غەربىي جەنۇبـ-دىكى بېلىق كۆلىدىن بېلىق تۇتۇشقا چىقىپ كەتكەن ، كەچتە تۆت تال بېلىق تۇتۇپ قايتىپ كىرسەم ، پۈتۈن ئىدارە مۇسىبەتكە چۆمۈپتۇ ... ئىككىنچى كۈنى خانىزىنى چاقىرىپ تەپسىلىي

سۆزلەشتىم ، ئۇ ھاشىمجاننىڭ كېسەل بىلەن ئۆلگەنلىكىنى ئېيتتى ، مەنمۇ ھازىرغىچە ھاشىمجاننى كېسەل بىلەن ئۆلدى دەپ قارايمەن !

ئەيىبلىگۈچى باش سوتچىنىڭ ئىجازىتىنى ئېلىپلا ئالمان - تالمان سورىدى :

— ھاشىمجاننىڭ كېسەل بىلەن ئۆلگەنلىكىگە پاكىتىڭىز بارمۇ ؟

— ئۇ ئەسلىدىلا ئاز - تولا كېسەلچان ئىدى !

ئەيىبلىگۈچى مەسخىرىلىك كۈلدى :

— ئۇنداقتا ، كېسەل ئادەملەرنىڭ ھەممىسى قاينىاق سۇ ئىچسە ئۆلىدىكەن - دە !

ئاران سەل جىمە بولدى ، ئۇ قانداق جاۋاب بېرىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقاندا ، ئېلىيوپ باشقا بىر سوئال بىلەن ئۇنى مۇشكۈللۈكتىن قۇتقۇزدى :

— بايا سىز نىزام ئەپەندىنىڭ يوشۇرۇن خېتى توغرىسىدا سۆزلىدىڭىز ، شۇ خەت ھازىر بارمۇ ؟

گۈۋاھچى قانتىق بىر خۇرسىنىپ قويۇپ جاۋاب بەردى :

— ئەپسۇسكى ، ئۇ خەتنى مەن شۇ چاغدىكى ئەنسىزلىكتە كۆيدۈرۈۋەتكەن ... شەخسىي نامىمغا يېزىلغان باغاقچىلىق خەتنىڭ بۇگۈنكى كۈندە گۈۋاھلىق ئىسپات بولىدىغانلىقىنى كىم بىلىپتۇ دەيسىز ، ھېلىمۇ ياخشى شۇ چاغدا روزىمەت كۆرگەن ، ئۇمۇ بىلىدۇ جۇمۇڭ ! ...

— خوش ، يەنە بىر سوئال ، دېدى ئېلىيوپ تەمكىنلىكىنى بۇزماي ، بايا سىز «دېلو سادىر بولغان كۈنى بېلىق تۇتقىلى چىقىپ كەتكەنىدىم» دېدىڭىز ، شۇ كۈنى كەچتە تۇتۇپ كىرگەن تۆت تال بېلىقىڭىز قانداق بېلىقلار ئىدى ؟

— ھەممىسى پاقاباش بېلىقلار ئىدى .

ھەر ئىككى تەرەپ جىم بولدى ، باش سوتچى بىردەم قاراپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

ھېقىپ گۈڭاھچىدىن ئاستاغىنا سورىدى :

— سۆزىڭىز يەنە بارمۇ ، يوق ؟

گۈڭاھچى بېشىنى يېنىك سىلكىدى :

— تۈگەپ قاپتۇ ، جۇمۇڭ ! ...

ئارۇپ چىقىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئورنىغا خانىزىنىڭ ئىككىنچى ئاچىسى مايگۈل كىردى ، ئۇ خانىزىنى كۆرۈپلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۇزاققىچە ئۆكسۈپ ، چىڭقىلىپ يىغلىدى . كېيىن دېلو سادىر بولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ بېشىغا كەلگەن دىشۋارچىلىق ، كۆڭۈل ئاغرىقى ، تارتقان زۇلۇم - كۈلپەتلىرى توغرىسىدا ئېزىلىپ سۆزلەپ ، تىڭشىغۇچىلارنىڭمۇ كۆڭلىنى بۇزۇۋەتتى . ئۇ ئاخىرىدا يىغىسىنى توختىتىپ ، باش سوتچىغا دادىل قاراپ مۇناق بىر جۈملە سۆزنى قىلىپلا چىقىپ كەتتى :

— مەن سىڭلىمنىڭ گۇناھسىزلىقىغا ئىشىنىمەن ! ئەگەر ھازىرقى رېئاللىق بۇنى ئىسپاتلىيالمىسا ، كەلگۈسى تارىخ چوقۇم ئىسپاتلايدۇ !

زالدا ئازراق داۋالغۇش پەيدا بولدى ، ئۇ يەردە كۈسۈر - كۈسۈر ، بۇ يەردە تاراق - تۇرۇق ئاڭلاندى . باش سوتچى تىڭشىغۇچىلارنى دەققەتكە چاقىرىپ ، ئادۇوكات ئېلىيوپنى سۆزگە تەكلىپ قىلدى . زال ئىچى بىردىنلا جىمىپ كەتتى ، پۈتۈن كۆزلەر بىر يۆنىلىش بويىچە بىرلا نۇقتىغا تىكىلدى . بۇ نۇقتا — كىشىلەرنى ئەتىگەندىن بېرى قىزىقتۇرۇپ ، تەقەززا قىلىپ ، نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان سىرلىق ئادەم ئېلىيوپ ئىدى .

— ھۆرمەتلىك سوتچى ، تىڭشىغۇچى يولداشلار : ئاقلاش تۈزۈمى دۆلىتىمىزنىڭ قانۇنى بەلگىلىگەن مۇھىم دەۋا تۈزۈملىرىنىڭ بىرى ، ئاقلىنىش ھوقۇقىمۇ جاۋابكارنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن بىر تۈرلۈك مۇھىم دەۋا ھوقۇقى ھەمدە سوتسىيالىستىك دېموكراتىيىنىڭ قانۇن - تۈزۈمىدىكى بىر خىل ئىپادىسى ،

دېمەك ، ئاساسلىنىدىغان قانۇن بار ئىكەن ، ئۇنىڭغا جەزمەن ئاساسلىنىش كېرەك . مەن بۇگۈن «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئادۋوكاتلىق نىزامى»نىڭ بىرىنچى ۋە ئوچىنچى ماددىسىدا كۆرسىتىلگەن ھوقۇق ۋە مەسئۇلىيىتىمگە ئاساسەن ، جاۋابكار خانقىز نىزامنىڭ قانۇنغا مۇۋاپىق ھوقۇق - مەنپەئىتىنى قوغدىماقچى مەن ! — ئېلىيوپنىڭ تەمكىن ئاۋازى ئۇزۇلدى ، شارىدە كۆتۈرۈلگەن جىددىي بىر شاۋقۇن ئۇنى سەل - پەل سۈكۈت قىلىشقا مەجبۇر قىلغاندى ، ئۇ كۆز ئالدىدىن غىل - پال ئۆتۈۋاتقان ھەرخىل كەيپىياتلارنى سەۋرچانلىق بىلەن ئۆتكۈزۈپ بولۇپ داۋام قىلدى ، — مەن ئەمدى ئالدى بىلەن دەۋاگەرنىڭ گۇۋاھچىلىرى ئۈستىدە توختىلاي : ئۆلگۈچىنىڭ ئانىسى شەرۋانىخان ئۆز سۆزىدە بىر خەنجەر مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى . جاۋابكارنىڭ خەنجەر ساقلىغانلىقى راست ، خەنجەر ھازىر ماددىي پاكىت سۈپىتىدە بىزنىڭ قولىمىزدا تۇرۇپتۇ ، لېكىن كېسىپ ئېيتىشقا بولىدۇكى ، بۇ خەنجەرنىڭ بۇ قېتىمقى ئۆلۈم دېلوسى بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى يوق ! ...

— سۆزىڭىزنى نېمە بىلەن ئىسپاتلايسىز ؟ ! — ئەيىبلىگۈچىنىڭ جىددىي ئاۋازى ئاڭلاندى .

— بۇنى ھازىرچە ئىسپاتلاش نىيىتىم يوق ، — دېدى ئېلىيوپ پېتىنى بۇزماي ، — ۋاقتى كەلگەندە ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم بولىدۇ . ئەمدى ئىككىنچى گۇۋاھچى ئابلا چوڭ ئۈستىدە ئازراق توختىلاي : ئابلا چوڭ جاۋابكارنىڭ تاغىسى ، ئۇنىڭ ئۆز جىيەنىنى ئەيىبلەپ ، قارىلىشى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ ؟ ئەگەر ئۇنى «قانۇن- تۈزۈم كۆز قارىشى چىڭكەن ، پاكىت ئورنىغا تۇغقانچىلىق ھېسسىياتىنى دەسسەتمىدى» دەپ قارايدىغانلار بولسا ، بۇ — ئاق كۆڭۈل ساددىلىقتا بەكمۇ چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنلىك بولىدۇ ! ئابلا چوڭ ئۆز جىيەنىگە بولۇشچە ھۆجۇم قىلدى ، لېكىن ئۇنىڭ چىرايلىق ، سەلتەنەتلىك جۈملىلەر بىلەن تولغان ئۆزۈن بايانلىرى

www.uyghurkitap.com

بىزگە ئالاھىدە كاتتا بىر مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىلمىگىنىمۇ يوق ، ئۇ پەقەت بىزگە ئۆزىنىڭ كۆچلۈك ئاداۋەتخورلۇقىنى ، خانقىزغا كۆڭلىدە قاتتىق غۇم ساقلاپ ، پەيتى كەلگەندە ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ قىلماقچى بولغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەردى ، خالاس ! پاكىت شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ شۇنداق ، ئابلا چوڭ ئىگە - چاقسىز قالغان خانقىزنى كىچىك ۋاقتىدىلا تەربىيىسىگە ئالدى ۋە ئۇ رەسىدە بولغاندا ، ئۆزىنىڭ ھېلىقى «ھاڭگا بايۋەچچە» دەپ نام ئالغان خوتۇنپەرەس ئوغلىغا تېگىشگە زورلىدى ، خانقىز رەت قىلغاندا ، ئۇنى ئۇردى ، ھاقارەتلىدى ، ئاخىر ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى ، بىر تىيىنلىق پايدا ئۈچۈن بۇخارالىغا سامان توشۇشتىن يانمايدىغان بۇ خەسىس سودىگەر كىچىككىنە جىيەنى بىلەن ئوغلىنى بىر داستىخانلىق نىكاھ پاتمەسى بىلەن چېتىپلا ، شۇنىڭدىن مۇ ھايان ئالماقچى بولغان ! كېچە - كۈندۈز پايدا - مەنپەئەتنىلا ئويلاپ ، ئاقچا - تىيىنىنىڭ خۇماربىدا ۋىجدانى سوۋۇپ ، باغرى قېتىپ كەتكەن بۇنداق ئادەملەرنىڭ يۈرىكىدىكى ئۆچمەنلىكنى بېسىش ناھايىتى قىيىن . شۇڭا بۇ قېتىمقى دېلو سادىر بولۇش بىلەنلا ، قىلچە ئىككىلەنمەي ، تۇغقانچىلىقىنىمۇ قايرىپ قويۇپ سەكرەپ چىقتى . ئۇنىڭ سۆزىدىكى ھايىقى بىرمۇنچە ئاغرىنىش ۋە خۇسۇمەتلەرمۇ دەل ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئەنە شۇ چوڭقۇر ئادا-ۋەتتىن كېلىپ چىققان ! ئەمدى مەن ئابلا چوڭنىڭ ئاخىرىدا ئېيتقان ئىككى پاكىتى ئۈستىدە توختىلاي : بىرى ، زەھەرلىك دورا سېلىنغان چەينەك مەسىلىسى ، بۇ مەسىلىدە ئابلا چوڭ : «مەن دەرھال چەينەكنى پۇراپ باقتىم ، چەينەكتىن ناھايىتى سېسىق پۇراق چىقتى» دېدى . مېنىڭچە ، بۇ سۆزىنى دەلىل - ئىسپات ئورنىدا ئىشلەتكىلى بولمايدۇ . چۈنكى ، مەرگىمۇش ئەسلىدە ئاق ، پۇراقسىز ، تەمسىز مادىدا تۇرسا ، ئۇنىڭدىن قانداقمۇ سېسىق پۇراق چىقىپ قالىدۇ ؟ ! ئىككىنچىسى ، ئابلا چوڭ دېلو سادىر بولۇشتىن بىر ھەپتە ئىلگىرى خانقىزنىڭ يوچۇن بىر ئەر

بىلەن ئاشپۇزۇلدىن چىقىپ مۇقۇلدىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ، ئۇ بۇنى ئىسپاتلاپ : «شۇ چاغدا خانىز بېشىغا قىزىل ، ئاق يوللۇق يۈك ياغلىق چىگىۋالغانىكەن» دېدى ، ئۇ ھەتتا مەن سورىغان سوئالغا ئېنىق قىلىپ : «قىزىل رەڭلىكىنىك يولى كەڭرى ئىدى» دەپ جاۋاب بەردى . پاكىت شۇنداق ئىكەن ، ئەمدى مەنمۇ گۇۋاھچىغا ئوپتىكا[1] بىلىملىرىدىن ئازراق سۆزلەش ئارقىلىق ئۆز پىكرىمنى ئىسپاتلاشقا مەجبۇر بولدۇم : بۇ يەردە ئولتۇرغان يولداشلار ئارىسىدا بەلكىم فرانسىيىنىك دۆلەت بايرىقىدىكى كۆك ، ئاق ، قىزىلدىن ئىبارەت ئۈچ خىل رەڭگە دىققەت قىلغانلىرى بولسا كېرەك . ئۇلارنىڭ كەڭلىكىنىڭ نىسبىتى ئەمەلىيەتتە : 37 ، 33 ، 30 دىن ئىبارەت ، ئەمما قارىسىڭىز ، ئوخشاش كەڭلىكتە كۆرۈنىدۇ . بۇ ئوپتىكا ھادىسىنىڭ كىشىلەرنىڭ كۆرۈش سەزگۈسىدىكى بىر خىل ئېتىشى بولىدۇ ، يۇقىرىقى ياغلىق مەسىلىسىمۇ ئوخشاشلا بىر پاكىت ، خانىز ئارتقان ياغلىقتىكى قىزىل ، ئاق ئىككى رەڭنىڭ كەڭلىكىنىڭ پەرقى ناھايىتى كىچىك بولۇپ ، ئادەتتىكى كۆز بىلەن بىر قاراپلا بىلىۋالغىلى بولمايدۇ ، لېكىن ئابلا چوڭ قىزىل رەڭدىكى يولىنىڭ ئاق رەڭدىكى يولىغا قارىغاندا كەڭ ئىكەنلىكىنى توغرا ئېيتىپ بەردى ، بۇنىڭدىن ئابلا چوڭنىڭ ئۆز ئوبيېكتىغا بەكمۇ دىققەت بىلەن ئىنچىكىلەپ قارىغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ ، ۋەھالەنكى ، ئۇ شۇنچە قاراپمۇ ياغلىقنىڭ قىزىل ، ئاق يوللىرىدىن نەچچە ئون ھەسسە چوڭ بولغان «يوچۇن ئەر»نى پەرق ئېتەلمىگەن ! ئۇنىڭ بىرەر ئالاھىدىلىكىنى كۆرەلمىگەن ! بۇ نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ ؟ بۇ ، خۇددى ئابلا چوڭ قارىسىغا سۆزلىگەندەك ، ئوتتۇرىغا قويغان پاكىتنىكىمۇ يالغان ، ساختا ، ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ ، خالاس !

ئەيىبلىگۈچى تېپىرلاپ كەتتى :

---

① ئوپتىكا — يورۇقلۇق ، نۇر ئىلمى .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر يەردىن تاپقىلى بولىدىغان بىردىنبىر تور بېكەت

— بۇ پاكىت سۆزلەش ئەمەس ! — دېدى ئۇ باش سوتچىغا مۇراجىئەت قىلىپ ، — مەن سوت كوللېگىيىسىدىن بۇنداق سەۋەبسەتە سۆزلەشنى توختىتىشنى تەلەپ قىلىمەن ! ئادۋوكاتنىڭ قاتناشقۇچىلىقىنى ئالىيېشىل رەڭلەر بىلەن پاكىتنى ئاغدۇرمەن دېيىشى رەڭۋازلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ! ئۇ ئۆزىنى گەپدانلىق بىلەن يەڭگۈچى قىلىپ كۆرسىتىۋاتىدۇ !

ئېلىيوپ بىرئاز تۇرۇۋېلىپ ، گەۋدىسىنى تېخىمۇ ئالدىغا ئېگىشتۇرۇپ ، گەپنى ناھايىتى يىراقتىن باشلىدى :

— ئېلىمىزدە بۇنىڭدىن ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن ، دىڭ شى ئىسىملىك مەشھۇر بىر قانۇنشۇناس ئۆتكەن ، ئۇ «بامبۇك ياغىچىغا يېزىلغان جازا كىتابى» نامىلىق ئەسەرنى يېزىپ ، ئۇنىڭدا : «ھەقنى ناھەق ، ناھەقنى ھەق قىلىپ ، ھەق ـ ناھەقنىڭ ئۆلچىمىنى يوققا چىقىرىۋەتتى . يېڭىدۇ دېگەنلەر يېڭىپ چىقتى ، بولمىدۇ دېگەنلەر بولۇپ چىقتى ، بۇ — كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆزگىرىشى مۇمكىن» دېگەن ئارزۇسىنى ئىپادىلىگەنىدى . مېنىڭچە ، دىڭ شىنىڭ ئارزۇسى پەقەت بىزنىڭ سوتسىيالىستىك دەۋرىمىزدىلا ھەقىقىي ئىشقا ئاشتى . بىزدە ھەق بىلەن ناھەقنىڭ ئۆلچىمى بار ، قانداقتۇر «يېڭىدۇ» دېگەنلەر يېڭىپ ، «بولمىدۇ» دېگەنلەر بولۇپ چىقىدىغان ئىش يوق . «دەۋادا يېڭىلىش» دېگەن — پاكىتنىڭ تولۇق بولماسلىقى ياكى قانۇننىڭ ئېنىق سۆزلەنمەسلىكىدۇر . بىز بىلىمىزكى ، پاكىت مۇنازىرىدىن ئۇستۇن ، بىز قانۇننى ئىجرا قىلىشتا پاكىتنىڭ ئەينىگە ، چىنلىقىغا ، قانۇنغا ، خەلققە ساداق بولۇشىمىز كېرەككى ، ھەرگىزمۇ شەخسنىڭ پايدا ـ زىيىنى نۇقتىسىدىن يېڭىش ـ يېڭىلىشنى بەلگىلىمەسلىكىمىز لازىم . كىمنىڭ دېگىنى پاكىتقا ، پەنگە ، قانۇنغا ئۇيغۇن بولسا ، شۇنىڭ پىكرى بويىچە ئىش بېجىرىشىمىز كېرەك ! كەچۈرىسىلەر ، ئەمدى مەن ئەسلى گېپىمگە قايتاي : دەۋاگەرنىڭ گۇۋاھچىسى روزىمەتنىڭ گۇۋاھلىق سۆزى ئۈستىدىكى قارىشىم مۇنداق : ئۇنىڭ

بايانلىرى پۇتۇنلەي جاۋابكارنىڭ كىشىلىك شەنىگە ھاقارەت قىلىش بىلەن تولدى . مەن ھازىرچە ئۇنىڭ پاكىتلىرىنى رەت قىلىش خىيالىدا ئەمەس ، پەقەت شۇنچىلىك سۆز بىلەنلا كۇپايىلەنمەكچىمەن . خوش ، ئەمدى توققۇزىنچى مارتتا سادىر بولغان ئۆلۈم دېلوسىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى : بۇ دېلودىكى ھالقىلىق ، ھەل قىلغۇچ نەرسە — زەھەرلىك دورا مەرگىمۇش ، جاۋابكارمۇ دەل ئەنە شۇ مەرگىمۇش بىلەن ئېرىنى زەھەرلەپ ئۆلتۈردى ، دەپ ئەيىبلەنگەن . تېخنىكىلىق تەكشۈرۈشتە چەينەكتىمۇ ، جەسەتنىڭ بەدىنىدىمۇ مەرگىمۇشنىڭ تېپىلغانلىقى راست . تەپتىش مەھكىمىسىمۇ مۇشۇنىڭغا قاراپ دېلوسىنىڭ خاراكتېرىنى بېكىتكەن . ئەمدى جاۋابكار ئاقلىنىشنى تەلەپ قىلغاندىن كېيىنكى تەكشۈرۈشلەرنىڭ نەتىجىسى قانداق بولدى ؟ — ئېلىيوپ سۆزىدىن توختاپ ، ئالدىدىكى ماتېرىياللار ئارىسىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى سۇغۇرۇپ ئالدى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ قويۇپ داۋام قىلدى ، — بۇنىڭ نەتىجىسى ، پۇتۇنلەي يۇقىرىنىڭ ئەكسى بولدى . سوت كوللېگىيىسىنىڭ بۇنىڭ سەۋەبلىرىگە دىققەت قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن . سەۋەبلەر مۇنداق : پاتالوگىيە ۋە زەھەرلىك دورىلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مۇتەخەسسىسلەرنىڭ پىكرىچە : بىرىنچى ، ئارسېن (مەرگىمۇش) تەبىئەت دۇنياسىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ئۇچرايدۇ ، مەسىلەن ، ئادەمنىڭ قالقانسىمان بېزىنىڭ ھەر 100 گرامىدا 0. 075 مىللىگرام ئارسېن بار . ھەر 100 گرام ئاشتۇزىدا 0. 0001 — 0. 0045 مىللىگرامغىچە ئارسېن بار ، شۇڭا ، ئەگەر ھەر 100 گرام ئادەم بەدەن توقۇلمىسىدا 0. 002 مىللىگرامدىن تۆۋەن ئارسېن تېپىلسا ، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى مۇسبەت رېئاكسىيىسى دەپ قاراشقا بولمايدۇ . ئۇنداق بولسا ، ئۆتكەندە جەسەتنى تەكشۈرگەندە ، 100 گرام چىرىگەن گۆشتىن ئارانىڭ 0. 001 مىللىگرام ئارسېن تەركىبى كۆرۈلگەن . دېمەك ، بۇنداق ئەھۋالدا ئۆلگۈچىنى ئارسېن بىلەن زەھەرلىنىپ ئۆلدى ، دېگەن

www.uyghurkitap.com

يەكۈننى چىقىرىش مۇڭاپىق ئەمەس ...

ئىككىنچى ، ئۆلگۈچىنىڭ ئۆلۈش ڭاقتىدىكى كېسەللىك ئالا-مىتى ئارسىن بىلەن زەھەرلەنگەنگە ئوخشاشمايدۇ ، ئارسىن بىلەن زەھەرلەنگەندە ، قورساق ئاغرىش ، ئىچ سۇرۇش ، قۇسۇش ، هوشسىزلىنىش ، تارتىشىپ قېلىش قاتارلىق ئەھۋاللار يۈز بېرىدۇ . ۋەھالەنكى ، ئۆلگۈچىدە بۇنداق ئەھۋالنىڭ هېچقايسىسى يۈز بەر-مىگەن ، جاڭابكارنىڭ ئېيتقىنىچە ، ئۇ پەقەت دەم ئالالماي بىئارام بولغان ، مەيدىسىنى تاتىلىغان ...

— خىڭ ... ئەمدى بىز «جاڭابكارنىڭ ئېيتقىنىچە ... » دېگەن گەپلەر بىلەن دېلو تۇرغۇزمىزمۇ ؟ ! — دېدى ئەيىبلىگۇ-چى جامالىدىن دەمىغىنى قېقىپ ، ئۇنىڭ ئۈستىدا ئاچچىق تەنە بار ئىدى ، — ئەگەر جاڭابكار قانداق دورا بىلەن زەھەرلە-گەنده قانداق ئەھۋال يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلسەڭ ، بىزنى قايمۇق-تۇرۇش ئۈچۈن باشقىچە ئېيتقان بولسىچۇ ؟ !

ئېلىيوپ تەمكىنلىكىنى بۇزماي مۇلايىم ئاۋازدا دېدى :

— ئۇ هالدا ، جاڭابكار بىزنى گەپتە قايمۇقتۇرغان بىلەن پاكىتتا قايمۇقتۇرالمايدۇ ـ دە ! مەسىلەن ، ئارسىن بىلەن زەهەر-لەنگەندە ، ئىچ سۇرۇش ، قۇسۇش ئەھۋاللىرى مۇقەررەر بولىدۇ ! بۇ پاكىت ئەمەسمۇ ؟

ئەيىبلىگۈچى ئازراق زەردە قىلدى :

— ئەگەر ئۇنى ئۇستىلىق بىلەن يېغىشتۇرۇپ ، ئىزىنى يوقاتقان بولسىچۇ ؟ !

ئېلىيوپمۇ سەل قىزىشتى :

— مۇمكىن ئەمەس !

— مۇمكىن !

— سەۋەب ؟ !

— سەۋەب شۇكى ...

باش سوتچى ئۇلارنى جىملەپ قويدى ، ئېلىيوپ ئۇنىڭ

ئىشارىتى بىلەن ئەسلىي سۆزىگە قايتتى :

— ئۇچىنچى ، جەسەتنى دەپنە قىلغان قەبرىستانلىقتا ھەر-خىل ماددىلار بولىدۇ ، بۇ ماددىلاردا ئازدۇر - كۆپتۇر ئارسىن تەركىبى بار ، شۇنىڭ ئۈچۈن جەسەتتىن كېسىپ ئېلىنغان گۆش بۇلغانغان بولسا ، تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە چوقۇم تەسىر يەتكۈزىدۇ ، — دېدى ئېلىيوپ سۆزىنى دانە - دانە ، ئورۇنلۇق قىلىپ ۋە قولىدىكى قەغەزنىڭ ئىككىنچى بېتىنى ئۆرۈپ يەنە داۋام قىلدى ، — تۆتىنچى ، دەسلەپكى تەكشۈرۈپ بېكىتكەندە ، «ئۆلگۈچى زادى زەھەرلەنگەنمۇ ، يوق ؟ » دېگەن مۇنداق بىر ھالقىلىق مەسىلىنى ئوبيېكتىپ جەھەتتىن ئانچە نەزەرگە ئالمىغان ، بەلكى ئىنتايىن ئاز مىقدارىدىكى ئارسىن ماددىسى سېزىلگەندىن كېيىنلا ، قىستاپ قىلىنغان ئېغىز ئىقراربىغا بىرلەشتۈرۈپ ، «ئارسىن بىلەن زەھەرلىنىپ ئۆلگەن » دېگەن يەكۈننى چىقارغان ! ...

ئەيىبلىگۈچى زادىلا تاقەت قىلالمىدى ، ئۇ گەۋدىسىنى يېرىم كۆتۈرۈپ قوشۇمىسى تۇرۇلگەن ، كۆزى قىسىلغان ھالدا ئېلىيوپقا جىددىي تىكىلدى ، ئۇنىڭ قارىشىدىن ھەم غەزەپ ، ھەم مەسخىرە ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئاخىر ئۇ گەپلىرىنى چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ سۆزگە كىرىشتى :

— ھۆرمەتلىك ئادۋوكات ، سىز ئېيتقاندەك جەسەتتىغۇ شۇنداق ئىكەن ، ئەمدى چەينەكتىن تەكشۈرۈپ تېپىلغان مەرگىمۇش نەدىن كېلىپ قالدىكىن ؟ ياكى بۇمۇ قىستاپ قىلىنغان ئىقرارلار قاتارىغا كىرەمدۇ ؟ ! ...

ئېلىيوپ ھېچ ئىش بولمىغاندەك كۆزەينەكىنى قولىغا ئېلىپ ئالدىرىماي سۈرتتى ۋە ماتېرىيال سومكىسىدىن يەنە بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ ئەيىبلىگۈچىگە قارىدى :

— يولداش تەپتىش ، مەن ھازىر ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە ئومۇمىي بىر گۇمان پەيدا قىلغان ئاشۇ مەسىلىنى سۆزلىمەكچىمەن ، گۇمانىنى تولۇق يېشىش ئۈچۈن 1984 - يىلى ئىككىنچى

www.uyghurkitap.com

ماي كۈنى ھەربىي دوختۇرخانىنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى جەسەتنى ئىككىنچى قېتىم ئېچىپ ، بىرمۇنچە ئەۋرىشكىلەرنى تەپسىلىي تەكشۈرگەندىن كېيىن يازغان باھالاش خۇلاسىسىنى ئەينەن ئو-قۇپ بېرەي ، يەكۈن مۇنداق : «بىرىنچى ، ئۆلگۈچى ھاشىمجاننىڭ گۆش ۋە سۆڭىكىدە زەھەرلىنىش دەرىجىسىدىكى ئارسېن ماددىسى بار ، دەپ ئىسپاتلاشقا بولمايدۇ ؛ ئىككىنچى ، قەبرە ئەتراپىدىكى تۇپراقتا مەلۇم مىقداردا ئارسېن ماددىسى بارلىقى كۆرۈلدى ؛ ئۈچىنچى ، مەيلى ھازىر ياكى ئىلگىرى بولسۇن ، جەسەتتىكى چىرىگەن گۆشتىن ئاز مىقداردا ئارسېن ماددىسى چىققانلىقىنى ئارسېن بىلەن زەھەرلىنىپ ئۆلگەنلىكىنىڭ پاكىتى قىلىشقا بول-مايدۇ ؛ تۆتىنچى ، ئۇلار كۆپرەك كۆل سۈيى ئىشلىتىدۇ ، بۇنداق سۈيدىمۇ ئىنتايىن ئاز مىقداردا ئارسېن ماددىسى بار ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆلگۈچى تۇز سېلىنغان قاينات سۇ ئىچىشكە ئادەتلەن-گەن ، دېمەك : چەينەك ئاستىغا تىنىپ كەتكەن ئاق دۇغلار ئۆلۈك سۇ ۋە ناتىرى خلور (تۇز) دىن تىنغان نەرسىلەر بولۇپ ، بۇ نەرسىلەرنى تەكشۈرگەندە ، ئاز مىقداردا ئارسېن ماددىسى كۆرۈ-لۈشى تەبىئىي ؛ بەشىنچى ، ئۆلگۈچى ھاشىمجان ھايات ۋاقتىدا ئېغىر ئۆپكە تۇبېركۇلىۇز كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ، شۇ كۈنى ئۇنىڭ نەپەس يولىغا بەلغەم قاپلىشىپ قېلىپ ، دەم ئالالمايي نەپسى كېسىلگەن . شۇڭا ، ئۇنى كېسەل بىلەن ئۆلگەن ، دەپ بېكىتىشكە بولىدۇ ، — ئېلىيوپ قولىدىكى قىزىل تامغا بېسىل-غان ئىش قەغىزىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پۈلاڭلاتتى ، — پەن قىلچە ساختىلىقنى كۆتۈرمەيدۇ ! مانا بۇ— ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش ئاساسىدا يېزىلغان بىر پارچە باھالاشنامە ! مەن بۇنىڭدىن سوتسىيالىستىك قانۇن - تۈزۈم بىزنىڭ پۈت - قولىمىزنى چۈ-شەپ قويماستىن ، بەلكى دېلو بېجىرىشىمىزنىڭ ئۆلچىمى ۋە قورالى بولىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم ، مەن يۇقىرىقى پاكىتلارغا ئاساسەن ، تۇقۇزىنچى مارت دېلوسى ئۈستىدە

تۆۋەندىكى خۇلاسىنى چىقىرىمەن : ھاشىمجاننىڭ ئۆلۈمى ئۆتكەن-كى دېلودا بېكىتىلگەندەك ، قانداقتۇر غەيرىي تەبىئىي ئۆلۈم بولماستىن ، بەلكى تەبىئىي ئۆلۈم ! مېنىڭ ئاقلاش سۆزۈمنىڭ بىرىنچى قىسمى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشىدۇ ... ، — ئېلىيوپ يېنىككىنە بىر تىنىپ قويۇپ ئورنىدا ئولتۇردى ، زالدا سېزىلەر-لىك داۋالغۇش بولدى . بۇ داۋالغۇش ، ھەتتا جىددىي قىياپەتتە ئولتۇرغان سوت كوللېگىيىسىنىمۇ ، ئەيىبلىگۈچىنىمۇ سىلكىپ ئۆتتى ، مەرگىمۇشقا ئالاقىدار يېڭى ۋە مۆجىزىلىك پىكىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغاندا ، ئۇلاردىمۇ خۇددى ئېلىيوپنىڭ ئۆز ۋاقتىدە-كى كەيپىياتىغا ئوخشاش ، ھەيرانلىق ، قايسىلىق ، ھاياجان ۋە يەنە قانداقتۇر ئۆكۈنۈشتەك روھىي ھالەتلەر يۈز بەردى . شۇ تاپتا پۈتۈن زال ئىلىم- پەننىڭ سېھرىي كۈچىگە ، ئۇنىڭ شەپقەتسىز قۇدرىتىگە باركاللا ئېيتىپ تەنتەنە قىلىۋاتاتتى ...

باش سوتچى شاۋقۇن - سۈرەنني بېسىپ چۈشكۈدەك ياڭراق ئاۋازدا جاكارلىدى :

— ھازىر سوتىمىز يېپىلدى ، چۈشتىن كېيىن داۋاملىق ئېچىلىدۇ !

3

ئادۋوكات ئېلىيوپنىڭ چۈشتىن كېيىنكى ئاقلاش سۆزى كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىدىن ھالقىپ كەتتى . ئۇ دەسلەپ روزىمەت ئۇستىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى :

— مەن چۈشتىن بۇرۇنقى سۆزۈمدە دەۋاگەرنىڭ گۇۋاھچى-سى روزىمەت ئۇستىدە قىسقىچىلا توختىلىپ ئۆتكەنىدىم ، ئەمدى تەپسىلىيرەك سۆزلىمەكچىمەن ، سۆزۈمنىڭ مېغىزى مانا مايەر-دە ! — دېدى ئۇ سومكىسىدىن ياپونىيىدە ئىشلەنگەن ئالىقاندەك چوڭلۇقتىكى ئۇنئالغۇسىنى چىقىرىپ ، — مەن بۇنى ئەينەن

ئاڭلىتاي ، خوڭلاسىنى يولداشلار ئۆزى چىقارسا بولىدۇ .

ئېلىيوپ ئۇنىڭالغۇنىڭ كۈنۈپكىسىنى باستى ، ناھايىتى سوغۇق ئاۋاز بىلەن بىر ئەر ، بىر ئايالنىڭ سوئال ـ جاۋابى ئاڭلاندى تەكشى ئاڭلاندى .

ئەر : ئۇنداقتا ، يولدىشىڭىزنى نېمە ئۈچۈن بۇ يولدىن توسىمىدىڭىز ؟

ئايال : قورىتىم يەتمىدى ، ئۇنى بىر ئېزىتقۇ ئازدۇرۇپ يۈرىدۇ ، ئۇ بەكمۇ تەلۈلىشىپ كەتتى . مەن شۇنچە يېلىنىپ ، «ياڭغان ئىشتىن قولۇڭنى تارت» دېسەم ، ئۇ قىلچە تەپتارتماستىن : «مەندىن كېتىدىغىنى ئاغزىڭنىڭ يېلى ، ئۇنىڭ ھېسابىغا كېلىدىغىنى تاجۇ دۆلەت !» دەپ چوڭ بىر شان ـ شۆھرەتكە ئۆمىلىنىپ يۈرىدۇ . سىلى ئويلاپ باقمامىلا ، ۋاقىت ـ سائىتى توشماي كەلگەن ئۇنداق شان ـ شۆھرەتنىڭ ئارقىسىدا بىر بالاسى بولمامدۇ ؟ !

(ئايالنىڭ مىشىلداپ يىغلىغان ئاۋازى ئېنىق ئاڭلاندى)

ئەر : ئېرىڭىزنىڭ خانىغىز نىزام ئۈستىدە دېگەنلىرى قانداق گەپ ؟

ئايال : يولداش ئېلىيوپ ، سىز ئىشىتىڭكى ، بۇ قىپقىزىل يالغان گەپ ! ئۇنىڭ خانىغىز ئۈستىدىكى يالغان ـ ياۋىداق سۆزلىرى ئەل ـ جامائەت ئىچىدە مېنىڭمۇ يۈزۈمنى تۆكۈۋەتتى ، روزىمەت خانىغىز بىلەن بىر يەردە بولۇش تۈگۈل ، ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتۇپ باققان ئەمەس !

ئەر : بۇنى سىز قانداق بىلىسىز !

ئايال : روزىمەت بىر كۈنى مەستلىكتە ھەممىنى ئۆزى ئېيتقان .

ئەر : ئەمدى سىز قانداق قىلماقچى ؟

ئايال : ئەمدى مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ئايالىلىق غۇرۇرۇمنى ، ئىزىتىش ـ نەپسىمنى قوغدايمەن ! شۇڭا ، سىلىگىمۇ بۈگۈن ئاچچىق

ئۇچيمدىكى گەپلەرنى ئېيتتىم ...

ئېلىيوپ ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ قويۇپ دېدى :

— مانا بۇ ، شەھەرلىك سودا ساراينىڭ مال ساقلۇچىسى روزىمەتنىڭ ئايالى ھەلىمەنىڭ مەن بىلەن ئۇچىنچى قېتىم سۆز-لەشكەندە ئېيتقان سۆزىنىڭ ئەينەن خاتىرىسى . بۇنىڭدىن يولداش-لارغا شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى ، روزىمەتنىڭ ساختا ، ئويدۇرما گۇۋاھ ئىسپاتى تەھقىقلەش دېلوسىغا چوڭ سالماق قوشۇپ ، بە-رىنچى سوراقتىلا جاۋابكارنى قىستاپ ئىقرار قىلدۇرۇشقا سەۋەب بولغان . شۇنداق ئىكەن ھازىر ھەممىزنىڭ كاللىسىدا : «روزە-مەت بۇ دېلو بىلەن ھېچقانداق چېتىشلىقى يوق تۇرۇپ ، نېمە ئۈچۈن يالغاندىن گۇۋاھ ئىسپات بېرىشكە ئاكتىپ بېرىلىپ كەت-تى ؟ »دېگەن سوئال تۇغۇلماي قالمايدۇ . مېنىڭچە ، بۇ سوئالنىڭ جاۋابى يەنە سوئال بولىدۇ : روزىمەتنىڭ ئايالى ئېيتقان ھېلىقى ئىشنىڭ زادى كىم ؟ ئۇ نېمە قىلماقچى ؟ ! — ئېلىيوپ سۆزدىن توختاپ بىر يۇتۇم چاي ئوتلىۋالدى . زال ئىچى تىمتاس ئىدى ، چۈشتىن بۇرۇن بەزىدە ئانچە - مۇنچە چالۋاقاپ ، بەزىدە مەنىستىمەي دىمىغىنى قېقىپ ئولتۇرغان ئەيىبلىگۈچىمۇ ئەمدى يېڭى بىر مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىۋاتقاندەك قوشۇمسىنى تۇ-رۇپ ، كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىككەنچە جىممىدە تۇراتتى ، ئېلە-يوپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ باش سوتچىغا مۇراجىئەت قىل-دى ، — ئەگەر مۇۋاپىق كۆرۈلسە ، جاۋابكارنىڭ گۇۋاھچىسى ئارۇپ مۆيدىنىنىڭ مەيدانغا يەنە بىر قېتىم كىرىشىنى تەلەپ قىلىمەن !

باش سوتچى رازىلىق بىلدۈردى :

— ئارۇپ مۆيدىن مەيدانغا كىرسۇن !

يان ئىشىك ئېچىلىپ ، ئارۇپ مۆيدىنىنىڭ دەسلەپ سېمىز ، ياپىلاق يۈزى ، كېيىن كەڭ ، دوغلاق گەۋدىسى كۆرۈندى ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىككىنچى قېتىم چاقىرىلغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى

www.uyghurkitap.com

بىلمەكچى بولغاندەك ، بىردەم باش سوتچىغا ، بىردەم ئەيىبلىگۈچىگە قاراپ تىت ـ تىت بولدى ، شۇ چاغدا ئېلىيوپنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— ئارۇپ جۇيجاڭ ، كەچۈرىسىز ، سىزدىن سورايدىغان بىر ئىش چىقىپ قالدى . سىز چۈشتىن بۇرۇنقى گۇۋاھلىق سۆزىڭىز- دە دېلو سادىر بولغان كۈنى بېلىق تۇتۇش ئۈچۈن شەھەرنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى بېلىق كۆلىگە چىققانلىقىڭىزنى ، كەچتە تۆت تال پاقاباش بېلىق تۇتۇپ كىرگەنلىكىڭىزنى ئېيتقانىدەك قىلدى- ڭىز ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق !... ، — دېدى ئارۇپ سەل چالۋاقىغاندەك .

ئېلىيوپ دەرھال ئېتىراز بىلدۈردى :

— ياق ، ئۇنداق ئەمەس ! سىز قارماقنى ئېلىپ بېلىق كۆلىگە ئەمەس ، بەلكى روزىمەتنى ئېلىپ باغچىغا چىقتىڭىز ، پاكىت شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ ! ئىشەنمىسىڭىز مەن سىزگە ئازراق ىئولوگىيە بىلىملىرىنى تونۇشتۇرۇپ قويايي : ھەر قانداق ۋاقىتتا بېلىقنىڭ يېشىنى پەرقلەندۈرۈشكە بولىدۇ ، پەقەت بىر پارچە بېلىق قاسىرىقىنى ئېلىپ ئاپتاپتا قۇرۇتسىلا دۇگىلەك ـ دۇگە- لەك ئىزلار كۆرۈنىدۇ . مانا شۇ ئىز بېلىقنىڭ يېشى ھېسابلىنى- دۇ . سىز بىلمىسىڭىز كېرەك ، بېلىق كۆلىدىكى ھەممە پاقاباش بېلىقلار مۇشۇ يىلقى بېلىجانلار . ۋەھالەنكى ، دېلو سادىر بولغان كۈنى سىز ئۆيىڭىزگە ئېلىپ كەلگەن پاقاباش بېلىق بولسا ، ئىككى يىللىق بولغان بېلىقلار ، — ئېلىيوپ خاتىرە دەپتىرىنى ئېچىپ ، ئىككى پارچە بېلىق قاسىرىقىنى ئالدى ـ دە ، ئارۇپقا كۆرسىتىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى ، — قاراڭ ، مانا بۇ ئىككى پارچە بېلىق قاسىرىقى سىز تازىلاپ چىقىرىۋەتكەن يەردىن تېرىپ ئېلىنى- غان ، ھېلىمۇ ئۆيىڭىزنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى بۇلۇڭدا شۇ چاغدىكى بېلىق قاسىراقلىرى لاي ـ لاتقىلارغا ئارىلىشىپ تۇرۇپتۇ ، مانا بۇ قاسىراقنىڭ ئوستىدىكى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغىنى يىل

هالقىلىرى ، ئۇ بېلىقلارنىڭ بېلىق كۆلىدىن تۇتۇلمىغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ . دېمەك ، سىز بېلىق كۆلىگە چىقمىغان ، شۇنداقمۇ ؟ !

ئارۇپنىڭ پەيزى قاچتى ، ئۇ ئەزەلدىن تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغان بۇ غەلىتە رەقىبىنىڭ سىرلىق سوئال ـ جاۋابلىرىدىن هودۇقۇپ قالدى . شۇڭا ئۇ ، ئۇدۇل جاۋابتىن ئامال بار ئۆزىنى قاچۇرۇپ غودۇكشىدى :

— مېنىڭ نەگە بېرىشىم بىلەن بۇ ئىشنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار ؟ !

— مۇناسىۋىتى دەمسىز ؟ — دېدى ئېلىيوپ خاتىرە دەپتىرىنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ ، — ئالدىرىماڭ ، بۇنىڭ مۇناسىۋىتىنى هېلى تېپىپ چىقىمىز ، ئەگەر مالال كۆرمىسىڭىز يەنە بىرئاز تەخىر قىلىپ ، ماڭا خەتنى بىز بىلەن بىللە ئاڭلاپ بېقىڭ ، — ئۇ ئارخىپ ماتېرىياللىرى ئىچىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ ، ئوچۇق تەلەپپۇزدا ئوقۇشقا باشلىدى :

«قەدىرلىك دوستۇم : ئۇزۇن بولدى خەت يازالمىدىم ، بۇ سەۋەنلىكىمنى (مېنىڭمۇ ئەزەلدىن سەۋەنلىكىم كۆپ) تەبىئىي مېهرىبانلىقىڭ بىلەن كەچۈرگەيسەن ! يېقىندا دادام ساقىيالماي بىز بىلەن مەڭگۈ ۋىدالاشتى ، دادامنىڭ ئۆلۈمى يۈرىكىمدىكى كونا بىر مەخپىي يارىنى قوزغىۋەتتى ، مەن ئۇنى ئۆزۈم بىلەن بىللە ئۇ دۇنياغا تېپتىنچ ئەكېتەرمەن دەپ ئويلىغانىدىم ، لېكىن ئۇ بىمەھەل پارتلاپ چىقتى . دوستۇم ، ئەمدى ئۇنى ساڭا ئېيتمىسام كۆڭلۈم تىنچىمايدۇ ، بىلمەسەن ، شۇ كۈنلەردە مېنىڭ كۆز ئالدىمدىن نىزام ئەپەندىنىڭ غېرىب تاۋۇتى ئالدىدا ئوغۇلچە كىيىنگەن ئون نەچچە ياشلىق بىر قىزنىڭ هازا ئېچىپ ماڭغانلىقى بىردەمدۇ نېرى كەتمەيدۇ ! ئۇ چاغدا يۈرىكىم تاش ئىكەن ، پەسەنت قىلمىغانىدىم ، ئەمدى ئويلىسام يۈرەك ـ باغرىم ئېزىلىپ يىغلايدۇ ... مەن نىزام ئەپەندىنىڭ شۇ كېچىسى قەتلى

قىلىنغانلىقىنى زادىلا ئويلاپ باقماپتىكەنمەن ...

دوستۇم ، ۋاقىپ بولغىن : مەن شۇ كېچىسى قارشى تەرەپتە-كىلەر تۇرىدىغان يوغان بىر ئۆينىڭ ئۆگزىسىدىكى مورا يېنىدا يەنە بىر ياللانما بىلەن بىللە پوستا تۇرۇپ مەخپىي ۋەزىپە ئۆتىگەن-ىدىم . ھەر ئىككىمىز بىر - بىرىمىزنى تونۇمايتتۇق ، ھەممە يېرىمىز نىقابلانغانىدى ، تۇن ھەسسە بولغاندا ئۆگزىگە يەنە بىرى چىقتى ، ئۇمۇ كۆزىگە رەڭلىك ئەينەك تاقاپ ، قېلىن سۇرۇپتىن چاقچاقنىغىنە ئىشچى كىيىمى كىيىۋالغانىدى . ئۇ بىز تۇرغان مورا-نىڭ يېنىغا كېلىپ ، ئەتراپىنى بىر ھازا تىڭشىغاندىن كېيىن ، پەس ئاۋازدا : «مەن ئارغامچىنى لىڭشىتقان ھامان كۇچەپ تار-تىڭلار جۇمۇڭ ! ... ، دېدى - دە ، ئاغزىغا ماسكا تارتىپ ، بېلىگە باغلانغان ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى بىزگە تۇتقۇزۇپ ، ئاستا - ئاستا سېرىلغانچە مورا ئىچى بىلەن ئۆيگە چۇشۇپ كەتتى . ئارد-دىن يېرىم سائەت ئۆتكەندە بىز تۇتۇپ تۇرغان ئارغامچا يەڭگىل پۇلاڭشىدى ، بىز ھېلىقى ئادەمنى تەستە موردىن يەنە تارتىپ چىقتۇق . ئۇ ، قاپقارا كۇيىگە مىلەنگەن ماسكىسىنى ئېلىۋېتىپ بىزگە پىچىرلىدى : «يۇرۇڭلار ، ئەمدى قايتىمىز ، شەپە چىقار-ماي مېڭىڭلار جۇمۇڭ ! » شۇ كېچە مېنىڭ قىلغان ئىشىم شۇ بولدى ، موردىن چۇشكەن ئادەم كىم ، ئۇ ئۆيگە چۇشۇپ نېمە ئىش قىلدى ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا خۇددى شۇ كۇندىكى ئايـ-سىز تۇندەك قاراڭغۇ ئىدى . لېكىن ، كىم بىلسۇن ، ئەتىسى بولغان ئىشلار مېنى ھوشۇمدىن كەتكۇزگىلى تاس قالدى ، مەن تۇرغان تەرەپتىكىلەر چوڭ بىر بايانات يېزىپ ، پۇتۇن شەھەرگە تارقاتتى ، ئۇنىڭدا : «قارشى تەرەپتىكىلەرنىڭ تۇنۇگۇن كېچىدە نىزام ئەپەندىنى نەزەربەند قىلىنغان ئۆيدە يوشۇرۇن ئۆلتۇرگەنلە-كى ، ئاق كۆڭۇل ، ھەققانىي كىشىلەرنىڭ بۇنىڭدىن دەرھال ئىنتىقام ئېلىشى كېرەكلىكى ، جىددىي ئۇقتۇرۇلغانىدى ! شۇنىڭ بىلەن پۇتۇن شەھەر قوزغالدى ، ئىككى تەرەپتە توختىماي ئەلەم

كۆرىشى يۈز بەردى . مەن ئون نەچچە كۈنگىچە باش - كۆزۈمنى پۈركەپ ئۆيدىن چىقماي يېتىۋالدىم ، شۇ يانقانچە ھېچقانداق «جەڭگىۋار ئەترەت» دېگەنلەرگە ئارىلاشماي ، ئاخىر ئۆز يۈرتۇمغا يۆتكىلىپ كەتتىم . مېنىڭ شۇ چاغدىكى يۆتكىلىش سەۋەبىمنى ئەلۋەتتە سەن چۈشەنمەيتتىڭ ، شۇڭا ، ھازىرغىچە مەندىن ئاغرىنىپ يۈرىسەن !

دوستۇم ، ئەمدى بىلگەنسەن ، شۇ چاغدا ئۇ يەر ماڭا ھارام ئىدى ، ھەممە نەرسە نەپرەتلىك كۆرۈنەتتى ، قارىغىنە ، ئون نەچچە يىل نېمىدېگەن تېز ئۆتۈپ كەتكەن - ھە ؟ ! بۇ جەريانىدا مەن ئاز بولمىغان ۋىجدان ئازابىغا ئۇچرىدىم ، ھەر كۈنى دېگۈدەك ۋىجدان سوتى مېنى سوتلاپ تۇردى ! بۇ بەكمۇ دەھشەتلىك ئىكەن ، شۇنىڭدىن بېرى مەن روھىي جەھەتتە خۇددى مىتە يېگەن بۇغدايدەك ئىچ - ئىچىمدىن تۇگىشىپ كەتتىم ، بىرنەچچە قېتىم مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئېيتىپ ، ئۇ روھىي بېسىمدىن قۇتۇلماقچىمۇ بولدۇم ، لېكىن نېمىنى ئېيتىمەن ؟ موربدىن چۈشۈپ نىزام ئەپەندىنى ئۆلتۈرگەن ھېلىقى قاتىل زادى كىم ؟ بۇ ھازىرغىچە ماڭا تېپىشماق تۇرسا ، پەقەت ئېسىمدە قالغان ئۇنىڭ يۈمشاق ئاۋازى ھەم «جۇمۇڭ» دېگەن ئالاھىدە تەلەپپۇزى بەلەن نېمىنى ئىسپاتلاپ بېرەلەيمەن ؟ ! ئۇ چاغدا تەشكىل ماڭا قانداق قارايدۇ ؟ ! ...

دوستۇم ، ئاچا يولىڭ دوقمۇشىدا تۇرۇپ قالدىم ، ياردەم قولۇڭنى سوزۇپ ، مېنى شەپقەتسىز ۋىجدان ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغىن !

سەندىن خەت كۈتۈپ كەمىنە دوستۇڭ : ساقى

1984 - يىل يىگىرمىنچى فېۋرال»

ئېلىيوپ خەتنى ئوقۇپ بولۇپ ، خۇددى بىر قارا دېگەندەك لەپپىدە ئارۇپقا قارىدى . ئىككىسىنىڭ كۆزى ئۇچراشقاندا ، ئارۇپنىڭ كۆز قارىچۇقى ۋەسىمدىن كېڭىيىپ ، چىرايىمۇ

قارىداپ كەتتى . بۇ چىراي ئۇنىڭ زەئىپ روھىي دۇنياسى بىلەن سوغۇق ۋىجدانىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى . زالدىكى جىملىق بىر پەس بۇزۇلۇپ ، يەنە تېزلا ئەكسىگە كەلدى . ئېلىيوپ خەتنى قاتلاۋېتىپ دېدى :

— قايسىبىر فىزىئولوگ : «بالىلىق دەۋرىدىكى ئۆچمەنلىكلا ھەقىقىي ، ئەڭ ئۇزاق داۋاملىشىدىغان ئۆچمەنلىك بولىدۇ» دېگەنىكەن . خۇددى شۇنىڭدەك خانىزىنىڭ كىچىككىنە يۈرىكىدە دادىسىنىڭ قاتىلىغا نىسبەتەن ئويغانغان ئۆچمەنلىكىمۇ ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە ئۆسۈپ ، ئۇلغىيىپ بارغان ، مۇشۇنداق بىر پەيتتە ، ساقىنىڭ خېتى ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل ، ۋىجدانلىق دوستى ئارقىلىق خانىزىنىڭ قولىغا چۈشكەن ، خانىز مانا شۇ خەتنى يىپ ئۇچى قىلىپ دادىسىنىڭ قاتىلىنى سۈرۈشتۈرۈشكە باشلىغان . كىم بىلسۇن ، دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئېرى تۇيۇقسىز ئۆلۈپ ، ئۆزى تەييارلاۋاتقان تۇقماق قايتىپ كېلىپ ئۆز بېشىغا تەگكەن !— ئېلىيوپ بىرئاز توختاپ ، ئىستاكاندىكى سۇۋۇپ قالغان چاينى ئېغىز تولدۇرۇپ بىر سۈمۈردى ـ دە ، ئالدىدىكى ماتېرىياللارنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ ، ئەقلىي ھەم تەھلىلي يەكۈنگە كۆچتى ، — ئەمدى باشتىكى سۆزىمىزگە قايتايلى : دېلو سادىر بولغان كۈنى ئارۇپ ئۇنىڭدىن خەۋەرسىز قالغان ئەمەس ، بەلكى ھاشىمجاننىڭ ئۆلگەنلىكىدىن ئەڭ ئاۋۋال خەۋەر تاپقان ۋە ئەتراپىدىكىلەرگە بېلىق تۇتۇش ئۇچۇن بېلىق كۆلىگە چىقىمەن ، دېگەن ساختا كۆرۈنۈشنى پەيدا قىلىپ قويۇپ ، ئەمەلىيەتتە روزىمەتنى ئېلىپ باغچىغا چىققان ! ... ، — ئېلىيوپ كۆزەينەكنىڭ ئاستىدىن ئارۇپنىڭ ياۋايىلارچە ھۇرپىيىپ تۇرغان قىياپىتىگە قاراپ قويۇپ داۋاملاشتۇردى ، — ئەلۋەتتە باغچىغا چىققاندىن كېيىنكى ئىشلار ئۆزىڭىزگە ئايان ، ئۇ يەردە سىزنىڭ روزىمەتنى يالغان گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈش ئۇچۇن ، قانداق رەزىل ۋاستىلەر بىلەن ئالدىغانلىقىڭىزنى سۆزلەپ ئولتۇرمىساقمۇ بولار . چۇنكى ،

روزنمەت سىزگە بەكمۇ ئىخلاس قىلاتتى . ئۇنىڭ سىزگە بولغان ئىخلاس ـ ئېتىقادى شۇ دەرىجىدە ئىدىكى ، «پالانى يەردە ھاڭگا ئېشەك تۇغۇپتۇ» دېسىڭىز ، ئۇ شۇ ھامان : «توغرا ، مەن تەخمىنى كۆردۈم ، سالپاڭ قۇلاق چامبۇل ئىكەن» دەيتتى . ئۇنىڭ سىزگە بۇنداق تەلۈلەرچە ئېتىقاد قىلىشى سىزنىڭ ئۇنى ئەتىۋار-لاپ ، ئىككى ئامبار خەزىنىنىڭ ئاچقۇچىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇز-غانلىقىڭىز ھەم يېقىن كەلگۈسىدە ئىدارىنىڭ چوڭ ھوقۇقىنىمۇ ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بېرىش توغرىسىدىكى ۋەدىڭىزدىن بولغان . ئۇنىڭ ئۇستىگە روزنمەتنىڭ ئۆزىمۇ كىچىكىدىنلا شاللاق ، ھۇر-راچى بولۇپ چوڭ بولغان ، ئۇنىڭدىكى بۇ ئاجىزلىق دەل سىزنىڭ ئەڭگۈشتەرىڭىز بولدى ! — ئېلىيوپ ئارۇپنىڭ سالپايغان ، لې-كىن ئۆچمەنلىك بىلەن تولغان چىرايىدىن كۆزىنى ئېلىپ ، زال-دىكىلەرگە قاراپ داۋام قىلدى ، — بەلكىم بەزىلەر : «كىشىنىڭ ئۆيىدە سادىر بولغان تۈيۈقسىز ئۆلۈم دېلوسى ئارۇپنى نېمانچە جىددىيلەشتۈرۈپ قويدى ؟» دەپ سورىشى مۇمكىن ، بۇنىڭ جاۋا-بى ناھايىتى ئاددىي : «بوينىدا ئىللىتى بارنىڭ پۈتى سىرقىرايدۇ» دېگەندەك ، خانىمزىنىڭ ئىنتىقام ئوتىدا يانغان جىددىي ھەرىكىتى ئۇنىڭ پېيىنى سىرقىرىتىپ قويدى ، ئۇ تەكشۈرۈش ، سۈ-رۈشتۈرۈشنىڭ ئاخىرقى تىغ ئۆچى ئۆزىگە قارىتىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ تۇرغان بىر ۋاقىتتا ، ھاشىمجاننىڭ ئۆلۈم خەۋىرى ئاڭلىنىپ ، ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىرمۇنچە شۇم خىياللارنى سالدى . خانىمزلا كۆزدىن يوقالسا ، ئۇنىڭ شاھانە تىنچلىقى بۇزۇلمايتتى ، ئۇنىڭ مۇددىئاسىغا جاۋابكارنىڭ تاغىسى ئابلا چوڭ بىلەن ئۆلگۈ-چىنىڭ ئۇرۇق- تۇغقانلىرى كۆتۈرگەن غۇۋغا تازا ماسلاشتى ، مانا شۇ چاغدا ، ئارۇپ تەرىپىدىن قۇشلانغان روزنمەت ئوتتۇرىغا سەك-رەپ چۈشۈپ ، بىرمۇنچە ياسالما دەلىل ـ ئىسپاتلارنىڭ گۇۋاھ-چىسى بولدى . ئارۇپ بولسا ، ئۆزىنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق نىقاب-لاش ئۈچۈن ، بىر دوسلاپلا جاۋابكارنىڭ ھامىيسى بولۇپ

مەيدانغا چىقتى ... ئەمدى ساقىنىڭ خېتىدىكى «تېپىشماق»قا كەلسەك ، بۇ تېپىشماقنى ئاخىر ساقىنىڭ ئۆزى يېشىپ ، ئۇ مېنىڭ تېلېگراممامنى تاپشۇرۇۋېلىپلا بۇ يەرگە كېلىپ ، مەن بىلەن بىللە بىرنەچچە كۈنلۈك جىددىي پائالىيەت ئېلىپ باردى .

ھۆرمەتلىك سوتچى ، تىڭشىغۇچى يولداشلار ، يۇقىرىدا سۆزلىگەنلىرىم «توققۇزىنچى مارت دېلوسى» سادىر بولغان كۈندىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە ئويىنىلىپ كەلگەن بىر نەچچە پەردىلىك ئويۇنىنىڭ پۈتكۈل جەريانى . مەن بۇنىڭغا ھەۋەس ياكى ھېسسىيات تۈپەيلىدىن بىرەر ئېغىز يالغان گەپ ياكى بولمىغۇر سۆزلەرنى قېتىپ قويمىدىم ! ئاخىرىدا ، يولداشلارنىڭ ۋاقتىنى ئالغانلىقىم ئۈچۈن ئەپۇ سورايمەن ! ...

زالدا ئۇنسىز تەۋرىنىش بولدى . بولۇپمۇ ، ئالدىنقى رەتتە ئولتۇرغانلار قىز ـ قىنىغا پاتماي ، ئالمقانلىرى قىزارغىچە چاۋاك ئۇرۇپ ھاياجانلىرىنى باسماقچى بولدى ـ يۇ ، لېكىن بايا كاتىپ ئېلان قىلغان سوت تەرتىپىنى ئېسىگە ئېلىپ ئۆزلىرىنى تەستە باستى . شۇنداقتىمۇ ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن «قاراس ـ قۇرۇس» قىلغان چاۋاك ئاۋازلىرىمۇ چىقىپ كەتتى .

ئېلىيوپ نۇرغۇن كۆزلەردىن چاقناپ تۇرغان ھۆرمەت نەزىرى بىلەن ئالقىش سادالىرى ئىچىدە ئورنىغا ئولتۇردى ، ئۇ گويا ئەمدى ھاردۇقى چىققاندەك يېنىك بىر تىن ئېلىپ ، بېشىنى مۇلايىملىق بىلەن بىر تەرەپكە قىيسايتقان ھالدا كۆزەينەكىنى ئەجىر بىلەن سۈرتۈشكە باشلىدى ...

باش سوتچى ئۆز جايىدا ھەيكەلدەك قېتىپ قالغان ئارۇپقا قاراپ سورىدى :

— سېنىڭ گەپ ـ سۆزۈڭ بارمۇ ؟ !

ئارۇپ قىمىرلىمىدى ، لېكىن يوغان بېشى خۇددى يىلتىزى كېسىلگەن قومۇشتەك لاسسىدە تۆۋەن ساڭگىلىدى ...

ئېلىيوپ ئاخىرقى بىر قېتىم سۆز ئېلىپ مۇنداق دېدى :

— مەن سوت كوللېگىيىسىدىن شۇنى جىددىي تەلەپ قىلىمەنكى ، «جىنايى ئىشلار قانۇنى»نىڭ 148 - ماددىسىدىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە بۇ دېلودا يالغان ئىسپات بەرگۈچىلەرنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقى سۈرۈشتۈرۈلۈشى كېرەك !

زالدا يەنە بىر قېتىم ئۇنسىز تەۋرىنىش بولدى ...

باش سوتچى ئومۇمىي هاياجان بېسىلغىچە بىر پەس كۈتۈپ ، ئاخىرىدا جاۋابكارغا قاراپ سالماق ئاۋازدا مۇنداق دېدى :

— خانقىز ، سەن «جىنايى ئىشلار دەۋا قانۇنى»نىڭ 118-ماددىسىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن ، ئاخىرقى پىكرىڭنى بايان قىلىشقا هوقۇقلۇق . بۈگۈنكى سوتىمىزغا قارىتا قانداق پىكرىڭ بولسا بەرسەڭ بولىدۇ .

خانقىز دەماللىققا بىر نەرسە دېيەلمىدى ، ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى يىغا قاپلاپ تۇراتتى . ئۇ كۆز چانىقىدىكى لىققىدە هايجان ياشلىرىنى كۇچ بىلەن سىقىپ چىقىرىپ ، ئۇمچىيىپ تۇرغان لەۋلىرىنى تەستە ئەيۇەشكە كەلتۈردى ، ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان مىسكىن ئاۋازى جىمجىت زالدا ئېنىق ئاڭلاندى :

— مەن ... مەن بۈگۈنكى سوتتىن رازى ! ... كېچىشمە سوتىنىڭمۇ مېنىڭ ئۇستۇمدىن قانۇن بويىچە توغرا خۇلاسە چىقىرىشىغا ئىشەنچىم تۇغۇلدى ! ...

ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى قىيانەك بۆسۈپ كەلگەن خۇشاللىق يىغىسى ئىچىدە غەرق بولۇپ كەتتى ...

ئۇچىنچى باب

كىچىككىنە خاتىمە

تەبىئەت قىزىل ، هال رەڭ ، ئاق چېچەكلەردىن بوينىغا بېزەك ئاستى . بۇ بېزەكلەر كۈن نۇرىدا رەڭگا رەڭ چاقناپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

ھېلىلا ئېرىپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى ...

زېمىن ياشنىغان ، كۆكۈللەر باھار پەيزى بىلەن شادلانغان ، پۈتۈن مۆجىزات تىرىكلىك كويىدا ھايات ناخشىسىنى ئېيتىۋاتقان شۇنداق شادىيانە كۈنلەرنىڭ بىرىدە خانقىز تۇرمىدىن قويۇپ بېرىلدى . ئۇنىڭ سەل - پەل پولتىيىپ تۇرغان كۆزلىرى شۇ قەدەر بىغۇبار ھەم خۇشال ئىدى ، ئۇنىڭ ئەۋرىشىم سەيلانە قامىتى ، بەھۇزۇر قەدەم بېسىشى ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەن ھېلىقى ئازار-لىقلارنىڭ پاك - پاكىز كۆتۈرۈلۈپ ، ئاللىقاچان ئەسلىي قىياپە-تىگە كەلگەنلىكىدىن بېشارەت بېرەتتى . ئۇ كىچىككىنە بوغچىسى-نى قولتۇقىغا قىسىپ ، ئالدىغا — ھاياتلىققا قاراپ ئىنتىلەتتى . ئۇنىڭ كۈن نۇرى چاقنىتىپ تۇرغان مەسۇم كۆزلىرىدە بىردەم ئېلىيوپنىڭ كۈمۈشتەك چاچلىرى بىلەن كۆزەينەك ئاستىدا چاق-ناپ تۇرغان پاراسەتلىك ، تۇيغۇن كۆزلىرى نامايان بولسا ، بىر-دەم تاغىسى ئابلا چوڭنىڭ ھەسەت ۋە ئاداۋەت ئوتىدا قاربداپ ، پۈرلىشىپ كەتكەن خۇنۇك چىرايى ئەكس ئېتەتتى . تۇرۇپ ئاچىسى ھەجەرگۈلنىڭ يېلىنىش ۋە ئىلتىجا بىلەن مۆلدۈرلەپ تۇرغان ناتىۋان سىيماسى تەكرارلانسا ، تۇرۇپ ئارۇپنىڭ زەھەر-لىك قارىشى بىلەن قولىغا كويزا سىلىنغان ۋاقىتتىكى زەئىپ ھالىتى سۈرەتتەك گەۋدىلىنەتتى ...

ئۇ قەدىمىنى تېزلەتتى ، سۈرلۈك تۇرمە قورۇسى خېلىلا ئارقىدا قېلىپ ، ئالدىدا ئازادە شەھەرنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىك قاينىق ھاياتى قۇچاق ئاچتى . بۇرنىغا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرنىڭ ئۆزىگە خاس يېقىملىق ھىدى گۈپپىدە ئۇرۇلدى . ئۇ ، تار كۆڭ-لەكتە چىڭقىلىپ تۇرغان كۆكسىنى تولدۇرۇپ ئازادە نەپەس ئالدى ...

ئۇ بۇگۈن كەچكىچە قىلىدىغان ئىشلىرىنى بىرمۇ بىر كۆڭ-لىگە پۈكتى : دەسلەپ مۇنچىغا بارىدۇ ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئېلە-يوپنى ئىزدەپ تېپىپ ئۇنىڭغا تەشەككۈر سالىمىنى بېرىدۇ ،

ئۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپكە بېرىپ خىزمەتداشلىرى بىلەن ئوقۇغۇچىلىرىنى يوقلايدۇ ...

ئۇنىڭ يۈرەكلىرى ئويناپ كەتتى ، ھازىر ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا دولقۇن ئۇرۇۋاتقان ھېسسىيات تەڭداشسىز ئىدى ... يوغان ئېچىلغان بىر جۈپ قاپقارا كۆزلىرىگە غىللىدە ياش كەلدى ، بۇ ياش بۇرۇنقى ياشلاردەك سوغۇق ھەم ئاچچىق ئەمەس ئىدى . بۇ ياش ئۇنىڭ قان يۇگۇرگەن مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ كۆكسىگە سىڭىپ كەتتى ...

خانىم تۇرمىدىن چىقىپ ، پەرۋاز ئۇرۇپ ، ئويناقلاپ كېلىۋاتقان ئاشۇ چاغدا ، پىشقەدەم ئادۇوكات ئېلىيوپ يېڭى بىر دېلو ماتېرىيالىنى قوبۇل قىلىپ ، مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ، يىراق بىر ناھىيىگە سەپەر قىلدى ...

1984 ـ يىل ئۆكتەبىر ، ئۈرۈمچى ، تۇرپان

ئۇيغۇر كتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارىسى

سەبىلەر پاجىئەسى

«... قايغۇلۇق ھېسسىياتىم بىلەن قايغۇلۇق بىر ۋەقەنى ھېكايە قىلاي .»

(شېكسپىر)

دوستۇم ، سىز بۇ يەردىن ئۆتكىنىڭىزدە ، دەريانىڭ تىك قىرغىقىدا يالغۇز تۇرغان بىر قەبرىنى كۆرىسىز . بۇ قەبرىگە ھېچقانداق خاتىرە تاشلار ئورنىتىلمىغان ، پەقەت ئۇنىڭ ئەتراپى خۇش پۇراق ئوت ـ چۆپلەر بىلەن پۈركەنگەن ، ئۇنىڭ باش تەرىپىدە بىر توپ ھال رەڭ گۈل شامالدا يەلپۇنۇپ تۇرىدۇ . مەۋج ئۇرۇپ ئېقىۋاتقان ھەيۋەتلىك ئۇلۇغساي دەرياسى گويا ئۆلگۈچى ئۈچۈن ناله قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ . بۇ يەردە ئون بەش ياشقا كىرگەن بىر سەبىي قىز مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن .

ئۇنىڭ ئاجايىپ گۈزەل ياشلىق باھارى ، گۈلدەك ھۆسن ـ جامالى ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز ئۇۋالچىلىق بىلەن بۇ دۇنيادىن ۋىدا-لاشتى . ئەمما ، ئۇ چەكسىز سېغىنىش بىلەن قايغۇ ـ ئەلەمنى ئۆزىنىڭ يۇرتداشلىرىغا ، بىردىنبىر سۆيۈملۈك جۇپتىگە ، شۇنـ داقلا ، ئۇنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان ھەربىر ئاق كۆڭۈل كىشىگە قالدۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ يەرگە كۆمۈلگىنىگە بىر يىل ئىككى ئاي بولدى ، ئۇنىڭ رەنا سۈپەت گۈزەل تېنى تۇپراققا ئايلىنىپ كەتتى . تاڭ شەبنەمدەك غۇنچە گۈلى ۋاقتىسىز توزۇ-دى ، كىرسىز سەبىي قەلبى بەمەھەل يانجىلدى ... گەرچە ئۇنىڭ جاۋابكارى ئاللىقاچان سۇرۇشتۇرۇلۇپ بىر تەرەپ قىلىنغان بول-سىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى ھازىرغىچە كىشىلەرنىڭ

يۇرەك تارتىش چەكمەكتە . تونۇش يولۇچىلار مۇشۇ يەردىن ئۆتكەن-دە ، ئۇنىڭغا ئېچىنغان ھالدا «ئۇھ» تارتىپ ، چوڭقۇر ئويغا چۆمىدۇ ... دوستۇم سىزچۇ ؟ ئەگەر شۇ غېرىب قەبرىنى كۆرۈش-نى خالىسىڭىز يۇرۇڭ ، مەن بىلەن بىللە مېڭىڭ ، مەن سىزگە ئۇنىڭ ئىچىنى ئېچىپ كۆرسىتەي !

1

باھار كەتتى ، ھەممەتلىك ياز ئايلىرى ئۆزىنىڭ ئوتلۇق مېھرى بىلەن تەبىئەتنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇۋەتتى . مايىسەن ئۆ-رۈكلەر پىشىپ ، چىلگە توغاچنىڭ مەڭزى قىزىرىشقا باشلىغاندا ، قارىۋاغ يېزىسى بىلەن كۆكقىر يېزىسىدىكى ئىككى ئائىلە ئوتتۇ-رىسىدا ھېچقانداق داغدۇغىسى يوق ، ئاددىيلا بىر توي مەرىكىسى بولۇپ ئۆتتى . بۇ — «رەۋىخان جالداق» دەپ ئاتالمىدىغان بىر ئايالنىڭ ئەلچىلىكىدە قارىۋاغ يېزىسىدىكى سايماخۇن بىلەن كۆكقىر يېزىسىدىكى قاسماخۇننىڭ ئۆزئارا قايچا قۇدا بولۇپ ، ھەم ئوغۇل ئۆيلىگەن ، ھەم قىز چىقارغان توي مەرىكىسى ئىدى .

سايماخۇننىڭ يىگىرمە توققۇز ياشلىق ئوغلى جامال ، قاسما-خۇننىڭ تېخى ئون بەش ياشقا تولمىغان ، ئېگىزلىكى توقسان يەتتە سانتىمېتىر ، ئېغىرلىقى ئوتتۇز يەتتە كىلوگرام كېلىدىغان قىزى سانىيەنى ؛ قاسماخۇننىڭ ئوتتۇز ياشلىق ئوغلى شاۋاز ، سايماخۇننىڭ ئەمدى ئون تۆت ياشقا كىرگەن ، ئېگىزلىكى سەك-سەن سەككىز سانتىمېتىر ، ئېغىرلىقى ئوتتۇز ئىككى كىلوگرام كېلىدىغان قىزى گۈلقىزنى دىنىي رەسمىيەتلەر بويىچىلا ئەمرلە-رىگە ئېلىشتى . ھەر ئىككى ئائىلە ئۆز يېزىسىدىكى ئاقساقاللار-غىلا ئاش تارتىپ ، ئاددىيلا نىكاھ پاتىھەسى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن بۇ تويدىن رازى ئىدى . ئازغىنە راسكالىق بىلەن ئوغلىنى ئۆيە-لەپ ، قىزىنى چىقىرىۋالغان سايماخۇننىڭ يۈزى خۇشاللىقتىن

خوددی پوتىدىكى شالۋار مەيسىنىڭ قونچىدەك پورلىشىپ كەتتى . قاسىماخون بولسا ، ھېچقانداق ھەشەمسىزلا ئاتىلىق قەززىنى ئادا قىلىۋالغانلىقىغا ، بولۇپمۇ لايىق تاپالماي يۈرگەن بۇرە كۆز ، تەلۋە چىراي ، دېۋەڭ ئوغلى شاۋازغا سەدەپ قېپىدىن يېڭىلا چىققان ياقۇتتەك بىر قىزنى ئېلىپ بەرگىنىگە خۇشال ئىدى ...

لېكىن ، تۇرمۇش ھامان كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە بوي سۇنماىدۇ . ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى پەقەت بىرنەچچە كۈنلۈك كۆڭۈل ئاۋۇتۇشلا بولۇپ قالدى ، گۈلقىز ئازنىلاپ كېلىشكىنىڭ كۈتۈپ تۇرماستىن توي بولۇپ ئۈچىنچى كۈنىلا قايتىپ كەلدى ۋە شۇ كەلگەنچە يېتىۋالدى . گۈلقىزنى ئېرىدىن يامانلاپ كەلدى ، دېيىشكە بولمايتتى ، چۈنكى ئۇ شۇ كۈنلەردە ئەردىن يامانلاشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيتتى ، ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشى خۇددى ئېسىدە يوق بىر يەرگە بېرىپ قېلىپ ، ئۇ يەردە ئاللىقانداق بىر ئەجۈج - مەجۈجلەرگە ئۇچراپ ئۆلگۈدەك قورقۇپ ، ئەمدى ئۆز-مۇرۋايەت ئۇ يەرگە قەدەم باسماسلىققا قەسەم ئىچكەن بىرىنىڭ قايتىپ كېلىشىگە ئوخشايتتى . ئۇ ھەقىقەتەن قورقۇپ كەتكەن ، يالغۇز قورقۇپلا ئەمەس ، بەلكى تۇرمۇشنىڭ بۇنداق غەلىتە ، رەھىمسىزلىكىدىن نەپرەتلەنگەن ، بىزار بولغانىدى .

ئۇ توي بولۇپ كۆكتىر يېزىسىغا كۆچۈرۈلۈپ ، ئېرى شاۋازىنى كۆرگۈچە بولغان ئارىلىقتىكى ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى پەقەت تەڭتۇشلىرى بىلەن بىللە ئوينىغان «مۆكسۈكىلەك» ئويۇنىدەكلا تەسەۋۋۇر قىلغانىدى ، لېكىن كەچتە يەڭگىلىرى ئايرىم ھۇجرىدا شاۋاز بىلەن ئۈچراشتۇرۇپ قويغاندىلا ، ئۇ بىرئاز ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ يۈرىكى قاتتىق دۈپۈلدىدى ، شاۋاز ئۇنىڭغا قوغۇشۇندەك كۆل رەڭ كۆزلىرىنى مىختەك تىككەندە ئۇ شۇنداق تاتاردىكى ، مەڭزىدىكى شالاڭ سەپكۈنلەرمۇ ئاقىرىپ كەتتى . شاۋاز كەمشۇك ئىدى ، قاچان قارىسا جوغىسى يوق ئۇزۇنقۇلاق ھېجاق كۆرۈنەتتى ، بۇنى ئاز دېگەندەك ، بۇرنىنىڭ ئۈستىدە خۇددى

قاياپ چىققان جىگده يېلىمىدەك داچەن پۇل چوڭلۇقىدا تاجى مەڭ بار ئىدى . بۇ ئۇنى تېخىمۇ سۈرلۈك ھەم بەتبەشىرە كۆرسەتتى . مانا شۇ كۆرۈمسىز ، سوغۇق چىراي بىلەن كېلەڭسىز ، دۈندەك گەۋدە گۈلقىزغا بارغانسېرى قىستاپ كەلدى ، گۈلقىز زۇۋان سۈرەلمەي ۋەھىمگە چۈشتى ، سوغۇق تىترەك ئۇنىڭ تومۇرلىرىدىكى قانلىرىنى مۇزدەك سوۋۇتۇۋەتتى ... ئۇ قېچىپ كەتكەنمۇ بولاتتى ، لېكىن قورقىنىدىن پۇتلىرى ئېگىلىپ لاكاسلاپ قالدى ...

گۈلقىز ئۆزىگە دوزاختەك بىلىنگەن بۇ ھۈجرىدا پەقەت ئىككى كۈنلا چىدىدى . ئۇنىڭ شاۋازىنى كۆرۈشكە كۆزى ، سۆزلەشكە تىلى يوق ئىدى . نېمە ئۈچۈنكى ، غەيرىي بىر ئۆچمەنلىك ئۇنىڭ ھەربىر ھۈجەيرىلىرىگىچە سىڭىپ كەتكەنىدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، شاۋاز ئېرى ئەمەس ، بەلكى ياشلىق بېغىنى ۋاقتىسىز پايمال قىلغان ياۋا توڭگۇز ، يۈرەك ھارارىتىنى ئوغرىلاپ قاچقان ئادەم سۈپەت دۈشە ئىدى . شۇڭا ئۇ ئۈچىنچى كۈنى ئەتىگەندىلا شاۋازنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ قېچىپ كەتتى .

گۈلقىزنىڭ قېچىپ كېلىشى ئانىسى گۈلسۈمخان بىلەن دادىسى سايىماخۇننى سارىاسىمگە سېلىپ قويدى . ئۇلار كۆڭۈللۈك ئۆتكەن توي ئىشىنىڭ ئاخىرىغچە كۆڭۈللۈك ھەم قۇتلۇق بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى . لېكىن ، قېرىشقاندەك ، گۈلقىز ئۇلارنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقمىدى ، كۆڭلى غەش بولغان سايىماخۇن گۈلسۈمخانغا تاپا ـ تەنە قىلدى ، گۈلسۈمخان بولسا گۈلقىزنى قايتىپ كېتىشكە قىستىدى .

— قىزىم ، گەپ ئاڭلىغىن ، — دېدى ئۇ نەسىھەت قىلىپ ،— نىكاھ غايىب دېگەن شۇ ، پېشانەڭگە شاۋازجان پۈتۈلۈپتىكەن ، ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ كېتىسەن ، خۇدايىم نىكاھىنىڭ ئىسسىقچىلىقىنى بېرىدۇ .

— ئانا ، جېنىم ئانا ، مەن ... مەن ئەمدى ئۇ يەرگە بارمايمەن !

گۈلقىزنىڭ دەسلەپ بۇرۇن كۆمۈرچەكلىرى تارتىشىپ كەـ پىلدىدى ، كېيىن قاپقارا يوغان كۆزلىرىدىن مۆل ـ مۆل ياش قۇيۇلدى .

ئاردىدىن ئۇچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى ، بۇ ئارىلىقتا قاسماخۇن رەۋىخان جالداقنى ئىككى قېتىم كىرگۈزدى ، رەۋىخان جالداقنىڭ چاپاق باسقان كۆزلىرىنى مىتىلدىتىپ تۇرۇپ : «بالام ، ھەئە دېگەن ياخشى جاۋاب ، جىگەر ببغىر ياخشى كاۋاپ» دېگەن سۆزلەـ رى گۈلقىزغا تەسىر قىلىش تۇگۈل ، بەلكى ئۇنىڭ ئوغلىنى قاينىتتى . كېيىن گۈلسۈمخانمۇ قىزغا قاتتىق تېگەلمىدى ، چۈنـ كى ، گۈلقىزنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە سارغىيىپ كېتىۋاتقان جۈدەڭ چىرايى ، ياش ئارىلاش يېلىنىپ تۇرغان نۇرسىز كۆزلىرى ئانا قەلبىنى مۇجۇيتتى .

بەشىنچى كۈنى كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى . جۈمە نامىزىدىن كېيىن سايىماخۇن بىلەن قاسماخۇن ئىككى يېڭا ئارەـ لىقىدىكى ئازنا مەسچىتتە دوقۇرىشىپ قالدى .

— قۇدام ، ئادەم ئۆزى ئۈچۈن قايغۇرمىسا ، ئاسمانمۇ ، يەرـ مۇ راۋا كۆرمەيدۇ ، — دېدى قاسماخۇن سىياگەرچىلىك بىلەن گەپنى ئەگىتىپ ، — تويىنىڭ نەغمە ـ ناۋاسى بېسىلماي تۇرۇپلا گۈلقىزخان كېتىۋاپتۇ ، بۇنداق قىلسا ئەھلى جامائەت ئالدىدا سىلىگىمۇ ، بىزگىمۇ سەت بولار .

سايىماخۇن دەرھال كۆڭۈل ياسىدى :

— شۇنداق ، شۇنداق ، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ، بالا كىچىك...

— كىچىك بولسا چوڭ بولىدۇ ، نادان بولسا ئوڭ بولىدۇ ، — دېدى قاسماخۇن گەپنى بۆلۈپ ، — مەن بۇ تويىنى ئىككى پەرزەنتنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشى دەپ قىلغان .

— ئىنشائاللا ، ھېلىمھەم دېگەنلىرى بولىدۇ .

شۇ كۈنى سايىماخۇن ئۆيگە كىرىپلا گۈلسۈمخان بىلەن

ئۇزاق سۆزلەشتى .

— خىزىرنىڭ نەزىرى چۈشمىسە ئېشەك بازىرىغىمۇ دەللال بولغىلى بولمايدۇ ، خوتۇن ، — دېدى ئۇ ئاخىرىدا ، — قىزىمىزنى قاسىماخۇننىڭ راستىنلا بالا قىلىۋالغۇسى بار ئىكەن ، گۈلقىز كەتسۇن !

گۈلسۈمخان ئېرىنىڭ كۆزلىرىگە جۇرئەتسىزلىك بىلەن تىكىلدى :

— مەنمۇ شۇنداق دېدىم ، لېكىن ئۇنىڭ زادىلا رايى يوق ، كۆڭلى چۈشمىگەن ئوخشايدۇ .

— رايىغا قارىما ! — دېدى سايىماخۇن گەپنى كېسىپ ، — ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى يىگىتنى قېلىپتا قۇيدۇرۇپ ، كاسىپقا بۇيرۇتۇپ تاپامدۇق ؟ بىز قايچا قۇدىلىقىمىزنى ئۇنتۇپ قالمىساق بولىدۇ . ئەگەر ئۇنى ۋاقتىدا ئەۋەتمىسەك ، جامالنىڭ تۇرمۇشىغا دەخلى يەتمەمدۇ ؟ ! قارىغىنە ، سانىيە بىلەن ئىككىسى قانداق ئەپلىشىپ كەتتى !

راست ، جامال بىلەن سانىيە ئوبدانلا ئەپلىشىپ قالغانىدى . گۈلسۈمخان ئۇلارنى كۆرمەكچى بولغاندەك ، شوخ كۆلكە ئاۋازى چىقىۋاتقان ياندىكى ھۇجرىغا بويۇنداپ قاراپ قويدى . ئۇ كىچىك كىنە كېلىنىنىڭ ئوچۇق كۆڭۈللۈكى بىلەن بۇ ئۆيگە تېزلا سىڭىشىپ كەتكەنلىكىدىن خۇشال ئىدى .

كەچقۇرۇن رەۋىخان جالداق يەنە كىردى . ئۇ ئاغزى بېسىقماي بىر تالاي ۋالاقشىدى . گۈلسۈمخانمۇ ئۇنىڭغا يان بېرىپ ، قىزىنى قايتىشقا قىستىدى ، گۈلقىز ئۇن ـ تىنسىز ئۆكسۈپ يىغلايتتى . لېكىن ، ئۇنىڭ يىغىسى سايىماخۇن بىلەن گۈلسۈمخانىنى ئېرىتەلمىدى . ئۇلار تۇن يېرىمىگىچە گۈلقىزنى ئاربىغا ئېلىۋېلىپ تاپا ـ تەنە ، تىل ـ قاغىش ياغدۇردى . ئاخىرىدا سايىماخۇن ئاچچىقىغا پايلىماي ئىككى تەستەك بىلەن گۈلقىزنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى . ئاڭ ئاتقاندا ، ئۇلار گۈلقىزنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئىنتېرنېت بېكى تارىسى

رەۋىخان جالداقلا بوينىدىن باغلىغانەكلا قوشۇپ بەردى . گۇلـ
سۇمخان خودىدى بۆرە چاڭگىلىدىكى قوزىدەك تېپىرلاپ ، تـارتـ
شىـپ يـغا ـ زار بىلەن كېتىۋاتقان قىزنىغا قاراپ بىردىنلا
كۆڭلى يېرىم بولدى ...

2

گۇلقىز ھەپتە ئۆتمەي يەنە قېچىپ كەلدى ، ھەممە دېشۋارـ
چىلىق مانا شۇنىڭدىن باشلانىدى .

سايىماخۇن دەسلەپ كايىدى ، كېيىن گۇلسۇمخان ئارقىلىق قاتتىق بېسىم ئىشلەتتى .

— قىزىم ، ئوبدان قىزىم ، — دەيتتى گۇلسۇمخان تەڭقىسـ
لىقتا يېلىنىپ ، — سەن بۇنداق قىلىۋەرسەڭ قودىلار ئوتتۇرىسـ
غا سوغۇقچىلىق چۈشۈپ قالىدۇ ، ئۇيۇڭگە كەتكىن .

گۇلقىز بۇ قېتىم يىغا ـ زار قىلمىدى ، بەلكى قەتئىي قىلىپ ئۆز نىيىتىنى بىلدۈردى :

— ئانا ، ئەمدى مېنى ئۆز رايىمغا قويۇڭلار ، ئەگەر يەنە قىستاۋەرسەڭلار ، ئۇ ئۆيگە تىرىكىم ئەمەس ، ئۆلۈكۈم بارىدۇ ، ماڭا بۇنداق خورلۇق ، ئازابتىن ئۆلۈم ياخشى !

گۇلسۇمخان سەل چۆچۈپ قالدى . چۈنكى گۇلقىزنىڭ ئاۋازىدا ھېچقانداق پوپوزا ياكى تەھدىت سېزىلمەيتتى . ئۇ ئۆلۈم توغرىسىدىكى گەپلەرنى خودىدى شۇنداق بىر ئىشقا ئاللىقاچان تەييارلىنىپ قويغاندەك ، بەخىرامان ھەم خاتىرجەم ئېيتىۋاتاتتى . شۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ئەسلىدىكى سۈزۈك چىرايى تېخىمۇ سۈزۈـ لۈپ ، سامان قەغەزدەك سېپتىلىشىپ كەتكەن ، يۈمران كىرپىكـ لىك قوڭۇر كۆزلىرى بولسا ، ئەقلىدىن ئاداشقان ئادەمنىڭكىدەك خودرەي كۆرۈنەتتى . گۇلسۇمخان شۇنىڭدىن كېيىن ئارتۇقچە كايىمىدى ، ئەكسىچە قىزنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە زەئىپلىشىپ

كېتىۋاتقان ئەھۋالى ئۇنى سەل خاتىرجەمسىزلەندۈرۈپ قويدى . لېكىن ، سايىماخۇننىڭ خىيالى باشقىچە ئىدى . ئۇ يەنىلا قاسىما-خۇننىڭ كۆڭلىنى چىگىپ قويماسلىق ئۈچۈن ، قىزىنى تېزرەك قايتۇرۇۋېتىپ ، قۇدا - باجىلىق مۇناسىۋەتكە كىر قوندۇرماسلىق-نى ئويلايتتى . لېكىن ، دەل شۇنداق كۆنلەرنىڭ بىرىدە ، قاسىما-خۇننىڭ پەردىشەپنى بىراقلا قايرىپ قويۇپ كوچا - كويلاردا : «ھەي - ي - ي ! ... قۇدىلىرىمىزنى قويۇڭلار ، مەن سايىم قاپاقنى خېلى ئادەمەتچىلىكى بار دەپ يۈرۈپتىكەنمەن ! نەدىكىنى ، ئۇياقتىن توي قىلىپ ، بۇياقتىن قىزىنى ئولتۇرغۇزۇۋالدى ! ئىتقا گۆش بەرسە ، تۇپىغا مىلەپ يەيدۇ ، دېگەن راست ئىكەن ! ... » دەپ ئېيتىپ يۈرگەن گەپلىرى سايىماخۇننىڭ قۇلقىغا يېتىپ يۈرىكىگە بارغاندا مۇز بولۇپ قاتتى . كۆتمىگەن يەردىن چىققان بۇ چوماق ئۇنىڭغا قاتتىق تەگدى .

قارا ، ئۇنىڭ تەپتارتماي قىلغان گېپىنى !؟ ساقلىغا ئاق كىرگەن ئادەمنۇ ئۆز قۇدىسىنىڭ لەقمىنى چىشلەپ تارتقان بارمۇ ؟ ! توغرا ، سايىماخۇننىڭ «قاپاق» دېگەن لەقمى بارلىقى راست ، لېكىن بۇ ئويۇن - چاقچاق ئورنىدا قويۇلۇپ قالغان . بۇ لەقەمنىڭ تارىخىمۇ ئانچە ئۇزۇن ئەمەس ، ھېلىقى تەلۈە يىللار-دا سايىماخۇن بىر مەزگىل سوقا باققان ، بىر كۈنى بىكارچىلىق-تىن زېرىكىپ كەتكەن بىرنەچچىسى سوقىغا يىغىلىپ پاراڭ سو-قۇشقان ، ئارىدىن بىرى قىزىقچىلىق قىلىپ سايىماخۇنغا مۇنداق بىر تېپىشماقنى ئېيتقان :

بەك ئاجايىپ بىر نېمەم بار ،
تىك تۇرۇپ ئۇچماس .
سۆڭگىچىگە پەشۋا ئۇرسا ،
دان چوقۇپ يۇتماس .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كتابلىرىنى بىر يەردىن تاپالايسىز

سايىماخۇن شۇنچە باش قاشلاپمۇ تېپىشمافتى. تاپالمىغان، بىرنەچچىسى چۇقان سېلىپ، ئۇنىڭ ئۆزى باشقۇرۇۋاتقان سوقا توغرىسىدىكى تېپىشماقنىمۇ تاپالمىغانلىقىنى مەسخىرە قىلىپ ئاخىرىدا «قاپاقكەنسەن» دەپىشكەن، شۇنىڭ بىلەن بۇ گەپ ئۇنىڭغا لەقەم بولۇپ سىڭىپ قالغان. قاپاق بولسا نېمە بوپتۇ؟! سايىماخۇن تېخى قاسىم قىڭغىرنى قاپاققا سېلىپ كولىدۇرلاتقىنى يوققۇ؟! قاسىماخۇننىڭ «قىڭغىر» دېگەن لەقىمىنى ئۇ بىرەر يەردە ئېغىزغا ئاپتۇما؟!

قاسىماخۇنغا بۇ لەقەمنىڭ قانداق قويۇلغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئۇ ئاتا مىراس لەقەممىكىن دېسە، ئۇنداق ئەمەس، كونىلارنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنىڭ ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ لەقىمى «قاۋان» ئىكەن، بۇ ئادەم جىسمانىي جەھەتتە قىڭغىرمۇ ئەمەس، ئۇنداقتا، «قىڭغىر» دېگەن لەقەم نېمىگە قويۇلغان؟ سايىماخۇن بۇنى سۈرۈشتۈرگىنى يوق، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئاغزىدا ئېقىپ يۈرگەن مۇنداق بىر گەپ ئۇنىڭغا ئايان: «قاسىماخۇن قورسىقىنىڭ تاكچىسى تولا ئادەم!»

بەلكىم، شۇ ۋەجدىن بولسا كېرەك، قاسىماخۇن كېلىنىنىڭ قېچىپ كەلگەنلىك سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىلمايلا، سايىماخۇننى دوست ـ دۇشمەن ئالدىدا چىشلەپ تارتتى، بۇ ئىش سايىماخۇنغا قاتتىق ھار كەلدى بولغاي، شۇنىڭدىن كېيىن قىزىنى كەتكۈزۈۋېتىش توغرىسىدا گۇلسۇمخانغىمۇ، گۈلقىزنىڭ ئۆزىگىمۇ ئېغىز ئاچماي قويدى.

ۋاقىتنىڭ ئۆزىرىشى قاسىماخۇننىڭ تېخىمۇ قاتتىق ئوغىسىنى قايناتتى. ئۇنىڭغا كېلىنىنىڭ يېتىۋېلىشىدىنمۇ كۆرە، ئۆز قىزى سانىيەنىڭ جامال بىلەن ئەپلىشىپ، سايىم قاپاقنىڭ غېرىب كەپىسىگە ئۆزلىشىپ كەتكەنلىكى بەكمۇ ئەلەم قىلاتتى. ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئاچچىقىنى ئىتائەتچان خوتۇنى ناۋاتخاندىن ئالاتتى.

— قارا ، سېنىڭ تۇغۇپ چوڭ قىلغان بالاڭنى ! — دەيتتى ئۇ هارسىنغان هالدا ، — مانا ئەمدى ئازىنلاپ كېلىشىنمۇ ئۇنۇتۇپ ، هېلىقى جامال دېگەن لاتا قاسقاسقا قارا سۆگەلدەك يېپىشىۋالدى ، مەن ئۇ مېكىجىنىڭ بۇنداقلىقىنى بىلگەن بولسام ، كېچىكىمىلا ئىشىكنىڭ ئالدىدىكى جىگدە ئاچىمىقىغا ئېسىپ قويۇپ ، ئىتلارغا خامىتالاش قىلىپ بېرەركەنمەن !

— ئۇنداق دېمەسلە ، كۆيۈرلۈق بولمىدۇ ، — دەيتتى ناۋاڭخان سىپايە ئاۋازدا ، — خۇدايىم سانىيەگە نىكاھ ئىسىمقچىلىقىنى بەرگەن ئوخشايدۇ ، كېلىنىمىز تېخى كىچىك ، ئۇمۇ ئاستا-ئاستا بېرىپ - كېلىپ يۈرۈپ كۆنۈپ قالار .

قاسىماخۇن قايناپ كەتتى :

— كاپشىما ، ئۆي تۇتۇش نىيىتى بار ئادەم ئاشۇنداق كەربالىنىڭ قانجۇقىدەك سوكۇلداپ ، ئىككى كۈندە بىر قېچىپ يۈرەمدۇ ؟ ! ئاتا - ئانا بولغۇچى ئادەمنۇ نەسىھەت قىلىپ ئەۋەتمەي ، موككىدە ئولتۇرغۇزۇۋالدى ، مېنى بىلمەيدۇ دېمىسۇن ، ئۇلارنىڭ چوڭلىرى توخۇ پوقى ، كىچىكلىرى چۈجە پوقى ئىكەن ، قىزىمىزنى ئېلىۋېلىپ ، ئەمدى بىزنى ئانىي تاپماقچى ، شاۋازنىڭ يۈزىنى تۆكمەكچى ، قاراپ تۇرسۇن ، مەنمۇ ئەمدى ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن قان تامغۇزمىسام !

ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن مۇشۇ سوغۇق سۆھبەتتىن ئۇچ كۈن كېيىن ، سانىيە ئازىنلاپ كەلدى . ئۇ گاز ياغلىقىغا ئورالغان كىچىككىنە بوغچىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆزى تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان قەدىناس هويلىغا هاياجان بىلەن كىرىپ كەلگەندە ، توخۇ كاتىكى بىلەن هەپىلىشىپ يۈرگەن قاسىماخۇن كالپۇكىنى بىلمەر - بىلمەس يېرىپ ئىلمان سۈدەكلا قارشى ئالدى . شۇنداقتىمۇ سانىيە دادىسىغا ئەدەپ بىلەن قىزغىن سالام بېرىپ ، ئاندىن ئايۇاندىكى ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ كەتتى ، ناۋاتخان ئۇنى ئىسسىق باغرىغا بېسىپ ، كۆز يېشى بىلەن

www.uyghurkitap.com

كۆتۈۋالدى ، ئۇنىڭ پەرزەنت مېھرىگە قانمايدىغان تەشنا كۆزلىرى سانىيەنىڭ ئۆرۈك سېرىقى رەختتىن بەل پۈرمە كۆڭلەك كىيىۋالغان كىچىك بوي ـ بەستىگە ئۇزمەي قارايتتى ، ئانا نەزدە ـ ده ، قىزى تۇنجى قېتىم يوقلاپ كەتكەندىن كېيىنكى مۇشۇ بىر ـ ئايدىن بېرى ، خېلىلا بوي تارتىپ يوغىناپ قالغاندەك ، بۇرۇنقى قارىمۇتۇق چىرايى تېخىمۇ ئېچىلىپ ، ئېقى ئاققا ، قىزىلى قىزىل ـ غا ئايرىلىپ قالغاندەك ، تېخى بىر ئاي بۇرۇن قىرىق تال قىلىپ ئۆرۈلىدىغان سۇمبۇل چاچلىرى ئەمدىلىكتە پىستە غولىدەك ئىكـ كى تال قىلىپ ئۆرۈلۈپ ، گۆدەك قىزلىق دەۋرىدىن بەختلىك چوكانلىق دەۋرىگە ئۆتكەندەك بىلىنىپ كەتتى . قايسىبىر ئانا ئۆز باغرى ـ پۈشتىنىڭ كۆڭلى ئازادە ، تۇرمۇشى بەختلىك بولۇشىنى تىلىمەيدۇ ؟ !

ناۋاتخان سانىيەنىڭ جىگدە يېلىمى بىلەن قاتۇرۇپ ، پارقـ ـرىتىپ تارالغان ھىدلىق چېچىنى سىلاپ ئولتۇرۇپ ، قىزىنىڭ ئەمدىلا باشلانغان ھايات يولىنىڭ خەيرلىك بولغانلىقىنى ، خۇددى قارلىغاچ چاڭگا تىزغاندەك ، ئەمدىلا سەرەمجانلاشتۇرۇۋاتقان كـ ـچىككىنە ئائىلىسىنىڭ بەختىيار ئىكەنلىكىنى كۆڭۈل كۆزىدە كۆرۈپ يەتكەندەك بولدى . ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشاللاندى ، سۆيۈندى ، لېكىن شۇ زامان ئوغلى شاۋازىنىڭ ھەم بوينىنى قىـ ـسىپ ھارسىنىپ ، ھەم تۇتۇلۇپ جىلە بولۇپ يۇرۇشى بىلەن ئېرى قاسىماخۇنىنىڭ خۇددى شەھەرنى ئۇتتۇرۇپ قويغان قىمارۋازدەك چېچىلىپ ، غۇژغۇنلاپ يۇرۇشى كۆز ئالدىغا كېلىپ ، بىردىنلا چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىۋەتتى . تۇيغۇن قىز سانىيە شوخشۇپ بېشىـ ـنى كۆتۈرۈپ ، ئانىسىنىڭ تاتىرىپ قالغان چىرايىغا قاراپ سورـ ـدى :

— ئانا ، نېمە بولدى ؟ كۆزلىرى ياش يۇقى تۇرىدۇ ، يىغلاپـ ـلىغۇ ؟

— ھېچنېمە قىلىم ، — دېدى ناۋاتخان بىرئاز ئۆزىنى

ئوڭشاپ ، — ئۆزۈڭ قانداقراق ؟ بىزنى ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قالدىڭغۇ ؟

سانىيە ئەركىلەپ تۇرۇپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى :

— ئانا ، سىلەرنى ئۇنتۇسام تۇزكور بولمامدىمەن ! يېقىندىن بۇيان بىرئاز ئالدىراش بولدۇق ، سايىم دادام بىلەن گۈلسۇم ئانام بىزنى ئايرىپ قويغاندىن كېيىن بىر ئۆينىڭ ئىشى جامال بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئۈستىگە چۈشتى ، بىرياقتىن ئۆي سەرەمجان قىلىش ، بىر ياقتىن ھۆددىگە ئالغان يەرلەرنى تېرىش - يېغىش بىلەن كۈننىڭ ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيلا قاپتۇق .

سانىيەنىڭ ئويناپ تۇرغان سەبىي كۆزلىرىدىن ، ئاۋازىدىكى خۇشال تىنىقلاردىن ، چىرايىدىكى تەبىئىي تەبەسسۇمدىن ئۆز تۇرمۇشىغا ، ئۆتۈۋاتقان كۈنلىرىگە نىسبەتەن بىر خىل كۆڭۈللۈك ، شېرىنلىك تۆيغۇسى چىقىپ تۇراتتى . دېمىسىمۇ ، سايىماخۇن بىلەن گۈلسۇمخان ئىككى ياشنىڭ خۇددى قوشاق مېغىزدەك ئېچىل - ئىناق ئۆتۈۋاتقان تۇرمۇشىدىن ئۇلارنىڭ كەلگۈسىگە كۆز يەتكۈزۈپ ، ئۇلارنى تېخىمۇ ئۆز رايىغا قويۇش ھەم مۇستەقىل ھايات يولىدا تاۋلاش ئۈچۈن چوڭ ئۆينىڭ يېنىدىكى تاشلاندۇق جايغا ھايت - ھۇيت دېگۈچە چاقىنغىنە ئىككى ئېغىزلىق ئۆي سېلىپ ئۇلارنى كۆچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ، سانىيە بىلەن جامالنىڭ تېخىمۇ ئەركىن ، تېخىمۇ بەختىيار ، شۇنداقلا تېخىمۇ خۇشخۇي كۈنلىرى باشلانغانىدى .

سانىيە بىر كېچە قونۇپ ، ئەتىسى قايتىشقا تەييارلانغاندا ، قاسىماخۇن ئۆزى ئونتۇرىغا چىقىپ ، ئۇنىڭ يولىنى توستى .

— نەگە بارماقچىدىڭ ؟ ! — دېدى ئۇ گەپنى ئوچۇقلا ئېيىتىپ ، — ئەمدى ھېچ يەرگە بارمايسەن ! سايىم قاپاقتا كېلىن بولىمەن ، دەپ خام خىيال قىلما ! بىز ئۆز ۋاقتىدا قايچا قۇدا بولىمىز ، دەپ ۋەدىلەشكەن ، شۇڭا مەن سېنى ئۇنىڭ ئائىلىسىگە ياتلىق قىلغان ، ئۇمۇ قىزىنى بىزگە بەرگەن ، ھالا بۇ كۈنگە

كەلگەندە ، گۈلقىز دېگەن ھېلىقى مېكىجىن قېچىپ كەتتى ، ئاتا-ئانىسىمۇ بىزنى ئانىي تېپىپ ئولتۇرغۇزۇۋالدى ، بىلىنمەي قوي ئەمدى سەنمۇ ئۇ تەرەپكە قەدەم باسمايسەن !

بۇ سۆزلەر سانىيەگە تۈيۈقسىز تەگكەن شاپىلاقتەك ، ھەم قاتتىق ، ھەم ئەلەملىك تۈيۈلدى ، ئۇ ھەرقانچە ئويلاپمۇ دادىسىنىڭ گەپلىرىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالمىدى ، ئۇ ياش يۈقى كۆزلىرىنى دادىسىغا تىكىپ :

— دادا ، مېنى ئۆز ئىختىيارىمغا قويسىلا ، — دېدى .

— سەن ... سەن تېخى ! — قاسىماخۇن گەپ تاپالماي كېكەچلىنىپ ئۇرۇشقا تەمشىلىۋىدى ، ئىچكىرى ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىققان ناۋاتخان ئايغا چۈشۈپ قىزىنى دالدىغا ئېلىۋالدى .

سانىيە دادىسىنىڭ جۈدۈنلۇق چىرايىغا قاراپ بىرئاز ئەندىكىتى . غەزەپتىن تىترەپ كەتكەن قاسىماخۇن ناۋاتخانغا قاراپ :

— سەن ماۋۇ يۈزسىزگە زۇۋانىڭنى ئۇقتۇر ، بوسۇغىدىن ئاتلىغۇچى بولمىسۇن ! — دېگىنىچە چالۋاقاپ چىقىپ كەتتى .

3

ھەپتە ئۆتتى ، سانىيە يەتتە پەخىشلىق ئەنجان تام بىلەن قورۇق قىلىنغان قەدىناس باغ ھويلىدا ئۆتكۈزگەن شۇ كۈنلەرنى تولىمۇ ئۇزۇن ھەم زېرىكىشلىك ھېس قىلدى . تېخى بىر ھەپتە ئىلگىرىلا ، بۇنداق ھەپتە ـ ھەپتىلەپ كۈنلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقاندەكلا تېز ھەم كۆڭۈللۈك ئۆتەتتى . ئەمدى بولسا ، ئۇنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن بۇ قەدىم جايىمۇ ، باغدىكى قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىمۇ ، ياش نوتىلاردىكى مەي باغلاپ پىشقان مېۋىلەرمۇ شۇنداق تەمسىز ، سوغۇق ، زېرىكىشلىك بىلىنەۋاتىدۇ ! ... دادىسى ئۇنىڭغا يات ئادەمدەكلا كۆرۈنۈشكە باشلىدى ، ئانىسىنىڭ پىغانلىق بەزلەشلىرىمۇ ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى

پەسلىتەلمىدى ، ئۇ ئەمدى كەچكىچە كېسەل چاقىان ئادەمدەك ھالسىز ياتاتتى .

سانىيە بۇنچىلىكمۇ بولۇپ كەتمەس ئىدى ، بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن يۇز بەرگەن بىر ئىش ئۇنىڭ يۈرەك تارىنى شۇنداق چىڭ تارتتىكى ، نەپسىنى بوغۇپ ، چىدىغۇسىز ئازابقا سېلىپ قويدى .

بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇنقى بىر ئاخشىمى ، ساقال ـ بۇرۇتـ لىرىنى پاكىز قىردۇرۇپ ، تويلۇق كىيىمىنى كىيىپ قاۋۇل ھەم كېلىشىملىك بىر يىگىتكە ئايلانغان جامال پۇتىنىڭ ئۈچىدا دەسـ سەپ ، ئىشكنى ئاۋايلاپ ئېچىپ ، چوڭقۇر ئىززەت ـ ئېكرام بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە ، قاسماخۇن سالامنى ئىلىك ئېـ لىش بۇياقتا تۇرسۇن ، بەلكى «چىرتتىدە» بىرنى تۇكۇرۇپ ، يۇزىنى چەتكە بۇرىۋالدى . شۇنداقتىمۇ جامال چىرايىنى ئۆزگەرتـ مەي ، تەكلىپ قىلمىسىمۇ ئۆزى بېرىپ سۇپىنىڭ بىر چېتىدە ئولتۇردى ۋە ئاللىقانداق بىر نەرسىنى ئىزدىگەندەك ، ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىغا تەشنالىق بىلەن قارىدى . بىر چاغدا قاسماخۇن سوغۇقلا ئېغىز ئاچتى :

— خوش ، نېمە گەپ ؟ !

جامال دەسلەپ ھودۇقۇپ ، كېيىن :

— ھەر بىرلىرىگە سالام بەرگەچ ، سانىيەنى ... ، —

دېيىشىگە قاسماخۇن خودىدى ئاقۇالداقتەك ئېتىلىپ كەتتى :

— سايىماخۇن بىزنى ھېچنېمە بىلمەيدۇ دېمىسۇن ! ھېچنېـ مە بىلمىسەكمۇ ، ئىلىپنى چوماق ، بەنى پوقاق دېيىشنى بىلـ مىز ، قۇدا ـ باجىلىقىمىز مۇشۇ يەرگىچە ئوخشايدۇ ، بىز سايىمـا خۇن بىلەن قايچا قۇدا بولۇپ ، توي ـ تۆكۈن قىلىپ ، ئاخىر بۇنداق ئەلەمگە قالارمىز ، دەپ ئويلىمىغان ، ئەمدى سايىماخۇنمۇ بىزدىن راپاۋەت كۈتمىسۇن !

جامال بىر نەرسە دېيىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى ،

قاسماخۇن «گېپىم تۈگىدى» دېگەندەك قىلىپ ، ئورنىدىن تۇر-
دى . لېكىن ، يا ئىچكىرىگە ، يا تاشقىرىغا ماڭماي ، جامالغا ئارقا-
سىنى قىلغىنىچە تۇرىۋەردى . بۇ ئۇنىڭ ئۈنسىز بۇيرۇق بىلەن
جامالنى قوغلىغىنى ئىدى . يىگىتنىڭ تۇيغۇن يۇرىكى بۇنى سەز-
دى بولغاي ، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ، يەنە بۇرۇنقىدەكلا ئىز-
زەت- ئېكرام بىلەن خۇش ئېيتقىنىچە چىقىپ كەتتى . سانىيە
بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئىچكىرى ئۆيدە تۇرۇپ ، ئىشىكنىڭ
يوچۇقىدىن كۆرگەنىدى . جامالنىڭ شۇنچە خورلۇقلارغا چىداپ ،
يەنە كۆيئوغۇللۇق بۇرچىنى ئادا قىلغانلىقى ئۇنى قاتتىق تەسىر-
لەندۈردى . دادىسىنىڭ تاش يۈرەكلىكى بولسا ، ئۇنى قاتتىق ئازاب-
لىدى . شۇ كۈنى بۇ قارىمۇ قارشى ھېسسىياتلار ئۇنىڭ كىچىككە-
نە يۈرىكىگە سىغماي ، ئۇنى ھوشىدىن كەتكۈزگىلى تاس - ماس
قالغانىدى .

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ دادىسى ئۇنىڭغا بەكمۇ رەھىمسىز ،
قارا كۆڭۈل تۇيۇلدى . بۇنى ئاز دېگەندەك ، ئاكىسى شاۋازمۇ
ئۇنىڭغا ئولتۇرسا - قوپسا يېنىچە - قىرىچە تېگىپ ئارام بەرمەي-
دىغان بولدى . سانىيە ئىچ - ئىچىدىن ئازابلىنىپ ئۆز - ئۆزىگە
سوئال قوياتتى . بۇ ئىشلار زادى نېمە ئۈچۈن؟ مەن نېمە گۇناھ
قىلدىم؟ !

بۇ سوئاللارنى يېشىشكە ئۇنىڭ قۇربى يەتمەيتتى ، پەقەت
بىرلا نەرسىگە — ئۆزىنىڭ گۇناھسىزلىقىغا ئىشىنەتتى .

راست ئەمەسمۇ ، ئۇنىڭدا زادى نېمە گۇناھ؟ ! ئۇ ھېچقاچان
ئەرگە تېگىمەن دەپ ئاتا - ئانىسىغا كىشى قويغىنى يوق ، جامال
بىلەن مۇھەببەت باغلاپ ، خىلۋەت جايلاردا سىر دېشىپ باققىنىمۇ
يوق ، ھەممىنى ئۆلار ئۆزى قىلدى ، تۇرمۇش ۋەسۋەسىلىرى چۈ-
شىگىمۇ كىرىپ چىقمىغان بىر نارەسىدە قىزنى تەكتۈشلىرى
بىلەن كوچىلاردا جىجىق ئويناپ ، باغلاردا كېپىنەك قوغلاپ يۈر-
گەن يېرىدىن تۇتۇپ كېلىپ ، خۇپىيانە ھالدا بىر كېچىدىلا

جامالغا چېتىپ قويدى . كىم بىلسۇن ، ئۇلارنىڭ كېيىنكى تۇرمۇ-
شى كىشىلەرنىڭ زوقى كەلگۈدەك ، مېھرىبان ئەر- خوتۇنلۇق
تۇرمۇشقا ئايلاندى . كونىلارنىڭ بەزى گېپى راست ئوخشايدۇ ،
جامال بىلەن ئىككىسىگە ئىكاھىنىڭ ئىسسىقچىلىقى ئۆتۈپ
ئاستا - ئاستا رىشتە باغلىنىپ قالدى .

جامال ئوتتۇرا بويلۇق ، چىراي - شەكلى ئادەتتىكىچە ،
لېكىن مىجەز - خۇلقى خام قايماقتەك يۇقۇشلۇق ، كۆڭلى يۇمـ-
شاق ، ئىشچان يېگىت ئىدى . بۇنىڭغا سانىيەنىڭ ئوماقلىقى بىلەن
ئوچۇق كۆڭۈللۈكى قوشۇلۇپ ، ئۇلارنى ھەر جەھەتتىن توشقان
ئېۋەنسىز بىر گەۋدىگە ئايلاندۇردى . شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككىسى
تۇرمۇشتا بەزىدە ئاۋۇال مۇھەببەت باغلاپ كېيىن توي قىلىدىغان ،
بەزىدە ئاۋۇال توي قىلىپ كېيىن مۇھەببەت باغلايدىغان ئىشلار-
نىڭمۇ بولىدىغانلىقىنى ئۆز ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ھەقىقىي ھېس
قىلىشتى . سانىيەنىڭ جامالدىن ياتسىرىماي ، ئۇنىڭ بىلەن تېزلا
ئەپلىشىپ كېتىشىدە يەنە مۇنداق بىر سەۋەبمۇ بار ئىدى :

بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇن بىر كەچقۇرۇنلۇقى سانىيەنىڭ
ئانىسى ئۇنى ئېڭىزلىققا باغلاپ قويغان موزايلىق ئىنەكنى ئېلىپ
كېلىشكە بۇيرۇدى . سانىيە قورساقلىرى تومپىيىپ كەتكەن ئە-
نەك بىلەن موزاينى باغلاقتىن يېشىپ ئەمدىلا يېتىلەپ مېڭىشىغا
موزاي ئېڭىزلىقتىن ئۇچ يۇز مېتىر يىراقلىقتىكى دەريا تەرەپكە
قاراپ قاچتى ، بۇنى كۆرگەن ئىنەكمۇ سانىيەنى سۆرىگىنىچە
موزاينىڭ ئارقىسىدىن سۆرەپ ماڭدى . سانىيە كەلگۈچە موزاي
سۇ ئىچىمەن دەپ دەريانىڭ خېلى ئىچكىرىلەپ كىرىپ كەتكەنىدى ،
كەچكە يېقىن ئۇلغىيىپ قالغان سۇ موزاينى تۆۋەنگە قاراپ سۆ-
رەشكە باشلىدى . بۇ چاغدا سانىيەنىڭ قولىدىكى ئىنەكمۇ دەريانىڭ
قاراپ ئېتىلغىلى تۇردى . سانىيە قاتتىق قورقۇنىدىن يىغا
ئارىلاش ۋارقىرىدى . دەل شۇ چاغدا دەريا ياقىلاپ ئېشەكلىك
كېلىۋاتقان جامال بىر قىزنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، ئېشەكنى

چاپتۇرۇپ كەلدى ـ دە ، موزاي بىلەن ئىنەكنى دەريادىن قۇتقۇ-
زۇپ چىقتى . بۇ چاغدا قاش قارايغان بولۇپ ، سانىيەنىڭ موزاي-
لىق ئىنەكنى ئۆيگە ئېلىپ كېتىشى تەس ئىدى . شۇڭا جامال
سانىيەنى ئېشەكنىڭ ئارقىسىغا مىنگۈزۈپ ، ئىنەك بىلەن موزاي-
نى يېتىلەپ ، ئۇنى ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قويدى . شۇ ئىشتىن كې-
يىن سانىيە بەزى ـ بەزىدە جامالنى ئۆچرىتىپ قالسا ، خۇددى
ئاكىسىنى كۆرگەندەك خۇشال بولۇپ ، ئۇنىڭغا ئىللىق تەبەسسۇم
بىلەن بالىلارچە ھۆرمەت بىلدۈرەتتى . لېكىن ئۇ ، ئىككى يىلدىن
كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە شۇ جامالنىڭ ۋاپادار مەھبۇبىسى بولۇپ
قالىدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى .

سانىيە ئەنە شۇ خاتىرىلەرنى ئەسلەپ ، شېرىن تۈيغۇ دولقۇنـ
دا تەۋرىنىپ خىياللار سۈرەتتى . جامالنىڭ ئۆزىنى ئەركىلىتىپ
ئېيتقىدىغان تاتلىق سۆزلىرى بىلەن سىلىق ـ سىپايە مۇئامىلىسى
ئۇنىڭ خىيالىدا كېچە ـ كۈندۈز تەكرارلىناتتى ، خىيال ، سېغـ-
نىش ، پىغان تەرەپ ـ تەرەپتىن قاپساپ كېلىپ ، ئۇنى روھىي
ھەم جىسمانىي جەھەتتىن بارغانسېرى زەئىپلەشتۈرۈشكە باشلـ-
ىدى .

ناۋاتخان قىزنىڭ ئالدىدا چاندۇرمىغان بىلەن خالىي يەرلەر-
نى تاپقاندا ، كۆز يېشىنى تۆكۈپ سانىيەنىڭ ھەسرىتىنى چېكەتـ-
تى . بولۇپمۇ ، يېقىندا بولغان ئىككى ئىش ئۇنىڭ سانىيە بىلەن
جامالغا بولغان ھېسداشلىقىنى قوزغىدى ، ئۇلۇشكۇن ئۆگزىدە
قاق يېيىۋاتقاندا ، جامالنىڭ شۇ ئۆينىڭ ئەتراپىدا ئەگىپ ، نېمـ-
گىدۇر ئىنتىزار بولۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى ، بۇ ئىش تۇنۇگۈن
كەچتە يەنە تەكرارلاندى . قاسىماخۇن خۇپتەنگە چىقىپ كەتكەندە ،
جامال دەل سانىيە ياتقان ئۆينىڭ يول تەرەپتىكى تېمىغا يېقىن
كېلىپ مۇڭلۇق ناخشا ئېيتتى :

كەندىر تۇۋىدە كەكلىك ،
مەن يارىم بىلەن ئەپلىك .

ئۇزۇن ، قارا ساچى بار ،
تولغاپ سۆيگىلى ئەپلىك .

شۇ كېچىسى سانىيە تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمىدى ، ناۋاتخاتىرىمۇ تولغىنىپ ياتالمىدى . ئاخىر ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىر خىيال كەلدى ، ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتىدا خالىي ئولتۇرۇپ ، شۇ خىيالىنى قاسىماخۇنغا ئېيتتى :

— دادىسى ، سانىيەنى دەرد ئۇرۇپ كەتتى ، كېسەل ئازابىدىن رەڭگى سامانىدەك بولۇپ كېتىپتۇ ، ئۇنىڭغا بىر رەدنامە ئوقۇتۇپ قويايلى ، كونىلاردا ئىسىستقۇ ـ سوۋۇتقۇ دەيدىغان بىر گەپ بار ، گۈلقىزخانغىمۇ بىر ئوقۇتۇپ ، تۇمار پۈتكۈزۈپ باقساق ، خۇدايىم شاۋازنى كۆڭلىگە سېلىپ قويسا ئەجەب ئەمەس ، سىلىدىن ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا رازى بولاي ، مۇشۇ تەلىپىمنى يەردە قويمىسىلا .

قاسىماخۇن بىر پەس جىممىدە ئولتۇرۇپ قالدى ، خوتۇنىنىڭ خۇدانى ، ئۇ دۇنيانى شىپى كەلتۈرۈپ ئېيتقان سۆزلىرى ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويغانىدى . قاسىماخۇن بىر ھازادىن كېيىن سورىدى :

— كىمگە ئوقۇتماقچى ؟

— ياسىن موللامنى ئۇدۇمى كۇچلۇك دەيدۇ ، شۇنى ئەكەلدۇرسەك دەيمەن .

— ئۆزۈڭ بىل .

بۇ سۆزنىڭ ئەزەلدىن ماقۇللۇق سۆزى ئىكەنلىكىنى ناۋاتخان چۈشىنەتتى ، شۇڭا ئۇ ئالەمچە خۇشاللىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشقا كىرىشىشكە جابدۇندى . ئۇ كۆڭلىدە گۈلقىزغا ئىسىستقۇ قىلىپ ، شاۋاز بىلەن ئەپلەشتۈرۈپ قويۇش ئارقىلىق ، سانىيە بىلەن جامالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىرلىق ھاڭنى يوقىتىپ ، ئۇلارنى مۇراد ـ مەقسەتلىرىگە يەتكۈزۈشنى ئويلايتتى ، ئۇ شۇ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر يەردىن تاپالايسىز

كۈنلا رەۋىخان جالداقتىكى ئالدىغا ئوبدان داستىخان سېلىپ بەقەدەر سىتىنى ئېيتتى. رەۋىخان جالداقمۇ بۇ ئىشنى خوپ كۆرۈپ، ئەتىسىلا بەش چاقىرىم يەردىن ياسىن موللامنى چاقىرىپ كەلدى. ياسىن موللام دەسلەپ سانىيەنى كۆرۈپ:

— بۇ قىزنىڭ يۈرىكىدە ئوت، جىگىرىدە دەرد بار ئىكەن، ئىككىسى قوشۇلسا، جانغا قازا، ھاياتقا بالا بولىدۇ، ھېلىمۇ ۋاقتىدا كەپتىمەن، رەدنامە ئوقۇمىساق بولمايدۇ، — دەپ بىر كېچە جايناماز ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، يەتتە كۆۋرۈك بىلەن يەتتە مەسچىتنىڭ ياغچى سېلىنغان بىر تەڭنە سۇغا ئوقۇدى ۋە قىزدۇرۇلغان يەتتە ئەسۋابنى سېلىپ، شۇ سۇ بىلەن سانىيەنى يۇغۇزدى، ئارقىدىن قاتلىما نانغا دەمىدە قىلىپ ئۈنمۇ يېگۈزدى.

ياسىن موللام ئەتىسى گۈلقىزنىڭ كۆڭلىنى ئىسىتىش ئۈچۈن تۇمار پۈتتى، كېيىن ناۋاتخانىغا يېڭى تۇخۇم ئەكەلدۈرۈپ:

— بۇ تۇخۇمغا ئوقۇپ ئاندىن ئۇنى گۈلقىزخان دائىم ئاتلايدىغان بوسۇغىنىڭ ئاستىغا كۆمىسىز، — دېدى ئالاھىدە چۈشەندۈرۈپ، — گۈلقىزنىڭ بوسۇغىدىن ھەربىر ئاتلىغاندا، ئۈنىڭ نىكاھى بەند بولغان جىسمى قىزىپ، يۈرىكىگە شاۋازجانىنىڭ مېھىر ئوتى تۇتىشىدۇ، بۇ چاغدا تۇخۇمغىمۇ ئاستا ـ ئاستا ئىسسىق ئۆتۈپ، چۈجە چىقىرىدۇ.

ياسىن موللا تۇخۇمغا بىر كېچە ـ كۈندۈز ئوقۇدى، ئۇ ئوقۇپ شۇ ھالغا يەتتىكى، ئاغزىدىن خۇددى بۇغرا تۆگىنىڭ جاۋغىيىدىن ئاققان مازغاپتەك كۆپۈك ئېقىشقا باشلىدى. ياسىن موللىنىڭ بۇنداق ئەقىدىسى بىلەن ئەجرى ناۋاتخانىنى بەكمۇ رازى قىلدى، ئۇ ئەمدى ئۆز خىيالىدىكى ئىشلارنىڭ ناھايىتى تېزلا ريئاللىققا ئايلىنىدىغانلىقىدىن خۇشال ئىدى.

ياسىن موللا بۇ ئۆيدە ئۇچ كۈن تۇرۇپ، تۆتىنچى كۈنى بىر خۇرجۇن زەللە بىلەن بىر سىقىم پۇلنى ئېلىپ، ياخشى بېقىلغان ئىشكىنى ھاڭرانقىنچە كېتىپ قالدى. تۇخۇمنى شۇ كۈنى

كەچتىلا رەۋىخان جالداق سايىماخۇنىنىڭ تاشقىرىقى ھويلىسىنىڭ بوسۇغىسىغا كۆمدى ، تۇمارنى بولسا ، ئىشىك بېشىدىكى ئادەم كۆرمەيدىغان بىر كاۋاكقا ئېسىپ قويدى . بۇ كۈنلەردە ناۋاتخان خۇشاللىقتىن تاماقنى ئىشتىها بىلەن يەپ ، ئۇيقۇنى غەمسىز ئۇخ- لىدى . ئۇنىڭ چۈشلىرىمۇ ئىشى ئوڭغا تارتقان كۆڭۈللۈك چۈش بولدى .

ھەش - پەش دېگۈچە ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى . ياسىن موللا ئوقۇغان رەدنامىنىڭ كارامەت كۆرسىتىدىغان ۋاقىتلىرى كەلگە- نىدى . ناۋاتخان سانىيەنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ رەدنامىنىڭ ھېچقاد- داق كارامەت كۆرسىتەلمىگەنلىكىنى ئېنىق كۆردى . سانىيە يەنە شۇ بۇرۇنقىدەكلا تۇراتتى ، تېخى يېنىنى يەر تارتىپ كېتىۋاتقاد- دەك ، تېخىمۇ زەئىپلىشىپ كېتىۋاتاتتى . ناۋاتخان ئەمدىكى ئۇ- مىدىنى تۇمار بىلەن تۇخۇمغا باغلىدى . بەلكىم ياسىن موللامنىڭ ئىسىستقۇسى كۈچلۈكتۇر ، ئۇ شۇ ئۇمىد بىلەن رەۋىخان جالداقنى سايىماخۇنىنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتتى ، لېكىن رەۋىخان ئاغزىدىن قار- يامغۇر ياغدۇرۇپ قايتىپ كەلدى . ئۇ گۈلقىز بىلەنمۇ سۆزلەشـ- كەنمىش ، گۈلقىز شاۋازنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەن خۇددى ھەرە چاقىقاندەك چىرقىراپ ، كۆرەرگە كۆزى يوقلۇقىنى ئېيتقانمىش ...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ناۋاتخان خۇددى بېشىغا چاقماق چۈشكەد- دەك ، ئولتۇرغان يېرىدە مىخلىنىپ قالدى . بولۇپمۇ رەۋىخان جالداق ھېلىقى بوسۇغا ئاستىغا كۆمۈلگەن تۇخۇمنىڭ سېسىپ كەتكەنلىكى بىلەن تۇمارغا ئۆمۈچۈكنىڭ تور باغلاپ كەتكەنلىكىنى ئېيتقاندا ، ناۋاتخان ئارقىسىغا «تىرىڭگىدە» ئۇچۇپ كەتكىلى تاس قالدى . ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە ، ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك دېگەندەك ، سانىيە بوغچا - بوغۇملىرىنىمۇ تاشلاپ جامال- نىڭ يېنىغا قېچىپ كەتتى .

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

4

تومۇز ئىسسىقى ئەتىگەندىلا قىزدۇرۇشقا باشلىدى. ئۆيدە دىمىقىپ كەتكەن گۈلقىز ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، بوزامتۇل سۇ ئېقىۋاتقان ئېرىق لېۋىدىكى كاداك سېدىگە يۆلەندى، نەمخوش دەرەخ ئۇنىڭ تېنىنى سەگىتتى. گۈلقىز مەڭزىگە چېچىلغان ماڭلاي چاچلىرىنى تىترەپ تۇرغان چىمەلتىكى بىلەن ئۈستىگە قايرىپ، ئوك قول تەرەپتە قاريىپ كۆرۈنگەن ئاكسىنىڭ ئۆيىگە قارىدى، ئۆيدە ھېچقانداق شەپە يوق، جىمجىت ئىدى. ئۇ ئاكىسى بىلەن يەڭگىسى سانىيەنىڭمۇ ئەتىگەندىلا ئىشقا چىقىپ كەتكەنلەكىنى بىلدى. گۈلقىز بۇ ئىككىسىنىڭ تۇرمۇشىغا ھەۋەسلىنەتتى، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئىززەت - ھۆرمىتى، ئەر-خوتۇنلۇق سۆيگۈ - مۇھەببىتى، ئاتا - بالىلىق شەرم - ھايا سى يالغۇز گۈلقىزنىلا ئەمەس، پۈتۈن ئائىلىدىكىلەرنى سۆيۈندۈرەتتى.

سانىيە ھېلىقى قېچىپ كەلگەنچە كۆكتىر تەرەپكە قاراپمۇ قويمىدى، بۇ ئارىدا رەۋشان جالداق ئىككى قېتىم ئەلچىلىككە كەلدى، بىرىنچى قېتىم ناۋاتخانىنىڭ سالىمى بىلەن كېلىپ كېتىش توغرىسىدىكى تەلىپىنى ئېلىپ كەلدى، سانىيە كىچىككىنە كۆز يېشى بىلەن ئانىسىغا بولغان سېغىنىشىنى بىلدۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ تەلىپىنى دەماللىققا ماقۇل كۆرمىدى، ئىككىنچى قېتىم قاسىماخۇننىڭ قوپال ھەم تەھدىتلىك گېپىنى ئېلىپ كەلدى، سانىيە بۇنىڭغىمۇ پىسەنت قىلماي، بوينىنى تولغاپ يۇرۇۋەردى. سايىماخۇن بىلەن گۈلسۇمخان بۇ ئىشلارغا ئارىلىشىشنى خوپ كۆرمىدى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە، سانىيە ئۆزىنىڭ تۇرمۇش يولىنى ئۆزى تاللاپ مېڭىۋاتقان، ھېچكىمنىڭ يېتەكلىشىگە موھتاج بولمىغان ئەركىن ھايات ئىگىسى ئىدى. ئىككى ياش تۇرمۇشنىڭ شېرىن - شەربىتى بىلەن ئاچچىق -

چۇچۇكىنى تەڭ ئورتاق تېتىۋاتاتتى ، ئەمدى گۈلقىزچۇ ؟

ئۇنىڭ ئەھۋالى ئاتا ـ ئانىسى تۇغۇل ، سانىيەنىمۇ چۆچۈتەتـ
تى . ئۇنىڭ زەخمە يېگەن سەبىي قەلبى تېخىچە ئەسلىگە كېلەلمـ
گەن ، قاتتىق قورقۇش بىلەن كۈتۈلمىگەن زەربىدىن چۆچۈپ
كەتكەن ئەسەبلىرى بولسا تېخىچە جايىغا چۈشمىگەنىدى .

گۈلقىز كاداڭ سېدىنىڭ سوغۇق ، نەمخۇش غولىغا تېخىمۇ
يېپىشقىنىچە راھەتلىنىپ ، يولنىڭ ئۇ قېتىمدىكى ئېگىزلىقلار
بىلەن ھال رەڭ گۈلى ئېچىلىشقا باشلىغان كېۋەزلىكلەرگە قارا ـ
دى . ئېگىزلىققا مال قويۇۋەتكەن بىرى ناخشا ئېيتىۋاتاتتى :

ئاندا پىلپىل ، بۇندا پىلپىل ،
چاي بولامدۇ زەنجۈبىل ،
ئىككى ياخشى بىر بولغاندا ،
چايلىرى تەرەنجۈبىل .

مالچىنىڭ ئاۋازى يېقىملىق ئىدى ، ئۇنىڭ لەرزان ناخشىسـ
غا جور بولغاندەك ، ئېگىزلىقتا لىك ـ لىك ئۇچۇشۇپ يۈرگەن
تورغايلار سايرىشاتتى ، يەردە تومۇزغىلار چىرىلدايتتى . سېخىي
قۇياشنىڭ ھارارەتلىك نۇرىدا ئاجىز يېگىناغۇچىلارمۇ ئەينەكتەك
سۈزۈك قاناتلىرىنى پارقىرىتىپ ، ئۇ مەنزىلدىن بۇ مەنزىلگە پـ
ىلدىراپ ئۇچۇپ يۈرەتتى ، يېگىناغۇچىلارنىڭ بىرنەچچىسى ئۇنىڭ
ئالدىدىن ئەگىپ ئۆتۈپ ، بىردەم ئوڭغا ، بىردەم سولغا شۇڭغۇپ ،
بەزىلىرى ھەتتا مۇئەللەقتە تىمتاس تۇرۇپ ، گويا ئۇنىڭغا ئويۇن
كۆرسىتىۋاتقاندەك قىلاتتى . گۈلقىز يېگىناغۇچىلارنىڭ تاماشىسىغا
قاراپ تۇرۇپ ، شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بىر ئىشنى سېغىنىش
ئىچىدە ئەسلەپ كەتتى ...

گۈلقىز بەشىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان مەزگىل ئىدى ، بىر
كۈنى تىل ـ ئەدەبىيات مۇئەللىمى سىنىپقا كىرىپ ئەمدى دەرس

باشلىشىغا قاچاندىدۇر كىرىۋالغان ئىككى - ئوچ يېڭىناغۇچ سىنىپ ئىچىدە ئۇچۇشقا باشلىدى . بۇنىڭ بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ دىققىتى بۆلۈندى ، مۇئەللىم بالىلارنى جىملەپ ، ئۆزى يېڭىناغۇچىنى تۇتۇشقا ئۇرۇندى ، لېكىن بىرىنچى بولۇپ دېرىزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان گۈلقىز دېرىزە ئەينىكى ئۈستىدە پىلدىرلاپ يۇرگەن بىر يېڭىناغۇچىنى نازۇك قانىتلىرىدىن تۇتۇۋېلىپ مۇئەللىمگە بەردى . مۇئەللىم يېڭىناغۇچقا ھەۋەس بىلەن قاراپ تۇرۇپ : «ساۋاقداشلار ، بۇ جانىۋار ناھايىتى ئاجىز ھەم نازۇك كۆرۈنگىنى بىلەن ئۇنى كۆرەشچى ئايروپىلان دېيىشكە بولىدۇ ، ئۇنىڭ ئۇچۇش سۈرئىتى ئۆز بەدىنىگە نىسبەتەن ئىنتايىن ھەقىقەتەن ھەيران قالدۇرىدۇ . ئۇ ئالدىچە ، ئارقىچە ، يانچە ئۇچالايدۇ ، ئەگىلىيەلەيدۇ . ھەتتا ، بوشلۇقتا ھېچنېمىگە ئىلىنىشمايمۇ مۇئەللەق تۇرالايدۇ ، بۇنىڭدىكى سىر زادى نەدە ؟ ... »دەپ ئوقۇغۇچىلارغا بىرمۇنچە يېڭىلىقلارنى سۆزلەپ بەرگەندى . شۇ قېتىمقى دەرس گۈلقىز ئۇچۇن ئەڭ ئاخىرقى دەرس بولۇپ قالدى ، ئاتا-ئانىسى ھۆددە ئالغان يەر بىلەن چارۋىلارنىڭ كۆپىيىپ قالغانلىقىنى باھانە قىلىپ ئۇنى مەكتەپتىن توستى ، مۇئەللىملەر ئىزدەپ كەلگەندە ، قوشنا گۇڭشېدىكى ھامىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ ، ۋاقىتنى سوزۇش ئارقىلىق ئاخىر مۇئەللىملەرنى زېرىكتۈردى . ئىككىنچى يىلى يازدا ئۇ ساۋاقداش - دوستلىرىدىن پۈتۈنلەي ئايرىلىپ ، تۇرمۇشنىڭ باشقا بىر قاينىمىغا چۈشۈپ كەتتى . بۇ قاينام ئۇنى بۇگۈنكىدەك ئۇنسىز پىغان بىلەن ئېغىر جىسمانىي دەزگە مۇپتىلا قىلىپ ، ئاخىرىدا پاتقاقلىق قىرغاقتا ئىتتىرىپ چىقىرىپ قويدى .

گۈلقىز يېڭىناغۇچلارنىڭ تاماشىسىدىن ئاستا كۆز ئۇزۇپ ، يىراق ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ كەتكەندەك تۇيۇلىدىغان گۇزەل ، كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەردىن ئۆزىنى تەسلىكتە يىغىۋالدى . ئۇ بەكمۇ ھارغىنلىق ھېس قىلدى ، بىر - بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن

خىلمۇ خىل خىياللار ئۇنىڭ نېرۋىسىنى قوزغاپ ، ۋۇجۇدىدا چۇ-شىنىكسىز غەلىتە تۇيغۇلارنى پەيدا قىلغاندى . ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەتمەكچى بولۇپ ، ئارقىسىغا بۇرۇلۇۋىدى ، ئېتىز ئارىلاپ كەل-گەن بىرى توۋلىدى :

— گۈلقىز ، توختىغىنە .

گۈلقىز توختىدى ۋە ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ساۋاقدىشى — هازىر ناهىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇ-ۋاتقان سارەم ئىكەنلىكىنى بىلدى ، ئۇلار كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن بولغاچقا ، بىر - بىرىگە يۈزىنى يېقىشىپ سالاملاشتى .

— ئۆزۈڭنى نېمانچە تاشلىۋەتتىڭ گۈلقىز ؟

گۈلقىزنىڭ تاتىراڭغۇ چىرايى تېخىمۇ ئۆڭۈپ ، كۆز قارىچۇ-قى سۈس چاقناپ كەتتى .

— مەن هەممىنى ئاڭلىدىم ، — دېدى سارەم هېسداشلىق بىلەن ، — هەممە ئىش مەكتەپتىن قالغانلىقىڭدىن بولغان .

گۈلقىزنىڭ كۆز چانىقى لىققىدە ياشقا تولدى ، سارەم تېخىمۇ بىئارام بولدى ، ئۇ دوستىنىڭ يارىسىغا تۈز سەپمەسلىك ئۈچۈن گەپنى باشقا ياققا بۇرىدى :

— بولدى ، ئەمدى كۆڭلۈڭنى بۇزما ، ساڭا دەيدىغان بىر گەپ بار : ئاكامنىڭ ئېيتىشچە ، شاۋازلار كېچىسى باستۇرۇپ كېلىپ سانىيەنى ئېلىپ كېتىمىز دەپ يۈرۈپتۇ ، سانىيەگە ئېيە-تىپ قوي ، سەگەكرەك بولسۇن .

سارەم شۇ گەپلەرنى ئېيتتى - دە ، خوشلىشىپ كەتتى . گۈلقىز دەسلەپ بۇ گەپلەرگە ئانچە ئېرەنشمىدى ، كېيىن ئۆيگە كىرىپ سەل - پەل هوشىنى يىغقاندىن كېيىن بۇ گەپنى ئەسلەپ چۆچۈپ كەتتى ۋە كەچتە ئاكىسى بىلەن يەڭگىسى ئىشتىن كېلىش بىلەنلا ئۇلارنى خەۋەرلەندۇرۇپ قويدى .

سارەمنىڭ خەۋىرى ئاخىر راست بولۇپ چىقتى ، جامال بە-لەن سانىيە دەككە - دۈككە ئىچىدە كۈتكەن ئىش ئۈچ كۈندىن

كېيىن يۈز بەردى .

كېچە جىمجىت ئىدى . ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلگەن تولۇنئاي كۆكتە ئېسىلىپ تۇراتتى ، يۇلتۇزلار سۈرلۈك ئاسمان بوشلۇقىدا جىممىدە چاقنايتتى . كۆكتىر يېزىسى تەرەپتىن كەلگەن ئوچۇق تۆت ئادەم دوكۇرلىشىپ جامالنىڭ ئىشكى ئالدىغا توپلاشتى . قاسماخۇن قولىغا قوش باشلىق چىلان كالتىكى ئېلىۋالغانىدى . ئۇ ئىشكىنى قېقىپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى :

— سانىيە ، ئەگەر سەن مېنىڭ پۈشتۈمدىن تامغان بالا بولساڭ ، ئىشكىنى ئېچىپ ئالدىمغا چۈشۈپ ماڭ .

ئۆيدىن تىۋىش چىقمىدى ، قاسماخۇننىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ ، شاۋازغا ئىشكىنى بۇزۇپ ئېچىشنى بۇيرۇدى ، شاۋاز يوغان ھەم ئېغىر بەستى بىلەن ئىشكىنى ئىككى قېتىم مۇرىدەپ ئىتتىرىۋىدى ، ئىشكىنىڭ ئىلغۇچى ئاجراپ جالاقىدە يەرگە چۈشتى . قاسماخۇن ئۆيگە بۆسۈپ كىردى ، لېكىن ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى .

— يەر يۈتۈپ كەتمىگەندۇ بۇ تۇزكورلارنى ! — دېدى قاسماخۇن زەردە بىلەن ۋە ھەمراھلىرىغا ئىشارەت قىلدى ، — يۇرۇڭلار ، سايىم قاپاقنىڭ ئۆيىگە بارايلى ، شۇ يەرگە مۆكۈۋالغاندۇ تايىنلىق !

لېكىن باشقىلار ئۇ يەرگە بېرىشقا ئۇنىمىدى ، بىر ھەمراھى ئۇنىڭغا چۈشەنچە بەردى :

— قاسىم ئاكا ، يېرىم كېچىدە بۇنداق قارانغۇ قىلمايلى ، ئەگەر سانىيە ئۇ ئۆيدە بولماي قالسا ، سايىم ئاكامۇ بىزنى بوش قويماس .

قاسماخۇن پەيلىدىن سەل يانغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنىلا ئاز - تولا قورساق كۆپۈكىنى بوشىتىش ئۈچۈن ، سايىماخۇننىڭ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ ئالىتاغىل ۋارقىراشقا باشلىدى :

— ئىتنىڭ بېشىنى تەخسىگە ئالسا تەخسىدە تۇرمىغاندەك ،

بىزنىڭ ياخشىلىقىمىز سىلەرگە ياراشمىدى ، بىزنى يەنە ئانىي تاپىمەن دەپ خام خىيال قىلماي ، قىزىمىزنى قايتۇرۇپ بېرىڭ-لار ، بولمىسا قېرى جېنىمنى تىكىپ قويىدۇم !

قاسىماخۇننىڭ قوپال ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتكەن سايىما-خۇن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلار بىلەن يۇزلەشمەكچى بولۇۋىدى ، گۈلسۈمخان تەسەللى بېرىپ توسۇپ قويدى :

— ئاچچىق يۇتقان تاغ يۇتقان دەپتىكەن ، سىلى چىقمىسىلا ، قۇدىمىزنىڭ پىغانى ئۆرلەپ قالغان ئوخشايدۇ ، ئاستا ـ ئاستا بېسىلىپ قالار .

نېمىلا قىلمىغان بىلەن سايىماخۇن كەڭ قورساق ، ئەپۇچان ئادەم ئىدى ، خوتۇنىنىڭ سۆزى ئۇنى ئاچچىقىنى يۇتۇشقا مەجبۇر قىلدى . قاسىماخۇنمۇ بىردەم ژارقىراپ ېېقىپ ، كېيىن پەسكويغا چۈشۈپ كېتىپ قالدى .

دەل شۇ چاغدا ئۆگزىلىرى تۇتاش كەتكەن قوشنىلارنىڭ كىچىككىنە بالخانىسىدا جامال بىلەن سانىيە يۇمشاق سامان ئۈس-تىدە پاراڭلىشىپ ياتاتتى . ئۇلار بۇ يەرگە دەسلەپكى شەپە چىقىش بىلەنلا مۆكۈنۈۋالغانىدى ، ئۇلار يۇمشاق ھەم ئىسسىق سامان ئۈستىدە يانپاشلاپ يېتىپ بىر ـ بىرىگە قاراشتى ، بالخانىنىڭ چاقماقلىق پەنجىرىسىدىن ئاينىڭ غۇۋا نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى . سانىيە خۇددى شەبنەم چۈشكەن ئاق لەيلىمەك نەمىلەشكەن سولغۇن يۇزىنى جامالغا يېقىن ئەكېلىپ دېدى :

— سىز مېنى دائىم قوغداڭ ، سىز يېنىمدا بولسىڭىزلا ھېچنېمىدىن قورقمايمەن !

سانىيەنىڭ ئىلتىجاسى ، ئەقىدىسى جامالغا خورىماس غەيرەت بېغىشلىدى . ئۇ تىترەپ تۇرغان ھاياجانلىق لەۋلىرىنى مەھبۇبە-سىنىڭ ئىسسىق لەۋلىرىگە باستى ...

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

5

قاسماخۇن ھامداتتىن قايتىپ كېلىپ ، ئىشىك ئالدىدىكى چاپراس تاش ئۇستىگە ئولتۇردى . ئۇ بۇگۈن نەشە رەڭ چىبەرقۇتتىن كەمزۇل كىيىپ ، بېلىنى چۇچىلىق بەلۋاغدا باغلاپ ھېيتتەكىدەك ياسىنىۋالغانىدى . ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى بۇنداق ئازادە بولغان بىلەن ، كۆڭلى پەرىشان ھەم غەمكىن ئىدى .

قاسماخۇن ئۆتكەن كۈنى كەچتە سانىيەنى تاپالماي نائۇمىد قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ، بىرنەچچە كۈنگىچە بەكمۇ تىتىلداپ يۈردى . ئۇ ئەسلىدە ، «مەنمۇ قىزىمنى قايتۇرۇپ كېلىپ ئولتۇرغۇزۇۋالسام ، بىرنەچچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن سايماخۇن ئۆز قىزىنى ئىككى قوللاپ ئالدىمغا ئەكېلىپ بېرىدۇ ... » دەپ ئويلىغانىدى . لېكىن ، ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمىدى ، بولمىغاندىمۇ ، تازا سەت بولدى ، قىزى يوشۇرۇنۇۋېلىپ ، قاتتىق ئەلەمدە قويدى ، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ! قاسماخۇننىڭ نەزىرىدە ، ئۇ ئىشنى ئەمدى ھەقدادىغا يەتكۈزمەي بولمايتتى . «قانداقلا بولمىسۇن سانىيەنى قايتۇرۇپ كېلىپ ، گۈلقىزنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ ۋاستىسى قىلىش كېرەك . ئەجەبا ، سانىيە ئۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ ، جامالنىڭ قۇيرۇقىدا يۈرسۇنۇ ، گۈلقىز بۇ ئۆيدىن قېچىپ كېتىپ ، شاۋازنى داغدا قويسۇن ؟ ! نەدىمۇ بۇنداق تەڭسىزلىك بار ؟ ئىككى ئائىلە قايچا قۇدا بولۇشقا كېلىشىپ ، قىزلىرىمىزنى ئالماشتۇرغان ئەمەسمۇ ؟ ! ھەي ـ ي ـ ي... سايىم قاپاق ، كىشىلەر سېنى ياۋاش دېسە ، ئىشىنىپ كېتىپتىمەن ، مۇڭگۈزۈڭ ئىچىگىدە ئىكەن ئەمەسمۇ ! ؟ سەن ھېلىقى جىتتاق داخان تۇغقىنىڭغا بالىلارنى ئوقۇتۇپ ، سانىيەنى ئىسىستۇۋېلىپ ، گۈلقىزنى شاۋازدىن سوۋۇتۇۋەتتىڭ ! بولمىسا ئىككىسىنىڭ تويى بىر كۈندە بولدى ، نىكاھنىمۇ بىرلا ئاخۇنۇم ئوقۇدى ، ئۇلارنىڭ ياش ـ قۇرامىمۇ تەڭ ! شۇنداق تۇرۇقلۇق ، نېمە ئۈچۈن بىرى

قارا سۆگەلدەك يېپىشۇالمدۇ ، يەنە بىرى قۇيۇنتازدەك قا-
چىدۇ ؟ ! ھەي ! ... بوزەكنى بوزەك ئەتمىسەك ئۇ دۇنيادا سورىقى
بار ، دېگەننى سايىم قاپاق ياخشى ئۆگىنىپتىكەن - دە ! » قاسما-
خۇن ئاشۇلارنى ئويلىدى . ئويلىغانسېرى خورلۇق ھېس قىلدى ،
شۇئان ئىسسىق قانلىرى شۇرۇرىدە مېڭىسىگە ئۆرلەپ پۈتۈن ئەزا-
يى- بەدىنى ئوت ئېلىپ كەتتى . شۇ تۇرقىدا ئۇ ئۆز پىلانىنى
ھازىرلا ئىشقا ئاشۇرۇش قارارىغا كەلدى . لېكىن ، پەم بىلەن
ئويلىغاندا ، يەنىلا كەچتە ھەربىكەت قىلىش مۇۋاپىق ئىدى . كەچتە
ھەربىكەت قىلغاندا ، جامائەتنىڭ كۆز - قۇلىقىدىن يىراق ، سۆز-
چۆچەكلىرىدىن خالىي بولغىلى بولاتتى . شۇڭا ئۇ ، ئۆزىنى تەس-
لىكتە بېسىپ ، كەچ كىرىشىنى سەۋرسىزلىك بىلەن كۈتتى .

كەچ كىردى ، قوغۇشۇندەك ئېغىر تۇن قاراڭغۇسى مەھەللە-
گە يېيىلدى . بىر كۈنلۈك جىددىي ئەمگەكتىن ھارغان يىگىتلەر
كوچا دوقمۇشىدىكى كۆڭۈللۈك سۆھبەتلىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ،
ئۆي - ئۆيلىرىدە شېرىن ئۇيقۇغا كەتتى . مەھەللە ئارىلاپ يۈرگەن
سەگەك ئىتلارمۇ جىمىقتى . پۈتۈن يېزا ئۆلۈكتەك جىملىققا
چۆككەن بىر پەيتتە ، قاسماخۇن ئوغلى شاۋاز بىلەن يەنە بىر
تۇغقىنىنىڭ بالىسىنى ئەگەشتۇرۇپ ، جامالنىڭ ئىشكى ئالدىدا
پەيدا بولدى . بۇ قېتىم ئۇلار ئىشىك جالاقلىتىپ ، ئالىتاغىل
ۋارقىراپ داۋراڭ سالمىدى ، بەلكى ھويلا تېمىدىن ئارتىلىپ چۈ-
شۈپ ، ئىشكىنى تۆيدۈرماي ئاچتى ۋە ئايۋاندىلا شېرىن ئۇيقۇغا
كەتكەن سانىيەنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى . (جامال بۇگۈن كەچتە
ئېتىزلىقتىن قايتىپلا بىر خالتا ئۇگۇتنى ئېلىپ «ئەل يانقۇچە
كېلىمەن» دەپ تۇگمەنگە كەتكەنىدى .)

— ئاۋازىڭنى چىقارما قانجۇق ! — دېدى قاسماخۇن سانىيە-
نىڭ بېشىدا دېۋەيلەپ ، — بولمىسا ئاغزى - بۇرنۇڭنى ئەيمىناق
قىلىۋېتىمەن !

قاسماخۇن قولىدىكى قۇش باشلىق چىلان كالتىكىنى

ئوينىتىپ قويدى .

شاۋاز ئېيىق شاپىلىقىدەك يوغان قوللىرى بىلەن سانىيەنى قامالىلاپ يەلكىسىگە سالدى ، سانىيە تېپىرلايتتى ، يىغلايتتى :

— دادا ، جېنىم دادا ، بۇ زادى نېمە ئىش ؟ ! مەن سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا نېمە گۇناھ قىلدىم ؟ !

قاسىماخۇن ئۇنى قوپال سىلكىۋەتتى :

— ۋالاقلىما ناكەس ! نېمە گۇناھ قىلغانلىقىڭنى ئۆيگە بارغاندا بىلىسەن !

سانىيە دادىسى بىلەن ئاكىسىدىن كەلگەن بۇنداق زوراۋۇق ھەم خورلۇق ئالدىدا ئۇنسىز يىغلاۋېرىپ ھالىدىن كېتىپ قالدى .

6

بىر ھەپتە تىمتاس ئۆتۈپ كەتتى ، قاسىماخۇن چوڭ تەمەدە گۈلقىزنىڭ يولىغا قاراپ ، ئېڭىكى چۈشۈپ قالغىلى تاس قالدى . لېكىن ، قارىۋاغ تەرەپتىن ھېچقانداق خەۋەر بولمىدى . ئەمدى قاسىماخۇننىڭ سەۋر قاچىسى تولۇپ ، پىغانى ئۆرلىدى ، ئۇ سايماخۇننىڭ ئۆزىنى «كولدۇرلىتىپ ، بوزەك قىلىۋاتقانلىقى»نى ئويلاپ قاتتىق غەزەپلەندى ، ئاخىر ئۇ ئوغلى شاۋازنى ئالدىغا چاقىرىپ :

— يۇز ـ خاتىر قىلىپ مۇشۇ يەرگە كەلدۇق ، ئەمدى بولار ، — دېدى بىردىنلا نىيىتىنى بۇزۇپ ، — قۇدا ـ باجا بولۇپ سايىم قاپاقنىڭ ماڭا پوتلا ياغلىقى ئۆتۈپ قالغىنى يوق ، مېنىڭمۇ ئەمدى ئۇنىڭغا بېرىدىغان قىز تۇغۇل ، قىزنىڭ توقىچىممۇ يوق ! سەن ماڭا ئوخشاش قارا يىلىك ئادەمدىن تۆرەلگەن ئوغۇل بالا ، ئەمدى بېرىپ ھېلىقى گۈلقىز دېگەن ناجىنسنىڭ سۆزىنى بېرىۋېتىپ كەل !

ئاتا سۆزىنى قۇرئاندەك مۇقەددەس بىلىدىغان شاۋاز شۇ

كۆنىلا سايىماخۇننىڭ ئۆيىگە باردى . لېكىن ، ئۆيگە كىرمەي ، هويلىدا غادىيىپ تۇرۇپ ، خۇددى تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك :

— قىزىڭىزنى چېكىڭىزگە تېڭىۋېلىڭ ! قويدۇم ئۇچ تالاق ! — دېدى ـ دە ، چالۋاقاپ كېتىپ قالدى .

كۆيئوغۇلنىڭ مۇنداق هاياسىز ، تەلۈلىكى سايىماخۇنغا هار كەلدى ، ئۇنىڭسىزمۇ گۈلقىزنىڭ يېقىنقى ئەهۋالىدىن ئۇنىڭ كۆڭلى غەش ئىدى . قاسىماخۇن دەل گۈلقىزنىڭ يولىغا قاراپ ، ئاتا ـ ئانىسى ئەكېلىپ قويىدۇ ، دېگەن تەمە بىلەن يۇرگەن كۆنلەردە ، سايىماخۇن بىلەن گۈلسۇمخان قىزىنىڭ دەردىدە پايپەتتەك بولۇپ يۇرەتتى . گۈلقىز يېقىنقى كۆنلەردە غەلىتە مىجەزلىك بولۇپ قالدى . بىر قېتىم ئۇ چاچلىرىنى چۈۋۈپ ئالدىغا تاشلاپ ، ئىشىك ئالدىغا چىقىۋالدى ، يەنە بىر قېتىم كۆڭلىكىنى تەتۇر كىيىپ ، بېلىگە دادىسىنىڭ شايى بەلۈغىنى باغلاپ ، پىچەقىنى ئېسىپ ، چۈشىنىكسىز هالدا : «ئەنە كېلىۋاتىدۇ ، ئۆلتۈرىمەن ، ئۆلتۈرىمەن ! ئۇ··· » دەپ ئۆيدىكىلەرنى چۆچۈتۈۋەتتى . بۇ ئىشلار گەرچە ئاندا ـ ساندا بولۇپ تۇرسىمۇ ، لېكىن ئاتا ـ ئانىسىنى ۋەهىمگە سېلىپ قويدى . سايىماخۇن بىر كۈنى كەچتە داخان چاقىرىپ يوشۇرۇنچە ئوقۇتتى ، گۈلسۇمخان قېرى بىر بۇۋىمنى تېپىپ ، ئادراسمان بىلەن ئوت كۆچۈرگۈزدى ، بۇ ئىشلار پەقەت ئاتا ـ ئانىنىڭ مىسكىن كۆڭلىگە ئاز ـ تولا تەسەللى بېرىش رولىنىلا ئوينىدى ، گۈلقىز بولسا ، يەنىلا غەلىتە روهىي هالەت بىلەن ئۆتىۋەردى .

سىڭلىسىنىڭ تەقدىرى جامالنى تېخىمۇ چۆچۈتۈۋەتتى ، ئۇ ئەمدى سانىيەدىنمۇ ئەنسىرەپ قالدى . ئۇ هېلىقى كۈنى يېرىم كېچە بىلەن تۇغمەندىن قايتىپ كېلىپ ، سانىيەنىڭ بۇلاپ كېتىلگەنلىكىنى بىلدى ۋە ئەتىسىلا قاسىماخۇن بىلەن سۆزلىشىشكە بارماقچى بولۇۋېدى ، دادىسى توسۇپ قويدى .

— ئېغىر بول بالام ، — دېدى سايىماخۇن ئۇنى

www.uyghurkitap.com

بەزلەپ ، — ئېغىر تاشنى سۈ ئالمايدۇ ، ھازىر قاسساخۇنىڭ بىزگە ئاچچىقى بار ، گۈلقىزنى بۇ پېتى ئاپىرىپ بەرگىلى تېخى بولمىسا ، قانداق قىلاتتۇق ! سەۋر قىلماقتىن باشقا ئامال يوق ، سانىيە ئۆزىمۇ كېلىپ قالار .

جامال شۇ گەپلەر بىلەن غەزىپىنى ئىچىگە يۇتتى ، لېكىن كۆكىسىر يېزىسىنى ئايلىنىشتىن بىر كۈنمۇ توختاپ قالمىدى . ئۇ سانىيەنىڭ ئۆيى ئەتراپىدىكى قوناقلىقلارنى ، جىگدە تۈۋلىرىنى دالدا قىلىپ ، سائەت ـ سائەتلەپ مەھبۇبىسىنىڭ تۇيۇقسىز تېڭىشايتتى .

بىر قېتىم سانىيە ئۆگزىگە چىققاندا ، ئۇلار يىراقتىن دىدار ـ لاشتى ، سانىيە خۇددى ئۇچۇرما بولغان تۇمۇچۇقتەك جامالغا قاراپ ئىنتىلەتتى ، شۇ تۇرقىدا ئۇ ، جامالغا قاراپ ئۆزىنى ئېتىش ـ تىن ، پاك جىسمىنىڭ پارە ـ پارە بولۇپ كېتىشىدىن قورقايىتـ تى ، لېكىن ... لېكىن جامال ئۇچۇن ، ساپ ۋە يالقۇنلۇق مۇھەبـ بىتى ئۇچۇن ، يەنە ياشىشى كېرەك ! بىر چاغدا ئۇ قولى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋالدى ، ئۇ پىغان بىلەن ئۇنسىز يىغلىماقتا ئىدى ، جامالنىڭ قانلىرى قىزىپ ، بەدىنى جىمىرلاپ كەتتى ، لوقۇلداپ تۇرغان مېڭىسىگە ھەرخىل خىياللار كەلدى ... توۋا ئۆز مەھبۇبـ سى ئون نەچچە قەدەم نېرىدا ئۆزىگە تەلپۈنۈپ تۇرسا ، نېمە ئۇچۇن لىككىدە سەكرەپ چىقىپ ئۇنى باغرىغا ئالمايدۇ ؟ ! نېمە ئۇچۇن ئۇنىڭ ئەلەملىك ياشلىرىنى سۈرتۈپ ، ياپراقتەك تىترەپ تۇرغان نازۇك بەدىنىنى ئۆز ھارارىتى بىلەن ئىسىتالمايدۇ ؟ ئۇلارنى ئايرىپ تۇرغان زادى نېمە ؟ ! ئاشۇ قارا لاي بىلەن قوپۇرۇلغان يەتتە پەخىشلىك ئەنجان تاممۇ ؟ ! ياكى تۆت مېتىر ئېگىزلىكتىكى ئۆگزە بىلەن يەر ـ زېمىنمۇ ؟ ! ئەگەر ئاشۇ تاملا بولسا ، جامال ئۇنى بىر كېچىدىلا ئاغدۇرۇپ تۈپتۈز قىلىۋېتەلەيدۇ ، تۆت مېتىر ئېگىزلىكتىكى ئۆگزىنىڭمۇ كارى چاغلىق ! ئەگەر شوتا بولمىغان تەقدىردىمۇ ، جامال ئۇ يەرگە ئىككى تاقلاپ چىقالايدۇ ! ئەمىسە...

جامالنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ ، مېڭىسى زىڭىلداپ كەتتى ، ئۇ تۇرمۇشنىڭ بۇنداق غەلىتە ، سىرلىق تېپىشماقلىرىنى يېشىشكە سەۋرسىزلىك قىلدى ، بىردىنلا ئۇنىڭ يىگىتلىك غۇرۇ- رى تۇتتى ، قايناپ تۇرغان ياشلىق كۈچى بىلەن ئۆگزىگە يامىشىپ چىقىپ ، سانىيەنى ئېلىپ چۈشۈش نىيىتىدە ئىككى قەدەم ئالدىغا سىلجىدى ، تۇيۇقسىز هويلا ئىچىدىن چىققان قوپال ئاۋاز بىلەن چىپچىدە توختاپ قالدى :

— هوي سانىيە ، ئۆزۈڭنى شامالغا سالماي ، قايتىپ چۈش !

بۇ قاسىم قىڭغىرنىڭ بۇيرۇقى ئىدى ، سانىيە جامالغا قا- راپ- قاراپ تاكى شوتىدىن چۈشكۈچە كۆز ئۈزمەي ئاستا - ئاستا تۆۋەنلەپ كەتتى ، جامال سانىيەنىڭ قارىسى يىتىش بىلەنلا كۆزى- نى يۇمۇۋالدى ، سانىيەنىڭ مەسۇم سىيماسى ئەمدى ئۇنىڭ خىيال ئىكرانىدا تەكرارلاندى .

جامال شۇ كۈنى جىگدە تۇۋىدە ئۇزاققىچە ئولتۇردى ، كاللە- سىدىن مىڭ بىر خىياللار كەچتى ، هەتتا ئۆيگە بېسىپ كىرىپ قاسىم قىڭغىر بىلەن زوكۇنلاشماقچى ، سانىيەنى ئېلىپ قاچماق- چىمۇ بولدى ، لېكىن شۇنداق نىيەت بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئەمدى قەدەم باساي دېگەندە ، غايىۋانە بىر قول ئۇنىڭ پېشىدىن تارتىپ ، ئالغا سىلجىتمىدى ، شۇ چاغدىلا ئۇ ، دادىسىنىڭ ئېغىر بولۇشقا ، سەۋر قىلىشقا ئۇندەپ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئەسلەپ ئۆزىنى بېسىۋالدى . بۇمۇ پەقەت ۋاقىتلىقلا رول ئوينىدى . ئۇلار ئىككىنچى قېتىم يەنە شۇنداق بىرى ئۆگزىدە ، بىرى قوناقلىقتا تۇرۇپ دىدارلاشقان ۋاقىتتا ، جامال باغاقچىلىق بىر پارچە خەتنى مەدەككە باغلاپ سانىيەگە ئاتتى ، خەتتە : «ئەتە خۇپتەن بىلەن جىگدىلىككە چىققىن ، قاچايلى» دېيىلگەنىدى . سانىيە شۇ يەردىلا خەتنى ئوقۇپ باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى . جامال ئەتە- سى قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا جىگدە تۇۋىدە كۈتۈشكە باشلىدى ، ئۇ ، يات كۆزلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، قۇمساڭغۇ نەم يەرگە

پوكىنىنى يېقىپ جممىدە ياتاتتى ، ژاقىت ئۇنىڭ ئەرزىدە ناھايىتى سۆرەلمىلىك بىلەن ئاستا ئۆتۈۋاتاتتى . نىھايەت ، قۇبىبىستىنىڭ يېرىمى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن يېرا مەسچىتىنىڭ پەشتىقىدا قېرى مەزىننىڭ خۇپتەنگە ئەزان توۋلىغان خىرگەي ئاۋازى ئاڭلاندى . جامال لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئەتراپقا سەگەكلىك بىلەن قارىدى ، ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى تۇن قاراڭغۇسى ئىچىدىن مەھبۇبىسىنىڭ تونۇش گەۋدىسىنى ئىزدەيتتى ، ئۇ بارغانسىرى تاقەتسىزلىنىشكە باشلىدى . دەل شۇ چاغدا ھويلا تەرەپتىن قاسىم قىڭغىرنىڭ غەزەپلىك ئاۋازى ئاڭلاندى ، جامال قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ھويلىنى تىڭشىدى .

— ھۇ روھىي زەئىپ ، يىلىكى سۆيۈق قانجۇق ! سەن يەنە كۆسۈك ئىتتەك كىمنىڭ ئارقىسىدىن ماڭماقچى ! ؟ تېخى قولتۇقىغا قىسۋالغان بوغچىسىنى قارا ! ...

كېيىنكى گەپلەر جامالغا ئېنىق ئاڭلانمىدى ، پەقەت ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىغان يىغا ئاۋازى بىلەن ئىشىكە سىلىنغان قۇلۇپ ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلىقىدا ئۇزاققىچە ئەكس سادا بولۇپ تۇردى .

7

سانىيە تۇيۇقسىز يوقاپ كەتتى . جامال كېچە - كۈندۈزلەپ ئۇنىڭ ئۆيى ئەتراپىنى ئايلىنىپمۇ قارىسىنى كۆرەلمىدى ، قولۇم-قوشنا ، تونۇش - بىلىشلەردىن تىڭ - تىڭلىدى ، ھېچكىم بىر نەرسە بىلمەيتتى ، ئاخىرىدىن ئون كۈن ئۆتكەندە ، كۆڭلىگە ئاللىقاچان داق شۇم خىياللار كەلگەن جامال ئاخىر سانىيەنىڭ ئۆيىگە بۆسۈپ كىرىپ ، قاسىماخۇن بىلەن يۈزلەشتى ، قاسىماخۇن دەسلەپ سەل ھودۇققان بولسىمۇ ، كېيىن كۆتىمىگەن يەردىن كۆز يېشىنى ئېقىتىپ دادلاندى :

— سانیه تۆگەشتی ، بىچارە قىزىم ...
جامال تاقەتسىزلىك بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى :
— قاسىم ئاكا ، سانیه نېمە بولدى ؟ ئۇ نەدە ؟ !
— سانیه سارائ بولدى ... سارائلار دوختۇرخانىسىدا ياتىدۇ ...
— ھە ؟ ! — جامالنىڭ بېشىدا چاقماق چاققاندەك پۈتۈن ۋۇجۇدى لەرزىگە كەلدى ، كۆز قارىچۇقلىرى يوغىناپ ، يۈز مۇسكۇللىرى تارتىشقاندەك بولدى ، شۇ تۇرقىدا ئۇ ئاجايىپ بىر تەلۋە كۆچ بىلەن ئالدىدا تۇرغان قاسماخۇننى چاينىپ پۈركۈۋەتكۈدەك ئەلپازغا كەلگەندى . قاسماخۇن ئۇنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشنى سەزدىمۇ ئەتىمالىم ، بىچارە قىياپەتتە غىپىدە تىكىۋەتتى . جامال بىر دەقىقە كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى ، ئۇنىڭ قۇلىقىدا ، كاللىسىدا يېقىمسىز ، شۇم بىر ئاۋاز ئۇزلۇكسىز غوڭۇلدايتتى ، ئۇ بۇ ئاۋازغا قارشى شۇنچە جاسارەت كۆرسەتسىمۇ يەنىلا ئۇنى بېسىپ چۈشەلمىدى ، بەلكى قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن تېخىمۇ دەھشەتلىك بىر سوئال كۆتۈرۈلۈپ ، ھېلىقى ئاۋازغا ماسلىشاتتى .
سانیه راستتىنلا سارائلار دوختۇرخانىسىدىمۇ ؟ !
شۇنداق ، ئۇ راستتىنلا سارائلار دوختۇرخانىسىدا ئىدى . قاسماخۇن بۇ سىرنى دەل جامالنىڭ ئالدىدا ئېچىۋەتتى ، ئۇنىڭ بۇنداق دادىللىق قىلىشىدا كۆڭلىگە پۈككەن مۇددىئاسى بار ئىدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، ئەگەر جامال سانیەنىڭ سارائ بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىسا دەرھال ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ تاشلىۋېتەتتى ، شۇنىڭ بىلەن قاسماخۇن سانیەنى جامالنىڭ چاڭگىلىدىن پۈتۈنلەي ئاجرىتىۋېلىپ ، قايچا قۇدا سودىسىدا ئالمىغان - بەرمىگەن بولاتتى . لېكىن ، بۇ ھېسابتا قاسىم قېڭىر چوتنى يەنە خاتا سوقتى ، ئۇنىڭ خۇنى كەتكەن جاغال كۆزلىرى سانیه بىلەن جامالنىڭ قەلبىنى بىر - بىرىگە باغلاپ تۇرغان ئۇزۇلمەس سۆيگۈ

ريشتىسىنى كۆرەلمىدى . قارام يۈرىكى ئۇلارنىڭ ئۆزئارا چەكسىز يالقۇنلۇق ھارارەتنى سېزەلمىدى ...

مۇھەببەتنىڭ غايىۋانە كۈچى جامالنى تېزلا ئېسىگە كەلتۈردى . ئۇ سانىيە قامالغان ھويلىغا نەپرەت بىلەن قاراپ قويۇپ ئارقىغا ياندى ، شۇ كېچە ئۇ كىرپىك قاقماي تاڭنى ئاتقۇزدى ۋە ئەتىسى سەھەردىلا ناھىيىگە قاراپ يولغا چىقتى .

تاڭ سەھەر ... سۈبھى كۆتۈرۈلۈپ ، كەڭ ئۇپۇق ئاقىرىپ كەلمەكتە ئىدى . شەرقتە سۈرۈلگەن يېنىك بۇلۇتلار پەرەڭ ياغلىقتەك قىزىرىشقا باشلىدى ...

جامال كۈن بىلەن تەڭ ئىككى يېزىنى بېسىپ ئۆتتى ، ئۇ بەلۈغىنىڭ بىر بېشىغا نان ، بىر بېشىغا كەشتىنى تۇگۇپ ، دولىسىغا تاشلىغان پېتى ئېتىز - قىرلارنى ئارىلاپ جان - جەھلى بىلەن ماڭاتتى ، پۇتىغا كىرگەن خوخا - تىكەنلەر ئۇنىڭغا بىلىنمىدى ، يۈز - كۆزلىرىنى جىجاپ ئۆتكەن شاخ - شۇمبىلارمۇ جېنىغا تەگمىدى ، شۇ تاپتا ئۇنىڭ جېنىغا تېگىپ ، يۈرىكىنى ئاغرىتىۋاتقىنى پەقەت سانىيەنىڭ تەقدىرى ئىدى . ئۇ سانىيەنىڭ سارىڭ بولۇپ قېلىشىنى قەلبىگە سىغدۇرالمايتتى . ئۇنىڭ قەلبىدە سانىيە ھامان ئەقىللىق ، چېچەن ، ۋاپادار بىر مەھبۇبە سۈپىتىدە چوڭقۇر ئورۇن ئالغانىدى . ئەمدى كېلىپ شۇنداق سۆيۈملۈك بىر ئەقىل ئېگىسى بىر كېچىدىلا مەجنۇنغا ئايلىنىپ ، ئاللىقاندىق قورقۇنچلۇق بىر ئورۇنغا مەھكۇم بولۇپ كەتتىمۇ ؟ ! ئۇ ئەمدى مەڭگۈگە جامالنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاجراپ كەتتىمەكچىمۇ ؟ ! ياق - ياق ! ... جامال بۇلارنى ئېغىزغا ئېلىش تۇگۈل ، ئويلاشقىمۇ پېتىنالمايتتى . ئۇ ھازىر ئالدىرايتتى ، ئۇنىڭ جىسمىمۇ ، ئەقلىمۇ تەڭ ئالدىرايتتى . ئۇ شۇ تۇرقىدا ساراڭلار دوختۇرخانىسىغا بېرىپلا ، ئۆز ئەقلىنىڭ يېرىمىنى سانىيەگە ئۆتۈنۈپ ، ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئەقىللىق ، چېچەن ، ئوماق ھالىتىدە يېتىلەپ چىقىپ كەتمەكچىدى .

جامال چاشكا ژاقتى بىلەن يول بويىدىكى «توققۇز كۆز» دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاققا يېتىپ كەلدى. قىرچىنتاللار بىلەن قاپلانغان بۇلاق بويى ناھايىتى سالقىن ئىدى، ئۇنىڭ ئەتراپىدا سېرىق سەبدە، مامكاپ، يالپۇزلار كۆكىرىپ تۇراتتى، جامال شۇ يەردە بىرئاز سەگىدەپ، بەلۇغىدىكى قاتلىمىنى راخاپتەك سوغۇق سۇغا چىلاپ يەپ، ناشتا قىلدى.

بۇلاق سۈيى شۇنداق تىنىق ئىدىكى، جامال ئۇنىڭ يىغلاۋېرىپ كۆزلىرىنى ئوچۇق كۆردى. بۇ كۆزلەردىن بەس - بەس بىلەن بۇلدۇقلاپ سۇ چىقىپ تۇراتتى. جامالنىڭ خىيالىنى يەنە سانىيە ئېلىپ قاچتى. «توققۇز كۆز»دىن ئۇزۇلمەي چىقىۋاتقان سۇپسۇزۇك تىنىق سۇ ئۇنىڭغا سانىيەنىڭ قاپقارا مۆلدۈر كۆزلىرىنى ئەسلەتتى، «بۇلدۇق»لىغان يېقىملىق ئاۋاز بولسا، ئۇنىڭغا سانىيەنىڭ تاتلىق كۈلكىسىنى ئاڭلاتقاندەك بولدى.

جامال ئورنىدىن تۇردى. بەلۇغىنى باغلاپ يەنە يولغا چۈشتى. ناھىيە بازىرىغا جايلاشقان «ۋىلايەتلىك روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى» بۇ يەردىن يىگىرمە چاقىرىم يىراقلىقتا ئىدى. جامال مۇشۇ يوسۇندا ماڭىدىغان بولسا، ئىككى سائەتكە قالماي مەنزىلگە يېتىپ بارالايتتى.

8

تاڭ شەپىقىنىڭ سۇزۇك ھال رەڭ نۇرى دېرىزە ئەينەكلىرىدىن بۆسۈپ كىرىپ سانىيەنىڭ يۈزىدە جىلۋىلەندى، ئىللىق نۇر ئۇنىڭ تاتىراڭغۇ يۈزلىرىنى، ئەگمە كىرپىكلىرىنى سۆيەتتى، ئەركىلىتەتتى، ئۇ نۇرنىڭ غىدىقلىشى بىلەن ئاستا كۆزىنى ئاچتى، ئۇنىڭ بىرنەچچە كۈندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئۇيقۇغا قانغان كۆزلىرىدە چوڭقۇر قايغۇ - ئەلەمنىڭ ئىزناسى بىلەن يەنە قانداق تۇر بىر شادىيانە خۇشاللىقنىڭ شەپىسى ئەگىيتتى. شۇ كۈنلەردە

ئۇنى ھەم قورقۇنچلۇق ، ھەم ئەزەلدىن ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل بەخت تۇيغۇسى چۈلغۇۋالغانىدى . ئۇ ئۇزۇنغا قالماي ئانا بولاتتى ، يېڭى بىر ھايات ئۇنىڭ مەسۇم ۋۇجۇدىدا پات - پات تەۋرىنىشكە باشلىغانىدى .

سانىيە ئۆز - ئۆزىگە ئوماققىنە كۈلۈپ قويۇپ ، ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈردى ، ئىچكىرىكى ئۆي جىمجىت ، ئۆي ئىگىلىرى تېخى شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى . سانىيە ئۇلارنىڭ ئۇيقۇسىغا ھالاقەت بەرمەسلىك ئۈچۈن ، ئورنىدىن تۇرماي ياستۇقتا يۆلەنگىنىچە دېرىزىدىن سەھەر ئاسمىنىغا قارىدى ، ئاسمان سۈپسۈزۈك ، يېنىك بۇلۇتلار تاڭ شەپىقىدە قىزغۇچ تۈسكە كىرگەنىدى . قۇشلار كۆك قەرىدە جەۋلان قىلاتتى ، بىر توپ ئويۇنچى كەپتەرلەر بولۇشىغا موللاق ئېتىپ ، ئاستا - ئاستا پەسلىدى - دە ، دېرىزە ئالدىدىن ئەگىپ ئۆتتى . كەپتەرلەرنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلغان غوڭ قاپاقنىڭ رېتىملىق ئاۋازى ، سەھەر ئاسمىنىنىڭ رەڭدار كۆرۈنۈشى ئۇنىڭ خىيالىنى يېزىسىغا ئېلىپ كەتتى . ئۇنىڭ يېزىدىن ئايرىلغىنىغا ئون كۈن بولدى ، بۇ ئون كۈن ئىچىدە ئۇنىڭ كۆرمىگەن كۈنى قالمىدى ، ئۇ شۇ تاپتا جامالنى تېپىپ ، كۆڭۈل كۆكسىگە يىغىلغان دەرد - پىغانلىرىنى ، سېغىنىشقا تولغان يۈرەك سىرلىرىنى يېيىدىن - يېڭىسىغىچە ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ تۇرۇپ ئېيتقۇسى كەلدى . شۇنداق قىلسىلا ئۇنىڭ كۆڭلى بوشاپ ، كۆكسى - قارنى ئېچىلىپ قالاتتى . لېكىن ، ئۇ نەدە ؟ ! ئۇنىڭ سانىيەنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئېغىر قىسمەتلەردىن خەۋىرى بارمىكىن ؟

سانىيە بىرنەچچە كۈن بۇرۇنقى ئىشلارنى ئەسلەپ شۇركۈنۈپ كەتتى ، ئۇنىڭ بىر ھەپتىلىك ئۆمرى ئەقلىدىن ئازغان ، خۇددىنى يوقاتقان روھىي كېسەللەر ئىچىدە ئۆتتى . بۇ كېسەللەر شەرمھايا ، ئىپپەت - نومۇس دېگەنلەرنى بىلمەيتتى . ئۇلارنىڭ بەزىسى كېچە - كۈندۈز دېمەي مايمۇندەك چىرقىراپ بىر - بىرىگە

خىرىس قىلىشسا ، بەزىسى ئادەمگە بەزدەك قادىلىپ ھەجىياتتى ، كۆلەتتى ، بەزىدە ھەتتا ئۆن سېلىپ يىغلايتتى ...

بۇ بىر ھەپتە ئىچىدە سانىيەمۇ ئەقلىدىن ئازغىلى تاسلا قالدى ، ئۇنىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمىدى ، تۇن ـ تۇنلەرنى يىغا بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدى .

توۋا ، ئۇ زادى نېمە گۇناھى ئۈچۈن شۇ كۈنگە قالدى ؟ جامالغا بولغان مۇھەببىتى ئۈچۈنمۇ ؟

توغرا ، ئۇنىڭ جامالغا بولغان ئەقىدىسى ، مۇھەببەتكە بولغان ۋاپاسى ئۇنى شۇ قىسمەتلەرگە سالدى .

سانىيە ھېلىقى كۈنى جامال بىلەن قاچماقچى بولۇپ بوغچا كۆتۈرۈپ چىققاندا ، ئارقىسىدىن ماراپ يۈرگەن دادىسىنىڭ قولـ غا چۈشۈپ قالدى . قاسساخۇن شۇنىڭدىن كېيىن خاتىرجەم بوـ لالمىدى ، ئەگەر سانىيەنى يەنە قولدىن چىقىرىپ قويسا ، ساقايغۇـ سىز دەردكە قالاتتى ، ھەتتا سايىماخۇنمۇ «بىز ئىزدەپ بارمـ دۇق ، قىزىڭ ئۆزى كەلدى» دەپ قاتتىق ئەلەم قىلىشى مۇمكىن ئىدى ، شۇڭا ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ئېغىر يۈك بولۇپ قالغان قىزىنى مۇشۇ يېزىدىن يوق قىلىشنىڭ كويىغا چۈشتى . شۇنداق باش قېتىنچىلىقى بىلەن ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ناھىيىدىكى سىڭلىسىنىڭ ئوغلى — «روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى»نىڭ دوختۇرى قۇتلۇق تاغىسىنىڭكىگە قوغۇن سەيلىسى قىلىپ چىقىپ قالدى . ئۇ بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن مېھمان بولغاچ ، تاغىسىنىڭ دەردىنى چۈشەندى ۋە ئۇنىڭغا دەرمان بولۇش قارارىغا كەلدى .

— تاغا ، — دېدى ئۇ بىر كۈنى قوغۇنلۇقتىكى ساتمىدا ئولتۇرۇپ ، — سانىيەنى مەن ئەكېتەي ، بىرى سورىسا ، «ساراڭـ لار دوختۇرخانىسىدا يېتىپ قالدى» دەۋەرسىلە ، بۇ خەۋەرنى ئاڭلىسا قۇدىلىرىمۇ ، جامالمۇ چوقۇم ئۇنىڭدىن ئۈمىدىنى ئۈزىـ دۇ ، مەن ئۇنى رەسمىيەت ئۈچۈن بىرنەچچە كۈن دوختۇرخانىدا ياتقۇزۇپ ، كېيىن بىزنىڭ ئۆيدە بىر مەزگىل تۇرغۇزىمەن .

قاسماخۇن ئىككىلىنىپ تۇرمايلا رازىلىقىنى بىلدۈردى :
— بۇ ... بۇ بەكمۇ بەلەن بولدى ، لېكىن ساڭا ئاۋارىچىلىك بولماسمۇ ؟
قۇتلۇق پەرۋاسىزلا جاۋاب بەردى :
— نېمە ئاۋارىچىلىك بولاتتى ، تاغا ، دوختۇرخانا ئۆز قولۇمىزدا ، سىلى خاتىرجەم بولسىلا .
ئىش شۇنداق توغرىلاندى . ئاربىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە ، كۆكقىر يېزىسىغا ناھىيىدىن قوغۇن سېتىۋېلىش ئۈچۈن بىر ماشىنا چىقتى . قۇتلۇق شوپۇر بىلەن تونۇش چىقىپ قالدى ، ئۇلار ئىشنى پۈتتۈرۈپ بىر كېچىدىلا سانىيەنىڭ باش - كۆزىنى ئوراپ ناھىيىگە ئېلىپ كەتتى .
قۇتلۇق سانىيەنى ئۆزى باشقۇرىدىغان بىر كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ ، دوختۇر ۋە سېستىرالارغا مۇنداق جاكارلىدى :
— بۇ مېنىڭ تاغامنىڭ قىزى ، يېقىندا روھىي كېسەل بولۇپ ، ئائىلىدىكىلەر باشقۇرالماي بەك قىينىلىپتۇ ، مەن قايتۇرۇپ كەلدىم ، بىرنەچچە كۈن ئۆزۈم داۋالاپ باقاي .
شۇ گەپ بىلەن باشقا دوختۇرلار ئۇنىڭغا ئارىلاشمىدى ، سانىيە يىغا - زار بىلەن «مەن سارائ ئەمەس» دەپ ۋارقىرىسىمۇ ئۇلار «سارائ بولغاچقا سارائ ئەمەس ، دەيدۇ» دەپ پىسەنت قىلىشمىدى .
قۇتلۇق بىرنېچى كۈنى سانىيەگە مەست قىلىش ئوكۇل ئۇرۇپ ، سېزىمىنى يوقاتتى ، سانىيە باش كۆتۈرمەي لايەك يېتىپ ئۇخلىدى ...
ھەش - پەش دېگۈچە ئۈچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى ، سانىيەنىڭ دەسلەپكى قورقۇش ، چۆچۈش ھېسسىياتلىرى ئەمدىلىكتە غەزەپ ۋە نەپرەتكە ئالماشتى . ئۇ قۇتلۇققا شۇنداق ئۆچ بولۇپ كەتتىكى ، ئۇنى كۆرسىلا يىرگىنىپ «ھۆ» قىلغۇسى كېلەتتى . سانىيە ئەمدى ھوش - كاللىسىنى يىغىپ ، بۇ يەردىن تېزرەك قېچىش

قارارىغا كەلدى . لېكىن ، قانداق قېچىش كېرەك ؟ چوڭ دەرۋازىدىن چىقماق ئوڭاي ئەمەس ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇتلۇقنىڭ كۆزقۇلىقى دىڭ .

ۋاقىتنى سائەت ئەمەس ، مىنۇتلار بىلەن ھېسابلاۋاتقان سانسىيە ئۇچۇن ، تۆتىنچى كۈننى ئاخىرلاشتۇرۇش تولىمۇ تەسكە چۇشتى . دەل شۇ كۈنى ئاخشىمى ئۇنىڭ تەلىيىگە بىر سىرداش چىقىپ قالدى . كەچلىك ئىسمىنىغا چىققان سېيىترا چوكان قىسقىلا تونۇشۇشتىن كېيىن ئۇنىڭ ھالىغا يەتتى .

— مۇنداق دەڭ ! ... ، — دېدى ئۇ بىردىنلا سەگەكلىشىپ ، — قۇتلۇقنىڭ نېمە ئىشى بۇ ؟ مەن بۇ ئەھۋالنى ئەتىلا رەھبەرلىككە ئېيتىمەن !

سانىيە بىرئاز ئەندىكتى .

— دوختۇر ئاچا ، ئاۋۋال مېنى بۇ يەردىن چىقىرىۋەتسىلە . ئۇ ، بۇ ئىشلارنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن ئاڭلىنىپ ، ئۆزىگە يەنە بىرەر پېشكەللىكنىڭ بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى .

— سىزنى چىقىرىۋېتىش كېرەك ، چوقۇم چىقىرىۋېتىمەن ! — دېدى سېيىترا ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىنچىتىپ ، — لېكىن ئەتە چىقىپ كېتىڭ ، بۇنداق كېچىدە تېنەپ قالىسىز .

سانىيە كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئېلىپ يېلىنىدى :

— جېنىم ئاچا ، ئۆزلىرىدىن ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا خوش بولاي ، مېنى ھازىرلا چىقىرىۋەتسىلە ، بارىدىغان يېرىمنىمۇ بىلمەن ، مۇشۇ يەردىلا تۇغقىنىم بار .

سېيىترا سانىيەنىڭ كۆڭلىنى چۇشەندى ، دېمىسىمۇ ئۇنىڭ بۇ يەردە بىر دەقىقە ئارتۇق تۇرغۇدەك تاقىتى قالمىغانىدى . ئۇ ھازىر بۇ يەردىن چىقىپ كېتىپ ، نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى ، پەقەت مۇشۇ يەردىن تېزرەك چىقىپ كەتسىلا بولاتتى . شۇڭا ئۇ سېيىتراغا يالغاندىنلا «مۇشۇ يەردىلا تۇغقىنىم بار» دېگەن گەپنى قىلىشتىنمۇ يانمىدى .

— ماقۇل سىڭلىم ، ماقۇل ، سەۋر ـ تاقەتسىزلىك چىكىگە يەتكەن ئوخشايدۇ ، سىزنى ھازىرلا چىقىرىۋېتەي ، قالغان ئىشنى ئەتە ئۆزۈم سۆزلىشەرمەن ، — سېستىرانىڭ كۆڭلى ئېرىدى . ئۇ سانىيەنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ، يوغان ، سۇر-لۇك دەرۋازىدىن چىقىرىۋەتتى .

سانىيە ناھىيە بازىرىنىڭ مەركىزىگە كەلگەندە ، قەلبىگە ئور-نىشىپ كەتكەن نەچچە كۈندىن بۇيانقى بۇرۇقتۇرمىلىق بىردىنلا غايىب بولۇپ ، كۆڭلى ـ كۆكسى باھار ئاپتېپىدەك ۋاللىدە ئېچە-لىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۇزۇنغا بارمىدى ، تۇ-رۇپلا كېيىنكى قەدەمنى قاياقتا بېسىپ ، تاكسى نەدە ئاتقۇزۇشتىن ئەندىشە قىلىپ قالدى . ئۇ بازارنى مەقسەتسىزلا ئايلاندى ، ئوقەت-چىلەر بارغانسېرى سېلىكسىپ ، ئاخىرىدا بىر ـ ئىككى دۇكانىنىڭلا چىرىغى پىلدىرلاپ قالغانىدى . سانىيەنى بىردىنلا سۇر بېسىپ كۆزىگە يىغا ئولاشتى . ئەمدى ئۇ ئانىسىدىن ئايرىلغان بوتىلاقتەك بوينىنى سوزۇپ ، تۆت تەرەپكە ئالاقزادىلىك بىلەن قارايتتى . ئاخىر ئۇنىڭ قورقۇنچىدەك ئىش بولدى ، ھېلىقى دۇكانلارنىڭ بىرىدىن ئىككى ئادەم چىقىپ ، ئۇدۇل سانىيە تەرەپكە يېقىنلاپ كەلدى ، ئۇلار بىرئاز شىركەيپ بولسا كېرەك ، مېڭىش ـ تۇ-رۇشلىرى بىلەن گەپ ـ سۆزلىرى ئوڭغۇل ـدوڭغۇل ئىدى .

— ۋاھ ـ ۋاھ ... ، — دېدى بىرى سانىيەنىڭ يېنىدىن ئۆتۈۋېتىپ ، — تازىمۇ مىق ـ مىق پاقلان ئىكەن .

— قېنى ئەمىسە ، پىژژىدە كاۋاپ قىلمايلىمۇ ؟ — دېدى يەنە بىرى سانىيەگە ھېيىقماستىن بەزدەك قادىلىپ .

سانىيە دەرھال ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ ، ئۇدۇل تەرەپتىكى كوچىغا قاراپ ماڭدى ، ھېلىقى ئىككىسىمۇ ئاغزىنى تامشىپ سايىدەك ئەگەشتى . سانىيە قەدىمىنى تېزلىتىپ ، كېيىن يۈگۈر-دى . ئۇ بىر ئامال قىلىپ ، ئۇدۇلدىكى ئائىلىلىكلەر بار يەرگە يېتىۋېلىشنى ئويلايتتى .

هېلىقى ئىككىسىمۇ سانىيەنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرگەچ ، بىر- بىرىگە ئۇنلۈك سۆزلەشتى :

— ئۇنىڭ قاچقىنى بىزنى چىللىغىنى .

— خۇدا بەرگەن نېسىۋە قېچىپ نەگە بارالىتى ، ئۇمۇ خېرىدار ئىزدەپ چىققان بولماي ...

ئۇلار ئون نەچچە قەدەم ئارقىدىلا پالاقشىپ كېلىۋاتاتتى ، ئەگەر يەنە بىرئاز كۇچەپ يۈگۈرسە سانىيەگە يېتىشىۋالالايتتى . خۇداغا شۇكرى ، سانىيەمۇ كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىۋالدى ۋە بىرىنچى قەدەمدە يولۇققان چەتتىكى بىر ئۆينىڭ ئىشىكىنى قارا- سىغىلا قاقتى ، هېلىقى ئىككىسى ئورنىدا چىپچىدە توختاپ قالـ دى . ئارىدىن بىرنەچچە مىنۇت ئۆتكەندە ، هېلىقى ئۆينىڭ ئىشـ كى ئېچىلىپ دەسلەپ بىر ئەر كىشىنىڭ ، كېيىن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايالنىڭ مۇلايىم ئاۋازى ئاڭلاندى ، هېلىقى ئىككىسى بىرىدىنـ لا سەگەكلىشىپ ئىككى تەرەپكە تىكىۋەتتى ...

.....

— قىزىم ئويغاندىڭىزمۇ ؟

سانىيە چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى . ئۇ ئىزگۈ خىياللار يىلەن ئۆزى ئىگىسى ئايالنىڭ كىرىپ كەلگەنلىكىنىمۇ تۇيمىغانىدى . سا- نىيە كىيىملىرىنى تۇزەشتۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى .

— ئولتۇرۇڭ قىزىم ، ئولتۇرۇڭ ، — دېدى ئايال مېھرىبان- لىق بىلەن ، — قانداق ، مېنىڭ مەسلىھەتىمنى ئويلاپ باقتىڭىز- مۇ ؟

— ئويلىدىم ، سىلىنىڭ ياخشىلىقلىرىغا كۆپ رەھمەت ، مەن ئەمدى ئۆز ئۆيۈمگە قايتىپ كېتەي ، — دېدى سانىيە .

ئارىنى بىر پەس جىملىق باستى ، هەر ئىككىسى ئۆز خىيالى بىلەن بەند ئىدى . سانىيەنىڭ بۇ ئۆيدە تۇرۇۋاتقىنىغا بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالدى ، ئەر - خوتۇن ئىككىسى جەمئىيەتنىڭ تۆۋەن قاتلىمىدا ياشاۋاتقان ئادەتتىكى كىشىلەر بولسىمۇ ، ئاق كۆڭۈل ،

www.uyghurkitap.com

دىلكەش ئادەملەر ئىدى . ئۇلارنىڭ توققۇز ياشلىق بىرلا ئوغلى بولۇپ ، ئۇي ـ ئىچى سەرەمجان ، ئىشلىرى ئىدىتلىق ئىدى . ئۇلار ھېلىقى كۈنى كەچتە سانىيەنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەتلەر-نى ئاڭلاپ ، دەسلەپ ھەيران بولۇشتى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ، تۇر-مۇش تولىمۇ گۈزەل ۋە ساپ ، كىشىلەر قەلبى ئادىللىق بىلەن رەھىمدىللىككە تولغان بولۇشى كېرەك ئىدى . شۇڭا ، ئۇلار ھا-ياتلىق ئالىمىدە قاسىم قىڭغىرغا ئوخشاش قارا كۆڭۈل دادىلار-نىڭ ، قۇتلۇققا ئوخشاش تەلۋە دوختۇرلارنىڭ ، ھېلىقى ئىككى مەستەك ئوخشاش شەھۋەتپەرەس لالىلارنىڭ بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى .

ئۇلار قاتتىق غەزەپلەندى ، سانىيەگە ئىچ ئاغرىتتى . يۈرەك يارىسىغا دەرمان بولدى . سانىيەنىڭ خۇددى ئۆزلىرىگە ئوخشاشلا ئاق كۆڭۈل ، ساددا ، ھالاللىقى ئۇلارغا يېقىپ قالغانىدى . شۇڭا ئۇ ، بىرنەچچە كۈنگىچە بۇ ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى بولدى ، ئۇلار سانىيەنىڭ بېشىغا قايتا كۈلپەت چۈشۈرمەسلىك ئۈچۈن تۈنۈگۈن ئۇنىڭ مۇشۇ ئۆيىدە داۋاملىق تۇرۇپ قېلىشىغا مەسلىھەت بەرگەنىدى .

— ھەربىرلىرىگە كۆپ رەھمەت ، — دېدى سانىيە يەنە بىر-قېتىم كۆڭۈل ئېيتىپ ، — ئاتا ـ ئانامدىن كۆرمىگەن ياخشىلىق-نى ھەربىرلىرىدىن كۆردۈم ، ئەمدى قايتاي ، مەن بۇ يەردە راھەت كۆرگىنىم بىلەن جامال قايغۇدا قالىدۇ .

سانىيە شۇ كۈنلەردە پۈتۈنلەي جامالنى ئويلايتتى ، ئۇنىڭدا ئۇنىڭ بىلەن ئۇنسىز مۇڭداشسا ، چۈشىدە ئۇنىڭ بىلەن بەختلىك مىنۇتلارنى ئۆتكۈزەتتى . بولۇپمۇ ، ئۇنىڭدا ھازىر پەيدا بولغان ئانا بولۇش تۇيغۇسى بۇرۇنقى مۇھەببەت ريشتىسىنى تېخىمۇ چىڭ-تىپ ، بولغۇسى پەرزەنتىنى بۇ ريشتىگە خۇددى بىر پارچە لەئلى ياقۇتتەك ئۆتكۈزۈپ قويغانىدى . شۇڭا ئۇ ، جامالنى تېزرەك كۆ-رۈشكە ، بۇ مېۋىسىنى ئۆز قولى بىلەن ئۇنىڭغا بېرىشكە ئالدى-رايتتى .

— بوپتۇ قىزىم ، كۆڭلىڭىز خالىغانىنى قىلىڭ ، — دېدى ئۆي ئىگىسى ئايال سانىيەنىڭ تىزۇغان چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ، — مەن ئەمىسە تاماقتا تۇتۇش قىلاي ، تاماقتىن كېيىن يولغا چىقىڭ !

سانىيە تاماقتىن كېيىن ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقاندا ، ۋاقىت پېشىنگە يېقىنلىشىپ قالغانىدى . ئۇ بازارنى كېسىپ ئۆتۈپ ، قارىۋاغ يېزىسىغا بارىدىغان توپلىق يول ياقىسىدىكى تەكشى ئۆسكەن تېرەك سايىسىنى بويلاپ ئىلدام يۈرۈپ كەتتى .

دەل مۇشۇ چاغدا ، جامال «روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى»نى ئىزدەپ تېپىپ دوختۇرلاردىن سانىيەنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىۋاتاتتى .

بازاردىكى كىچىككىنە بىر دوقمۇش ئىككىسىنى ئۇچراشتۇرماي ئىككى ياقتا ئايرىۋەتتى . ھەر ئىككىسى بىر - بىرىگە بولغان كۈچلۈك سېغىنىش بىلەن تېزرەك دىدارلىشىشقا ئالدىرايتتى ، لېكىن ئۇلار قانچە ئالدىرىغانسېرى بىر - بىرىدىن شۇنچە يىراقلىشىپ كېتىۋاتاتتى .

9

قاسىم قىڭغىر بېشىغا كەلگەن دىشۋارچىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قىز چوڭ قىلغانلىقتىن كۆردى .

«ھەي ! ... ، — دەيتتى ئۇ بەزىدە بېشىنى گىلدىڭشىتىپ ئۆز- ئۆزىگە ، — كونىلار ئوغۇل تۇغۇلسا بۆرە ، قىز تۇغۇلسا تۈلكە دەيدىكەن ، قىز دېگەن راستتىنلا تۈلكىگە ئوخشاش مەككار ،قۇۋۇ ئوخشايدۇ ، سانىيە دېگەن بۇ قىز تالاق ماڭا بىر دەردىسەر بولدىغۇ !... »

راست ، قاسىماخۇنۇمنىڭ بېشى پەقەت بىر ھەپتىلا تىنچىدى ، سانىيەنى قۇتلۇق ئېلىپ كەتكەن شۇ كۈنلەر ئىچىدە جامالمۇ

ئۇنىڭ ئۆيى ئەتراپىدا ئەگىپ پاراكەندە قىلمىدى ، سايىماخۇنمۇ ئەلچى ئەۋەتىپ كېلىن يۆتكەيمەن ، دېمىدى . قارىغاندا ، ئۇلار راستىنىلا سانىيەدىن ئۈمىد ئۈزگەندەك قىلاتتى . ئەھلى ـ جامائەتمۇ سانىيەنى «سارائ بولدى» دېگەن گەپكە ئىشىنىپ چوڭ كىچىك سورۇنلاردا بىر ـ ئىككى قېتىم غۇلغۇلا قىلىشىپ ، كېيىن تىنچىپ قېلىشتى . شۇنىڭ بىلەن قاسماخۇنمۇ قۇتلۇقنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپ ، ئۆز ـ ئۆزىدىن خۇشال ھەم خاتىرجەم ئۆتۈۋاتاتتى . لېكىن ، تۇنۇگۈن كەلگەن تۈيۈقسىز خەۋەر يەنە ئۇنىڭ بېشىنى قوچۇۋەتتى . خەۋەرنى قۇتلۇق ئەۋەتكەندى . ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، سانىيەنىڭ دوختۇرخانىدىن قېچىپ كەتكىنىگە بىرنەچچە كۈن بوپتۇ .

قاسماخۇننىڭ قىزىغا قاتتىق ئاچچىقى كەلدى . قارائ ، ئۇ ناكەسنىڭ بېشى چوڭلۇقىنى ! قىز بالا دېگەن قاقسا قوزۇق ، ئىلسا ئىلمەك بولۇشى كېرەك ـ دە ! قاسماخۇن ئەمدى ئۇنى نەدىن ئىزدەيدۇ ؟ ! ھىم ، توختا ! بۇ تۈزكور تېخى جامالنى تېپىپ ۋالغان بولمىغىيتتى ! ئەگەر شۇنداق بولسا ، ئەھلى ـ جامائەت بىلەن سايىم قاپاق ئالدىدا قاسماخۇنغا نى ئات ، نى نومۇس ! ...

قاسماخۇن ئاخىرىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى ، ساقال ـ لىرى تىك بولۇپ ، جاغال كۆزلىرى تېخىمۇ سۈرلۈك تۈسكە كىردى . ئۇ ئەمدى بىھۇدە خىياللارنى قويۇپ ، تېزدىن سانىيەنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى ئېلىش قارارىغا كەلدى .

شۇنىڭ بىلەن بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئات ـ ھارۋىسىنى جابدۇپ ، دەسلەپ قارىۋاققا كېلىپ جامالنىڭ ئۆيىنى تىڭ ـ تىكلىدى ، ئەتراپتىكى كىچىك بالىلاردىن سۈرۈشتىمۇ قىلدى ، بۇ يەردىن كۆچلى ئەمىن تاپقاندىن كېيىن ، ھارۋىسىنى داراڭشتىپ ناھىيىگە يۈرۈپ كەتتى . ئۇنىڭ قارىۋاغ يېزىسىدىن ناھىيە بازىرىغا قاراپ يولغا چىققان ۋاقتى دەل جامالنىڭ «توققۇز كۆز» لۇك بۇلاق بويىدا سەگىدەپ ناشتا قىلىۋاتقان ۋاقتى ئىدى .

هۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ، سىز بەلكىم بىر - ئىككى سائەت ئىلگىرى - كېيىن بولسىمۇ ، لېكىن بىرلا كۈندە بىرلا مەقسەت بىلەن بىرلا نىشانغا قاراپ يولغا چىققان بۇ ئۇچ يولۇچىنىڭ ئاخىرقى تەقدىرىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى پەملەپ بولغانسىز . شۇنداق ، ئەڭ دەسلەپ يولغا چىققان جامال «روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسى»دا ئىككى سائەت ئاۋارە بولۇپ ، ئاخىرىدا سانىيە-نىڭ بىرنەچچە كۈن بۇرۇن بۇ يەردىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئىبارەت باش - ئايىغى يوق شۇم خەۋەردىن ۋاقىپ بولدى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ نېرۋىلىرى سېزىمدىن توختاپ ، يۈرىكى شۇنداق قاتتىق سىقىلدىكى ، بىر ھازاغچە ئېسىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى .

سانىيە بولسا ، خۇددى يېڭىدىن ئۇچۇرما بولغان بوز تورغاي-دەك ، يېزىنىڭ نەمخۇش توپلىق يولىدا رەڭدار يىپەك كۆڭلەك-نىڭ ئېتەكلىرىنى يېيىپ ، بىردەم يۇگۈرۈپ ، بىردەم يورغىلاپ ، جامالنىڭ دىدارىنى تېزرەك كۆرۈشكە ئالدىراپ كېتىپ باراتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزىگە تۇنجى قېتىم مۇھەببەتنى چېچەك ئاچقان غېرىب كەپسى بىلەن شۇ كەپىنى جانلاندۇرۇپ ، ئۇنىڭغا ھاياتلىق ئىشقى بەخش ئەتكەن جامالنىڭ يېقىملىق سېيىماسىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . بۇ سېيىما خۇددى بىر پارچە نۇر چەمبىرىكىدەك ، ئۇنىڭ باش ئۇستىدىن ، كۆز ئالدىدىن نېرى كەتمەيتتى ، ئۇ يۇگۇرسە يۇگۇرەيتتى ، ماڭسا ماڭاتتى ، ئۇنىڭ كۆڭلى شۇنداق خۇشال ھەم ئازادە ئىدىكى ، ھازىر ئۇ مۇشۇ يول ئۇستىدە قانداقتۇر بىر پالاكەتچىلىكنىڭ ئۆزىگە قاراپ بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزمەيتتى ...

ئۇ يەنە يۇگۇردى ، بۇ يۇگۇرۇش ئۇنى پالاكەتچىلىككە تېزلا يېقىنلاشتۇردى ، پالاكەتچىلىك ئاخىر كۆرۈندى ، ئۇ دەسلەپتە يىراقتىن كېلىۋاتقان ھارۋىنى ، كېيىن بارا - بارا يېقىنلاپ كەل-گەن ھارۋا ئۇستىدىكى دادىسىنىڭ ۋەھىمىلىك چىرايىنى كۆردى ۋە خۇددى ئارقىدىن بىرى كۈچ بىلەن تارتقاندەك ، چىپچىدە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش بېكىتى

توختىدى ، غىڭشىپ ئېيتىۋاتقان ناخشىسىمۇ بوغۇزىغا كەپلىشىپ قالدى ...

قاسىم قىڭغىر تۆيىقى قىزىپ كەتكەن تورۇق ئايغىرنى تەسلىكتە توختىتىپ ، ھارۋىنىڭ ئۈستىدىلا سانىيەگە ۋارقىرىدى :

— ھارۋىغا چىق ! — دېدى ئۇ بۇيرۇق قىلىپ .

سانىيە دادىسىنىڭ ئەلپازىدىن ھېيىقتى ، ئىرادىسىگە بوي سۇندى . ھارۋا ئارقىسىغا قايتىپ ، كەلگەن يول بىلەن ئەمەس ، باشقا بىر يوللار بىلەن ئارچىلاپ يۈرۈپ كەتتى .

ھارۋا قارىۋاغ بىلەن كۆكقىرنىڭ چېگرىسىغا يېقىنلاشقاندا ، ئۇلار يول ئۈستىدىلا گۈلقىزغا يولۇقتى ، يولۇقتىيۇ ، ھەر ئىككىسى ياقىسىنى چىشلەپ ، كۆزىنى يۇمۇۋالدى . گۈلقىز يۈزىنى كۆك ، قىزىل رەڭدە ئالا - بۇلماچ بويۇۋالغاندى ، چاچلىرى خۇددى چەللىگە تاشلانغان يانتاقتەك پاخپىيىپ تۇراتتى .

قاسماخۇن ئاستا كۆزىنى ئېچىپ ، ئارقىغا قىيا باقتى ، گۈلقىز ھارۋىنىڭ ئارقىدىن قالماي قاسماخۇنغا قولىنى شىلتىپ : «شۇ ! ...شۇ ! ... قاتىلنىڭ ئۆزى شۇ !...» دېگىنىچە ئەگىشىپ كېلىۋاتاتتى . قاسماخۇن دەرھال دۇرۇت ئوقۇپ ئىكىكى تەرەپكە ھۇرۇشكە باشلىدى ۋە سانىيە ئاڭلىغۇدەك قىلىپ شۇنىرلىدى :

«خۇدايا ، پاكا پەرۋەردىگارا ! ساۋابقا دەلىل ، گۇناھقا بېخىل سادىق بەندەڭمەن ! يامان كۆز ، يامان سۆزلەردىن ساقلىغايسەن ، ئىلمەك قازا ، توقۇناق بالادىن ئاسرىغايسەن ! » ئۇ بىر تەرەپتىن شۇنىرلاپ ، بىر تەرەپتىن ئاتنى كۈچەپ قامچىلىدى ، تورۇق ئايغىر قۇلاقلىرىنى شىكتايتىپ سىلىق يورغىلاشقا باشلىدى . گۈلقىز يىراقتا قالدى .

قاسماخۇننىڭ يۈرىكى خىلىدىن كېيىن جايىغا چۈشتى . ئۇ گۈلقىزنىڭ ئۆزىگە ئەگىشىپ كېلىۋېلىشىدىن خىلىلا قورققاندى . خۇداغا شۈكرى ، ئاۋارىچىلىك يېرىم يولدا قالدى .

قاسماخۇن شۇ تاپتا ، ئۆز ۋاقتىدىكى بۇ كىلىندىن بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا قۇتۇلۇپ كەتكەنلىكىگە ناھايىتى خۇشال بولدى . تولىمۇ ئەقىللىق ئىش بوپتىكەن ـ دە ! بولمىسا ، قاسماخۇن بىلەن شاۋازنى نېمە كويلارغا سالاتتىكىن بۇ ساراڭ ! ...

قاسماخۇن هارۋىنى تېخىمۇ تېزلەتتى . سانىيە ياشقا تولغان كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ، گۈلقىزنى يەنە بىر كۆرۈۋېلىش نىيىتىدە پات ـ پات ئارقىغا قاراپ قوياتتى ، ئەمما گۈلقىز كۆزدىن غايىب بولغانىدى ، ئۇنىڭ قىياپىتى ، هەركىتى ، سۆزى سانىيەنىڭ قەلبىدە شىددەتلىك بىر دولقۇن قوزغىدى . ئېچىنىش بىلەن پىغانغا تولغان بۇ دولقۇن ئاخىر ئۇنى پۈتۈنلەي ئۆز ئىقتىدارىغا ئەرق قىلىۋەتتى ...

10

نازۇ نېمەتلىك ياز ئايلىرى ئاخىرلىشىپ ، بەركەتلىك كۈز ئايلىرى كەلدى . قارىۋاغ بىلەن كۆكقىر يېزىسىدىكى دېھقانلار مول ـ هوسۇل تەنتەنىسى بىلەن خۇشال ئىدى . پۈتۈن يېزا كۈندۈزى قىز ـ يىگىتلەرنىڭ توي ـ مەركىسى بىلەن جانلانسا ، كېچىسى مەشرەپ بىلەن قىزىپ كېتەتتى . لېكىن ، بۇ خۇشاللىق بىلەن هۇزۇر ـ هالاۋەت پەقەت ئىككىلا ئائىلىگە نېسىپ بولمىدى ، ئۇلار تېخىچە بىر ـ بىرىگە ماي تارتىپ ، پەيتى كەلسە بىر ـ بىرىنى يەۋېتىدىغاندەك ئەلپازدا يۈرۈشەتتى . سايىماخۇن هەر قاچە قىلىپمۇ جامالنى سانىيەنىڭ سۆزىنى بېرىۋېتىشكە كۆندۈرەلمىدى ، ئۇ بىر قېتىم سىلىق ـ سىپايىلىك بىلەن :

— ئوغلۇم ، شاۋازمۇ سىڭلىڭنى «ئۇچ تالاق» قىلىپ تۇغۇپ گەشتى ، سەنمۇ بىر ئېغىز گېپىڭنى ئايىمىغىن ، سانىيە ئەمدى بىزگە ئاش بولمايدۇ ، قاسىم قىڭغىر بىلەن بولغان قۇدا ـ باجىلىقىمىز ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا مۇشۇ يەردە تۈگىسۇن ، ساڭا

www.uyghurkitap.com

يەنە قىز دېگەننىڭ خۇۋەينىسىدىن ئېلىپ بېرىمەن ! — دېيىدى جامال قىلچە دۇدۇقلىماي :

— دادا ، ھېممىتىڭگە رەھمەت ! لېكىن مەن ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا سانىيەدىن ئايرىلمايمەن ! — دەپلا گەپنى ئۇزۇۋەتتى.

سايىماخۇن يەنە بىرنەچچە قېتىم ھەرخىل يوللار بىلەن بۇ گەپنى تەشكەن بولسىمۇ ، لەۋزى شامالغا مۇشت ئاتقاندەكلا بىھۇدە كەتتى . كېيىنچە ئۇ ئوغلىغا قېيداپ گەپ - سۆز قىلمايدىغان بولۇۋالدى ، جامالمۇ ئۆزىنىڭ خاس ھۇجرىسىدا يېتىپ - قوپۇپ ، ئۆز ئىشى بىلەن يۈرۈۋەردى . ئۇ ھېلىقى كۈنى ناھىيىدىن سانىيە - نىڭ ئىز - دېرىكىنى ئالالماي قايتىپ كېلىپ ئىككى ھەپتىگىچە ئەس - ھوشىنى بىلەلمەي يۈردى . سانىيەنىڭ بۇنداق جىممىدە يوقاپ كېتىشى ھەتتا ئۇنى بەزىبىر ئەندىشىلىك خىياللارغىمۇ سېلىپ قويدى . ئەنە شۇنداق ئېغىر جۇدالىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، جامال كۆكتېر يېزىسىدىكى يېقىن بىر تونۇشى ئارقىلىق سانىيە - نىڭ ساق - سالامەتلىكىدىن ، لېكىن ، دادىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ قاتتىق نازارىتى ئاستىدا ئۆيدىن سىرتقا چىقالماي يۈرۈۋاتقانلىقى - دىن خەۋەر تاپتى . ئۇ شۇ كۈنىلا كۆكتېرغا بېرىپ ، خېلى ۋاقىت - قىچە سانىيەنىڭ ئۆيى ئەتراپىنى ئايلاندى . لېكىن شۇنچە كۈتۈپمۇ مەھبۇبىسىنىڭ يېقىملىق چىرايىنى كۆرەلمىدى ، تەشنالىق ، تە - قەززالىق ئۈنىڭغا تەڭداشسىز كۈچ بېغىشلىدى ، ئۇ گۈگۈم ۋاقتى بىلەن سانىيەنىڭ ئۆيىگە كىردى ، ھويلىدا شاۋاز قوناق سوقۇپ ئولتۇرانتى ، ئۇ دەسلەپ ئەندىكىپ ، كېيىن سوغۇققىنە سورىدى :

— ئېزىپ قالدىڭمۇ ؟ !

جامال ئۆزىنى بېسىپ ، ئۈدۈللا جاۋاب بەردى :

— سانىيەنى كۆرگىلى كەلدىم ...

— سانىيەنى ؟ !

ئۇلار بىر - بىرىگە چوڭە خورازدەك ھۇرپەيدى ، جامال ئاچچىقىدا دېدى :

— سانىيە تېخى مېنىڭ ئەمرىمدە ، ئۇنى سىلەر جىنايەتچى-دەك ئۆيگە قاماپ قىيناۋاتىسىلەر ، مېنىڭ ئۇنى ئەكېتىش ھوقۇ-قۇم بار .

— ھوقۇقۇم ؟ ! — جامالنىڭ ھويلىغا كىرگەنلىكىنى سەز-گەن قاسىماخۇن دەسلەپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن تىڭ - تىڭلاپ كېيىن تاقەتسىزلىك بىلەن ھويلىغا چىقتى ، — قېنى سېنىڭ شۇ ھوقۇقۇڭ ، مەن بىر كۆرۈپ باقاي ، قولۇڭدا جاڭزاڭ بارمۇ ياكى ھۆكۈمەتتە داڭزاڭ بارمۇ ؟ بىلىپ قوي ، بىزنىڭ قايچا قۇدىلىقىمىز ئاللىقاچان تۈگىگەن ، سانىيەمۇ سېنىڭ ئەمرىڭدە يوق .

— قاسىم ئاكا ، ئۇنداق دېمەڭ ، — دېدى جامال يېلىنغان-دەك مىسكىن ئاۋازدا ، — شەرىئەت ئالدىدا گۇناھكار بولىسىز .

قاسىم قىڭغىر تېخىمۇ چىچاڭشىدى :

— شەرىئەت ئالدىدا مەن ئەمەس ، سەن گۇناھكار ، ئەمرىڭ-دىن چىقىپ كەتكەن بىر نامەھرەمنى قوغلاپ يۈرۈش گۇناھ بولماي نېمە ؟ !

جامال بىردىنلا غەزەپلىنىپ قاسىماخۇنغا تىكىلدى :

— سانىيە قاچان مېنىڭ ئەمرىمدىن چىقىپتۇ ؟

قاسىماخۇن مەسخىرە ئارىلاش دىمىغىنى قېقىپ قويدى :

— سەنغۇ ئادەم ، ھايۋان چېغىدا ئەركەكلىرى چىشلىرىنى باقىدۇ ، ھويلاڭدىكى خورازنىڭ مېكيانلىرىغا دان تېپىپ بەرگەن-لىكىنى كۆرمىگەنمۇ سەن ؟ ! سانىيەنىڭ بۇ ئۆيدە تۇرغىنىغا مانا بۇگۈن سەكسەن يەتتە كۈن بولدى ، بۇ جەريانىدا ئاغرىدى ، دوختۇردا ياتتى ، يېدى ، كىيدى ، سەن ئۇنىڭغا بىر تىيىنلىق شاپائەت قىلدىڭمۇ ؟ ! تېخى ئەمرىمدە دەيدا ؟ ! سىلەر ھازىر نىكاھى ھارام !

— ئۇنى ئۆزىڭىز ئېلىپ قېچىپ ، ئۆزىڭىز ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ ، ئەمدى ماڭا دوڭگىمەكچىمۇ ؟ — دېدى جامال بوغۇلۇپ ، — سىلەر مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىمىساڭلار ، ئاڭلايدىغان

www.uyghurkitap.com

يەرگە بارىمەن .

جامال ئەتىسى سۈبھى بىلەن تەڭ يولغا چىقىپ ، چۈشكە يېقىن ناھىيىلىك سوت مەھكىمىسىگە باردى ، لېكىن ئۇ مۇناسىۋەتلىك كادىرلار بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋاللاشقىچە ئارىلىقتا ، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىدە تەرجىمانلىق قىلىدىغان مەھەللىدىشى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ، ئەسلىدىكى نىيىتىدىن تېزلا يالىتايدى .

— ئىككى ئائىلە قۇدا چۈشكەن چاغدا ، قىزلار قانۇندا بەلگىلەنگەن ئەڭ تۆۋەن نىكاھلىنىش يېشىغىمۇ يەتمەپتىكەن ، — دېدى تەرجىمان جامالغا چۈشەندۈرۈپ ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە ، نىكاھنىمۇ تىزىملاتماپتىكەنسىلەر ، ئەمدى ماجىرالاشقاندا بۇ يەرگە كىرسەڭ ئۆزۈڭ تۆتۈلۈپ قالارسەنمىكىن ! ھەر ھالدا ئويلىنىپ باق .

جامال راستتىنلا ئويلىنىپ قالدى ، دېمىسىمۇ ، ئۇلارنىڭ تويى پۈتۈنلەي قانۇندىن خۇپىيانە ھالدا بولغان . ئۆز ۋاقتىدا قانۇننى پىسەنت قىلماي ، ئەمدى باشقا كۈن چۈشكەندە ئۇلارنى مالال قىلسا نېمە بولماقچىدى ؟ ! جامال باش - ئۇچى يوق خىيالارغا پاتقان ھالدا ناھىيە بازىرىنى ئىككى قېتىم ئايلىنىپ چىقتى . كەچكە يېقىن بىر قاچا ئاشمانتا بىلەن قورسىقىنى تويغۇزۇپ ، يەنە يولغا راۋان بولدى ، ئۇ ئۆيگە كەلگۈچە ئويلاندى ، تولا ئويلاپ باشلىرىمۇ ئاغرىپ كەتتى . «توۋا ، يول شۇنچە كەڭ بولسىمۇ ، ئاياغنىڭ كىچىكلىكىدىن پۈت ئاغرىتىۋاتقىنىنى ؟ ! بولدى بۇنداق ئاياغنى سېلىپ تاشلاش كېرەك ! جاھان كەڭرىغۇ ! ؟ سانىيە ھاياتلا بولىدىكەن ، تۇرمۇشىمىزنى جاڭگالدا بولساقمۇ ، چارھار باغدىكىدەك ئۆتكۈزەلەيمىز ، ھازىر دېھقان ئۇچۇن يول كەڭرى . »

جامال ئۆزى بىلەن سانىيەنىڭ ئالدىدا پەقەت بىرلا يول قالغانلىقىنى ھېس قىلدى ، بۇ يول قېچىش ئىدى . بۇنىڭ ئۇچۇن ئەلۋەتتە ئاز - تولا راسخوت كېرەك ، جامال شۇ كۈندىن باشلاپ

بىرئاز پۇل غەملەش كويىدا باش چۆكۈرۈپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتى .

بۇنداق خىياللار قاسىماخۇننىڭمۇ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ يۇ-رەتتى . ئۇ ھېلىقى كۈنى جامالنىڭ ھويلىغا بۆسۈپ كىرگەنلىكى-دىن خېلىلا چۆچۈپ قالدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەرز - شىكايەت قىلىش توغرىسىدا بېشارەت بەرگەنلىكى تېخىمۇ بىئارام قىلىپ قويدى ، كىم بىلىدۇ ، بىرەر سوتچى ئىچ - باغرى ئېرىپ ، ئۇنىڭغا خەيرخاھلىق قىلىپ قالسا ، چوڭ ئىش بولمىغان تەقدىر-دىمۇ ، سانىيەنى قوشۇپ بەرسە قانداق قىلغۇلۇق ؟ ! ئۇ چاغدا قاسىماخۇنغا ئاتا چىرىغى يېنىۋاتقان بۇ قەدىم جاي تۆگۈل ، پۈتۈن كۆكقىرمۇ ھارام بولىدۇ . ئۇ چاغدا سايىم قاپاقنىڭ ئېشىكى تۆت چىشلىق بولۇپ ، تېرىسىگە سىغماي قالىدۇ - دە ، يائاللا ! ئۇ كۈنلەرنى خۇدا كۆرسەتمىسۇن !

قاسىماخۇننىڭ كۆڭلىگە ھەرخىل پىلانلار كەلدى . سانىيەنى يىراقتىكى تۇغقانلارنىڭكىگە ئاپىرىۋېتىش كېرەكمۇ ياكى قۇتلۇق-تىن يەنە بىر قېتىم ياردەم سوراش كېرەكمۇ ؟

ھەر ئىككىسى ئۇنىڭ كۆڭلىگە خوپ كەلمىدى ، يىراققا ئاپىرىۋەتسە ، ئۇنىڭ ئىككى پۇتى ساق ، يەنە قېچىپ كېلىشى ياكى جامال دېگەن ھېلىقى رودۇپاي يېپىشىۋېلىشى مۇمكىن . قۇتلۇققا تۇتۇپ بەرسە ، بۇ قېتىم سانىيەنى ئۇنىڭ «ساراڭلار دوختۇرخانا-سى »غا يانقۇزۇشى مۇمكىن ئەمەس ، ئۆتكەنكى ئىش ئۈچۈن قۇت-لۇق ئاز ريىازەت چەكتىمۇ ؟

مانا شۇنداق خىياللار بىلەن قاسىماخۇننىڭ بېشى قېتىپ تۇرغان چاغدا رەۋنخان جالداق كىرىپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ۋاللىدە يورۇتۇۋەتتى . ئۇ «سۇلتان سۇزۇك » دەپ ئاتىلىدىغان چەت ناھە-يىلىك بىر بويتاققا ئەلچى بولۇپ كەلگەنىدى . بۇ خەۋەر قاسىما-خۇننى يېقىندىن بېرى كۆتۈۋاتقان مەقسىتىگە يەتكۈزدى ، بولغۇ-سى كۈيئوغۇل ئۇنىڭغا يات ئەمەس ئىدى . ئۇلار بۇنىڭدىن ئىككى

www.uyghurkitap.com

ھەپتە بۇرۇنقى قاينىاق بىر بازار كۈنى تاسادىپىي ئۇچرىشىپ ، ئاخىرىدا خېلى يېقىن تونۇشلاردىن بولۇپ قالغانىدى . ئۇ كۈنى قاسىماخۇن ئېشىكىنى سېتىپ ئورنىغا ئات ئېلىش ئۈچۈن ئۇلاق بازىرىنى ئايلىنىپ يۈرەتتى ، ئېشەكنى سانتقان بولسىمۇ ، تېخى كۆڭۈلدىكىدەك ئات ئۇچرىمىدى ، ئۇ ، ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن تىقما ـ تىقماق بولۇپ كەتكەن شاۋقۇنلۇق بازارنى كېزىپ يۈرۈپ ، ئاخىرىدا ياخشى بىر ئاتنىڭ ئوستىدىن چۈشۈپ قالدى ، قېرى بېدىك ئۇنى سۇلتان سۇزۇك بىلەن ئۇچراشتۇردى . سۇلتان سۇزۇك قولىدىكى تورۇق ئايغىر قاسىماخۇنغا يارىدى ، ئۇلار باھادا پۇتۇشكەن بولسىمۇ ، لېكىن قاسىماخۇننىڭ يېنىدىكى پۇل كەملىدى ، شۇ ئارىدا تورۇق ئايغىرنىڭ خېرىدارى كۆپەيىپ ، نەق پۇل سانايدىغانلار بىرنەچچىگە يەتتى ، قاسىماخۇننىڭ يۈرىكى ئېچىشتى . ئۇ ئەتراپقا شۇنچە بويۇندىغان بولسىمۇ تۆت تەڭگە قەرز بەرگۈدەك تونۇش ئۇچرىمىدى ، شۇ چاغدا سۇلتان سۇزۇك مەرد لىك قىلىپ ، قاسىماخۇننىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈۋەتتى .

— بولدى ، ئاتنى دەسلەپ خېرىدار بولغان مۇشۇ ئادەمگە ساتتىم ، — دېدى ئۇ چۈپۈرلۈق مەيدىسىگە ئۇرۇپ ، — پۇلى كەم بولسا ئۆيدىن ئېلىۋالاي .

قاسىماخۇن گۇلقەلىرى ئېچىلىپ ، گىدەيگەن ھالدا ئاتنى يېتىلەپ ئۆيگە ماڭدى ، ئۇ يول ئوستىدە سۇلتان سۇزۇكنىڭ مەردلىكىنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ ، ئۇنىڭ چەت ناھىيىدىن تۇغقان يوقلاپ كەلگەنلىكىنى ، تۇغقىنى كۆكقىرنىڭ يۇقىرىسىدىكى «تال قويرۇق» دېگەن يېزىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈدى .

— بىر يۇرتلۇق چىقىپ قالدۇق ، — دېدى ئۇ ئاخىرىدا خۇشامەت بىلەن ، — تېگى ـ تەكتىنى سۇرۇشتۇرگەندە ، مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ ئۇممەتلىرىنىڭ ھەممىسى بىر تۇغقان دېسىلە . ئۇلار كۈن قايرىلغاندا ئۆيگە كەلدى . قاسىماخۇن سۇلتان

سۇزۇكنى كاتتا ئىلتىپات بىلەن كۆتۈۋالدى ۋە شۇ كۈنى «كېتەي» دېسىمۇ ئۇنىماي قوندۇرۇۋالدى . سۇلتان سۇزۇك ئەتىسى مۇ بۇ ئۆيىنىڭ ئەتىۋارلىق مېھمىنى بولدى ۋە بۇ جەريانداا سانىيە بىلەن ئىككى -ئۈچ قېتىم دوقۇرۇشۇپ ، ئۇنىڭغا كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇ ئۇستىلىق بىلەن ئۇنى - بۇنى سۆزلاپ يۇرۇپ ، سانىيە-نىڭ تېگى - تەكتىنى بىلىۋالدى ، شۇنىڭ بىلەن قاسىماخۇنغا تېخىمۇ سۇركىلىپ يېقىنچىلىق قىلدى ، ھەتتا شەھەردىن ئەرزان باھادا خىمىيىۋى ئوغۇت ، ئات ھارۋىسىنىڭ رېزىنكە چاقى قاتار-لىق نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرىشكە ۋەدە قىلدى ، بۇنى ئاڭلىغان قاسىماخۇن خۇددى خىزىرغا يولۇققاندەك ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋا-نە بولۇپ يۇردى . سۇلتان سۇزۇك كېتەر چاغدا قاسىماخۇن ئالدى-راپ - تېنەپ :

— ئۇكام سۇلتانجان ، ھېلىقى كەم قالغان تىزىنى ئاپچىقىپ بېرەي ، — دېۋىدى ، سۇلتان سۇزۇك دەرھاللا :

— قاسىم ئاكا ، شۇنىمۇ ئېغىزغا ئېلىپ يۈرەملا ، بىز ئەمدى تونۇشتۇق ، كېيىن تۇغقان بولۇپ كېتەمدۇق تېخى ، — دېدى .

بۇ گەپ قاسىماخۇنغا بەكمۇ ياقتى ، ھېلىغۇ يۈز نەچچە كوي ئىكەن ، بىرنەچچە موچەن بولسىمۇ ، ئۆز چۆنتىكىدە قالغىنى ھايان - دە .

سۇلتان سۇزۇك خوشلىشىپ كەتتى ۋە ئۈچ - تۆت كۈن ئۆتمەيلا يەنە كېلىپ مېھمان بولدى ، پاراڭ ئارىلىقىدا ئۆزىنىڭ بويتاقلىقىنى ، يېزىدىن ئۆيلىنىش نىيىتى بارلىقىنىمۇ ئالاھىدە ئۇقتۇرۇپ ئۆتتى .

قاسىماخۇن بۇ گەپلەرنىڭ تېگىگە يېتىپ ، سۇلتان سۇزۇك-نىڭ مۇددىئاسى نېمىدە ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن بولسىمۇ ، كۆڭ-لىدىكىنى ئوچۇق ئېيتماي يەنىلا ئۇنىڭ ئۆزى ئېغىزلىنىشىنى كۈتۈش قارارىغا كەلگەنىدى .

مانا ، بۈگۈن ئۇنىڭ كۈتكەن كۈنى كەلدى ، كەلگەنىمۇ دەل

جايىدىن كەلدى ، بۇ خېرىدار ئۇنىڭغا بەكمۇ ياقاتتى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ بۇ يەردىن ئىككى يۈز نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتا تۇرىدىغانلىقى ، ئىش ـ ئوقىتىنىڭ جايىدا ، يەتتە ئەزايى ساق ، مەردىر ئادەم ئىكەنلىكى ئۇنى تولۇق قانائەتلەندۈرەتتى .

ئۇچ كۈن ئىچىدە يەڭ سودىسى پۈتتى ، نىكاھ ئوقۇلىدىغان ئاخشىمى سانىيە ئۆزىنىڭ يات بىرىگە تېگىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، دادىسىنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئاتتى :

— دادا ، جېنىم دادا... ، — دېدى ئۇ قار ـ يامغۇردەك تۆكۈلۈپ ، — قىزلىرىغا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن ، مېنى ئۆز ئىختىيارىمغا قويسىلا ، مەن ھازىر يالغۇز ئەمەس !

قاسىماخۇن ئۇنى ياۋاشلىق بىلەن بەزلىدى :

— قىزىم ، قىز دېگەن خان كۆڭرۈكى ، پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى ئۆتۈۋېرىدۇ ، نەدە بولساڭمۇ بىر ئەرنىڭ قولىدا بولسەن ، ئەمدى جامالنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىپ ، خۇدا قوشقان بۇ جۈپتۈڭنى قوبۇل كۆر .

— دادا ، مەن جامالدىن ئايرىلالمايمەن ... ئۇ...

قاسىماخۇن ئۇنى قوپاللىق بىلەن سىلكىۋەتتى :

— تولا كاپشىما ، سەن ئايرىلالمىساڭ ، ئۇ سەندىن ئاللىقاچان ئايرىلدى ، — دېدى ئۇ ۋە تۆش يانچۇقىدىن بىر قەغەزنى چىقىرىپ پۇلاڭلاتتى ، مانا بۇ جامالنىڭ سېنىڭ سۆزۈڭنى بېرىپ يازغان خېتى !

سانىيەنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ، بېشى قايغاندەك بولدى ، خىرەلەشكەن كۆزىگە گويا دادىسى ھېلىقى قەغەزنى پۇلاڭلاتقان پېتى قاقاقلاپ كۈلۈپ ، ئەتراپىدا ئايلىنىۋاتقاندەك ، ھەتتا بەزىدە ، باش ئۇستىدە چۆرگىلەپ ئۇچۇۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى ...

ئەتىسى كەچقۇرۇن نىكاھ پاتىھەسى ئوقۇلدى ، قوشنا يېزىدىن تەكلىپ قىلىنغان ئۆچكە ساقاللىق قېرى موللا ئالدىغا كەلتۈرۈلگەن بىر لېگەن گۆشلۈك پولۇ بىلەن بىر يەكتەكلىك

پاكچۇنىڭ خۇشاللىقىدا ئىشنى تەپمە ھالال تۇگەتتى .

نىكاھدىن كېيىن يېڭى كۆيئوغۇل كېتىشكە ئالدىرىدى ، قاسىم قىڭغىر مۇشۇنى كۆتۈپ تۇراتتى ، ئۇ كۈندۈزى كۆيئوغۇلىنى ئوبدان مېھمان قىلىپ ، كەچ كىرگەندە ، ھارۋىنى جابدۇپ شاۋازنى ناھىيىگىچە ئاپىرىپ قويۇشقا بۇيرۇدى . باش - كۆزى قېلىن چۈمكەلگەن سانىيە ھارۋىغا چىقىرىلدى ، يېڭى كۆيئوغۇل ئۇنىڭ يېنىدا چوقچىيىپ ئولتۇردى . ھارۋا قوزغىلىدىغان چاغدا ، ناۋاتخان «خوش قىزىم ، خۇدايىمغا تاپشۇردۇم ! ... » دەپلا بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى ، سانىيە بولسا ئۇن - تىنسىز ئولتۇراتتى ، ئۇ يىغلىمىدى ، گەپ - سۆزمۇ قىلمىدى ، خۇددى قاتۇرۇپ قويغان مومياەك جىمجىت ئىدى ، قېلىن رومال ئۈستىدىن ئۇنىڭ يۈز ئىپادىلىرىنى كۆرۈشمۇ مۇمكىن بولمايتتى ، لېكىن ئۇنىڭ بەزى - بەزىدە چوڭقۇر «ئۇھ» تارتىپ قويۇشىدىنلا كۆزى ئەمەس ، بەلكى يۈرىكى ، ھەتتا پۈتۈن ۋۇجۇدى خۇددى لۆمۈلدەپ تۇرغان بۇلاق كۆزىدەك ئۇنسىز يىغلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى .

ھارۋا قوزغالدى ، قاسىماخۇن يەلكىسىدىن خۇددى بىر پاتمان تۇگمەن تېشى ئېلىپ تاشلانغاندەك ، يېنىك «ئۇھ» تارتىپ قويدى ، ناۋاتخان بولسا ، پۈت - قوللىرىنى مىدىرلىتىشقىمۇ ماجالى يەتمەي ، دەرۋازىغا يۆلەنگىنىچە تۇرۇپ قالدى .

يېڭى ئەر - خوتۇن ناھىيە بازىرىدىن ئەتىسى ئەتىگەندە تراكتورغا ئولتۇرۇپ ، ۋىلايەت مەركىزىگە قاراپ يولغا چىقتى . شاۋاز ئۇلارنى يولغا سېلىۋېتىپ ئۆيگە قايتتى ، تراكتوردا ئۇلاردىن باشقا يەنە ئون نەچچە يولۇچى بار ئىدى ، پورپاك توپىلىق يول تۇگەپ ، ئىككى تەرىپى سۇۋادان تېرەكلىك تېقىر يولغا چىققاندا ، يولۇچىلار خېلى جانلىنىپ ، بەزىلىرى قىزىق پاراڭغا چۈشتى ، بەزىلىرى ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى ، سانىيەنىڭ ئوك يېنىدا ئولتۇرغان ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئەر كىشى تراكتورنىڭ

سىلكىشىگە تەڭكەش قىلىپ ، دەسمىغىدا غىڭشىغىنىچە ناخشا ئېيتتى :

قاشنى قاشقا ئۇلىسا ،
بۇغدايغا باغلىق بولغۇدەك .
يېڭى يار تۇنقان كىشى ،
سەۋدايى ئاغرىق بولغۇدەك .

ئۆرگىلىدۇ پەلەك ،
چۆرگىلىدۇ خەمەك .
كىمنىڭ يارىسىز ،
چوكان سېكىلەك ؟

سانىيەنىڭ مۇزدەك يۈرىكى يەنە ئىللىشقا ، سەزگۈسىنى يوقاتقان نېرۋىلىرى ئاستا ـ ئاستا قوزغىلىشقا باشلىدى .

شۇ چاغ ئۇنىڭ قورسىقىدا — يۈرىكىنىڭ ئاستىنقى تەرىپىدە كىچىككىنە بىر جان خۇددى بېلىقنىڭ پىلتىڭلىغىنىدەك يېنىك بىر تەۋرىدى ـ دە ، ئۆتۈپ كەتتى ، سانىيەنىڭ چىرايى بىر نەچچە كۈندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئوماققىنە ئېچىلدى ، ئۇ راھەتلەنگەندەك بىر دەقىقە كۆزىنى يۇمدى ، لېكىن بۇ ھالەت ئۇزۇنغا بارمىدى ، تراكتورنىڭ ئالدى تەرىپىدە ئولتۇرغان خۇشخۇي بىر جۈۋاننىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى يەنە ئۇنىڭ كەيپىنى بۇزۇۋەتتى .

غېرىبلىق ناخشىسى ئېيتسام ،
كۆزۈمدىن توختىماس قان ـ ياش .
ئېچىلماي توزىدى غۇنچەم ،
بېشىمنى ئورىدى ئاق چاچ .

سانىيەنىڭ كۆزىگە غىللىدە ياش كەلدى ، ئۇنىڭ قورۇپ

كەتكەن چاناقلىرى يەنە نەملەشتى . ئىككى تامچە ياش ئاستا ـ ئاستا سىرغىپ ، ئۇنىڭ قاتمۇ قات گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىگە كېلىپ سىڭدى . بۇ ياش ئاز بولسىمۇ ، لېكىن شۇنداق ئاچچىق ئىدىكى ، سانىيە لەۋلىرىنى يىمىرىۋېلىشقا مەجبۇر بولدى .

بىر يولۇچى يەلكىسىگە ئېسىۋالغان كىچىك رادىئوسىنى ئېچىۋەتتى . رادىئودىن دەسلەپ يېقىملىق ، شوخ تەمبۇر ساداسى ، كېيىن مەردانە ناخشا ئاۋازى ياڭرىدى ، ئاخىرىدا قىزغىنلىق خەۋەرلەر بېرىلدى . بۇ خەۋەرلەر ئىچىدە دىكتورنىڭ ئالاھىدە تەنتەنىلىك ئاۋاز بىلەن : «ھازىر مەملىكەت بويىچە ئايالىلاردىن ئۆلكە باشلىقى ، مۇئاۋىن ئۆلكە باشلىقى بولغانلار يەتتىگە يەتتى» دېگەن خەۋىرى سانىيەنى قىزىقتۇردى . ئۇ قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ، خەۋەرنىڭ ئاخىرىغا قۇلاق سالدى . «جياڭسۇ ئۆلكىسىدىكى گۇ ـ شۇلىيەن جۇڭگو بويىچە تۇنجى ئايال ئۆلكە باشلىقى ھېسابلىنىدۇ ... »

سانىيە رادىئودىن خۇددى ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاۋاتقاندەك پەخىرلىنىپ كەتتى ، ھېلىقى ئۆلكە باشلىقى ھەدىسىنى كۆز ئالـ دىغا كەلتۈرۈپ ، ئۇنىڭ بىلەن سىرداشقۇسى كېلدى . ئۇنىڭغا نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىنى ئويلىدى . ئۇنىڭ نەزىرىدە ، بۇ ھەدىسى گەرچە ناھايىتى سالاپەتلىك ، ناھايىتى گۈزەل ، ناھايىتى چىرايـ لىق بولسىمۇ ، لېكىن قىلچىمۇ قورۇنماستىن :

«شۇلىيەن ھەدە ، ئايالىلاردىنمۇ سىزدەك قابىللار چىقىدىكەنـ غۇ ؟ ! بىز نېمانچە ئاجىز ؟ ! مەن سىزنىڭ بىز ئۇچۇن كۆپرەك قايغۇرۇپ ، جەمئىيەتنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدا تېخى ماڭا ئوخـ شاش ، گۈلقىزغا ئوخشاش شۇم تەلەيلەرنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇماسـ لىقىڭىزنى سورايمەن ! ... »

رادىئودىن بېرىلگەن ئىككىنچى خەۋەر ئۇنى ھەيران قالدۇرـ دى . ئۇنىڭدا ئەنگلىيىلىك ئون ياشلىق بىر قىزچاقنىڭ ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ سان شىيۇس ئىنستىتۇتىغا ئىمتىھان بەرگەن بەش يۈز ئوتتۇز ئوقۇغۇچى ئىچىدە ماتېماتىكا نەتىجىسى ئەڭ

www.uyghurkitap.com
كتاب تورىكتى

ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئوقۇش ياردەم پۇلىغا ئىگە بولغانلىقى خەۋەر قىلىنغانىدى . سانىيەنىڭ كۆڭلى غەش بولدى . ئۇ ئۆزىنى بىلەن ھېلىقى قىزنى سېلىشتۇردى ، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاھايىتى بەش ياشلا پەرق بار ئىدى . تېخى سانىيە ئۇنىڭدىن چوڭ تۇرۇپ ، ئۇنىۋېرسىتېت تۈگۈل ، ئوتتۇرا مەكتەپكىمۇ ئىمتىھان بېرىپ باقمىدى . ئەمدى ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقاي دېگەندە ، دادىسى : «قىزىم ، ئىمانىڭ سۈسلىشىپ كەتمىسۇن ، ئەمدى داۋۇت قارىمىنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇ دۇنيالىق ئوقۇشنى ئوقۇغىن !... » دەپ يېزا ئىمامىنىڭ قولىغا تۇتۇپ بەرگەنىدى .

سانىيە ھېلىقى ئون ياشلىق چەت ئەللىك قىز ئالدىدا ئۆزىنى بەكمۇ ئەرزىمەس ھېس قىلدى . ئون ياشلىق قىز ئىلىم - پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە قاراپ ئىلگىرىلەۋاتسە ، سانىيەچۇ ؟ ! ئۇ نەگە قاراپ ئىلگىرىلەۋاتىدۇ ؟ !

سانىيەنىڭ دېمى سىقىلغاندەك بولدى ، ئۇ بېشىغا پۈركەلگەن رومالنى ئاستا ئۈستىگە تارتىپ ، يۈزىنى قىيا ئاچتى ، ئۇدۇلىدا ھېلىقى «ئېرى» مۇگدەپ ئولتۇراتتى ، سانىيە تۇنجى قېتىم بۇ مەخلۇققا يۈزمۇ يۈز تىكىلىپ قارىدى . «ئېرى» قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى خۇددى تېرىق توشقۇزۇلغان تۇلۇمدەك دىققاق ، سېمىز بىر ئادەم ئىدى . ئۇ ئاپتاپتا كۆيگەنلىكتىنمۇ ياكى كېسەللىكتىنمۇ ، ئىشقىلىپ شۇنداق قارىداپ كەتكەنىدىكى ، بىرلا قارىغان كىشىگە بەئەينى جاڭگاللىقتىكى ئوت كەتكەن توغراقنىلا ئەسلىتەتتى . سانىيە ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپلا بېرگەندى ، سۇلتانىنىڭ سارغىيىپ ، داتلىشىپ كەتكەن ھىڭگاڭ چىشلىرى بىلەن كۆكسىپ كەتكەن كالپۇكلىرى ، خۇددى كۈيە چۈشكەن بىر پارچە ئەسكى كىگىزنى چاپلاپ قويغاندەك كۆرۈنىدىغان چۈپۈرلۈق مەيدىسى بىلەن ئوڭ مەڭزىدىكى ئورغاقسىمان پىچاق تاتۇقى ئۇنىڭ كۆڭلىگە يامان بىر ئادەمنىڭ ۋەسۋەسىسىنى سالدى . سانىيە ئۇنى «ئېرىم» دەپ تەسەۋۋۇر قىلىش تۈگۈل ، يول ئۈستىدىكى ئۆتكۈنچى ھەمراھ دەپ ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى . ئۇ ئەنە شۇنداق ئادەمسىمان بىر مەخلۇققا تېخى ھېلىلا يۈرىكىنىڭ

ئاستىدا تەۋرىگەن جاننى — ئۆزىنىڭ بۇ دۇنياغا كۆز ئېچىپ تۇنجى قېتىم ياخشى كۆرگەن ئادىمى جامالنىڭ بىردىنبىر يادىكارىنى تۇغۇپ بېرەمدۇ؟! پاك مۇھەببەتنىڭ بىردىنبىر سىمۋولى ھەم مېۋىسى بولغان ئاشۇ ناتىۋان بوۋاق مۇشۇ مەخلۇقنىڭ بالىسى بولامدۇ؟!

«ياق - ياق!... ، — دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە ئاستا شۇڭىرلاپ ، — جامال مېنىڭ سۆزۈمنى بەرگەن بىلەن بۇ بالا ھامان شۇنىڭ بالىسى ، بۇ بالا ئىككىمىزنىڭ قىسقا ۋاقىتتىكى بەختلىك تۇرمۇشىمىزنىڭ يادنامىسى ، جامال بۇنىڭدىن تانىدىغان يېگىت ئەمەس! لېكىن... لېكىن مەن نەدە كېتىۋاتىمەن؟ بالىچۇ؟!...»

تراكتور تولغىماش يوللار ئارقىلىق خوددى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋاتقاندەك ، كۆچ بىلەن يۇقىرى ئۆرلەشكە باشلىدى ، ھەيۋەتلىك ئېقىۋاتقان ئۇلۇغساي دەرياسى تىك جىرالارنى بويلاپ تۆۋەندە قالدى .

كۆز شامىلى مېۋىلىك باغلارنىڭ ، كەڭ چىمەنلىكلەرنىڭ ، دەريا ۋادىلىرىنىڭ ئۆزىگە خاس نەمخۇش پۇراقلىرىنى ئۆچۈرۈپ كەلدى . سانىيە ئۇنىڭدىن نەپەس ئالغاندا ، گويا ئانىسىنىڭ تىنىقىنى پۈرىغاندەك ۋۇجۇدى بىرئاز تېتىكلەشتى . ئۇ ئاخىرقى قېتىم كۆزلىرىنى قىسىپ ، نۇرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ يىراقتىكى قامەتلىك تاغلارنىڭ ئۇچما چوققىلىرىغا تىكىلىپ قارىدى - دە ، خوددى شۇ ياققا قاراپ ئۇچماقچى بولغاندەك ، لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ ، سۆيگۈ ھەم بەخت ھامىلىسى تەۋرىنىپ تۇرغان پاك ۋە يۇمران تېنىنى تۆۋەنگە ئىرغىتىپ تاشلىدى . ئۇنىڭ رەڭدار كۆڭلىكى خوددى توز قانىتىدەك يېيىلىپ ، تىك جىرادىكى تاشلار ئارىسىدا لەپىلدەپ ، ئۇلۇغساي دەرياسىغا قاراپ ئۇچۇپ كەتتى...

1985 - يىل ئاۋغۇست ، ئۈرۈمچى - قەشقەر

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

独眼龙:维吾尔文/艾海提·吐尔迪著. —乌鲁木齐:新疆青少年出版社,2009.3
(艾海提·吐尔迪作品集)
ISBN978-7-5371-6505-1

Ⅰ.独… Ⅱ.艾… Ⅲ.短篇和中扁小说—作品集—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言)Ⅳ.I247.8

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2009)第 023343 号

责任编辑：卡米拉·热合曼
责任校对：依巴达提·亚森
迪丽达尔·买买提
封面设计：阿里甫·夏

艾海提·吐尔迪作品集

独眼龙（维吾尔文）

（短篇和中扁小说集）

艾海提·吐尔迪　著

新疆青少年出版社出版
（乌鲁木齐市胜利路二巷1号　邮编：830049）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
850×1168毫米　32开　14印张
2009年3月第1版　2009年3月第1次印刷
印数：1—2000

ISBN978—7—5371—6505—1　定价：28.00元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换